

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Міністерство освіти і науки України

Київський університет імені Бориса Грінченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОПОВИЧ АНЖЕЛІКА СТАНІСЛАВІВНА

УДК 378.016:811.161.2'38(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ СТИЛІСТИКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
А.С.Попович

Науковий консультант – Горошкіна Олена Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2018

АНОТАЦІЯ

Попович А. С. Методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» (011 – Освітні, педагогічні науки). Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018.

У дисертації теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено ефективність методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти.

Студіювання наукових джерел уможливило виокремлення в історії становлення й розвитку стилістики української мови як науки і навчальної дисципліни етапів, які відбивають її зародження (О. Потебня, К. Лучаковський, І. Франко), становлення (Л. Булаховський, М. Гладкий, В. Домбровський, П. Ковалів, О. Курило, О. Матвієнко, І. Огієнко, П. Плющ, О. Синявський, В. Сімович, С. Смеречинський, М. Сулима Б. Ткаченко та ін.) та наступний поступ, пов'язаний із виформовуванням стилістики як окремої наукової галузі та повноправного й повноцінного навчального курсу – створення фундаментальних наукових праць, підготовка підручників і навчальних посібників для закладів вищої освіти (Д. Баранник, В. Ващенко, С. Дорошенко, П. Дудик, С. Єрмоленко, Г. Їжакевич, А. Коваль, Л. Мацько, І. Ощипко, О. Пономарів, І. Чередниченко, Т. Ярмоленко та ін.), різнорівневі стилістичні дослідження (Д. Баранник, І. Білодід, В. Ващенко, П. Дудик, С. Єрмоленко, А. Поповський, Л. Пустовіт, Н. Сологуб, В. Чабаненко та ін.), а також сьогоденній активний друк наукових студій (С. Бирик, М. Вінтонів, Н. Кондратенко, Т. Космеда, Л. Марчук, А. Мойсієнко, Г. Сюта, С. Шабат-Савка, Л. Шевченко та ін.) та різнотипних навчальних видань (Н. Бабич, Г. Волкотруб, А. Капелюшний, І. Кочан, Л. Кравець, М. Пентилюк, К. Серажим, Н. Шульжук й інші). Визначено, що за особливостями подання теоретичного матеріалу стилістика української мови

еволюціювала від тропеїчно-фігурального й функційно-стильового підходів до мовно-рівневого (структурно-рівневого) й комунікативно-прагматичного.

Сконстатовано, що зважаючи на сучасні комунікативно-прагматичні й культурно-семіотичні площини, потребу врахування історичних і націоетнічних мовних проєкцій, конструктивно-стильових векторів інтернетної комунікації та ін., актуалітетом у розвитку стилістики української мови повинно стати поєднання мовно-рівневого, функційно-стильового й комунікативно-прагматичного підходів.

У роботі визначено лінгвістичні основи стилістики як науки і навчальної дисципліни, простежено еволюцію визначення поняття *стилістика*, потлумачено об'єкт і предмет стилістики української мови та сформульовано проблематику, мету й завдання вивчення стилістики майбутніми вчителями-словесниками. Розгляд психологічної літератури дав підстави стверджувати, що знання й розуміння суті психологічної структури особистості сприяє підвищенню ефективності стилістичної підготовки студентів. Визнано важливим опертя на набутки психолінгвістики, психологічної герменевтики й гендерної психології.

Зроблено висновок, що ефективність навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури можлива за умов створення цілісної методичної системи формування знань, умінь і навичок із дисципліни. Вирізнено етапи формування стилістичних понять і оволодіння різними видами стилістичних умінь: власне стилістичними (стилістично-мовними, стилістично-мовленнєвими, стилістично-комунікативними), стилістично-методичними й стилістичними науково-дослідницькими. Розроблено номенклатуру стилістичних умінь майбутніх учителів української мови і літератури.

У дослідженні проаналізовано організаційно-методичне й навчально-методичне забезпечення курсу стилістики української мови. Розроблено й теоретично обґрунтовано модель методичної системи навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти, компонентами якої визначено цільовий (соціальне замовлення, освітня мета), методологічний (підходи й принципи навчання стилістики), змістовий,

технологічний (форми організації освітнього процесу, види навчальних занять, методи навчання, вправи, технології й засоби навчання) і діагностувально-результативний (показники й рівні) блоки.

Стилістичну підготовку визначено як цілеспрямований процес набуття студентами знань, умінь і навичок зі стилістики, необхідних для майбутньої професійної діяльності як учителя української мови і літератури. Доведено доцільність поетапної стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, яка в закладах вищої освіти зреалізовується через пропедевтично-настановний (достилістична спеціальна лінгвістична підготовка й достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка), інформаційно-когнітивний (системна спеціальна стилістична підготовка й лінгвістична міждисциплінарна допоміжна підготовка) і поглиблювально-формульвальний етапи (методично-стилістична, поглиблювальна й науково-дослідницька стилістична підготовка). Орієнтування в процесі стилістичної підготовки студентів на майбутній фах вивищує її професійно-методичний складник.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку освітньої галузі методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури має відповідати особистісно зорієнтованому й діяльнісно-компетентнісному підходам. На підставі аналізу й синтезу наукових джерел потлумачено поняття стилістичної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури як багатокомпонентної й динамічної здатності особистості, що є результатом навчання стилістики української мови, зокрема засвоєння знань зі стилістики, оволодіння стилістичними вміннями й навичками, наявність мотиваційно-ціннісного ставлення й поведінкових норм, а також досвіду їхнього застосування під час конструювання стилістично довершеного тексту в усній і писемній формах, використання мовних засобів відповідно до мети, умов й цільових настанов спілкування, здійснення науково-дослідницьких пошуків і майбутньої педагогічної діяльності. Визначено складники стилістичної компетентності відповідно до психологічних особливостей (мотиваційний, знаннєвий,

діяльнісний, ціннісний, емоційний, рефлексійний), змістового наповнення (загальностилістичний і рівнестилістичний) і діяльнісних ознак (мовний, мовленнєвий, комунікативний, самоосвітній, науково-дослідницький, методичний).

Студіювання теоретичних підвалин української лінгводидактики уможливило з'ясування пріоритетних позицій в обґрунтуванні принципів навчання стилістики. Схарактеризовано специфічні (рівневі) принципи навчання стилістики української мови: метадисциплінарності; урахування динаміки стилів; засвоєння стилістичних норм на основі знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм; урахування стильових і стилістичних норм; стимулювання словесного самовдосконалення, етики й естетики мовлення; навчання на мовленнєвих взірцях; послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення стилістичного аналізу; контекстного розгляду стилістичних явищ; зумовленості мовленнєвих засобів соціальними чинниками; естетичної вартості текстів; урахування різностильової й різножанрової спрямованості текстів; урахування регіонального компонента; актуальності й сучасності текстів; використання мовленнєвої практики для засвоєння стилістичних норм.

З'ясовано лінгводидактичні особливості системи навчання стилістики майбутніх учителів-словесників. Потреби сучасного суспільства в педагогічних працівниках нової генерації з інноваційним типом мислення заактуалізувало зміни в підходах до організації й проведення навчальних занять, а також необхідність урізноманітнення їх змістового (введення історично-мовних, лінгвоєкологічних, лінгвокогнітивних, лінгвосинергетичних й інших компонентів, використання автентичних текстів і реальної автентичної комунікації тощо) й методичного наповнення. Модернізування процесу навчання стилістики розкрито за допомогою використання сучасних різновидів лекцій, створення нового освітнього середовища на практичних заняттях і проведення лабораторних занять.

Обґрунтовано доцільність у навчанні стилістики в закладах вищої освіти поєднувати загальні методи навчання, спеціальні методи навчання стилістики і

методи наукового стилістичного дослідження. Прийнятною виявилася така класифікація спеціальних методів навчання стилістики: спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз тексту, стилістичне редагування тексту, стилістичне конструювання (створення) тексту, стилістичне реконструювання (перебудова) тексту, «слово-образ», аперцепційне декодування тексту.

Узагальнення лінгводидактичних праць, практичний досвід роботи й експериментальне дослідження довели доцільність виокремлення у системі вправ зі стилістики української мови двох підсистем – загальної й спеціальної. Спеціальні вправи зі стилістики української мови скласифіковано за етапами стилістичної підготовки (супровідні й спеціальні), змістом програмового матеріалу (загальностилістичні й рівневостилістичні) та видами стилістичних умінь і навичок (стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві й стилістично-комунікативні). До стилістично-комунікативних вправ уналежнено стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні й стилістично-перцептивні.

Обґрунтовано, що ефективному впровадженню методичної системи навчання стилістики сприяють інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, медійноосвітні, проблемно-дослідницькі технології навчання, а також технології модульного й проектного навчання.

Ефективність запропонованої методичної системи навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників підтверджено позитивною динамікою здобутих результатів. У роботі доведено, що запропонована методична система навчання стилістики є раціональною й перспективною для застосування в педагогічних закладах вищої освіти.

У дисертації розкрито й уточнено сутність базових понять дослідження «стилістичні вміння майбутніх учителів української мови і літератури», «стилістична компетентність майбутніх учителів української мови і літератури», «методична система навчання стилістики», «стилістична підготовка студентів», «методично-стилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури», «готовність

майбутніх учителів української мови і літератури до викладання стилістики».

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що створено й упроваджено в освітню практику вищої школи методичну систему навчання стилістики української мови. Дослідження розкриває нові можливості для вдосконалення й коригування навчальних планів підготовки фахівців, навчальних і робочих програм дисциплін стилістичного спрямування, підготовки підручників і посібників із мовознавчих і лінгводидактичних курсів, пропонує ефективні технології навчання стилістики української мови. Розроблені навчальні й початково-методичні посібники можуть бути використані в освітньому процесі під час підготовки вчителів української мови і літератури, зокрема застосовуватися у викладанні мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін, організації науково-дослідницької роботи студентів, проведенні педагогічної практики, а також у післядипломній освіті.

Ключові слова: методична система навчання стилістики української мови, стилістична підготовка студентів, стилістичні вміння майбутніх учителів української мови і літератури, стилістична компетентність майбутніх учителів української мови і літератури, методично-стилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури, готовність майбутніх учителів української мови і літератури до викладання стилістики, спеціальні методи навчання стилістики, спеціальні вправи зі стилістики.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Попович А. С. Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я. І., 2018. 376 с.
2. Попович А. С. Українське мовознавство про інформаційне забезпечення стилістики в період Розстріляного Відродження. *Ukrajnistika – minulost, současnost a budoucnost III. Jazyk: kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Vychází péčí České asociace slavistů ve spolupraci s Ústavem slavistiky FF MU s finanční podporou SHPILKA STAVBY, s. r. o., a ČUSP CLIMFIL TRADE UKRAJINA, s. r. o., 2015. S. 383–391.

Навчальні та навчально-методичні посібники, методичні рекомендації

3. Попович А. С., Марчук Л. М. Стилістика української мови: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.
4. Попович А. С., Марчук Л. М. Українська мова в засобах масової комунікації. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2015. 299 с. (*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, лист № 1/11-7279 від 03.08.2010 р.*).
5. Попович А. С., Коваленко Н. Д. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2007. 164 с. (*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, лист №1.4/18-Г-450 від 12.03.2007 р.*).
6. Види лінгвістичного аналізу в поясненнях та взірцях: навчальний посібник / А. С. Попович, Л. М. Марчук, Н. М. Дзюбак та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. 98 с.

7. Попович А. С. Шкільний курс української мови та методика його викладання. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006. 82 с.
8. Попович А. С., Пастернак О. В. Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2014. 258 с.
9. Попович А. С. Методика навчання української мови в старших класах: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 95 с.
10. Попович А. С. Методика викладання української мови у вищій школі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
11. Програма та методичні рекомендації з педагогічної практики для студентів IV-V курсів факультету української філології: методичний посібник / А. С. Попович, І. Є. Боднар, Е. І. Федорчук, О. В. Савицька. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. 88 с.
12. Попович А. С., Савицька О. В. Педагогічна практика в системі професійної підготовки викладача української мови і літератури: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2011. 160 с.
13. Попович А. С., Розум'як Н. М. Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: методичні рекомендації. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. 66 с.

Статті в наукових фахових виданнях

14. Попович А. С. Основні підходи до вивчення стилістики української мови в навчальних виданнях для вищої школи (ретроспектива і сьогодення). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (педагогічні науки)* / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. Умань: ФОП

- Жовтий О. О., 2016. Вип. 2. С. 280–290.
15. Попович А. С. Навчально-методичне забезпечення стилістики української мови (20–30-і роки ХХ століття). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр.* / за ред. проф. Анатолія Ситченка. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. № 4 (55), грудень 2016. С. 367–371.
16. Попович А. С. Зауваги про безперервне вивчення стилістики української мови. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Педагогіка»:* зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький: «ФОП Добровольська Я. М.», 2016. Вип. 23. С. 56–65.
17. Попович А. С. Лабораторні заняття з методики навчання української мови, їх специфіка та особливості проведення. *Педагогічна освіта: теорія і практика:* зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2016. Вип. 20 (1-2016). Ч. 2. С. 399–405.
18. Попович А. С. Особливості змістового наповнення навчальних програм із дисципліни «Стилїстика української мови». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки* / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2017. Вип. 144. С. 103–107.
19. Попович А. С. Дисциплїна «Стилїстика української мови»: предмет і об'єкт вивчення. *Педагогічна освіта: теорія і практика:* зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2017. Вип. 22 (1-2017). Ч. 2. С. 301–306.
20. Попович А. С. Формування професійної загальнотекстової компетентності студентів на заняттях зі стилїстики української мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія:*

- Педагогічні науки*. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. Вип. 1 (350). С. 91–96.
21. Попович А. С. Дисципліна «Стилістика української мови» у структурно-логічній схемі підготовки вчителів-словесників. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*: зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. № 2(57). травень 2017. С. 381–387.
22. Попович А. С. Сучасне інформаційне й навчально-методичне забезпечення дисципліни «Стилістика української мови»: теоретичний і практичний аспекти. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. пр. [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. Київ: Педагогічна думка, 2017. Вип. 19. С. 266–274.
23. Попович А. С. Теоретичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Освітологічний дискурс*: електронне наукове фахове видання. 2017. № 3–4 (18–19). С. 109–121. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/460>.
24. Попович А. С. Достилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури у вищій школі. *Науковий вісник Донбасу*: електронне наукове фахове видання. 2017. № 1–2 (35–36). URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2\(35-36\)/pasuvs.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2(35-36)/pasuvs.PDF).
25. Попович А. С. Набутки української лінгводидактики вищої школи в навчанні стилістики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Бердянськ: БДПУ, 2017. Вип. 2. С. 299–302.
26. Попович А. С. Теоретичні аспекти виокремлення підходів до навчання в освітньому процесі вищої школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2017. Вип. 23 (2-2017). Ч. 2. С. 257–264.
27. Попович А. С. Реалізація принципу креативності на заняттях зі стилістики

- української мови у вищій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Педагогіка: журнал*. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. Вип. 3 (116). С. 53–59.
28. Попович А. С. Практичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики у вищій школі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (педагогічні науки)* / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Вип. 2. Ч. 2. С. 150–159.
29. Попович А. С. Лінгвоекотологічний принцип навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр.* / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. № 3 (58), вересень 2017. С. 304–311.
30. Попович А. С. Принцип автентичності в навчанні стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр.* / редкол. В. І. Шахов (голова та ін.). Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. Вип. 52. С. 22–28.
31. Попович А. С. Сучасні лінгводидактичні аспекти реалізації когнітивного підходу в навчанні стилістики української мови студентів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2017. № 3. С. 173–179.
32. Попович А. С. Стилiстичний аналіз тексту як метод навчання майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр.* / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. № 4 (59), грудень 2017. С. 426–432.
33. Попович А. С. Професійно-методична підготовка майбутніх учителів-словесників до викладання стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного*

університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки: в 2 т. / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2018. Вип. 151. Т. 1. С. 275–279.

34. Попович А. С. Формування стилістичних понять у майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр.* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г, 2018. Вип. 24 (1-2018). Ч. 2. С. 349–354.
35. Попович А. С. Обґрунтування доцільності проведення лабораторних занять із стилістики української мови в закладах вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2018. Вип. 2 (93). С. 108–113.

Статті в закордонних періодичних наукових виданнях

36. Попович А. С. Навчання стилістики української мови в умовах нової освітньої парадигми. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* Budapest, 2017. V (59). Issue: 134. P. 38–41.
37. Попович А. С. Відбиття новітніх вимог суспільства в системі принципів навчання стилістики майбутніх учителів української мови. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* Budapest, 2017. V (62). Issue: 142. P. 45–48.
38. Попович А. С. Навчання стилістики української мови у вищій школі в контексті лінгвоекотологічності. *Virtus: Scientific Journal / editor-inChief* М. А. Zhurba. Монреаль: СРМ «ACF», 2017. Issue 19, December. P. 97–101.
39. Попович А. С. Студії О. Курило, М. Сулими, О. Синявського і С. Смеречинського як підвалини вивчення стилістичної граматики української мови. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA.* Poznań: Wydawnictwo naukowe, 2018. Zeszyt VI. С. 141–146.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

40. Попович А. С. Креативная личность в условиях современной образовательной

парадигмы высшей школы. *Creativity as a personal self-expression mechanism and a way to reveal the level of sociocultural development*. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXLVII International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Art History, History, Philosophy, Culturology, physical culture and sports (London, August 11 – August 17, 2017). Correlation between individual and collective needs in the context of improving the effectiveness of social processes. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXLVIII International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Economics and Management, Jurisprudence, Sociological, Political and Military sciences (London, August 11 – August 17, 2017). The event was carried out in the framework of a preliminary program of the project «World Championship, continental, national and regional championships on scientific analytics» by International Academy of Science and Higher Education (London, UK). Chief editor – J.D., Professor, Academician V. V. Pavlov. London: IASHE, 2017. P. 53–55.

41. Попович А. С. Когнітивна парадигма у вивченні стилістики української мови. *International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research»*: Conference proceedings, October 20–21, 2017, Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 2017. P. 26–29.
42. Попович А. С. Контроль за ефективністю учебно-познавательной деятельности студентов на занятиях по лингвистическим и лингводидактическим дисциплинам. *Профильное и профессиональное образование в условиях современного поликультурного пространства*: материалы Международной научно-практической конференции (Челябинск, декабрь 2013 года). Челябинск: РАНХиГС, Челябинский филиал, 2013. С. 168–172.
43. Попович А. С. Особенности использования беседы на занятиях по языковедческим и лингводидактическим дисциплинам. *Профильное и профессиональное образование в условиях современного поликультурного*

- пространства*: Материалы II Международной заочной научно-практической конференции (Челябинск, декабрь 2014 года). Челябинск: РАНХиГС, Челябинский филиал, 2014. С. 156–159.
44. Попович А. С. Програмне забезпечення вишівської стилістики української мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Вип. 14. Т. 3. С. 89–90.
45. Попович А. С. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя-словесника на заняттях зі стилістики української мови. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця в освітньому просторі вишу: проблеми та перспективи*: збірник матеріалів регіонального науково-практичного семінару (26 вересня 2015 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2015. С. 32–34.
46. Попович А. С. Формування професійної компетентності студентів-філологів на заняттях зі стилістики української мови. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. Вип. 6. С. 263–266.
47. Попович А. С. Самостійна робота студентів-філологів зі стилістики української мови. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Ціннісні орієнтації в управлінні процесом підготовки фахівців педагогіки вищої школи»*: матеріали конференції / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти НАПН України; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка [гол. ред. Конет І. М.]. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д. Г., 2016. С. 141–145.
48. Попович А. С., Марчук Л. М. Аспекти проблемного навчання на лекційних заняттях зі стилістики української мови. *Оптимізація мотиваційних складників та формування ключових предметних компетенцій на заняттях у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації як чинники вдосконалення*

- підготовки сучасних фахівців (Харків, 1–3 лютого 2017 р.): матеріали міжрегіональної наради-тренінгу викладачів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків: ФОП Петров В. В., 2017. С. 112–116.*
49. Попович А. С. Вивчення професіоналізмів на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Тенденції та перспективи формування професійної лексики: доповіді VII Міжвузівського науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології. Ірпінь: УДФС України, 2017. С. 251–256.*
50. Попович А. С., Ковальська Н. П. Бесіда на заняттях зі стилістики у вищій школі. *Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. 7. С. 277–280.*
51. Попович А. С., Ковальська Н. П. Етапи шкільної стилістичної освіти. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Вип. 16. Т. 3. С. 92–93.*
52. Попович А. С. Основні напрями реалізації текстоцентричного підходу на заняттях зі стилістики у вищій школі. *Актуальні проблеми текстотворення у лінгводидактичній та мистецтвознавчій площинах: зб. наук. пр. (за матеріалами міжрегіонального науково-методичного семінару) / за ред. К. Я. Климової. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 13–18.*
53. Попович А. С. Реалізація функційно-стилістичного принципу на заняттях із сучасної української літературної мови у вищій школі. *Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. С. 117–121.*
54. Попович А. С. Навчання стилістики майбутніх учителів української мови і

- літератури в умовах багаторівневої ступеневої системи вищої освіти (аспектний аналіз). *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі*: матеріали III Міжнародного Конгресу (м. Одеса, 18–21 травня 2017 року) / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 521–523.
55. Попович А. С. Метод проектів на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах*: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 24–25 березня 2017 р., м. Дніпро / наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. Ч. II. С. 216–218.
56. Попович А. С. Внесок К. Лучаковського в підручникове забезпечення стилістики української мови. *Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.; редкол.: Березовська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.; літ. ред. Мося І. А.]. Київ: [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2017. С. 75–77.
57. Попович А. С. Компетентнісний підхід до вивчення стилістики української мови у вищій школі. *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної онлайн-інтернет конференції, м. Кропивницький, 10–21 квітня 2017 р. / за заг. ред. М. І. Садового, О. В. Гурянової, Д. В. Гриня, О. М. Трифонові. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 116–118.
58. Попович А. С. Особливості вивчення стилістики української мови майбутніми вчителями-словесниками. *Проблеми та перспективи розвитку освіти*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 30–31 березня 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 60–62.
59. Попович А. С. Лінгвосинергетичний підхід до вивчення стилістики у вищій школі. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника*:

збірник матеріалів усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 25 жовтня 2017 року) / за ред. О. М. Семеног. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. Вип. 1. С. 129–133.

Наукові праці,

які додатково відображають наукові результати дисертації

60. Попович А. С. Стилістичні аспекти у праці Івана Огієнка «Наша літературна мова». *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія філологічна* / [редкол.: Л. М. Марчук (гол. ред.), В. П. Атаманчук (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Вип. XII. С. 249–254.
61. Попович А. С. Витоки стилістики української мови у праці К. Лучаковського «Начерк стилістики, поезики і риторики з додатком про красу мови і будову вірша». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 40. С. 161–163.
62. Попович А. С. Використання спадщини Івана Огієнка на заняттях із фоностилістики у вищій школі. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія філологічна* / [редкол.: Л. М. Марчук (гол. ред.), В. П. Атаманчук (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Вип. XIV. С. 447–452.
63. Попович А. С. Навчальне проектування на заняттях з методики викладання української мови у вищій школі. *Сучасні освітні технології навчання у вищій школі: теорія і практика: науковий збірник*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. С. 53–62.
64. Попович А. С. Система опитування студентів при викладанні мовознавчих дисциплін у виші. *Модернізація вищої освіти в контексті європейського виміру: науково-методичний збірник*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С. 78–81.
65. Попович А. С. Формування в майбутніх журналістів навичок використання

- художніх засобів мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. Вип. 25. С. 306–309.
66. Попович А. С. Розвиток комунікативних умінь і навичок студентів-філологів на заняттях з лінгвістичних і лінгводидактичних дисциплін. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 5 т.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. Вип. 10. Т. 3. С. 150–151.
67. Попович А. С. Бесіда як метод навчання на заняттях з української мови у вищій школі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. Вип. 11. Т. 3. С. 36–37.
68. Попович А. С. Дисципліна «Методика викладання української мови у ВНЗ» у системі професійної підготовки викладача-філолога. *Потенціал розвитку науки в першій чверті XXI століття: матеріали Міжнародної конференції*. Київ: Центр наукових публікацій, 2013. Ч. 2. С. 43–45.
69. Попович А. С. Інноваційні технології формування навичок професійної діяльності майбутніх учителів української мови. *Психолого-педагогічне забезпечення особистісного розвитку майбутнього фахівця з вищою освітою: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (26 червня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський)*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. С. 162–166.
70. Попович А. С. Формування мовленнєвої культури майбутніх журналістів на заняттях з лінгвістичних дисциплін. *Перспективні напрямки світової науки: збірник статей учасників Двадцять третьої всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (10–15 грудня 2013 р.)*. Науки гуманітарного циклу. Запоріжжя: Видавництво ПГА,

2013. Т. 1. С. 53–55.

71. Попович А. С. Дотримання єдиного мовного режиму в сучасних підручниках для загальноосвітніх навчальних закладів. *Культура слова*. Київ: Видавничий дім Бураго, 2014. Вип. 81. С. 133–139.
72. Попович А. С. Способи побудови програм навчальних дисциплін у вищій школі. *Психологічне забезпечення інноваційних технологій підготовки фахівців у освітньо-професійному просторі вишу: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару (19 травня 2017 року, м. Кам'янець-Подільський)*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. С. 38–40.

SUMMARY

Popovych A. S. Methodical system of teaching Stylistics for future Ukrainian language and literature teachers. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a degree Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.02 «Theory and methods of teaching (Ukrainian language)» (011 – Educational, Pedagogical Science). Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2018.

The effectiveness of methodical system of teaching Stylistics for future Ukrainian language and literature teachers in higher educational establishments is developed and theoretically substantiated and experimentally verified in the dissertation.

Scientific sources studding made it possible to distinguish in the history of the formation and development of Ukrainian language Stylistics as a science and the discipline of the stages that reflect its origin (O. Potebnya, K. Luchakovskiy, I. Franko), the formation (L. Bulakhovskiy, M. Hladkyi, V. Dombrovskys, P. Kovaliv, O. Kurylo, O. Matvienko, I. Ohienko, P. Plushch, A. Syniavskiy, V. Simovych, S. Smerchynskys, M. Sulyma B. Tkachenko, etc.) and the next step, with the Stylistics development as a separate scientific field and a full and complete training course – the creation of fundamental scientific works, the preparation of textbooks and teaching aids for institutions of higher education (D. Barannyk, V. Vashchenko, S. Doroshenko, P. Dudyk, S. Yermolenko, H. Yizhakevych, A. Koval, L. Matsko, I. Oshchypko, O. Ponomariov, I. Cherednychenko, T. Yarmolenko, etc.), multi-level stylistic researches (D. Barannyk, I. Bilodid, V. Vashchenko, P. Dudyk, S. Yermolenko, A. Popovskiy, L. Pustovit, N. Solohub, V. Chabanenko, etc.), as well as today's active printing of scientific studies (S. Bybyk, M. Vintoniv, N. Kondratenko, T. Cosmeda, L. Marchuk, A. Moysienko, H. Syuta, S. Shabat-Savka, L. Shevchenko, etc.) and various types of educational publications (N. Babych, H. Volkotrub, A. Kapelyushnyi, I. Kochan, L. Kravets, M. Pentylyuk, K. Serazhym, N. Shulzhuk and others). It has

been determined that on the features of theoretical material presentation of the Ukrainian language Stylistics evolved from tropical-figural and functional-style approaches to the language-level (structural-level) and communicative-pragmatic.

It has been established that taking into account the modern communicative-pragmatic and cultural-semiotic sphere, the need to take into account historical and national-language linguistic projections, constructive-style vectors of Internet communication, etc., the actuality in the development of Ukrainian language Stylistics should be a combination of language-level, functional-style and communicative-pragmatic approaches.

The work defines the linguistic foundations of Stylistics as a science and discipline, traces the evolution of Stylistics concept definition, senses the object and subject of Ukrainian language Stylistics, and formulates the problems, goals and objectives of Stylistics studying by future teachers-speakers. Consideration of psychological literature gave grounds to assert that the knowledge and understanding of the essence of the psychological structure and individual contributes to improving the effectiveness of students' stylistic training. Important contribution to the achievements of psycholinguistics, psychological hermeneutics and gender psychology are recognized.

It is concluded that the effectiveness of teaching the Stylistics for future Ukrainian language and literature teachers is possible in the conditions of holistic methodical system creation of discipline's knowledge, skills formation. The stages of stylistic concepts formation and mastering of various types of stylistic skills are distinguished: stylistic ones (stylistic-linguistic, stylistic-speech, stylistic-communicative), stylistic-methodical and stylistic research. The nomenclature of Ukrainian language and literature future teachers' stylistic skills has been developed.

The research analyzes the organizational, methodological and methodological support of Ukrainian language Stylistics course. The methodical system model of teaching Ukrainian language Stylistics for future teachers of higher education is developed and theoretically substantiated, the components of which are the aims (social order, educational goal), methodological (approaches and principles of teaching

stylistics), content, technological (forms of organization of educational process, types of training sessions, teaching methods, exercises, technology and teaching aids) and diagnostic-productive (indicators and levels) blocks.

Stylistic training is defined as a purposeful process for students to acquire knowledge, skills in Stylistics necessary for future professional activities as Ukrainian language and literature teachers. The expediency of Ukrainian language and literature teachers' gradual stylistic preparation, which is realized through institutions of higher education through propaedeutic and introductory (achievemental special linguistic preparation and post-graduate general education and special literary studies), information-cognitive (systemic special stylistic preparation and linguistic interdisciplinary auxiliary preparation) and deepening-forming stages (methodical-stylistic, deepening and research fly preparation). Orientation in the process of students' stylistic training in the future professions outsourcing its vocational and methodical component.

It is substantiated that at the present stage of educational branch methodical system development of teaching Stylistics for future Ukrainian language and literature teachers should correspond to personally oriented and activity-competent approaches. Based on the analysis and synthesis of scientific sources, the notion of stylistic competence of the future Ukrainian language and literature teacher as a multicomponent and dynamic personality ability is learned, which is the result of teaching the Ukrainian language Stylistics, in particular the mastering of knowledge in Stylistics, the mastery of stylistic skills and abilities, the presence of motivational and value attitudes, and behavioral norms, as well as their experience in designing stylistically completed text in oral and written forms, used I linguistic resources for the purpose, conditions and targeted communication guidelines, the implementation of research exploration and future educational activities. The components of stylistic competence according to psychological features (motivational, knowledge, activity, value, emotional, reflexive), content (general-stylistic and level-stylistic) and activity characteristics (linguistic, linguistic, communicative, self-educational, scientific research, methodical) are determined.

The theoretical foundations studying of Ukrainian linguodidactics made it possible to find out the priority positions in substantiating the principles of teaching Stylistics. Specific (level) principles of teaching Ukrainian language Stylistics are described: metadisciplinarity; taking into account the dynamics of styles; mastering of stylistic norms on the basis of knowledge the grammatical, lexical and orphoepic norms; taking into account stylistic and stylistic norms; stimulating verbal self-improvement, ethics and aesthetics of speech; training on speech models; sequencing, expansion, deepening and complication of stylistic analysis; contextual review of stylistic phenomena; the condition of speech means by social factors; aesthetic value of texts; taking into account the difference and multi-genre orientation of texts; taking into account the regional component; relevance and modernity of texts; the use of speech practice for the mastery of stylistic norms.

The linguistic-pedagogical features of teaching Stylistics system for future teachers-linguists are revealed. The modern society needs in the pedagogical workers of the new generation with an innovative type of thinking have become the main changes in the approaches to the organization and conducting of training sessions, as well as the need to diversify their content (the introduction of historical-linguistic, linguistic, linguocognitive, linguosynergic and other components, the use of authentic texts and real authentic communication, etc.) and methodical content. The modernization of Stylistics studying is disclosed through the use of modern lectures, the creation of a new educational environment in practical classes and conducting laboratory classes.

The expediency of studying Stylistics in higher education establishments is substantiated by combining general teaching methods, special methods of teaching Stylistics and methods of scientific stylistic research. The following classification of teaching Stylistics special methods was found to be acceptable: observation of the stylistic color of the linguistic units, stylistic experiment, stylistic analysis of the text, stylistic text editing, stylistic design (text creation), stylistic reconstructing (rebuilding) of the text, word-image, aperceptual decoding of the text .

The generalization of linguodidactic works, practical experience and experimental research proved the expediency of distinguishing in the exercises system

from Ukrainian language Stylistics two subsystems - general and special. Stylistics special exercises of the Ukrainian language are structured according to the stages of stylistic preparation (accompanying and special), the content of the program material (general-stylistic and level-stylistic), and stylistic skills (stylistic, linguistic, stylistic, and stylistic-communicative). Stylistically-communicative exercises are properly stylistically informative, stylistically interactive and stylistically-perceptive.

It is substantiated that interactive, information and communication, media education, problem research and teaching technologies, as well as modular and project learning technologies contribute to the effective implementation of Stylistics the methodical teaching system.

The effectiveness of the proposed methodical system of Ukrainian language Stylistics to future language teachers is supported by the positive dynamics of the results obtained. It is proved in the paper that the proposed methodical system of teaching Stylistics is rational and promising for application in pedagogical higher establishments.

The essence of the research basic concepts: «stylistic skills of future Ukrainian language and literature teachers», «stylistic competence of future Ukrainian language and literature teachers», «methodical system of teaching Stylistics», «students' stylistic preparation», «methodological and stylistic preparation of future Ukrainian language and literature teachers», «the readiness for teaching Stylistics by future teachers of the Ukrainian language and literature» is revealed and specified in the thesis.

The practical significance of the results is that the methodical system of Ukrainian language Stylistics teaching was created and implemented in the educational practice of higher education. The research reveals new opportunities for improving and adjusting the curricula of training specialists, training and work stylistic direction disciplines programs, preparing textbooks and manuals on linguistic and linguistic and pedagogical courses, and offers effective technologies for teaching Ukrainian language Stylistics. The developed educational and initial-methodical aids can be used in the educational process during the Ukrainian language and literature teachers' preparation, in particular, used in the teaching of linguistic and linguodidactic disciplines, the

organization of students' research work, conducting pedagogical practice, as well as in postgraduate education.

Key words: methodical system of teaching Ukrainian language Stylistics, students' stylistic preparation, stylistic skills of future Ukrainian language and literature teachers, stylistic competence of future Ukrainian language and literature teachers, methodological and stylistic preparation of future Ukrainian language and literature teachers, readiness for teaching Stylistics by future Ukrainian language and literature teachers, special methods of teaching Stylistics, special stylistic exercises.

LIST OF PUBLICATIONS ON THE THESIS THEME

Scientific works, in which the main scientific results of the thesis are published

Monographs

1. Popovych A. S. *Metodyka navchannia stylistyky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury v zakladakh vyshchoi osvity* [Methodology of Teaching Stylistics for Future Ukrainian Language and Literature Teachers in Higher Education Establishments]: monohrafiia. Kamianets-Podilskyi: FOP Sysyn Ya. I., 2018. 376 s.
2. Popovych A. S. *Ukrainske movoznavstvo pro informatsiine zabezpechennia stylistyky v period Rozstrilianoho Vidrozhennia* [Ukrainian Linguistics about Informational Support of Stylistics in Period of Executed Renaissance]. *Ukrajnistika – minulost, současnost a budoucnost III Jazyk: kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Vychází péčí České asociace slavistů ve spolupraci s Ústavem slavistiky FF MU s finanční podporou SHPILKA STAVBY, s. r. o., a ČUSP CLIMFIL TRADE UKRAJINA, s. r. o., 2015. S. 383–391.

Educational and methodical guides, methodical recommendations

3. Popovych A. S., Marchuk L. M. *Stylistyka ukrainskoi movy* [Stylistics of Ukrainian Language]: navchalnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2017. 172 s.
4. Popovych A. S., Marchuk L. M. *Ukrainska mova v zasobakh masovoi komunikatsii*. Navchalno-metodychnyi kompleks [Ukrainian Language in Mass Media. Educational and Methodical Complex]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: KNT, 2015. 299 s. (Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy, lyst No. 1/11-7279 vid 03.08.2010 r.).
5. Popovych A. S., Kovalenko N. D. *Linhvistychnyi analiz khudozhnoho tekstu* [Linguistic Analysis of Literary Text]: navchalnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Buinytskyi O. A., 2007. 164 s. (Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy, lyst No. 1.4/18-H-450 vid 12.03.2007 r.).

6. Vydy linhvistychnoho analizu v poiasnenniakh ta vzirtsiaxh [Types of Linguistic Analysis in Explanations and Models]: navchalnyi posibnyk / A. S. Popovych, L. M. Marchuk, N. M. Dziubak ta in. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2011. 98 s.
7. Popovych A. S. Shkilnyi kurs ukrainskoi movy ta metodyka yoho vykladannia. Navchalno-metodychnyi kompleks [The Ukrainian Language School Course and Methodology. Educational and Methodical Complex]: navchalnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2006. 82 s.
8. Popovych A. S., Pasternak O. V. Metodyka navchannia ukrainskoi movy. Navchalno-metodychnyi kompleks [Methodology of Teaching the Ukrainian Language. Educational and Methodical Complex]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Medobory-2006, 2014. 258 s.
9. Popovych A. S. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v starshykh klasakh [Methodology of Teaching the Ukrainian Language in the Senior Classes]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2014. 95 s.
10. Popovych A. S. Metodyka vykladannia ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [Methodology of Teaching the Ukrainian Language in the Higher School]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2018. 1 elektron. opt. dysk (CD-ROM); 12 sm.
11. Prohrama ta metodychni rekomendatsii z pedahohichnoi praktyky dlia studentiv IV–V kursiv fakultetu ukrainskoi filolohii [Program and Methodical Recommendations of Pedagogical Practice for Students IV–V Courses of the Ukrainian Philology's Faculty]: navchalno-metodychnyi posibnyk / A. S. Popovych, I. Ye. Bodnar, E. I. Fedorchuk, O. V. Savytska. Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA, 2003. 88 s.
12. Popovych A. S., Savytska O. V. Pedahohichna praktyka v systemi profesiinoi pidhotovky vykladacha ukrainskoi movy i literatury [Pedagogical Practice in the Professional Training System of Ukrainian Language and Literature Teacher]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: PP Buinytskyi O. A., 2011.

160 s.

13. Popovych A. S., Rozumiak N. M. *Metodychni rekomendatsii z napysannia ta oformlennia dyplomnykh robit studentamy Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka* [Methodical Recommendations on Diploma Theses and Arrangement by Students of the Kamyanets-Podilsky National Ivan Ohienko University]: metodychni rekomendatsii. Kamianets-Podilskyyi: Kamianets-Podilskyyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2012. 66 s.

Articles in specialist scientific editions

14. Popovych A. S. *Osnovni pidkhody do vyvchennia stylistyky ukrainskoi movy v navchalnykh vydanniakh dlia vyshchoi shkoly (retrospektyva i sohodennia)* [The Main Approaches to Studying the Stylistics of the Ukrainian Language in Educational Editions for Higher School (Retrospective and Nowadays)]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny (pedahohichni nauky)* / [hol. red.: M. T. Martyniuk]. Uman: FOP Zhovtyi O. O., 2016. Vyp. 2. S. 280–290.
15. Popovych A. S. *Navchalno-metodychne zabezpechennia stylistyky ukrainskoi movy (20–30-i roky XX stolittia)* [Educational and Methodological Support of Ukrainian Language Stylistics (20–40-th years of the XX-th Century)]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky: zb. nauk. pr. / za red. prof. Anatoliia Sytchenka*. Mykolaiv: MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2016. No. 4 (55), hruden 2016. S. 367–371.
16. Popovych A. S. *Zauvahy pro bezperervne vyvchennia stylistyky ukrainskoi movy* [Some Remarks about the Continuous Study of the Ukrainian Language Stylistics]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia. Seriia «Pedahohika»*: zb. nauk. pr. Pereiaslav-Khmelnyskyi: «FOP Dobrovolska Ya. M.», 2016. Vyp. 23. S. 56–65.
17. Popovych A. S. *Laboratorni zaniattia z metodyky navchannia ukrainskoi movy, yikh spetsyfika ta osoblyvosti provedennia* [Laboratory Classes in Methods of Teaching Ukrainian Language, Their Specificity and Conducting Peculiarities]. *Pedagogical Education: Theory and Practice: collection of research papers* / Kamianets-Podilskyyi Ivan Ohienko National University; Institute of Pedagogy of the NAES of

- Ukraine [Editor-in-Chief Labunets V. M.]. Kamianets-Podilskyi: PP Zvoleiko D. H., 2016. Issue 20 (1–2016). Part 2. Pp. 399–405.
18. Popovych A. S. Osoblyvosti zmistovoho napovnennia navchalnykh program iz dystsypliny «Stylistyka ukrainskoi movy» [The Peculiarities of Discipline Content in «Stylistics of the Ukrainian Language» Curricula]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Seria: Pedahohichni nauky* / hol. red. M. O. Nosko. Chernihiv: Chernihivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni T. H. Shevchenka, 2017. Vyp. 144. S. 103–107.
 19. Popovych A. S. Dystsyplina «Stylistyka ukrainskoi movy»: predmet i ob'ekt vyvchennia [The Discipline «Stylistics of the Ukrainian Language»: Subject and Object of Study]. *Pedagogical Education: Theory and Practice: collection of research papers* / Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine [Editor-in-Chief Labunets V. M.]. Kamianets-Podilskyi: PP Zvoleiko D. H., 2016. Issue 22 (1-2017). Part 2. Pp. 301–306.
 20. Popovych A. S. Formuvannia profesiinoi zahalnotekstovoi kompetentnosti studentiv na zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi movy [The Formation of Professional Generally-Textual Competence of Students in the Stylistics of Ukrainian Language Lessons]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seria: Pedahohichni nauky*. Lutsk: Skhidnoievropeiskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, 2017. Vyp. 1 (350). S. 91–96.
 21. Popovych A. S. Dystsyplina «Stylistyka ukrainskoi movy» u strukturno-lohichnii skhemi pidhotovky vchyteliv-slovesnykiv [The Discipline «Stylistics of the Ukrainian Language» in the Structural and Logical Scheme of Language and Literature Teachers Training]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky: zb. nauk. pr.* / za red. prof. Tetiany Stepanovoi. Mykolaiv: MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2017. No. 2(57). traven 2017. S. 381–387.
 22. Popovych A. S. Suchasne informatsiine y navchalno-metodychne zabezpechennia dystsypliny «Stylistyka ukrainskoi movy»: teoretychni i praktychni aspekty [Modern Informational and Educationally-Methodical Providing of the Discipline

- «Stylistics of Ukrainian Language»: Theoretical and Practical Aspects]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka: zb. nauk. pr.* [red. kol.; holov. red. – O. M. Topuzov]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2017. Vyp. 19. S. 266–274.
23. Popovych A. S. Teoretychni aspekty realizatsii pryntsypu istoryzmu na zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [The Theoretical Aspects of Realisation of The Historicism Principle in the Lessons of Stylistics of the Ukrainian Language In High School]. *Osvitolohichnyi dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia.* 2017. No. 3–4 (18–19). S. 109–121. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index./php/journal/article/view/460>.
24. Popovych A. S. Dostylistychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury u vyshchii shkoli [Prestylistic Preparation of Future Teachers of Ukrainian Language and Literature in Higher School]. *Naukovyi visnyk Donbasu: elektronne naukove fakhove vydannia.* 2017. No. 1–2 (35–36). URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2\(35-36\)/pasuvs.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2(35-36)/pasuvs.PDF).
25. Popovych A. S. Nabutky ukrainskoi linhvodydaktyky vyshchoi shkoly v navchanni stylistyky [The Achievements of the Ukrainian Linguodidactics of Higher Education in the Study of Stylistics]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky: zb. nauk. pr.* Berdiansk: BDPU, 2017. Vyp. 2. S. 299–302.
26. Popovych A. S. Teoretychni aspekty vyokremlennia pidkhodiv do navchannia v osvitnomu protsesi vyshchoi shkoly [Theoretical Aspects in the Selection of Approaches to Teaching in the Educational Process of Higher School]. *Pedagogical Education: Theory and Practice: collection of research papers / Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine* [Editor-in-Chief Labunets V. M.]. Kamianets-Podilskyi: PP Zvoleiko D. H., 2016. Issue 23 (2-2017). Part 2. Pp. 257–264.
27. Popovych A. S. Realizatsiia pryntsypu kreatyvnosti na zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [The Realisation of the Creativity Principle in the Lessons of Stylistics of the Ukrainian Language in High School]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni*

- K. D. Ushynskoho. Serii: Pedagogika: zhurnal. Odesa: PNPi imeni K. D. Ushynskoho, 2017. Vyp. 3 (116). S. 53–59.*
28. Popovych A. S. Praktychni aspekty realizatsii pryntsypu istoryzmu na zaniattiakh zi stylistyky u vyshchii shkoli [Practical Aspects of the Realization Historical Principle in Stylistics Classes in Higher School]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedagogichnoho universytetu imeni Pavla Tychny (pedagogichni nauky)* / [hol. red.: M. T. Martyniuk]. Uman: VPTs «Vizavi», 2017. Vyp. 2. Ch. 2. S. 150–159.
29. Popovych A. S. Linhvoekologichni pryntsyp navchannia stylistyky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury [Lingvo-Ecological Principle of Stylistics Education Future Teachers of Ukrainian Language and Literature]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedagogichni nauky: zb. nauk. pr. / za red. prof. Tetiany Stepanovoi. Mykolaiv: MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2017. No. 3(58), veresen 2017. S. 304–311.*
30. Popovych A. S. Pryntsyp avtentychnosti v navchanni stylistyky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury [Principle of Authenticity in Study of Stylistics of Future Teachers of Ukrainian Language and Literature]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedagogichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Pedagogika i psykholohiia: zb. nauk. pr. / redkol. V. I. Shakhov (holova ta in.). Vinnytsia: TOV «Nilan LTD», 2017. Vyp. 52. S. 22–28.*
31. Popovych A. S. Suchasni linhvodydaktychni aspekty realizatsii kohnityvnoho pidkhodu v navchanni stylistyky ukrainskoi movy studentiv [Modern Linguvodidactic Aspects of Realization Cognitive Approach in Education Stylistics of Ukrainian Language]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: pedagogika. Ternopil, 2017. No. 3. S. 173–179.*
32. Popovych A. S. Stylistychnyi analiz tekstu yak metod navchannia maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury [Stylistic Analysis of the Text as a Studying Method for Future Teachers of the Ukrainian Language and Literature]. *Naukovyi*

visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky: zb. nauk. pr. / za red. prof. Tetiany Stepanovoi. Mykolaiv: MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2018. No. 4 (59), hruden 2017. S. 426–432.

33. Popovych A. S. Profesiino-metodychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv-slovesnykiv do vykladannia stylistyky ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Professional-Methodical Preparation of Future Teachers-Philologist to Teaching Stylistics of the Ukrainian Language at General Educational Establishments]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky: v 2 t. / hol. red. M. O. Nosko. Chernihiv: Chernihivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni T. H. Shevchenka, 2018. Vyp. 151. T. 1. S. 275–279.*
34. Popovych A. S. Formuvannia stylistychnykh poniat u maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury v zakladakh vyshchoi osvity [Formation of Stylistic Concepts of Future Teachers in Ukrainian Language and Literature in Higher Educational Establishments]. *Pedagogical Education: Theory and Practice: collection of research papers / Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University; Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine [Editor-in-Chief Labunets V. M.]. Kamianets-Podilskiy: PP Zvoleiko D. H., 2016. Issue 24 (1-2018). Part 2. Pp. 349–354.*
35. Popovych A. S. Obgruntuvannia dotsilnosti provedennia laboratornykh zaniat iz stylistyky ukrainskoi movy v zakladakh vyshchoi osvity [Reasoning of Accessibility of Stylistics Laboratory Studies of Ukrainian Language in Higher Education Establishments]. *Visnyk Zhytomirskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 2018. Vyp. 2 (93). S. 108–113.*

Articles in foreign periodical scientific editions

36. Popovych A. S. Navchannia stylistyky ukrainskoi movy v umovakh novoi osvitnoi paradyhmy [Teaching the Stylistics in Higher School in the Conditions of New Educational Paradigm]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. Budapest, 2017. V (59). Issue: 134. P. 38–41.*

37. Popovych A. S. Vidbyttia novitnikh vymoh suspilstva v systemi pryntsyypiv navchannia stylistyky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy [Reflection of the Newest Society's Demands in the System of Principles of Teaching Stylistics Future Teachers of the Ukrainian Language]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2017. V (62). Issue: 142. P. 45–48.
38. Popovych A. S. Navchannia stylistyky ukrainskoi movy u vyshchii shkoli v konteksti linhvoekolohichnosti [Teaching Stylistics of Ukrainian Language in Higher School in the Context of Lingvoecologicity]. *Virtus: Scientific Journal / editor-inChief M. A. Zhurba*. Monreal: CPM «ACF», 2017. Issue 19, December. P. 97–101.
39. Popovych A. S. Studii O. Kurylo, M. Sulymy, O. Syniavskoho i S. Smerechynskoho yak pidvalyny vyvchennia stylistychnoi hramatyky ukrainskoi movy [O. Kurylo, M. Sulyma, O. Synyavskyi and S. Smerechynskyi's Works as the Basis for the Studying of Ukrainian Language Stylistic Grammar]. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. Poznań: Wydawnictwo naukowe, 2018. Zeszyt VI. C. 141–146.

Scientific works, which certify the approbation of thesis materials

40. Popovych A. S. Kreativnaja lichnost' v uslovijah sovremennoj obrazovatel'noj paradigmy vysshej shkoly [Creative Personality in a Modern Educational Paradigm of Higher Education]. *Creativity as a personal self-expression mechanism and a way to reveal the level of sociocultural development*. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXLVII International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Art History, History, Philosophy, Culturology, physical culture and sports (London, August 11–August 17, 2017). Correlation between individual and collective needs in the context of improving the effectiveness of social processes. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXLVIII International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Economics and Management, Jurisprudence, Sociological, Political and Military sciences (London, August 11 – August 17, 2017). The event was carried out in the framework of a preliminary program of the project «World

- Championship, continental, national and regional championships on scientific analytics» by International Academy of Science and Higher Education (London, UK). Chief editor – J.D., Professor, Academician V. V. Pavlov. London: IASHE, 2017. P. 53–55.
41. Popovych A. S. Kognityvna paradyhma u vyvchenni stylistyky ukrainskoi movy [Cognitive Paradigm in the Studying of Ukrainian Language Stylistics]. *International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research»*: conference proceedings, October 20–21, 2017, Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 2017. P. 26–29.
42. Popovych A. S. Kontrol' za jeffektivnost'ju uchebno-poznavatel'noj dejatel'nosti studentov na zanjatijah po lingvisticheskim i lingvodidakticheskim disciplinam [Control over the Effectiveness of Students' Educational and Informative Activity in Linguistic and Linguodidactic Classes]. *Profil'noe i professional'noe obrazovanie v uslovijah sovremennogo polikul'turnogo prostranstva: materialy Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoi konferencii (Cheljabinsk, dekabr' 2013 goda)*. Cheljabinsk: RANHiGS, Cheljabinskij filial, 2013. S. 168–172.
43. Popovych A. S. Osobennosti ispol'zovanija besedy na zanjatijah po jazykovedcheskim i lingvodidakticheskim disciplinam [Features of the Conversational Usage in Linguistic and Linguodidactic Classes]. *Profil'noe i professional'noe obrazovanie v uslovijah sovremennogo polikul'turnogo prostranstva: materialy II Mezhdunarodnoj zaochnoi nauchno-prakticheskoi konferencii (Cheljabinsk, dekabr' 2014 goda)*. Cheljabinsk: RANHiGS, Cheljabinskij filial, 2014. S. 156–159.
44. Popovych A. S. Prohramne zabezpechennia vyshivskoi stylistyky ukrainskoi movy [Software of Ukrainian Language Stylistics in Higher School]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: zbirnyk za pidsumkamy zvitnoi naukovoii konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv: u 3 t.* Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2015. Vyp. 14. T. 3. S. 89–90.
45. Popovych A. S. Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho vchytelia-slovesnyka

- na zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi movy [Future Teacher-Translator's Personally-Professional Development in Classes on the Stylistics of the Ukrainian Language]. *Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho fakhivtsia v osvitnomu prostori vyshu: problemy ta perspektyvy*: zbirnyk materialiv rehionalnoho naukovopraktychnoho seminaru (26 veresnia 2015 r., m. Kamianets-Podilskyi). Kamianets-Podilskyi: PP «Medobory-2006», 2015. S. 32–34.
46. Popovych A. S. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti studentiv-filolohiv na zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi movy [Formation of Students-Philologists' Professional Competence in Classes on the Stylistics of the Ukrainian Language]. *Mova. Svidomist. Kontsept*: zb. nauk. statei / vidp. red. O. H. Khomchak. Melitopol: MDPU im. B. Khmelnytskoho, 2016. Vyp. 6. S. 263–266.
47. Popovych A. S. Samostiina robota studentiv-filolohiv zi stylistyky ukrainskoi movy [Students-Philologists' Test-Work on the Stylistics of the Ukrainian Language]. *Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii «Tsinnisni oriiantatsii v upravlinni protsesom pidhotovky fakhivtsiv pedahohiky vyshchoi shkoly»*: materialy konferentsii / DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity NAPN Ukrainy; Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka [hol. red. Konet I. M.]. Kamianets-Podilskyi: Vydavets Zvoleiko D. H., 2016. S. 141–145.
48. Popovych A. S., Marchuk L. M. Aspekty problemnoho navchannia na lektsiinykh zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi movy [Aspects of Problem Learning in Lecture Classes on the Stylistics of the Ukrainian Language]. *Optyimizatsiia motyvatsiinykh skladnykiv ta formuvannia kliuchovykh predmetnykh kompetentsii na zaniattiakh u vyshchykh navchalnykh zakladakh I-II rivniv akredytatsii yak chynnyky vdoskonalennia pidhotovky suchasnykh fakhivtsiv (Kharkiv, 1–3 liutoho 2017 r.)*: materialy mizhrehionalnoi narady-treninhu vykladachiv vyshchykh navchalnykh zakladiv I-II rivniv akredytatsii / za zah. red. H. F. Ponomarovoi; Komunalnyi zaklad «Kharkivska humanitarno-pedahohichna akademiia» Kharkivskoi oblasnoi rady. Kharkiv: FOP Petrov V. V., 2017. S. 112–116.
49. Popovych A. S. Vychennia profesionalizmiv na zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi

- movy u vyshchii shkoli [Studying of Professionalism in Classes on Ukrainian Language Stylistics in Higher School]. *Tendentsii ta perspektyvy formuvannia profesiinoi leksyky: dopovidi VII Mizhvuzivskoho naukovo-praktychnoho seminaru, prysviachenoho pytanniam funktsionuvannia profesiinoho movlennia, linhvokulturolohichnomu ta sotsiokulturnomu aspektam filolohii*. Irpin: UDFS Ukrainy, 2017. S. 251–256.
50. Popovych A. S., Kovalska N. P. Besida na zaniattiakh zi stylistyky u vyshchii shkoli [Conversation on Stylistics Classes in Higher School]. *Mova. Svidomist. Kontsept: zb. nauk. statei / vidp. red. O. H. Khomchak*. Melitopol: MDPU im. B. Khmelnytskoho, 2017. Vyp. 7. S. 277–280.
51. Popovych A. S., Kovalska N. P. Etapy shkilnoi stylistychnoi osvity [Stages of School Stylistic Education]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka: zbirnyk za pidsumkamy zvitnoi naukovo konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv: u 3 t. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka*, 2017. Vyp. 16. T. 3. S. 92–93.
52. Popovych A. S. Osnovni napriamy realizatsii tekstotsentrychnoho pidkhodu na zaniattiakh zi stylistyky u vyshchii shkoli [The Main Directions of the Implementation of the Text-Centric Approach to the Lesson on Stylistics in Higher Education]. *Aktualni problemy tekstotvorennia u linhvodydaktychnii ta mystetstvoznavchii ploshchynakh: zb. nauk. pr. (za materialamy mizhrehionalnogo naukovo-metodychnoho seminaru) / za red. K. Ya. Klymovoi*. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka, 2017. S. 13–18.
53. Popovych A. S. Realizatsiia funktsiino-stylistychnoho pryntsypu na zaniattiakh iz suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy u vyshchii shkoli [Realization of the Functional-Stylistic Principle in Modern Ukrainian Literary Language Classes in Higher School]. *Metodyka vykladannia filolohichnykh dystsyplin u zahalnoosvitnikh ta vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy: zb. nauk. pr. Kamianets-Podilskyi: Aksioma*, 2017. S. 117–121.
54. Popovych A. S. Navchannia stylistyky maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i

- literatury v umovakh bahatorivnevoi stupenevoi systemy vyshchoi osvity (aspektnyi analiz) [The Future Teachers' of Ukrainian Language and Literature Stylistics Studying in the Conditions of Multi-Level Higher Educational System (Aspect Analysis)]. *Hlobalni vyklyky pedahohichnoi osvity v universytetskomu prostori: materialy III Mizhnarodnoho Konhresu* (m. Odesa, 18–21 travnia 2017 roku) / Pivdenoukrajnskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K. D. Ushynskoho. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2017. S. 521–523.
55. Popovych A. S. Metod proektiv na zaniattiakh zi stylistyky ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [The Method of Projects in Classes on Ukrainian Language Stylistics in Higher School]. *Ukraina v humanitarnykh i sotsialno-ekonomichnykh vymirakh: materialy II Vseukrainskoi naukovoï konferentsii*. 24–25 bereznia 2017 r., m. Dnipro / nauk. red. O. Yu. Vysotskyi. Dnipro: SPD «Okhotnik», 2017. Ch. II. S. 216–218.
56. Popovych A. S. Vnesok K. Luchakovskoho v pidruchnykove zabezpechennia stylistyky ukrainskoi movy [K. Luchakovskyyi's Contribution for Providing Stylistics Text-Books of Ukrainian Language]. *Rozvytok osvity v dobu Ukrainskoi revoliutsii (1917–1921): zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. seminaru / DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho* [ta in.; redkol.: Berezovska L. D. (holova redkol.), Zozulia S. M., Straihorodska L. I.; lit. red. Mosiá I. A.]. Kyiv: [DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho], 2017. S. 75–77.
57. Popovych A. S. Kompetentnisnyi pidkhid do vyvchennia stylistyky ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [Competent Approach to the Studying Stylistics of the Ukrainian Language in Higher School]. *Problemy ta innovatsii v pryrodnycho-matematychnii, tekhnolohichnii i profesiinii osviti: materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi onlain-internet konferentsii*, m. Kropyvnytskyi, 10–21 kvitnia 2017 r. / za zah. red. M. I. Sadovoho, O. V. Hurianovoi, D. V. Hrynia, O. M. Tryfonovoi. Kropyvnytskyi: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2017. S. 116–118.
58. Popovych A. S. Osoblyvosti vyvchennia stylistyky ukrainskoi movy maibutnimy vchyteliamy-slovesnykamy [Future Teachers-Philologists' Features of Ukrainian

Language Stylistics Studying]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku osvity: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Lviv, 30–31 bereznia 2017 r.). Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2017. S. 60–62.

59. Popovych A. S. Linhvosynerhetychnyi pidkhid do vyvchennia stylistyky u vyshchii shkoli [Linguosynergic Approach to the Studying of Stylistics in Higher School]. *Innovatsii v osviti i pedahohichna maisternist uchytelia-slovesnyka: zbirnyk materialiv useukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Sumy, 25 zhovtnia 2017 roku) / za red. O. M. Semenoh. Sumy: Vydavnytstvo SumDPU im. A. S. Makarenka, 2017. Vyp. 1. S. 129–133.

Scientific works, which reflect the thesis scientific results additionally

60. Popovych A. S. Stylistychni aspekty u pratsi Ivana Ohienka «Nasha literaturna mova» [Stylistic Aspects in Ivan Ohienko's Work «Our Literary Language»]. *Ivan Ohienko i suchasna nauka ta osvita: naukovyi zbirnyk: seriia filolohichna* / [redkol.: L. M. Marchuk (hol. red.), V. P. Atamanchuk (vidp. red.) ta in.]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2015. Vyp. XII. S. 249–254.
61. Popovych A. S. Vytoky stylistyky ukrainskoi movy u pratsi K. Luchakovskoho «Nacherk stylistyky, poetyky i rytoryky z dodatkom pro krasu movy i budovu virsha» [Stylistics Origins of the Ukrainian Language in K. Luchakovskiy's Work «Sketch of Stylistics, Poetics and Rhetoric with an Appendix on the Language's Beauty and the Poem Structure»]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: Filolohichni nauky*. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2015. Vyp. 40. S. 161–163.
62. Popovych A. S. Vykorystannia spadshchyny Ivana Ohienka na zaniattiakh iz fonostylistyky u vyshchii shkoli [Use of Ivan Ohienko's Heritage at Classes in Phonostylistics in Higher School]. *Ivan Ohienko i suchasna nauka ta osvita: naukovyi zbirnyk: seriia filolohichna* / [redkol.: L. M. Marchuk (hol. red.), V. P. Atamanchuk (vidp. red.) ta in.]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2017. Vyp. XIV. S. 447–452.
63. Popovych A. S. Navchalne proektuvannia na zaniattiakh z metodyky vykladannia

- ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [Educational Designing at Classes on the Methodology of Teaching Ukrainian Language in Higher School]. *Suchasni osvritni tekhnologii navchannia u vyshchii shkoli: teoriia i praktyka*: naukovyi zbirnyk. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2008. S. 53–62.
64. Popovych A. S. Systema opytuvannia studentiv pry vykladanni movoznavchykh dystsyplin u vyshi [The Students' Poll System in the Teaching of Linguistic Disciplines in Higher Education]. *Modernizatsiia vyshchoi osvity v konteksti yevropeiskoho vymiru*: naukovo-metodychnyi zbirnyk. Kamianets-Podilskyi: Aksioma, 2009. S. 78–81.
65. Popovych A. S. Formuvannia v maibutnikh zhurnalistiv navychok vykorystannia khudozhnikh zasobiv movy [Formation of Future Journalists' Skills of Using Artistic Language Means]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka: Filolohichni nauky*. Kamianets-Podilskyi: PP «Medobory-2006», 2011. Vyp. 25. S. 306–309.
66. Popovych A. S. Rozvytok komunikatyvnykh umin i navychok studentiv-filolohiv na zaniattiakh z linhvistychnykh i linhvodydaktychnykh dystsyplin [Development of Students-Philologists' Communicative Skills in Classes on Linguistic and Linguodidactic Disciplines]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka*: zbirnyk za pidsumkamy zvitnoi naukovo konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv: u 5 t. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka, 2011. Vyp. 10. T. 3. S. 150–151.
67. Popovych A. S. Besida yak metod navchannia na zaniattiakh z ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [Conversation as a Teaching Method in Classes of the Ukrainian Language at a Higher School]. *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka*: zbirnyk za pidsumkamy zvitnoi naukovo konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv: u 3 t. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiiienka, 2012. Vyp. 11. T. 3. S. 36–37.
68. Popovych A. S. Dystsyplina «Metodyka vykladannia ukrainskoi movy u VNZ» u

- systemi profesiinoi pidhotovky vykladacha-filoloha [«Methodology of Teaching Ukrainian Language in Higher Educational Institutions» in the Teacher-Philologist' Professional Training System]. *Potentsial rozvytku nauky v pershii chverti XX stolittia: materialy Mizhnarodnoi konferentsii*. Kyiv: Tsentr naukovykh publikatsii, 2013. Ch. 2. S. 43–45.
69. Popovych A. S. Innovatsiini tekhnolohii formuvannia navychok profesiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy [Innovative Technologies for Forming the Skills of Future Ukrainian Language Teachers' Professional Activities]. *Psykhologo-pedahohichne zabezpechennia osobystisnoho rozvytku maibutnoho fakhivtsia z vyshchoi osvitoiu: zbirnyk naukovykh prats za materialamy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (26 chervnia 2013 r., m. Kamianets-Podilskyi)*. Kamianets-Podilskyi: Medobory-2006, 2013. S. 162–166.
70. Popovych A. S. Formuvannia movlennievoi kultury maibutnikh zhurnalistiv na zaniattiakh z linhvistychnykh dystsyplin [Formation of the Future Journalists' Language Culture in Classes on Linguistic Disciplines]. *Perspektyvni napriamky svitovoi nauky: zbirnyk statei uchasnykiv Dvadtsiat tretoi vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Innovatsiinyi potentsial svitovoi nauky – XXI storichchia» (10–15 hrudnia 2013 r.)*. Nauky humanitarnoho tsykladu. Zaporizhzhia: Vydavnytstvo PHA, 2013. T. 1. S. 53–55.
71. Popovych A. S. Dotrymanna yedynoho movnoho rezhymu v suchasnykh pidruchnykakh dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Adherence to a One Language Schedule in Modern Textbooks for General Education Establishments]. *Kultura slova*. Kyiv: Vydavnychiy dim Buraho, 2014. Vyp. 81. S. 133–139.
72. Popovych A. S. Sposoby pobudovy prohram navchalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli [Ways of Building Curriculum Programs in Higher School]. *Psykhologichne zabezpechennia innovatsiinykh tekhnolohii pidhotovky fakhivtsiv u osvitno-profesiinomu prostori vyshu: zbirnyk naukovykh prats za materialamy Vseukrainskoho naukovo-praktychnoho seminaru (19 travnia 2017 roku, m. Kamianets-Podilskyi)*. Kamianets-Podilskyi: Medobory-2006, 2017. S. 38–40.

ЗМІСТ

Вступ	44
Розділ 1. Теоретичні основи навчання стилістики української мови в умовах вищої педагогічної освіти	58
1.1. Історія становлення й розвиток стилістики української мови як лінгвістичної науки і навчальної дисципліни	58
1.2. Лінгвістичні засади навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури	96
1.3. Психологічно-педагогічні чинники навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників	110
Висновки до першого розділу	133
Розділ 2. Зміст і організація навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти	138
2.1. Історіографія досліджень зі стилістики в лінгводидактиці вищої школи	138
2.2. Аналіз організаційно-методичного й навчально-методичного забезпечення стилістики української мови в закладах вищої освіти ...	149
2.3. Моделювання методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури	165
Висновки до другого розділу	172
Розділ 3. Концептуальні засади методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури	176
3.1. Сучасні підходи до навчання стилістики майбутніх учителів-словесників	176
3.2. Принципи навчання стилістики української мови в умовах нової освітньої парадигми	202
3.3. Поетапна стилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури	256
Висновки до третього розділу	281

Розділ 4. Реалізація методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури	285
4.1. Види навчальних занять зі стилістики української мови в закладах вищої освіти	285
4.2. Методи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури	322
4.3. Роль вправ у навчанні стилістики майбутніх учителів-словесників.....	350
4.4. Технології навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти	364
Висновки до четвертого розділу	387
Розділ 5. Експериментальне дослідження ефективності методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури	392
5.1. Зміст і структура експериментально-дослідного навчання за розробленою методикою	392
5.2. Організація констатувального етапу педагогічного експерименту	399
5.3. Перебіг формувального етапу педагогічного експерименту	409
5.4. Результати експериментального навчання	429
Висновки до п'ятого розділу	439
Висновки	442
Список використаних джерел	452
Додатки	526

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні соціокультурні реалії, процеси демократизації українського суспільства закономірно зумовлюють освітні перетворення, актуалізують завдання закладів вищої освіти – підготувати вчителя, який успішно знаходитиме відповіді на виклики часу й матиме ґрунтовну фахову підготовку. Важливим є не лише опанування студентами професійних знань, методики навчання української мови, а й оволодіння мовленнєво-комунікативними вміннями, розвиток лінгвістичної креативності, стилістичної вправності, на що й спрямовують законодавчі та нормативні документи (Закон України «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті, Державні стандарти початкової, базової і повної середньої освіти).

Останнім часом проблемам вивчення способів використання української мови, стилістики зокрема, відведено значне місце не лише в мовознавчих студіях, а й у курсах лінгводидактики середньої та вищої школи. Навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти активно досліджували Л. Алексєєва, О. Андрієць, З. Бакум, Н. Бондаренко, І. Варнавська, І. Гамрецький, Г. Глазкова, О. Горошкіна, Г. Дідук-Ступ'як, С. Дорошенко, С. Караман, Ю. Коломієць, П. Кордун, Л. Кратасюк, О. Кулик, І. Кучеренко, В. Луценко, М. Марун, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, С. Омельчук, М. Пентиліук, Л. Попова, Н. Сіранчук, Н. Юрійчук, Н. Янко та ін. Лінгводидактичні аспекти стилістики української мови в закладах вищої освіти частково віддзеркалено у розвідках Н. Бабич, В. Бадер, З. Бакум, Н. Баранник, Н. Бондарєвої, Г. Волкотруб, І. Гайдаєнко, М. Греб, О. Караман, С. Карамана, К. Климової, О. Копусь, Л. Кравець, І. Кучеренко, Т. Ліштаби, В. Луценко, Л. Мацько, В. Новосьолової, М. Пентиліук, О. Попової, Л. Рускуліс, К. Серажим, Т. Симоненко, Л. Сугейко, Л. Шевченко, Н. Шульжук, Н. Янко та ін.

Попри те, що наукові студії з методики навчання української мови в закладах вищої освіти відбивають окремі сегменти стилістичної підготовки

студентів, спеціального дослідження методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури дотепер немає. Водночас аналіз практики навчання лінгвістичних дисциплін, рівнів засвоєння мовної теорії здобувачів вищої освіти, спостереження за розвитком мовлення студентів засвідчують, що рівень знань про стилістичні можливості мовних засобів і закономірності їх уживання в мовленні, вміння виконувати стилістичний аналіз текстів, редагувати, конструювати й реконструювати тексти різного стилістичного спрямування залишається недостатньо високим.

Сьогодні є об'єктивна необхідність теоретично узагальнити нові аспекти лінгвостилістичних досліджень у контексті трансформування поглядів на мову не лише як об'єкт лінгвістики, а й інших суспільних наук. Стилістика посідає важливе місце в сучасній філологічній освіті, оскільки забезпечує зв'язки з іншими лінгвістичними дисциплінами, сприяє розширенню уявлень про мову загалом і є потужним засобом мовленнєвого розвитку студентів. Як функційно-комунікативна лінгвістична дисципліна стилістика щонайкраще може прислужитися для утвердження державотворчих і суспільних функцій української мови, розширення сфер її використання, акумулювання елементів загальнонаціональної культури, формування елітарної мовної особистості.

Сучасне осмислення проблем стилістики безпосередньо пов'язане з філософією мови, культурологією, соціолінгвістикою, етнолінгвістикою з актуалізацією психологічного напрямку в мовознавстві. Потреби вербалізації культурної свідомості в сучасному інформаційному просторі спонукають до впровадження елементів інтерактивної стилістики, спрямованої на здійснення ефективної комунікації, вибудовування оптимальної комунікативної стратегії та взаємодії зі співрозмовником.

Нині в різних соціокультурних сферах значно збільшено жанровий репертуар, спричинений появою нових мовних жанрів; розширено структуру стилістики через виокремлення таких її різновидів, як інтерактивна, когнітивна, комунікативна, прагматична, гендерна, медійна, креативна та ін. У стилістиці посилено увагу дослідників до мовної особистості автора та його ідіостилю в

комунікативно-діяльнісному аспекті; помічено зацікавленість екстралінгвістичними чинниками спілкування; уведено в науковий обіг нові методи й методики стилістичного дослідження, зумовлені змінами в лінгвістиці й інтегруванням з іншими науками.

Актуальність теми дослідження визначається пошуком шляхів підвищення ефективності стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови й літератури, що має глибокий соціальний смисл у сучасних умовах розвитку українського суспільства. Аналіз здобутків лінгводидактики, їх зіставлення з практикою стилістичної підготовки студентів у сучасних закладах вищої освіти уможливорює висновок про те, що дотепер не повною мірою зреалізовано й задіяно ресурсний потенціал стилістики для формування професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів української мови і літератури. У лінгводидактиці вищої школи не створено методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, недостатньо враховано дієві можливості особистісно зорієнтованого, діяльнісного й компетентнісного підходів, що відповідають вимогам оновленої освітньої парадигми. Відтак констатуємо наявність невідповідностей і протиріч між:

- соціальним замовленням на вчителя української мови і літератури з високим рівнем стилістичної підготовки й професійно-мовленнєвої освіченості та недостатньою розробленістю теоретичних засад навчання стилістики української мови;

- зміною наукової парадигми дослідження мови як суспільного явища, як коду національної культури, наявними інноваційними тенденціями розвитку лінгвістичної науки та необхідністю оновлення змістового наповнення навчально-методичного забезпечення стилістики української мови;

- потенційними можливостями технологій навчання стилістики української мови й недостатнім їх використанням в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Окреслені протиріччя й необхідність обґрунтування теоретично-методичних засад навчання стилістики зумовили вибір теми дисертаційної

роботи **«Методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з науковою проблематикою досліджень кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти» (номер державної реєстрації 0110U006274) та кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Дослідження сучасного стану стилістичної системи української мови як національної» (номер державної реєстрації 011U002858). Тему дисертації *«Теоретичні та методичні засади навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури»* затверджено вченою радою Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 16 від 28 грудня 2016 року), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 2 від 28 березня 2017 р.) та уточнено на засіданні кафедри української мови Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка у формулюванні *«Методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури»* (протокол № 17 від 27 червня 2018 р.).

Мета дослідження в полягає в обґрунтуванні теоретично-методичних засад і розробленні методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури.

Відповідно до теми й мети дослідження визначено такі **завдання**:

- 1) описати історію становлення й розвиток стилістики української мови як науки і навчальної дисципліни;
- 2) розкрити й уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження;
- 3) обґрунтувати лінгвістичні основи й психологічно-педагогічні чинники навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури;

4) проаналізувати організаційно-методичне й навчально-методичне забезпечення стилістики української мови в закладах вищої освіти;

5) уточнити й доповнити зміст навчання стилістики в закладах вищої педагогічної освіти;

6) запропонувати методичну систему навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури;

7) експериментально перевірити ефективність розробленої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури.

Концепція дослідження. Потреба в обґрунтуванні теоретично-методичних засад навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури зумовлена освітніми перетвореннями в Україні, модернізуванням системи підготовки фахівців освітньої галузі через зміну пріоритетів у вимогах до формування компетентностей учителів, які мають стати провідниками нових стратегій навчання. Об'єктивною є необхідність урахування в навчанні стилістики майбутніх учителів-словесників інноваційних тенденцій розвитку лінгвістичної науки, зокрема інтеграційності й трансдисциплінарності стилістики та взаємодії лінгвостилістичних категорій з філософією мови, культурологією, соціолінгвістикою, прагмалінгвістикою, комунікативною й когнітивною лінгвістикою, етнолінгвістикою тощо.

Провідною ідеєю дослідження є розроблення методичної системи навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників, спрямованої на ґрунтовне засвоєння теоретичних аспектів стилістики, формування стилістичних умінь і навичок як складника стилістичної компетентності.

Концепцію, провідну ідею й основні положення дослідження зосереджено в

загальній гіпотезі, що ґрунтується на припущенні про залежність ефективності методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури від моделювання змісту навчання, впровадження поетапної стилістичної підготовки, оптимального добору принципів, форм, методів, засобів і технологій навчання.

Загальну гіпотезу конкретизовано в **часткових**, за якими навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури буде ефективним, якщо: 1) здійснювати неперервну й системну поетапну стилістичну підготовку на основі використання сучасних принципів навчання; 2) удосконалювати зміст навчання стилістики з урахуванням історично-мовного, лінгвоекотологічного, лінгвокогнітивного, лінгвосинергетичного та інших компонентів, спроектованих на умови навчання в сучасному закладі вищої освіти; 3) здійснювати навчання стилістики на дослідницьких засадах; 4) упроваджувати систему спеціальних вправ зі стилістики української мови, спрямовану на вироблення стилістичних умінь, формування мовного смаку, мовної гнучкості студентів, розвиток їхньої лінгвістичної креативності; 5) застосовувати продуктивні технології навчання стилістики, зорієнтовані на формування інформаційно-комунікаційної та естетичної культури, стилістичне чуття майбутніх учителів-словесників.

Методологічною основою дослідження, що визначає його стратегію, є провідні засади теорії наукового пізнання, ідеї філософії освіти, положення філософії про діалектичне пізнання світу, єдність мови, мовлення й мислення, форми і змісту; положення про мову як засіб спілкування, пізнання й відображення дійсності в людській свідомості, Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», «Концепція розвитку педагогічної освіти», концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, нормативні й розпорядчі документи Міністерства освіти й науки України про впровадження європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, наукові дослідження з проблем обґрунтування теоретичних засад

сучасних підходів до навчання, зокрема особистісно зорієнтованого (Г. Балл, І. Бех, Н. Бібік, О. Бондаревська, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Давидов, В. Краєвський, С. Максименко, Н. Ничкало, І. Осмоловська, О. Пехота, А. Плігін, С. Подмазін, О. Савченко, В. Сериков, С. Сисоєва, І. Якиманська та ін.), компетентнісного (Н. Авдєєва, Н. Бібік, О. Божович, Л. Ващенко, Л. Гейхман, Е. Зєср, І. Зимня, В. Краєвський, А. Маркова, Д. Мертенс, Л. Мітіна, О. Овчарук, Ч. Осгуд, Б. Оскарсон, Л. Петровська, О. Пометун, Дж. Равен, І. Родигіна, Г. Селевко, О. Савченко, С. Сисоєва, Т. Смагіна, С. Трубачова, А. Хуторської та ін.) й діяльнісного (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, О. [О.] Леонтєв, М. Олешков, В. Шадриков, В. Юдін та ін.).

Теоретичною основою слугували концептуальні положення розвитку сучасної освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, І. Зязюн, В. Лутай, В. Огнев'юк, С. Подмазін та ін.); наукові здобутки з психології та психолінгвістики (О. Абдулліна, Б. Ананьєв, І. Бех, Д. Богоявленський, О. Бодальов, Л. Божович, Л. Виготський, І. Гальперін, В. Давидов, О. Залєвська, Л. Засєкіна, І. Зимня, М. Жинкін, Г. Костюк, Н. Кузьміна, О. Леонтєв, В. Лісовський, О. Лурія, С. Максименко, В. Одинцов, Л. Проколієнко, Т. Рябова, І. Синиця, В. Сластьонін, Н. Талізїна, О. Уланович, Р. Фрумкіна, Н. Чепєлева, Г. Чистякова та ін.), педагогіки й дидактики (А. Алексюк, Н. Бібік, В. Бондар, С. Вітвицька, С. Гончаренко, І. Дичківська, З. Курлянд, В. Краєвський, А. Кузьмінський, З. Нігматов, О. Пехота, П. Підкасистий, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, З. Слепкань, С. Сисоєва, А. Хуторської та ін.), питань розвитку професійної діяльності вчителя української мови і літератури (Л. Базиль, З. Бакум, О. Біляєв, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, Н. Грона, Т. Донченко, І. Дроздова, В. Загороднова, О. Караман, С. Караман, К. Климова, В. Коваль, О. Копусь, О. Куцевол, І. Кучеренко, О. Кучерук, Г. Лещенко, О. Любашенко, Л. Мамчур, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, М. Оліяр, С. Омельчук, Г. Онкович, Н. Остапенко, М. Пентилюк, К. Плиско, О. Семенов, В. Сидоренко, Т. Симоненко, І. Соколова, Л. Струганець,

І. Хом'як, С. Яворська та ін.).

Лінгвістичну основу роботи становлять дослідження, у яких висвітлюються загальномовознавчі питання (Ф. Бацевич, С. Бевзенко, Л. Булаховський, К. Городенська, П. Гриценко, В. Кононенко, О. Курило, Л. Масенко, І. Огієнко, В. Русанівський, О. Селіванова, О. Синявський, В. Сімович, С. Смеречинський, Ю. Шевельов та ін.), різні аспекти історії й теорії стилістики (Н. Бабич, Д. Баранник, І. Білодід, Н. Болотнова, В. Бондалетов, Л. Булаховський, В. Ващенко, В. Виноградов, Г. Винокур, С. Гайда, Н. Джусупов, В. Домбровський, С. Дорошенко, П. Дудик, С. Єрмоленко, О. Єфімов, Г. Їжакевич, В. Калашник, А. Капелюшний, Н. Клушина, А. Коваль, М. Кожина, Т. Космеда, Л. Кравець, Н. Купіна, Л. Мацько, Ф. Міко, Й. Містрик, Д. Нитченко, Е. Пауліни, О. Пономарів, О. Потєбня, Ю. Скребньов, Д. Сланчова, Н. Сологуб, Б. Ткаченко, І. Чередниченко, М. Шанський, Л. Шевченко, Л. Щерба та ін.).

Для реалізації поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

– **теоретичні**: вивчення наукової літератури (психологічні, педагогічні, лінгводидактичні, лінгвістичні й лінгвостилістичні праці, наукові періодичні фахові видання, довідкова література, підручники, навчальні й навчально-методичні посібники тощо), нормативних, розпорядчих та інструктивно-методичних документів; аналіз документації закладів вищої освіти України; метод моделювання системи навчання й такі розумові операції логічного мислення, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, типологізація, абстрагування, систематизація, порівняння, узагальнення тощо – для з'ясування сучасного стану теорії й практики стилістичної підготовки студентів у закладах вищої освіти й моделювання методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури;

– **емпіричні**: педагогічне спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти, опитування, бесіди, анкетування, тестування, вивчення письмових, творчих і модульних контрольних робіт студентів, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду роботи викладачів – для вивчення особливостей навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої

освіти й виявлення рівня стилістичної підготовки студентів; педагогічний експеримент – задля перевірки ефективності методичної системи навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників, педагогічних умов її функціонування й комплексу засобів реалізації;

– *статистичні* (кількісний і якісний аналіз експериментальних даних) – для отримання достовірних результатів щодо ефективності розробленої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження: *уперше* в українській лінгводидактиці *проаналізовано* історію становлення й розвиток стилістики української мови як науки і навчальної дисципліни; *розкрито й уточнено* сутність базових понять дослідження «стилістичні вміння майбутніх учителів української мови і літератури», «стилістична компетентність майбутніх учителів української мови і літератури», «методична система навчання стилістики», «стилістична підготовка студентів», «методично-стилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури», «готовність майбутніх учителів української мови і літератури до викладання стилістики»; *уточнено й доповнено* зміст навчання стилістики в умовах вищої педагогічної освіти (уведено до змісту навчання стилістики історично-мовні, автентично-мовні, лінгвоекологічні, лінгвокогнітивні, лінгвосинергетичні та ін. компоненти); *виокремлено* етапи формування понять і вмінь зі стилістики української мови; *розроблено* класифікацію й номенклатуру стилістичних умінь майбутніх учителів української мови і літератури; *потлумачено* сучасні підходи до навчання стилістики української мови, специфічні принципи навчання стилістики та пріоритетні загально дидактичні й загальнометодичні принципи; *визначено* складники стилістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури; *схарактеризовано* лінгводидактичні особливості системи навчання стилістики майбутніх учителів-словесників; *обґрунтовано* методичну систему навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури; *подальшого розвитку* набули теоретичні й прикладні аспекти технологічного

супроводу навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що створено й упроваджено в освітню практику вищої школи методичну систему навчання стилістики української мови. Дослідження розкриває нові можливості для вдосконалення й коригування навчальних планів підготовки фахівців, навчальних і робочих програм дисциплін стилістичного спрямування, підготовки підручників і посібників із мовознавчих і лінгводидактичних курсів, пропонує ефективні технології навчання стилістики української мови. Розроблені навчальні й навчально-методичні посібники можуть бути використані в освітньому процесі під час підготовки вчителів української мови і літератури, зокрема у викладанні мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін, організації науково-дослідницької роботи студентів, проведенні педагогічної практики, а також у післядипломній освіті.

Достовірність результатів дослідження забезпечена науково-методичним обґрунтуванням вихідних положень, що спираються на сучасні досягнення дидактики, психології, психолінгвістики, лінгвістики, лінгводидактики; ефективним використанням теоретичних, емпіричних і статистичних методів, що відповідали предмету, меті й завданням дослідження; упровадженням розробленої методики в закладах вищої освіти різних регіонів України; позитивною динамікою результатів експериментального навчання; апробацією дослідження на міжнародних, усеукраїнських, міжрегіональних, регіональних наукових і науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 38/18 від 22.05.2018 р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 171/1 від 15.06.2018 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 243 від 17.05.2018 р.), ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/602 від 25.05.2018 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

(довідка № 05/309 від 23.05.2018 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/714 від 13.09.2018 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 273-н від 10.09.2018 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1135-33/03 від 14.09.2018 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка № 1-7/661 від 26.09.2018 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення наукового дослідження оприлюднено на наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях, конгресах і семінарах різних рівнів, зокрема *міжнародних*: «Стан і перспективи розвитку регіональної журналістики в умовах світових глобалізаційних процесів» (Кам'янець-Подільський, 2011), «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2015, 2017), «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти» (Одеса, 2016), «Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан і перспективи» (Луцьк, 2017), «Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Science without boundaries – development in 21st century – 2017» (Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe) (Будапешт, 2017), «Pedagogy and Psychology in the age of globalization – 2017» (Будапешт, 2017), «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017), «Профильное и профессиональное образование в условиях современного поликультурного пространства» (Челябінськ, 2013, 2014), «Концептуальні проблеми функціонування мови в полікультурному просторі» (Мелітополь – Сєверодвінськ – Ченстохово, 2016, 2017), «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2016), «Проблеми та перспективи розвитку освіти» (Львів, 2017), «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Текст у сучасному лінгвістичному вимірі» (Переяслав-Хмельницький, 2017), «Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті» (Кропивницький, 2017), «Сучасні проблеми підготовки вчителя і його

професійного удосконалення» (Чернігів, 2017), «Creativity as a personal self-expression mechanism and a way to reveal the level of sociocultural development. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results» (Лондон, 2017), «Modern philology: relevant issues and prospects of research» (Люблін, 2017), «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення педагогів» (Чернігів, 2018); *усеукраїнських*: «Вербальні культурні коди сучасної української мови» (Кам'янець-Подільський, 2015, 2017), «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (Дніпро, 2017), «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (Кам'янець-Подільський, 2017, 2018), «Психолого-педагогічне забезпечення особистісного розвитку майбутнього фахівця з вищої освітою» (Кам'янець-Подільський, 2013), «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (Запоріжжя, 2013), «Ціннісні орієнтації в управлінні процесом підготовки фахівців педагогіки вищої школи» (Кам'янець-Подільський, 2016), «О. Потебня і сучасна наука» (Херсон, 2016), «Канон Івана Огієнка у сучасній науковій парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Парадигма сучасної освіти XXI століття» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсний простір: здобутки і перспективи» (Київ, 2017), «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (Суми, 2017), «Розвиток освіти в добу української революції (1917–1921)» (Київ, 2017), «Психологічне забезпечення інноваційних технологій підготовки фахівців у освітньо-професійному просторі вишу» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Актуальні проблеми компетентісно орієнтованого навчання української мови в сучасних закладах освіти» (Київ, 2018), *міжрегіональних*: «Оптимізація мотиваційних складників та формування ключових компетенцій на заняттях у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації як чинники удосконалення підготовки сучасних фахівців» (Харків, 2017), «Актуальні проблеми текстотворення у лінгводидактичній та мистецтвознавчій площинах» (Житомир, 2017), «Тенденції та перспективи

формування професійної лексики» (Ірпінь, 2017), *регіональних*: «Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Компетентнісний підхід у підготовці фахівця з вищою освітою» (Кам'янець-Подільський, 2012), «Особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця в освітньому просторі вишу: проблеми та перспективи» (Кам'янець-Подільський, 2015). Результати дослідження обговорено на щорічних звітних наукових конференціях за підсумками науково-дослідної роботи викладачів, докторантів і аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, 2011–2018).

Публікації. Основний зміст дисертації викладено у 72 наукових працях, з них 2 монографії (1 – одноосібна, 1 – у співавторстві, видана за кордоном), 11 навчальних і навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій (8 – у співавторстві), 22 статті в українських наукових фахових виданнях, 8 – у виданнях інших країн (зокрема, 4 – у періодичних наукових виданнях), 16 апробаційних публікацій у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій, 13 статей додатково відбивають наукові результати дисертації.

Особистий внесок здобувача. У дисертації не використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими опубліковано наукові праці. Особистий внесок здобувача в роботах у співавторстві полягає у визначенні концептуальних засад навчальних видань і загальному редагуванні, а також авторові належить розроблення у праці [3] планів практичних занять (1–25) і теоретичних блоків до них; [4] – робочої програми навчальної дисципліни, конспекту лекцій, планів практичних і семінарських занять; [5] – навчальної програми й методичних указівок до практичних занять (1–7); [6] – схем повного стилістичного аналізу художнього тексту і повного лінгвістичного аналізу тексту та взірців до них; [8] – програми і робочої програми нормативної навчальної дисципліни, планів практичних і лабораторних робіт, методичних указівок до виконання курсових і дипломних робіт з методики навчання української мови; [11] – розділів I, II і додатків А – Ж, М, Ф; [12] – програми педагогічної практики,

методично-організаційних рекомендацій (пункти 1–3), додатків А – И; [13] – розділів 1–5.

Результати захищеної у 2001 році в Інституті української мови Національної академії наук України дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова з теми «Мовностилістичні особливості української сатирично-гумористичної прози (на матеріалі романів Є. Гуцала та О. Черногуза)» в тексті докторської дисертації не використано.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 695 найменувань, із них – 14 іноземними мовами, і додатків. Повний обсяг дисертації становить 678 сторінок (з них 400 сторінок основного тексту). Робота містить 27 таблиць і 32 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

1.1. Історія становлення й розвиток стилістики української мови як лінгвістичної науки і навчальної дисципліни

Якісна лінгвістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури передбачає ґрунтовне вивчення лінгвістичних одиниць національної мови різних рівнів. Стилїстика – завершальна й узагальнювальна прикладна дисциплїна з-поміж мовознавчих, яка «охоплює вже функціональний їх (мовних одиниць. – А. П.) аспект, реалїзацію в усному і писемному мовленні, у текстах різних стилів» [323, с. 3]. Цей курс є вершиною дослідження мови, «теоретичною основою розвитку національної мовленнєвої культури» [168, с. 25; 323, с. 3], а також своєрідним продовженням і водночас логічним завершенням фонетичного, лексично-фразеологічного й граматичного рівнів вивчення мови.

Вивчення еволюції стилїстики української мови як лінгвістичної науки й навчальної дисциплїни стало можливим за допомогою аналізу інформаційного забезпечення курсу.

У наукових джерелах поняття *забезпечення дисциплїни* тлумачиться по-різному. Зокрема, в «Лїцензійних умовах провадження освітньої діяльності закладів освіти» до *інформаційного забезпечення* освітньої діяльності у сфері вищої освіти належать підручники, навчальні посібники, довідкова та інша навчальна література, фахові періодичні видання; до навчально-методичного – навчальний контент, плани практичних (семінарських) занять, завдання для лабораторних робіт і самостійної роботи студентів, питання, задачі, завдання або кейси для поточного й підсумкового контролю, завдання для комплексної контрольної роботи, методичне забезпечення курсового проектування та ін. [301]. З. Слєпкань підручники, навчальні посібники, наукову, науково-популярну, методичну, довідкову літературу, дидактичні матеріали, журнали тощо уналежнює до *засобів навчання* [554, с. 137]. Т. Туркот послуговується терміном

науково-методичне забезпечення й стверджує, що для організації освітнього процесу в закладах вищої освіти вагомими є підручники, монографії, навчальні посібники, неперіодичні (збірники наукових статей) та періодичні (серійні, газети, журнали) видання, методичні вказівки (методичні рекомендації), електронні посібники [616, с. 145]. П. Шляхтун методичну, навчальну й наукову літературу зараховує до педагогічних засобів [659, с. 80]. Ми погоджуємося з міркуваннями науковця, що в Законі України «Про вищу освіту» «нічого не сказано про наукову літературу – монографії, статті та ін., хоча її теж необхідно використовувати. Якщо навчальна література зазвичай стосується всіх або більшості тем, то наукову літературу потрібно добирати до кожної теми. Необхідність введення до навчальної програми наукової літератури зумовлена тим, що в системі вищої освіти студенти мають отримувати найновішу наукову інформацію, а не лише наявну у навчальній літературі» [659, с. 82]. Цікавими є думки П. Шляхтуна про використання першоджерел, зокрема з позицій нашого дослідження – це праці класиків мовознавчої й лінгвостилістичної науки.

Аналіз нормативних документів у галузі вищої освіти [301], національного стандарту України «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» [192], педагогічної й методичної літератури дав змогу виокремити в інформаційному забезпеченні дисципліни «Стилістика української мови» таких складників:

1) навчальні видання: а) основні види: підручники, навчальні посібники, курси лекцій; б) додаткові види: навчально-методичні посібники, методичні рекомендації (вказівки), тексти лекцій, конспекти лекцій, навчальні наочні посібники, практикуми; в) допоміжні види: хрестоматії, словники, енциклопедії, енциклопедичні словники, мовні словники, термінологічні словники, довідники тощо;

2) наукові видання: монографії, статті в періодичних виданнях, тези доповідей, матеріали конференцій і симпозіумів, збірники наукових праць, газети, журнали (часописи), наукові журнали, науково-популярні журнали тощо.

Комплексний і ґрунтовний аналіз інформаційного забезпечення стилістики

української мови як науки і навчальної дисципліни уможливив виокремлення в її поступальному розвитку низки етапів:

– I етап (кінець XIX – початок XX ст., до 1917 р.) – зародження стилістики української мови в працях О. Потебні, К. Луцаковського, І. Франка та ін.;

– II етап (1917 р. – початок 30-х рр. XX ст.) – становлення стилістики української мови як окремої наукової галузі в спеціальних працях В. Домбровського, І. Огієнка, Б. Ткаченка, О. Матвієнка та ін. Рівнобіжно з цим стилістичні площини залишалися складниками наукових студій з інших галузей мовознавства (Л. Булаховський, О. Білецький, М. Гладкий, І. Завадовський, О. Курило, О. Парадизький, О. Синявський, В. Сімович, С. Смеречинський, М. Сулима та ін.);

– III етап (30–40-і рр. XX ст.) – призупинення стилістичних досліджень і друку нових підручників, публікування праць науковців як брошур і невеликих за обсягом книг (П. Плющ, О. Сарнацька, П. Ковалів та ін.), що спричинене боротьбою проти української мови, наступом на українізацію, періодом репресивної політики ВКП (б), емігруванням провідних українських мовознавців;

– IV етап (50–60-і рр. XX ст.) – певна нормалізація суспільно-політичної ситуації в Україні (період «хрущовської відлиги») і спроба оновлення теорії мовознавства. Стилiстика видиференційовується й остаточно відокремлюється від історії літературної мови та постає як наука про стилістичну систему української мови, як окрема наукова галузь, як повноцінна й повноправна навчальна дисципліна. Розпочинається розмежування загальної (теоретичної) та практичної стилістики, відновлюються різнорівневі стилістичні дослідження (Д. Баранник, І. Білодід, В. Ващенко, І. Грицютенко, М. Жовтобрюх, С. Єрмоленко, В. Карпова, В. Масальський, Л. Паламарчук, Л. Скрипник, Т. Ярмоленко та ін.), однак у них ще немає чіткості у визначенні межі й об'єктів дослідження стилістики. Водночас перебудова університетської педагогічної освіти потребувала нового підручничкового забезпечення – створюються фундаментальні наукові праці зі стилістики, підручники й навчальні посібники (В. Ващенко, В. Дроздовський, А. Коваль, Б. Кулик, О. Масюкевич, І. Ощипко,

І. Чередниченко, Т. Ярмоленко та ін.);

– V етап (70–80-і рр. ХХ ст.) – витіснення української мови з різних сфер суспільного життя, русифікація й денаціоналізація українського суспільства. Остаточно відновлюється статус стилістики як навчальної дисципліни, вона визнається найважливішим складником мовознавчої науки. Звертається увага на ключове завдання курсу – формування в студентів умінь навчити школярів послуговуватися стилістичними багатствами мови й виховувати у них стилістичне мовне чуття. У зрусифікованому мовному довіллі публікуються праці, в яких поглиблено теоретичні надбання стилістики в різних площинах: виходить у світ академічне видання зі стилістики української мови (Д. Баранник, І. Білодід, В. Ващенко, С. Єрмоленко, Г. Їжакевич, В. Коптілов, А. Лагутіна, В. Перебийніс, М. Пилинський), активно друкуються наукові студії, що характеризуються системністю у відбитті стилістичних явищ (Б. Антоненко-Давидович, І. Білодід, І. Грицютенко, П. Дудик, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, Г. Їжакевич, В. Калашник, А. Коваль, Г. Колесник, К. Ленець, Л. Мацько, Д. Нитченко, М. Пилинський, Л. Полюга, А. Поповський, Л. Пустовіт, В. Русанівський, Н. Сологуб, В. Чабаненко, В. Шипринкевич та ін.), оприлюднюються навчальні, навчально-методичні посібники й збірники вправ (Н. Бабич, С. Дорошенко, В. Дроздовський, А. Коваль та ін.), довідкові видання – словники-показчики, хрестоматії (В. Ващенко, Г. Колесник, К. Ленець, А. Марахова, М. Пилинський) тощо;

– VI етап (кінець ХХ ст. – дотепер) – зміна суспільно-політичного ладу в Україні, позбавлення ідеологічних нашарувань в інформаційному забезпеченні курсу, дослідження нових аспектів стилістики, різнобічність наукових пошуків, видання підручників (П. Дудик, А. Капелюшний, Л. Мацько, О. Пономарів та ін.), монографій (Л. Белей, С. Бирик, Н. Бойко, М. Вінтонів, Г. Вокальчук, С. Єрмоленко, Н. Кондратенко, В. Кононенко, Т. Космеда, Л. Марчук, Н. Мех, А. Мойсієнко, Н. Непійвода, П. Селігей, К. Серажим, Н. Сологуб, Л. Ставицька, О. Стишов, Г. Сюта, В. Чабаненко, С. Шабат-Савка, Л. Шевченко та ін.), навчальних і навчально-методичних посібників, практикумів, збірників вправ,

допоміжних видань, зокрема словників (Н. Бабич, Г. Волкотруб, М. Зарицький, І. Кочан, Л. Кравець, М. Пентилюк, К. Серажим та ін.), плідна праця науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти з друку навчальних студій (В. Бадер, Н. Ботвина, І. Гайдаєнко, І. Голубовська, Г. Денискіна, К. Климова, І. Коломієць, Г. Конторчук, Н. Костусяк, Г. Кузнецова, І. Побідаш, П. Романюк, Т. Симоненко, Л. Станіславова, Л. Шулінова, Н. Шульжук та ін.).

Проаналізуємо ці етапи докладніше.

У кінці ХІХ – на початку ХХ століття виходять друком праці О. Потебні «Мысль и язык» (Харків, 1862 р.), «Из лекций по теории словесности» (Харків, 1894 р.), «Из записок по теории словесности» (Харків, 1905 р.), «З лекцій теорії словесності» (Харків, 1930 р.), К. Лучаковського «Взори поезії і прози» (Львів, 1894 р.) і «Начерк стилістики, поезики і реторики» (Вінніпег, Ман, 1917 р.), І. Франка «Із секретів поетичної творчості» (Львів, 1898 р.) та ін., що є предтечами української стилістики.

Основні напрями лінгвістичної стилістики розробив О. Потебня, який у праці «Из записок по теории словесности» розглянув теорію образного мовлення, визначив виражальні можливості слів і звернув увагу на створення образності за допомогою поєднання слів [474]. Дослідник уперше глибоко потрактував проблему смислового наповнення слова в художньому тексті. На думку вченого, зміст твору, виражений словесно-структурними елементами, виявляється в його поетичних формах-символах, або символічних структурах. Конструктивною для розуміння естетичної функції мови є думка О. Потебні про поетичний образ («згущення думки»), що «заступає мову різноманітних думок відносно невеликими розумовими величинами», удосконалюючи рух людської думки [474]. С. Бевзенко впевнено зазначав, що О. Потебня заклав наукові основи української стилістики, проте через історичні обставини опрацювання стилістики української літературної мови припадає переважно на період після 1917 року [36, с. 114].

Спробу окреслити окремі стилістичні аспекти української мови віднаходимо в праці К. Лучаковського «Начерк стилістики, поезики і реторики з

додатком про красу мови і будову вірша», яка вийшла друком 1917 року у Вінніпезі [309]. І. Кочан кваліфікує цю розвідку як «найдавнішу працю українського автора, яка стосується лінгвістичного аналізу тексту» [243, с. 11], до того ж окремі досліджувані аспекти тут розглядаються вперше. У вступних заввагах до наукової студії зазначено, що це дослідження було видрукуване в 1894 році як вступна частина до читанки для п'ятого класу середніх шкіл у Галичині [80]. Аналізована праця складається з таких частин: «Стилістика», «Поетика», «Риторика», додаток «Краса мови і будова вірша». Розділ стилістики традиційно розпочинається з визначення стилістики. Тут також окреслено умови «доброго і красивого» стилю, тобто закладено основи стилістичних норм української мови. Подибуємо визначення тропів і фігур: «Троп або тропа (tropus, зворот – образ) є зворот мовний, в котрім одно поняття заступає ся другим, щоби через те властиву гадку висказати нагляднійше; фігура є незвичайний уклад слів, через котрий виражане гадки набирає більше сили» [309, с. 8]. К. Лучаковський потлумачує окремі тропи (метафора, метонімія, персоніфікація, уособлення, алегорія, синекдоха, метонімія, іронія, евфемія, літота) і граматичні (асиндетон, полісиндетон, еліпс, замовчування, повтор, рефрен, запитання й відповідь) й риторичні фігури (ономатопея, паронوماзія, антитеза, оксиморон, парадокс, градація, інверсія) [див. докладніше 446]. У додатку «Краса мови і будова вірша» дослідник намагається розмежувати мовні засоби наукового, художнього й розмовного стилів.

Велике значення для розуміння естетики слова мала праця І. Франка «Із секретів поетичної творчості». Письменник проголосив метод індуктивної естетики і висунув на чільне місце мовний матеріал твору, який митець застосовує в естетичній площині, а також дослідив матеріальну й смислову сторони слова в їхній єдності з образом та ідеєю твору. І. Франко говорив про художній твір як сукупність мовних засобів, що впливають на читача, і аналізував конкретні художні тексти [637].

У 20–30-і рр. ХХ століття стилістика поступово утверджується як окрема наукова галузь, «набуваючи ознак системи впорядкованих і взаємопов'язаних

понять, проектуючись на галузь загального, теоретичного мовознавства, а також сферу практичного оволодіння мовою» [169, с. 260]. Ці роки – період національно-культурного піднесення в Україні, що кваліфікують як Розстріляне відродження. М. Семчишин небезпідставно стверджує: «Тоді українська культура, під впливом державного усамостійнення, була справді овіяна духом відродження-ренесансу, яке протривало два десятки років» [526, с. 445]. Прикметно, що навіть у період наступу на українізацію й репресивної політики ВКП (б) здійснювалися мовознавчі наукові дослідження, тривала робота з унормування української літературної мови, порушувалися питання необхідності свого шляху й незалежності від впливу інших культур [319]. В Україні загострюється проблема підручникотворення, спричинена українізацією вищої школи [180]. Це зумовило посилення інтересу науковців до стилістичних аспектів української мови.

Другий етап (1917 р. – початок 30-х рр. ХХ ст.) прикметний становленням стилістики як науки й навчальної дисципліни та її формуванням на помежів'ї з іншими галузями мовознавства, зокрема історією української літературної мови, орфографією, лексикологією, граматикою, культурою української мови, риторикою, основами теорії літератури тощо. В. Ващенко слушно зауважував: «Характерно й те, що праці, далекі від стилістичного спрямування, суто граматичні, також не можуть обійти стилістичних явищ... Можна вказати на визнану вже необхідність враховувати стилістичні властивості мови при формулюванні закономірностей орфографії і пунктуації» [76, с. 5]. Напрацювання з проблем стилістики віднаходимо в студіях В. Сімовича «Граматика української мови», В. Домбровського «Українська стилістика і ритміка», О. Курило «Уваги до сучасної української літературної мови» та «Паралельні форми в українській мові, їх значення для стилю», І. Огієнка «Український стилістичний словник», М. Сулими «Українська фраза. Коротенькі начерки», М. Гладкого «Наша газетна мова» і «Мова сучасного українського письменства», Б. Ткаченка «Нарис української стилістики», О. Синявського «Норми української літературної мови» і «Порадник української мови», О. Матвієнка «Стилiстичнi паралелi. Проти

пуризму», С. Смеречинського «Нариси з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою)», Л. Булаховського «Основи мовознавства», Н. Кагановича «На мовно-стилістичні теми» та ін. [456].

Стилістичні праці аналізованого періоду в радянських дослідженнях із лінгвістики згадуються побіжно або з негативного погляду [470]. Наприклад, про працю Б. Ткаченка «Нарис української стилістики» І. Білодід писав, що ілюстративний матеріал «... часом дібраний без певної естетичної вибагливості» [599, с. 15]. Про інші розвідки зі стилістики української мови періоду Розстріляного відродження в академічній стилістиці 1973 року не згадано. З. Франко характеризує дослідження в галузі стилістики за означений період, зауважує про помітне місце статей, окремих монографічних праць з культури мови [353, с. 186–187]. Дослідниця переконана, що не втратили вартості «Паралельні форми в українській мові» О. Курило та «Нарис української стилістики» Б. Ткаченка. Значно пізніше С. Єрмоленко визнає: «Вивчення мовостилію як певної структурної цілісності, на відміну від опису стилістичних засобів української мови, розпочалося у 50–60-і рр. ХХ століття. До того часу стилістичні явища вивчалися у практичному плані як додаткова характеристика лексичних, фразеологічних, граматичних явищ, як засіб урізноманітнення, шліфування мови, вироблення загальнолітературних норм (праці мовознавців 20–30-х рр. ХХ століття О. Курило, І. Огієнка, М. Гладкого, Б. Ткаченка, О. Синявського, С. Смеречинського) [465]. На практиці об'єднувалися завдання стилістики і культури мови, або пуризму» [623, с. 652].

На сторінках «Граматики української мови» (перше видання – Раштат, 1917 р.; друге – Київ-Лепціг, 1919 р.) В. Сімовича фіксуємо окремі завваги про засоби милозвучності української мови (написання *од – від, і – й, в – у, із – зі – з, ізі – ізо, ув – уві*), суфікси (наростки), які надають словам пестливого, здрібнілого значення, функціонування пестливих іменників і дієслів, стилістичні функції окремих префіксів (приростків) і суфіксів (наростків), використання ступенів порівняння прикметників у поезіях, у ній наголошується на неправомірному послуговуванні росіянізмами (москалізмами), стилістичному навантаженні

займенників, дієприкметників на *-уч, -юч*, заміні способів дієслів зі стилістичною метою, вживанні форм на *-но*, стилістичній спроможності окремих синтаксичних категорій тощо [545].

Книга О. Курило «Уваги до сучасної української літературної мови» (Київ, 1920 р.) «попри непретензійність своєї назви, – неоціненний стилістичний порадник...», – твердить П. Таращук [269, с. 3]. Він визнає, що видання «цілком може правити за основу курсу стилістики української мови» [269, с. 4]. Ю. Шевельов у передмові до п'ятого видання пише: «... в третьому виданні вона стала широким порадником в основних синтаксично-стилістичних питаннях української літературної мови. Як настільна книга літературних редакторів вона визначила собою весь напрям їхньої праці на довгі роки» [268, с. 4]. Водночас були й негативні відгуки, зокрема про «сконденсованість націоналістичної зарази», «заподіяння шкоди», «продовження буржуазно-націоналістичної ошуканської програми під заялосеним, спаскудженим „народницьким” прапорцем» тощо [73, с. 26]. О. Курило в «Увагах до сучасної української літературної мови» схарактеризувала основні стилістичні особливості українського синтаксису (використання активних дієприкметників, дієприслівників, пасивних конструкцій, інфінітива, конструкцій на *-ння*, зворотів із прикметниками, числівниками й займенниками та ін.), тому що «не мала змоги розмежувати явища синтаксичні й стилістичні» [269, с. 17]. 1923 року в Києві О. Курило надрукувала брошуру «Паралельні форми в українській мові, їх значення для стилю».

У виданні В. Домбровського «Українська стилістика і ритміка» (Перемишль, 1923 р.) потлумачено загальні вимоги до стилю (ясність, правильність і чистота стилю, варваризми, архаїзми, неологізми, точність вислову, милозвучність стилю, ритміка поетичного й прозового слова, лаконічний і періодичний стиль, період), картинні й емоційні форми виразу (тропи й поетичні образи), фігури (ітеративні, фонетичні, синтаксичні, емфатичні, патетичні фігури), способи картинного передавання чуттєвих вражень і спостережень, емоційних зрушень у писемному стилі (зорова картинність,

слухові враження, враження дотику, смаку, нюху й руху, складні чуттєві враження, почуття і настрої) [153].

1924 року у Львові з'являється допоміжний вид навчального видання зі стилістики «Український стилістичний словник» І. Огієнка – «праця, за яку буде вдячний кожен учень, студент і вчитель української мови; батькам він стане у великій пригоді в ділі збагачення власного знання української мови і в навчанні її своїх дітей. Цей словник – це підручна книжка для вивчення української літературної мови для всіх, хто бажає кращого знання цієї мови, і тим ми цей словник поручаємо» [385]. І. Огієнко досліджував кожне явище з історичного погляду, подавав етимологію слів і стилістичні довідки.

Л. Булаховський разом із О. Білецьким, О. Парадизьким і М. Сулимою в 1927 році видають підручник «Українська мова» для старшого концентру трудових шкіл, складниками якого були розділи, присвячені роботі над виразністю мови й образотворчими засобами, а також над технікою усної та писемної мови. Л. Булаховський стверджував про зв'язок граматики з орфографією й стилістикою [625].

У 1928 році в Харкові М. Сулима надрукував розвідку «Українська фраза. Коротенькі начерки», в якій досліджував український стилістичний синтаксис у поєднанні з лексичною семантикою і фразеологією на матеріалі українських художніх творів ХІХ–ХХ століття. Тут проаналізовано стилістичне навантаження слів «ніякого роду», вживання їх у художньому й розмовному стилях; заміну однини множиною та навпаки, пошанівну й авторську множину, заочну пошанівну множину та їхнє стилістичне навантаження; стилістичні функції відмінкових форм іменників і категорій часу та способу дієслова; стилістичні особливості прикметників та іменників чоловічого й жіночого роду на позначення професій і посад; дієслівні форми на *-но*, *-то* [597]. До цього періоду розвитку стилістики української мови належать праці М. Гладкого «Наша газетна мова» (Харків, 1928 р.), «Мова сучасного українського письменства» (Харків-Київ, 1930 р.).

1930 року в Харкові Б. Ткаченко під керівництвом Л. Булаховського

здійснив спробу створення окремого спеціального курсу стилістики української мови «Нарис української стилістики» (5 лекцій), що вийшов друком як п'ять окремих лекцій-брошур. Новаторська значущість лекцій полягала у віддзеркаленні стилістичних явищ української мови, залученні ілюстративного матеріалу з художньої літератури, фольклору, народно-розмовної української мови. У розвідці потрактовано стилістичну термінологію (*стиль, селянська мова, індивідуальна мова, мова літературна, літературне мовлення, літературна норма, групові стилі* та ін.), схарактеризовано мовно-виражальні засоби лексичної стилістики, докладно проаналізовано синонімічні відношення тощо. Вартісним є те, що до кожної лекції додано вправи й завдання [611]. Зокрема, в першій лекції «Декілька слів про завдання і предмет стилістики» Б. Ткаченко висловлює міркування про вивчення стилістики як окремої навчальної дисципліни та її читання після курсу української мови. На думку О. Черемської, «В таких працях викристалізовувалися підходи до наукового аналізу складних і багатовимірних стилістичних явищ» [649, с. 126]. З. Франко стверджувала, що «автор зробив першу в українській стилістиці спробу систематизації тих мовних явищ, які проектуються на сферу стилістики, в тому числі тих, які стосуються тих чи інших стилів і які є носіями тих чи тих стилістичних властивостей... на свій час вона була найкращим і науково найкваліфікованішим посібником з практичної стилістики» [353, с. 186]. С. Бевзенко так відгукувався про це видання: «Вона була першою загалом вдалою спробою систематичного викладу питань української стилістики, в якій уважний читач, зокрема студент і вчитель, міг знайти і конкретні практичні поради щодо вживання окремих груп лексики, фразеологізмів, граматичних форм тощо... Після цієї праці тривалий час не з'являлося друком більш-менш серйозних розвідок з питань української стилістики» [36, с. 116].

У практичному підручнику «Норми української літературної мови» (1931 р.) О. Синявський почасти тлумачить стилістичні особливості відмінкових форм іменника, аналізує прикметникові й дієслівні форми в художньому стилі та діловій мові, визначає їхні стилістичні функції, характеризує різні «стилістичні

ефекти» синтаксичних одиниць і т. ін. [541]. Підвалини «Норм української літературної мови» О. Синявський заклав ще 1922 року в «Пораднику української мови» (Харків – Берлін – Нью-Йорк), укладаючи якого «мав на увазі теперішнього українського інтелігента, вихованого, звичайно, на неукраїнській мові, але ходюю подій поверненого народові, примушеного знати його мову в потрібному для інтелігента розмірі» [542]. 1932 р. в Харкові О. Матвієнко опублікував працю «Стилістичні паралелі. Проти пуризму» (Харків, 1932 р.) [321].

С. Смеречинський у «Нарисах з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою)» (Харків, 1932 р.), розрахованих на студентів лінгвістичної спеціальності, учителів, журналістів, об'єктом дослідження обрав народну мову, пропагував уживання народнорозмовних конструкцій у різних функційних стилях. У виданні звернено увагу на такі стилістичні явища: безпідметові речення з формами на *-но*, *-то*; невластиве використання в українській народній мові з формами на *-но*, *-то* помічного дієслова; умови, за яких вживають безпідметові речення з формами на *-но*, *-то*, а в яких – підметові; «особливості конструкцій з прийменником «від» та родовим відмінком дієвої особи»; «безпідметові конструкції, що в них діє ніби щось «таємне», невідоме, якась сила»; «конструкції з присудком на *-ся* (*-ться*, *-лося*) та їхні особливості в українській мові»; «особливості в згоді дієслова-присудка з підметом та зв'язані з ними стилістичні відтінки»; «особливості та стилістична вага ніякого роду»; «часові конструкції та їхні особливості в українській мові»; значеннєво-стилістичні функції окремих прийменників; «стилістичне використання футуральних форм з *-му* чи *буду*» тощо [561]. С. Смеречинський віддзеркалював різні погляди українських дослідників на певне стилістичне явище, погоджувався або заперечував їх, звертав увагу на явища, непридатні українській мові [561]. Праця дослідника – це підвалини сучасної стилістичної морфології й стилістичного синтаксису, в якій потрактовано стилістичні норми побудови окремих синтаксичних конструкцій, правильне вживання відмінків, стилістичне навантаження категорії роду.

Після появи «Нарисів з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою)» було порушено питання про фальсифікацію мовних фактів, націоналістичне трактування окремих питань, позбавлення української мови інтернаціональних термінів, неправдиві висновки [508]. О. Курило, М. Гладкого, М. Сулиму назвали «агентами української буржуазії», які «усякий новий факт української мови таврували знаком „русизм” і таким чином уперто працювали над тим, щоб скувати розвиток української мови, щоб спрямувати його біг на капіталістичний шлях, щоб створити бар'єр між мовою українською і мовами братніх республік, зокрема мовою російською» [73].

У 1957 році І. Білодід спробував «Осиковий кіл забити в могилу зліквідованих мовознавців «двадцятників» [561, с. 14], зокрема писав: «О. Курило, М. Сулима, С. Смеречинський і подібні пропонували «правила», – як в українській мові уникнути «чужої собі тропи, що нею йде російська мова», як «очистити» сучасну українську мову від «росіянізмів» і т. п. Націоналістичні мовознавці намагалися «вичистити» з української мови елементи в термінології, фразеології, синтаксичних конструкціях. Натомість рекомендувалося запроваджувати лінгвістичні раритети, застарілу і віджилу лексику, фразеологію, мовні елементи примітивно-хуторянських смаків. Ці настанови відбилися і в тих словниках, фразеологічних збірниках, граматичних працях, які були підготовлені з участю націоналістичних мовознавців» [44, с. 14–15]. Підтримував І. Білодіда й М. Жовтобрюх: «Найбільш сконденсовано архаїзаторські погляди на синтаксичну структуру української мови викладені в книзі С. Смеречинського «Нариси...» /1932/, тому вона не становить будь-якої наукової та практичної вартості...» [353, с. 3].

Упродовж цього етапу розвитку стилістики української мови з'явилася праця Л. Булаховського «Основи мовознавства» (1928–1929 рр.), написана у співпраці з професором І. Завадовським. За переконаннями І. Білодіда, першим почав розглядати українську лінгвостилістику в навчальному аспекті Л. Булаховський, зокрема в «Лекціях з основ мовознавства» (1931–1932 рр.), «Нарисах з загального мовознавства» (1955 р.), у праці «Виникнення і розвиток

літературних мов» (1941–1947 рр.) [599]. Учений писав: «Л. А. Булаховський розглядав лінгвостилістику переважно в загальномовознавчому, теоретичному плані. Однак ці ж питання він часто висвітлював і в шкільному, навчальному аспекті» [46, с. 148]. Складниками лекцій з «Основ мовознавства» є лекції про стилістичні засоби мови, про ритмомелодику, явище нормативності в мові, «гарне в мові», естетичну вартість мови тощо. У лекції «Соціальна природа мови» Л. Булаховський звертав увагу на тенденцію диференціювання мови різних прошарків населення України, акцентував на ознаках мови різних соціальних груп, порушував проблеми унормування літературної мови [66]. Тут розглянуто питання соціальної зумовленості стилю, відношень творчості індивідуальної та колективної, мовної естетики. У лекції «Мова емоціональна й інтелектуальна» («образові» (наочні) й колоритні слова і вирази, образотворчі засоби мови, функціонування термінів тощо) виокремлено функційні стилі: інтелектуальна мова – науковий стиль, «емоціональна мова» – художній стиль, мова щоденного життя – розмовний стиль, здійснювався аналіз експресивної функції мови, «емоціональної цінності» слова або фрази, образних слів, метафоричних (переносних) значень слова, експресії, табу, евфемізмів. Питання фонетики дитячої мови, розуміння й уживання слів, морфологічні та синтаксичні особливості дитячого мовлення, загальне й індивідуальне в мові дитини потлумачено в лекції «Дитяча мова». У лекції «Розвиток мови» віддзеркалено питання стилістичних норм, зокрема правильного добору слів відповідно до мовної естетики, піклування про найекономніший вислів думки, уникання омонімів, чіткості в окресленні важливих частин думки, стилістичних функцій дієслів, неправильної побудови синтаксичних конструкцій, засобів високої стилістичної вправності тощо.

До кожної лекції подано практичні завдання, подеколи – поради. Наприклад, до 11 лекції: «Ці практичні завдання виконують тільки ті студенти, що мають намір спеціалізуватися на відділі мови й літератури. Відповіді на них зберігати в обліковому зшиткові (облік за формою А) [66, с. 247]. Тобто це конкретні методичні настанови для студентів, що є свідченням акцентування

уваги викладача, професора Булаховського Л., на самостійній роботі студентів. Після списку літератури занотовано примітки навчальної частини: «Подана література рекомендується тільки для тих студентів ВЗІНО, що мають намір поступати на «Відділ мови й літератури» [66].

Л. Булаховський подавав основні поняття й терміни стилістики української мови, тому саме його вважають «основоположником лінгвостилістики як науки в Україні і одним із творців її (разом з В. В. Виноградовим, Л. В. Щербою, Г. О. Винокуром)...» [46, с. 148]. З. Франко переконана, що праці Л. Булаховського «відкрили шлях стилістичним студіям в галузі дослідження мови письменника на всі наступні десятиліття. Вони і на сьогодні не втратили своєї наукової цінності» [353, с. 187].

1930-і роки покваліфіковано «добою великого терору української мови», плідну працю мовознавців 20-х років було оголошено «шкідницькою й націоналістичною», «спрямованою на відрив української мови від російської», на наукові видання Інституту української наукової мови й Науково-дослідного інституту мовознавства поставлено «тавро українського фашизму» [319]. Натомість у цей період закладено ґрунтовні підвалини розвитку стилістики української мови, передовсім, у надрукованих спеціальних працях зі стилістики (В. Домбровський, І. Огієнко, Б. Ткаченко, О. Матвієнко та ін.), уведених окремих стилістичних розділах до загальномовознавчих студій (Л. Булаховський) і через аналіз дотичних питань (В. Сімович, О. Курило, М. Сулима, М. Гладкий, О. Синявський, С. Смеречинський та ін.). Докладний аналіз інформаційного забезпечення української стилістики цього періоду уможливив висновувати, що К. Лучаковського, В. Домбровського і Б. Ткаченка варто вважати зачинателями української стилістики, Л. Булаховського – її основоположником.

Т. Лукінова впевнена, що «У 20–30-і роки написано славні сторінки історії українського мовознавства. Цей період вражає і грандіозністю глибоко продуманих і далекоглядних планів і задумів, і масштабами створеного невеликою кількістю талановитих, висококваліфікованих учених, і ще більше – трагізмом долі багатьох із них... [306, с. 38]. У цей період почалося

виформовування стилістики як наукової дисципліни, пов'язаної з проблемою вживання мовних засобів та їх функціонуванням. Лінгвісти перейшли від вивчення структури мови до дослідження її динамічного аспекту. М. Семчишин стверджує, що «українська наука не завмерла, а навпаки – виявила подиву гідну динаміку росту, бо за розмірно короткий час (від 1922–30 рр.) виявила перед усім світом свій високий рівень сотнями наукових праць» [526, с. 449].

У 1932 році процес українізації припинено. Український правопис 1928 року й більшість мовознавчих праць визнано «націоналістичними» й вилучено з ужитку. З початку 30-х років починаються репресії й боротьба офіційної ідеології проти української мови [501, с. 702], винищення української інтелігенції, ліквідування української науки, зокрема мовознавства й літературознавства. З 1933 року в мовознавчих виданнях з'являються публікації про націоналістичні викривлення в царині мовознавства, зокрема стилістики. Ю. Шевельов небезпричинно стверджує, що після 1937 року в українському мовознавстві настає повна порожнеча – «чорне мовчання сорокових років» [651]. Тому умови, які склалися, не сприяли виданню нових підручників, і мовознавці публікують свої дослідження як брошури й невеликі за обсягом книги, «перевантажені сухим, другорядним матеріалом, який подавався у вигляді готових положень, що не стимулювало мисленнєву діяльність» [180]. Ігнорування набутоків цього періоду засвідчує висловлення Б. Антоненка-Давидовича: «Чудова мова на очах перетворювалася на таку макароністичну суміш, що ніби досі нічого не робилося, щоб якось упорядкувати її, ніби не було вельми корисних праць Олени Курило, Синявського, Гладкого, Сулими та багатьох інших, що їх поглинула невблаганна Лета часів лихоліття» [7, с. 5].

З-поміж нечисленних праць *третього етапу* розвитку стилістики української мови (30–40-і рр. ХХ ст.) побачив світ перший збірник стилістичних вправ П. Плюща й О. Сарнацької «Збірник вправ з стилістики» (1939 р.), який «попри заідеологізованість спрямовувався на формування логічного мислення, мовного чуття, естетичного смаку» [525, с. 53]. П. Ковалів у еміграції друкує такі праці, як «Безособові речення на -но, -то, їх значення та норми вживання»

(1947 р.), «Чистота і правильність української літературної мови» (1947 р.), «Як правильно будувати фразу? (котрий, який, що)» (1946 р.), «Мистецтво слова» (1948 р.). Ці розвідки присвячено докладному аналізу функціонування безособових речень на *-но*, *-то*, помилкам у послуговуванні цими синтаксичними конструкціями, використанню означених речень як стилістичного засобу своєрідної безсуб'єктної персоніфікації в поетичній мові, вивченню техніки й виразності української мови, чистоті й правильності української літературної мови (аналіз слів, невживаних в українській мові; слова, вживані не в тому значенні; неправильні форми слів; найуживаніші фразеологічні звороти тощо), функційним особливостям займенників і стилістичним помилкам, які трапляються в процесі використання цієї частини мови.

З другої половини 50-х рр. ХХ століття починається період «хрущовської відлиги» й у 60-х рр. відбувається певна нормалізація суспільно-політичної ситуації в Україні (*четвертий етап* розвитку стилістики української мови). Здійснено спроби оновити теорію мовознавства, зокрема й стилістики української мови: з'являються монографії, узагальнювальні праці, збільшується друк книжкових видань з українського мовознавства [180; 651]. Водночас Ю. Шевельов вивищував праці покоління двадцятих років над набутками мовознавців, які наслідують російське мовознавство й не відзначаються високим науковим рівнем [651]. Л. Масенко також говорить про процес русифікації в Україні й упровадження асимілятивних мовних процесів [619, с. 19].

У другій половині 50-х років розпочато перебудову університетської педагогічної освіти, зокрема переглядаються навчальні плани й програми для студентів педагогічних спеціальностей щодо збільшення кількості годин на педагогічні, психологічні й методичні дисципліни. Виникає потреба у створенні спеціальних підручників і посібників для студентів-філологів, в українській педагогіці починає формуватися потужна наукова школа підручникомознавства [180]. Підручник розглядається як джерело інформації, як засіб повторення й закріплення знань, отриманих на заняттях, а також як посібник для виконання домашніх завдань. Через важливість функції удосконалення здобутих знань

основну увагу в підручниках зосереджено на закріпленні, контролі й репродуктивних запитаннях, що переважали [78].

У 1955 році з'являються друком «Нариси з загального мовознавства» Л. Булаховського [65]. Вартісними в них є підрозділ «Стилістичні особливості лексичного складу» й третя частина «Зауваження про мовний стиль». Учений досліджував питання лексичних передумов мовного стилю, аналізував слова поетичні й прозаїчні, врочисті й вульгарні, ввічливі й грубі, жартівливі, характеризував діалектизми, лексику різних соціальних груп. Власне це були завваги про стилістичне навантаження окремих лексичних засобів. В інших розділах розвідки Л. Булаховський описував перенесення найменувань за зближеннями «емоціонального характеру», емоціональні й афективні зсуви формальних значень морфологічних категорій, ритмомелодійні ознаки синтаксичних зв'язків. У «Зауваженнях про мовний стиль» Л. Булаховський подавав визначення стилістики, характеризував індивідуальний стиль письменника (використання синтаксичних конструкцій, логічний зміст висловлення), акцентував на стилістичній вправності майстрів пера. Мовознавець наголошував, що лінгвостилістика має не лише констатувати «окремі елементи словесного мистецтва», а визначати їхнє значення у «вираженні єдиного замислу з його смислового та емоціонально-афективного боку» [65, с. 241–242].

І. Білодід у праці «Питання розвитку мови української радянської художньої прози» (1955 р.) констатував: «Лінгвістична стилістика, як одна з наймолодших, поки що мало розроблених галузей мовознавства, не визначила ще чітких понять про межі і об'єкти своїх досліджень» [45, с. 12]. Мета розвідки – висвітлити основні явища мови й стилю післявоєнної української художньої прози. Аналізуючи художні твори українських письменників цього періоду, мовознавець звертав увагу на відображення нових ознак у тлумаченні значень слів, словосполучень і смислових комплексів; крилаті слова й словосполучення; активізування історичної лексики і фразеології, термінологічну лексику індустрії, промисловості; військову термінологію; суспільно-політичну лексику; загальноживану лексику; лексику спеціального вжитку; джерела фразеології;

стилістичні особливості фразеологізмів; мову персонажів. У розділі «Деякі явища стилістичного синтаксису» схарактеризовано вплив науково-публіцистичних синтаксичних структур на фразу художньої мови післявоєнної української прози; надфразні єдності, зачини і кінцівки розділів, частин як стилістичний прийом організації мови прози; ритмомелодійні прийоми в післявоєнній художній прозі; синтаксичні прийоми організації розповіді й діалогічної мови в післявоєнній українській прозі; синтаксичні прийоми інтимізації. Водночас (у дусі доби) праця не позбавлена ідеологічних упливів: повсякчас наводяться уривки зі з'їздів КПРС, цитати праць В. Молотова, Г. Маленкова, Й. Сталіна, А. Жданова, В. Леніна та ін. І. Білодід стверджував про творчу допомогу російської мови для української, наголошував на зближення російської та української мови у творах українських письменників. Науковець говорив, що не варто витіснити з української мови словосполучення, схожі або спільні зі словосполученнями російської мови; зауважував про плазування української мови перед буржуазною європейською культурою; прийменникові конструкції типу «черговий по вокзалу» вважав новим, прогресивним явищем; стиль творів Хвильового називав «буржуазно-націоналістичним маскуванням засобами мови з метою протягування контрреволюційних, націоналістичних задумів» [45, с. 36–38] тощо. Прикро, що в праці І. Білодіда подибуємо критичні завваги про студії В. Ващенка: «дослідження не показало основного», «багато разів вживає щодо мови Шевченка епітет «народна», проте зміст цього епітета не розкрив, а навпаки, висвітлив у традиційному плані розгляду переважно просторічно-побутової, фольклорної лексики, старослов'янізмів. Дослідник не згадує, що саме Шевченко, працюючи над збагаченням і вдосконаленням словникового складу української літературної мови, широко вводив у мову української художньої літератури лексику і фразеологію наукової, філософської, публіцистичної мови, мови мистецтва і т. п. на основі свого революційно-демократичного світогляду, що склався під безпосереднім впливом російських революційних демократів» [45, с. 18]. Про негативні тенденції заподатливості українського мовознавчого істеблішменту та поспішного виконання партійних настанов говорить Л. Масенко: «Показовими є

й спроби Білодіда довести канонічну в радянському мовознавстві тезу про «взаємодію» національних мов з російською, яка вживалася з тією ж пропагандивною метою приховати реальність потужного однобічного впливу російської мови» [619, с. 23].

Виразне навчальне спрямування мав збірник вправ Б. Кулика й О. Масюкевича «Збірник вправ з стилістики для середньої школи» (перше видання – 1958 р., друге – 1963 р.), який містить теоретичну частину (велику за обсягом), вправи й ілюстративний матеріал. Три розділи посібника віддзеркалюють стилістичне використання лексичних, фразеологічних морфологічних і синтаксичних засобів. З. Франко вважала цей посібник (у практичній частині) «беззастережно вдалим і найкращим в Україні» [353, с. 192].

Натомість на часі було монографічне видання зі стилістики. Спробу створити систематичний курс стилістики здійснює В. Ващенко, який у 1958 році друкує навчальний посібник для студентів філологічних факультетів «Стилістичні явища в українській мові» [76]. У книзі виконано стилістичний аналіз української літературної мови ХІХ – початку ХХ століття, зокрема увагу звернено на фонетично-стилістичні засоби мовлення; стилістичні особливості словотворчих засобів (суфіксація, «слова з оголеним коренем», префіксація, «словоскладення», «відвигукові та повторні утворення», три типи взаємодії афікса з коренем), вживання паралельних флексій і паралельних прикметникових і дієслівних форм, стилістичне навантаження морфологічних категорій роду, числа, часу, особи, способу; стилістичні властивості займенників, невідмінюваних слів, перехідних явищ серед частин мови, стилістичні явища в синтаксичному членуванні мовлення, стилістичні можливості підмета, присудка, другорядних членів речення, прикладки, місце стилістичних чинників у реченнях з однорідними членами; стилістичні особливості слів та словосполучень, граматично не зв'язаних з реченням; словоповтор як стилістичний прийом, стилістичний порядок слів у реченні. З-поміж цілісних стилістичних спрямувань цього періоду, визначених загальними обставинами літературно-мовного життя, В. Ващенко визначає органічну уснонародну основу, зокрема стійкі фольклорні

традиції. Найважливішим завданням автор визначав опис стилістичних засобів, узвичаєних у загальнонародній мові. Цей посібник – повна протилежність наукових розвідок зі стилістики української мови. У ньому ґрунтовно викладено (навіть порівняно з наступними виданнями підручників і посібників зі стилістики) фоностилістику. Учений аналізує звуковідтворення й алітерацію (зауважимо, що асонанс оминається увагою), вводить терміни *розмовна рима* або *римовані звукоповтори* («своєрідні фонетичні формули, звукові ідіоми, що бувають часто досить влучні й поширені в процесі мовлення»), звуки-копії (відтворюють явища) та звуки-образи («своєрідне вживання звуків, яке дає певне забарвлення мови, стає одним із засобів, що організовує художній стиль мови») [76, с. 17], коментує стилістичні явища, з'ясовує їхні генетичні основи. Посібник В. Ващенко – це передвісник підручника зі стилістики. Зокрема, автор відверто стверджував: «Всю ж нашу працю не можна розглядати інакше, як перший ступінь до дійсно наукового з'ясування тонких і важливих деталей нашого мовлення» [76, с. 8].

У 1960–1962 рр. А. Коваль оприлюднила посібники «Практична стилістика української мови. Вип. 1. Використання лексичних і фразеологічних засобів мови» та «Практична стилістика української мови (Курс лекцій для слухачів відділу газетних працівників)» для студентів факультетів журналістики університетів УРСР, складниками яких були теоретичні відомості й стилістичні вправи. Ці студії є підґрунтям підручника «Практична стилістика сучасної української мови» – «Це перший вдало складений вузівський посібник з української стилістики, в якому враховано як досягнення вітчизняної стилістичної науки, так і усе багатство стилів і жанрів сучасної української літературної мови» [36, с. 118]. У виданні спостерігаємо значну перевагу функційно-стильового підходу до вивчення стилістики над мовно-рівневим: «Оскільки мова як система складається з фонетичного (фонологічного), лексико-фразеологічного і граматичного рівнів, опис стилів у підручнику проводиться у відповідності з цими рівнями; при цьому подається характеристика ряду специфічних, екстралінгвістичних і власне стильових особливостей в межах

кожного функціонального стилю» [221, с. 3]. У кожному розділі, після побіжного тлумачення загальних стилістичних особливостей мовних одиниць, докладно пояснюється їх уживання в різних функційних стилях. Доповнює видання книга «Культура української мови» (1966 р.) із роздумами про функціонування іншомовізмів, термінів і професійних слів, застарілих і діалектних слів, жаргону, просторіччя, граматичних засобів української мови тощо.

Фундаментальною працею зі стилістики української мови була студія І. Чередниченка «Нариси з загальної стилістики сучасної української мови» (1962 р.), «яка дає, нехай не в усьому рівне і глибоке, уявлення майже про всі грані стилістичної системи української мови» [46, с. 151]. Учений аналізував стан розроблення питань стилістики, тлумачив загальні питання стилістики, характеризував стилі сучасної української мови, а також звертав увагу на лексично-стилістичні, словотвірні-стилістичні, морфологічно-стилістичні та синтаксично-стилістичні ресурси української мови. Вартісними є розділи «Фонетичні властивості сучасної української мови та їх стилістичні функції», «Евфонічність і засоби евфонізації української мови», «Ритмотворчі властивості української мови». У праці подано теоретичний матеріал із тлумаченням функціонування мовних засобів передусім у публіцистичному, художньому й науковому стилях, натомість менше уваги надається розмовному мовленню. До того ж, на думку І. Білодіда, наукова студія перевантажена другорядним, елементарним матеріалом, цитацією [46, с. 152]. І. Чередниченко потлумачував стилістичні явища за такими площинами: стилістичні ознаки, можливості семантичного варіювання, вживаність у функційних стилях. Переконані, що розвідка І. Чередниченка засвідчує вагомий поступ у розвитку стилістики української мови як науки й навчальної дисципліни.

У 1967 році виходить друком наукове видання І. Білодіда «Розвиток мов соціалістичних націй СРСР» [46]. Складниками другої частини «Внутрішньолінгвістична проблематика» були розділи «Основні поняття стилістики національної мови», «Теоретичні проблеми вивчення українського усного літературного мовлення», «Стилістичне збагачення українського усного

літературного мовлення» й додаток «Лінгвостилістична характеристика молдавського циклу М. Коцюбинського (Етюд українсько-молдавських мовних контактів)». Тут визначено значення стилістики, стан розроблення питань стилістики в мовознавчій науці, будову стилістики національної мови, поняття мовного стилю, предмет, обсяг, структуру і завдання стилістики, методи й аспекти лінгвостилістичного дослідження, взаємозв'язок стилістики з іншими дисциплінами, стилістичні норми, стилістичні засоби, уміння стилістичного відбору слова, теоретичні проблеми вивчення українського усного літературного мовлення. Власне ці розділи проектує майбутній підручник для закладів вищої освіти і є передвісником академічного курсу стилістики 1973 року.

На цьому етапі опубліковано такі розвідки: Т. Ярмоленко «Практична стилістика української мови» (1962 р.), І. Ощипко «Практична стилістика української літературної мови. Лексика і фразеологія» (1968 р.) і «Практична стилістика української літературної мови. Синтаксис. Лекції і практичні завдання» (1965 р.), О. Масюкевич «Нариси з стилістики сучасної української літературної мови» (1967 р.), В. Дроздовський «Мовностилістичний аналіз художнього твору» (1968 р.), В. Ващенко «Стилістика речення в українській мові» (1968 р.) та «Стилістична морфологія української мови» (1970 р.).

Допоміжні видання означеного періоду представлено студіями Л. Паламарчука («Лексична синоніміка художніх творів М. М. Коцюбинського», 1957 р.), Л. Скрипник «Особливості мови та стилю української радянської художньої історичної прози» (1958 р.), І. Грицютенка «Мова та стиль художніх творів Панаса Мирного» (1959 р.), М. Жовтобрюха «Мова української преси (до середини 90-х років XIX століття)» (1963 р.), В. Ващенко («Мова творів Т. Г. Шевченка», 1963 р.), В. Масальського («Мова і стиль творів М. М. Коцюбинського», 1965 р.), Т. Ярмоленко «Стиль і мова газети» (1965 р.), В. Карпової «Термін і художнє слово (Термінологічна лексика в мові сучасної української поезії)» (1967 р.), С. Єрмоленко «Синтаксис віршової мови» (1969 р.), Д. Баранника «Усне монологічне мовлення» (1969 р.) й іншими, в яких досліджувалися особливості мови художньої та публіцистичної літератури.

Набутками цього етапу були праці І. Білодіда про мову творів українських письменників: «Мова і стиль роману «Вершники» Ю. Яновського» (1955 р.), «Мова творів М. Коцюбинського» (1956 р.), «Мова творів Олександра Довженка (Збірник «Зачарована Десна»)» (1959 р.), «Шевченко в історії української літературної мови» (1964 р.), «Поетична мова Максима Рильського» (1965 р.). З 1967 року починає виходити науково-практичний збірник (пізніше – науково-популярне видання) «Питання мовної культури» (з 1970 р. – «Рідне слово», з 1976 р. – «Культура слова») Інституту української мови НАН України.

Стилістика остаточно видиференційовується й відокремлюється від історії літературної мови й постає як наука про стилістичну систему національної мови загалом, у всіх її виявах, різновидах і стилях. Настає вищий етап у розвитку стилістичних досліджень, з'являються нові обшири стилістичної науки [599, с. 13]. Л. Масенко безспідставно стверджує, що «1960-ті роки нерідко порівнюють з 1920-ми, принаймні за ознакою інтенсивного, пришвидшеного розвитку української культури й науки» [319]. На думку О. Семенов, «хоча й суттєвих змін заідеологізована система вищої педагогічної освіти в 40–60-х роках ХХ ст. не зазнала, слід відзначити громадянську мужність і нестримне прагнення, титанічні зусилля лінгвістів, літературознавців, методистів, педагогів, психологів, котрі в русифікованому просторі формували україномовну особистість вчителя-словесника» [525, с. 63].

15–19 жовтня 1963 року в Чернівцях відбулася перша міжуніверситетська наукова конференція, присвячена питанням стилістики української мови та її взаємозв'язків з іншими слов'янськими мовами. З. Франко безапеляційно визнала, що «українська стилістика найближчим часом заявить про себе новими цінними працями» [353, с. 196]. Цей етап зімппульсував подальший розвиток стилістики української мови як науки і навчальної дисципліни.

У 70–80-х рр. ХХ ст. (*н'ятний етап* становлення й розвитку стилістики української мови) українську мову продовжували витіснити з різних сфер суспільного життя, поглиблювалася русифікація й денаціоналізація. Л. Масенко говорить про мовно-культурну політику доби Л. Брежнєва як наближену до

практики посиленої русифікації 1930-х років [619, с. 23]. У період правління В. Щербицького (1972–1988 рр.) російсько-українська двомовність досягла свого логічного завершення через упровадження російської мови в практику офіційного спілкування, розпочалося «безжальне викорінення всього, що містило хоча б найменший натяк на українську самобутність» [319]. М. Кочерган упевнений, що «Негативним моментом українського мовознавства цього періоду є псевдосоціолінгвістичні дослідження, в яких у час тотальної русифікації українського етносу і стрімкого звуження суспільних функцій української мови стверджувався її «нечуваний розквіт» [245, с. 139]. Натомість, незважаючи на означені соціально-політичні аспекти, з'являється багато праць зі стилістики, вартих нашої уваги. Відновлюється статус стилістики як самостійної навчальної дисципліни, відкривається багато нових перспектив у стилістичних дослідженнях.

1970 року в Києві виходить друком студія Б. Антоненка-Давидовича «Як ми говоримо», що дбає про культуру української мови, навчає правильного слововживання, закликає уникати непритаманні українській мовній традиції звороти й вирази. З'являються наукові праці, які стали підвалинами академічного видання «Сучасна українська літературна мова. Стилістика», зокрема «Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики» (1972 р.), «Елементи теорії літератури і стилістики» (1975 р.) Д. Нитченка та «Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови» (1977 р.).

У праці «Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики» увагу звернено на загальнотеоретичні проблеми стилістики: порівняльна стилістика східнослов'янських мов (І. Білодід), стилістика мови й стилістика мовлення (Г. Їжакевич), методи дослідження стилістики мови й стилістики мовлення (В. Перебийніс), поняття «стильовий» і «стилістичний» (С. Єрмоленко), а також вузькостилістичні дослідження фонетики (П. Тимошенко), лексикології (Т. Молодід, А. Лагутіна), морфології (Л. Недбайло), синтаксису (К. Тищенко) тощо. Д. Нитченко в студії «Елементи теорії літератури і стилістики» характеризує лише лексичний рівень стилістики – стилістичне використання

синонімів, омонімів, антонімів, паронімів, архаїзмів, неологізмів, діалектизмів, перифраз, ідіом, фразеологізмів, запозичених слів [365]. С. Єрмоленко, Г. Колесник, К. Ленець, А. Марахова, М. Пилинський, Л. Пустовіт, В. Русанівський у монографії «Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови» простежують тенденції розвитку таких усталених суспільно-історичних різновидів українського мовлення, як науковий, публіцистичний, художній, офіційно-діловий стилі й установлюють співвідношення між книжними, розмовними й нейтральними елементами в структурі кожного стилю.

Цей етап розвитку стилістики української мови прикметний системними дослідженнями. Зокрема, видано п'ятитомне видання «Сучасна українська літературна мова» (1969–1973 рр., за загальною редакцією І. Білодіда), складником якого є «Стилістика» (І. Білодід, Д. Баранник, В. Ващенко, С. Єрмоленко, Г. Їжакевич, В. Коптілов, А. Лагутіна, В. Перебийніс, М. Пилинський). Стилістичний аналіз здійснюється на лексичному, фразеологічному, фонетичному, морфологічному, словотвірному й синтаксичному рівнях із урахуванням специфіки функціонування основних категорій мови і мовлення в художньо-белетристичному, науковому, публіцистичному та офіційно-діловому стилях української літературної мови [599, с. 3]. С. Бевзенко високо оцінював працю: «Такого всеохоплюючого опису стилістичних засобів української літературної мови з глибоким їх теоретичним осмисленням до появи цієї праці ще не було» [36, с. 121]. Водночас подибуємо й хиби, спричинені «благотворним» впливом російської мови [525, с. 65].

Загальні стилістичні аспекти схарактеризовано в студіях І. Грицютенка «Естетична функція художнього слова (в українській прозі 30–60-х рр. ХІХ ст.)» (1972 р.), М. Пилинського «Мовна норма і стиль» (1976 р.), В. Чабаненка «Основи мовної експресії» (1984 р.), «Жанри і стилі в історії української літературної мови» (1989 р.) та ін. Стилістичні особливості певного мовного рівня потлумачують В. Шипринкевич («Питання фоностилістики», 1972 р.), П. Дудик («Синтаксис сучасного українського розмовного літературного

мовлення», 1973 р.), С. Єрмоленко («Синтаксис і стилістична семантика», 1982 р.), В. Дятчук, Л. Пустовіт («Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови», 1983 р.). Мовностилістичні особливості художніх творів опрацьовано в працях В. Дроздовського «Стилiстичний аналіз прозового твору (за творами М. Коцюбинського)» (1974 р.), Л. Полюги «Слово у поетичному тексті Івана Франка» (1977 р.), В. Калашника «Фразотворення в українській поетичній мові радянського періоду: семантико-типологічний аспект» (1985 р.), С. Єрмоленко «Фольклор і літературна мова» (1987 р.), А. Поповського «Мова фольклору та художньої літератури Південної України XIX – початку XX ст.» (1987 р.) та ін. Публіцистичний стиль проаналізовано в розвідці М. Жовтобрюха «Мова української періодичної преси (кінець XIX – початок XX ст.)» (1970 р.). Виходить друком монографія І. Білодіда, М. Пилинського, К. Ленець, Г. Колесника, Н. Сологуб, А. Марахової, Д. Баранника, І. Соколової «Мова сучасної масово-політичної інформації» (1979 р.), у якій розглянуто розмовну лексику, а також нове в словотворенні, мовностилістичні особливості газетних жанрів, стандарти й штампи, мову ділової інформації, мову радіо й телебачення, рекламу на сторінках газети та ін.

Допоміжні видання репрезентовано словником-показчиком В. Ващенко «Епітети поетичної мови Т. Г. Шевченка» (1982 р.) та хрестоматією «Стиль і час» (1983 р.). Останнє видання – це перша хрестоматія з історії стилів сучасної української літературної мови, яка «унаочнює функціонально-стильове розшарування української літературної мови, прикметні особливості формування її окремих стилів, становлення їх норм від самого початку і до нашого часу» [585, с. 3]. У коментарях хрестоматії здійснено комплексне дослідження будови текстів і мовних норм усіх рівнів мови (фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного, стилістичного) у синхронному й діахронному аспектах. Складниками хрестоматії є розділи «Стиль художньої літератури» (М. Пилинський), «Публіцистичний стиль» (Г. Колесник), «Науковий стиль» (К. Ленець), «Офіційно-діловий стиль» (А. Марахова), «Епістолярний стиль» (К. Ленець). У виданні за хронологією подано тексти відповідних стилів (які

відповідали епосі, нові або маловідомі загалу, змістово естетично вагомі) із мовностилістичними коментарями. Кожен розділ розпочинається теоретичними заввагами про певний стиль, його жанри, мовні особливості. Укладачі хрестоматії намагалися узагальнити дослідження в царині лінгвостилістики й ортології (мовної нормативності), унаочнити теоретичні положення мовознавства й спрямувати на подальші наукові розвідки. Водночас зауважимо, що почасти хрестоматія не позбавлена ідеологічних нашарувань того часу й міркувань про асимілятивне зближення російської та української мов [585, с. 10]. Тут наголошено на «принципі взаємодопомоги російської мови», «масовому частковому білінгвізмі», українсько-російській двомовності. Однак у зрусифікованому просторі публікуються видання, в яких поглиблено теоретичні надбання стилістики в різних площинах.

Утвердження нових цінностей і пріоритетів, проголошення державного суверенітету України, ухвалення Законів про мову в кінці ХХ – на початку ХХІ століття сприяли відродження стилістичних досліджень. С. Єрмоленко констатує: «В українському мовознавстві з другої половини ХХ – початку ХХІ ст. спостерігаємо зростання наукового інтересу до лінгвостилістичних досліджень. <...> Вихід стилістичних досліджень за межі художнього стилю, зосередження уваги на текстах інших суспільно-ситуативних різновидів комунікації стимулювали розвиток лінгвостилістики» [174, с. 23–24].

Шостий етап (кінець ХХ ст. – дотепер) еволюції стилістики української мови віддзеркалює сучасні різнобічні дослідження стилістичної системи сучасної української літературної мови, зокрема особливу увагу звернено на стильову диференціацію української мови. Зважаючи на необхідність урахування принципу науковості під час вивчення стилістики в закладах вищої освіти, потреби вивчення науки «Стилїстика української мови» в розвиткові, а також відповідності змісту навчання дисципліни рівню сучасної лінгвістичної науки, передусім вагомими набутками є монографії:

– загальні питання стилістики української мови: С. Караванський «Секрети української мови» (1994 р.) і «Пошук українського слова або боротьба за

національне “Я”» (2001 р.), В. Чабаненко «Стилістика експресивних засобів української мови» (2002 р.), Т. Коць «Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі» (2010 р.), С. Єрмоленко, С. Бибики, Т. Коць, Г. Сюта, С. Чемеркін «Літературна норма і мовна практика» (2013 р.);

– художній стиль: Н. Сологуб «Мовний світ Олесея Гончара» (1991 р.), «Мовний портрет Яра Славутича» (Вінніпег, 1999 р.), А. Коваль «Ділове спілкування» (1992 р.), В. Ковальов «Виразальні засоби українського художнього мовлення» (1992 р.), І. Качуровський «Основи аналізу мовних форм: (Стилістика). Фігури і тропи» (1994 р., 1995 р.), Л. Белей «Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ – ХХ ст.» (1995 р.), М. Голянич «Внутрішня форма слова і художній текст» (1997 р.), С. Єрмоленко «Нариси з української словесності» (1999 р.), «Мова і українознавчий світогляд (2007 р.), Л. Ставицька «Естетика слова в українській поезії 10-30 рр. ХХ ст.» (2000 р.), Н. Мех «Структура лексико-семантичного поля «мова – слово» в українській поетичній мові ХІХ – початку ХХ ст.» (2001 р.) і «Інтерпретація концептів слово, мова в українській культурній традиції» (2008 р.), А. Мойсієнко «Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша» (2006 р.) та «Мова як світ світів. Поетика текстових структур» (2008 р.), Т. Космеда «Комунікативна компетенція І. Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри» (2006 р.), О. Сербенська «Мовний світ Івана Франка (Статті, роздуми, матеріали)» (2006 р.), Л. Марчук «Функціонально-семантичний аспект градації в українській мові» (2007 р.), Г. Вокальчук «Словотворчість українських поетів ХХ ст.» (2008 р.), Т. Ткаченко «Засоби стилізації розмовності в прозі Михайла Стельмаха» (2009 р.), Л. Пустовіт «Словник української поезії другої половини ХХ століття: семантико-функціональний аспект» (2009 р.), М. Голянич, І. Бабій, Н. Іванишин, О. Литвин, У. Соловій, Р. Стефурак «Художній текст – слово – образ: лінгвостилістичний аналіз» (2010 р.), Л. Бублейник «Світ слова української поезії» (2011 р.), Т. Космеда «Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу» (2012 р.), В. Кононенко

«Текст і смисл» (2012 р.) і «Текст і образ» (2014 р.), Т. Космеда, Т. Осіпова, Н. Піддубна «Степан Руданський: феномен моделювання “живого” мовлення українців» (2015 р.), С. Єрмоленко, Г. Вокальчук, А. Ганжа, Л. Гнатюк, Г. Сюта «Територія мови Тараса Шевченка» (2016 р.), Т. Космеда, А. Горнятко-Шумилович «Феномен креативності Василя Симоненка: літературознавчий та лінгвістичний аспекти» (2016 р.);

– науковий стиль: Н. Непийвода «Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект)» (1997 р.), С. Руденко, О. Покровська, Л. Сапожнікова, М. Арделян «Лексичні та синтаксичні особливості наукового стилю української мови» (2013 р.), П. Селігей «Світло і тіні наукового стилю» (2016 р.);

– розмовний стиль: С. Бибик «Оповідність в українській художній прозі» (2010 р.), С. Бибик «Усна літературна мова в українській культурі повсякдення» (2013 р.);

– публіцистичний стиль: К. Серажим «Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність [На матеріалах сучасної газетної публіцистики]» (2002 р.), Д. Дергач «Стилістика онімів в українських мас-медіа» (2010 р.), Д. Сизонов «Медична термінологія в українських мас-медіа: стилістичний потенціал» (2012 р.);

– лексичні засоби стилістики: Н. Бойко «Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти» (2005 р.), М. Лесюк «Еротизми в українському пісенному фольклорі» (2010 р.), Л. Кравець «Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.» (2012 р.), Т. Здіховська «Фразеологія прозових творів Уласа Самчука та Богдана Лепкого» (2014 р.);

– граматична стилістика: Л. Руденко «Обставинна детермінація в структурі тексту: (Семантико-синтаксичний і стилістичний аспекти)» (1996 р.), Г. Навчук, В. Шинкарук «Формально-синтаксичні та функціонально-семантичні особливості окличних речень» (2007 р.), Н. Гуйванюк, Ю. Пацаранюк «Способи реалізації іронії у структурі речення» (2009 р.), Н. Кондратенко «Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу» (2012 р.),

М. Вінтонів «Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви» (2013 р.), О. Олексенко, О. Мізіна «Структурно-семантичні та функціонально-стильові властивості нульсуфіксальних атрибутивів» (2014 р.); Г. Сюта «Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття» (2017 р.);

– інші стилістичні аспекти: Л. Шевченко «Інтелектуальна еволюція української літературної мови: Теорія аналізу» (2001 р.), С. Чемеркін «Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси» (2009 р.), Н. Мех «Лінгвокультурологема ЛОГОС у науковій, релігійній та художній картинах світу» (2011 р.), С. Шабат-Савка «Категорія комунікативної інтенції в українській мові» (2014 р.) та ін.

Слушними є міркування, що «академічна школа лінгвостилістики формувалася і розвивається нині у тісній взаємодії з теоретичними напрацюваннями і практичними результатами, що викладені в підручниках зі стилістики» І. Чередниченка, А. Коваль, О. Пономарева, Л. Мацько [617, с. 30]. Різномасштабність монографічних видань зі стилістики української мови дозволяє викладачам закладів вищої освіти повсякчас стежити за новітніми дослідженнями в цій царині, ознайомлювати студентів із новими стилістичними тенденціями, а майбутнім учителям-словесникам дає змогу самостійно опрацьовувати наукові джерела [466].

Навчальні видання зі стилістики української мови поповнюються:

– навчальними посібниками: С. Марич «Емоційно-експресивний синтаксис української мови» (1992 р.), Н. Ботвина «Офіційно-діловий та науковий стилі сучасної української літературної мови» (1999 р.), Л. Бублейник «Особливості художнього мовлення» (2000 р.), М. Зарицький «Стилїстика сучасної української мови» (2001 р.), Н. Бойко «Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні» (2002 р.), Л. Кравець «Стилїстика української мови: практикум» (2004 р.), Л. Мацько, Л. Кравець, О. Солдаткіна «Стилїстика ділової мови і редагування документів» (2004 р.), К. Климова «Практична стилїстика сучасної української мови» (2005 р.), В. Бадер «Стилїстика української мови» (2003 р. і 2006 р.), Г. Онуфрієнко «Науковий стиль української мови» (2006 р.),

А. Капелюшний «Практична стилістика української мови» (2007 р.), Г. Волкотруб «Практична стилістика української мови» (2008 р.), О. Семенов «Культура наукової української мови» (2010 р.), О. Рижко «Стилiстика української мови» (2008 р.), «Практична стилістика» (2010 р.), Н. Бондарєва «Стилiстика української мови» (2010 р.), М. Пентилюк, І. Маруніч, І. Гайдаєнко «Ділове спілкування та культура мовлення» (2010 р.), Л. Мацько та Г. Денискіна «Українська наукова мова (теорія і практика)» (2011 р.), Л. Шевченко, Л. Шулінова «Стилiстика української літературної мови: функціональна діагностика тексту» (2012 р.), Г. Конторчук «Стилiстика сучасної української мови: практичний курс» (2012 р.), Г. Кузнецова «Стилiстика і культура ділового українського мовлення в освітній сфері спілкування» (2013 р.), Л. Станіславова «Стилiстика художнього тексту» (2013 р.), О. Переломова «Авторська стилістика» (2014 р.);

– навчально-методичними посібниками: К. Серажим «Лексичні засоби стилістики української мови» (1995 р.), «Фонетичні засоби стилістики», «Фразеологічні засоби стилістики», «Стилiстичне використання засобів словотвору», «Морфологічні засоби стилістики» (1996 р.), Г. Гладіна, В. Сеніна «Питання мовленнєвої культури та стилістики» (1997 р.), Т. Симоненко «Основи наукового мовлення» (2005 р.), О. Нагорна «Практична стилістика сучасної української мови» (2008 р.), І. Голубовська «Практична стилістика української мови» (2010 р.), В. Коваль, І. Коломієць «Стилiстика української мови» (2011 р.), О. Горошкіна, Л. Шутова «Науковий текст: особливості мови та стилю» (2013 р.), Л. Шевченко, Л. Шулінова «Стилiстика української літературної мови: тести, завдання, вправи» (2012 р.), Н. Шульжук «Стилiстика сучасної української літературної мови» (2012 р.), І. Коломієць «Стилiстика української мови» (2017 р.);

– допоміжними навчальними виданнями: С. Бибик, С. Єрмоленко, Л. Пустовіт «Словник епітетів української мови» (1998 р.), А. Капелюшний «Стилiстика й редагування: практичний словник-довідник журналіста» (2003 р.), В. Святовець «Словник тропів і стилістичних фігур» (2011 р.), І. Коломієць

«Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога)» (2015 р.);

– збірниками вправ: Л. Кравець «Стилїстика сучасної української мови (лексична й фразеологічна стилїстика)» (2002 р.), «Стилїстика сучасної української мови (фоностилїстика, стилї)» (2002 р.), І. Побїдаш «Практична стилїстика української мови» (2011 р.), Л. Погиба, Л. Голїченко, Н. Кавера, І. Житар «Культура української мови та практична стилїстика» (2015 р.) та ін.

Зокрема, для кращого вивчення синтаксичних засобів стилїстики й через вимоги, що висуваються до «редакторського опрацювання текстів», М. Зарицький («Стилїстика сучасної української мови») вважає необхідним вивчати зі студентами моделї, «які слугують теоретичною пїдвалиною для поглибленого осмислення поведїнки мовних знаків у мовленнєвїй дїяльностї» [179, с. 112]. У посїбнику розглянуто питання стилїстичних особливостей викладу (опису, оповїдї, розмїркування, визначення), творення й сприймання тексту як об'єкта редагування, синтаксичної синонїмїї та омонїмїї. Г. Волкотруб («Практична стилїстика української мови: Використання морфологічних засобів мови», «Практична стилїстика української мови», «Стилїстика дїлової мови») упевнено висловлюється щодо правомїрностї з'ясування в практичнїй стилїстичнїй виражальних можливостей рїзнорївневих мовних одиниць й необхідностї дослїдження «вразливих мїсць мовної системи» [89, с. 3]. У пїдручнику «Стилїстика української мови» за редакцїєю Л. Мацько подано великий за обсягом теоретичний матерїал про стилїстичнї засоби «мїжрївневого характеру» [323, с. 303], а також загальну характеристику тропїки, природу фігур і тропїв та сфери їхнього творення, стилїстичних засобів смїхової культури. Оновлення концепцїї пїдручника зі стилїстики вїдбулося через тлумачення таких понять, як *стиль викладу, інформація як стилїстичне поняття, текст як категорія лїнгвостилїстики, орнаментика, символи як стилїстемати, стилїстичнї прийоми* тощо.

Науковї публїкацїї зі стилїстики української мови надруковано у фахових перїодичних часописах «Культура слова», «Українська мова», «Мовознавство»,

«Дивослово», «Українська мова і література в школі», «Українська мова та література», «Українська мова й література в школах України». Праці з проблем стилістики української мови є складниками періодичних видань – наукових вісників, наукових записок, збірників наукових праць, наукових журналів закладів вищої освіти (наприклад, «Філологічні науки», «Українське мовознавство», «Актуальні проблеми філології та перекладознавства», «Лінгвістика», «Лінгвістичні студії», «Філологічні трактати» тощо). У цей період побачили світ збірники наукових праць (неперіодичні): «Ну що б, здавалося, слова...» (збірник наукових праць на пошанування доктора філологічних наук, професора Н. Сологуб, Київ, 2005 р.), «Світ мови: поетика текстових структур» (науковий збірник на пошанування професора А. Мойсієнка, Київ – Дрогобич, 2009 р.), «Незгасимий словосвіт» (збірник наукових праць на пошанування професора В. Калашника, Харків, 2011 р.), «Лінгвостилістика: об'єкт – стиль – мета – оцінка» (збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження доктора філологічних наук, професора С. Єрмоленко, Київ, 2017 р.) та ін. Видаються друком збірники наукових праць закладів вищої освіти: «Семантика мови і тексту» (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника), «Образне слово Луганщини» (Луганський національний університет імені Тараса Шевченка), «Образ» і «Стиль і текст» (Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка) та ін.

Допомогою для студентів-філологів є такі інтернетні сайти й видання, як-от: сайт Інституту української мови (<http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Pages/default.aspx>), український лінгвістичний портал (<http://ulif.org.ua>), інформаційно-довідковий портал «Слово ua» (<http://slovoua.com/>), портал української мови і культури (<http://www.slovnyk.ua/>), інформаційно-довідкова система «Культура мови на щодень» (<http://kulturamovy.univ.kiev.ua/>), бібліографічний покажчик «Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ століття» (<http://kulturamovy.univ.kiev.ua/КМ/index3.htm>), блог професора О. Пономарева (<http://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/>), сайт для

філологів-українців Київського університету імені Бориса Грінченка (http://grinch-home.at.ua/load/pidruchniki_z_ukrajinskoji_movi/dovidniki/55) тощо.

Аналіз становлення й розвитку стилістики української мови як науки й навчальної дисципліни свідчить про наявність тропеїчно-фігурального, функційно-стильового, мовно-рівневого (структурно-рівневого) й комунікативно-прагматичного підходів до репрезентування теоретичного матеріалу [458] (тут *підхід* не розглядається як дидактична категорія, а потлумачується як погляд, з позиції якого аналізуються стилістичні явища – «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь» [77, с. 785]).

За тропеїчно-фігурального підходу, притаманного науковим працям початку ХХ ст., основну увагу зосереджено на тропи й фігури стилістичного синтаксису. Цей підхід віддзеркалений у студіях О. Потебні «З лекцій з теорії словесності», К. Лучаковського «Начерк стилістики, поезики і реторики з додатком про красу мови і будову вірша», І. Франка «Із секретів поетичної творчості», В. Домбровського «Українська стилістика і ритміка». Незважаючи на те, що ці виражальні засоби якнайкраще передають творчу індивідуальність, упевнені, що обмежуватися лише ними не варто.

Основним поняттям стилістики є функційний стиль, тому абсолютно доцільним є функційно-стильовий підхід: «Спираючись на засадниче положення про те, що історія літературної мови – це історія її стилів (функціональних і експресивних), дослідники прагнуть визначити тенденції в розвитку стильової норми мови художньої літератури (поезії, прози, драматургії), публіцистичних, наукових, офіційно-ділових текстів» [618, с. 6]. За твердженням П. Дудика, «Наявність стилів мови в сучасних літературних мовах, зокрема і в українській, є одним з найвагоміших показників їх високого розвитку, прогресу, повноцінного функціонування» [165, с. 58]. У нетривалий перехідний період лінгвостилістична спільнота готувалася до появи тріумфальних праць зі стилістики української мови шляхом зосередження уваги на особливостях функційних стилів української мови, зокрема: художній стиль – праці І. Білодіда, В. Ващенко, Г. Колесника, В. Масальського, Л. Паламарчука, Л. Скрипник; публіцистичний –

М. Жовтобрюха, А. Коваль; науковий і офіційно-діловий – А. Коваль та інших. У підручнику А. Коваль «Практична стилістика української мови» надано значну перевагу функційно-стильовому підходу над мовно-рівневим. Трапляються посібники, в яких проаналізовано мовні рівні шляхом залучення ілюстративного матеріалу одного функційного стилю («Стилістичні явища в українській мові» В. Ващенко).

Безсумнівно, мовно-рівневий підхід (С. Єрмоленко – *структурно-рівневий* [174]) є домінуючим, адже стилістика «пронизує всі рівні мовної системи» [323, с. 8]. Укладачі видання «Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела» безспідставно стверджують: «праця І. Г. Чередниченка, й наступні дослідження підтвердили існування в лінгвоукраїністиці передусім стилістики мовних засобів (мовних ресурсів) або рівневої стилістики, яка, оперуючи одиницями конкретних мовних рівнів (лексичного, граматичного, словотвірного) і застосовуючи власне стилістичні методи дослідження, репрезентує опис стилістичної системи української мови» [618, с. 6]. Водночас рівнева стилістика «не забезпечувала евристичної цінності стилістичних досліджень» [174, с. 28].

Засади мовно-рівневого підходу зароджувалися в наукових працях початку ХХ століття, адже тоді відбувалося становлення стилістики як науки й навчальної дисципліни та її формування на помежів'ї з іншими галузями мовознавства. Перші наукові нароби з проблем граматичної стилістики віднаходимо в дослідженнях Л. Булаховського, О. Курило, О. Синявського, В. Сімовича, С. Смеречинського, М. Сулими та ін. З другої половини ХХ століття в українській стилістиці з'являються видання, у яких системно описано стилістичні аспекти одного з мовних рівнів (А. Коваль, Д. Нитченко, В. Ващенко, І. Ощипко). Прибічниками чіткого мовно-рівневого підходу були І. Чередниченко («Нариси з загальної стилістики сучасної української мови») й авторський колектив підручника «Сучасна українська літературна мова. Стилістика». Традиційний мовно-рівневий підхід переважає і в навчальних виданнях зі стилістики кінця ХХ – початку ХХІ століття (Н. Бабич, Г. Волкотруб, П. Дудик, М. Зарицький,

О. Пономарів та ін.). Натомість І. Білодід стверджував: «Стилістичні явища різних підсистем (чи рівнів) мови взаємно пов'язані і обумовлені; часто окремих їх розгляд втрачає свій зміст, не досягає бажаного ефекту» [46, с. 164]. Г. Винокур також застерігав: «Легко було б <...> запропонувати також і для стилістики внутрішній поділ на фонетику, граматику і семасіологію, надто вона, дійсно, займається всіма цими трьома проблемами. Але це було б серйозною помилкою, тому що, зважаючи на попереднє, звук мовлення як стилістичний факт не існує без співвіднесених з ним фактів граматичних і семасіологічних. Інакше кажучи, побудова стилістики за окремими частинами мовної структури знищило б власний предмет стилістики, що складається із поєднання окремих членів мовної структури в одне і якісно нове ціле. Зрозуміло, що спосіб викладу стилістичної історії мови можливий тільки один – за окремими стилями кожного історичного періоду, що виокремлюється в житті мови» [85, с. 224]. В унісон з попередніми думки З. Франко, яка говорила: методика подання стилістичного матеріалу за мовними рівнями (лексичний, фонетичний, граматичний) «в наш час єдино прийнятна, застосована і в аналогічних працях із стилістики в російському і зарубіжному мовознавстві, хоча, цілком ясно, вона не позбавлена досить істотних хиб, <...> втрачається цілісність уявлення про комплекс елементів стилю. <...> Але, очевидно, що на даному етапі розвитку стилістичної думки не лише в Україні, а й у цілому світі ця методика більше себе виправдовує і в розумінні вивчення матеріалу та пізнанні стилістичних властивостей мови, і в розумінні сприйняття та осмислення їх» [353, с. 190–191].

Завдання стилістики – здійснювати узагальнювальний аналіз мовних явищ, тому на часі питання про її інтегративну роль «з виходом» у системи «мова і культура», «мова і людина», «мова і ситуації спілкування» [174, с. 28]. Сьогодні уможливується наявність комунікативно-прагматичного підходу до вивчення дисципліни, адже стилістика «тримає в полі зору не тільки мову, а й мовців: тих, хто говорить, і тих, для кого говорять» [323, с. 71]. Ми погоджуємося з міркуваннями О. Семенов, яка зазначала: «Потреби вербалізації культурної свідомості в сучасному інформаційному просторі спонукають до впровадження

елементів інтерактивної стилістики, спрямованої на здійснення ефективної комунікації, вибудовування оптимальної комунікативної стратегії, оптимальної взаємодії із співрозмовником [524, с. 152]. Частковий комунікативно-прагматичний підхід до вивчення стилістики реалізує П. Дудик у «Стилістиці української мови». Він долучає матеріал про загальну характеристику комунікативно-стилістичних якостей мовлення, мовні й позамовні основи мовленнєвої культури, етичність й естетичність мовлення, співвідношення українського менталітету та стилістики української мови, комунікативно-стилістичні функції жестів і міміки тощо [165]. Суголосним з цими міркуваннями є висловлення І. Білодіда: «для побудови цієї ж дисципліни важливе значення має <...> аспект нової інформації в стилістичних явищах, що є неодмінною умовою як пізнавального, так і естетичного моменту всієї мовної комунікації» [46, с. 165].

Отже, ретроспективний аналіз стилістики української мови як лінгвістичної науки й навчальної дисципліни дозволив виокремити в її розвитку шість етапів. За особливостями подання теоретичного матеріалу інформаційне забезпечення стилістики української мови пройшло шлях від тропеїчно-фігурального й функційно-стильового підходу до мовно-рівневого (структурно-рівневого) і комунікативно-прагматичного. Перспективною є думка С. Єрмоленко: «Якщо раніше лінгвостилістика інтегрувалася з мовознавчими галузями (фонологія, лексикологія, словотвір, граматики, фразеологія), забезпечуючи розвиток рівневої стилістики, то тепер спостерігаємо активні процеси взаємодії категорій лінгвостилістики з філософією мови, культурологією, соціолінгвістикою, прагмалінгвістикою, комунікативною лінгвістикою, літературознавством, етнолінгвістикою тощо» [173, с. 4]. У процесі вивчення стилістики української мови в закладах вищої освіти актуальним є раціональне поєднання мовно-рівневого, функційно-стильового й комунікативно-прагматичного підходів із домінуванням останнього. До того ж варто звертати увагу на уникнення дублювання загальних відомостей про мовні одиниці різних рівнів сучасної української літературної мови; оновлення теоретичного й прикладного матеріалу: праці предтеч української стилістики (В. Домбровського, К. Лучаковського,

І. Огієнка, М. Сулими, Б. Ткаченка та ін.), комунікативно-прагматичні й культурно-семіотичні питання, сучасні аспекти розвитку лінгвістики (прагмалінгвістики, комунікативної лінгвістики, соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики тощо), позалінгвальні чинники розвитку української стилістики, відновлення стилістичних норм української мови (на противагу тяжінню до російської мови), історичні й національні площини трактування лінгвостилістичних питань, особливості усного спілкування, конструктивно-стильові вектори інтернетної комунікації та вивчення сучасного утилітарного тексту, введення нового ілюстративного матеріалу із творів сучасних українських письменників, зокрема тих, які вивчаються на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти, оновлення ілюстративного матеріалу різних функційних стилів; потребу врахування майбутнього фаху здобувачів вищої освіти (вчитель української мови і літератури) та сучасних антропоцентричних тенденцій навчання й особистісного потенціалу студентів, який повсякчас зростає.

1.2. Лінгвістичні засади навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури

Сьогодні в закладах загальної середньої освіти вагомим є не лише набуття школярами орфографічної та пунктуаційної грамотності, а й оволодіння мовою як засобом спілкування в різних царинах життя. Заактуалізуються уміння використовувати стилістично диференційоване мовлення. Надважливою щодо цього є функція вчителів української мови і літератури, які мають дбати про вдосконалення культури мовлення учнів, підвищення рівня їхнього мовленнєвого розвитку, виховання мотивації до вивчення української мови, забезпечення належного рівня комунікативної компетентності, формування духовного світу школярів і загальнолюдських ціннісних орієнтирів.

Грунтовне вивчення мови в комунікативно-діяльнісному аспекті уможливорює курс стилістики, який має непересічне значення у фаховій

підготовці вчителів української мови і літератури. М. Пентилюк переконує: «Щоб правильно побудувати роботу зі стилістики на уроках української мови, учитель повинен добре знати зміст стилістичних понять, передбачених чинною програмою, особливості кожного стилю мовлення та можливості їх опрацювання на уроках фонетики, лексики, граматики і зв'язного мовлення» [343, с. 318]. Студенти мають оволодіти стилістичними вміннями й навичками, розвинути стилістичне чуття та зрозуміти пріоритетність функційно-стилістичних аспектів у навчанні української мови. Так реалізується практична мета, що може бути досягнута за умови засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних основ курсу стилістики.

І. Білодід стверджував: «Кожен філолог – і науковий працівник, і викладач вищої школи, і вчитель мови і літератури середньої школи – усвідомлюють, що розвиток літературної мови, зокрема в сучасний період її життя, питання культури мови не можна вивчати, досліджувати, не можна *навчати* інших – без вияснення співвідношення, зв'язку *норм* загальнонародної літературної – писемної і усної – мови з стилістичними варіантами мови, з діапазоном цих варіантів та відтінків. Це все становить завдання стилістики як науки і мовної практики» [45, с. 144].

Дотепер не відбулося остаточного становлення стилістики як лінгвістичної науки й навчальної дисципліни, адже, на думку Л. Мацько, «Важко сказати, чи буде колись у цій науці все впорядковано, оскільки у ній самій надається перевага динамічному, постійному розвитку мови, мовних одиниць в інтерпретації мовця і слухача, а це завжди може породжувати нові тлумачення й оцінки» [323, с. 3–4]. Немає однозначного визначення мовознавцями поняття *стилістика* (табл. 1.1). Н. Бабич слушно зауважує: «Одні вчені ототожнюють стилістику з культурою мови, інші відносять до літературознавчих дисциплін, а ще інші намагаються поєднати лінгвостилістику з текстологією» [13, с. 5].

Визначення дисципліни «Стилістика української мови»

№ з/п	Визначення	Автор
1.	Спосіб висказування своїх гадок словами так в поезії як і в прозі називає ся стиль, а наука, що обнимає приписи і правила до того, називає ся стилістика.	К. Лучаковський (1917 р.) [309, с. 7]
2.	Стилістика – це наука про стилі та про виражальні засоби, якими людина послуговується для висловлення своїх думок і почуттів.	В. Домбровський (1923 р., перевидання – 2008 р.) [153, с. 14–15]
3.	Стилістика вивчає індивідуальну мову з семантичного погляду. <...> Вона має з семантичного погляду вивчати добір (систему) висловних засобів, властивих мовній одиниці чи мовній групі в розмаїтих мовних функціях.	Б. Ткаченко (1930 р.) [611, лекція 1, с. 6–8]
4.	Загальна стилістика – вчення про виражальні засоби і використання їх у різних стилях і стилістичних колоритах мови.	І. Чередниченко (1962 р.) [648, с. 12]
5.	Стилістика – це частина теорії літератури, де вивчаються властивості й особливості нашої мови. Стилістика вивчає різні конструкції речень, досліджує, як користуватись мовним скарбом. Стилістика літературної мови охоплює всі ділянки у вивченні мови: лексику і фразеологію, звуковий склад, морфологію і синтаксус.	Д. Нитченко (1975 р.) [365, с. 32]
6.	Стилістика як галузь мовознавства є наука про стилістичну систему національної мови, про її зміст, сутність, тобто про те, що є стилістичним у засобах усіх інших систем (рівнів) цієї мови; це наука про інтелектуальні (сміслові) і експресивні відтінки співвідносних, паралельних чи синонімічних виразів мови; предметом стилістики є також вивчення різновидів (типів) літературної мови, засобів і шляхів організації і використання виразових, зображувальних засобів мови в різних стилях літературної мови і літературного мовлення.	І. Білодід, Г. Їжакевич (1973 р.) [599, с. 22]
7.	Стилістика як галузь мовознавства є наукою про стилістичну систему національної мови, про її зміст, сутність; це наука про інтелектуальні і експресивні відтінки співвідносних, паралельних чи синонімічних засобів мови. Предметом стилістики є також вивчення прийомів організації і використання виразових зображальних засобів мови в різних стилях літературної мови.	А. Коваль (1987 р.) [221, с. 5]
8.	Стилістика вивчає стилістичну диференціацію мови, її функціональні стилі. Це наука про виразові засоби мови, тобто про ті елементи, що приєднуються до власне вираження думки, супроводжують семантичний зміст висловлюваного – емоційно-експресивні та оцінні моменти мовлення.	О. Пономарів (2000 р.) [438, с. 3]
9.	Стилістика – розділ мовознавства, що вивчає стилістичне значення мовних засобів.	М. Зарицький (2001 р.) [179, с. 21]

10.	Стилістика – розділ мовознавства, що стосується умов і мети використання мовних засобів у різних ситуаціях спілкування, відповідно до сфер суспільної комунікації. Стилістика вивчає функціональні стилі літературної мови в їх синхронії та діяхронії.	С. Єрмоленко, С. Бирик, О. Тодор (2001 р.) [624, с. 174]
11.	Стилістика національної мови як лінгвістична наука і навчальна дисципліна досліджує і вивчає рівень розвитку національної літературної мови, історичні етапи формування стилістичних засобів (історія літературної мови – це історія її стилів), основні ознаки сучасного стану мови, функціональні стилі мови – стильову і жанрово-стилістичну диференціацію мовних одиниць, багатство і різноманітність виражальних засобів мови, етику, естетику і культуру мовлення.	Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько (2003 р.) [323, с. 3]
12.	Стилістика – це мовознавча дисципліна, яка вивчає стиль і на основі аналізу окремих текстів узагальнює закономірності мовних проявів.	Н. Бабич (2003 р.) [13, с. 5]
13.	Стилістика (лінгвостилістика) – розділ мовознавства, що вивчає закономірності існування та структурну організацію суспільно зумовлених різновидів мови – функціональних стилів; мовні одиниці з погляду додаткового експресивно-стильового забарвлення; цілеспрямований вибір мовних засобів, що відповідає стильовим і стилістичним нормам. Стилістика обґрунтовує існування системи функціональних стилів, властивих певному періодові історії літературної мови; встановлює співвідношення функціональних і експресивних стилів; визначає стилетвірні чинники (позамовні й власне мовні); досліджує функціонування мовних одиниць у текстах (писемних і усних).	С. Єрмоленко (2004 р.) [623, с. 649]
14.	Стилістика – лінгвістичне вчення про найумотиваніше й найдоцільніше послуговування мовою, її одиницями – фонемами (звуками), морфемами, словами, словосполученнями й сполученнями слів, членами речення, реченнями, еквівалентами (замінниками) речень і текстами. Стилістика – це також учення про стилі, жанри і форми мови, про такі якості мовлення, як логічність, точність, образність, багатство, доречність та ін.	П. Дудик (2005 р.) [165, с. 7]

Як свідчить таблиця 1.1, у дефініціях стилістики як науки в різний час актуалітетами були такі аспекти: уналежнення стилістики до мовознавчих (цьому надається значна перевага) або літературознавчих (К. Лучаковський, Д. Нитченко) дисциплін; домінування теоретичних (Н. Бабич, Г. Їжакевич, М. Зарицький, С. Єрмоленко, А. Коваль, Л. Мацько, Д. Нитченко, О. Пономарів, І. Чередниченко) і практичних (С. Бирик, В. Домбровський, П. Дудик, С. Єрмоленко, К. Лучаковський, О. Тодор) площин; ознаки помежів'я з культурою мови (П. Дудик, Д. Нитченко, Л. Мацько); співвідношення з іншими лінгвістичними рівнями (Г. Їжакевич, П. Дудик, Д. Нитченко); відбиття комунікативних аспектів (С. Бирик, В. Домбровський, П. Дудик, С. Єрмоленко

О. Тодор); акцентування на художньому стилі (К. Лучаковський, О. Пономарів); уваги до історичних аспектів (С. Єрмоленко Л. Мацько); урахування сучасних тенденцій, зокрема позамовних чинників (С. Єрмоленко) тощо.

М. Пентилюк правомірно звертає увагу на два погляди щодо визначення змісту стилістики: 1) стилістика – наука про систему стилів мови; 2) стилістика – наука, яка вивчає емоційно-експресивне забарвлення мови. Вона чітко висловлює свою позицію: «Обидва положення розкривають суть стилістики, але перше з них повніше відображає її зміст, тоді як друге характеризує лише окремі явища» [421, с. 8]. Ці два шляхи в потрактуванні стилістики як науки, що почали виформовуватися з середини ХХ століття, домінують і сьогодні: 1) стилістика – наука, що вивчає стилі української мови; 2) стилістика – наука, яка вивчає стилістичне значення мовних засобів (реалізація мовно-рівневого підходу). У наукових студіях лише змінюються позиції розташування цих тенденцій, які більшою або меншою мірою зреалізуються через функційно-стильовий й структурно-рівневий (мовно-рівневий) підходи в наукових і навчальних виданнях зі стилістики української мови [174].

Очевидно, що визначення стилістики як науки й навчальної дисципліни має об'єднувати завдання теоретичної й практичної стилістики, акцентувати не тільки на функційних стилях української мови, їхніх діахронних аспектах, а й на мовних ресурсах (засобах) різних рівнів, емоційно-експресивному забарвленні, відповідності стилістичним нормам, а також функціюванні в різних ситуаціях спілкування. Нам імпонують міркування П. Дудика про потребу вживати термін «лінгвістична стилістика» для розмежування власне лінгвістичного аспекту стилістики й літературознавчого [165, с. 48]. Варто врахувати й лінгводидактичні вимоги, згідно з якими визначення дисципліни повинно бути компактним й легким для запам'ятання.

Беручи за основу тлумачення С. Єрмоленко [623, с. 649], вважаємо, що *стилістика (лінгвостилістика)* – розділ мовознавства, який вивчає функційні й експресивні стилі, експресивно-стильове забарвлення мовних одиниць і цілеспрямований вибір мовних засобів щодо їхньої відповідності стильовим і

стилістичним нормам.

Ми свідомі того, що трактування дефініції *стилістика* трансформуватиметься відповідно до окремих розділів стилістики та її різновидів. Інші площини із тлумачень стилістики як науки, подані дослідниками, використовуємо для окреслення об'єкта, предмета й завдань вивчення дисципліни, а також характеристики її структури.

Кожна навчальна дисципліна має свій об'єкт і предмет дослідження, які між собою співвідносяться. Студіювання спеціальних джерел засвідчує, що питання об'єкта й предмета стилістики досі однозначно не розв'язане через їх складність, «розмиті» межі предмета досліджень, відсутність чіткого обсягу й проблематики інших мовознавчих розділів, наявність різних площин (видів) дослідження, що подеколи перетинаються, але мають свою проблематику, завдання, критерії й категорії – стилістика мови, стилістика мовлення, стилістика художньої літератури [83, с. 20], неоднозначність потрактувань фундаментальних понять мовознавства (*мова, мовлення, функції мови й мовлення, текст*), невизначеність статусу й меж лінгвістичного та позалінгвістичного в мові й лінгвостилістиці [225, с. 24].

Об'єктові стилістики, як й інших наук, притаманні такі особливості: наявність недосліджених питань і аспектів, динамічність (повернення до об'єкта дослідження на різних діахронних зрізах, аналіз його з різних боків тощо), подільність (етапність стилістичних досліджень, поділ на окремі завдання), наступність (формулювання нових проблем, розкриття перспектив подальших досліджень). Об'єкт завжди є носієм проблемної ситуації й на нього спрямовується процес пізнання. Об'єктом вивчення стилістики, як й інших мовознавчих дисциплін, є мова, зафіксована в текстах, адже один і той самий об'єкт може бути спільним для низки наук. Зокрема, стилістика досліджує тексти різних функційних стилів, типів і жанрів.

С. Єрмоленко цілком слушно стверджує, що об'єктом вивчення лінгвостилістики є «всі різновиди мови (безстильової мови немає; кожний продукт комунікації належить до того чи іншого стилю), тоді як об'єктом

літературознавчої стилістики є художні тексти» [172, с. 262]. Зауважимо: предметом лінгвостилістики не є власне зміст, виражений у тексті, «А стилістичний аналіз якраз і полягає у виявленні того, в якій мірі адекватно мовленнєва площа передає адресату зміст висловлення, мету і задуми того, хто говорить (автора), і як стиль мовлення допомагає глибше проникнути в зміст. Щодо цього екстралінгвістичний чинник, не є, звичайно, суто мовним (і лінгвістичним), однак у відомому смислі стає об'єктом дослідження» [225, с. 21].

Погоджуємося з Н. Бабич, яка дещо розширює межі об'єкта досліджень стилістики й доводить, що об'єктами вивчення стилістики мовлення є «не лише специфічні засоби мови (скажімо, слово, речення), а й позамовні, екстралінгвальні засоби мови, без яких нема і не може бути мовлення: міміка, жести (рук, голови), рухи тіла, «мова» очей, реакція співбесідника, обстановка (у писемній формі літературної мови це може передаватися описово). У стилістиці мовлення інтонація – не лише мовний засіб. Вона передбачає ще й такі ознаки: темп мовлення, паузи, тембр мовлення, словонаголос, логічний наголос, мелодику слова і фрази, інтонаційну динаміку фрази» [13, с. 23]. Науковець переконана, що ці явища варто вивчати, тому що «ігнорувати їх – значить позбавляти стилістичні розвідки повноти, цілісності» [Там само]. Суголосні з попередніми думки П. Дудика, який уводить до навчального посібника зі стилістики розділ «Комунікативно-стилістичні якості мовлення» [165].

Сьогодні продовжуємо спостерігати процес розширення об'єктів лінгвостилістичних досліджень [174, с. 26] через зацікавлення сучасних дослідників уживанням мови в різних сферах мовленнєвої діяльності та з різних поглядів. До прикладу, введення в шкільні програми з української мови теми «Дистанційне спілкування й сучасна техніка», зокрема – телефонна розмова як один із видів усного ділового мовлення, лист електронною поштою і по мобільному телефону (sms), основні вимоги до культури спілкування по телефону і в інтернеті [620–622].

Л. Щерба переконував: «Що більшу кількість діалектів місцевих і надто соціальних об'єднує літературна мова, або – що те ж саме – що

диференційованіше суспільство, яке вона обслуговує, то складніша її стилістична структура, і цим вона відрізняється як від літературної мови – монологу, так власне і від розмовної мови» [665, с. 117]. На думку В. Виноградова, стилістика «дала менше узагальнень і висновків, менше достовірних результатів і доведених положень, ніж припущень і питань» [82, с. 87]. Важливою в цьому аспекті є висловлення О. Єфімова: «Таке розташування й місце стилістики з-поміж лінгвістичних дисциплін як «завершальної частини» граматики, «вищого синтаксису» пояснює й ті труднощі, на які доводиться натрапляти, визначаючи предмет і методи стилістики» [168, с. 24].

К. Лучаковський предметом стилістики вважав лише стиль [309], В. Домбровський розширив межі предмета через додавання виражальних засобів [153]. За твердженнями Б. Ткаченка, стилістика має вивчати «мову і стиль мовних одиниць», «мову і стиль мовних груп», «мову і стиль в зв'язку із різними мовними функціями – переважно в межах тісніших мовних груп» [611, лекція I, с. 6]. У «Нарисах з загальної стилістики сучасної української мови» І. Чердиченко обмежується тільки виражальними засобами, які використовуються в різних стилях і стилістичних колоритах мови [648, с. 12]. Учений наводить приклади розмежування предмета дослідження з погляду стилістики й лексики, стилістики і фразеології, хоча впевнює, що стилістика має відрізнятися від лексики й граматики не об'єктами дослідження, а методами [648, с. 13]. Від І. Білодіда й Г. Їжакевич [599] започатковано «розширене» розуміння предмета стилістики: стилістична система української мови й виразові зображальні мовні засоби (Н. Бабич, П. Дудик, С. Єрмоленко, А. Коваль, О. Пономарів) [13; 165; 623; 221; 438].

З-поміж російських мовознавців засади розв'язання цього питання закладено в працях Л. Щерби, Г. Винокура, Л. Якубинського, М. Бахтіна, В. Виноградова, М. Кожині та ін. Висловлення Г. Винокура про те, що стилістика вивчає мову «за всім зрізом її структури відразу, тобто і звуки, і форми, і знаки, і їх частини», відтак в неї ніби немає «власного предмета» [85, с. 87], можливо й досі впливають на розмитість меж предмета стилістики.

Стилістика вивчає ті самі мовні засоби, що й інші лінгвістичні розділи, але з особливого погляду – для неї окремі структурні елементи не є предметом дослідження, вона зважає на стилістичне забарвлення мовних одиниць. Ці думки щодо означення предмета стилістики пізніше повторить Д. Нитченко [365].

По-різному з'ясовували предмет стилістики зарубіжні вчені. Зокрема, Е. Пауліни визначає предметом стилістики відбір мовних засобів для побудови оптимального тексту [692, с. 18], Й. Містрик – мовні й позамовні засоби з урахуванням їхніх функцій, ситуації, задуму автора, тематики й компонентів змісту висловлення [691, с. 419], Ф. Міко – стиль як одиничну або стандартизовану динамічну конфігурацію виражальних засобів тексту [690], Д. Сланчова – варіабельність вербальної взаємодії у мовленні [695, с. 207–223] тощо.

Нам імпонує різнобічність трактування предмета стилістики Ю. Скребньовим: щодо мови як системи – вчення про субмовну структуру; щодо мови як набору деяких елементів і моделей їх послідовностей – вчення про конотації; щодо загальної оцінки об'єкта дослідження – стилістичних значень – вивчення вторинної, другорядної інформації про текст – додаткової стосовно предметного змісту тексту; щодо характеристики його внутрішнього змісту – формальний опис типів специфічних мовних елементів і послідовності елементів – опис, що створює дослідницький інструментарій, тобто систему понять, якими повинен оперувати стиліст, аналізуючи текст; щодо характеристики кінцевої мети – галузь мовознавства, яка розробляє систему діагностичних процедур, що забезпечує атрибуцію текстів; щодо прагматичного аспекту, який охарактеризовує відношення суб'єкта до мови, – вчення про вищі стадії мовної компетенції, тобто про здатність суб'єкта диференціювати часткові системи (субмови) в загальній системі мови; щодо відношення до інших галузей часткової лінгвістики – уточнювальний, деталізувальний, й відтак, максимально достовірний опис лінгвістичного об'єкта [552, с. 169–172].

Загальновідомо, що предметом вивчення дисципліни є певний аспект об'єкта, що досліджується. Предмет однієї дисципліни не може збігатися з

предметом іншої, адже через нього визначається самостійність, винятковість і своєрідність дисципліни, її розбіжність з іншими навчальними курсами. Беручи за основу потлумачення предмета стилістики Л. Мацько [323, с. 9], виокремлюємо такі його складники: основні поняття й категорії лінгвостилістики; функційні стилі; стилістичні ознаки (значення, забарвлення, конотації) мовних одиниць усіх рівнів, стилістичні засоби експресивного вираження інтелектуального, емоційно-вольового й естетичного змісту мовлення й ефективності мовлення [448].

Водночас дотепер «те або те пояснення стилістичних явищ, характеристика структури стилістики, розуміння її основних проблем і категорій передусім залежать від того, як учений (або науковий напрям) тлумачить мову, її функції, чи розмежовує його статику й динаміку, визначає завдання лінгвістики, а відтак і стилістики» [226, с. 10–11]. Опираючись на міркування вчених (С. Єрмоленко, М. Кожина, Л. Мацько та ін.) [623; 618; 225; 323] і власні дослідження, до проблематики стилістики зараховуємо:

1) загальностилістичні проблеми: співвідношення лінгвістичного й екстралінгвістичного та стилістики лінгвістичної й літературознавчої; проблема діячності та синхронії в стилістиці; поняття стилістичної норми, її історичні особливості; стилістичні методи аналізу матеріалу; напрями й аспекти стилістики, зокрема новітні (когнітивна стилістика, прагматична стилістика, медійна стилістика, креативна стилістика та ін.); стильова й стилістична інтерпретація текстів; стильове текстотворення; співвідношення інтралінгвального й екстралінгвального в стилістиці та національного й інтернаціонального в стилістиці національної мови; стилістика як репрезентація сучасного етапу історії української літературної мови; вивчення праць дослідників – предтеч стилістики української мови (К. Лучаковський, В. Домбровський, Б. Ткаченко, І. Огієнко, М. Сулима та ін.);

2) проблеми, пов'язані з функційними стилями: визначення мовного стилю; функційні стилі, їхні підстили та принципи й критерії класифікації; розвиток стилів у різні періоди історії літературної мови; динаміка функційних

стилів і розмитість їхніх меж; проблема об'єктивного й суб'єктивного (індивідуального) в стилі; співвідношення функційних стилів і форм мовлення; встановлення психологічних і прагматичних передумов існування стилів; взаємодія стилів і підстилів, їхня цілісність; співвідношення мови художньої літератури та функційних стилів, а також «стилів» вимови й функційних стилів; описові стилі мови; експресивні стилі мовлення; мовленнєва системність як формувальна ознака функційного стилю; мовні засоби вираження у функційних стилях; повноцінний розвиток усіх функційних стилів, типів і жанрів; усталення мовних засобів офіційно-ділового й наукового стилів; збагачення художнього стилю;

3) аспекти функціонування української мови: утвердження державотворчих і суспільних функцій української мови й розширення сфери її використання; закономірності функціонування мови в різних сферах спілкування;

4) площини характеристики стилістичних ресурсів української мови: аналіз лексичних, граматичних і фонетичних мовних ресурсів з погляду їхнього емоційно-експресивного забарвлення й функційно-стильової належності; формування й вирівнювання профільних терміносистем;

5) комунікативно-стилістичні особливості мовлення: етикетні аспекти вербального й невербального спілкування; особливості усного публічного спілкування й усного ділового приватного спілкування; стилістичні аспекти індивідуального спілкування; універсальне й ідіоетнічне в невербальних засобах мовлення тощо.

Специфіка отримання знань про об'єкт й предмет відбивається в меті вивчення навчальної дисципліни. Визначаючи мету навчання стилістики студентами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), на нашу думку, варто зважати на кваліфікацію «вчитель української мови і літератури». Такому фахівцю важливо оволодіти словом як основним інструментом своєї професійної діяльності. Водночас учитель-словесник повинен навчити учнів мовної майстерності, виховати культуру мовлення та їхню

стилістичну вправність. Його завдання – «кваліфіковано організувати навчання учнів зв'язного мовлення, творів та інших видів літературно-творчої роботи. Ці вимоги до професійної підготовки вчителя висувають стилістику на одне з центральних місць у системі профільних дисциплін лінгвістичного циклу» [573, с. 44]. Без такої підготовки вчитель не зможе викладати українську мову в закладах загальної середньої освіти.

Вслід за Л. Мацько [578] формулюємо мету вивчення стилістики майбутніми вчителями української мови і літератури:

- демонстрування стилістичної системи української мови в її довершеній, поліфункційній формі;
- засвоєння основних понять теоретичної й практичної стилістики;
- оволодіння стилістичними нормами українського літературного мовлення;
- розвиток лінгвістичної креативності студентів (конструювання й реконструювання текстів різних стилів, типів і жанрів, мовотворчість та ін.);
- формування інформаційно-комунікаційної та естетичної культури, стилістичного чуття й гнучкості;
- вироблення вмінь працювати зі словом і стежити за мовленням школярів;
- набуття вмінь застосовувати знання зі стилістики в процесі викладання української мови в закладах загальної середньої освіти.

Мета спрямовує майбутню навчальну діяльність і реалізується через завдання вивчення дисципліни, які Л. Мацько визначає в теоретичному й практичному аспектах [578]. На думку С. Гайди, сьогодні є потреба виокремлювати пізнавально-дослідницькі (опис, пояснення й розуміння мовної дійсності, а також її сучасних і попередніх змін), пізнавально-критичні (теоретично-методологічні проблеми стилістичних і метастилістичних досліджень), практичні й загальнокультурні (питання майбутнього мови та її ролі в постсучасній культурі) завдання вивчення стилістики [92, с. 12]. Науковець упевнений, що стилістика «може й має стати над(суб)дисципліною, що охоплює досягнення більш вузьких дослідницьких галузей, а також інших дисциплін. <...>

Цією загальною теорією має стати теорія стилю» [92, с. 17].

Опрацювавши спеціальні наукові джерела, актуальними вважаємо такі основні завдання навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури:

у теоретичному аспекті:

- засвоїти історію становлення й розвиток стилістики, зокрема в Україні;
- збагнути теоретично-методологічні проблеми стилістичних і метастилістичних досліджень;

- з'ясувати й опанувати основні поняття та категорії сучасної лінгвістичної стилістики;

- ознайомити з основними напрямками стилістики (стилістика ресурсів, або описова, функційна стилістика та ін.), зокрема сучасними (комунікативна, когнітивна, медійна, гендерна, креативна, графічна стилістика тощо), її аспектами (стилістика адресата і адресанта мовлення), царинами (стилістика нехудожніх комунікативних стилів і стилістика мови художньої літератури);

- потлумачити поняття стилістеми;

- визначити критерії класифікації стилів;

- вивчити основні етапи формування, становлення й розвитку функційних стилів і основних підстилів української літературної мови в різних сферах спілкування;

- ознайомити з функційно-стильовими, емоційно-експресивними й іншими пластами лексики і фразеології сучасної української мови, а також стилістичними ресурсами фонетики, словотвору, морфології та синтаксису;

- з'ясувати роль інтра- та екстралінгвальних чинників у формуванні стилістичної системи української мови;

- схарактеризувати стилістичний матеріал сучасної української мови;

у практичному аспекті:

- оволодіти стилістичною системою української мови (стилістикою ресурсів і функційною стилістикою);

- засвоїти домінантні стильові ознаки й типові мовні засоби функційних

стилів, основних підстилів і жанрово-ситуаційних різновидів кожного стилю;

- ознайомити зі стилістичними прийомами й способами використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови;

- виробити вміння й навички визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах різних функційних стилів;

- усвідомити стилістичну норму як різновид загальномовної норми, з'ясувати основні причини її порушення;

- навчити віднаходити стилістичні помилки й визначати їхні різновиди;

- досягти високого функційно-стилістичного рівня оволодіння мовою;

- оволодіти вміннями текстотворення в усіх функційних стилях, типах і жанрах;

- підвищити культуру професійного, ділового й побутового мовлення;

- сформувати готовність здійснювати мовленнєве виховання українського суспільства;

- прищепити вміння організовувати вивчення стилістичних тем у закладах загальної середньої освіти тощо.

Погоджуємося, що лише за умови вмотивованого поєднання теоретичних і практичних площин стилістики можливе всебічне розуміння мовленнєвих реалій, використання яких забезпечує високий рівень культури мовлення особистості [165, с. 33]. Вивчення стилістики в закладах вищої освіти збагачує знання про функційний аспект мови, що призводить до оволодіння її функційно-стилістичними варіантами й уточнення уявлення про стильову й стилістичну норму; дозволяє зрозуміти взаємодію лінгвального й екстралінгвального; формує необхідні для освіченої людини мовленнєві вміння й навички; готує до комплексного викладання української мови в закладах загальної середньої освіти; є теоретичним підґрунтям вивчення таких прикладних дисциплін, як культура мовлення, культура української наукової мови, практична стилістика, лінгвістичний аналіз тексту, редагування, ділове спілкування, і теоретичних – дискурсологія, основи теорії мовної комунікації, основи комунікативної лінгвістики та ін.

Отже, стилістика як лінгвістична навчальна дисципліна має свій об'єкт і предмет вивчення, межі яких сьогодні значно розширюються. Аналіз наукової літератури переконує в наявності з-поміж проблематики стилістики загальностилістичних проблем, а також проблем, пов'язаних із функційними стилями, аспектами функціонування української мови, характеристикою стилістичних ресурсів української мови й комунікативно-стилістичними особливостями мовлення. З'ясування специфіки об'єкта і предмета стилістики спричинило визначення мети й завдань вивчення дисципліни в теоретичній і практичній площинах.

1.3. Психологічно-педагогічні чинники навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників

Ефективність навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури залежить від знання викладачем психологічних чинників та їх урахування під час формування стилістичних умінь і навичок студентів. К. Ушинський беззаперечно стверджував: «Ми не кажемо педагогам: дійте так або інакше, але говоримо їм: вивчайте закони тих психічних явищ, якими ви хочете керувати, і чиніть відповідно до цих законів і тих обставин, в яких ви хочете їх застосувати» [630, с. 48].

Аналіз наукових джерел із психології й психолінгвістики уможливило висновкування про певні набутки, які можуть стати підвалинами навчання стилістики, зокрема сьогодні схарактеризовано психологічні особливості студентського віку (О. Абдулліна, Б. Ананьєв, О. Бодальов, І. Зимня, Н. Кузьміна, В. Лісовський, В. Сластьонін, Н. Тализіна та ін.) та визначено психологічні основи навчання мови (Д. Богоявленський, Л. Божович, Л. Виготський, І. Гальперін, В. Давидов, М. Жинкін, І. Зимня, Г. Костюк, О. Леонтєв, В. Одинцов, Л. Проколієнко, І. Синиця та ін.). На психологічні чинники підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури звертали увагу З. Бакум, Н. Баранник, О. Горошкіна, І. Дроздова, С. Караман, К. Климова,

О. Любашенко, Ю. Мельничук, М. Пентилюк, Л. Рускуліс, О. Семенов та ін. Про зв'язок стилістики й психології засвідчують наукові студії Н. Бабич, І. Білодіда, В. Бондалетова, П. Дудика, С. Єрмоленко, А. Капелюшного, М. Кожиної, Л. Мацько, І. Чередниченка та ін. Аспектно потлумачували психологічні передумови вивчення окремих стилістичних площин Н. Баранник, І. Іванченко, Ж. Капенова, Ю. Коломієць, Л. Кузнецова, О. Кулик, І. Кучеренко, Л. Мамчур, Ю. Мельничук, А. Нікітіна, М. Пентилюк, О. Попова, А. Сапарбаєва, Л. Сугейко, Т. Чижова, Н. Янко та ін.

З-поміж складників психологічної структури особистості вирізняють психічні процеси (пізнавальні й емоційно-вольові), психічні властивості (темперамент, характер, здібності), психічні утворення (знання, вміння, навички) і психічні стани (позитивні й негативні). У студентському віці досягають максимального розвитку «психологічні властивості та вищі психічні функції: сприйняття, увага, пам'ять, мислення, мова, емоції, почуття. <...> В пізнавальній діяльності переважає абстрактне мислення, формується узагальнена картина світу» [554, с. 63]. Переважальний розвиток абстрактного мислення здобувачів вищої освіти доцільно використовувати під час здійснення стилістичного аналізу тексту. Тут у пригоді стає схильність до аналітично-синтетичної діяльності, уміння здійснювати порівняння й узагальнення тощо. Відтворювальна уява допомагає студентам тлумачити мовні засоби, за допомогою яких створюються художні образи. Розвинена відтворювальна уява й образне мислення майбутніх учителів сприяє розумінню авторського підтексту й художніх деталей. Для пояснення конотацій мовних одиниць залучаються конкретно-чуттєве сприймання й асоціативно-образні уявлення студентів. У процесі з'ясування експресивності мовних одиниць викладач опирається на емоції майбутніх учителів-словесників, різні види мислення, особливості інтелекту, волю, конкретне світосприймання тощо. Визначення емотивного (емоційного) стилістичного значення, на думку Л. Мацько, «співвідноситься зі сферою емоційно-чуттєвого сприймання», а образно-експресивного значення – «чуттєво-образного сприймання» [323, с. 196–201]. Доцільне й своєрідне сприймання й

осмислення студентами художніх текстів відбувається із залученням чуттєво-емоційної сфери (емоції, почуття, переживання, художнє мислення) як підвищеної готовності психіки до сприймання й розуміння того, що описує письменник. Потрактувати певні словесні образи допомагає емоційна пам'ять студентів (запам'ятовування своїх емоцій і відчуттів, накопичення емоційного досвіду).

Під час аналізу художніх текстів викладач використовує особливості зорових, слухових і смакових відчуттів студентів. І. Кочан зауважує: «Значення і функції кольорів, закріплені у свідомості, відображаються у мовній творчості, мовних картинах світу...» [243, с. 121]. Наприклад, під час декодування художніх текстів В. Стефаніка, О. Кобилянської, Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, І. Драча й інших майбутні вчителі української мови і літератури аналізують мовні засоби створення зорових образів та їхнє семантично-стилістичне навантаження. Сприймання студентами творів словесного мистецтва залежить від використання усіх механізмів синестезії (виникнення відчуття під впливом неспецифічного для нього подразника) як психологічного явища. І. Франко щодо цього зазначав: «Не всі змисли однаково важні для розвою нашої душі, і вже елементарна психологія розрізняє вищі і нижчі змисли, тобто такі, що мають свої спеціальні і високорозвинені органи (зір, слух, смак, запах), і такі, що не мають таких органів (дотик зверхній і внутрішній)» [637, с. 78].

Важливим у навчанні стилістики є реалізація креативних мовних здібностей студентів – «комплексу психологічних властивостей, який дозволяє індивіду використовувати мовну систему як матеріал для словесної творчості» [266, с. 298]. У цьому аспекті вибудовується така тріада: креативна діяльність → результат креативної діяльності (креативний продукт) → оцінке сприймання креативного продукту (див. підрозділ 3.2).

Ефективність практичних і лабораторних занять зі стилістики певною мірою залежить від створення особливої емоційної атмосфери. Студенти мають навчитися виявляти в текстах художньо-виражальні мовні засоби, за допомогою

яких формується емоційний вплив на слухача або читача, а також послуговуватися ними у власній мовленнєвій діяльності. Тому заактуалізовується питання емоційного інтелекту (І. Андрєєва, Т. Березовська, О. Власова, Н. Килимига, А. Лобанов, Д. Люсін, М. Манойлова, Е. Носенко, А. Петровська, Г. Юсупов та ін.) здобувачів вищої освіти як сукупності когнітивних здібностей до ідентифікації, розуміння й управління емоціями [4]. Викладач використовує здатність студентів «входити» в емоційні стани й розуміти емоції інших. Цей вид інтелекту бере участь в адаптивному обробленні емоційної інформації, уможливорює кодування й декодування емоційних репрезентувань [689].

Під час вивчення стилістики важливим є опертя на здобутки психолінгвістики (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Залевська, О. Леонтєєв, О. Лурія, О. Потебня, Т. Рябова, О. Уланович, Р. Фрумкіна та ін.) про закономірності формування й здійснення мовленнєвої діяльності, її моделі, процеси мовленнєвої комунікації тощо. В актуальності лінгвопсихологічного підходу до навчання рідної мови переконана О. Кучерук, оскільки, на її думку, «в центрі уваги психолінгвістів багато міждисциплінарних проблем, пов'язаних з психологією мови і мовлення, мовленнєвим розвитком в онтогенезі і філогенезі, мислительними процесами, які лежать в основі опанування мови і її використання, мовної продуктивності тощо» [287, с. 37]. Л. Мацько впевнена, що психолінгвістика допомагає зрозуміти тип мовця й слухача, особливості мовленнєвої діяльності (сприймання тексту, його декодування, породження, конструювання) [323, с. 65–66].

Важливим психолінгвістичним феноменом є чуття мови (Л. Божович, О. Божович, Л. Засекіна та ін.). Т. Чижова акцентувала на значенні чуття мови в навчанні стилістики, зокрема в породженні висловлень, і зауважувала про тривалість процесу вдосконалення мовлення впродовж життя [650, с. 36–43]. Дослідники визначають чуття мови як особливе узагальнення, що не є результатом свідомого логічного процесу, а пов'язане з переживаннями людини, як інтуїтивний компонент мовної компетентності [50, с. 87]. Формуванню чуття мови сприятиме активна мовленнєва діяльність студентів.

У кінці ХХ століття системоцентричний опис мови себе вичерпав, відтак стилістика почала тлумачитися як наука про функціонування мови, тобто комунікативна дисципліна (С. Гайда, Н. Клушина) [92; 216]. С. Єрмоленко стверджує: «Функціональна, динамічна природа стилю, що реалізується в різних текстових структурах, потребує цілісного підходу, що враховує внутрішньомовні і позамовні чинники. <...> Отже, на поширених у сучасній лінгвостилістиці визначеннях простежуємо тенденцію відходу від формальних ознак (вибір і комбінація мовних елементів) до встановлення психологічних, прагматичних передумов існування стилю» [618, с. 12]. Під час вивчення тексту важливо «виходити» за межі лінгвістичного підходу й тлумачити текст як модель взаємодії автора й читача (автор → текст → реципієнт). Студенти в процесі аналізу будь-якого тексту повинні декодувати його символи, структурувати й переструктурувати текст, виокремлювати концепти.

На думку Н. Чепелевої, психологічний підхід до тексту передбачає з'ясування особливостей комунікативно-пізнавальної діяльності автора, способів реалізації його замислу й засобів вираження емоційно-оцінного ставлення, структури думок, які він хотів донести, декодування читачем програми комунікативно-пізнавальної діяльності тощо [646; 647]. Важливо, щоб здобувачі вищої освіти збагнули металінгвістичну природу тексту, його зв'язки не лише з іншими текстами, а й з предметною дійсністю, яку він відтворює. З'ясовуючи особливості текстів художнього й наукового стилів, не можна оминати увагою аспекти діалогічності як способу взаємодії автора й читача. Вартісним є опертя на дискусії психологів про діалогічність нехудожніх текстів (І. Васильєва, Н. Чепелева), розмежування мовних засобів вираження когнітивної (факти, події, теоретичні положення), рефлексивної (концептуальні й експресивні площини тексту, індексувальна інформація, що характеризують автора) і регулятивної інформації (маркери початку й завершення смислових фрагментів тексту).

Набутки психологічної герменевтики (М. Жинкін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, Н. Чепелева, Г. Чистякова та ін.) застосовуються в навчанні стилістики у площині «розуміння (значеннєве й смислове) – інтерпретування (смислове збагачення

тексту) – тлумачення тексту». Інтерпретування текстів здійснюється через занурення в контекст (особистісний, діяльнісний, культурний) і врахування позамовних чинників.

У засвоєнні стилістики знадобляться знання гендерної психології, яка вивчає «набуті в процесі соціалізації характеристики гендерної ідентичності, що детермінують соціальну поведінку людей залежно від їхньої статевої належності» [610, с. 7]. Коригування освітнього процесу й уміння викладача організувати навчання стилістики певною мірою залежить від урахування гендерних особливостей студентів на психологічному, когнітивному й поведінковому рівнях. С. Риков упевнений, що варто переосмислювати способи й методи подання інформації в контексті значущості певної навчальної дисципліни через призму жіночого й чоловічого сприймання [505]. Л. Метликіна пропонує поєднувати нестандартне й емоційне подання інформації, високу щільність і розміреність оволодіння навчальним матеріалом, стимулювання цікавості до пошукової діяльності й безпосередню пошукову активність, формулювання правил через осмислення на рівні теорії й практичні дії, групову роботу з елементами змагальності й взаємодопомоги, конструктивне та емоційне оцінювання результатів діяльності тощо [338]. Г. Токмань наголошує на відмінності в сприйманні мистецького тексту учнями різної статі й урахуванні екзистенції старшокласників під час вивчення певного художнього явища [612, с. 16]. Опрацювання наукової літератури з означеної проблеми дало змогу узагальнити гендерні особливості осіб чоловічої та жіночої статі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Гендерні особливості студентів чоловічої та жіночої статі

Студенти жіночої статі	Студенти чоловічої статі
<ul style="list-style-type: none"> • сприймання емоційного тла тексту; • більш розвинений вербальний інтелект і вербальна пам'ять; • використання різних способів сприймання й мислення; • надання переваги емоційно-забарвленим мовним висловам; • уживання емоційно-оцінних слів і конструкцій, 	<ul style="list-style-type: none"> • акцентування уваги на чіткості побудови тексту; • домінування раціонально-логічного, знакового мислення; • точність у номінуванні й термінологічному слововживанні;

<p>гіперболізованої експресії;</p> <ul style="list-style-type: none"> • краще розуміння контексту; • багата мова за словниковим запасом і граматичною будовою; • послуговування приблизним означенням, ерзац-номінацією (ерзац або сурогат – неповноцінний замітник чогось); • систематичне задавання питань; • швидке «переключення» з одного виду діяльності на інший (виражена гнучкість); • звернення уваги на деталі; • виконання роботи послідовно й швидко; • спостережливість; • переважання довготривалої пам'яті; • узагальненість мислення, логічність практичного мислення; • позитивне сприймання змін під час навчання; • залежність самооцінки від ставлення докільця; • дотримання традицій; • високе почуття відповідальності й дисциплінованості; • перевага процесу над результатом; • обережність, відсутність ризику; • вміння вступати в дискусію; • сподівання лише на себе 	<ul style="list-style-type: none"> • широке використання в спілкуванні фахової термінології, емоційно нейтральної лексики; • переважання точності виконання завдань; • сприймання об'єкта загалом; • домінування короткотривалої пам'яті; • наявність образного абстрактного критичного мислення й невербальної креативності; • очікування схвальних відгуків про роботу; • позитивне сприймання новацій; • домінування результату над процесом; • нехтування в роботі проміжними ланками; • позитивне ставлення до ризику; • ігнорування постійної напруженості; • сподівання на допомогу команди
--	--

У процесі виконання стилістичного аналізу тексту викладач має зважати також на те, що студенти жіночої статі, інтерпретуючи художній текст, схильні надавати перевагу емоційному тлу, натомість студенти чоловічої статі – чіткій наявності тих чи тих образних засобів. На занятті доцільно створювати «атмосферу взаємодоповнювальності», що посприяє комплексному стилістичному аналізу тексту. Потрібно використовувати те, що в чоловіків інтенсивніше розвинена ліва півкуля головного мозку, що пов'язано з домінуванням раціонально-логічного, знакового мислення. Ліва півкуля є провідною в мовній діяльності, права – відповідає за емоційне забарвлення мовного вислову, краще розуміння контексту.

Важливо правильно застосовувати особливості емоційного гендеролекту студентів чоловічої й жіночої статі. Зважаючи на те, що жінки частіше мають фізичну потребу в суперечці, використовують емоції як аргументи й контраргументи [669, с. 38], на заняттях зі стилістики дівчата можуть брати

участь у дискусіях, диспутах тощо. У студенток краще розвинений вербальний інтелект, їхнє мовлення багатше за словниковим запасом і граматичною будовою, у них вищі показники вербальної пам'яті. Продуктивнішим для юнаків є виконання пошукових завдань, спрямованих на підвищення самоосвіти, для дівчат – робота за визначеним алгоритмом, традиційні завдання.

До психологічної структури особистості також уналежнюють психічні утворення, які формуються в процесі набуття життєвого й професійного досвіду. Складниками психічних утворень є знання, вміння й навички. М. Львов переконливо стверджує, що дослідження з психології «розкривають процеси засвоєння матеріалу, формування понять, умінь і навичок» [313, с. 160], зокрема стилістичних.

Ефективність вивчення стилістики майбутніми вчителями української мови і літератури в закладах вищої освіти можлива за умов створення цілісної методичної системи формування знань, умінь і навичок із дисципліни. Основою навчання студентів стилістики української мови є оволодіння системою її наукових понять.

Із психологічного погляду формування понять досліджували Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонт'єв, О. Лурія, С. Рубінштейн, Н. Талізїна та ін. Дослідники одноставно стверджують, що процес формування понять є довготривалим і поетапним (відчуття, сприймання, уявлення, усвідомлення, запам'ятовування, закріплення, застосування тощо). У лінгводидактиці означені аспекти опрацьовували Е. Азімов, О. Біляєв, М. Вашуленко, В. Іваненко, М. Львов, М. Пентилюк, К. Плиско, І. Олійник, Т. Рамзаєва, А. Щукін та ін. М. Львов зауважував про такі етапи формування понять, як накопичення спостережень під час мовного аналізу й виокремлення ознак певного явища, первинне узагальнення; визначення поняття, вирізнення прикметних ознак; поглиблення поняття, тобто виокремлення нових, невідомих ознак [313, с. 145–146]. Е. Азімов і А. Щукін акцентують на систематичності наукових понять і потребі під час навчання розкривати зв'язок понять із дійсністю [1, с. 204]. М. Пентилюк небезпідставно

переконає в трирівневому засвоєнні мовного матеріалу: «1) сприймання пояснюваного учителем матеріалу, запам'ятовування його і відтворення; 2) багаторазове повторення матеріалу за певним зразком на основі усвідомлених знань; 3) засвоєння знань шляхом розв'язання проблемних завдань, коли учні набувають досвіду творчої діяльності» [343, с. 35]. Формування термінологічного тезаурусу, тобто робота над оволодінням термінологією, – зауважує Т. Симоненко, – пов'язана з двома основними формами: репродуктивною (ознайомлення з терміном, аналіз і засвоєння, тлумачення терміна, порівняння з іншими термінами системи, впорядкування термінологічного міні-словника, опрацювання змісту терміна) та продуктивною (дати визначення терміна, дібрати термін до визначення, підготувати висловлення за визначеною темою, використовуючи запропоновані викладачем терміни, максимально послуговуватися термінами з дисципліни в ситуації навчального діалогу під час практичних і семінарських занять) [540, с. 71].

Проблеми засвоєння стилістичних понять досліджували І. Гайдаєнко, Л. Кузнецова, В. Луценко, Ю. Мельничук, В. Новосьолова, М. Пентилюк, Т. Чижова, Д. Цибульська, Н. Янко та ін. [93; 257; 258; 307; 333–337; 374; 421–424; 650; 677]. Однак їхні праці передусім стосувалися загальних аспектів формування понять в учнів закладів загальної середньої освіти. Зокрема, Т. Чижова, враховуючи психологічні чинники, складниками цього процесу вважає:

- 1) інтуїтивне уявлення про правильність/неправильність використання мовленнєвих засобів, зумовлене відсутністю теоретичних знань;
- 2) первинне ознайомлення з теоретичними положеннями й звернення уваги на стильову домінанту тексту як показник належності до певного стилю;
- 3) розуміння теоретичного положення, зокрема ознайомлення із позалінгвістичними й лінгвістичними ознаками, вербалізованою характеристикою стилістичного поняття, формування поняттєвого термінологічного апарату стилістики як науки;
- 4) засвоєння стилістичних понять: глибоке усвідомлення комплексу

функційних особливостей понять, формулювання визначення;

5) оволодіння стилістичним поняттям, зокрема формування вмінь правильно й доцільно використовувати стилістичні засоби, інтегрування теорії й практики, інтуїції та визначення, формування найвищого рівня мовного чуття, інтегрування стилістичних понять, розвиток здатності творчо втілювати знання в практику мовленнєвого спілкування [650, с. 46–47].

Стилістика української мови, як і будь-яка галузь знань, оперує певною системою взаємопов'язаних понять. *Стилістичні поняття* – мінімальна логічна форма репрезентації стилістичних знань, результат наукового теоретичного узагальнення зі стилістики, вираження наукової стилістичної теорії або наукової системи знань зі стилістики.

На думку В. Бондалетова, С. Вартапетової, Є. Кушліної, Н. Леонової, в стилістиці наявні основні (ключові) поняття, поняття, утворені від них, і часткові [573, с. 16]. З-поміж основних виокремлюють поняття *стилістичної структури мови, стилю (функційного стилю), стилістичного забарвлення, стильової ознаки, синонімії, співвідносності й варіантності мовних засобів, стилістичної норми та її функційно-стильових різновидів*. Л. Мацько, О. Сидоренко й О. Мацько, крім означених вище, звертають увагу на поняття *інформації, контексту, образності, експресивності, конотації, стилістичного значення, колориту, жанру, тексту, орнаментики* [323]. П. Дудик до основних зараховує такі стилістичні терміни, як *стилістика, стилістична система мови, стилістична структура мови, стилістема, стиль мови* тощо [165, с. 17]. М. Кожина говорить про три групи понять: 1) поняття на означення власне лінгвістичних явищ і фактів (онтологія): *мовні засоби стилю, стилістично забарвлені одиниці різних мовних рівнів*; 2) усталені наукові терміни (метамова науки); 3) поняття, які позначають актуальні проблемні питання стилістики – *класифікація й внутрішня диференціація функційних стилів, напрями стилістики, екстралінгвістичні стилетворчі чинники, методи лінгвостилістичного аналізу* та ін. [574, с. 7].

Опрацювання наукових студій (Н. Бабич, Н. Болотнова, П. Дудик, С. Єрмоленко, М. Кожина, Л. Мацько, О. Пономарів та ін.) уможливило

виокремлення певних особливостей стилістичних понять – зміна наукової парадигми сучасних стилістичних досліджень, використання нових методів і методик лінгвостилістичних досліджень, відкритість системи стилістичних понять, зокрема вплив сучасних мовознавчих тенденцій і екстралінгвістичних чинників, поява нових галузей і напрямів стилістики, інтеграційні процеси в мовознавстві, інтердисциплінарність стилістики (взаємодія із суміжними дисциплінами), потреба в текстоцентричному підході до потлумачення термінів і унаочнення різностильовим ілюстративним матеріалом, дискусійність окремих понять, наявність протилежних поглядів, відсутність однастайності в думках («що часто спостерігається в стилістиці» [574, с. 5]), багатозначність термінології (використання терміна в лінгвістичній науці з декількома значеннями, що відбивають суміжні зі стилістикою дисципліни й напрями), наявність декількох номінацій одного й того ж терміна тощо.

Аналіз і синтез наукових джерел та досвід науково-практичної роботи переконує в доцільності формувати поняття зі стилістики української мови в майбутніх учителів-словесників за такими етапами:

1) настановно-мотиваційний, який передбачає мотивацію студентів щодо необхідності усвідомити стилістичне поняття за допомогою життєвих і майбутніх професійних проєкцій; актуалізацію знань студентів (опертя на відомості зі вступу до мовознавства, сучасної української мови й інших дисциплін); добір викладачем естетично вартісного ілюстративного матеріалу, а також зорових опор, схем, таблиць та ін.;

2) перцепційний – аналіз студентами тексту для виокремлення ознак стилістичного поняття; введення нового стилістичного поняття і його сприймання;

3) когнітивно-інформаційний, що втілюється через усвідомлення визначення, суті й ознак (базових і периферійних) стилістичного поняття та його запам'ятовування; ознайомлення з потлумаченням стилістичного поняття в інформаційних джерелах (підручниках, лексикографічних джерелах тощо); установлення логічних зв'язків: внутрішньодисциплінарних (місце нового

поняття в системі інших стилістичних понять) й міждисциплінарних (диференціація нового стилістичного поняття від понять інших дисциплін, зокрема лінгвістичних); дистанціювання стилістичного поняття й визначення місця нового поняття в системі стилістичних і мовознавчих понять;

4) діяльнісний – виконання вправ на розпізнавання стилістичного поняття (закріплення поняття);

5) креативний, який передбачає використання стилістичного поняття в мовленнєвій практиці (застосування поняття); набуття вмінь добирати ілюстративний матеріал для репрезентації стилістичного поняття;

6) професійно зорієнтований – вироблення вмінь пояснювати стилістичне поняття школярам у майбутній педагогічній діяльності;

7) рефлексійний – здійснення самоаналізу, самооцінки, самоконтролю рівня засвоєння стилістичного поняття через виконання контролювальних завдань різних видів (тестів, модульних контрольних робіт тощо) (рис. 1.1).

Ми погоджуємося із роздумами Т. Чижової, що «для ефективності процесу навчання стилістики в школі вивчення стилістичних понять потрібно здійснювати у певній системі, взаємозв'язках з іншими поняттями цієї науки, що не дозволяє обмежуватися лише елементами стилістики» [650, с. 45]. Показниками свідомого засвоєння стилістичного поняття є вміння відрізнити одне поняття від іншого й проілюструвати його прикладами з текстів різних функційних стилів, жанрів і типів, уміння за потреби послуговуватися цим поняттям, а надто – у педагогічній діяльності.

Оволодіння майбутніми вчителями української мови і літератури стилістичними поняттями – необхідне підґрунтя для розвитку стилістичних умінь і навичок. М. Пентилюк кваліфікує уміння як «форму діяльності учнів, що ґрунтується на чіткому усвідомленні дії, її складу і структури. Це своєрідна готовність людини до виконання складних комплексних дій» [343, с. 35]. Науковець безапеляційно стверджує: «уміння – це знання в дії» [339, с. 226]. Вироблення умінь сприяє поглибленню засвоєних знань зі стилістики.

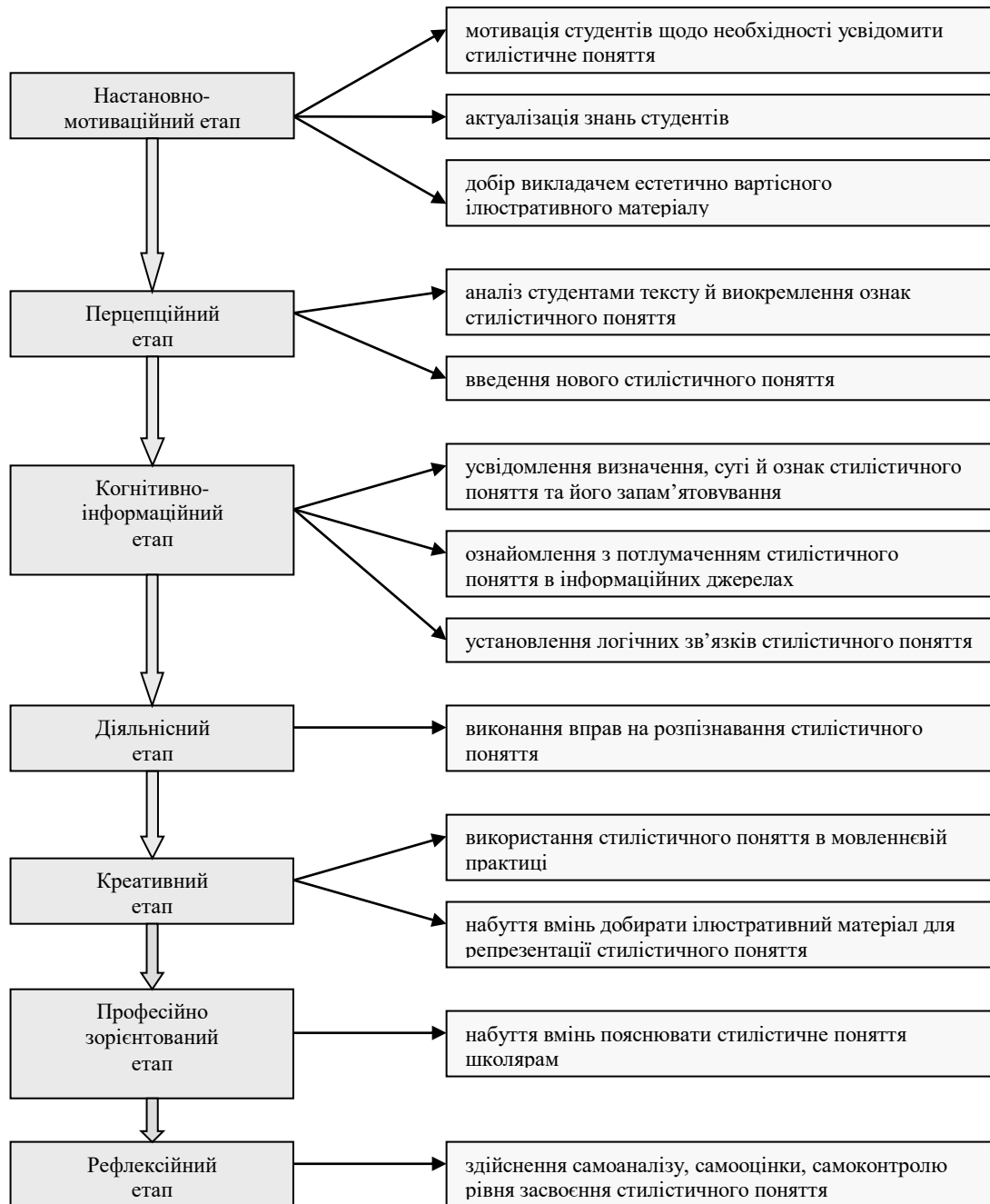

Рис. 1.1. Етапи формування стилістичних понять

Уміння були в полі зору таких дослідників, як Ю. Бабанський, Л. Виготський, П. Гальперін, М. Данилов, М. Євтух, О. [М.] Леонт'єв, О. [О.] Леонт'єв, І. Лернер, О. Савченко, Г. Селевко, М. Скаткін, Г. Щукіна та ін. Аспекти формування стилістичних умінь віддзеркалено в працях О. Андрієць, В. Бадер, М. Бакуліна, Н. Баранник, К. Бунєєва, М. Вашуленка, І. Гайдаєнко, І. Іванченко, С. Іконнікова, Л. Кантейкіної, Ж. Капенової, В. Капінос, К. Климової, І. Коломієць, Ю. Коломієць, Л. Кузнецової, І. Кучеренко, Т. Ліштаби, В. Луценко, Ю. Мельничук, А. Нікітіної, В. Новосолової,

М. Пентилюк, О. [І.] Попової, Л. Рожило, А. Сапарбаєвої, Л. Сугейко, А. Суєтіної, Т. Чижової, Н. Янко та ін.

У наукових студіях досліджено стилістичні вміння учнів закладів загальної середньої освіти, зокрема молодших школярів (Ю. Мельничук [334], Н. Янко [675; 676]), учнів з тяжкими порушеннями мовлення (Ю. Коломієць [231–233]), учнів 5–7 класів (А. Нікітіна [367]), старшокласників (І. Кучеренко, Ю. Мельничук [277; 315; 316; 333]) тощо. Л. Сугейко переконує в потребі поетапно формувати стилістичні вміння учнів: спостерігати за стилістичним забарвленням текстів, виконувати стилістичний аналіз, зіставляти тексти різних стилів, конструювати, редагувати, вдосконалювати написане [592].

Аналіз спеціальної літератури засвідчує, що проблему набуття стилістичних умінь студентами розроблено сегментарно (Н. Баранник [31; 32], К. Климова [212; 215], І. Коломієць [230], В. Луценко [307], В. Новосьолова [374], О. [І.] Попова [440], А. Суєтіна [594; 595], Н. Янко [675] та ін.). Зокрема, О. [І.] Попова зосереджує увагу на вдосконаленні стилістичних умінь студентів факультету підготовки вчителів початкових класів й акцентує на використанні типових ситуацій професійного спілкування. Науковець виокремлює комплекс стилістичних умінь відповідно до фаз породження зв'язного мовлення, а також репродуктивний, конструктивний і творчий рівні їхньої сформованості [440; 445]. К. Климова й В. Луценко наголошують на формуванні стилістичних умінь студентів-нефілологів [212; 307]. А. Суєтіна аналізує процес вироблення стилістичних умінь оформлювати письмовий текст китайськими студентами [594; 595]. І. Коломієць порушує питання опанування стилістичними вміннями упродовж фахової підготовки майбутнього вчителя-словесника [230].

Н. Баранник досліджує процес розвитку граматично-стилістичних умінь у студентів філологічного факультету в процесі самостійної роботи з позицій функційно-стилістичного підходу [31; 32]. Дослідниця (вслід за Л. Федоренко, О. Текучовим, Л. Кузнецовою, Т. Чижовою) переконує в потребі розмежовувати поняття *вміння* й *навички* в методиці розвитку стилістично диференційованого мовлення й упевнює, що основою для розвитку стилістичних умінь є сформовані

мовленнєві навички, та вибудовує таку ієрархію: навички → багаторазове виконання вправ (тренування) → вміння. До цієї позиції схиляються В. Новосьолова [374, с. 100] і Н. Янко [675]. Ми погоджуємося з тим, що вміння є динамічними, водночас «вони не можуть стабілізуватися, а тим більше автоматизуватися», бо це означатиме їх «перехід» у навички – дії, які внаслідок численних повторень стають автоматичними, інстинктивними й виконуються без свідомого контролю (М. Пентилюк [343, с. 35], М. Львов [313, с. 119]). У тлумачному словнику читаємо: *навичка* – уміння, набуте вправами, досвідом [558, с. 32], тому схиляємося до думки, що навички є вищим рівнем прояву вмінь. Стилістичні вміння – проміжний щабель між стилістичними знаннями й стилістичними навичками.

Ураховуючи визначення лінгводидактів (табл. 1.3), під *стилістичними вміннями* розуміємо здатність студентів виконувати практичні дії, які формуються на основі набутих знань зі стилістики української мови й пов'язані з готовністю свідомо і самостійно розпізнавати та визначати стилістичне забарвлення мовних одиниць, а також продукувати, редагувати й реконструювати тексти різних функційних стилів, жанрів і типів.

Таблиця 1.3

Визначення поняття *стилістичні вміння*

Дослідник і джерело	Визначення стилістичних умінь
Т. Чижова (1987 р.) [650, с. 50], Н. Баранник (2014 р.) [32, с. 114]	«інтелектуальні дії, в основі яких аналіз умов і шляхів вибору тих або тих мовних засобів залежно від призначення й мети комунікації»
Л. Кузнецова (1989 р.) [257], В. Новосьолова (2011 р.) [374, с. 100]	«здатність мотивованого застосування знань про стилістичні закономірності в оформленні мовлення в різних умовах його функціонування, сформована на основі відпрацьованих фонетично-інтонаційних, лексичних і граматичних навичок»
А. Суєтіна (2015 р.) [595]	«мовленнєві дії, що відтворюють здатність сприймати й розмежовувати стилістичне забарвлення мовлення та окремих мовних засобів (перцептивний складник змісту поняття), а також усвідомлено дотримуватися стилістичних норм в усному й писемному продукуванні мовленнєвих висловлень у межах своєї мовної компетенції (продуктивний складник змісту поняття)»

Дотепер з-поміж дослідників немає одностайності у кваліфікації стилістичних умінь: їх вважають складником мовленнєвих умінь (Т. Чижова,

Л. Федоренко), комунікативної компетентності (Ю. Мельничук), окремим видом умінь і навичок (В. Капінос, Л. Новосьолова, С. Іконников) тощо [650; 631; 333–337; 203; 374; 188; 189]. Ми є прибічниками останнього погляду, адже стилістика вивчає й закономірності функціонування мови, й засоби мовленнєвої виразності, її підрозділами є стилістика мови (структурна, описова, стилістика ресурсів) й стилістика мовлення (функційна), розрізняють стилі мови й стилі мовлення, тому не вважаємо правильним вирізняти лише окремі площини – мовленнєві й комунікативні аспекти.

Лінгводидакти переконані, що здійснюючи класифікацію стилістичних умінь, варто «підходити з позицій сучасної лінгвістики, а саме: розрізняти в мові структуру та її функціонування з метою спілкування» [332, с. 69], урахувати мовні й позамовні (екстралінгвальні) особливості мовленнєвої діяльності [650, с. 48], фази породження мовлення (орієнтування, планування, реалізація, контроль) [275] і спиратися на різновиди діяльності (рецептивний або продуктивний), на якому базується формування стилістичних умінь [434, с. 328–329] тощо. До врахування цих площин схиляються Н. Баранник [30–32], І. Коломієць [230], Ю. Коломієць [231–233], І. Кучеренко [277; 278], В. Новосьолова [374], О. [І.] Попова [444; 445] та ін. У класифікаціях, поданих у табл. 1.4, наявні дві групи стилістичних умінь і навичок – вміння й навички, пов'язані з розпізнаванням і визначенням стилістичного забарвлення мовних одиниць, і вміння й навички, спрямовані на оволодіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням.

Відомі спроби часткових поділів стилістичних умінь за різними мовними рівнями: фонетично-стилістичні вміння (І. Кучеренко [277], Г. Глазкова [103]), лексично-стилістичні (І. Кучеренко [275], А. Сапарбаєва [511], К. Бунеева [67]), граматично-стилістичні вміння (Н. Баранник [29; 32], Ю. Коломієць [233], зокрема синтаксично-стилістичні вміння (О. [І.] Попова [440]) тощо. О. Колесова пропонує виокремлювати функційно-стилістичні вміння – «навчальні дії, які здійснюються на основі сукупності знань і характеризуються здатністю розмежовувати стилістично спрямований мовний матеріал у процесі сприйняття і

продукування мовленнєвих висловлювань» [229, с. 8] і стверджує про взаємопідпорядкування функційно-стилістичних і комунікативно-мовленнєвих умінь. З-поміж функційно-стилістичних дослідницька вирізняє вміння, пов'язані із засвоєнням стилістично забарвлених засобів мови, і вміння, спрямовані на оволодіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням.

Таблиця 1.4

Види стилістичних умінь і навичок

Дослідник і джерело	Види стилістичних умінь і навичок
С. Іконников (1979 р.) [188, с. 13–16]	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти стилі мовлення; • визначати стильові ознаки тексту; • добирати мовні засоби відповідно до мети й умов спілкування; • здійснювати стилістичний експеримент для виявлення доцільності чи оптимальності використовуваних засобів; • з'ясовувати стилістичні недоліки в навчальних текстах; • будувати висловлення різних стилів мовлення тощо
М. Пентилюк (1982, 1987 рр.) [332; 339, с. 227], Л. Рожило (1989 р.) [341, с. 373]	<ul style="list-style-type: none"> • уміння й навички, пов'язані із засвоєнням стилістичного забарвлення, або маркованих засобів мови: виявляти стилістично нейтральні й стилістично марковані мовні одиниці та співвідносити їх, добирати синоніми, визначати їхнє стилістичне забарвлення й правильно вживати у текстах різних стилів, аналізувати текст певного стилю; • уміння й навички, які забезпечують оволодіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням: конструювати стилістично диференційовані тексти, удосконалювати стиль написаного
Т. Чижова (1987 р.) [650, с. 50]	<ul style="list-style-type: none"> • уміння, які формуються паралельно з вивченням основних розділів науки про мову: визначати й класифікувати стилістичне й емоційно-оцінне забарвлення слів, стилістичні функції граматичних форм на готовому матеріалі, встановлювати й мотивувати доцільність використання загальноживаних і стилістично маркованих засобів, розв'язувати й складати різноманітні стилістичні задачі; • уміння (складні), зорієнтовані на побудову тексту: побудова зв'язного висловлення, уналежене до певного стилю й жанру
О. [І.] Попова (2001 р.) [445]	<ul style="list-style-type: none"> • визначати стиль висловлення; • підпорядковувати висловлення основній меті; • відбирати й систематизувати зібраний матеріал; • будувати висловлення різних типів; • удосконалювати текст
І. Кучеренко (2005 р.) [277; 278]	<ul style="list-style-type: none"> • виконувати стилістичний аналіз текстів; • доречно використовувати стилістичні синоніми в текстах різних стилів, типів і жанрів мовлення; • створювати тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення, використовуючи стилістичні ресурси мови; • перевіряти результати мовленнєвої діяльності; • виявляти особливості й причини стилістичних помилок; • редагувати, вдосконалювати написане
А. Суєтіна (2015 р.) [595]	<ul style="list-style-type: none"> • свідомо відбирати мовні й стилістичні засоби для оптимальної реалізації комунікативного наміру; • свідомо вживати мовні й стилістичні засоби для оптимальної реалізації комунікативного наміру; • здійснювати стилістичну трансформацію тексту

Сьогодні немає системної наукової студії, яка би комплексно заналізувала процес формування стилістичних умінь у майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти й конкретизувала систему стилістичних умінь, якими мають оволодіти студенти під час вивчення стилістики української мови. У жодній програмі зі стилістики для закладів вищої освіти не подано номенклатуру стилістичних умінь і не визначено поняття, якими повинні опанувати студенти, не звернено увагу на специфіку стилістичних умінь з огляду на майбутню педагогічну діяльність, хоча «Чітка визначеність умінь і навичок дасть змогу виокремити послідовність прийомів і методів, уникнути необгрунтованого дублювання прийомів роботи зі стилістики, забезпечить пошук оптимальних шляхів формування стилістичних умінь» [374, с. 100].

На основі аналізу спеціальної літератури вважаємо доцільним виокремити такі етапи у формуванні стилістичних умінь майбутніх учителів-словесників:

- 1) засвоєння знань зі стилістики української мови;
- 2) застосування знань зі стилістики й оволодіння стилістичними вміннями на рівні визначення стилістичного забарвлення мовних одиниць різних рівнів;
- 3) редагування, реконструювання й конструювання текстів різних функційних стилів, типів і жанрів;
- 4) послуговування мовними засобами залежно від комунікативних ситуацій;
- 5) застосування стилістичних умінь під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти;
- 6) здійснення науково-дослідницької роботи зі стилістики української мови.

Розглянемо докладніше аспекти формування стилістичних умінь і навичок на заняттях зі стилістики в педагогічних закладах вищої освіти.

Цілком прийнятним, але недостатньо повним, на нашу думку, є виокремлення стилістичних умінь і навичок, пов'язаних із розпізнаванням і визначенням стилістичного забарвлення, або маркованих засобів мови, та стилістичних умінь і навичок, які забезпечують оволодіння стилістично

диференційованим зв'язним мовленням. Водночас маємо зважати на особливості навчання студентів у педагогічних закладах вищої освіти та їхню підготовку до майбутньої професійної діяльності як учителів-словесників. Подеколи й сьогодні, як висловлювалася М. Пентилюк, вчителі української мови й літератури уникають чіткого стилістичного спрямування щодо вироблення вмінь зв'язного усного й писемного мовлення на уроках української мови, не завжди знають, яку саме стилістичну роботу проводити, вивчаючи програмовий матеріал, недостатньо уявляють, які стилістичні вміння й навички варто формувати в учнів [332, с. 67–68]. Окремою групою вмінь майбутніх учителів-словесників є професійно зорієнтовані (стилістично-методичні) вміння. Вищим проявом засвоєння знань зі стилістики є формування науково-дослідницьких стилістичних умінь студентів.

Виокремлюємо такі види стилістичних умінь майбутніх учителів української мови і літератури:

1) власне стилістичні (спеціальні стилістичні) вміння:

а) стилістично-мовні вміння: стилістично-фонетичні, стилістично-лексичні (власне стилістично-лексичні, стилістично-фразеологічні), стилістично-граматичні (стилістично-словотвірні, стилістично-морфологічні, стилістично-синтаксичні);

б) стилістично-мовленнєві вміння;

в) стилістично-комунікативні вміння: стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні, стилістично-перцептивні;

2) стилістично-методичні (професійно зорієнтовані) вміння;

3) стилістичні науково-дослідницькі вміння (рис. 1.2).

З-поміж власне стилістичних (спеціальних стилістичних) умінь вирізняємо стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві й стилістично-комунікативні вміння. Стилiстично-мовні вміння узгоджуються з рецептивним видом мовленнєвої діяльності студентів і передбачають розпізнавання стилістичних засобів різних мовних рівнів та визначення їхнього стилістичного забарвлення. Підвидами стилістично-мовних умінь є стилістично-фонетичні, стилістично-лексичні

(власне стилістично-лексичні, стилістично-фразеологічні), стилістично-граматичні (стилістично-словотвірні, стилістично-морфологічні, стилістично-синтаксичні) вміння.

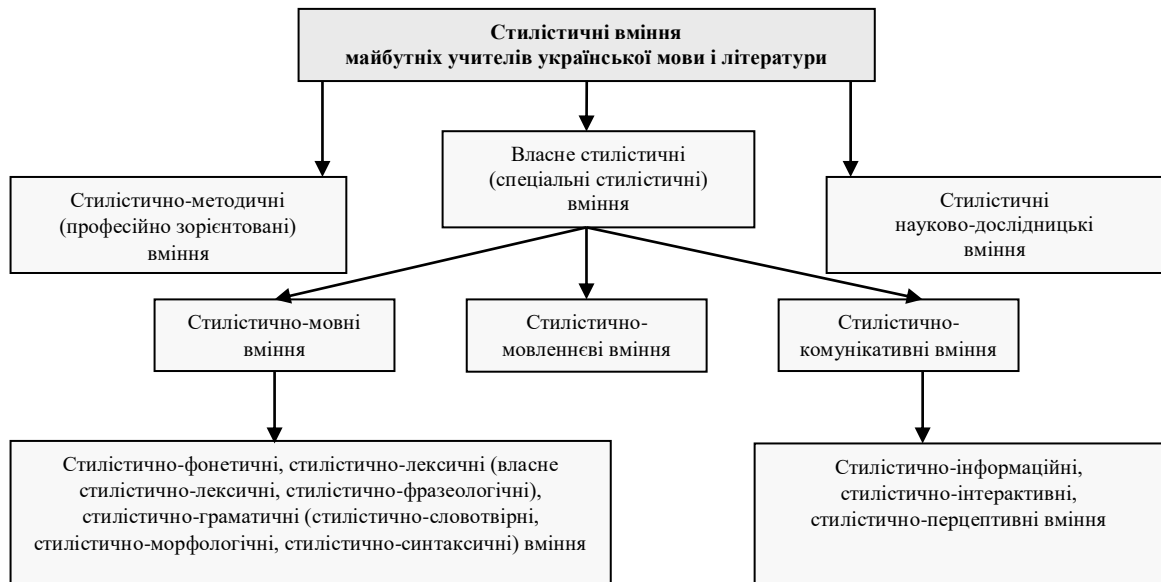

Рис. 1.2. Види стилістичних умінь майбутніх учителів української мови і літератури

До стилістично-мовних умінь зараховуємо такі: розпізнавати й визначати стилістично забарвлені мовні засоби (фонеми, морфеми, слова, словоформи, словосполучення, речення) і кваліфікувати їх; співвідносити стилістичні засоби зі сферою використання; чітко дефініювати стилістичні явища; помічати й оцінювати мовні одиниці в текстах різних стилів, жанрів і типів; здійснювати синонімічні заміни слів для підсилення тієї чи тієї стилістичної ознаки; добирати синоніми до стилістично забарвлених мовних одиниць і визначати їхні відтінки; добирати забарвлені слова до стилістично нейтральних; розрізняти види стилістичного забарвлення; визначати принципи функціонування мовних одиниць у текстах і доцільність їхнього використання; з'ясувати стилістичні функції мовних одиниць у текстах різних функційних стилів, жанрів і типів; аналізувати зразки текстів щодо стилістичної досконалості / недосконалості; обирати потрібний варіант слова із синонімічного ряду; виконувати різні види стилістичного аналізу тексту; визначати емоційно-оцінне забарвлення мовних одиниць; розмежовувати мовні засоби за функційними стилями й навпаки – до

певного стилю добирати необхідні мовні засоби; вирізняти стилі за мовним оформленням та ін.

Стилістично-мовленнєві й стилістично-комунікативні вміння відповідають продуктивному виду мовленнєвої діяльності студентів. Стилістично-мовленнєві вміння зреалізуються через вміння послуговуватися різнорівневими мовними одиницями в текстах різних функційних стилів, типів і жанрів: розуміти, інтерпретувати й оцінювати тексти; розрізняти в текстах основну й другорядну інформацію; з'ясовувати семантично-естетичні й емоційно-експресивні відтінки мовних засобів у різних жанрах і видах писемного мовлення; дотримуватися стилістичних норм у писемному мовленні; удосконалювати текст у стилістичному аспекті; використовувати різні мовленнєві способи аргументації в писемному мовленні; знаходити стилістичні помилки й визначати їх види; оцінювати (самооцінювати) текст з погляду мовного оформлення; обирати мовні засоби відповідно до задуму висловлення, стилю, типу й жанру мовлення; конструювати та реконструювати тексти відповідно до задуму й ситуацій спілкування; komponувати тексти різних стилів, жанрів і типів мовлення; редагувати (вдосконалювати) тексти – виправляти недоліки, добирати засоби стилістичної виразності тексту; перебудовувати текст одного стилю на інший; визначати умови спілкування й добирати мовні засоби; оволодіти стилістично диференційованим зв'язним мовленням тощо.

Стилістично-комунікативні вміння – вміння послуговуватися мовними засобами залежно від комунікативних ситуацій:

– стилістично-інформаційні вміння: сприймати й передавати інформацію й обмінюватися думками з дотриманням норм сучасної української літературної мови;

– стилістично-інтерактивні: здійснювати комунікативно-доцільне спілкування з дотриманням стилістичних норм і мовленнєвих впливів; додержуватися правил українського мовленнєвого етикету; використовувати різні мовленнєві способи аргументації в усному мовленні; вести діалог із різними співрозмовниками (зокрема, дистанційне спілкування – по телефону, інтернетне

спілкування тощо); застосовувати належні мовні засоби в різних ситуаціях спілкування; контролювати й самоконтролювати правильність мовленнєвого оформлення висловлення; враховувати мовленнєву ситуацію; аналізувати невербальні засоби комунікації; моделювати ситуації з дотриманням правил мовленнєвого етикету; визначати умови спілкування й добирати мовні засоби;

– стилістично-перцептивні вміння: сприймати, пізнавати й розуміти комунікантів, встановлювати взаєморозуміння з ними на основі взаємосприймання та ін.

Стилістично-методичні (професійно зорієнтовані) вміння – вміння майбутніх учителів-словесників організувати навчальну діяльність учнів зі стилістики на уроках української мови. Оволодіння такими вміннями уможливить подальшу професійну діяльність студентів як учителів української мови й літератури. З-поміж умінь цього виду виокремлюємо такі: застосовувати знання особливостей текстів різних стилів, жанрів і типів в шкільному вивченні української мови; планувати засвоєння стилістичних тем (розробляти плани-конспекти уроків) на уроках української мови; складати й добирати стилістичні вправи для уроків української мови; організувати виконання стилістичного аналізу текстів на уроках української мови; характеризувати недоліки в мовленні учнів і підвищувати рівень їхньої мовленнєвої культури; формувати й вдосконалювати в учнів чуття мови тощо.

На переконання О. Горошкіної, Т. Мельник і В. Пустовіт, «під дослідницькими вміннями розуміють комплекс інтелектуальних і практичних дій, що забезпечують здатність особистості усвідомлено здійснювати дії з пошуку, відбору, переробки, аналізу, створення, проектування й підготовки результатів пізнавальної діяльності» [125, с. 107]. Стилістичні науково-дослідницькі вміння передбачають творчу науково-дослідницьку роботу студентів під час підготовки наукових публікацій, участі в наукових форумах різних форматів (конференції, круглі столи, семінари, конкурси наукових робіт та ін.), написання наукових робіт (курсівих і дипломних) зі стилістики української мови. Сюди уналежнюємо вміння здійснювати науковий пошук із потлумачення й розв'язання стилістичних

проблем; аналізувати тексти різних функційних стилів, жанрів і типів відповідно до тематики наукового дослідження; використовувати наукові методи стилістичних досліджень; працювати з ілюстративним матеріалом; класифікувати й описувати стилістичні явища; узагальнювати власні наукові пошуки зі стилістики; визначати перспективу подальших стилістичних досліджень тощо.

Доречним є визначення номенклатури стилістичних умінь майбутніх учителів української мови і літератури, укладеної на підставі аналізу й узагальнення наукових джерел, і відповідно до інформаційного обсягу дисципліни «Стилїстика української мови» (додаток А).

Рівень сформованості стилістичних умінь майбутніх учителів української мови і літератури залежить від мотивації діяльності студентів і зорієнтування навчання стилістики на професійно-життєві перспективи, а також від рівня засвоєння студентами стилістичних понять, стимулювання навчальної діяльності студентів, зокрема підвищення ваги самостійної, творчої й науково-дослідницької роботи, мовленнєвої практики студентів і створення українськомовного освітнього середовища, урахування сучасних підходів до навчання стилістики, доцільного застосування принципів навчання, добору оптимальних методів і прийомів роботи, використання інноваційних технологій навчання стилістики, якості, естетичної вартості й різноманіття текстового (ілюстративного) матеріалу, рівня досконалості комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни. Важливим є системне й неперервне навчання стилістики в закладах вищої освіти, а також урахування принципу наступності в підготовці студентів зі стилістики української мови. Практика мовної діяльності й мовленнєвого спілкування студентів, досвід професійної роботи в закладах загальної середньої освіти сприяє виробленню міцних стилістичних навичок. Критеріями сформованості стилістичних умінь вважаємо продуктивну й успішну текстову діяльність студентів (створення текстів і їх сприймання), дотримання стилістичних норм сучасної української літературної мови, набуття чуття мови тощо. Формування стилістичних умінь і навичок майбутніх учителів української мови і літератури – систематичний і комплексний

процес. Якщо в учнів вищим рівнем вияву сформованості стилістичних умінь і навичок є свідоме вживання мовних засобів у різних ситуаціях спілкування й текстотворча діяльність, то в майбутніх учителів-словесників існує наступний щабель – формування стилістичних умінь у школярів, зокрема організування процесу визначення, впізнавання й кваліфікації стилістичних засобів різних мовних рівнів й співвіднесення їх зі сферою використання; побудова висловлень певних функційних стилів, типів і жанрів, а також уміння помічати й виправляти недоліки мовлення на уроках української мови.

Отже, урахування в освітньому процесі складників психологічної структури особистості сприятиме підвищенню ефективності навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. Повсякчас варто зважати й на інноваційні набутки психолінгвістики, психологічної герменевтики й гендерної психології. Психологічний підхід до навчання стилістики в закладах вищої освіти уможливив виокремлення етапів формування стилістичних понять і вмінь студентів.

Висновки до першого розділу. Курс стилістики української мови має непересічне значення у фаховій підготовці вчителів-словесників й уможливорює ґрунтовне вивчення мови в комунікативно-діяльнісному аспекті.

Аналіз інформаційного забезпечення дисципліни «Стилiстика української мови» в ретроспективі уповажнює на висновок, що питання вивчення цього курсу мають давні витoki (праці О. Потебні, К. Лучаковського, І. Франка та ін.) та були складниками загальномовознавчих праць (Л. Булаховський, М. Гладкий, О. Курило, І. Огієнко, В. Сімович, О. Синявський, С. Смеречинський, М. Сулима та ін.) і предметом розгляду спеціальних наукових розвідок, які є засадничими для стилістики української мови (В. Домбровський, П. Ковалів, О. Матвієнко, П. Плющ, Б. Ткаченко та ін.). Наступні етапи розвитку стилістики як науки й навчальної дисципліни пов'язані з різнорівневими стилістичними дослідженнями (В. Ващенко, О. Масюкевич, І. Ощипко, Т. Ярмоленко та ін.), створенням фундаментальних наукових праць зі стилістики, підручників і навчальних

посібників для закладів вищої освіти й виформовуванням стилістики української мови як самостійної й повноправної навчальної дисципліни (Д. Баранник, І. Білодід, В. Ващенко, С. Дорошенко, С. Єрмоленко, Г. Їжакевич, А. Коваль, В. Коптілов, А. Лагутіна, В. Перебийніс, М. Пилинський, І. Чередниченко та ін.), активним друком наукових студій (С. Бирик, І. Грицютенко, С. Єрмоленко, В. Калашник, В. Кононенко, К. Ленець, Л. Мацько, А. Мойсієнко, Н. Непійвода, Д. Нитченко, Л. Паламарчук, М. Пилинський, Л. Пустовіт, В. Русанівський, Л. Скрипник, Н. Сологуб, В. Чабаненко, Л. Шевченко, В. Шипринкевич та ін.) та різнотипних навчальних видань (Н. Бабич, В. Бадер, Г. Волкотруб, П. Дудик, А. Капелюшний, К. Климова, Г. Конторчук, Л. Кравець, Л. Мацько, О. Пономарів, К. Серажим, Н. Шульжук та ін.).

За особливостями подання теоретичного матеріалу інформаційне забезпечення стилістики української мови еволюціювало від тропеїчно-фігурального й функційно-стильового підходу до мовно-рівневого (структурно-рівневого) і комунікативно-прагматичного. Актуальним є раціональне поєднання мовно-рівневого, функційно-стильового й комунікативно-прагматичного підходів із домінуванням останнього. Сконстатовано, що наявність нових площин у розвитку стилістики (вплив позалінгвальних чинників, комунікативно-прагматичні й культурно-семіотичні аспекти, історичні й національні проєкції, конструктивно-стильові вектори інтернетної комунікації та ін.) і необхідність урахування майбутньої професійно-педагогічної діяльності, антропоцентричних тенденцій навчання й особистісного потенціалу студентів потребує оновлення інформаційного забезпечення курсу.

Студіювання наукових джерел (К. Лучаковський, В. Домбровський, Б. Ткаченко, І. Чередниченко, Д. Нитченко, І. Білодід, Г. Їжакевич, А. Коваль, О. Пономарів, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Н. Бабич, П. Дудик та ін.) дало змогу простежити ретроспективу визначення поняття *стилістика* й потлумачення її предмета. У різний час актуалітетами в дефініції стилістики як науки й навчальної дисципліни були домінування теоретичних або практичних площин, ознаки помежів'я з культурою мови, акцентування на художньому стилі, уваги до

історичних аспектів, урахування сучасних тенденцій, зокрема позамовних чинників тощо.

Стилістику розглянуто як розділ мовознавства, що вивчає функційні й експресивні стилі, експресивно-стильове забарвлення мовних одиниць і цілеспрямований вибір мовних засобів щодо їхньої відповідності стильовим і стилістичним нормам. Об'єктом вивчення стилістики є мова, зафіксована в текстах різних функційних стилів, типів і жанрів, та позамовні, екстралінгвальні засоби мови. Сьогодні триває процес розширення об'єктів лінгвостилістичних досліджень. Тлумачення предмета стилістики еволюціювало від вузького потлумачення – стиль, до широкого – стилістична система української мови й виразові зображальні мовні засоби (К. Лучаковський, В. Домбровський, Б. Ткаченко, І. Чередниченко, І. Білодід, Г. Їжакевич, А. Коваль, О. Пономарів, Н. Бабич, С. Єрмоленко, П. Дудик та ін.). Предмет дисципліни – основні поняття й категорії стилістики, функційні стилі, стилістичні ознаки мовних одиниць усіх рівнів, стилістичні засоби експресивного вираження інтелектуального, емоційно-вольового й естетичного змісту мовлення й ефективності мовлення. У проблематиці стилістики виокремлено загальностилістичні проблеми; проблеми, пов'язані зі стилями; аспекти функціонування української мови; площини характеристики стилістичних ресурсів української мови; комунікативно-стилістичні особливості мовлення. Метою й завданням навчання стилістики доцільно визначати крізь призму майбутньої професійної діяльності студентів як майбутніх учителів української мови і літератури.

Вивчення дисципліни «Стилістика української мови» збагачує знання про функційний аспект мови, дозволяє зрозуміти взаємодію лінгвального й екстралінгвального, виформовує необхідні для освіченої людини мовленнєві вміння, готує до комплексного викладання української мови в закладах загальної середньої освіти, є теоретичним підґрунтям для опанування теоретичних і прикладних дисциплін.

Аналіз психологічної літератури дав підстави стверджувати, що знання й розуміння суті психологічної структури особистості (психологічні процеси,

психічні властивості, психічні утворення, психічні стани) сприяє підвищенню ефективності стилістичної підготовки студентів. Важливим є опертя на набутки психолінгвістики про закономірності формування й здійснення мовленнєвої діяльності, її моделі, процеси мовленнєвої комунікації, а також психологічної герменевтики щодо проблем інтерпретації тексту й урахування позамовних чинників. Взяття до уваги гендерних особливостей студентів на психологічному, когнітивному, поведінковому рівнях уможливить коригування освітнього процесу й сприятиме осмисленому використанню способів і методів подання інформації й формування стилістичних умінь.

До психологічної структури особистості належать психічні утворення, зокрема знання, вміння й навички. Аналіз і синтез наукових джерел та досвід нашої роботи переконав у доцільності формування понять зі стилістики української мови відповідно до настановно-мотиваційного, перцепційного, когнітивно-інформаційного, діяльнісного, креативного, професійно зорієнтованого й рефлексійного етапів. Засвоєння стилістичних понять майбутніми вчителями української мови і літератури – необхідне підґрунтя для розвитку стилістичних умінь і навичок.

Під *стилістичними вміннями* розуміємо здатність студентів виконувати практичні дії, які формуються на основі набутих знань зі стилістики української мови й пов'язані з готовністю свідомо й самостійно розпізнавати та визначати стилістичне забарвлення мовних одиниць, а також продукувати, редагувати й реконструювати тексти різних функційних стилів, жанрів і типів.

У формуванні стилістичних умінь майбутніх учителів-словесників виокремлено такі етапи: засвоєння знань зі стилістики української мови; застосування знань зі стилістики й оволодіння стилістичними вміннями на рівні визначення стилістичного забарвлення мовних одиниць різних рівнів; редагування, реконструювання й конструювання текстів різних функційних стилів, типів і жанрів; послуговування мовними засобами залежно від комунікативних ситуацій; застосування стилістичних умінь під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти та в процесі

здійснення науково-дослідницької роботи зі стилістики.

Узагальнення наукових напрацювань сприяло виокремленню 1) власне стилістичних (спеціальних стилістичних) умінь, зокрема стилістично-мовних: стилістично-фонетичних, стилістично-лексичних, стилістично-граматичних; стилістично-мовленнєвих і стилістично-комунікативних (стилістично-інформаційних, стилістично-інтерактивних, стилістично-перцептивних); 2) стилістично-методичних (професійно зорієнтованих); 3) стилістичних науково-дослідницьких умінь.

На підставі аналізу теоретичних джерел і відповідно до інформаційного обсягу дисципліни «Стилiстика української мови» визначено номенклатуру стилістичних умінь і навичок майбутніх учителів української мови і літератури. Критеріями сформованості стилістичних умінь є продуктивна текстова діяльність студентів, повсякчасне дотримання стилістичних норм сучасної української літературної мови, набуття чуття мови й спроможність організувати процес вивчення стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти. Успішність оволодіння стилістичними вміннями залежить від багатьох чинників: розроблення методичної системи навчання стилістики в закладах вищої освіти, урахування принципу наступності в навчанні стилістики, мотивації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, рівня засвоєння стилістичних понять, оптимального використання методів і прийомів навчання, добору стилістичних вправ і завдань, якості й естетичної вартості текстового (дидактичного) матеріалу, створення мовленнєвого середовища з дотриманням норм сучасної української літературної мови, активної творчої та пошуково-дослідницької діяльності студентів, методично доцільно організованої самостійної роботи, професійно зорієнтованого підходу, удосконалення навчально-методичного забезпечення дисципліни, урахування психологічних особливостей студентів тощо.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Історіографія досліджень зі стилістики в лінгводидактиці вищої школи

Підґрунтя методики навчання стилістики української мови закладено в працях Є. Дмитровського, П. Кордун, М. Пентилюк, П. Плюща, Л. Рожило та ін. Зокрема, на допомогу вчителю надруковано навчально-методичні посібники П. Плюща «Збірник вправ з стилістики» (1939 р.), П. Кордун «Вивчення стилістики в середній школі» (1977 р.) і «Збірник вправ із стилістики» (1987). Є. Дмитровський у посібнику «Методика викладання української мови в середній школі» (1965 р.) схарактеризував види граматично-стилістичних вправ (усні й письмові, класні й домашні, вправи, які виконуються під час пояснення нового матеріалу й упродовж його закріплення) [150, с. 230–233]. У працях М. Пентилюк «Елементи стилістики на уроках української мови в 4–6 класах» (1973 р.), «Робота з стилістики в 4–6 класах» (1984 р.) та «Робота із стилістики в 8–9 класах» (1989 р.) визначено лінгводидактичні основи роботи зі стилістики й шляхи реалізації методичної системи вивчення стилістики в закладах загальної середньої освіти [419; 421–422]. Наступні студії М. Пентилюк («Удосконалення змісту і методів навчання української мови», 1982 р.; «Методика вивчення української мови в школі», 1987 р.; «Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах», 2005 р.), Л. Рожило («Методика викладання української мови в середній школі», 1989 р.) чітко окреслюють лінгводидактичну систему навчання стилістики в основній ланці закладів загальної середньої освіти: завдання й зміст стилістики в шкільному курсі української мови; принципи вивчення стилістики; лінгвістичні основи методики стилістики; функційно-стилістичне спрямування у вивченні мови; робота зі стилістики в початковій і основній школі; опрацювання стилів мовлення; узагальнення й систематизація набутих знань зі стилістики; формування стилістичних умінь і

навичок; вправи зі стилістики: принципи добору й побудови, зміст, види [339, с. 222–232; 341, с. 362–381; 343, с. 315–334; 332, с. 56–76].

Українська лінгводидактика поповнилася знаннями з методики вивчення стилістики в закладах загальної середньої освіти й останнім часом. С. Караман тлумачить принцип навчання рідної мови й мовлення на текстовій основі (витоки сучасного текстоцентричного підходу до навчання мови), звертає увагу на формування стилістичних умінь і навичок гімназистів та різновиди стилістичного експерименту [208, с. 195]. О. Горошкіна, Л. Попова, А. Нікітіна, І. Кучеренко описують систему поглиблення й систематизацію знань, умінь і навичок зі стилістики в старших класах [126, с. 17–24; 274] тощо. Опубліковано праці Д. Семчук «Вивчення практичної стилістики і культури мовлення. 10–11 класи» (2003 р.), С. Довлетової «Українська мова: Стилїстика. Культура мови» (2003 р.), Г. Дїдук «Лїнгвостилїстичнї та комунїкативно-ситуативнї вправи на уроках української мови у 5–7 класах» (2004 р.) тощо. Зроблено кроки зі спеціального підручничого забезпечення стилістики: пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю М. Пентилюк «Культура мови і стилїстика» (1994 р.), підручник за програмою факультативного курсу О. Авраменка і В. Чукїної «Стилїстика сучасної української мови» (2008 р.).

Методика навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти як важлива лінгводидактична проблема віддзеркалена в кандидатських дисертаціях українських дослідників. Зокрема, обґрунтовано й розроблено систему формування стилістичних умінь на уроках української мови в початковій (Н. Сїранчук, Л. Сугейко, Н. Янко [548; 549; 592; 675; 676]), основній (Л. Алексєєва, І. Варнавська, І. Гамрецький, Л. Кратасюк, О. Караман, О. Кулик, І. Лопушинський, В. Луценко, М. Марун, Т. Мельник, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, В. Новосьолова [3; 71; 96; 254; 205; 263; 304; 308; 318; 328; 363; 367; 375]) та старшій (О. Андрїєць, І. Кучеренко [5; 278]) ланках закладів загальної середньої освіти. Системі формування стилістичних умінь школярів із мовленнєвими порушеннями присвячено праці Ю. Коломієць [233]. Аналіз публікацій фахових видань засвідчив, що в теорії й практиці навчання мови лінгводидакти надавали

увагу таким аспектам означеної проблеми: стилістична робота в початкових класах (В. Бадер), опанування стилів мовлення (Т. Донченко), вивчення фонетичних (З. Бакум, Г. Глазкова), морфологічних (О. Калита, В. Мельничайко, Ю. Романенко) і синтаксичних засобів стилістики (С. Омельчук), формування стилістичних умінь у старшій ланці (Н. Бондаренко, І. Рябенко), робота над стилістичними помилками й підвищенням стилістичної грамотності (М. Крупа, В. Мельничайко) й т. ін. Учителі-практики друкують плани-конспекти уроків зі стилістики (А. Альбрехт, О. Блізніченко, О. Дрик, Н. Карман, А. Парубець, Н. Пащук, Т. Редька, Л. Слободянюк та ін.) тощо.

Сьогодні відомими є праці, в яких досліджуються методичні аспекти навчання стилістики української мови студентів закладів вищої освіти. Здійснений аналіз наукових джерел засвідчує таку етапність досліджень зі стилістики в лінгводидактиці вищої школи:

1. Початковий етап (60–80 рр. ХХ ст.), впродовж якого з'явилася типова програма зі стилістики для студентів спеціальності «Українська мова і література» (укладач – О. Блик [579]), надруковано посібники В. Ващенко «Стилістичні явища в українській мові» (1958 р.), А. Коваль «Практична стилістика української мови. Вип. 1. Використання лексичних і фразеологічних засобів мови» (1960 р.), «Практична стилістика української мови» (1962 р.), І. Чередниченка «Нариси з загальної стилістики сучасної української мови» (1962 р.), Т. Ярмоленко «Практична стилістика української мови» (1962 р.), академічний курс «Сучасна українська літературна мова. Стилістика» за загальною редакцією І. Білодіда (1973 р.), І. Ощипко «Практична стилістика української літературної мови. Синтаксис» (1964 р.), «Практична стилістика української літературної мови. Лексика і фразеологія» (1968 р.), О. Масюкевича «Нариси з стилістики сучасної української літературної мови» (1967 р.), збірники вправ Н. Бабич «Практична стилістика: збірник вправ» (1977 р.) та А. Коваль «Збірник вправ з практичної стилістики» (1979 р.) тощо.

2. Етап становлення (80-і рр. – кінець ХХ ст.) – друкується третє видання (доповнене й перероблене) підручника А. Коваль «Практична стилістика сучасної

української мови» (1987 р.), програма Л. Мацько «Стилістика української мови: для студентів спеціальності 2102 «Українська мова та література» філологічних факультетів педагогічних інститутів» (1988 р.), методичні рекомендації Л. Мацько «Стилістика української мови» (1989 р., 1990 р.), побачив світ підручник О. Пономарева «Стилістика сучасної української мови» (1992 р.), друкується методична студія Ю. Арешенкова «Класифікація функціональних стилів і вивчення стилістики у вищій та середній школі» (1993 р.), розпочинається видання навчально-методичної продукції для закладів вищої освіти: посібники Г. Волкотруб («Практична стилістика сучасної української мови. Використання морфологічних засобів мови», 1998 р.), Г. Гладіної та В. Сеніної («Питання мовленнєвої культури та стилістики», 1997 р.), З. Куньч, Г. Вознюк, О. Микитюк, Г. Наконечної («Практичні завдання зі стилістики української мови для слухачів курсів української мови і підготовчого відділення», 1991 р., «Практичні завдання і методичні вказівки до теми «Лексичні засоби стилістики української мови», 1993 р., «Морфологічні засоби стилістики. Числівник. Методичні вказівки та практичні завдання з курсу практичної стилістики української мови для студентів першого курсу всіх спеціальностей», 1995 р., «Завдання для моделювання контролю та самостійної роботи студентів з практичної стилістики української мови для студентів I курсу всіх спеціальностей», 1996 р.), К. Серажим («Фонетичні засоби стилістики», «Лексичні засоби стилістики української мови», «Фразеологічні засоби стилістики» «Стилістичне використання засобів словотвору», «Морфологічні засоби стилістики», 1995–1996 рр.) та ін.

3. Сучасний етап (від початку XXI ст. – дотепер) – оприлюднюється нова типова програма зі стилістики української мови для студентів філологічних факультетів університетів України (укладач – Л. Мацько, 2002 р.), видаються підручники й навчальні посібники для закладів вищої освіти Н. Бабич («Практична стилістика і культура української мови», 2003 р.), Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько («Стилістика української мови», 2003 р.), П. Дудика («Стилістика української мови», 2005 р.), А. Капелюшного («Практична

стилістика української мови», 2005 р., 2007 р.) й інших, ураховуються вимоги європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи організації освітнього процесу (комплекси навчально-методичного забезпечення дисципліни) й новітні досягнення в царині мовознавства, лінгвостилістики й дидактики, змінюється змістове наповнення лінгводидактичних видань, з'являються навчальні й робочі програми, науково-методичні розвідки викладачів закладів вищої освіти України, розширюється репертуар методичних досліджень (дисертації, словники, довідники, посібники з алгоритмічними приписами, збірники тестових завдань тощо) та їх географія (Київ, Львів, Харків, Луцьк, Житомир, Луганськ, Тернопіль, Глухів, Умань, Черкаси, Рівне, Кам'янець-Подільський, Суми, Переяслав-Хмельницький, Донецьк та ін.) тощо. Аспекти вивчення стилістики спорадично віддзеркалено в наукових статтях, розміщених у наукових фахових виданнях (Н. Баранник, Н. Бондарєва, І. Гайдаєнко, П. Дудик, С. [І.] Єрмоленко, В. Бадер, З. Бакум, Н. Баранник, М. Греб, Н. Дащенко, О. Караман, С. Караман, І. Коломієць, П. Кордун, К. Климова, Л. Колесник, Г. Конторчук, Л. Кравець, О. Красовська, І. Кучеренко, В. Луценко, Т. Ліштаба, Л. Мамчур, І. Нагрибельна, В. Новосьолова, С. Омельчук, М. Пентиліук, А. Приймак, О. Проценко, Л. Рускуліс, Е. Семененко, Д. Семчук, К. Серажим, Л. Сугейко, Л. Топчій, Л. Шевченко, Н. Шульжук, Н. Янко та ін.).

Зокрема, увагу звернено на наукові засади навчання стилістики (Н. Бондарєва, І. Гайдаєнко, І. Коломієць, Е. Семененко), психологічні чинники формування стилістичних умінь студентів (Н. Баранник), функційно-стилістичне спрямування в навчанні мови (Л. Рускуліс), специфічні особливості проведення різних форм занять (Т. Ліштаба), методику вивчення стилістичних ресурсів (засобів) української мови (З. Бакум, Л. Бойко), формування комунікативних якостей мовлення на функційно-стилістичних засадах (В. Бадер), вивчення функційних стилів (О. Проценко, А. Приймак), формування стилістичних умінь, навичок і компетентностей майбутніх учителів (Л. Сугейко, Л. Порядченко), зокрема філологів (І. Коломієць, О. Красовська, Т. Ліштаба, А. Приймак, В. Сеніна) та студентів нефілологічних спеціальностей (М. Греб, К. Климова,

В. Луценко), специфіку стилістичних вправ (Н. Баранник, С. Єрмоленко, Т. Ліштаба, В. Луценко, С. Цінько), оволодіння методами й прийомами лінгвостилістичного аналізу (Н. Дащенко, І. Коломієць, О. Луценко), самостійну роботу зі стилістики (В. Бадер, Н. Баранник, І. Нагрибельна, С. Цінько, Т. Ліштаба, Л. Топчій), науково-дослідницьку роботу зі стилістики (Т. Фесенко).

Методиці вивчення окремих стилістичних площин у закладах вищої освіти присвячено дисертаційні праці. Так, Н. Баранник у роботі «Розвиток граматично-стилістичних умінь у студентів філологічних факультетів у процесі самостійної роботи» (Київ, 2010 р.) [31] розробила критерії й рівні розвитку граматично-стилістичних умінь, запропонувала систему граматично-стилістичних вправ і завдань з урахуванням рівнів самостійної діяльності студентів під час їх виконання; доповнила зміст чинної програми вивчення граматики в процесі самостійної роботи для педагогічних закладів вищої освіти функційно-стилістичним компонентом. О. Попова в праці «Формування стилістичної вправності мовлення майбутніх учителів початкових класів» (2001 р.) пропонує посилити стилістичне спрямування курсу сучасної української мови для студентів факультету підготовки вчителів початкових класів і порушує питання доцільності проведення спеціального практикуму «Професійне мовлення вчителів початкових класів» [445].

На помежів'ї із зазначеними студіями перебуває дослідження О. Кучерявої «Формування дискурсивної компетенції студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів» (2008 р.) [289], у якому розроблено й науково обґрунтовано лінгводидактичну модель формування дискурсивної компетентності студентів філологічних факультетів закладів вищої освіти. Учена виокремлює засвоєння мовностилістичних характеристик типологічних форм дискурсу. Цікавими є пропозиції таких різновидів вправ, як інформаційно-рецептивні, аналітичні, реконструктивні (завдання на перебудову, розширення й редагування дискурсів тощо) й конструктивні (креативно-конструктивні й креативно-дослідницькі).

На допомогу викладачам вищої школи вийшли друком курси лекцій,

навчальні й навчально-методичні посібники, методичні рекомендації, допоміжні видання (словники, довідники) В. Бадер, І. Браги, Н. Бондаревої, В. Ващенко, Г. Волкотруб, І. Гайдаєнко, Г. Гладіної, І. Голубовської, Г. Губаревої, С. Денисової, В. Діц, Т. Ісакової, А. Капелюшного, К. Климової, В. Коваль, Л. Кожуховської, І. Коломієць, Г. Конторчук, Л. Кравець, О. Крижанівської, Г. Кузнецової, З. Куньч, І. Кухарчук, С. Марича, Л. Мацько, О. Нагорної, Т. Наумової, Г. Носиревої, І. Ощипко, Є. Петрової, О. Переломової, І. Побідаш, Л. Погиби, О. Рижко, П. Романюк, В. Сеніної, К. Серажим, Р. Трифонова, В. Чабаненка, І. Чікаліна, Л. Шевченко, Л. Шулінової, Н. Шульжук та інших. Більшість посібників – збірники вправ і завдань, складниками яких є схеми й зразки стилістичного аналізу, тексти для аналізу, контрольні запитання і завдання. Ілюстративний матеріал – уривки з творів класиків світової та української літератури і сучасних письменників, науковців, журналістів, зразки офіційно-ділового стилю, статті зі словників тощо.

У збірнику вправ «Практична стилістика» (1977 р.) Н. Бабич вміщено тренувальні вправи й завдання для творчого осмислення раціонального добору мовних засобів у тій чи тій сфері комунікативної діяльності. Вправи укладено за розділами «Функціональні стилі сучасної української мови», «Лексичні та фразеологічні засоби стилістики», «Стилістичні можливості засобів словотвору», «Стилістика граматична», «Вимова, милозвучність» [14]. Осучаснила це видання Н. Бабич в навчальному посібнику «Практична стилістика і культура української мови» (2003 р.) [13]. А. Коваль побудувала «Збірник вправ з практичної стилістики» (1979 р.) відповідно до курсу практичної стилістики сучасної української мови закладів вищої освіти [220]. Тут запропоновано вправи трьох типів: 1) вправи, що сприяють глибшому розумінню стилістичних явищ, зокрема на переклад; 2) вправи, в яких подано взірцеві тексти художнього, наукового й публіцистичного стилів; 3) вправи на редагування. Перевага надається текстам художнього стилю. Г. Волкотруб у виданні «Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови» (1998 р.) радить вправи й завдання з морфологічної стилістики [90]. У навчальному посібнику

2004 року видання автор додає вправи зі стильових різновидів літературної мови й стилістичного використання лексичних засобів стилістики [89]. Систематизований збірник завдань та вправ із фоностилістики, лексичної й фразеологічної стилістики, функційної стилістики «Стилiстика української мови: практикум» (2004 р.) підготувала Л. Кравець (за редакцією Л. Мацько) [249]. Вагомими є завдання із використанням словників різних типів. Г. Конторчук у навчальному посібнику «Стилiстика сучасної української мови: практичний курс» (2009, 2012 рр.) пропонує різноманітні завдання, зокрема спостереження за стилістичними явищами та їх аналіз, конструювання текстів та ін. [235]. У збірнику вправ «Культура української мови та практична стилістика» (2015 р.) Л. Погиби, Л. Голіченко, Н. Кавери та І. Житар акцент зроблено на вправи, що допоможуть удосконалити стилістичну майстерність, закріплять уміння здійснювати стилістичний аналіз й редагування текстів [265] тощо.

Викладачі закладів вищої освіти України пропонують блоки теоретичного матеріалу, розширені плани лекцій, лекційні заняття, плани практичних занять і методичні рекомендації до їх проведення, завдання самостійної та індивідуальної роботи, тестові завдання для модульного контролю знань студентів, завдання модульних контрольних робіт і взірці їх виконання, контрольні запитання з дисципліни, завдання для підвищення рейтингу студентів, програму іспиту, критерії оцінювання знань і вмінь студентів, термінологічні словники. Окремі посібники й методичні рекомендації розраховано лише для студентів заочної форми навчання (Г. Губарева, Р. Трифонов) [136]. Натрапляємо на навчальні видання, в яких поєднано матеріал сучасної української літературної мови й стилістики – Л. Руденко «Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Сучасна українська мова» (стилістичний аспект)» (2008 р.) [499], Т. Гордієнко «Стилiстичне використання синтаксичних засобів (практична стилістика і культура мовлення)» (2009 р.) [584].

Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни «Стилiстика української мови» (для студентів спеціальностей 6.030501 Українська мова і література, 6.030505 Прикладна лінгвістика) В. Бадер допомагають студентам

засвоїти основні стилістичні поняття, оволодіти формами й методами самостійної роботи з мовностилістичним матеріалом, науковою і методичною літературою, сформувані вміння здійснювати стилістичний аналіз текстів, розвинути науково-дослідницькі здібності, виробляти навички контролю й самоконтролю [346]. Цікава структура видання, зокрема складниками кожної теми є такі міні-модулі: настановно-мотиваційний, змістово-пошуковий (основні поняття теми, основна література, література для поглибленого вивчення), контрольнo-смысловий, адаптивно-перетворювальний, контрольнo-рефлексивний, духовно-естетичний. Подибуємо монопосібники зі стилістики, які віддзеркалюють один із аспектів вивчення дисципліни [455]. Зокрема, Г. Онуфрієнко запропонувала навчальний посібник з алгоритмічними приписами «Науковий стиль української мови» (друге видання – 2009 р.) [397]. Автор зауважує: «В основу навчального посібника покладено науково обґрунтовану та методично апробовану ідею навчання української наукової мови в контексті прогресивної концепції діяльнісного підходу та в умовах Болонського процесу. Організація самостійної роботи із запропонованими алгоритмічними приписами, що раціонально й оптимально скеровують мисленнєво-мовленнєву діяльність при опрацюванні різноманітних наукових джерел як з метою «згортання» їх змісту до рівня плану, конспекту, анотації, реферату, рецензії, так і для підготовки українською мовою наукової доповіді, виступу в дискусії, статті, суттєво підвищує ефективність інтелектуальної праці та забезпечує перспективи самоосвіти у подальшому професійному зростанні» [397, с. 2]. У посібнику обґрунтовано й апробовано ідею діяльнісного навчання української наукової мови.

В. Бадер проектує на курс стилістики української мови сучасні освітні процеси. Відповідно до вимог комп'ютерної лінгводидактики, зокрема врахування специфіки принципів комп'ютеризованого навчання, способів подання теоретичного й практичного матеріалу, особливостей контролю й самоконтролю набутих знань, дослідниця розробила електронний підручник «Стилiстика української мови» [21]. В. Бадер пропонує змінити традиційну логіку вивчення теоретичного матеріалу й зважати на екстралінгвістичні й

інтралінгвістичні ознаки текстів різних стилів, а відтак опанувати стилістичні ресурси кожного мовного пласта.

Частково методичні аспекти навчання стилістики у вищій школі віддзеркалено у виданнях з методики викладання лінгвістичних дисциплін і з дотичних лінгводидактичних проблем (монографіях, навчальних і навчально-методичних посібниках) [455]. Зокрема, О. Семенов говорить про необхідність на заняттях зі стилістики досліджувати культурно-історичні конотації в текстах, висловлює потребу в контрастивних стилістичних студіях і впровадженні елементів інтерактивної стилістики [525, с. 193]. Науковець переконана, що «Лекційно-практичний курс стилістики доцільно спрямовувати на вивчення національної своєрідності системи функціональних стилів, набуття умінь і навичок стилістичного аналізу мовних явищ різних рівнів, збагачення й розвиток креативної функції мовної особистості» [524, с. 152].

Короткі методичні завваги щодо вивчення стилістики відбито в робочих програмах зі стилістики викладачів закладів вищої освіти: мета, завдання вивчення дисципліни, знання, вміння, навички й компетентності зі стилістики, форми проведення занять, методи навчання й методи контролю (усного, письмового, самоконтролю), обсяг самостійної роботи, система оцінювання знань студентів, методичне забезпечення курсу тощо (Н. Барановська, Т. Видайчук, Г. Губарева, С. Дем'яненко, Н. Дзюбишина-Мельник, А. Євграфова, С. Кіраль, І. Левчук, І. Літвінова, Т. Ліштаба, Л. Масенко, О. Медведь, О. Мироненко, А. Нелюба, Н. Павлик, В. Пітель, О. Пономарів, О. Садовнікова, Ю. Ситько, Л. Станіславова, О. Стишов, О. Строкаль, В. Титаренко, Л. Топчій, І. Фаріон, Н. Шульжук та ін.).

З-поміж зарубіжних лінгводидактів питаннями навчання стилістики в закладах вищої освіти займалися Л. Кантейкіна («Формування стилістичної компетентності в студентів-білінгвів філологічного факультету педагогічного вишу впродовж навчання лінгвістичним дисциплінам», 2011 р.) [198–200], І. Іванченко («Функціонально-семантичний підхід як основа формування суцільних інтеграційних умінь студентів в організації навчання стилістики учнів

5–9 класів», 2006 р.) [185], А. Сапарбаєва («Формування лексично-стилістичної компетенції студентів немовних вишів у практичному курсі російської мови (на матеріалі дієслова)», 2009 р.) [511], М. Бодоньї («Навчання іншомовної стилістичної компетенції студентів-лінгвістів», 2005 р.) [49] та ін. Відомі посібники й методичні рекомендації О. Барбашової «Практикум по стилистике» (2000 р.), Н. Купіної та Т. Матвєєвої «Основы стилистики и культуры речи» (2003 р.), Т. Воронцової «Элементарная стилистика» (2008 р.), Е. Шиканян, А. Варданян «Упражнения по практической стилистике русского языка» (2009 р.), Т. Сінкевич «Грамматико-стилистический практикум по русскому языку» (2012 р.), Н. Мартирян «Сборник заданий по стилистике и культуре речи современного русского языка» (2015 р.) тощо. Російські науковці досліджують стилістичний аспект у лінгвістичній підготовці студентів (С. Вартапетова [72]), формування професійної компетентності (зокрема стилістичної) в студентів-філологів у курсі стилістики (М. Бакулін, Ю. Слободська, М. Стурикова [23; 588; 589]), види вправ зі стилістики (Н. Мирошкіна, А. Суєтіна [351; 593–595]), застосування технологій проблемного навчання (Г. Косарева [241]), особливості вивчення стилістики в немовному закладі вищої освіти (О. Лапшина, Н. Мирошкіна [290; 291; 351]).

Отже, лінгводидактичні студії навчання стилістики в закладах вищої освіти засвідчують частковість опрацювання означеної проблеми, спорадичність здійснених досліджень, відсутність комплексного підходу. Почасти вони не відповідають сучасним потребам вищої школи й не враховують новітні підходи до організації освітнього процесу, залишають поза увагою окремі теоретичні й практичні питання. Виникла потреба теоретичного узагальнення нових аспектів лінгвостилістичних досліджень через зміну бачення мови, зокрема її помежів'я з філософією мови, культурологією, соціолінгвістикою, етнолінгвістикою, комунікативною, антропоцентричною, когнітивною й прагматичною лінгвістикою та ін. З'являються нові мовні жанри, методи й методики навчання стилістики тощо. Актуальним є впровадження елементів інтерактивної стилістики як засобу реалізації мовної комунікації, посилення уваги до мовної

особистості автора, його ідіолекту.

2.2. Аналіз організаційно-методичного й навчально-методичного забезпечення стилістики української мови в закладах вищої освіти

Відповідно до статті 10 Закону України «Про вищу освіту» [483] зміст освітньої діяльності в закладах вищої освіти України регламентує стандарт вищої освіти, розроблений центральним органом виконавчої влади у сфері освіти й науки. Він визначає вимоги до освітньо-професійної програми, в якій зазначається обсяг кредитів, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти, перелік компетентностей випускника, нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання, форми атестації, вимоги системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти та ін. Заклад вищої освіти на основі відповідної програми розробляє навчальний план спеціальності, що регламентує перелік і обсяг навчальних дисциплін у кредитах, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік освітнього процесу, форми поточного й підсумкового контролю тощо.

Аналіз нормативних документів у галузі вищої освіти, зокрема освітньо-професійних програм і типових навчальних планів підготовки вчителів української мови і літератури, свідчить, що навчальна дисципліна «Стилїстика української мови» є нормативною й уналежнюється до циклу спеціальних дисциплін (фахових дисциплін), пізніше – циклу професійної та практичної підготовки / циклу професійної науково-предметної підготовки / циклу професійно-орієнтованої підготовки) (додаток Б).

Порівняльний аналіз типових навчальних планів і стандартів вищої освіти (зокрема, проектів освітньо-професійних програм) дозволяє простежити динаміку кількості годин, відведених на вивчення стилїстики в закладах вищої освіти. Проаналїзуємо це докладніше.

Навчальний план 1940 року спеціальності Українська мова і література з

лінгвістичних дисциплін передбачав вивчення лише сучасної української мови, історії української мови, діалектології української мови і методики викладання української мови [360, с. 84–87]. У 1985 році запроваджено нові типові навчальні плани для всіх педагогічних спеціальностей педагогічних інститутів, відповідно до яких на спеціальності 2102 Українська мова і література дисципліна «Стилістика української мови» вивчалася в обсязі 50 годин (26 год. лекцій і 24 год. практичних занять). З 1989 року на спеціальності 02.19.00 Українська мова і література стилістика опановувалася за 30 годин, що фактично унеможливило ґрунтовне засвоєння теоретичних відомостей із дисципліни й набуття необхідних стилістичних умінь і навичок.

Кількість годин, відведених на фахові дисципліни, довгий час була узвичаєною: «педагогічні заклади освіти працювали за навчальними планами, згідно з якими всі дисципліни було об'єднано в три цикли: суспільні науки (454 або 544 год.), психологічно-педагогічні науки (їх перелік залишався незмінним із загальною кількістю 460 год.), спеціальні науки, що визначають профіль педагога, на вивчення яких виділялося 200 год.» [569, с. 91]. У закладах вищої освіти передовсім здійснювалася поглиблена комуністично зідеологізована професійна підготовка й на вивчення дисциплін суспільно-політичного спрямування (основи марксизму-ленінізму, діалектичний та історичний матеріалізм, марксистсько-ленінська філософія, марксистсько-ленінська естетика, історія КПРС та ін.) відводилася велика кількість годин. Погоджуємося з О. Семеног, що визначальними ознаками вчителя української мови і літератури того періоду були комуністичний світогляд, висока свідомість, моральна цілісність, ідейна переконаність, чистота помислів, почуттів і совісті [525, с. 63].

Підходи відчутно змінилися лише в кінці ХХ (після 1991 р.) – на початку ХХІ століття. В Україні розпочато фундаменталізацію змісту професійної підготовки на засадах гуманістичної та гуманітарної парадигм [569, с. 104], зокрема ґрунтовне вивчення дисциплін професійної науково-предметної (фахової) підготовки, адже «Національна школа чекала на вчителя-словесника, котрий мав бути підготовленим до співпраці з творчими непересічними

особливостями учнів» [525, с. 79]. Загальну кількість годин зі стилістики української мови збільшено до 216 год., що вважаємо позитивною тенденцією в національній системі вищої освіти, зокрема професійній підготовці вчителя.

Водночас сьогодні у зв'язку з автономією закладів вищої освіти, сучасним оновленням змісту освіти, укладанням освітньо-професійних програм самими закладами немає однаковості в кількості годин, відведених на вивчення дисципліни «Стилістика української мови». Удоступнені джерела (освітньо-професійні програми, навчальні плани, робочі програми навчальної дисципліни, навчальні й навчально-методичні посібники) свідчать, що ці межі коливаються від 90 год. (Херсонський державний університет, Хмельницький національний університет та ін.) до 180 год. (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія та ін.). 120 год. на стилістику української мови виокремлено в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини й Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки.

У закладах вищої освіти спостерігаємо дві тенденції:

1. Об'єднання стилістики української мови з культурою української мови (переважно на спеціальності 035 Філологія. (Українська мова та література) – Хмельницький національний університет, Київський університет імені Бориса Грінченка, Ізмаїльський державний гуманітарний університет (по 120 год.), Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (по 90 год.).

2. Зменшення кількості годин порівняно з попередніми роками: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (216 год. → 120 год.), Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (216 год. → 180 год.). На нашу думку, ця тенденція може пояснюватися збільшенням кількості годин у навчальних планах підготовки фахівців на дисципліни вільного вибору студента й подеколи непропорційним скороченням годин за окремими нормативними дисциплінами.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми спеціальності й згідно

з навчальним планом підготовки фахівців розробляються робочі програми навчальних дисциплін, складником яких є програма дисципліни (інформаційний обсяг) [301; 377]. До ухвалення в 2014 році нового Закону України «Про вищу освіту» на основі освітньо-професійної програми й навчального плану спеціальності (напрямку підготовки) розроблялися навчальні програми дисципліни, які вважалися нормативним документом, що визначав місце й значення дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів. Типові навчальні програми дисциплін укладали науково-педагогічні працівники провідних закладів вищої освіти України, їх затверджував державний орган виконавчої влади у сфері освіти.

Як типові зі стилістики української мови для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів використовувалися навчальні програми О. Блик (1980 р. [579]) та Л. Мацько (1988 р. [575] і 2002 р. [322])¹.

Програма-1980 складається з пояснювальної записки, у якій подано значення дисципліни, форми проведення занять, завдання лекційних і практичних занять, організація самостійної роботи студентів, орієнтовний розподіл лекційних годин, завваги до використання стилістичного аналізу тексту на заняттях, перелік технічних засобів [579]. О. Блик рекомендувала не віддаляти в часі проведення лекційних і практичних занять та розподіляти лекційні години так: вступ – 2 год., фоностилістика – 2 год., стилістичні функції лексичних засобів – 4 год., стилістичні функції фразеологізмів – 2 год., стилістичні функції словотворчих засобів – 2 год., стилістичні функції морфологічних засобів – 4 год., стилістичні функції синтаксичних засобів – 4 год., що вважаємо абсолютно доцільним за такої кількості годин. Увагу акцентовано на стилістичному аналізі тексту, набутті мовностилістичних умінь і навичок, необхідних майбутньому вчителю-словеснику в його педагогічній діяльності, доборі для стилістичного аналізу текстів із творів художньої літератури, що вивчаються у школі.

У розділі «Стилiстичнi функцiї морфологiчних засобiв» зазначено про

¹ Далі: програма-1980, програма-1988, програма-2002.

потребу вивчення стилістичних можливостей іменника, прикметника, дієслова, займенника, прислівника, частки, вигуку, прийменника, сполучника, а відтак – засвоєння стилістичних функцій категорій роду, числа, часу, особи, способу й стилістичного навантаження словозмінних паралелей (іменникових, прикметникових, дієслівних). На нашу думку, таке структурування інформаційного обсягу дисципліни передбачає певне дублювання навчального матеріалу, адже не видається можливим вивчати, наприклад, стилістичні функції дієслова, дієслово як засіб динамічного розгортання дії, як засіб стилістичної виразності тексту, стилістичну роль потенціальної дієслівності, метафоризацію дієслів, дієслівні порівняння, дієслівну ампліфікацію безвідносно до граматичних категорій цієї частини мови. У практичній частині програми-1980 вартісними є завдання щодо редагування текстів з різною метою: усунення помилок у слововживанні й «зруйнованих фразеологізмів» або контамінації кількох фразеологічних одиниць, уникнення перенасиченості текстів іменниками з певними суфіксами й двозначності, яка виникає внаслідок неточно введеного у текст займенника, виправлення стилістично невиразних текстів і текстів зі стилістичними помилками.

З-поміж інформаційного забезпечення (основна література) – академічна стилістика української мови за загальною редакцією І. Білодіда (відповідальний редактор – Г. Їжакевич) і навчальний посібник І. Чередниченка «Нариси з загальної стилістики сучасної української мови». Допоміжну літературу обмежено працями А. Коваль, І. Білодіда, Л. Скрипник і двома колективними монографіями. Незначний вплив ідеологічних нашарувань відбивається в пропозиції опрацювати матеріали з'їздів КПРС і праці В. Леніна.

За програмою-1988 на вивчення стилістики відведено 50 годин (26 год. лекцій, 24 год. практичних занять). Програма чітко структурує дисципліну на чотири розділи: 1. Вступ. Стилiстика як лiнгвiстична дисциплiна. 2. Основнi поняття стилiстики. 3. Характеристика функцiйних стилiв української лiтературної мови. 4. Засоби (ресурси) стилiстики української мови [575]. Особливiстю програми є необхіднiсть ґрунтовного опанування основних понять

стилістики (стиль, функційний стиль, мовленнєва системність стилю, загальномовна норма, літературна норма, стильова норма, стилістичні помилки, стилістичне значення, стилістично нейтральні й стилістично забарвлені мовні одиниці, емоційно-експресивна й функційна стилістична забарвленість, експресія, стилістема, стилістичні засоби, стилістичний прийом та ін.), історії її становлення й розвитку, а також розгляд морфологічних засобів стилістики з огляду на стилістичну продуктивність морфологічних категорій, а не зважаючи на їхню частиномовну належність. Складниками програми є питання про значення курсу для підготовки вчителя-словесника й викладання української мови і літератури в школі, зокрема в умовах діалектного доквілля й українсько-російського білінгвізму. Сумнівним, на нашу думку, є вилучення з практичної частини розділу «Стилі української мови» (який був у програмі-1980) та його додавання до теоретичної. Немає потреби докладно вивчати на лекційних заняттях ознаки всіх функційних стилів, раціональніше ознайомити студентів з ними на практичних заняттях через аналіз текстів. До того ж ця тема є складником розділу «Основні поняття стилістики».

Л. Мацько урізноманітнює методи й прийоми роботи під час проведення практичних занять: самостійна робота з визначених тем; семантично-стилістичний аналіз тексту; творчі роботи студентів за стилістичними завданнями, їхній аналіз і стилістична правка, обґрунтування пропозицій для вдосконалення тексту; спостереження за студентським мовленням, його семантично-стилістичний аналіз, оцінка й обґрунтування конструктивних пропозицій; конструювання текстів за визначеними стильовими й стилістичними параметрами; творчі роботи з використанням стилістичного експерименту, вправи на переклад тощо. На програму-1988 вплинули тогочасні історичні обставини розвитку України. Погоджуємося з висновком О. Семенов, що «Розгляд програм навчальних дисциплін дає можливість стверджувати про акцентування уваги на питаннях підготовки вчителя як активного виконавця рішень партії й уряду, готового здійснювати виховання учнів у дусі радянського патріотизму і пролетарського інтернаціоналізму» [525, с. 51]. Зазначені аспекти

віддзеркалено не лише у формуванні списку літератури (23,4 % джерел – праці К. Маркса, В. Леніна, матеріали з'їздів КПРС, 27,6 % – російськомовні джерела, лише 49 % – праці українських дослідників), а й у визначенні мети й завдань вивчення дисципліни, її методологічної основи та інших площинах.

У програмі-2002 курс стилістики складається з п'яти розділів: «Вступ. Стилiстика як лiнгвiстична наука i навчальна дисциплiна», «Iсторiя i джерела стилiстики», «Основнi поняття стилiстики», «Характеристика функцiйних стилiв української лiтературної мови», «Засоби (ресурси) стилiстики української мови» [322]. На вiдмiну вiд попереднiх програм тут окремим роздiлом подано iсторiю й джерела стилiстики. Л. Мацько в теоретичнiй частинi програми надзвичайно скрупульозно деталiзує кожен iз означених роздiлiв. Потлумачено сучаснi площини вивчення стилiстики, як-от: мовний i позамовний аспекти стилiстики (мовнi одиницi, мовленнєвi засоби, мотиви i критерiї добору й вiдбору мовних одиниць вiдповiдно до мети й умов спiлкування); лiнгвоукраїнознавство як методологiчна основа курсу стилiстики української мови; генерувальна функцiя стилiстики мовлення; поняття про комунiкативнi стратегiї текстiв; iсторичнi особливостi стилю, спiввiдношення iнтернацiонального й нацiонального, об'єктивного i суб'єктивного в стилi, стилiстика й теорiя комунiкацiї тощо. Увагу звернено на епiстолярний i конфесiйний стилi.

Структурними компонентами програми-2002 є блоки державного стандарту й контрольнi питання. Водночас, на нашу думку, виокремлення блокув державного стандарту почасти не спiввiдноситься з обсягом iнформацiйного матерiалу: 1–7 блоки – стилiстика як лiнгвiстична наука i навчальна дисциплiна, структура стилiстики, стилiстика в системi iнших наук, джерела й iсторiя стилiстики, основнi поняття стилiстики, стилi української мови; 8–12 – характеристика кожного функцiйного стилю; 13 – стилiстичнi засоби (ресурси) мови, в якому подається лише лексична стилiстика; 14 – фоностилiстика; 15 – граматична стилiстика; 16 – фiгуральнiсть мови, фiгури слова i фiгури думки. Зауважимо, що термiн *фiгури слова й фiгури думки* нi в теоретичнiй, нi в практичнiй частинi не згадується.

Запропоновані методи й прийоми для роботи на практичних заняттях збігаються з тими, що визначала Л. Мацько в програмі-1988. З огляду на майбутній фах студентів, вартісними в програмі-2002 є питання навчання української мови в закладах загальної середньої освіти й закладах вищої освіти: робота з практичної стилістики на уроках української мови, її значення для розвитку зв'язного мовлення учнів і підвищення культури мови й мовлення; значення навчального курсу стилістики української мови для підготовки вчителя-словесника й викладання української мови в усіх типах закладів загальної середньої та вищої освіти України. До окремих тем практичної частини подано джерела фактичного матеріалу, якими варто послуговуватися, зокрема спостереження за алітерацією, асонансами в поетичних текстах Т. Шевченка, Лесі Українки, П. Тичини, Олександра Олеся, М. Семенка; за використанням відмінкових форм іменників у поезіях М. Рильського, А. Малишка; за стилістичним навантаженням модальних різновидів речень (на матеріалі творчості М. Коцюбинського, А. Головка, О. Довженка, У. Самчука) тощо. Принагідно зауважимо, що як ілюстративний матеріал рекомендовано тексти лише таких сучасних письменників, як І. Драч, Л. Костенко, І. Калинець, Ю. Андрухович, Є. Пашківський.

Література в програмі дібрана почасти спорадично, адже в загальному списку подано підручники, монографії й навчальні посібники зі стилістики, видання з інших навчальних дисциплін, дотичні до стилістики (Ф. Бацевич «Нариси з комунікативної девіатології», Т. Космеда «Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики»), епістолярну спадщину («Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою»), публіцистику (О. Гончар «Письменницькі роздуми», М. Рильський «Ясна зброя»), окремі статті. Поза списком основної й допоміжної літератури залишилися наукові й навчальні видання зі стилістики.

На основі типових навчальних програм зі стилістики української мови укладено робочі програми навчальної дисципліни. Сьогодні робоча програма навчальної дисципліни є нормативним документом закладу вищої освіти й узгоднюється з освітньо-професійною програмою й навчальним планом

спеціальності. На думку Т. Туркот, сучасні робочі програми навчальної дисципліни повинні відповідати принципам модульності (врахування ідеї модульного навчання), структурування змісту (поділ матеріалу в межах модуля на структурні елементи), оперативного зв'язку, паритетності (паритетна співпраця між викладачем і студентом) тощо [616, с. 151–157]. Робоча програма визначає конкретний зміст і обсяги навчальної дисципліни, алгоритм вивчення навчального матеріалу з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, що унеможлиблює дублювання навчального матеріалу. Складниками робочої програми навчальної дисципліни є опис навчальної дисципліни, заплановані результати навчання, програма, структура (тематичний план) навчальної дисципліни, теми семінарських (практичних, лабораторних) занять, завдання для самостійної роботи, індивідуальні завдання, методи контролю, схема нарахування балів, рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні інтернетні ресурси [301].

Аналізу піддано робочі програми навчальної дисципліни «Стилістика української мови», навчально-методичні посібники, навчальні плани підготовки фахівців, оприлюднені в паперовому варіанті або розміщені на офіційних сайтах вищих навчальних закладів чи інших інтернетних ресурсах, зокрема Київського університету імені Бориса Грінченка (Т. Видайчук, 2016 р.) [580], Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Л. Масенко, Н. Дзюбишина-Мельник, 2008 р.) [583], Національного університету «Львівська політехніка» (І. Фаріон, 2009) [578], Рівненського державного гуманітарного університету (Н. Шульжук, 2012 р.) [663], Бердянського державного педагогічного університету (Н. Павлик, 2012 р.) [582], Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (І. Коломієць) [577], Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (Т. Ліштаба, 2015 р.) [581] та ін.

Порівняльний аналіз робочих програм навчальної дисципліни здійснено за такими критеріями: тип дисципліни за навчальним планом (освітньо-професійною програмою), курс і семестр вивчення, кількість змістових модулів,

загальна кількість годин та їх розподіл за видами навчальних занять, кількість модульних контрольних робіт, вид підсумкового контролю, рекомендована література тощо. Піддано аналізу й змістову компоненту робочих програм.

Спостерігаємо виокремлення на вивчення стилістики української мови різної кількості змістових модулів і їхнє неоднакове інформаційне наповнення. Зокрема, в програмі І. Коломієць такий поділ на змістові модулі: 1. Теоретичні основи стилістики. Функціональна стилістика. 2. Художньо-виразові засоби мовлення (фоностилістика, тропіка, поетичний синтаксис). 3. Стилістика мовних одиниць: лексико-фразеологічні засоби. Граматична стилістика мовних ресурсів [577]. Виправданим, на нашу думку, є поділ на чотири змістові модулі в програмі Т. Ліштаби: 1. Теоретична стилістика. 2. Ресурси стилістики української мови та їх використання. Лексична, фразеологічна та фонетична стилістика. 3. Ресурси стилістики української мови та їх використання. Граматична стилістика. 4. Функціональна стилістика [581].

Трапляється порушення співвідносності між змістовими модулями та інформаційним обсягом. Наприклад, у програмі Н. Шульжук п'ять змістових модулів: 1. Стилістика української мови як лінгвістична наука й навчальна дисципліна. 2. Історія і джерела стилістики. 3. Основні поняття стилістики. 4. Функціональні стилі української мови. 5. Стилістичні засоби української літературної мови [663]. Програма Н. Павлик передбачає шість змістових модулів: 1. Стилістика як лінгвістична наука і навчальна дисципліна. Основні поняття стилістики. 2. Функціональні стилі української літературної мови. 3. Засоби (ресурси) стилістики української мови (фоностилістика, лексична стилістика. – А. П.). 4. Засоби (ресурси) стилістики української мови (стилестичні засоби словотвору. – А. П.). 5. Засоби (ресурси) стилістики української мови (стилестична морфологія, стилестичний синтаксис. – А. П.). 6. Тропіка. Основні види тропів. Фігури. Класифікація фігур [582]. Звертаємо увагу на те, що 3–5 змістові модулі мають однакові назви, що є неприпустимим. До того ж на кожен змістовий модуль потрібно розподіляти бали, що присвоюються студентам, відтак це утруднює роботу викладача. У програмі Т. Видайчук два

змістові модулі: 1. Стилїстика як лїнгвістична наука. 2. Стилїстичнї засоби української мови [580], якї є непропорційними за інформаційним обсягом.

Фїксуємо позитивнї тенденції в змістовому наповненнї програм. І. Фарїон пропонує вивчати питання культурно-семїотичного й функційно-комунікативного аспектів стилїстики [478]. Вона вважає доцїльним подавати історичнї й етнїчнї ракурси трактування лїнгвостилїстичних питань: роль культурно-національних орієнтацій у сучасних проблемах нормалїзації й кодифікації української мови; історію творення мовної норми й мовного стандарту; етноїдентифікаційний аспект звукового поля мови; історично-нормативний аспект: суфіксальна, префіксальна й префіксально-суфіксальна інтерференція; лексичнї засоби практичної стилїстики, нормування лексики в контекстї історичного розвитку української літературної мови ХХ столїття; універсальне й унікальне у сферї фразеології; особливості архаїзації та актуальність неологізації тезауруса; пуристичнї тенденції; ономастичний простір (антропонїмія, топонїмія, тощо) суспільства як етнїчний знак і межимовна універсалія; дискурсивнї слова (частки, сполучники, модальнї слова) як етноспецифічнї ідентифікатори в культурї спілкування тощо [459]. Нам їмпонує додавання теми «Етикетний аспект вербального і невербального спілкування». Одностайний з І. Фарїон П. Дудик, у навчальному посїбнику якого є розділ «Комунікативно-стилїстичнї якості мовлення», адже «Використання в усному й писемному мовленнї форм і елементів, сповнених української ментальності, має бути стилїстично вмотивоване, функціонально доречне і підпорядковане конкретній комунікативній метї» [165, с. 289–337]. Ми підтримуємо О. Геймбуха щодо вивчення мовних особливостей смс-повідомлень і конструктивно-стильових векторів інтернетної комунікації [98].

Переконані, що поділ навчального курсу на змістові модулі залежатиме від логіки освітнього процесу в конкретному закладї вищої освіти, інформаційного обсягу курсу й можливостей щодо об'єднання певних розділів і тем. Наприклад, у Кам'янець-Подільському національному університетї іменї Івана Огієнка дисциплїна «Стилїстика української мови» вивчається впродовж двох семестрів

(7 і 8 семестри), тому вважаємо за доцільне виокремити два змістові модулі:

1. Вступ. Стилiстичнi засоби (ресурси) української лiтературної мови (фонетична стилістика, лексична стилістика, фразеологічна стилістика, стилістичний словотвір, стилістична морфологія).

2. Стилiстичнi засоби (ресурси) української лiтературної мови (стилiстичний синтаксис). Стилiстичнi прийоми. Комунікативно-стилiстичнi ознаки мовлення (додаток В).

Цілковито правомірними є пропозиції проводити лекційні й практичні заняття зі стилістики української мови. Здійснений аналіз розподілу аудиторних годин за видами навчальних занять свідчить, що в більшості закладів вищої освіти домінують практичні (а також семінарські й лабораторні) заняття, що, на нашу думку, є доцільним. Подеколи питання теоретичної стилістики незрозумілі без спостереження й аналізу ілюстративного матеріалу. Викликають сумніви наявність семінарських занять зі стилістики, наприклад, у програмі Київського університету імені Бориса Грінченка [580]. Нам видається неможливим опанувати узагальнювальну прикладну дисципліну «Стилiстика української мови» в процесі такого виду навчальних занять. Водночас цілком обґрунтована потреба в лабораторних заняттях зі стилістики української мови (докладніше про види навчальних занять зі стилістики див. підрозділ 4.1).

Позитивною є тенденція виокремлення у курсі стилістики годин на індивідуальну роботу або індивідуальні навчально(науково)-дослідницькі завдання як позааудиторну навчальну або навчально-дослідницьку самостійну роботу студентів. Її мета – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення й практичне застосування знань студента з дисципліни та розвиток навичок самостійної роботи. В аналізованих робочих програмах навчальної дисципліни фіксуємо такі види роботи, як підготовка рефератів, виконання практичних завдань, створення навчальних і дослідницьких проектів, комплексний опис стилістичних явищ, здійснення повного лінгвостилістичного аналізу текстів різних функційних стилів, типів і жанрів тощо. Переважають реферати, пов'язані зі стилістичним

аналізом творів українських письменників («Стилістичні функції старослов'янізмів у поезії Т. Шевченка», «Стилістичне забарвлення афіксів у художніх, публіцистичних, наукових і розмовних текстах», «Лексично-граматичне вираження тропів у поетичній мові письменника (Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Олександра Олеся, М. Вороного, П. Тичини, М. Рильського, М. Зерова, В. Сосюри, А. Малишка, В. Симоненка, В. Стуса, Ліни Костенко, І. Драча та ін.)» та ін.), хоча, думаємо, що краще цей різновид роботи кваліфікувати дослідницькими або творчими проектами. На думку О. Пехоти, «Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів» [400, с. 150]. У разі застосування навчального проектування посилюється мотивація студентів до вивчення й дослідження лінгвостилістичних проблем. Майбутні вчителі-словесники поглиблюють теоретичні знання, вчаться застосовувати їх у нових умовах, закріплюють набуті вміння, розвивають критичне мислення й креативність. Доцільно практикувати підготовку студентами презентацій, наприклад, стилістичний аналіз сучасного утилітарного тексту (соціальна й комерційна реклама, надписи на предметах тощо) [98]; укладання картотек-персоналій, картотек-прикладів слів із проаналізованих текстів [608], зразків стилістичного аналізу текстів різних функційних стилів і жанрів; аналіз шкільних підручників і програм щодо вивчення стилістики; написання рецензій на нові видання зі стилістики та планів-конспектів уроків із вивчення стилістичних тем у закладах загальної середньої освіти тощо.

Щодо формування списків рекомендованої літератури в робочих програмах дисципліни, то викладачі подеколи не подають основні підручники й навчальні посібники зі стилістики української мови, обмежуються невеликою кількістю джерел, дібраних спорадично. Так, Н. Павлик до основної літератури уналежнює програму зі стилістики української мови Л. Мацько і «Стилистический энциклопедический словарь русского языка» за редакцією М. Кожини [582]. Поза полем зору Т. Видайчук залишилися наукові, навчальні й навчально-методичні видання зі стилістики, водночас введені «Уваги до сучасної

української літературної мови» О. Курило, «Історія української літературної мови» В. Русанівського, «Словник труднощів української мови» (за редакцією С. Єрмоленко) [580]. У програмі І. Фаріон з практичної стилістики для студентів напряму 0305 Філологія немає жодного спеціального підручника або навчального посібника зі стилістики, тільки видання з культури української мови, українського мовленнєвого етикету, ділового спілкування, мовних норм (Б. Антоненко-Давидович, Н. Бабич, С. Богдан, С. Караванський, А. Коваль, І. Кочан, М. Пилинський, О. Пономарів, Я. Радевич-Винницький, О. Сербенська, А. Токарська) [478]. Почасті списки допоміжної літератури перевантажені довідковими виданнями (програми Т. Ліштаби, І. Фаріон) [478; 581]. Зокрема, в програмі Т. Ліштаби: «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (укладач В. Бусел), словники омонімів, паронімів, епітетів, російсько-українських міжмовних омонімів, іншомовних слів, фразеологізмів, жаргонної лексики складних випадків уживання слів тощо.

У формуванні списків літератури натрапляємо на такі недогляди: пропозиції навчальних видань з інших лінгвістичних дисциплін (сучасної української літературної мови, історії української мови, лінгвістичного аналізу художнього тексту тощо) та посібники для закладів загальної середньої освіти (пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю «Культура мови і стилістика» М. Пентиліук у програмах Т. Ліштаби і В. Пітель, збірник вправ зі стилістики П. Кордун у програмі Т. Ліштаби). Інколи ці видання подано в списках основної літератури. Подибуємо часткове й вибіркоче охоплення сучасних лінгвостилістичних досліджень у пропонованих наукових публікаціях з фахових часописів. Наприклад, Т. Ліштаба із 42 джерел пропонує 12 статей: загальні питання стилістики – 5, функційні стилі – 2, вимоги до усного мовлення – 1, лексична стилістика – 2, фоностилестика – 1, стилістичний аналіз – 1. До допоміжної літератури в Т. Видайчук потрапили лише дві публікації: Курбанова Т. Типи, стилі та жанри мовлення. Стилестичний аналіз тексту (*Все для вчителя*. 2005. № 1–2. С. 29) і Селігей П. Науковий жаргон: бар'єр між автором і читачем (*Українська мова та література*. 2006. № 18. С. 3–9). У

Н. Павлик із 32 джерел допоміжної літератури 3 публікації: дві – М. Кожиної (1972 р., 1984 р.), одна – Е. Різель (1975 р.). Викладачі закладів вищої освіти подеколи пропонують велику кількість російськомовної лінгвостилістичної літератури й водночас обмежено вводять сучасні українськомовні джерела: у Н. Павлик із 32 джерел додаткової літератури – 15 російськомовних (47 %). До того ж трапляється застаріла допоміжна література. У програмі зі стилістики для студентів Херсонського державного університету в загальному списку літератури подано публікацію Н. Бабич 1979 р. («Стилiстика фразеологічних одиниць») й немає навчальних посібників цього автора, які вийшли друком пізніше. Наявна застаріла література 1969 р., 1972 р., 1975 р.: Деркач П. Короткий словник синонімів української мови (1960 р.), Доценко М. Стилiстичні вправи з дієприслівниками (1969 р.), Єрмоленко С. Стилiстичне значення порядку слів (1972 р.), Іваненко З. Односкладні речення як синонімічні пари двоскладних (1985 р.), Критенко А. Паронімія та її роль у мові (1968 р.), Мельничайко В. Робота з граматичними синонімами на уроках української мови в IV–VIII класах (1975 р.), Непийвода Ф. Стилi мови та їх ознаки (1979 р.), Регушевський Є. Перифрази в українській мові (1984 р.), Шевчук О. Стилiстичні вживання часових форм дієслова (1974 р.) тощо.

Робочі програми свідчать, що стилістика української мови на спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), переважно, вивчається в 7 або 8 семестрах, що є абсолютно доцільним [447]. Слушними щодо цього є міркування О. Єфімова: «Стилiстика вивчається у вищих навчальних закладах після основних мовознавчих дисциплін» і далі: «стилiстика ніби завершує лінгвістичний цикл дисциплін і вводить в царину естетики слова, у сферу експресивних функцій мовленнєвих засобів» [168, с. 10]. До такої ж думки схиляється Н. Бабич: «Практична стилістика як прикладна мовознавча дисципліна завершує вивчення студентами-філологами курсу сучасної української літературної мови. Вона передбачає як засвоєння нової лінгвістичної інформації, так і аналіз відомих мовних явищ та їх закономірностей з погляду функціонування у різних стилях (і жанрах цих стилів) літературної мови» [13,

с. 3]. Водночас на сучасному етапі організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, з огляду на обмеження вивчення в семестр восьми дисциплін (стилістика, ймовірно, вивчатиметься в одному семестрі), доречно завершувати засвоєння сучасної української літературної мови в 7 семестрі й у 8 семестрі вивчати прикладні й узагальнювальні лінгвістичні дисципліни – стилістику української мови, лінгвістичний аналіз тексту, загальне мовознавство та ін.

Робочі програми зі стилістики, розроблені науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти, переважно відтворюють «класичні» традиції вивчення стилістики. В. Бадер стверджує, що «курс не передбачає різнобічної роботи над удосконаленням комунікативних умінь студентів, оскільки дисципліна розглядає текст у стилістичному аспекті і, як правило, вимагає від студентів засвоєння певного кола понять і вже сформованих мовленнєвих умінь і навичок» [16, с. 299]. Укладаючи робочі програми дисципліни, вважаємо за доцільне звертати увагу на такі площини, як дотримання узвичаєної термінології європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи навчання (модуль ↔ змістовий модуль); здійснення раціонального розподілу дисципліни на змістові модулі, зокрема із урахуванням обсягу й тематики програмного матеріалу й загальної кількості годин, відведених на кожен змістовий модуль; уникання як надмірного подрібнення програмного матеріалу за змістовими модулями, так і його об'єднання; відбиття в робочій програмі повного інформаційного обсягу дисципліни без невиправданого вилучення окремих тем; урахування сучасних набутків лінгвістики й лінгвостилістики; належне урівноваження розподілу годин між лекційними й практичними заняттями; присвоєння вагових балів студентам, зважаючи на обсяг наповнення змістового модуля програмним матеріалом; пропозиції в основній літературі базових підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій, монографій та ін., зацентрування на вагомих наукових працях, уникання частковості й невиправданої вибіркості тощо.

Отже, аналіз організаційно-методичного й навчально-методичного забезпечення стилістики української мови свідчить про відсутність однотайності

в закладах вищої освіти щодо кількості годин, відведених на вивчення дисципліни «Стилістика української мови», його змістового наповнення, виокремлення змістових модулів, видів навчальних занять, що пов'язане з автономією закладів вищої освіти й самостійним укладанням ними освітньо-професійних програм. Сьогодні не втратила актуальності проблема розроблення робочих програм навчальної дисципліни, які мають урахувати потреби цілісності й фундаментальності, повинні зважати на особистісний потенціал студентів, що повсякчас зростає, проектувати процес навчання стилістики української мови на розвиток критичного мислення майбутніх учителів, лінгвокреативність і професійні аспекти тощо.

2.3. Моделювання методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури

На сучасному етапі розвитку суспільства заактуалізувалося питання вдосконалення навчання української мови в закладах вищої освіти загалом і окремих дисциплін зокрема. О. Горошкіна небезпідставно стверджує: «Оскільки університетська методика викладання мовознавчих дисциплін менше розроблена, ніж шкільна, до того ж недостатньо досліджений характер реалізації законів навчання в різних умовах вищої школи, до цього часу актуальною залишається проблема визначення закономірностей, принципів, форм, методів, засобів навчання, а також змісту й структури курсу методики викладання лінгвістичних дисциплін» [119, с. 119]. Ці думки підтримує Н. Шульжук: «мовознавцям і методистам вкрай необхідно зосередити увагу на методиці мовного навчання й виховання у вишах» [662, с. 162]. Вона констатує, що проблеми викладання української мови в закладах вищої освіти стали об'єктом вивчення небагатьох наукових студій. Тому назріла потреба розробити методичну систему навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури.

У лексикографічних і лінгводидактичних джерелах *система* визначається як «порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним

зв'язком частин чого-небудь» [77, с. 1126], «цілісний об'єкт, в якому взаємодіють взаємозв'язані елементи, стійкий порядок яких утворює внутрішню структуру, зумовлену певними цілями» (К. Плиско) [430, с. 3], «будь-яке складне явище, до якого входять численні елементи, які утворюють певну сукупність завдяки наявності між ними внутрішніх зв'язків» (С. Караман) [343, с. 137].

С. Караман переконує, що складниками системи навчання мови є «зміст і процес навчання мови, які мають свою структуру і взаємодіють між собою, тобто забезпечують певне функціонування» [208, с. 138]. У цьому розумінні система навчання тісно пов'язана із системним підходом, який «створив можливість здійснити розробку компонентів системи навчання мови в дидактичному аспекті, уникаючи редукції дидактичного до психологічного. Тільки дидактика в загальному плані й лінгводидактика в частковому охоплюють усі компоненти системи навчання, а тому можуть претендувати на цілісну її розробку» [430, с. 4–5]. Системний підхід до навчання мови в українській лінгводидактиці опрацьовували З. Бакум, І. Гайдаєнко, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, Т. Донченко, С. Караман, І. Кучеренко, О. Кучерук, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, М. Оліяр, В. Онищук, Н. Остапенко, К. Плиско, М. Пентилюк, Т. Симоненко, Г. Шелехова та ін.

Вивчення наукових джерел свідчить, що універсальним методом дослідження будь-якої методичної системи навчання є моделювання. Моделювання освітнього процесу було в полі зору українських і зарубіжних дослідників (В. Безрукова, В. Воропаєв, І. Єрмаков, І. Зязюн, В. Краєвський, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, О. Лодатко, Т. Лопухіна, О. Сущенко, О. Макаренко, Г. Муравйова, О. Новиков, І. Підласий, О. Пехота, В. Поздняков, Є. Полат, О. Пометун, Г. Селевко, С. Сисоєва, Т. Чернецька, В. Шарко, О. Щербак, Л. Фрідман та ін.). В українській лінгводидактиці над означеними аспектами працювали Л. Голодюк, Н. Голуб, М. Греб, Н. Грона, О. Копусь, І. Кучеренко, О. Кучерук, І. Нагрибельна, Л. Овсієнко, М. Оліяр, Н. Остапенко, Т. Симоненко, М. Пентилюк, Ю. Руденко, Г. Шелехова та ін.

Модель – продукт процесу моделювання. Відомо, що моделі бувають двох

типів: пізнавальні й прагматичні (практичні). За твердженням О. Новикова, «Прагматичні моделі є способом організації практичних дій, способом уявлення ніби зразкових правильних дій та їх результатів, тобто є робочим уявленням, образом майбутньої системи» [372, с. 231]. Ці моделі є своєрідним стандартом для наступної діяльності та її результатів. Будь-яка модель повинна відповідати низці вимог: інгерентність (узгодженість моделі з освітнім середовищем, яке здатне забезпечити її функціонування), простота (зрозуміла, зручна для послуговування), адекватність (передбачає можливість досягти поставленої мети відповідно до сформульованих критеріїв).

Сьогодні відомі різноаспектні моделі навчання української мови в закладах вищої освіти, зокрема моделі формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів (Т. Симоненко), фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів (О. Копусь), лінгвістичної та методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури (Л. Овсієнко), розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (Ю. Руденко), самостійної роботи майбутнього вчителя початкових класів у системі підготовки до навчання української мови (І. Нагрибельна), формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів (М. Оліяр), формування лексичної та фразеологічної компетентностей майбутніх учителів початкових класів (М. Греб), процесу лінгводидактичної підготовки студентів педагогічного коледжу до формування текстотворчих умінь молодших школярів (Н. Грона) тощо.

У кожній із моделей виокремлено етапи її реалізації: Т. Симоненко – активізаційно-інформаційний, формувальний, трансформаційний [539], О. Копусь – мотиваційно-пізнавальний, діяльнісно-продуктивний, продуктивно-творчий, інтерпретаційний [238], Ю. Руденко – когнітивно-збагачувальний, мовленнєво-продуктивний, мовленнєво-креативний, оцінно-рефлексивний [500], М. Оліяр – комунікативно-пізнавальний, діяльнісно-організаційний, рефлексивно-результативний [389], М. Греб, Л. Овсієнко – мотиваційно-ціннісний, пізнавально-діяльнісний, дослідницько-творчий [382], Н. Грона –

мовно-мотиваційний, комунікативно-інформаційний (змістовий), операційно-компетентнісний (діяльнісний), контрольнo-регулювальний, результативно-рефлексивний [134] та ін.

Назріла потреба розробити методичну систему навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в педагогічних закладах вищої освіти. Її ефективність залежить від належного визначення мети, підходів і принципів, змісту, форм організації освітнього процесу, методів і засобів навчання. Водночас домінувальним, на нашу думку, має бути оптимальне поєднання фундаментальності й професійного спрямування.

Під *методичною системою навчання стилістики* розуміємо складну, цілісну, динамічну й відкриту систему, якій притаманні взаємозв'язок і взаємозумовленість компонентів (підхід до навчання, мета, завдання, зміст, процес, принципи, методи, технології, засоби, форми організації освітнього процесу), та яка взаємодіє з іншими складниками освітнього процесу (лінгвістичні, літературознавчі, лінгводидактичні дисципліни, науково-дослідницька робота тощо) і спрямована на досконале оволодіння теоретичними аспектами стилістики, формування стилістичних умінь і навичок, набуття стилістичної компетентності й досягнення найвищого рівня результативності.

Побудова моделі методичної системи навчання стилістики передбачає схематичне відтворення складників цього процесу за допомогою методу структурування, який дозволяє поділити складну проблему на компоненти й сприяє здійсненню їх аналізу. Опрацювання наукових джерел, а також власний досвід науково-педагогічної діяльності призвів до виокремлення в моделі навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти цільового, методологічного, змістового, технологічного, діагностувально-результативного блоків (рис. 2.1). Вони є пов'язаними, а їх взаємодія уможливорює продуктивність заявленої моделі.

Основним системоутворювальним блоком методичної системи навчання стилістики є цільовий. О. Новиков переконує в наявності певної ієрархії різновидів мети системи навчання, першим рівнем якої є соціальне замовлення

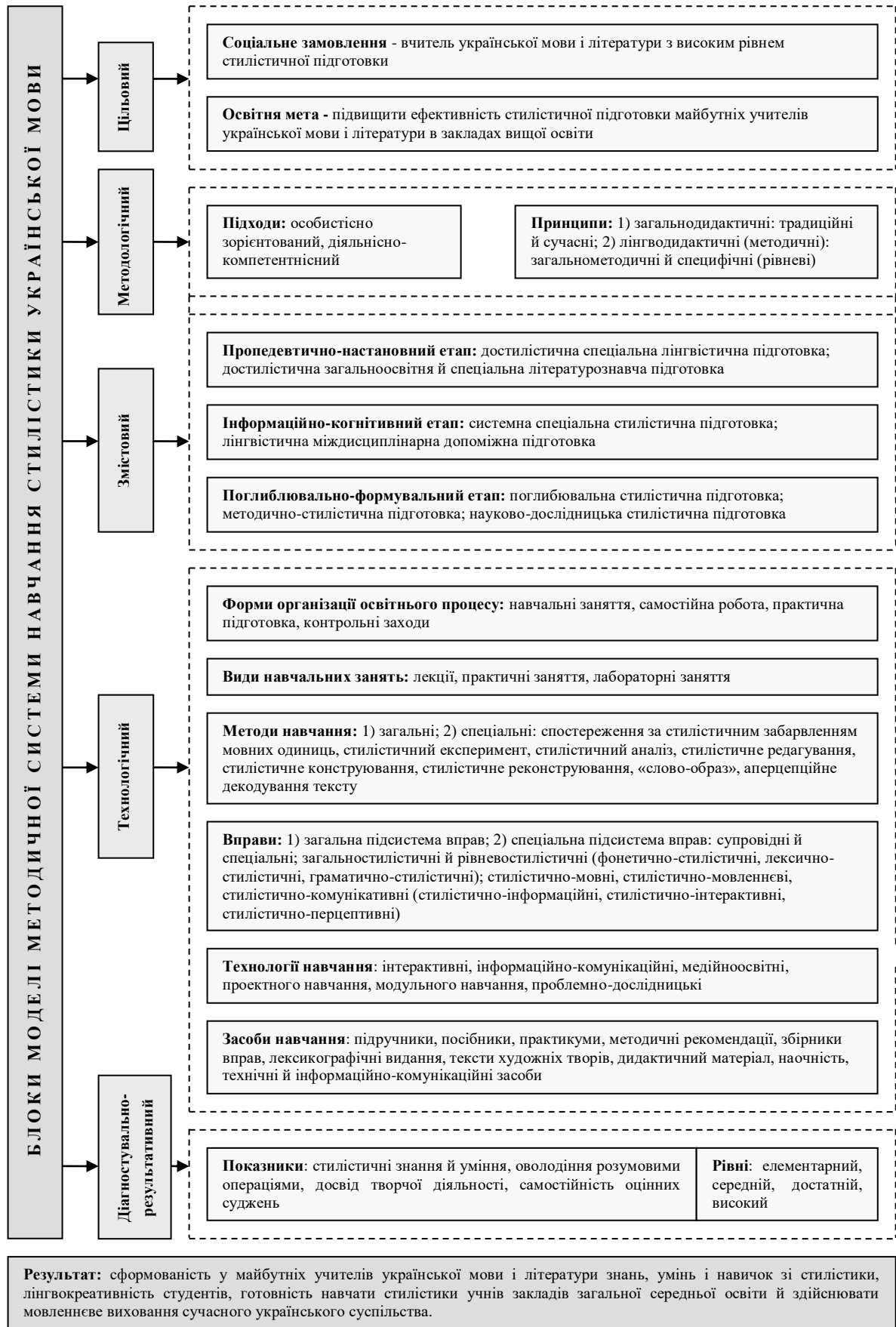

Рис. 2.1. Модель методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури

суспільства «на певний суспільний ідеал особистості, що формується, як людини, громадянина й професіонала» [372, с. 213–214]. Важливо сформувати вчителя української мови і літератури з високим рівнем стилістичної підготовки, лінгвокреативного, спроможного навчати стилістики учнів закладів загальної середньої освіти й здійснювати мовленнєве виховання сучасного українського суспільства. Освітня мета навчання стилістики – підвищити ефективність стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти.

Методичну систему навчання стилістики української мови визначають такі ключові підходи, як особистісно зорієнтований і діяльнісно-компетентнісний. Водночас, зважаючи на особливості освітнього процесу в закладах вищої освіти й специфіку професійної підготовки майбутніх учителів, важливими є науково-дослідницький і професійно зорієнтований підходи. Навчання стилістики майбутніх учителів-словесників спирається на загальнодидактичні (традиційні й сучасні) та лінгводидактичні (загальнометодичні й специфічні) принципи. Третю групу репрезентують такі принципи: метадисциплінарності, урахування динаміки стилів, засвоєння стилістичних норм на основі знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм, урахування стильових і стилістичних норм, стимулювання словесного самовдосконалення, етики й естетики мовлення, навчання на мовленнєвих взірцях, послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення стилістичного аналізу, контекстного розгляду стилістичних явищ, зумовленості мовленнєвих засобів соціальними чинниками, естетичної вартості текстів, урахування різностильової й різножанрової спрямованості текстів, урахування регіонального компоненту, актуальності й сучасності текстів, використання мовленнєвої практики для засвоєння стилістичних норм, лінгвістичної креативності, лінгвоекологічний, лінгвокогнітивний, лінгвосинергетичний. Означені підходи й принципи утворюють методологічний блок і визначають напрями конструювання процесу навчання стилістики української мови й зміст стилістичної підготовки студентів.

У лексикографічних джерелах *підготовка* трактується як «запас знань,

навичок, досвід і т. ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності» [77, с. 767], як «освоєння соціального досвіду з метою його наступного застосування для виконання специфічних завдань практичного, пізнавального або навчального характеру зазвичай пов'язаних з певним видом тієї або іншої діяльності» [669, с. 272]. *Стилістична підготовка* – це цілеспрямований процес набуття здобувачами вищої освіти знань, умінь і навичок зі стилістики, необхідних для майбутньої професійної діяльності як учителя української мови і літератури.

Змістовий блок моделі методичної системи навчання стилістики української мови зrealізовується через пропедевтично-настановний, інформаційно-когнітивний і поглиблювально-формульвальний етапи. На поглиблювально-формульвальному етапі вирізняємо діяльнісно-рефлексійний, поглиблювально-когнітивний і креативно-дослідницький підетапи.

У технологічному блоці віддзеркалено різні форми організації освітнього процесу: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи (усні й письмові): опитування, самостійні роботи, тестування, творчі роботи (зокрема, есе), стилістичний аналіз тексту, експрес-контрольні роботи, модульні контрольні роботи тощо. Самостійна робота є наскрізним компонентом процесу навчання стилістики української мови й однією з умов ефективності стилістичної підготовки студентів. Пропонована модель передбачає ефективну організацію освітнього процесу в закладах вищої освіти за допомогою проведення таких видів навчальних занять, як лекції, практичні й лабораторні заняття. Логіка процесу стилістичної підготовки спричинила виокремлення загальних і спеціальних методів навчання стилістики та загальної й спеціальної підсистеми стилістичних вправ. Прийнятними для використання в навчанні стилістики майбутніх учителів української мови і літератури вважаємо інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, медійноосвітні, проблемно-дослідницькі технології навчання, а також технології модульного й проектного навчання. Засобами навчання в засвоєнні студентами стилістики української мови є підручники, посібники, практикуми, методичні рекомендації, збірники вправ, лексикографічні видання (словники, енциклопедії, довідники та ін.), тексти

художніх творів, дидактичний матеріал, наочність, технічні й інформаційно-комунікаційні засоби (комп'ютерні навчальні програми, електронні посібники, інтернетні публікації, радіо- й телепередачі, кінофільми, електронні періодичні видання, матеріали веб-сайтів, блогів, форумів, персональних сторінок та інші медійні продукти).

Зміст діагностувально-результативного блоку – моніторинг, аналіз і корегування освітнього процесу, визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості знань і вмінь зі стилістики української мови в майбутніх учителів-словесників. У ньому міститимуться висновки про ефективність упровадження методичної системи навчання стилістики української мови.

Передбачуваний результат створеної моделі методичної системи навчання стилістики – сформованість у майбутніх учителів української мови і літератури знань, умінь і навичок зі стилістики, лінгвокреативність студентів, їхня готовність навчати стилістики учнів закладів загальної середньої освіти й здійснювати мовленнєве виховання сучасного українського суспільства.

Отже, опрацювання спеціальної наукової літератури, вивчення й узагальнення набутоків української та зарубіжної освіти, власного досвіду науково-педагогічної діяльності уможливило створення моделі методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, складниками якої є цільовий, методологічний, змістовий, технологічний і діагностувально-результативний блоки.

Висновки до другого розділу. Опрацювання досліджень зі стилістики в лінгводидактиці вищої школи уможливило визначення такої їх етапності: початковий етап (60–80-і рр. ХХ ст.): О. Блик, А. Коваль, І. Чередниченко, І. Білодід, Г. Їжакевич, І. Ощипко, О. Масюкевич, Н. Бабич та ін.); етап становлення (90-і рр. – кінець ХХ ст.): Г. Волкотруб, Г. Гладіна, З. Куньч, К. Серажим та ін.), сучасний етап (від початку ХХІ ст. – дотепер): Н. Бабич, Н. Баранник, Н. Бондарева, І. Гайдаєнко, П. Дудик, С.[І.] Єрмоленко, А. Капелюшний, В. Бадер, З. Бакум, Н. Баранник, М. Греб, Н. Дащенко,

О. Караман, С. Караман, І. Коломієць, П. Кордун, К. Климова, Л. Колесник, Г. Конторчук, Л. Кравець, О. Красовська, І. Кучеренко, В. Луценко, Т. Ліштаба, Л. Мамчур, Л. Мацько, І. Нагрибельна, В. Новосьолова, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Пономарів, О. Попова, А. Приймак, О. Проценко, Л. Рускуліс, Е. Семененко, Д. Семчук, К. Серажим, Л. Сугейко, Л. Топчій, Л. Шевченко, Н. Шульжук, Н. Янко та ін. Однак наукові праці засвідчують частковість опрацювання питань навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти, до того ж вони не враховують сучасних тенденцій освітнього процесу закладів вищої освіти, а також нових аспектів лінгвостилістичних досліджень, пов'язаних із зміною бачення мови загалом і лінгвостилістики зокрема.

Вивчення організаційно-методичного й навчально-методичного забезпечення курсу стилістики української мови дозволило зробити висновок, що у зв'язку з автономією закладів вищої освіти, сучасним оновленням змісту освіти, укладанням освітньо-професійних програм самими закладами, немає однастайності в кількості годин, відведених на вивчення дисципліни «Стилiстика української мови», а також змістовому наповненні, виокремленні змістових модулів, видів навчальних занять та ін.

Студіювання навчальних і робочих навчальних програм дисципліни актуалізувало й оприявило проблеми, пов'язані з дотриманням термінології європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, здійсненням раціонального розподілу дисципліни на змістові модулі, відбиттям повного інформаційного обсягу дисципліни, урахуванням сучасних набутків лінгвістики й лінгвостилістики, зацентруванням на вагомих наукових працях, униканням частковості й не виправданої вибіркості та ін.

Попри наявність певних наукових набутків у лінгводидактиці вищої школи назріла необхідність створення методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, під якою розуміємо складну, цілісну, динамічну й відкриту систему, котрій притаманні взаємозв'язок і взаємозумовленість компонентів (підхід до навчання, мета, завдання, зміст, процес, принципи, методи, технології, засоби, форми організації освітнього

процесу), та яка взаємодіє з іншими складниками освітнього процесу (лінгвістичні, літературознавчі, лінгводидактичні дисципліни, науково-дослідницька робота тощо) і спрямована на досконале оволодіння теоретичними аспектами стилістики, формування стилістичних умінь і навичок, набуття стилістичної компетентності й досягнення найвищого рівня результативності.

На основі аналізу спеціальної наукової літератури, вивчення й узагальнення набутків української та зарубіжної освіти, урахування власного досвіду науково-педагогічної діяльності змодельовано методичну систему навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, компонентами якої визначено цільовий, методологічний, змістовий, технологічний і діагностувально-результативний блоки.

Сконстатовано, що сьогодні важливо сформувавши вчителя української мови і літератури з високим рівнем стилістичної підготовки, лінгвокреативного, спроможного навчати стилістики учнів закладів загальної середньої освіти й здійснювати мовленнєве виховання сучасного українського суспільства. Освітня мета системи навчання стилістики – підвищити ефективність стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти. Методичну систему навчання стилістики української мови визначають такі ключові підходи, як особистісно зорієнтований і діяльнісно-компетентнісний. Навчання стилістики майбутніх учителів-словесників спирається на загальнодидактичні (традиційні й сучасні) та лінгводидактичні (загальнометодичні й специфічні) принципи.

Стилістична підготовка студентів трактується як цілеспрямований процес набуття студентами знань, умінь і навичок зі стилістики, необхідних для майбутньої професійної діяльності як учителя української мови і літератури.

Змістовий блок моделі методичної системи навчання стилістики української мови зреалізовується через пропедевтично-настановний, інформаційно-когнітивний і поглиблювально-формувальний етапи. У технологічному блоці віддзеркалено різні форми організації освітнього процесу, види навчальних занять, методи, технології й засоби навчання. Зміст

діагностувально-результативного блоку – моніторинг, аналіз і корегування освітнього процесу, визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості знань і вмінь зі стилістики української мови в майбутніх учителів-словесників.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ СТИЛІСТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

3.1. Сучасні підходи до навчання стилістики майбутніх учителів-словесників

У методичній системі навчання стилістики, як і будь-якої іншої дисципліни, виокремлюють компоненти, які взаємопов'язані між собою та утворюють цілісність, – мета й завдання, підходи до навчання, зміст, процес навчання, принципи, методи, засоби, організаційні форми й результати навчання.

Підхід до навчання – одна з основних дидактичних категорій, що посідає найвищий щабель з-поміж інших понять. Підходи до навчання реалізуються через певні принципи навчання, методи, прийоми, засоби й організаційні форми навчання.

Загальнопедагогічні й дидактичні площини поняття *підхід до навчання* потлумачені в працях Н. Бібік, Н. Бордовської, С. Вітвицької, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Краєвського, В. Кременя, Н. Ничкало, П. Підкасистого, О. Савченко, Г. Селевка, С. Сисоєвої, А. Хуторського, психологічні й філософські – у розвідках К. Абульханової-Славської, О. Асмолова, Г. Балла, І. Беха, І. Зимньої, О. Леонтєєва, А. Петровського, С. Подмазіна, І. Якиманської та ін. На підходи до навчання звертали увагу дослідники педагогіки вищої школи (А. Алексюк, С. Вітвицька, В. Гладуш, З. Курлянд, Г. Лисенко, А. Минбаєва, З. Нігматов, З. Слепкань, Т. Туркот, Д. Чернилевський) і методики викладання у закладах вищої освіти (Л. Гербик, В. Нагаєв, Г. Козлова, С. Лебединський та ін.). Підходи до навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах характеризували В. Бадер, З. Бакум, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Гудзик, Г. Дідук-Ступ'як, Т. Донченко, Л. Дружененко, В. Загороднова, С. Караман, І. Кучеренко, О. Кучерук, Г. Лещенко, В. Луценко, Л. Мамчур, А. Нікітіна, С. Омельчук, Н. Остапенко, М. Пентилюк, В. Сидоренко,

Т. Симоненко, Г. Шелехова, І. Хом'як, О. Хорошковська, Н. Янчук, А. Ярмолюк та ін. Водночас у наукових джерелах спостерігаємо різні трактування поняття *підхід до навчання* (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Погляди дослідників на поняття *підхід* і *підхід до навчання*

Визначення	Автор, рік
<i>Із загальнонаукового погляду</i>	
Підхід – «апріорна думка про сутність досліджуваного явища, логічний суб'єкт і логічний предикат якого утворюють вихідне покликання в теоретично-практичному аналізі» [79, с. 75].	Л. Велитченко (2009 р.)
<i>Із психологічного погляду</i>	
«За своїм визначенням термін «підхід до навчання» багатозначний. Це а) «світоглядна категорія, у якій відображено соціальні настанови суб'єктів навчання як носіїв суспільної свідомості; б) глобальна й системна організація і самоорганізація освітнього процесу, що містить усі його компоненти і передусім самих суб'єктів педагогічної взаємодії: учителя (викладача) і учня (студента)» [183, с. 75].	І. Зимня (2000 р.)
<i>Із педагогічного погляду</i>	
«Методологічна орієнтація вчителя чи керівника установи, який спонукає до використання певної сукупності взаємопов'язаних ідей, понять і способів педагогічної діяльності» [514, с. 75].	Г. Селевко (2006 р.)
Аспект аналізу будь-якого педагогічного явища або освітнього процесу; вихідні наукові позиції в процесі моделювання і проектування об'єкта освітньої практики; властивості діяльності в галузі шкільної освіти; «провідна наукова ідея, що лежить в основі організації вишівського освітнього процесу, ідея, яку дослідник розвиває, обґрунтовуючи можливі способи реалізації її на практиці» [565, с. 20].	Н. Бордовська (2013 р.)
<i>Із лінгводидактичного погляду</i>	
Сукупність співвідносних ідей, пов'язаних з природою навчання і навчанням мови. Підхід визначає сутність предмета, якого навчають, і є аксіоматичним [682].	Е. Ентоні (1963 р.)
«Аспекти навчання мови – це «підходи, спрямування, що визначають закономірності, методи, прийоми, засоби навчання [559, с. 18–19].	М. Пентилук (2003 р.)
«основний стратегічний напрям, який визначає всі компоненти системи навчання: його цілі, завдання й зміст, шляхи та способи їх досягнення, діяльність викладача й учня, технології (прийоми) навчання, критерії ефективності освітнього процесу, систему контролю», «Термін <i>підхід</i> вживається в лінгводидактиці і в більш вузькому значенні – сукупність прийомів, способів організації навчального матеріалу, навчального процесу і т. ін. Наприклад, індивідуальний підхід до учня» [378, с. 40].	О. Бистрова (2004 р.)
«Підхід в науці означає сукупність і єдність методів дослідження предмета. Це той ракурс, який обирається дослідником для розв'язання поставленої задачі» [607, с. 8].	О. Архіпова (2008 р.)
«Підхід до навчання – реалізація провідної, домінувальної ідеї навчання на практиці у вигляді визначеної стратегії та за допомогою того або іншого методу навчання» [227, с. 27–28].	І. Колесникова, О. Долгіна (2008 р.)
«Базова категорія методики, яка визначає стратегію навчання мови й вибір методу навчання, що реалізує цю стратегію; є поглядом на сутність предмета, якому треба навчати» [1, с. 200].	Е. Азімов, А. Щукін (2009 р.)
«Під підходом до навчання розуміємо методологічну основу, яка визначає стратегію навчання й вибір методів навчання, тобто підхід до навчання є теоретичною основою, яка будується на даних наук, базових для методики	Н. Андронкіна (2009 р.)

Визначення	Автор, рік
викладання іноземних мов» [6, с. 3].	
«аспект навчання української мови – це перспективний погляд з певною навчально-виховною метою» [317, с. 117].	Л. Мамчур (2012 р.)
«підхід до вивчення мови є стратегічною концентричною системою, яка включає в себе такі процесуально-змістові складники, як: закономірності, принципи, форми, методи і прийоми роботи з мовно-мовленнєвим матеріалом та сприяє формуванню всебічно компетентної україномовної висококультурної духовно багатой особистості» [146].	Г. Дідук-Ступ'як (2013 р.)
«методологічна категорія лінгводидактики, що позначає складне багатовимірне явище, структурними компонентами якого є принципи, технології, методи, прийоми, засоби та форми навчання і якому властиві концептуальність, процесуальність, системність, керованість та дієвість [391, с. 36].	С. Омельчук (2014 р.)
«підхід – це конкретна стратегічна система, теоретико-методичні способи, шляхи і технології реалізації навчального процесу з метою вивчення рідної мови»; «підхід до навчання мови» – це категорійне поняття лінгводидактики, що становить ієрархічне системне утворення, основними складниками якого є закономірності, принципи, правила, технології, форми, методи, прийоми і засоби навчання» [279, с. 58].	І. Кучеренко (2015 р.)
Підхід до навчання – це «загальна концептуальна позиція, що визначає системну організацію й самоорганізацію освітнього процесу, домінуючу ознаку, роль, статус та особливості взаємодії всіх компонентів його відповідно до конкретних навчальних і виховних цілей» [106].	Н. Голуб (2015 р.)

Аналіз науково-методичної літератури дає підстави висновкувати, що М. Пентилюк, Л. Мамчур, С. Омельчук ототожнюють *підхід до навчання й аспект навчання* [559; 317; 391], В. Загороднова – *підхід і стратегію навчання* [159, с. 218], І. Зимня впевнена, що поняття *підхід до навчання* ширше, ніж *стратегія навчання* [183] і т. ін. І. Кучеренко говорить, що «аналізовані категорійні поняття взаємопов'язані, невіддільні та взаємодіють, на наш погляд, як загальне (аспект) і конкретне (підхід), напрям реалізації (аспект) і спосіб здійснення (підхід)» [279, с. 58]. Дослідниця стверджує: «аспект – це загальна суспільна орієнтація, напрям реалізації навчання української мови, а *підхід* – це конкретна стратегічна система, теоретично-методичні способи, шляхи і технології реалізації навчального процесу з метою вивчення рідної мови» [Там само]. У роботі використовуємо дефініцію *підхід до навчання*.

Студіювання наукових праць дає підстави стверджувати, що *підходи до навчання* – це методологічні орієнтири вчителя або викладача; вихідні наукові позиції; стратегічні напрями, що визначають усі компоненти системи навчання; лінгвометодичні явища, які потребують поділу й конкретизації; глобальна та системна організація і самоорганізація освітнього процесу; аксіоматичне явище; провідна наукова ідея; складне багатовимірне явище; загальна концептуальна

позиція (О. Бистрова, Н. Бордовська, Н. Голуб, І. Зимня, Е. Ентоні, С. Омельчук, Г. Селевко).

Дотепер немає однастайності щодо виокремлення підходів до навчання [468]. Зокрема, нормативні документи в галузі освіти України визначають такі види підходів до навчання української мови, як особистісно зорієнтований (особистісний), компетентнісний, діяльнісний, психологічний, психолінгвістичний, загальнодидактичний, системно-лінгвістичний, професійно-спрямований, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний, соціокультурний [140; 620; 621]. С. Караман з-поміж пріоритетних напрямів (аспектів) оновлення змісту гімназійної освіти називає лінгвістичний, етнокультурознавчий, функційно-стилістичний і методологічний [208, с. 62–63]. М. Пентилюк вирізняє традиційні підходи до навчання української мови: лінгвістичний, комунікативний, педагогічний, психологічний, моральний, естетичний і нові, зокрема народознавчий (українознавчий), етнопедагогічний, культурологічний, діяльнісно-орієнтований та ін. [343, с. 23–27], а також аналізує складники когнітивно-комунікативного аспекту: лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, морально-етичний, педагогічний (етнопедагогічний), українознавчий, технологічний, соціокультурний [476, 40; 417]. І. Кучеренко потлумачує компетентнісний, когнітивний, особистісно орієнтований, діяльнісний підходи до навчання української мови в школі [279].

На сучасному етапі розвитку вищої освіти надається перевага поєднанню різних підходів до навчання, тому що їх взаємодія дозволяє позбуватися однобічності, віддзеркалює способи організації освітнього процесу, підвищує результативність підготовки вчителів-словесників. Сьогодні лінгводидактика перебуває на шляху парадигмального синтезу, що вимагає поєднання різних підходів до навчання мови [12]. Цьому знаходимо підтвердження в працях Г. Дідук-Ступ'як, І. Дроздової, О. Кучерук, А. Нікітіної, М. Оліяр, С. Омельчука, М. Пентилюк і частково в студіях інших дослідників лінгводидактики вищої школи.

Г. Дідук-Ступ'як для означення різнотипних підходів послуговується

дефініцією «інтерація» [145–148]. Вона небезпідставно пропонує об'єднувати найбільш значущі й новітні підходи в українській і зарубіжній лінгводидактиці й виокремлює п'ять підходів: компетентнісний, особистісно зорієнтований, текстоцентрично-дискурсивний, соціокультурний і комунікативно-діяльнісний. Л. Варзацька зауважує про інтегрування для досягнення освітніх цілей компетентнісного й особистісно зорієнтованого підходів, у результаті чого особистісно зорієнтоване навчання стає ефективним засобом реалізації компетентнісної системно-діяльнісної освіти [69, с. 464].

Н. Голуб [106] і С. Омельчук [391, с. 30–41] узагальнили дискусії стосовно трактування поняття *підхід до навчання*. Зокрема, С. Омельчук запропонував виокремити такі підходи до навчання української мови: «1) за способом суб'єктної організації навчальної діяльності (з погляду суб'єкта навчання мови) – діяльнісний, індивідуальний, компетентнісний, особистісний, особистісно орієнтований, особистісно діяльнісний; 2) за способом організації засвоєння навчального матеріалу з мови – дедуктивний, диференційований, індуктивний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, системний, системно-лінгвістичний; 3) за характером добору й подання лексико-граматичного матеріалу – професійно спрямований, соціокультурний, текстоцентрично-дискурсивний, функційний, функційно-стилістичний»; 4) за новизною – традиційні й інноваційні (дослідницький, компетентнісний, крос-культурний, аксіологічний, інтегрований, синергетичний (системно-синергетичний) [391, с. 40–41].

Підходи до навчання російської мови як іноземної дослідники поділяють на лінгвістичні (структурний, лексичний, соціокультурний), дидактичні (особистісно орієнтований, дедуктивний, індуктивний), психологічні (глобальний, гуманістичний, когнітивний), інтегровані (комунікативно-діяльнісний, центрований на учневі, навчання в співпраці) [345].

Крім зазначених вище підходів учені вирізняють гендерний, контекстний, свідомо-комунікативний, системно-функційний, логіко-історичний, когнітивно-семантичний, функційно-семантичний, геокультурний, дискурсивний, біхевіористський, індуктивно-свідомий, пізнавальний (когнітивний) та ін.

Сьогодні охарактеризовано понад п'ятдесят різновидів підходів до навчання. Вартісним, на нашу думку, є висловлення Н. Голуб: «Усвідомлення суті поняття «підхід до навчання» сприятиме уникненню довільного тлумачення його й появи почасти необґрунтованої селекції підходів» [106]. Нам імponує те, що Н. Голуб згідно з вимогами Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти виділяє особистісно орієнтований, діяльнісний та компетентнісний підходи й кваліфікує їх як ключові.

У лінгводидактиці вищої школи в зазначеному напрямі працюють І. Бабій, З. Бакум, Н. Голуб, Ж. Горіна, О. Горошкіна, М. Греб, Н. Грона, І. Дроздова, Р. Дружененко, Л. Златів, С. Єрмоленко, В. Каліш, О. Караман, С. Караман, В. Коваль, О. Копусь, Н. Костиця, О. Любашенко, Т. Мегем, Н. Мушировська, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, М. Оліяр, Н. Остапенко, О. Попова, О. Семенов, В. Сидоренко та ін. (додаток Д).

У системі філологічної освіти вищої школи підходи до навчання спорадично аналізували:

а) російська мова: комунікативно-когнітивний – І. Ігнатова, О. Сенюкова; комунікативно-компетентнісний – О. Орлова; комунікативний, когнітивний, особистісно-діяльнісний – Н. Слихалова; лінгвокогнітивний – Д. Скубченко; компетентнісний – Л. Бердник, З. Кім, Г. Корнєва; національно-орієнтований – К. Депенян; дискурсний – І. Роляк; міждисциплінарний – Н. Челишева;

б) іноземні мови: когнітивно-діяльнісний – В. Александров, О. Александрова, Н. Андронкіна; комунікативний – О. Літікова, Л. Смовженко, комунікативно-орієнтований – Г. Бородіна, комунікативно-когнітивний – С. Барсук, Г. Барабанова; професійно орієнтований (професійно спрямований) – К. Вишнеvsька, В. Клочко, М. Прадівлянний; компетентнісно-модульний – О. Даниліна; контекстний – Н. Старостіна; творчий – І. Стрекалова; когнітивний, інформаційний, підхід-інновація, біхевіористичний, прагматичний, індивідуальний, свідомо-пізнавальний, тематичний, підхід-діяльність, інтуїтивно-свідомий – Л. Смовженко та ін.

Простудіювавши наукові студії, висновкуємо, що подеколи до підходів

зараховуються принципи або методи навчання, підтвердженням цього є міркування Н. Голуб: «Наявні дефініції за суттю нерідко тяжіють до принципу, методики чи технології» [106]. Сьогодні заaktuалізувалося питання розмежування підходів, принципів і методів навчання (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Критерії розмежування підходів, принципів і методів навчання

Категорія Критерій	Підходи	Принципи	Методи
Теоретичні й практичні аспекти	Теоретична основа для розроблення й удосконалення технологій навчання (практичної діяльності). Є теоретичною вказівкою й узагальненням теоретичних надбань.	Практичні рекомендації та вимоги до здійснення навчання. Виникають із досвіду практичної діяльності. Охоплюють усі сторони процесу навчання.	Спосіб реалізації освітнього процесу й досягнення поставленої мети.
Обов'язковість	Викладач обирає певний підхід, komponує (поєднує) в навчанні певної дисципліни.	Обов'язкові на кожному занятті.	Обираються на заняття з наявних.
Загальність – частковість	Загальні засадничі положення, що спрямовують освітній процес. Домінуюча ідея в навчанні.	Часткові, можуть належати до різних підходів.	Часткові, можуть використовуватися для реалізації різних підходів і принципів.
Співвіднесеність	Визначають принципи.	Характеризують способи використання підходів, забезпечують їх реалізацію.	Характеризують способи використання підходів і принципів, забезпечують їх реалізацію.
Способи втілення	Послідовно. Одночасно можуть використовуватися декілька.	Використовуються одночасно.	Використовуються вибірково.
Постійність	Історично-змінні.		
Конкретизація	Конкретизуються в принципах, методах, прийомах, засобах навчання.	Конкретизуються в методах, прийомах, засобах навчання.	Конкретизуються в прийомах і засобах навчання.
Відношення всередині системи	Частково ізольовані.	Діють у взаємодії, взаємозв'язках, доповнюючи й зумовлюючи один одного. Не є ізольованими, взаємопов'язані, взаємозалежні, взаємозумовлені. Застосовуються в комплексі.	Діють у взаємодії, взаємозв'язках.
Відкритість	Відкриті й динамічні.		

Невизначеність у диференціації підходів і принципів призводить до того, що одні дидактичні категорії «накладаються» на інші. Наприклад, С. Омельчук пише: «Провідним принципом навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу, на наше переконання, є принцип дослідницького спрямування навчання мови» [391, с. 49]. О. Копусь до принципів, які обґрунтовує й використовує загальна психологія, зараховує особистісно зорієнтований підхід [238, с. 53]. Подеколи одні й ті самі поняття називають то підходом до навчання, то принципом [621]. Нам імponує думка Т. Туркот про те, що принципи відображають якийсь один істотний аспект процесу навчання [616, с. 107]. Власне цією ознакою вони відрізняються від підходів, які є концептуальними. Принципами вважаємо творчий, педагогічний, естетичний, морально-етичний, психологічний (зокрема гендерний), соціокультурний або культурологічний, етносоціокультурний, ментальний, еколінгвістичний, текстоцентризм, комунікативний, функційний та інші підходи тощо.

Підхід до навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти визначаємо як засадницьку методологічну категорію, що визначає систему навчання дисципліни, способи організації навчального матеріалу й особливості взаємодії складників освітнього процесу: принципів, методів, прийомів і засобів навчання.

Підходи до навчання стилістики студіювали І. Кучеренко, В. Луценко, Р. Сидоренко, Л. Сугейко та ін. Зокрема, І. Кучеренко визначає психологічно-педагогічний, комунікативно-діяльнісний і функційно-стилістичний підходи до навчання стилістики в старшій ланці загальноосвітньої школи [278]. На функційно-стилістичному аспекті навчання української мови акцентують В. Луценко [308] та Л. Сугейко [592], остання дослідниця додає комунікативно-діяльнісний підхід. Когнітивний і компетентнісний підходи до вивчення стилістики виокремлює Р. Сидоренко [533].

У лінгводидактичних працях проаналізовано різні підходи до навчання стилістики в закладах вищої освіти: функційно-семантичний (І. Іванченко [185]), функційно-стилістичний (В. Бадер, Н. Баранник, Л. Лінникова [16; 33; 296]),

системно-функційний (Л. Лінникова [296]), проблемний (Г. Косарева [241]), лінгвокультурологічний (А. Суєтіна [593]), комунікативно-діяльнісний (Н. Баранник [30]), компетентнісний (М. Бакулін, Н. Баранник, О. Калачинська, Л. Кантейкіна, А. Сапарбаєва, М. Стурикова [23; 30; 195; 200]), еколінгвістичний (В. Пасинок [408]), міждисциплінарний (М. Созоров, С. Казаріна [567]) тощо. Водночас спеціального дослідження, в якому обґрунтовано підходи до навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти, немає.

Беручи за основу погляди Н. Голуб [106] і враховуючи сучасні дослідження, у системі навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури вирізняємо особистісно зорієнтований і діяльнісно-компетентнісний підходи, складниками яких є науково-дослідницький і професійно зорієнтований (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Підходи до навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури

Загальновідомо, що особистісно зорієнтований підхід до навчання – це спрямування освітнього процесу на взаємодію й розвиток особистості викладача й студентів на принципах паритетності в спілкуванні, партнерства в навчанні та гуманістичних особистісних цінностях для успішної творчої самореалізації здобувачів вищої освіти. Науковці беззаперечно стверджують, що «особистісно-орієнтований підхід виступає як теоретико-методологічна стратегія і тактика формування особистості майбутнього вчителя, що сприяє оволодіння ним цілісними педагогічними знаннями» [487, с. 17–18].

Загальні аспекти особистісно зорієнтованого підходу зааналізовано в працях Г. Балла, І. Беха, Н. Бібик, О. Бондаревської, С. Гончаренка, О. Дубасенюк,

І. Зязюна, В. Давидова, В. Краєвського, С. Максименка, Н. Ничкало, І. Осмолівської, О. Пехоти, А. Плігіна, С. Подмазіна, О. Савченко, В. Серикова, С. Сисоевої, І. Якиманської та ін. Автор культурологічної концепції особистісно-орієнтованої освіти О. Бондаревська зауважує: «особистісно-орієнтована освіта – це наукоємна педагогічна технологія, яка реалізує фундаментальні філософські, психологічні, педагогічні ідеї про людину й процеси її індивідуально-особистісного розвитку, про освіту як людиноутворювальний, самоорганізувальний, смислопороджувальний процес, про виховання як педагогічну підтримку, про освітній простір як проекцію світу дитинства і т. ін.» [57]. Нам імпонують твердження науковця про особистісно зорієнтовану освіту як високу педагогічну технологію й гуманітарну технологію відкритого типу, а надто те, що ця технологія зорієнтовує на людину як основну вартість і мету освіти (*аксіологічний підхід*); підтримує і розвиває суб'єктивні особливості й індивідуальність дитини (*особистісний підхід*); породжує в учнів особисті смисли учіння й життя, вводить їх у світ культури (*культурологічний підхід*); пробуджує творчий потенціал особистості (*діяльнісний підхід*); стимулює учнів до самостійного розв'язання життєвих проблем в нестабільному, невизначеному соціумі (*синергетичний підхід*). Цю думку поділяє А. Плігін і зауважує, що «практично всі сьогоденні існуючі освітні технології є зовні орієнтованими стосовно особистісного досвіду учнів» [429]. Суголосні з попередніми міркуваннями думки І. Якиманської, яка складниками особистісно зорієнтованого підходу (крім означених вище) вважає такі підходи, як когнітивний, дослідницький, диференційований, проблемний, індивідуальний, творчий, гендерний [672]. Принагідно зауважимо, що окремі з цих підходів ми зараховуємо до принципів навчання (підрозділ 3.2).

За особистісно зорієнтованого підходу до навчання стилістики розвивається особистість окремого студента й формуються компетентності через пізнавальну діяльність, самостійний пошук, науково-дослідницьку діяльність, застосування на практичних заняттях дидактичного (ілюстративного) матеріалу з текстів різних функційних стилів, можливість вибору групової або самостійної

роботи, основної та допоміжної літератури, творчих видів роботи тощо. Під час проведення занять важливо орієнтуватися на особистісний досвід студентів, проектувати на майбутню педагогічну діяльність, створювати умови для активної пізнавальної діяльності студентів, використовувати сучасні технології навчання, розвивати естетичні смаки здобувачів вищої освіти.

Серед аспектів реалізації особистісно зорієнтованого навчання й формування сучасного фахівця дослідники називають зорієнтування на розвиток у студентів наукового мислення, стимулювання до самоосвіти й саморозвитку, ґрунтовного опрацювання стилістичних питань, пошук власного розуміння наукової інформації тощо. Це зумовлює потребу виокремлення в структурі особистісно зорієнтованого підходу до навчання стилістики в закладах вищої освіти *науково-дослідницького підходу*.

Н. Голуб з-поміж процесуальних ознак особистісно зорієнтованого підходу називає орієнтування на самостійний пошук, самостійну роботу, самостійні відкриття, відкриття законів, закономірностей, виявлення проблеми й пошук способів її розв'язання, а також стверджує, що «В особистісно орієнтованій методиці навчальний матеріал розглядають як своєрідний поштовх для ціннісно-сміслових пошуків особистості, методи навчання пере kwalіфікують у методи пошуку, дослідження» [106]. Л. Варзацька констатує, що особистісно зорієнтована освіта «програмує народження думки в процесі дослідного навчання», а «пізнання рідної мови має бути організоване як дослідження, експеримент, а не як спосіб передачі педагогом готових знань, умінь і навичок» [70, с. 48]. Розмисли лінгводидактів переконують у правильності вирізнення науково-дослідницького підходу як складника особистісно зорієнтованого.

На врахування дослідницького підходу в навчанні української мови звертають увагу З. Бакум, О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, Т. Мельник, О. Семенов та ін. Зокрема, С. Омельчук ґрунтовно схарактеризував застосування дослідницького підходу до вивчення морфології в основній школі. Учений переконує в поліфункційності цього підходу й виокремлює його основні функції [391, с. 47]. І. Нагрибельна

характеризує дослідницький підхід як «шлях ознайомлення суб'єктів навчання з методами наукового пізнання, важливий засіб розвитку їхнього мислення, пізнавальної самостійності, формування у них дослідницької компетентності» [362, с. 159]. Сутність дослідницького підходу до організації самостійної роботи студентів-майбутніх учителів початкових класів науковець убачає в поєднанні його змістового й процесуального компонентів.

В освітньому процесі вищої школи вагомою (окрім дослідницької) є наукова компонента. Учитель-словесник повинен бути дослідником, має знати сучасні наукові концепції й уміти надалі організовувати науково-дослідницьку роботу школярів. Навчання на основі здійснення досліджень з української мови розвиває в студентів критичне мислення, вміння думати й знаходити нові ідеї, допитливість, здатність самостійно віднаходити інформацію та критично аналізувати її, творчий і нестандартний підходи до розв'язання проблем, навички колективної роботи та ін. У нашій роботі послуговуватимемося терміном *науково-дослідницький підхід*. Опираючись на тлумачення С. Омельчука [390, с. 93], вважаємо, що *науково-дослідницький підхід до навчання стилістики* – складна інтеграційна дидактична категорія, що реалізується через застосування на заняттях сучасних набутоків лінгвостилістичної науки, продуктивних методів навчання стилістики, спрямованих на формування в студентів стилістичних науково-дослідницьких умінь, підвищення рівня їхньої пізнавальної активності й самостійності, творчих мисленнєвих здібностей тощо.

О. Семенов стверджує, що якісна науково-навчальна робота впродовж вивчення навчальних дисциплін відбувається в процесі оптимального співвідношення репродуктивних і творчих завдань, індивідуальних і колективних форм роботи, використанні ситуацій спільної творчої діяльності [525, с. 211]. Традиційно вирізняють дві форми науково-дослідницької діяльності студентів: 1) та, що є складником освітнього процесу: наукові реферати, дослідницькі лабораторні роботи й домашні завдання, дослідницькі завдання на навчальній і виробничій практиці, навчальні наукові семінари, курсові й дипломні роботи; 2) та, яка виконується в позалекційний час: студентські наукові гуртки й

проблемні групи, студентське наукове товариство [554, с. 167]. В аспекті науково-дослідницького підходу до навчання стилістики акцентуємо на першій формі. Лінгвостилістичні дослідження, які здійснюють студенти, мають відповідати високому науковому рівневі, а також використовувати досягнення сучасної лінгвістичної науки. На заняттях зі стилістики майбутні вчителі-словесники набувають науково-дослідницьких умінь за допомогою порівняння тлумачень лінгвостилістичних понять і явищ певними науковцями, добору літератури до визначених тем і її аналізу, стилістичного аналізу текстів різних функційних стилів, виконання індивідуальних і колективних проєктів стилістичної тематики тощо.

Упевнені, що пріоритетними мають бути дослідницькі, пошукові й творчі проєкти. Доцільним є виконання стилістичного аналізу текстів за різними рівнями (фонетичним, лексичним, фразеологічним, граматичним), комплексного аналізу мовотворчості (ідіолекту) письменників, спостереження за дотриманням норм у мовленні однокласників, написання наукових статей стилістичної тематики, підготовка виступів на студентські наукові конференції та їх презентування. Цікавий різновид роботи з методичного погляду – створення студентами системи завдань до певних текстів, зорієнтованих на школярів, що підвищує мотивацію майбутніх учителів-словесників до засвоєння дисципліни. Науково-дослідницький підхід передбачає пропозиції викладачем навчальних ситуацій, які потребуватимуть залучення знань студентів з інших лінгвістичних дисциплін.

Сучасний етап освіти – це її переорієнтування зі знаннєвої на компетентнісну. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти виокремлюється *компетентнісний підхід*, який сприяє формуванню компетентностей, і *діяльнісний підхід*, що спрямовує освітній процес на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності й самоосвіти [140].

Загальні засади компетентнісного підходу студіювали Н. Авдеева, Н. Бібік,

О. Божович, Л. Ващенко, Л. Гейхман, Е. Зеєр, І. Зимня, В. Краєвський, А. Маркова, Д. Мертенс, Л. Мітіна, О. Овчарук, Ч. Осгуд, Б. Оскарсон, Л. Петровська, О. Пометун, Дж. Равен, І. Родигіна, Г. Селевко, О. Савченко, Самон Шо, С. Сисоєва, Т. Смагіна, С. Трубачова, А. Хуторської та ін., діяльнісного підходу – Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, А. Купавцев, О. [О.] Леонт'єв, М. Олешков, В. Шадриков, В. Юдін та ін. Означені підходи в українській лінгводидактиці вищої школи досліджували З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Дроздова, О. Караман, С. Караман, В. Коваль, О. Копусь, О. Любашенко, Т. Мегем, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, М. Оліяр, Н. Остапенко, О. Семенов, І. Хом'як, у російській лінгводидактиці – Л. Бердник, З. Кім, Г. Корнєва, Н. Слихалова та ін.

На застосування компетентнісного підходу під час викладання стилістики побіжно звертали увагу М. Бакулін [23], Н. Баранник [31], О. Калачинська [195], Л. Кантейкіна [200], А. Сапарбаєва [511], М. Стурикова [589]) та ін. Водночас площини використання компетентнісного й діяльнісного підходу до навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури не були предметом спеціального розгляду.

Передусім зауважимо, що в сучасних дослідженнях порушено питання про об'єднання компетентнісного й діяльнісного підходів, адже їх розмежування є умовним й можливим лише на теоретичному рівні, тому що ці підходи невіддільні один від одного (знання → вміння → навички → досвід практичної діяльності → компетентність) (Є. Буклін, І. Гудзик, Л. Дитяткіна, І. Дроздова, А. Петров, З. Сейдаметова, Р. Серьожникова, Ф. Ялалов та ін [64; 137; 143; 161; 426; 513; 529; 674]). Науковці висловлюють думки, що оволодіння компетентностями неможливе без набуття досвіду діяльності, «діяльнісний підхід впритул наближається до ідеї компетентнісного підходу у межах тих компетентностей, які забезпечуються навчальними знаннями» [37], компетентнісний підхід може бути зреалізований лише в діяльності, у нашому разі – професійній діяльності вчителя української мови і літератури, а діяльнісний підхід спрямовується на розвиток компетентностей. Компетентнісно-

діяльнісний підхід, на думку А. Петрова, «закцентовує на результаті освіти, до того ж результатом вважається не сума засвоєної інформації, а здатність людини ефективно діяти в різних проблемних ситуаціях» [426].

Об'єднати компетентнісний і діяльнісний підходи пропонує І. Дроздова, адже «Сутність такого підходу полягає в тому, що оновлений зміст освіти буде основою формування компетентностей (або комплексу компетентностей) студентів, а процес засвоєння відібраного змісту матиме діяльнісний характер» [161, с. 143]. У затребуваності діялісно-компетентнісного підходу впевнені О. Кучерук [285] і Н. Іваницька [191]. Остання дослідниця переконує: «За такого підходу до мовної освіти той, хто навчається, має діяти як мовець, а для цього він повинен бути здатним виконувати певну послідовність дій у різних видах рецептивної і продуктивної мовленнєвої діяльності на рівні вмінь» [191, с. 27].

Для дефініювання означеного підходу використовуються терміни *компетентнісно-діялісний підхід* (І. Алексєєнко, Є. Буклін, І. Ваврів, Н. Грицай, І. Гудзик, Л. Дитяткіна, І. Дроздова, Н. Дюшеєва, С. Криштанович, В. Леган, В. Лозовецька, Е. Лузік, І. Мороз, П. Мороз, А. Петров, В. Редько, З. Сейдаметова, Н. Сичевська, Р. Серьожникова та ін.) та *діялісно-компетентнісний підхід* (Л. Базиль, І. Бех, О. Бондаренко, Л. Гаращенко, Н. Горбунова, Л. Зайцева, О. Забула, А. Зозуля, Н. Іваницька, С. Каплун, О. Кучерук, Л. Лещенко, Ф. Ялалов та ін.). Ураховуючи тезу, що компетентності набуваються в процесі діяльності, послуговуємося дефініцією *діялісно-компетентнісний підхід*.

Діялісно-компетентнісний підхід до навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури – це підхід, спрямований на формування стилістичної компетентності студентів під час навчання стилістики української мови, а також у процесі здійснення професійно-педагогічної діяльності. Беручи за основу трактування А. Петрова [426], упевнені в пріоритетному зорієнтуванні діялісно-компетентнісного підходу на фахову підготовку вчителів, високий рівень їхнього професіоналізму й формування компетентностей. Перевага надається не обсягу інформації, що засвоюється, а вмінню її самостійно

знаходити, запам'ятовувати, розуміти й творчо використовувати в різних проблемних ситуаціях. Відтак простежується зв'язок між процесуальною площиною діяльнісно-компетентнісного підходу й професійно зорієнтованими аспектами. Сьогодні в наукових працях натрапляємо на видиференційовування професійно зорієнтованого підходу (К. Вишнеvsька, І. Дроздова, О. Горошкіна, В. Ключко, М. Прадівляний, О. Семенов та ін.), який уналежнюємо до діяльнісно-компетентнісного.

Формування компетентностей на заняттях зі стилістики в закладах вищої освіти повсякчас спрямовується на професійно-педагогічні площини діяльності майбутніх учителів української мови і літератури. *Професійно зорієнтований підхід* передбачає врахування майбутнього фаху студентів – учитель української мови і літератури, зокрема: засвоєння понять теоретичної стилістики й вироблення стилістичних умінь і навичок для подальшого застосування їх під час проведення уроків української мови; повсякчасне проектування питань, що вивчаються на лекційних і практичних заняттях, на заклади загальної середньої освіти (аналіз теоретичного матеріалу шкільних підручників, виконання й коментування окремих вправ зі шкільних підручників тощо); формування комунікативних і мовленнєвих умінь студентів, розвиток професійного мовлення (дотримання норм сучасної української літературної мови й уміння стежити за мовленням учнів); добір професійно зорієнтованих текстів і ситуативних завдань тощо.

Спираючись на студії І. Дроздової [162, с. 146], вирізняємо професійні мовні ознаки учителя-словесника: мовна пам'ять, правильний і доречний добір мовних засобів, лінгвістична свідомість, правильність і змістовність висловлень, правильна й чітка дикція, використання невербальних засобів спілкування, уміння слухати, орієнтування в ситуації спілкування, спрямованість у спілкуванні на учня, прогнозування реакції співбесідника, відсутність мовленнєвого домінування над школярами тощо. Н. Волкова правомірно зауважує: «Завдяки усному професійно-педагогічному мовленню суб'єкт педагогічної діяльності має змогу оптимально розв'язувати педагогічні завдання на прогнозованому

професійному рівні» [88, с. 117]. Зауважимо, що з-поміж структурних особливостей мовлення вчителя учена виокремлює застосування тропів і риторичних фігур.

Оволодіння стилістичною компетентністю неможливе без набуття досвіду діяльності, тобто існує тісний зв'язок між компетентністю й діяльністю. Компетентності формуються впродовж діяльності й заради майбутньої професійної діяльності. Тому процес навчання набуває нового смислу – він перетворюється в процес учіння, тобто в процес набуття знань, умінь, навичок і досвіду діяльності для досягнення професійно й соціально значущих компетентностей. Діяльнісно-компетентнісний підхід може стати ефективною методологією побудови практично зорієнтованої освіти XXI століття [674].

Нова парадигма вищої освіти України вимагає сформувати модель фахівця, затребуваного на ринку праці й спроможного працевлаштуватися [491, с. 19]. Ключовими поняттями цієї освітньої парадигми є компетентності й результати навчання. Сучасний етап розвитку методики навчання в закладах вищої освіти висуває нові вимоги до визначення мети навчання. Змінюються акценти з отримання комплексу знань на компетентнісний підхід до освіти, тому основним результатом освітньої діяльності стає формування компетентностей. Основне завдання вищої школи – розвивати компетентності студентів, потрібні для академічної, професійної або професійно-технічної сфери [347, с. 11]. Важливим стає не лише засвоєння студентами системи знань, а й здатність їх використовувати, надто в нових умовах. Увагу звернено на підвищення особистісного потенціалу майбутніх учителів-словесників, їхній досвід самостійно й творчо розв'язувати проблеми. Випускники педагогічних закладів вищої освіти мають бути конкурентоспроможними, затребуваними, мобільними, готовими до саморозвитку й самовдосконалення.

Опрацювання наукових студій засвідчує достатню увагу до розмежування й потлумачення понять *компетенція* / *компетентність*² (Н. Бібік, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Р. Девлетов, С. Караман, К. Климова,

² У цитуваннях терміни *компетенція* й *компетентність* подаємо відповідно до їх уживання в першоджерелі.

В. Коваль, О. Копусь, О. Кучерук, Л. Мамчур, М. Оліяр, М. Пентилюк, О. Семенов та ін.).

У статті 1 Закону України «Про вищу освіту» компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [483]. Компетенція – «соціальна вимога (зовнішня норма) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній галузі» [642]. Стосовно закладів вищої освіти ці вимоги подаються в освітньо-професійних програмах певних спеціальностей.

Згідно з «Методичними рекомендаціями щодо розроблення стандартів вищої освіти» визначаються такі види компетентностей: *інтегральна компетентність* – узагальнений опис кваліфікаційного рівня; *загальні компетентності* – універсальні компетентності, які не залежать від предметної галузі; *спеціальні (фахові, предметні) компетентності* – залежать від предметної галузі та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю [349]. А. Хуторської переконує в потребі виокремлення у вищій професійній освіті трьох груп компетенцій – загальнокультурних, загальнопрофесійних і професійних [641]. Натомість Н. Голуб стверджує, що «в загальноосвітній школі формуємо предметні й ключові компетентності, а у вищій – професійні (загальнопрофесійні) й специфічні» [110, с. 105].

Площини професійної компетентності вчителя-словесника проаналізовані в наукових студіях Н. Голуб, О. Горошкіної, Р. Дружененко, О. Караман, С. Карамана, Л. Коваленко, В. Коваль, О. Копусь, О. Кучерук, А. Нікітіної, М. Оліяр, Л. Рускуліс, Н. Остапенко, О. Семенов, В. Сидоренко, Л. Сімоненко, І. Соколової, І. Хом'яка, Н. Шарманової, Г. Шелехової, Н. Юрійчук та ін. Водночас дослідники по-різному вирізняють складники цієї компетентності. О. Семенов переконує, що складниками «професійної компетенції майбутнього вчителя української мови і літератури» є лінгвістична, мовна, комунікативна,

фольклорна, літературна, культурознавча, педагогічна, психологічна, методична, інформаційна, дослідницька компетенції. Дослідниця стверджує: «Мовна компетенція передбачає опанування мовної системи за рівнями фонетики, лексики, морфології, синтаксису, стилістики тексту» [525, с. 33]. В. Коваль професійну компетентність поділяє на предметно-фахову, особистісно-комунікативну й діяльнісно-технологічну, зокрема до предметно-фахової зараховує лінгвістичну [222]. Автори «Практикуму з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі» виокремлюють загальнопрофесійну й професійну (фахову), зокрема лінгвістичну, лінгводидактичну, педагогічну, дослідницьку, проектну, інформаційну, медійну компетентності й зауважують про співвідношення предметних галузей із різними видами компетентностей (мовна, комунікативна, методична тощо) [475, с. 16–17, 25]. Рівнобіжно науковці зазначають про формування «комунікативної компетенції» на текстовій основі [Там само, с. 42], що опосередковано, на нашу думку, засвідчує зв'язок комунікативної й стилістичної компетентностей. Л. Коваленко в професійній компетентності вчителя української мови і літератури вирізняє загальнопрофесійні (базові) компетенції: педагогічну, психологічну, дидактичну, методичну, інформаційну, здоров'язбережувальну та спеціальні професійні компетенції: філологічну, мовну (лінгвістичну), комунікативну, лінгводидактичну, культурологічну [218]. Одностайності в цьому питанні дотепер не досягнуто.

Ми схилиємося до міркувань Н. Кузьміної, на думку якої, видом професійно-педагогічної компетентності є спеціальна й професійна компетентність у сфері дисципліни, яка викладається [259, с. 90]. З-поміж спеціальних професійних (фахових) компетентностей учителя-словесника виокремлюють лінгвістичну (мовну) компетентність (З. Бакум, А. Богуш, Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, К. Климова, Л. Коваленко, О. Копусь, О. Кучерук, О. Любашенко, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, Н. Остапенко, М. Пентилюк, Г. П'ятакова, О. Семенов, Т. Симоненко та ін.). Окремі дослідники вважають поняття *мовна компетентність* й *лінгвістична компетентність*

синонімічними (А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гез, М. Пентилюк, Н. Хомський, О. Хорошковська, М. Шанський, Г. Шелехова та ін.). У дослідженні послуговуватимемося терміном *лінгвістична компетентність*.

Стилістична компетентність – вагомий складник лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури (рис. 3.2). Основою стилістичної компетентності є знання про стилістичні можливості мовних засобів і закономірності їх уживання в різних мовленнєвих ситуаціях.

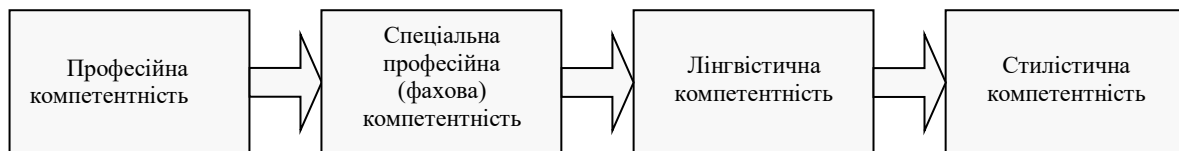

Рис. 3.2. Стилістична компетентність в ієрархії професійної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури

Аспекти формування стилістичної компетентності охарактеризовані в працях багатьох дослідників, зокрема суб'єктами їхньої уваги були учні середньої ланки (І. Нагрибельна), старшокласники (Г. Атласова, О. Корякіна, І. Кучеренко), студенти-філологи (А. Приймак), студенти-білінгви (Л. Кантейкіна), студенти немовних вишів (А. Сапарбаєва), студенти-майбутні вчителі іноземних мов (М. Бодоньї, О. Вовк, І. Головчанська, О. Мількевич, Ю. Слободська, О. Ульянова), вторинна мовна особистість (Є. Бірюкова) тощо. Спеціально й ґрунтовно досліджувала формування стилістичної компетентності студентів національних груп педагогічних факультетів університетів під час вивчення курсу «Сучасна російська літературна мова» Л. Лінникова [296, с. 7]. Опосередковано означеної проблеми стосуються наукові студії М. Стурикової [588] (в аспекті формування комунікативної компетенції студентів професійно-педагогічного закладу вищої освіти), Н. Баранник [31] (у контексті розвитку граматично-стилістичних умінь студентів філологічних факультетів), К. Климової [212] (щодо формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів). Лексично-стилістичну компетентність аналізувала А. Сапарбаєва [511]. Водночас формування стилістичної компетентності майбутнього вчителя

української мови і літератури залишається поза полем зору науковців і потребує більш ґрунтовного опрацювання.

У наукових студіях фіксуємо використання різних дефініцій: *стилістична компетентність* (Л. Кантейкіна, І. Кучеренко), *стилістична компетенція* (Г. Атласова, М. Бодоньї, О. Вовк, О. Корякіна, Л. Ліннікова, О. Мількевич, А. Сапарбаєва, Ю. Слободська, А. Суєтіна), *лінгвістична стилістична компетенція* (Ю. Слободська), *дискурсивно-стилістичний складник* (М. Стурикова), *лінгвостилістична компетенція / компетентність* (Є. Бірюкова, М. Маєвський), *комунікативно-стилістична компетенція* (А. Приймак), *функційно-стилістична компетенція* (І. Нагрибельна), *жанрово-стилістична субкомпетенція* (О. Сковородников і Г. Копніна) тощо.

Нечіткість тлумачення поняття *стилістична компетентність* призводить до різного її уналежнення. М. Бодоньї, О. Вовк, Л. Кантейкіна, Ж. Капенова, О. Корякіна, М. Стурикова, І. Головчанська, Л. Ліннікова вважають стилістичну компетенцію / компетентність складником комунікативної. Трапляється хитання в поглядах одних і тих самих дослідників, наприклад, Л. Кантейкіна то впевнена, що стилістична компетентність належить до комунікативної [198], то позиціонує її як рівнозначну з комунікативною й визначає обидві складниками діяльності вчителя-словесника як мовної особистості [199, с. 85]. Г. Лещенко зараховує стилістичну спеціально предметну компетенцію до мовної компетенції школярів [294], К. Климова уналежнює стилістичну компетенцію до мовнокомунікативної професійної компетенції майбутніх педагогів-нефілологів [212, с. 176]. О. Сковородников і Г. Копніна пропонують у складі комунікативної компетенції вирізняти функційно-текстову, функційно-експресіологічну й жанрово-стилістичну субкомпетенції [551, с. 11]. М. Стурикова говорить про дискурсивно-стилістичний складник комунікативної компетенції як «статусно-рольову мовленнєву діяльність людей, загальною прикметною ознакою якої є професійні відношення (учитель – учень, викладач – студент, керівник – підлеглий, продавець – покупець та інші) і, як результат цього, мовленнєві витвори, що відповідають комунікативній ситуації» [588, с. 29]. Р. Дружененко виокремлює

стилістичний сегмент комунікативно-прагматичної компетентності вчителя-словесника, пояснюючи впливовою комунікативною силою (ілокуцією) засобів стилістики, які «за певних умов спілкування покликані реалізувати прагматичну функцію та досягти перлокутивного ефекту» [164, с. 102].

Ми вважаємо стилістичну компетентність окремою компетентністю майбутніх учителів української мови і літератури й одним із різновидів лінгвістичної компетентності. До того ж убачаємо недоцільність у закладах вищої освіти повсякчас підпорядковувати стилістичну компетентність комунікативній, що пояснюється можливостями характеристики останньої у двох вимірах: 1) для студентів неспеціальних факультетів – як окрема загальнопрофесійна (загальна / загальнокультурна) компетентність; 2) для майбутніх філологів, учителів-словесників – як складник іншої компетентності, наприклад, стилістичної.

Дослідники по-різному трактують стилістичну компетентність:

1) «знання наукових основ стилістики і її предметних категорій, оволодіння стилістичними засобами мови і способами їх поєднання в текстах різних стилів і жанрів, вміння використовувати ці знання для розуміння чужих і продукування власних висловлень в різних ситуаціях і сферах спілкування» (Л. Лінникова, 1995 р.) [296, с. 7];

2) «активне оволодіння мовою на основі дотримання культурно-мовленнєвих норм, доцільного вибору й використання різнорівневих мовних засобів, адекватних ситуації спілкування»; «інтегрована якість особистості, яка обізнана не лише в нормах російської літературної мови, її функційних стилях, але й у способах побудови різножанрових цілісних висловлень на основі доцільного використання синонімічних засобів і подолання інтерференції рідної мови» (Л. Кантейкіна, 2008 р.) [200];

3) компетентність, що «забезпечує доцільність і доречність висловлень у різних сферах і ситуаціях спілкування; дотримання культурно мовленнєвих норм, які передбачають вибір і поєднання мовних засобів, що створюють певну стилістично-мовленнєву організацію» (О. Корякіна, 2008 р.) [240];

4) готовність у процесі мовленнєво-комунікативної діяльності добирати

стилістичні засоби, враховуючи умови спілкування (Ж. Капенова, 2009 р.) [202];

5) інтегративну ознаку особистості, «яка обізнана в зображально-виражальних засобах мови, принципах найбільш доцільного їх відбору й використання у конкретних мовленнєвих ситуаціях. Саме вона допомагає передавати найтонші відтінки думок і обмінюватися інформацією в різних актах комунікації, правильно оперуючи системою синонімічних засобів мови, аутентичних до ситуації спілкування» (Л. Кантейкіна, 2011 р.) [199, с. 85];

б) «здатність і готовність активно оволодіти іноземною мовою на основі дотримання реєстра спілкування і культурно мовленнєвих норм, які передбачають вибір і поєднання мовних засобів, адекватних ситуації спілкування, і створюють певну стилістично-мовленнєву організацію дискурсу, а також розв'язувати за допомогою методів стилістики типові професійні завдання й підвищувати свою професійну кваліфікацію» (Ю. Слободська, 2014 р.) [556] тощо.

У наведених визначеннях актуалізовано знання наукових основ стилістики та її категорій, оволодіння стилістичними засобами мови, добір і використання мовних засобів у текстах різних функційних стилів, типів і жанрів, зокрема доцільне вживання синонімічних засобів і подолання мовної інтерференції, розуміння чужих і продукування власних висловлень у різних ситуаціях і сферах спілкування, дотримання мовних і культурно-мовленнєвих норм, розв'язування типових професійних проблем і підвищення професійної кваліфікації та ін. Поза увагою науковців залишилися такі площини, як редагування й реконструювання текстів, розвиток мовного чуття й мовного смаку, піднесення культури професійного, ділового й побутового мовлення та ін.

На підставі аналізу наукової літератури вважаємо, що *стилістична компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури* – багатокомпонентна й динамічна здатність особистості, що є результатом навчання стилістики української мови, зокрема засвоєння знань зі стилістики, оволодіння стилістичними вміннями й навичками, наявність мотиваційно-ціннісного ставлення й поведінкових норм, а також досвіду їх застосування під

час конструювання стилістично довершеного тексту в усній і писемній формах, використання мовних засобів відповідно до мети, умов й цільових настанов спілкування, здійснення науково-дослідницьких пошуків і майбутньої педагогічної діяльності.

На думку В. Краєвського і А. Хуторського, структурними елементами компетентності є досвід пізнавальної діяльності (знання), способи діяльності (уміння діяти за зразком), творча діяльність (уміння ухвалювати рішення в проблемних ситуаціях), емоційно-ціннісне ставлення (особистісні орієнтири), особистісний досвід [252]. Н. Голуб переконує, що «компетентність – складний термін, багатокomпонентний, у структурі його виділяють, зокрема, такі елементи: знання, вміння, навички, досвід застосування їх, ціннісне ставлення, поведінкові норми, сформовані у результаті навчальної діяльності» [110, с. 105]. У наукових працях неоднаково окреслюються складники (компоненти) компетентності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Складники (компоненти) компетентності в наукових працях

Дослідник	Вид компетентності	Складники (компоненти) компетентності
І. Зимня (2006 р.) [182]	–	<i>аспекти:</i> мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісно-смысловий, емоційно-вольовий
Г. Селевко (2006 р.) [514]	–	<i>складники:</i> когнітивний (знання), операційно-технологічний (діяльнісний), мотиваційний (емоційний), етичний, соціальний, поведінковий
Г. Лещенко (2009 р.) [294]	мовна	<i>компоненти:</i> <ul style="list-style-type: none"> • когнітивний (знання, вміння, навички, способи діяльності); • регуляторний (знання й уміння рефлексії, самооцінка, самодіагностика, самокорекція); • особистісно-смысловий (ціннісні орієнтації, мотиви навчально-пізнавальної діяльності, емоційне забарвлення навчального матеріалу)
Н. Остапенко (2010 р.) [403]	лінгводидактична	<ul style="list-style-type: none"> • <i>складові чинники:</i> мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний; • <i>компетенції:</i> інформаційна, мотиваційна, логічна, методологічна, особистісна (процесуальна), технологічна, комунікативна, проєктивна, рольова, аксіологічна (культурологічна), соціальна, креативна, стратегічна, діагностична, дискурсивна, рефлексивна
Н. Голуб (2013 р.) [108]	–	<i>компоненти:</i> ціннісно-мотиваційний, пізнавальний (когнітивний), емоційний, поведінковий
С. Омельчук	мовна	<i>субкомпоненти:</i> мотиваційний, емоційний, інтелектуальний,

Дослідник	Вид компетентності	Складники (компоненти) компетентності
(2016 р.) [391]	дослідницька	компетентнісний
М. Оліяр (2016 р.) [389]	комунікативно-стратегічна	<i>складники:</i> ціннісно-мотиваційний, когнітивний (інформаційно-комунікативний), операційно-дієвий, рефлексивно-емпатійний, афективний, фатичний
В. Нищета (2017 р.) [366]	риторична	<ul style="list-style-type: none"> • <i>площини:</i> теоретично-практична, організаційно-методологічна, процесуально-діяльнісна, морально-етична (соціокультурна), комунікативної активності, впливовості мовленнєвого акту; • <i>аспекти:</i> мотиваційно-оцінний, теоретичний, аналітичний, діяльнісний, творчий, активного слухання, конфліктологічний, емоційно-вольовий, образно-мовленнєвий
Л. Мацько, Т. Груба, О. Семенов, Т. Симоненко (2017 р.) [621]	ключові й предметна	<i>компоненти:</i> когнітивний (знаннєвий), праксеологічний (діяльнісний), аксіологічний (ціннісний), інтерактивний (поведінковий)
Н. Голуб, О. Котусенко, О. Горошкіна, В. Новосьолова та ін. (2017 р.) [620]	ключові й предметна	<i>компоненти:</i> знаннєвий, діяльнісний, ціннісний, емоційний та поведінковий

У структурі стилістичної компетентності дослідники виокремлюють такі компоненти (складники): лінгвістичний, мовний, мовленнєвий, етнокультурознавчий (Л. Ліннікова [296]); когнітивний, інтерпретувальна здібність, особистісно-смісловий, регуляторний, досвід діяльності, індикатори із перевірки сформованості компетенції (О. Корякіна [240]); мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, комунікативно-мовленнєвий (Л. Кантейкіна [200]); цільовий, мотиваційно-ціннісний, інструментальний, особистісний (Ю. Слободська [556]) тощо. Єдиного підходу до структури стилістичної компетентності немає.

На підставі аналізу наукових студій, власного досвіду науково-педагогічної діяльності й проведеного дослідного навчання вирізняємо такі складники стилістичної компетентності:

1) за психологічними чинниками:

– мотиваційний – свідоме ставлення до опанування стилістики української мови й розуміння потреби стилістичних знань у майбутній педагогічній

діяльності, у підвищенні рівня професійного, ділового й побутового мовлення, для здійснення мовленнєвого виховання сучасного суспільства;

- знаннєвий (когнітивний) – усвідомлене опанування й осмислення теоретичних знань зі стилістики й потреба повсякчасного їх поповнення, здатність активно засвоювати стилістичні поняття й категорії та розуміти їх;

- діяльнісний – набуття стилістичних умінь і навичок;

- ціннісний – вибір мовних засобів і послуговування ними з урахуванням загальнолюдських, національних, родинних цінностей, естетичної функції; дотримання правил українського мовленнєвого етикету; використання в усному й писемному мовленні форм, сповнених української ментальності; усвідомлення української мови й спілкування як цінностей;

- емоційний – налагоджування емоційного контакту зі співрозмовником за допомогою належного добору мовних засобів; урахування терапевтичної функції слова;

- рефлексійний – самооцінювання, оцінювання, контроль і коригування рівня знань зі стилістики, здатність до обґрунтування доцільності обраних мовних засобів у текстах різних функційних стилів, типів і жанрів, здійснення самоаналізу й аналізу усного та писемного мовлення, корегувати його, набуття потреби до подальшого розвитку й самоосвіти зі стилістики;

2) за змістовим наповненням:

- загальностилістичний (засвоєння загальних понять і категорій стилістики);

- рівневостилістичний: фонетично-стилістичний, лексично-стилістичний (лексично-стилістичний і фразеологічно-стилістичний), граматично-стилістичний (словотвірно-стилістичний, морфологічно-стилістичний, синтаксично-стилістичний);

3) за діяльнісними ознаками:

- мовний – засвоєння стилістично забарвлених мовних засобів;

- мовленнєвий – оволодіння базовими мовленнєвими поняттями, сприймання, аналіз, інтерпретування, конструювання, реконструювання й

редагування текстів різних функційних стилів, типів і жанрів мовлення;

– комунікативний – використання мовних засобів у різних ситуаціях спілкування (комунікації) та з різними комунікантами;

– самоосвітній – готовність і потреба здійснювати самоосвіту й саморозвиток стосовно засвоєння нових знань зі стилістики та вироблення стилістичних умінь;

– науково-дослідницький – оволодіння методами наукового дослідження зі стилістики, здійснення наукових пошуків; спостереження й аналіз стилістичних явищ, уміння їх репрезентувати;

– методичний – застосування стилістичних знань в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти й готовність здійснювати педагогічну діяльність щодо викладання стилістики.

Лише інтегрування й узаємодія зазначених складників призведе до формування високого рівня стилістичної компетентності майбутніх учителів-словесників.

Отже, підходи – це підґрунтя, що визначає зміст навчання стилістики в закладах вищої освіти. На сучасному етапі розвитку освітньої галузі навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури має відповідати особистісно зорієнтованому й діяльнісно-компетентнісному підходам. Важливим є формування стилістичної компетентності студентів. Підходи зреалізуються через відповідні принципи навчання, добір належних методів і прийомів вивчення стилістики української мови.

3.2. Принципи навчання стилістики української мови в умовах нової освітньої парадигми

Принципи навчання визначають пріоритетні особливості системи мовної освіти, відповідають запитам і потребам суспільства, абстрагуються з практики навчання та є правилами практичної навчальної роботи викладача (І. Дроздова, О. Копусь, С. Омельчук, Т. Туркот). А. Алексюк зауважує, що «принципи

дидактики виконують не тільки регулятивні (нормативні) функції у практиці навчання, а й методолого-евристичні функції у сфері науково-педагогічного знання як елемент останнього» [2, с. 431].

Для успішного реалізування методичної системи навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти необхідно визначити її дидактичні основи. Принципи навчання регулюють й охоплюють усі сторони освітньої діяльності, є фундаментом процесу навчання й «вагомим чинником ефективності методичної системи» [25, с. 132]. Автори «Практикуму з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі» кваліфікують принципи як «провідні концептуальні положення, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу відповідно до його мети та закономірностей» [475, с. 31].

Підвалинами дидактичних основ навчання є праці українських і зарубіжних педагогів – А. Алексюка, Ю. Бабанського, Ф. Дистервега, А. Загвязинського, Я. Коменського, І. Лернера, В. Онищука, Г. Песталоцці, О. Савченко, М. Скаткіна, М. Фіцули й лінгводидактів – О. Біляєва, Ф. Буслаєва, М. Вашуленка, Є. Дмитровського, В. Іваненка, С. Карамана, В. Масальського, А. Медушевського, В. Мельничайка, М. Пентилюк, К. Плиско, В. Сухомлинського, О. Текучова, К. Ушинського, Л. Федоренко, С. Чавдарова та ін.

Очевидно, що принципи навчання між собою пов'язані, взаємодоповнюють і взаємозбагачують один одного, становлять єдність, яка призводить до покращення організації освітнього процесу загалом. Досі немає одностайності в розв'язанні проблеми класифікації принципів навчання. Сьогодні усталеним (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, Л. Мацько, А. Нікітіна, В. Новосьолова, С. Омельчук, М. Пентилюк, Л. Попова, О. Семенов, Г. Шелехова та ін.) є поділ принципів навчання на:

– *дидактичні, або загальнодидактичні:*

а) *традиційні:* науковості, систематичності, послідовності, наступності, перспективності, зв'язку теорії з практикою (урахування життєвої перспективи, практичної спрямованості, пізнавально-практичної спрямованості, врахування

спеціальності, життєвої доцільності й дієвості знань), наочності, доступності, зв'язку навчання, виховання й розвитку, свідомості й активності, міцності знань та ін.;

б) *сучасні*: демократизації, гуманізації, гуманітаризації, єдності національного й загальнолюдського, розвивального навчання, стимулювання самоосвіти й самостійності в навчанні, співтворчості, креативності, співпраці (спільної діяльності педагога й учнів), індивідуалізації та диференціації, оптимізації, концентризму, особистісної орієнтації, природовідповідності, системності, інтегративності (між- та внутрішньопредметного зв'язку; міжрівневих, внутрішньорівневих і міжпредметних зв'язків), дослідницького спрямування (дослідницької та пошукової активності), емоційності, проблемності (проблемно-ситуативний), комплексного розвитку всіх сфер особистості, актуалізації результатів навчання, інтенсивності, глобальності та ін.;

– *лінгводидактичні, або методичні*, що відбивають специфіку навчання мови:

а) *загальнометодичні*: взаємозалежності мови й мислення, зв'язку вивчення мови з мовленнєвою діяльністю (або органічного поєднання навчання мови й мовлення), екстралінгвістичний, функційний, поліфункційності української мови, позалінгвальний, функційно-стилістичного спрямування, зв'язку навчання двох (кількох) мов, нормативно-стилістичний, взаємозалежності усного й писемного мовлення (усного випередження), комунікативності (комунікативно-діяльнісний), соціокультурний, культурологічний (культуровідповідності), текстоцентризму, інтеграції лінгвістичних знань, використання мовленнєвої практики, контекстний тощо;

б) *специфічні (рівневі, часткові)*: вивчення морфології на синтаксичній основі, зв'язок навчання пунктуації та виразного читання, зіставлення звуків і букв, лексично-синтаксичний, структурно-семантичний, інтонаційний, структурно-словотворчий, парадигматичний та ін.

Наявні спеціальні праці українських дослідників, у яких зроблено спроби систематизувати лінгводидактичні принципи навчання української мови. В основі

цих поділів різні категорійні ознаки:

– *етнопедagogічна основа*: народності; природовідповідності; історизму; етнічної соціалізації; європеїзму; культуровідповідності; збереження мовної єдності, наступності й спадкоємності поколінь; емоційності; родинно-громадсько-шкільної мовної гармонії; врахування регіонального, місцевого й домашнього (родинного) мовного середовища; виховального навчання; розвитку мовлення й мислення, стимулювання словесного самовдосконалення школярів (М. Стельмахович) [572];

– *функції мови*: принцип вивчення мови в єдності змісту й форми: від пізнання мови як духовної скарбниці народу до пізнання всесвіту і свого місця в ньому; принцип вивчення мовних одиниць усіх рівнів мовної системи на основі лінгвістичного аналізу тексту (в єдності змісту й форми) з урахуванням авторського задуму; принцип розвитку читацьких інтересів, формування уявлень про неповторність мовної особистості автора; принцип поєднання розвитку мовлення й розвитку мислення; принцип зумовленості основного напрямку вивчення української мови її комунікативною функцією в усіх її проявах (вивчення різних типів, стилів і жанрів мовлення як реального вираження мовної комунікації); функційно-стилістичний принцип вивчення мови; принцип усвідомлення естетичної функції української мови (милозвучності мови, художньо-виражальних функцій лексичних і граматичних мовних одиниць); принцип взаємозв'язку мовних рівнів у процесі їх вивчення; принцип взаємозв'язку в засвоєнні мовних і мовленнєвих знань, формуванні навчально-мовних, правописних і мовленнєвих умінь (Т. Донченко) [155];

– *лінгводидактичні закономірності засвоєння мови*: пізнавально-практичної та функційно-комунікативної спрямованості навчання мови; вивчення мови у структурній цілісності, з обов'язковим пізнанням її рівнів; вивчення мовних явищ у єдності форми й змісту; вивчення мови в міжрівневих, внутрішньорівневих і міжпредметних зв'язках; активізація взаємовпливу навчання мови й розвитку мислення та мовлення; використання мовленнєвої практики для засвоєння теорії мови й, навпаки, – теорії мови для розвитку

мислення (К. Плиско) [430, с. 69] тощо.

У методиці вивчення окремих розділів української мови вирізняють часткові (специфічні) методичні принципи, зокрема фонетики (З. Бакум, Л. Федоренко), когнітивної методики (О. Горошкіна, М. Пентилюк, А. Нікітіна) тощо.

Педагогіка й дидактика вищої школи спирається на всі, зазначені вище, принципи навчання. Натомість освітній процес у закладах вищої освіти має специфіку – здійснення професійного навчання (а відтак – рухливість і мінливість професій, старіння інформації), організація науково-дослідницької роботи, використання інших форм викладання, інтелектуально-творча діяльність і самоосвіта студентів, неперервна освіта, вивчення не основи наук, а науки, поєднання навчання й науки в діяльності викладача та ін. [412, с. 109–110].

Наукові доробки дають підстави висновкувати про такі принципи навчання в закладах вищої освіти (принципи, які використовує дидактика середньої школи, не повторюємо):

- принцип поєднання індивідуального пошуку знань із навчальною роботою в колективі (П. Шляхтун) [659];

- принципи неперервної філологічної освіти: багаторівневність, наступність, мобільність, гнучкість, інтегративність (О. Семенов) [519];

- орієнтування вищої освіти на розвиток особистості майбутнього спеціаліста; забезпеченості неперервної освіти; інформатизації, технічної та технологічної забезпеченості освітнього процесу; відповідності змісту вищої освіти сучасним і прогнозованим тенденціям розвитку науки (техніки), виробництва (технологій); оптимального співвідношення загальних, групових та індивідуальних форм організації освітнього процесу в закладі вищої освіти; застосування раціональних методів і засобів навчання на різних етапах підготовки фахівців; відповідності результатів підготовки спеціалістів вимогам, що висуваються конкретною сферою професійної діяльності, забезпечення їхньої конкурентоспроможності (З. Курлянд) [412, с. 110–111];

- гуманізації виховання; наукового, світського характеру навчання; єдності національного й загальнолюдського; пріоритету розумового та морального

спрямування змісту навчання і виховання; поєднання активності, самодіяльності й творчої ініціативи студентів з вимогливим керівництвом викладача; урахування індивідуальних, вікових особливостей студентів в освітньому процесі (С. Вітвицька) [87] тощо.

В українській лінгводидактиці вищої школи принципи навчання студіювали З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, М. Греб, Н. Грона, І. Дроздова, О. Караман, С. Караман, К. Климова, О. Копусь, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, М. Оліяр, Н. Остапенко, М. Пентиліюк, К. Плиско, О. Семеног, Т. Симоненко, Н. Тоцька та ін. (додаток Е).

Автори «Практикуму з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі» вирізняють закономірності й принципи навчання [475]. На їхню думку, врахування певних закономірностей сприяє ефективній організації освітнього процесу вищої школи. Зокрема, це урахування мотивів, внутрішніх прагнень студента, що дозволяє виробити ефективну індивідуальну траєкторію навчання; залежність між взаємодією викладача й студентів і результатами навчання; збереження наступності освіти в системі «школа-виш»; моделювання майбутньої професійної діяльності студентів; залежність ефективності навчання від методично правильного планування самостійної роботи студентів. Ці закономірності є підґрунтям загальнодидактичних і лінгводидактичних (зокрема, загальнометодичних) принципів.

У монографії «Основи професійної лінгводидактики» представлено авторську концепцію номенклатури основоположних і допоміжних принципів інноваційної професійної лінгводидактики як теоретичного підґрунтя, що забезпечує успішність практичної реалізації іншомовної освіти. З-поміж принципів виокремлено:

– *основоположні принципи* – врахування вимог соціально-професійного середовища, урахування вимог компетентнісного підходу, інтернаціоналізації, інтегративності (імплицитності), міждисциплінарності, комплексного формування професійної іншомовної компетентності, формування орієнтованості й мотивованості до майбутньої професійної діяльності, іншомовної

професіоналізації та випереджального професійного розвитку, подвійної детермінації змісту підготовки, функційності професійної іншомовної підготовки, моделювання квазіпрофесійної діяльності, урахування індивідуальних траєкторій професійного розвитку (антропоцентричності);

– *допоміжні принципи* – міжкультурності / кроскультурності, урахування вікових особливостей студентів, формування навчальної автономності, проблемності навчання, варіативності змісту й технологій навчання, модульності підготовки, неперервної мовної підготовки, активної комунікативності, багаторівневої підготовки в умовах диверсифікації освітнього процесу в закладі вищої освіти, оригінальності й автентичності матеріалів і видів діяльності, цілісності педагогічного процесу, інтерактивності, селективності й елективності, взаємопов'язаного розвитку мовленнєвих умінь, доцільності навчальних матеріалів, поєднання демократичного й авторитарного підходів до організації освітнього процесу, врахування вимог до професійної компетентності викладача [256].

Вартісними є *специфічні (часткові, або рівневі) лінгводидактичні принципи*, які віддзеркалюють специфіку вивчення тієї чи тієї мовознавчої дисципліни або певного аспекту в методиці навчання лінгвістичних або лінгводидактичних дисциплін у закладах вищої освіти.

Принципи навчання стилістики або вивчення окремих стилістичних аспектів у загальноосвітніх навчальних закладах спорадично потлумачили українські (Л. Алексєєва, Н. Баранник, В. Бадер, Л. Кратасюк, І. Кучеренко, В. Луценко, А. Нікітіна, М. Марун, Ю. Мельничук, М. Пентиліук, Н. Сіранчук, Л. Сугейко, Н. Янко та ін.) й зарубіжні (Г. Атласова, Ж. Капєнова, О. Корякіна, Ф. Литвинко, Л. Муріна, О. Прєликова, Т. Чижова та ін.) дослідники.

Засадничою студією щодо вирізнення принципів навчання стилістики є праця М. Пентиліук (1984 р.), у якій виокремлено такі принципи: розрізнення особливостей усного й писемного мовлення школярів; засвоєння стилістичних норм на основі глибокого знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм; формування навичок стилістичної грамотності; поглиблення й ускладнення

змісту занять із стилістики; розрізнення стилістичних недоліків; вироблення уваги до виразності мовлення; використання «чуття мови» в роботі зі стилістики [421, с. 89–90].

Т. Чижова (1987 р.) говорить про використання специфічних принципів навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти: взаємозв'язку вивчення стилістики з іншими розділами науки про мову, контекстного розгляду стилістичних засобів, урахування стилістичних норм і можливості – неможливості їх порушення [650, с. 94]. А. Нікітіна (2000 р.) для ефективної методики застосування лексично-стилістичного аналізу тексту на уроках української мови в 5-7 класах пропонує послуговуватися загальнодидактичними й специфічними принципами, зокрема відповідності змісту і співвідношення окремих процедур лексичного й стилістичного видів аналізу програмовому мовному матеріалу; послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення змісту лексично-стилістичного аналізу; урахування дидактичного потенціалу, культурологічної цінності аналізованого тексту; дотримання внутрішньорівневих, міжрівневих, міжпредметних зв'язків; порівняння й зіставлення різностильових мовних явищ; застосування психологічних чинників; диференційованого підходу; поєднання аналітичних і синтетичних завдань; попередження можливих мовленнєвих помилок і стилістичних недоліків; герменевтично орієнтованого підходу, що реалізує поєднання функційного й когнітивного; прагматичного спрямування аналізу тексту [367].

М. Марун (2000 р.) вважає, що в роботі над формуванням умінь і навичок ділового мовлення в учнів 5-9 класів треба застосовувати комунікативно-діяльнісний, лінгводидактичний, культурологічний і проблемно-пошуковий принципи [318]. І. Кучеренко (2005 р.), створюючи науково обґрунтовану систему роботи над розвитком стилістичних умінь і навичок учнів 10-11 класів, пропонує зважати на комунікативно-діяльнісний, екстралінгвістичний, структурно-семантичний і функційно-стилістичний принципи [278]. Принципи мовного розвитку під час навчання ділового мовлення визначає О. Преликова (2005 р.) – комунікативний, когнітивний, соціокультурний, градуальності, опертя

на алгоритми мовлення й мовні моделі, диференціації та зіставлення в процесі мовленнєвого вибору, прагматичний [480]. Л. Муріна й Ф. Литвинко (2003 р.) акцентують на принципі органічного поєднання стилістичної роботи з вивченням фонетики, лексики, словотвору, морфології, синтаксису; поєднання аналітичної роботи із синтетичною; функційно-стилістичному; стилістичних відмінностей між контекстами або мовленнєвими засобами та їх зумовленості соціальними чинниками; оцінки доречності – недоречності використання мовних засобів і стилістичних прийомів у контексті [357].

Технології образномовленнєвого спрямування (Н. Сіранчук, 2008 р.) ґрунтуються на таких лінгводидактичних принципах, як-от: мовленнєве спрямування, взаємозв'язок усіх сторін мови в процесі навчання, єдність образного мовлення й образного мислення, забезпечення емоційного тла й цілеспрямованого сприймання наочного матеріалу з використанням доцільної лексики [548]. О. Корякіна (2008 р.) упевнена, що кожен із підходів до навчання реалізується за допомогою певних принципів: когнітивно-комунікативний – когнітивності, комунікативності, текстоцентричності, функційно-семантичного; діяльнісний – системності й взаємозв'язку; особистісно зорієнтований – індивідуалізації та диференціації [240].

Комплексний підхід до формування комунікативної компетентності стилістичними засобами повнозначних частин мови спрямував увагу В. Луценко (2009 р.) на загальнодидактичні принципи (науковості, наступності й перспективності, наочності та ін.). Застосовуючи функційно-стилістичний підхід до засвоєння повнозначних частин мови, дослідниця керувалася й лінгводидактичними принципами: розрізнення особливостей усного й писемного мовлення; засвоєння стилістичних норм на основі глибокого знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм; вироблення уваги до виразності мовлення; формування навичок стилістичної грамотності; поглиблення й ускладнення змісту занять із стилістики; розрізнення стилістичних недоліків; використання «чуття мови» в роботі зі стилістики; розвиток мовлення на внутрішньо- й міжпредметній основі [308].

Ю. Мельничук (2009 р.) вважає, що створенню оптимальної методики формування стилістичних умінь в десятих класах філологічного профілю посприяють такі специфічні принципи навчання стилістики: врахування стилістичних норм і можливості – неможливості відхилення від них, взаємозв'язку навчання стилістики з іншими розділами науки про мову, системно функційний, текстоцентричний, діяльнісний, комунікативний [333]. На думку Л. Алексеевої (2009 р.), до основних методичних принципів, які забезпечують ефективність роботи з виражальними засобами мови, належать єдність розвитку мовлення й мислення; взаємозв'язок видів мовленнєвої діяльності; випереджувальний розвиток усного мовлення; зв'язок розвитку мовлення з формуванням мовної, стратегічної, соціокультурної компетенцій; принцип внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків [3]. Ж. Капенова (2009 р.) у формуванні стилістичної компетентності учнів в умовах функційно-комунікативного підходу акцентує на власне методичних принципах, зокрема урахуванні особливостей функціонування російської мови в умовах двомовності й полімовності; функційно-комунікативного спрямування; урахуванні екстралінгвістичних умов навчання, максимально наближених за основними екстралінгвістичними ознаками до умов природної комунікації в різних сферах; периферійної організації стилістично забарвлених одиниць навколо основних стилістично нейтральних мовних засобів, об'єднаних концентрично; відбору лексично-стилістичного матеріалу в межах мовленнєво-комунікативних тем; різнобічного й повного охоплення в стилістичному аспекті текстового матеріалу, новизни змісту висловлень; відбору й організації граматично-стилістичного матеріалу в межах функційно-семантичного поля; врахуванні денотативно-конотативного значення одиниць комунікативної граматики [202].

Лінгводидактична модель формування текстотворчих умінь в учнів раннього підліткового віку, яку досліджувала Л. Кратасюк (2011 р.), ґрунтується на загальнодидактичних принципах (природовідповідності, єдності загальнолюдських і національних цінностей, співтворчості вчителя й учня, оптимізації, диференціації, індивідуалізації, варіативності й комунікативності), з-

поміж яких інтегральним виявився принцип природовідповідності, та спеціальних лінгводидактичних принципах (єдності мовної освіти й мовленнєвої творчості, взаємозалежності усного й писемного мовлення, опанування мови шляхом розв'язання мовленнєвих завдань із відповідною мірою розвивальної допомоги) [254].

Принципи взаємозв'язку навчання мови й мовлення; єдності розвитку мовлення й мислення; мотивації мовленнєвої діяльності; функційно-комунікативної спрямованості навчання мови та функційно-стилістичної диференціації мовлення; розкриття емоційно-експресивної функції мови й оцінки виразності мовлення; розвитку дару слова й чуття мови, зв'язку інтуїтивного й свідомого підходів до навчання; органічного поєднання стилістичної роботи з вивченням лексичного й граматичного матеріалу; контекстного розгляду стилістичних засобів мови пропонує застосовувати Н. Янко (2011 р.) для формування стилістичних умінь учнів 3-4 класів у процесі роботи над текстами різних типів [676]. Натрапляємо на наукові студії, актуалітетами в яких є один або декілька принципів навчання, зокрема Л. Сугейко (2011 р.) – наступності й перспективності [592], В. Бадер (2004 р.) – взаємозв'язаного навчання усного й писемного мовлення [17], Г. Атласова – зіставлення стилістичних систем неспоріднених мов [9] тощо.

Розробляючи методику вдосконалення граматично-стилістичних умінь студентів філологічних факультетів у процесі самостійної роботи, Н. Баранник (2010 р.) опиралася на загальнодидактичні (науковість, свідомість, системність, доступність) і лінгводидактичні (цілісного вивчення мови й мовлення, поєднання системи стилістичної роботи з вивченням граматики, урахування функційно-стилістичної диференціації, текстоцентричного підходу до вивчення мовних явищ) принципи [32]. Л. Кантейкіна (2011 р.) упевнена, що принципи практичного спрямування, функційності, комунікативності, єдності аспектного й комплексного підходів до мовних явищ, урахування рідної мови, культуровідповідності сприяють оптимізації освітнього процесу з формування стилістичної компетентності в студентів-білінгвів [200].

І. Кучеренко стверджує: «У дидактиці початку ХХІ ст. кількість принципів чітко не визначено, зміст та сутність принципів навчання уточнюється і з'являються сучасні принципи, у яких відображено новітні вимоги суспільства й освіти, а науковці продовжують вивчати складні зв'язки і відношення між активними компонентами навчального процесу» [279, с. 76]. Дидактична категорія *принципи навчання* не є сталою, вона повсякчас змінюється й оновлюється – трансформуються погляди на теоретичні основи навчання, а також з'являються нові принципи, що відповідають сучасним потребам освітнього процесу закладів вищої освіти. Організація вивчення стилістики потребує вдумливого підходу до відбору принципів навчання, їх наукового обґрунтування й визначення методичних шляхів реалізації. Безсумнівним у процесі навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти є опертя на загальнодидактичні принципи (традиційні й сучасні), а також використання лінгводидактичних (зокрема, загальнометодичних) принципів навчання (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Принципи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури

ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ		
Традиційні принципи	Сучасні принципи	
<ul style="list-style-type: none"> • науковості • систематичності • послідовності • зв'язку теорії з практикою • доступності • наступності • перспективності • наочності • свідомості • єдності навчання, виховання й розвитку особистості • активності • міцності знань • фундаменталізації • диференціації • історизму та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • системний • гуманізації • гуманітаризації • забезпечення єдності в науковій і навчальній діяльності • актуалізації результатів навчання • розвивального навчання • міждисциплінарних зв'язків • єдності національного й загальнолюдського • інтенсивності • інтерактивний • концентризму (циклічності) • морально-етичний • оптимізації • природовідповідності • проблемності • гендерний 	<ul style="list-style-type: none"> • співпраці • співтворчості (творчий, креативності) • психологічний • емоційності • позитивної мотивації • комплексного розвитку особистості • індивідуалізації • аксіологічний • герменевтичний • гносеологічний • когнітивний • прагматичний • синергетичний • стимулювання самоосвіти й самостійності • практичної спрямованості (урахування життєвої перспективи)

	<ul style="list-style-type: none"> • мобільності • гнучкості • неперервності 	<ul style="list-style-type: none"> • педагогізації • застосування різних форм освітньої діяльності • оптимального вибору методів і прийомів • вибору індивідуальної освітньої траєкторії й ін.
ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ (МЕТОДИЧНІ) ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ		
<i>Загальнометодичні принципи</i>	<i>Специфічні (рівневі, або часткові)</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • пізнавальної спрямованості навчання мови • активної комунікативності • взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності • зв'язку вивчення мови з мовленнєвою діяльністю • домінуючої ролі вправ • поступового ускладнення вправ • урахування дидактичних потенцій тексту • зв'язку у вивченні мовознавчих розділів • використання чуття мови • систематичного поповнення активного українського словника • розуміння мовних значень • опертя на історію мови • збереження мовної єдності, наступності й спадкоємності поколінь (ментальний) • текстоцентричності • функційно-стилістичний • етнокультурознавчий • культурологічний • соціокультурний • лінгвокреативності • автентичності • лінгвоекологічний • лінгвокогнітивний • лінгвосинергетичний та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • метадисциплінарності • урахування динаміки стилів • засвоєння стилістичних норм на основі знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм • урахування стильових і стилістичних норм • стимулювання словесного самовдосконалення • етики й естетики мовлення • навчання на мовленнєвих взірцях • послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення стилістичного аналізу • контекстного розгляду стилістичних явищ • зумовленості мовленнєвих засобів соціальними чинниками • естетичної вартості текстів • урахування різностильової й різножанрової спрямованості текстів • урахування регіонального компоненту • актуальності й сучасності текстів • використання мовленнєвої практики для засвоєння стилістичних норм та ін. 	

Водночас засвоєння стилістики майбутніми учителями української мови і літератури має специфіку, яка відбивається у специфічних (рівневих, або часткових) принципах навчання (див. табл. 3.4). Потлумачимо ці принципи навчання стилістики української мови докладніше.

Принцип метадисциплінарності сьогодні є необхідною умовою навчання стилістики в закладах вищої освіти, що зумовлено «впливом інтегративних процесів, стимульованих пошуками нових підходів до опрацювання новітніх об'єктів мовної практики» [40, с. 117]. Він спонукає майбутніх учителів української мови і літератури цілісно сприймати світ загалом, і текст зокрема. Цілком слушною в цьому аспекті є думка А. Нікітіної: «Методисти стверджують, що сьогодні будь-яка лінгвістична наука під час аналізу матеріалу повинна спиратися на дані інших дисциплін. Сучасні лінгвістичні процеси, зумовлені

глобалізацією, призводять до розмивання стилів і жанрів, тому лінгвостилістика повинна використовувати нелінгвістичні засоби аналізу мовного матеріалу – інформатики, соціології, семіотики, культурології тощо» [370, с. 30]. Принцип метадисциплінарності потребує системного об'єднання змісту не лише «класичних» навчальних дисциплін [48, с. 18]: сучасної української літературної мови, психології, психолінгвістики, етики й естетики, логіки, філософії, історії української літератури, літературознавства й ін., а й сучасних – дискурсології, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, філософії мови, соціолінгвістики, прагмалінгвістики, етнолінгвістики тощо.

Принцип урахування динаміки стилів зумовлений потребою віддзеркалювати нові аспекти в системі функційних стилів, відмовлятися від визнання ідеальності художнього стилю, потлумачувати інноваційні тенденції в публіцистичному стилі, з'ясовувати сучасні процеси розмитості меж функційних стилів і способів їх взаємопроникнення тощо.

Принцип засвоєння стилістичних норм на основі знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм зорієнтовує на використання раніше набутих відомостей під час вивчення стилістики й необхідності встановлювати зв'язок між нормами сучасної української літературної мови.

Принцип урахування стильових і стилістичних норм спрямований на повсякчасне формування майбутнього вчителя української мови і літератури як елітарної мовної особистості, що володіє належними засобами вербальної самопрезентування, а також усвідомлено й творчо ставиться до відбору мовних засобів.

Принцип стимулювання словесного самовдосконалення дає змогу говорити про набуття студентами мовленнєво-стилістичної досконалості.

Принцип етики й естетики мовлення передбачає потребу враховувати в процесі мовлення усталені в суспільстві загальнолюдські й національні норми поведінки. Здобувачі вищої освіти мають збагнути, що естетика мовлення залежить від обраного стилю, жанру й типу мовлення. Л. Шевченко стверджує: «Розуміння естетики мовлення не однозначне. Кожен стиль (і жанр) диктує свою

естетико-стилістичну норму, яка не є тотожною з іншими. Те, що прийняте і функціонально необхідне для медіа, може порушувати стилістичну однорідність наукового стилю, руйнувати його загальну смислову тканину і навпаки» [652, с. 100].

Принцип навчання на мовленнєвих взірцях передбачає орієнтування на якісне й досконале мовлення, якому притаманні такі комунікативно-стилістичні якості, як нормативність, правильність, точність, логічність, чистота, доречність, етичність і естетичність та ін.

Принцип послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення стилістичного аналізу дає змогу, наприклад, оптимально використовувати різні етапи виконання стилістичного аналізу тексту.

Принцип контекстного розгляду стилістичних явищ забезпечує занурення студентів у екстралінгвістичний (позамовний, або зовнішньо ситуативний) і лінгвістичний (мовний) контексти, що уможлиблює найбільш точну характеристику мовних одиниць різних рівнів і з'ясування їхнього стилістичного значення.

Принцип зумовленості мовленнєвих засобів соціальними чинниками полягає в розумінні майбутніми вчителями-словесниками того, що соціальні установки почасти проектуються на тип мовлення, добір мовних засобів. З цього погляду існує така ієрархія: соціальна установка → форма мислення → конкретний текст. Варто розглядати мовленнєві чинники в соціальному контексті. Корисним буде виконання вправ і завдань щодо вирізнення в текстах мовних засобів різних рівнів, які відбивають певний соціальний статус, свідчать про етичні обмеження тощо. Студенти можуть відтворювати спілкування в певній малій соціальній групі, навчаються адаптувати свої висловлення до умов певної ситуації спілкування, визначають види соціолектів (діалектів, на які впливають соціальні чинники). Зважаючи на майбутній фах здобувачів вищої освіти, важливо звертати увагу на особливості професійного діалекту вчителя.

Принцип естетичної вартості текстів заaktuалізувався через потребу використовувати на заняттях естетично вартісні українські тексти, які мають

виховувати в студентів високий художньо-естетичний смак [471]. На думку П. Дудика, «Естетичним є мовлення, яке сповнене краси у колективному (груповому) і в індивідуальному вияві й сприйманні» [165, с. 323]. О. Кучерук переконана, що «вдало дібраний навчальний текст – не самоціль, а шлях, що веде до джерел оволодіння механізмами творення образу, багатством форм і способів мислення. Художній дидактичний матеріал створює культурне мовленнєве середовище в навчанні мови, сприятливо впливає на розвиток творчої думки, оригінального висловлювання» [282]. Тільки взірцеві тексти зможуть виховати майбутнього вчителя української мови і літератури як елітарну мовну особистість. Не потрібно надуживати текстами, насиченими жаргонізмами й обсценною лексикою. Слушними щодо цього є заваги П. Гриценка: «Зацікавленість мовною «смажениною» посилювали філологи-дослідники, наперейми пропонуючи студентам в університетах такі тексти для творчого студіювання й аналізу» [132, с. 26]. На це звернув увагу й В. Дончик: «мова вкрай спрощується, духовність катастрофічно вивітряється з художнього слова» [158, с. 13].

Студенти мають працювати із вартісним, взірцевим текстом різних функційних стилів, який «залишає слід визначальними ідеями, емоційною аурую, фразами-судженнями, словами-образами, непроминальним змістом, притягальним провокативністю чи залученням до співдумання, – здатен піднести рівень володіння мовою, змусити замислитися над сутністю, глибинами і принадами мови» [132, с. 26]. Водночас естетично вартісні тексти не потрібно обмежувати лише художнім стилем, адже «Навіть заява, написана за усталеними вимогами, параметрами, з особливою старанністю, бездоганним почерком, чи бездоганно складений протокол об'єктивно викликають задоволення, етичне й експресивно-естетичне враження» [165, с. 325].

Принцип урахування різностильової й різножанрової спрямованості текстів – залучення для стилістичного аналізу текстів різних функційних стилів і жанрів. Сьогодні, наприклад, студенти можуть аналізувати коментар як новітній інтернетний жанр тощо.

Принцип урахування регіонального компоненту в навчанні стилістики зrealізується на різних рівнях – добір текстів для стилістичного аналізу про історію й сучасність певного регіону України, виконання стилістичного аналізу художніх текстів письменників, які народилися або проживають, наприклад, на Хмельниччині, відшуковування в художніх текстах подільських діалектизмів і з'ясування їхніх стилістичних функцій, введення подільських діалектизмів у контекст тощо. Майбутні вчителі української мови і літератури повинні збагнути, наприклад, самотність подільського говору через стилістичний аналіз художніх текстів А. Свидницького, С. Руданського, М. Коцюбинського, М. Стельмаха та ін.

Принцип актуальності (сучасності) текстів – відповідність текстів потребам сучасного життя людини, інтелектуального розвитку й вимогам формування багатосторонньої особистості студента.

Принцип використання мовленнєвої практики для засвоєння стилістичних норм зумовлює створення на заняттях зі стилістики різноманітних життєвих ситуацій спілкування, зокрема професійно зорієнтованих.

В умовах розвитку нової освітньої парадигми може відбуватися «перебудова змісту принципів, які зберегли своє значення в нових умовах, і з'являються нові принципи, в яких відбиваються нові вимоги суспільства до навчання» [432, с. 444]. Водночас принципи навчання історично конкретні й віддзеркалюють нагальні суспільні потреби [432, с. 444; 350, с. 74]. Під впливом соціального прогресу й наукових досягнень, у міру того, як виявляються нові закономірності навчання, накопичується досвід роботи викладачів закладів вищої освіти, вони видозмінюються, вдосконалюються.

У сучасній освітній парадигмі, в процесі переходу від знаннєвої педагогіки до компетентнісної виникають новітні тенденції в навчанні стилістики, з'являються відповідні принципи, концепції, ідеї розвитку освіти. Для визначення пріоритетних загальнодидактичних і загальнометодичних принципів навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в межах нашого експериментального дослідження проведено опитування викладачів закладів вищої освіти, що забезпечують читання цього курсу. З поданого переліку

принципів навчання стилістики респонденти вважають актуальними принципами історизму, лінгвокреативності, автентичності, лінгвоекологічний, лінгвокогнітивний і лінгвосинергетичний, які ми проаналізуємо докладніше.

Принцип історизму допомагає осмислити історію ідей, гіпотез, наукових відкриттів, простежити динаміку змін певного явища або процесу. На заняттях у закладах вищої освіти сутність принципу полягає у врахуванні історії розвитку об'єкта, його сучасного стану та перспектив подальшого розвитку [635]. На думку О. Мороза, важливо, щоб матеріал, який розглядається, співвідносився з епохою зародження ідеї, розгляду явища, появи того чи того факту [356]. Ці розмили підтримує С. Єрмоленко: «Стилістичне забарвлення мовних одиниць зазнає динамічних змін, і з часом стилістичні явища переходять у розряд історично-мовних. Очевидно, в цьому треба вбачати глибинний зв'язок стилістики з історією літературної мови. Неврахування історично-мовних параметрів не дає об'єктивної, повної характеристики лексики літературної мови, спричиняє неточне стилістичне ремаркування слів у загальномовному словнику» [618, с. 9].

З-поміж напрямів стилістики виокремлюють історичну стилістику, яка вивчає становлення стилістичних ресурсів мови, її стилістичної системи й зображальних засобів, а також формування функційних стилів. Без вивчення історичної стилістики неповною є історія мови [85]. Л. Мацько в передмові до підручника «Стилістика української мови» [323, с. 3] звертає увагу на необхідність вивчення таких історичних елементів, як теперішній інтенсивний розвиток дипломатичного підсилю, зміна ідеологічної одноманітності публіцистичного стилю плюралістичним розмаїттям, відновлення конфесійного стилю, повернення традиційного українського національного етикету, повернення мовотворчості емігрантів, репресованих, заборонених і забутих письменників, учених, збагачення лексичного складу мови новотворами, наявність в літературній мові усно-розмовних елементів, швидку зміну активних і пасивних мовних елементів тощо. Науковець порушує питання про зміни у відборі змісту навчального матеріалу занять з дисципліни й дає настанови

викладачам закладів вищої освіти. З огляду на рухомість стилістичної системи будь-якої мови й потребу розуміння сучасних стилістичних площин суттєво простежувати ретроспективу розвитку цієї науки та внутрішню логіку стилістичних явищ. Відтак принцип історизму набуває актуальності [460].

Аналіз наукової літератури засвідчує, що для дефініції означеного принципу використовуються такі терміни: *принцип історизму* (О. Горошкіна, Т. Донченко, О. Копусь, І. Кучеренко), *історичний принцип* (М. Пентиліук), *принцип єдності історичного та логічного* (М. Фіцула), *історичність* (О. Мороз, О. Падалка), *історико-прогностичний принцип* (Т. Сокол), *елементи історизму в навчанні* (В. Масальський) тощо. Ми послуговуватимемося дефініцією *принцип історизму*.

Сьогодні немає усталених поглядів щодо потлумачення принципу історизму в дидактиці. З. Бакум зараховує цей принцип до лінгводидактичних, зокрема загальнометодичних [476, с. 56], О. Копусь – до лінгвометодичних [238, с. 63]. Існують різні підходи лінгводидактів до застосування принципу історизму: за методологічного підходу принцип історизму зумовлює вивчення мовних явищ не лише в синхронному, а й у діахронному аспектах; морально-ціннісний підхід – допомагає плекати історичну пам'ять і підвищує мотивацію студентів; культурологічний підхід – розвиває особистісну культуру студентів і створює культурне інформаційно-пізнавальне середовище [122; 156; 572; 279; 525]. Дослідники принципу історизму в навчанні фізики в закладах загальної середньої освіти пропонують розглядати питання історії науки у двох площинах – навчання та розвиток і виховання [402].

Зважаючи на особливості організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, історичні аспекти стилістики української мови зреалізуються на навчальному, науковому й виховному рівнях (рис. 3.3). Зокрема, на навчальному рівні виокремлюємо:

– навчально-теоретичний підрівень – удосконалення системи знань із дисципліни: розширення, збагачення й поглиблення знань, високий рівень їхньої систематизації й підвищення міцності; розширення і поглиблення уявлень із

теорії пізнання: засади й умови виникнення наукових проблем, особливості пошуку методів розв'язання протиріч, внутрішня логіка та закономірності розвитку стилістики як науки;

– навчально-практичний підрівень передбачає вдосконалення пізнавальних і практичних умінь та навичок: виконання вправ і завдань, робота з інформаційними джерелами, розроблення системи вправ на уроки зі стилістики, укладання планів-конспектів уроків з історії стилістики тощо [469].

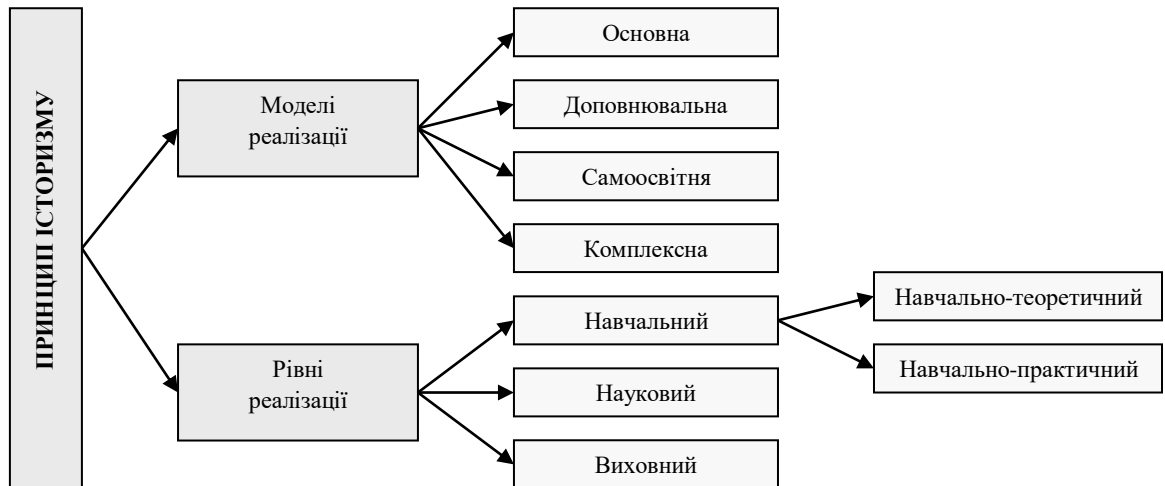

Рис. 3.3. Реалізація принципу історизму на заняттях зі стилістики української мови в закладах вищої освіти

На науковому рівні формується науковий світогляд і науковий стиль мислення студентів. Вони здійснюють науковий пошук, зокрема проводять навчально-наукове дослідження з окремих стилістичних аспектів на занятті, виконують індивідуальні науково-дослідницькі завдання, пишуть наукові роботи з історичної стилістики (статті, реферати, курсові й дипломні роботи). У здобувачів вищої освіти виникає відчуття значення й вагомості наукового пошуку та його результатів, співпереживання, дотичності до наукових досліджень і відкриттів.

Виховний рівень – вплив процесу вивчення історичної інформації на формування соціально-психічних якостей студента: соціально-ціннісних мотивів і професійної мотивації; емоційної сфери особистості, моральних позицій (професійної чесності, відповідальності за результати наукової діяльності та їх практичне застосування), гуманістичних ідеалів та гуманістичного мислення,

патріотизму, системи пізнавальних процесів (сприймання, уяви, уявлення, мислення, пам'яті, мовлення), творчих здібностей студентів тощо.

Сьогодні важливим є потлумачення мовних змін, що віддзеркалюють «повернення до активного українського вжитку одиниць, донедавна кваліфікованих як застарілі чи діалектні, та вилучення з української мови неорганічних для неї одиниць, нав'язаних їй під впливом інших мов, насамперед російської» [118, с. 3]. Сучасних студентів – майбутніх учителів української мови і літератури – треба долучати до процесу роз'яснення суспільству необхідності цих змін, активного сприймання й послуговування призабутими питомо українськими словоформами.

Рівні вивчення історичних аспектів стилістики зреалізуються (з огляду на студії О. Оспенникової та К. Шестакової [402, с. 16]) за допомогою таких моделей (див. рис. 3.3):

1. Основна – історичні аспекти стилістики вводяться до навчальної програми дисципліни, доповнюють основні відомості й вивчаються на аудиторних заняттях.

2. Доповнювальна, за якої питання історії стилістики є складниками вибіркового навчальних дисциплін, окремими вибілковими дисциплінами, вивчаються на засіданнях студентського наукового гуртка або проблемної групи. Актуальності набувають пропозиції вибіркового дисциплін, як-от: «Історія української стилістики», «Видатні українські лінгвостилісти», «Історична стилістика української мови» тощо.

3. Самоосвітня – вивчення питань історії стилістики впродовж самостійної роботи студентів.

4. Комплексна, що вибудовується через поєднання різних моделей.

Порівняльна характеристика навчальних і робочих програм зі стилістики української мови дає підстави стверджувати, що більшість укладачів дотримуються традиційного підходу до врахування історичного принципу, й це відбито в підручниках і типовій програмі з дисципліни [322; 323]. Вивчаються такі питання: історична стилістика як вчення про стилістичну систему

національної мови в діяхронному аспекті; сталість і змінність стилістичних засобів у процесі історичного розвитку мови; історія й джерела стилістики; історичний розвиток стилів української літературної мови. Попри це фіксуємо цікаві роздуми викладачів вишів, зокрема Л. Масенко й Н. Дзюбишина-Мельник пропонують звертати увагу на соціолінгвістичні аспекти: радянська «новомова», її прикметні ознаки; сучасні процеси актуалізації вилученої лексики й дерусифікації української мови [583]. О. Строкаль упевнений, що під час вивчення наукового стилю треба обговорювати зі студентами передісторію його виникнення в Україні та з'ясувати роль Михайла Драгоманова в становленні наукового стилю української літературної мови та ін. [477]. І. Коломієць розширює питання про період зародження й становлення стилістики як науки такими: основні напрями досліджень, мовознавча спадщина вітчизняної стилістики середини ХХ століття, лінгвостилістичні погляди вітчизняних мовознавців останньої чверті ХХ століття, актуальні питання сучасної лінгвостилістики, сучасні постаті українських лінгвостилістів [577]. На історичні аспекти особливу увагу звертає І. Фаріон, яка пропонує з'ясувати й засвоювати основні поняття стилістики крізь призму онтологічної природи мови [478]. Стилістичні засоби дослідниця радить аналізувати з погляду прескриптивної й дескриптивної норми. На заняттях із практичної стилістики сучасної української мови І. Фаріон розглядає питання історії творення мовної норми й мовного стандарту, історичного й нормативного аспектів словотворчих засобів стилістики, нормування лексики в контексті історичного розвитку української літературної мови ХХ століття та ін. На історичні аспекти вивчення стилістики в закладах вищої освіти звертають увагу О. Кузьмич, О. Шахаб [261], К. Любецька [590], О. Геймбух [98] та ін.

Принагідно зауважимо: незважаючи на те, що в типовій програмі зі стилістики української мови для філологічних факультетів закладів вищої освіти розділ «Історія і джерела стилістики України» завершується вивченням стилістичних особливостей послань Івана Вишенського та мови творів Григорія Сковороди, викладачі все ж акцентують на основних напрямках змін у

стилістичній системі української мови кінця ХХ – початку ХХІ століття (Т. Ліштаба [581]), стилістичній розбудові нової української літературної мови з перевагою стилю художньої літератури (Н. Павлик [582]) тощо.

Аналіз навчально-методичного забезпечення дисципліни «Стилістика української мови» засвідчив, що сьогодні викладачі надають перевагу самоосвітній моделі. Очевидно, що високий рівень знань з історії стилістики української мови уможлиблюється за допомогою конгломерату аудиторної та самостійної роботи, а також урахування інтересу здобувачів вищої освіти через читання вибіркового навчальних дисциплін.

Підвищення відсотка використання основної моделі – вивчення питань історії стилістики впродовж аудиторної роботи (на лекційних і практичних заняттях) – можливе за умови розроблення спеціальних методик, опорних конспектів, тематичних презентацій, видання навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, збірників вправ і завдань та допоміжних навчальних видань – довідників, хрестоматій тощо. Стосовно врахування історичних аспектів стилістики потребує вдосконалення навчально-методичне забезпечення самостійної роботи. Зважаючи на сьогоденний етап розроблення нових освітніх програм, потрібно виробити виважені пропозиції щодо відповідних вибіркового дисциплін і здійснювати їхню апробацію. З одного боку, треба розробляти теоретичні площини історичних аспектів стилістики української мови, з іншого – необхідно працювати над інформаційним і навчально-методичним забезпеченням. Об'єктами науково-історичного дослідження в стилістиці має стати історія розвитку стилістики української мови, функціонування стилів, культурно-історичні аспекти текстів і їх стилістично-історичний аналіз. На часі вивчення засадничих питань історії становлення української стилістичної науки (праці Л. Булаховського, В. Домбровського, К. Лучаковського, О. Матвієнка, І. Огієнка, О. Потебні, Б. Ткаченка, І. Франка та ін.). Ефективними на заняттях зі стилістики є пошуково-дослідницькі завдання, порівняльний аналіз лінгвостилістичних студій, написання рецензій на наукові праці українських лінгвостилістів, розв'язання проблемних ситуацій, проектна діяльність та ін.

(додаток Ж.1). За допомогою педагогічної технології «метод проектів» студенти зможуть застосувати актуалізовані знання й засвоїти нові для активного включення в проектувальну діяльність. Доцільно використовувати індивідуальні й колективні проекти (наприклад, «Історичний розвиток певного функційного стилю української мови»). Зактивізувати мисленнєві процеси й розвинути пізнавальну активність допоможуть стилістичні вправи історичного спрямування, подані в додатку Ж.2.

У процесі здобуття майбутніми вчителями української мови і літератури вищої освіти варто започаткувати практику відбору викладачем текстів для лінгвостилістичного аналізу. Важливо мотивовано добирати їх з-поміж наявних варіантів для того, щоб студенти відстежували зв'язок текстів з історією та структурною динамікою. Треба відмовитися від вивчення ідіолекту письменника в статистиці, не обмежуватися «реєстрацією і коментарем рис мови творів, які є лише одним з результатів текстового втілення ідіолекту» [131, с. 20]. Цікавими будуть завдання простежити едиційну історію тексту певного письменника й визначити «ядро варіантів тексту» та «периферію варіантів тексту» (за П. Гриценком [131, с. 17]); дослідити текстові відмінності авторських версій текстів за виданнями різних років і виявити мовностилістичні відмінності; зіставити рукописи окремих творів письменників і наступні видання; встановити розбіжності, спробувати пояснити та обґрунтувати їх; виокремити особливості ідіолекту письменника та ін. Вартісним є виконання стилістично-історичного аналізу тексту, під час якого студенти здійснюють необхідні історичні коментарі (див. підрозділ 4.2).

Доречними будуть завдання дослідити історію слів або груп слів (наприклад, кольороназви, запахову лексику та ін.) в художніх творах письменників різних епох і виявити спільне й відмінне; проаналізувати процес формування груп слів упродовж певного історичного періоду; простежити історичну мінливість стилістичної норми, навести конкретні приклади; сформулювати більш точне (з історичними коментарями) наукове уявлення про сутність стилістичного явища; декодувати художні тексти історичної тематики та

ін.; простежити генезу термінів «індивідуальний стиль письменника», «експресія – експресивність», «естетичне значення – стилістичне значення»; визначити стилістичні функції біблеїзмів та особливості їх використання у творах Т. Шевченка і Юрія Іздрика. Важливо, щоб студенти орієнтувалися не лише у виданнях зі стилістики в Україні, а й на регіональному рівні, наприклад, знали праці викладачів університету, в якому навчаються (див. додаток Ж.2).

Принцип історизму на заняттях зі стилістики реалізується за допомогою певних методів і прийомів. На репродуктивному рівні студенти опрацьовують теоретичний матеріал із історії стилістики, поданий у підручниках, навчальних посібниках, публікаціях у фахових джерелах. Основне – досягти сприймання й розуміння студентами матеріалу за допомогою різних видів опитування, роботи за таблицями, схемами-опорами, енциклопедіями й словниками, виконання тестових завдань і вправ, які потребують відтворення навчального матеріалу. Зокрема, це питання, що стосуються передісторії, історії, сучасного стану, а також перспектив розвитку стилістики; співвідношення об'єктивного історичного розвитку стилістики й теоретичного відтворення його результатів; осмислення природи й особливостей стилістичних категорій, понять, поглядів; вивчення внутрішньої логіки стилістичних явищ; розкриття історичної повторюваності стилістичних явищ і теорій; виявлення чинників, що створили передумови виникнення певних стилістичних явищ або їх змін; визначення витоків і причин виникнення того або того стилістичного явища (процесу); з'ясування ролі стилістичного явища в загальній мовній системі тощо.

Творчо-дослідницький рівень урізноманітнює роботу майбутніх учителів-словесників. Тут викладач організовує дискусії, диспути, круглі столи, конференції з питань історичної стилістики. Студенти готують аналітичні огляди праць, презентації, рецензії на публікації, пишуть статті, курсові й дипломні роботи, виконують різнотипні вправи історичного змісту та ін.

Виконуючи завдання, студенти послуговуються такими прийомами мислительної (інтелектуальної) діяльності, як аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення, класифікація, диференціація, виокремлення істотних

ознак тощо. До того ж передбачено використання різних технологій – групової навчальної діяльності (парна, бригадна, індивідуально-групова робота), розвивального навчання, формування творчої особистості, дослідницькі, проектні, створення ситуації успіху тощо.

Професійно-спрямоване навчання реалізується за допомогою добору вправ історичної тематики зі стилістики для школярів, проектування й створення настінних композицій, укладання тематичних колекцій (цитат наукових праць історичної стилістики), написання фрагментів планів-конспектів уроків української мови (традиційної або нетрадиційної структури) з вивчення питань історичної стилістики, розроблення презентацій для учнів тощо.

Застосування принципу історизму допомагає кращому осмисленню складних стилістичних явищ і прогнозуванню їхнього розвитку, вмінню здійснювати стилістично-історичний аналіз текстів, визначенню напрямів дослідницьких інтересів зі стилістики й концепцій, поглибленню та розширенню контексту розгляду стилістичних явищ, переконливому висновкуванню про функціонування стилістичних категорій, простеженню складу мовних засобів функційних стилів у динаміці й взаємодії та відповідно до проблем культури мови в суспільстві, потлумаченню ролі зовнішніх чинників у функціонуванні стилів, розумінню співвіднесеності стилів з історичними етапами й розвитком сучасної української літературної мови. Недостатнє використання принципу історизму під час навчання стилістики української мови, відмова від цілісного її вивчення значно применшує потенції цієї науки.

Реалії сьогодення потребують змін у підходах до організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Надважливо сформувавши в молодих людей пріоритетні вміння, що визначають грамотність, – критично мислити, здатність до взаємодії та комунікації, творчий підхід до розв'язання проблем. О. Куцевол стверджує: «Зміщення акцентів освітньої парадигми в бік гуманізації та саморозвитку особистості визначає основну мету навчального процесу ВНЗ – пробудити в людині творця, розвинути закладений творчий потенціал і сформувавши потребу в подальшому самопізнанні, саморозвитку й

самовдосконаленні» [273, с. 5]. Креативність стає необхідною умовою самореалізації особистості й показником успішної людини, вона виражається «не так різноманітністю наявних в особистості знань, як сприйнятливістю до нових ідей і схильністю руйнувати або змінювати встановлені стереотипи з метою створення нового, пошуку несподіваних і незвичайних рішень професійних проблем» [305, с. 79].

Для вчителя української мови і літератури важливо вміти використовувати власні креативні здібності в професійній діяльності й володіти методиками розвитку креативності учнів [124]. Концепції креативності з різних аспектів досліджували Д. Богоявленська, А. Брушлинський, Г. Ващенко, Л. Виготський, І. Волков, Т. Волобуєва, Дж. Гілфорд, Р. Грановська, І. Дичківська, В. Дружинін, Є. Ільїн, В. Кан-Калик, В. Козленко, Н. Кузьміна, А. Маслоу, В. Моляко, О. Пехота, М. Поддяков, К. Роджерс, В. Роменець, С. Рубінштейн, О. Савченко, С. Сисоєва, Е. Спірмен, Л. Ткаченко, Б. Теплов, В. Утьомов, М. Холодна, М. Щетінін та ін. Науковці аналізують креативність як комплексне явище й виокремлюють у його структурі компоненти, визначають параметри креативності тощо (табл. 3.5).

Упровадженню *принципу креативності* в процесі навчання української мови присвячено праці З. Бакум, Н. Гавриш, І. Гайдаєнко, Ж. Горіної, О. Горошкіної, І. Дроздової, О. Караман, С. Карамана, К. Климової, О. Копусь, І. Кучеренко, О. Кучерук, В. Мельничайка, А. Нікітіної, Т. Окуневич, С. Омельчука, Н. Остапенко, М. Пентиліук, К. Плиско, Л. Попової, О. Семеног, Т. Симоненко, І. Хом'яка та ін.

Аналіз наукової лінгводидактичної літератури дозволяє висновкувати, що на означення заявленого сучасного принципу навчання української мови використовуються такі терміни: *принцип креативності* (О. Горошкіна, Л. Мацько, С. Омельчук, О. Семеног) [126; 391; 621], *співтворчість* (О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь) [475], *принцип лінгвістичної креативності* (О. Горошкіна) [122], *лінгвокреативність* (Ж. Горіна) [115], *когнітивно-креативний принцип* (О. [В.] Попова) [443] тощо.

Ми надаємо перевагу дефініції *принцип лінгвокреативності*.

Таблиця 3.5

Критерії креативності студента й викладача

Викладач	Студент
<p>Предметні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • високий рівень теоретичних знань і практичних умінь із дисципліни; • оволодіння стилістичними поняттями й категоріями; • розмежування поглядів мовознавців за категорійними ознаками; • досконале знання норм сучасної української літературної мови, зокрема стилістичних. <p>Психологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • готовність змінюватися відповідно до нового освітнього середовища; • бажання до самовдосконалення, самовираження й самоактуалізації; • знання психологічних особливостей студентів; • здатність до варіативності. <p>Методичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правильна організація роботи студентів; • урізноманітнення методів і прийомів навчання на занятті; • органічна співпраця зі студентами; • організація різноманітних умов спілкування на занятті; • бажання розкрити потенціал кожного студента; • здійснення позитивної мотивації студентів; • стимулювання самостійності студентів і схвальне ставлення до їхньої ініціативності; • створення ситуації успіху; • задоволення внутрішньої свободи студентів; • репрезентування досягнень студентів. <p>Лінгвістичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • системна мовленнєва діяльність; • віртуозне володіння чуттям мови; • високий рівень культури мовного спілкування; • добір естетично значущого дидактичного матеріалу й пропозиції креативних зразків спілкування українською мовою тощо. 	<p>Загальні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • віднаходження оригінальних та нестандартних шляхів потлумачення стилістичних понять і категорій; • висловлення своєї позиції та варіативних поглядів; • «вихід» за межі однозначності під час виконання стилістичного аналізу тексту; • ініціативність; • активність на занятті; • залучення у відповіді міждисциплінарних зв'язків; • високий рівень фахових знань; • прогнозування результатів; • висловлення критичних зауважень; • послуговування сучасними інформаційно-довідковими джерелами; • здійснення комунікації в колективі. <p>Психологічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • стійка потреба у творчості; • прагнення до нового, оригінального; • емоційність і фантазія; • творче й гнучке мислення; • творчий потенціал; • незалежність; • проблемне бачення; • стійкість, упертість; • наполегливість і захоплення діяльністю; • виникнення спрямованого інтересу; • самостійність у роботі; • здатність до наслідування. <p>Методичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розроблення цікавих вправ і завдань на урок; • укладання креативних планів-конспектів уроків зі стилістики. <p>Лінгвістичні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інформаційно-комунікаційна й естетична культура; • досконале оволодіння засобами української літературної мови; • швидка мовленнєва реакція й реагування на усні комунікативні завдання; • вишуканий мовний смак; • схильність до мовотворчості; • використання невербальних засобів комунікації тощо.

Принцип лінгвокреативності виявляється у розвитку здатності до творчості, творчих здібностей особистості під час опанування української мови як системи й засобу комунікації [621], а також у забезпеченні результативної творчої

мовленнєвої діяльності [126, с. 11]. На думку Ж. Горіної, лінгвістична креативність – феномен мовленнєвого спілкування, що «провокує мовця на відкриття нових смислових зв'язків у відомому, передбачає яскраво виражену мовленнєву активність й ініціативність, здібність до імпровізації» [115, с. 98].

Принцип лінгвокреативності на заняттях зі стилістики української мови в закладах вищої освіти реалізується через креативну особистість, креативний процес і креативний продукт (рис. 3.4).

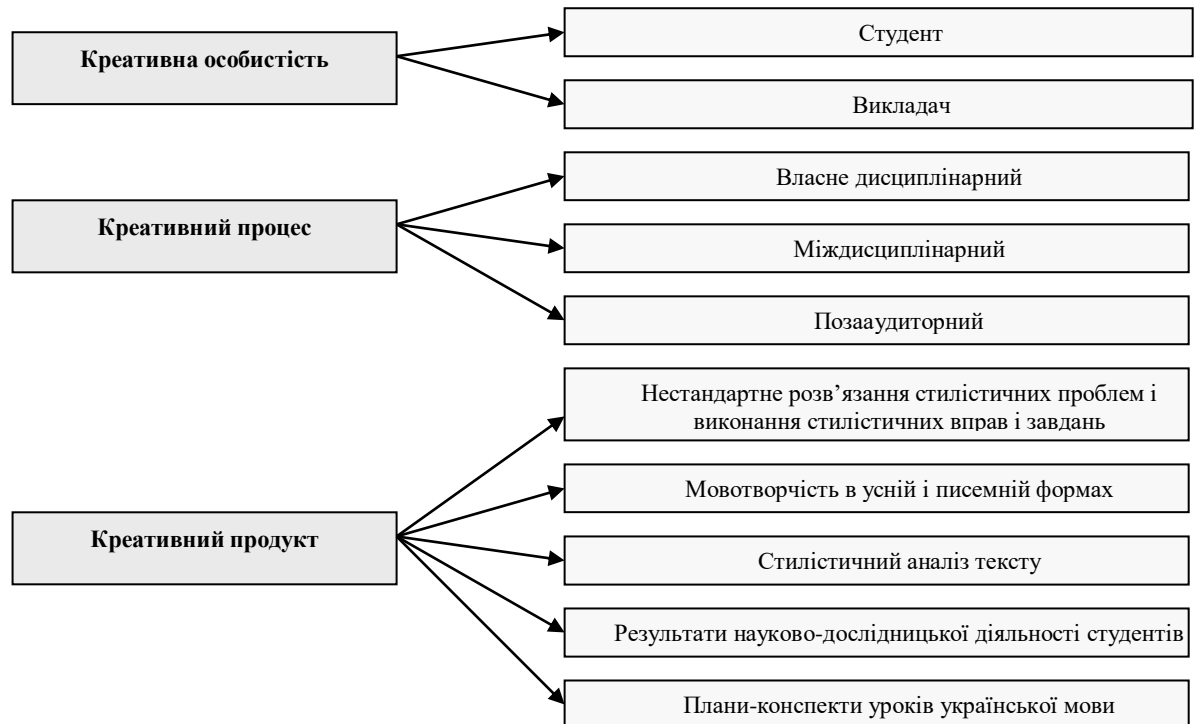

Рис. 3.4. Складники креативного середовища занять зі стилістики української мови в закладах вищої освіти

За переконаннями С. Сисоєвої, творча особистість – це «креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному або кількох видах творчої діяльності» [543, с. 22]. Справедливо говорити про реалізацію принципу лінгвокреативності стосовно двох суб'єктів освітнього процесу – студента й викладача (див. табл. 3.5). Показниками креативності й креативної особистості здобувачів вищої освіти є оригінальність і нестандартність, особливості реакції, зокрема швидкість, емоційність, фантазія,

гнучкість, аналіз і рефлексія, самотійність і діяльність [640].

Оригінальність і нестандартність передбачає набуття майбутніми вчителями-словесниками вмінь віднаходити оригінальні інноваційні шляхи потлумачення певної стилістичної теми, висловлювати свою позицію й варіативні погляди. Здійснюючи стилістичний аналіз, – здатність «виходити» за межі однозначності (наприклад, виявлення аспектів мовленнєвої картини світу, інтерпретування текстів із позицій когнітивних процесів, аналіз зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку мовної системи твору й складників, які керують процесами її становлення, самоорганізації й функціонування тощо). У подальшій педагогічній діяльності – укладання креативних планів-конспектів уроків зі стилістики. Швидка мовленнєва реакція реалізується через швидке віднаходження мовних одиниць для стилістичного редагування, добір необхідних мовних засобів і komponування їх у текст, а також належне реагування на усні комунікативні завдання. Емоційність, фантазія й гнучкість утілюються за допомогою вміння демонструвати емоції впродовж усної мовотворчої діяльності, виявляти фантазію із визначення стилістичних потенцій текстів, уживати образні засоби (тропи й фігури), гнучко переключатися з однієї проблеми на іншу, розглядати й аналізувати стилістичні аспекти тексту з різних поглядів. Аналіз і рефлексія виявляється в умінні висловлювати критичні зауваження про рівень відповідей одногрупників і дотримання ними норм сучасної української літературної мови, виражати своє ставлення, аналізувати діяльність інших студентів, визнавати свої помилки й труднощі. Креативному студенту притаманна активність на занятті, він завжди свідомо обдумує стилістичні явища, вміє у своїй відповіді використовувати міждисциплінарні зв'язки. Самотійність й цілеспрямована діяльність здійснюється через оволодіння самоконтролем, самоаналізом мовлення, самовдосконаленням і самовираженням; підтримку мотивації діяти впевнено, не боятися допустити помилку; послуговування сучасними інформаційно-довідковими джерелами, зокрема інтернетними; дослідницьку активність і здатність до імпровізації. Креативний майбутній учитель-словесник не повинен піддаватися впливу зовнішнього середовища в

аспекті мовленнєвого спілкування. До зазначених вище додамо ще й такі, як здатність до наслідування (зокрема мовленнєвої творчості високого рівня), ініціативність, наполегливість, ерудицію.

К. Климова вважає креативність студентів інтегрованою особистісною якістю і визначає такі її складники: високий рівень фахових знань, інформаційно-комунікаційна й естетична культура; здатність бачити й точно формулювати суть педагогічної проблеми, пропонувати способи її розв'язання, прогнозувати результати; досконале володіння засобами української літературної мови; відчуття емоційної насолоди, рефлексія [213; 214].

У закладах вищої освіти звертаємо увагу не лише на вузьку площину – креативність кожного студента, а й дбаємо про розширення цього аспекту – творчу академічну групу. Креативність академічної групи досягається за допомогою набуття вмінь працювати в колективі (команді), сприймати погляди одногрупників (імовірно, протилежні) на одне й те саме стилістичне явище, наявності позитивної міжособистісної комунікації всередині групи, вміння визначати студентів у мікрогрупі (за умови групової навчальної діяльності) для представлення результатів роботи тощо.

Принцип лінгвокреативності сприяє розвитку стилістичної компетентності й загалом актуалізації потенціалу креативності студентів. У цьому процесі вагомою є роль викладача, показники діяльності якого аналізуємо за такими рівнями: предметний, психологічний, методичний, лінгвістичний (див. табл. 3.5). На предметному рівні викладач повинен мати високий рівень опанування стилістичними поняттями й категоріями, знати витoki української стилістичної науки, володіти сучасними стилістичними теоріями й тенденціями, розмежовувати погляди мовознавців і лінгвостилістів за різними критерійними ознаками, повсякчас читати (та перечитувати) художні твори, а також досконало знати норми сучасної української літературної мови, зокрема стилістичні. Психологічний рівень передбачає готовність викладача змінюватися відповідно до нового освітнього середовища; бажання до самовдосконалення, самовираження й самоактуалізації; знання психологічних особливостей студентів

і вміння правильно організувати їх роботу на практичному занятті, визначати виконавців тих або тих вправ і завдань, обирати студентів для проведення дискусії або диспуту, подеколи встановлювати порядковість їхніх відповідей. Методичний рівень актуалізується в площинах викладач → студент і викладач → середовище. Реалізуючи особистісно зорієнтований підхід, важливо здійснювати позитивну мотивацію студентів до вивчення дисципліни, вміти створювати ситуацію успіху, мати бажання розкрити потенціал кожного студента й мотивувати їх бути цікавими людьми для себе й своїх одногрупників. Органічна взаємодія зі студентами зреалізовується в спільній співпраці, захопленні будь-якою їхньою ідеєю і схвальному ставленні до ініціативності. Вагомості набуває репрезентування праці майбутніх учителів-словесників – участь у конкурсах наукових робіт, олімпіадах, конференціях, віртуальних презентаціях, спільних проектах із закордонними студентами, створення веб-сторінок і сайтів тощо. Сучасний освітній процес передбачає стимулювання самостійності студентів і задоволення їхньої внутрішньої свободи. Викладач має обирати оптимальний стиль поведінки й тон у спілкуванні, а також уміти висловлювати критичні зауваження опосередковано й толерантно, залучаючи невербальні засоби педагогічного впливу й комунікації.

Істотними в площині *викладач* → *середовище* є забезпечення умов повсякчасної зацікавленості студентів і намагання створити «новизну» на занятті, ситуації невизначеності, ефект «зіткнення ідей»; організація такого середовища, коли здобувачі вищої освіти не бояться помилитися, висловлюють свої думки й погляди та відстоюють їх; педагогічне імпровізування як уміння миттєво реагувати на перебіг заняття й вчасно корегувати його; педагогічне передбачення динаміки розвитку й напряму думок студентів й моделювання результатів заняття; педагогічне випередження – здійснення за потреби випереджальних дій на занятті; педагогічне стимулювання; створення умов самостійного пошуку дій і контролю й самоконтролю досягнень майбутніх учителів-словесників; володіння сучасними інформаційно-комп'ютерними технологіями.

Лінгвістичний рівень потребує від викладача системної мовленнєвої

діяльності, віртуозного володіння чуттям мови, високого рівня культури мовного спілкування. Створення різноманітних умов спілкування на занятті (вихід із «зони комфорту» – проведення практичних занять у кав'ярні, університетській їдальні, на зустрічі зі студентами молодших курсів, у закладах загальної середньої освіти) й у позааудиторний час (екскурсії, подорожі, відвідування мистецьких заходів та ін.), відтак виникають оригінальні ситуації спілкування й здійснюється опосередкована перевірка вміння добирати необхідні мовні засоби, дотримуватися норм сучасної української літературної мови, володіти правилами етикетної поведінки й мовної толерантності.

Варто урізноманітнювати методи й прийоми навчання на занятті, добирати завдання для створення ситуації невизначеності. Значення набуває формування здатності викладача до варіативності, наприклад, визначення однієї теми творчої роботи, яка може виконуватися у різних жанрах (на вибір студента): поезія, фейлетон, байка, замітка в газету, інтерв'ю, веб-сторінка та ін. Прикметними є пропозиції креативних зразків спілкування українською мовою й уміння добирати естетично значущі тексти різних функційних стилів як ілюстративного матеріалу.

Креативність не є вродженою характеристикою індивіда й лише від викладача залежить, чи зуміє він створити відповідні умови, зокрема під час навчання стилістики української мови. Креативна особистість і креативний продукт потребують організації на лекційних і практичних заняттях певного креативного процесу, тобто продуктивної розумової діяльності, результатом якої є якісно новий, цікавий результат. Викладач має створити креативне середовище, яке впливатиме на складники акту творчості: буде стимулювати й підтримувати студентів у їхній творчій діяльності; організовуватиме й прискорюватиме креативний процес; коригуватиме уявлення студентів про характеристики й параметри креативного продукту.

У креативному середовищі навчання стилістики української мови вирізняємо такі види креативного процесу (див. рис. 3.4):

1. Власне дисциплінарний креативний процес – безпосереднє вивчення

стилістики української мови на аудиторних заняттях і самостійне опанування окремими питаннями дисципліни. Вагомим є використання оригінальних пояснень стилістичних явищ, наявність альтернативних інтерпретацій (декодувань) текстів тощо. Для розвитку творчої особистості майбутніх учителів української мови і літератури поєднуються репродуктивна, пояснювально-ілюстративна й рефлексійна моделі навчання з суттєвою перевагою останньої. Відповідно до нової освітньої парадигми потрібно досягати високого ступеня співпраці на заняттях (замість змагальності) й адаптувати освітній процес до запитів нового покоління студентів. Зокрема, говоримо про застосування активних, інтерактивних та інноваційних методів навчання (наприклад, ділові й рольові ігри, міні-проекти, робота студентів у електронному середовищі, розважальні технології, технологія «перевернене навчання»), проведення практичних занять поза межами навчальної аудиторії та ін.

2. Міждисциплінарний креативний процес, упродовж якого поглиблюються знання з дисципліни. Це взаємозбагачення відомостями з інших лінгвістичних дисциплін (соціолінгвістика, філософія мови, комунікативна лінгвістика, когнітивна лінгвістика, культурологія, етнолінгвістика та ін.), вивчення вибіркового дисциплінарного спрямування на освітніх ступенях «бакалавр» і «магістр», онлайн-курси з окремих стилістичних питань.

3. Позааудиторний креативний процес – розширення відомостей зі стилістики, що передбачає «своєрідний вихід» за межі навчальної програми. С. Сисоєва з-поміж принципів педагогічної творчості називає принцип доповнення – розвиток творчих можливостей у позааудиторний час [543; 544]. Насамперед це стосується науково-дослідницької діяльності студентів: заняття в наукових гуртках і проблемних групах, залучення студентів до підготовки наукових проектів зі стилістики (наукові статті, участь у наукових і науково-практичних конференціях, олімпіадах, конкурсах наукових робіт тощо). Якщо студент ідентифікує себе як творчу людину, то в подальшій професійній діяльності він також намагатиметься реалізувати потенціал через підготовку й проведення креативних уроків української мови із вивчення стилістичних тем

[463].

Важливо, щоб майбутній учитель-словесник як лінгвістична креативна особистість, вступаючи в креативний процес навчання, отримував результат – власний новий креативний продукт. Це стосується не лише нового розв'язання певної стилістичної проблеми, а й виходу за межі відомого. Лінгвістична креативність у процесі вивчення стилістики повинна бути не тільки адаптивною (удосконалення старих продуктів – стилістичне редагування текстів), а й подеколи – радикальною (створення якісно нових продуктів). Креативні продукти виникають за умови схильності руйнувати або змінювати стереотипи. Це, наприклад, може бути адаптивне реагування на необхідність нових підходів і нових продуктів, як-от: аналіз ідіолекту українських письменників за автентичними текстами (рукописами).

Видами лінгвістичних креативних продуктів зі стилістики є нові ідеї в потлумачення стилістичних категорій і понять, імпровізація щодо пояснення стилістичних потенцій певного тексту й виконання лінгвостилістичного аналізу тексту, написання творчих робіт, індивідуальна мовотворчість студентів, оформлення портфоліо, виступи на наукових форумах різних рівнів, індивідуальні науково-дослідницькі завдання, курсові й дипломні роботи, укладання плану-конспекту уроку зі стилістики тощо.

Принцип лінгвокреативності на заняттях зі стилістики української мови – сучасний принцип, який базується на креативній поведінці майбутніх учителів-словесників щодо потлумачення й розв'язання стилістичних проблем, висловлення своїх думок, генерування ідей і мовленнєвій діяльності. Ми погоджуємося з О.Горошкіною, що «алгоритм формування креативності студента має бути закладений у змісті навчальних і робочих програм з усіх дисциплін» [124]. Цей принцип визначає творчу діяльність суб'єктів навчання – студентів і викладачів. Його основна мета – збуджувати уяву й сприяти створенню нового мовленнєвого продукту. Передовсім варто зважати на повсякчасне поступове підвищення формування креативності студентів на заняттях для найвищого рівня вияву творчих здібностей студентів. Розвиток

лінгвістичної креативності в майбутніх учителів української мови і літератури позитивно впливає на розширення лінгвального кругозору, формування цілісного погляду на світ, цікавість до своєї професії та якість реалізації професійних функцій, а також мотивацію до повсякчасного підвищення свого наукового й методичного рівнів.

Сьогодні в методиці навчання української мови, зокрема під час вивчення майбутніми вчителями-словесниками стилістики, набуває актуальності *принцип автентичності*. Цей принцип активно використовується в методиці вивчення іноземних мов для формування іншомовної комунікативної компетентності (Н. Грицик, Ю. Дегтярьова, Н. Ленюк, Н. Михайлова, О. Тарнопольський та ін.) й зреалізовується в трьох аспектах: вибір автентичних матеріалів, використання автентичної методики, створення автентичного спілкування в автентичному середовищі (автентичні моделі професійної комунікації). О. Тарнопольський переконаний у важливості автентичності навчальних матеріалів, тому зараховує принцип автентичності до загальних принципів навчання іноземної мови [603]. В науково-методичній літературі фіксуємо терміни *автентичність навчального процесу, ситуативна автентичність, особистісна автентичність, соціальна автентичність, навчальна автентичність, методична автентичність* та ін.

На нашу думку, принцип автентичності на заняттях зі стилістики української мови зреалізовується в площинах *автентичний текст* і *автентичне спілкування* (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Реалізація принципу автентичності на заняттях зі стилістики в закладах вищої освіти

У лексикографічних джерелах автентичний текст (грец. *authentikos* –

справжній і лат. *textum* – *тканина, зв'язок, будова*) тлумачать як «оригінальний, достовірний текст певного письменника, що визначається при зіставленні першоджерел, видань, засвідчених волею автора, його попередніх публікацій та автографів» [299, с. 19], як «точний текст художніх творів певних авторів [300, с. 12]. Почасти автентичність тексту набуває важливого значення, а надто за умови виникнення сумнівів про достеменність певного твору [299, с. 19]. Ж. Горіна під автентичними текстами розуміє «тексти, створювані носіями української мови, які є часткою їхньої культури, а відтак, містять не лише лінгвістичну, а й екстралінгвістичну інформацію практично з усіх сфер життя суспільства, демонструючи функціонування мови як засобу комунікації в природному оточенні» [116, с. 212]. Автентичний текст – це не лише текст художнього стилю, а й публіцистичного (зокрема, тексти засобів масової інформації) та розмовного (наприклад, діалектне мовлення) стилів.

На заняттях зі стилістики української мови рекомендовано звертати особливу увагу на зв'язні тексти творів, передбачені для вивчення на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти. О. Блик переконана, що це «сприятиме набуттю мовностилістичних навичок та вмій, потрібних майбутньому вчителю-словеснику в його педагогічній роботі» [579, с. 4–5]. Актуалітетами є автентичні тексти (зокрема тексти художнього стилю), у яких «зреалізована мовна діяльність носія ідіолекту та моделювання мовного довкілля, яке впливало (могло впливати) на досліджуване індивідуальне мовлення та формування рис тексту» [131, с. 16].

Зважаючи на різноаспектність роботи з художнім текстом на заняттях зі стилістики, викладачеві необхідно виважено здійснювати вибір основного джерела тексту [461]. Він має ознайомитися з творчою й цензурною історією тексту й визначити його якість. Не завжди останнє прижиттєве видання художніх творів письменника найбільш якісне, позаяк «зовсім не брали до уваги те, що зміни, поправки, внесені письменником у цей останній текст, часто були вимушеними, нав'язаними цензурою або видавничими редакторами, знову ж таки, з міркувань цензурного характеру або ідеологічних, були виявом

насильства над творчою волею автора» [114, с. 61–62]. Подеколи воно містить самочинність цензури, ідеологічне коригування творів, помилки, технічні недогляди, редакторські зміни, помилки працівників, які набирають текст тощо. Тому цілком слушно П. Гриценко порушує питання про вивчення поняття *якість тексту*, яке вважає базовим в ідіолоктології, адже важливо досліджувати вихідні варіанти текстів – рукописи й авторизовані першодруки, аналізувати «рух авторового тексту» [131]. Відтак ми позбудемося викривленого уявлення й дезорієнтації стосовно певних текстів. Дослідники говорять про канонічний текст, що «постає внаслідок очищення основного тексту від будь-яких похибок, нашарувань неавторського характеру, які могли трапитися у процесі переписування або друкування. Інакше кажучи, канонічний – це критично перевірений основний текст твору, який має стати еталонним для всіх видань» [114, с. 75].

В українську літературу повернулися твори, автори яких були репресовані в 20–30-их та 70-их рр. ХХ століття, а також тексти, що в добу їхнього творення не були надруковані через заборони, й створені українцями діаспори [133, с. 240]. Триває процес перевидання класичних творів українських письменників, у яких усуваються редакторські правки та які відтворюють рукописи й прижиттєві першодруки майстрів пера. Доцільно, наприклад, використовувати повне зібрання творів Тараса Шевченка, в якому «Історія тексту встановлена за всіма наявними і приступними рукописними та друкованими джерелами і служить ґрунтом для визначення дефінітивного тексту (остаточної, чи останньої, редакції) та побудови повного (наскільки дозволяють наявні джерела) генеалогічного зведення інших редакцій та варіантів кожного твору і всієї творчості поета в цілому» [653, с. 70]. Сьогодні побачили світ факсимільні видання й перевидання творів Панаса Мирного, які точно відтворюють першодруки. Вдалим є виконання стилістичних вправ із мовно-автентичними компонентами, що подані в додатку Ж.3.

Мета автентичного спілкування – створення реальної автентичної комунікації на заняттях у закладах вищої освіти або за їх межами. Зокрема, це

відтворення реальних мовленнєвих ситуацій, які будуть актуальними для майбутнього спілкування студентів у педагогічній діяльності (автентичні професійно-педагогічні моделі комунікації) та в різних життєвих ситуаціях (автентичні побутові моделі комунікації) (див. рис. 3.5).

Автентичне спілкування зреалізовується за допомогою використання ситуативних вправ і завдань, а також рольових ігор. Професійно-педагогічна комунікація повинна передбачати ситуації спілкування в площинах «учитель – учень», «учитель – група учнів», «учитель – колектив учнів», «учитель – учитель», «учитель – група вчителів», «учитель – колектив учителів», «учитель – представник адміністрації школи», «учитель – соціальний педагог (психолог)», «учитель – батьки учня» тощо. Питання й завдання для обговорення мають бути актуальними для студентів (додаток Ж.4).

Цікавим є організація й проведення спільних із учителями й учнями круглих столів, конференцій, диспутів, дискусій тощо. Майбутні вчителі-словесники не лише навчаються добирати необхідні мовні засоби, що відповідають стилістичним нормам, але й помічають мовленнєві помилки однокласників, які в подальшому аналізуються.

Побутова комунікація передбачає розв'язання різноманітних повсякденних питань і проблем. Тут комунікантами можуть бути мати, батько, дитина, чоловік, дружина, брат, сестра, сусід, друг, незнайома людина та ін. Студентам пропонуємо відтворити діалоги стосовно різних життєвих ситуацій: *Ваша дитина не хоче вранці вставати в дитячий садок; Ви хочете запропонувати подрузі піти на театральну виставу; Вам потрібно переконати чоловіка придбати певну річ; Ви розмовляєте з мамою про можливість продажу батьківського будинку в селі; Ви співчуваєте товаришеві через утрату ним місця роботи; Ви домовляєтеся із сестрою про організацію спільного сімейного свята; Ви просите сусіда подивитися за Вашим помешканням у Вашу відсутність* тощо.

Отож вважаємо принцип автентичності цілком придатним для використання на заняттях зі стилістики української мови.

На часі екологізування освіти як тієї царини, де людина й суспільство

можуть якнайкраще виявити й зреалізувати свої потенції. Це один із напрямів державної освітньої політики й «чинник творення нової освітньої парадигми в процесі докорінного реформування національної системи освіти» [615, с. 10]. Екологізування освіти означає «формування нового світорозуміння й новий підхід до діяльності, застосований на формуванні ноосферно-гуманітарних і екологічних цінностей» [515], це «наповнення екологічними вимогами навчальних програм підготовки здобувачів вищої освіти з усіх галузей знань і спеціальностей [615, с. 10]. Вона повинна бути «невід'ємним елементом усіх дисциплін і використовувати всі формальні й неформальні методи та ефективні засоби комунікації» [236]. Дослідженнями питань екологізування освіти займалися Є. Алісов, С. Глазачев, Г. Гулик, І. Дубовіч, Н. Захарчук, В. Калінін, І. Книш, В. Кобилянський, О. Колонькова, Л. Лук'янова, Н. Мамедов, О. Писарева, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, М. Риков, О. Рогова, О. Смолінська, Ю. Солобай, Г. Тарасюк, Т. Шаляпіна й ін.

З огляду на зазначені аспекти актуалізувалося поняття екологічно зорієнтованого освітнього простору – спеціально спрогнозованої, змодельованої й організованої педагогічної системи розвитку особистості екоцентричного типу [428]; «відкрита динамічна система коеволюційного змісту, гуманістично спрямованих розвивальних технологій та суб'єкт-суб'єктних взаємодій, що перебувають у синергетичній єдності й спрямовані на формування особистості екоцентричного типу» [167, с. 23].

Освітня реальність сьогодення ставить вимогу виховання на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти екологічного стилю мислення, поведінки й екологічної свідомості. Школярі мають навчитися враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини, відповідально використовувати мовні виражальні засоби, застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним і маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя, виявляти толерантність до різних поглядів, співчувати; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах [622]. Завдання закладів вищої освіти – підготувати таких учителів-словесників, які будуть

готовими й зможуть це реалізувати в майбутній педагогічній діяльності.

Аналіз наукової літератури засвідчує послуговування науковою спільнотою дефініцією *принцип екологізму* (Г. Балл, Г. Костюк, З. Курлянд, А. Маслаков, А. Носов, В. Панченко, В. Рибалка, О. Смолінська, В. Сорокіна, Ю. Чорний) та *екологічний принцип* (О. Колонькова, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Г. Тарасюк, Ю. Солобай). О. Смолінська переконана, що зміст цього принципу «в його об'єднувальній дії щодо організації та взаємодії культурно-освітнього простору педагогічного університету і навколишнього світу, характеристиках типових зв'язків між ними» [564, с. 15].

Сьогодні надважливо звертати увагу на виховання культури мови й мовлення, мовленнєву поведінку, прищеплення мовного смаку, терапевтичні потенції українського слова та ін. Актуальними є питання співвідношення людини й тексту, екологізування людської свідомості, адже в мові діють ті ж закони, що й у природі. Цими аспектами «опікується» лінгвістична екологія, яка перебуває на стадії становлення, тому дослідницький простір відкритий для експериментування [452]. Засадничі положення теорії екології мови зафіксовані в працях А. Хаугена й Ю. Лотмана. В україністиці предтечею сучасної лінгвістичної екології вважають О. Потебню, а засновником – Ї. Марвана. Дослідниками різних аспектів еколінгвістики є О. Бондар, Т. Бондарчук, Л. Бордюк, С. Виноградов, В. Григор'єв, С. Дорда, В. Жуковська, В. Журавльов, О. Іванова, Ю. Караулов, В. Колесов, В. Костомаров, О. Морозова, В. Нечипоренко, Л. Нуждак, І. Розмаріца, А. Сковородников та ін. Дотичні до цих проблем студії Б. Ажнюка, О. Белея, І. Вихованця, К. Городенської, П. Гриценка, Т. Кияка, Л. Масенко, М. Мірченка, О. Пономарева, О. Сербенської, О. Тараненка та ін.

А. Філл чітко розмежовує поняття: еколінгвістика – загальний термін для всіх галузей, які об'єднують екологію й лінгвістику; екологія мови (мов) вивчає взаємодію між мовами; екологічна лінгвістика проектує екологічні терміни й принципи на мову; лінгвістична (мовна) екологія вивчає взаємозв'язок між мовою й «екологічними» питаннями [687]. Очільник російської школи

лінгвоекології О. Скородников ототожнює терміни еколінгвістика й лінгвоекологія [550]. О. Бондар пропонує таке визначення лінгвоекології: «прикладна галузь лінгвістики на межі з екологією, що досліджує проблематику мовного і мовленнєвого середовища у його динаміці, насамперед проблематику мовної та мовленнєвої деградації і проблематику мовної та мовленнєвої реабілітації» [56]. Е. Хауген потлумачує мовну екологію як науку про взаємодію будь-якої мови з її оточенням, тобто суспільством, що послуговується мовою як одним зі своїх кодів [688]. Предметом еколінгвістики є «культура мислення і мовленнєвої поведінки, виховання лінгвістичного смаку, захист літературної мови» [408, с. 7], а також стан мови, зумовлений якістю середовища його побутування й функціонування, способи та засоби захисту мови й мовлення від негативних впливів та шляхи і засоби її збагачення й розвитку [550]. На нашу думку, щодо вивчення стилістики української мови варто використовувати термін *лінгвоекологічний принцип*.

Набуває вагомості терапевтична функція мови (за В. Журюю [177]), адже будь-яке слово може стати конфліктоутворювальним – сказане в непотрібний момент і у невідповідній ситуації спілкування, не враховує особливості співбесідника тощо. Вивчаючи комунікативно-стилістичні особливості, треба навчити студентів стилістично правильно використовувати мовні засоби в індивідуальному спілкуванні й формувати культуру їхніх висловлень. До того ж варто зважати на нормативність, варіантність, правильність, точність, логічність, доречність, стислість мовлення. Спілкуючись, майбутні вчителі української мови й літератури мають уміти створювати емоційне тло, дотримуватися логіки викладу тексту, слухати, не втомлювати співрозмовника й поважати його, застосовувати невербальні засоби комунікації та ін.

Реалізацію лінгвоекологічного принципу на заняттях зі стилістики в закладах вищої освіти варто здійснювати в таких площинах, як створення екологічного мовного середовища, формування екологічної (толерантної) комунікативної поведінки й лінгвоекологічного мислення, виконання вправ і завдань з питань екології мови, здійснення аналізу екологічного дискурсу

(рис. 3.6).

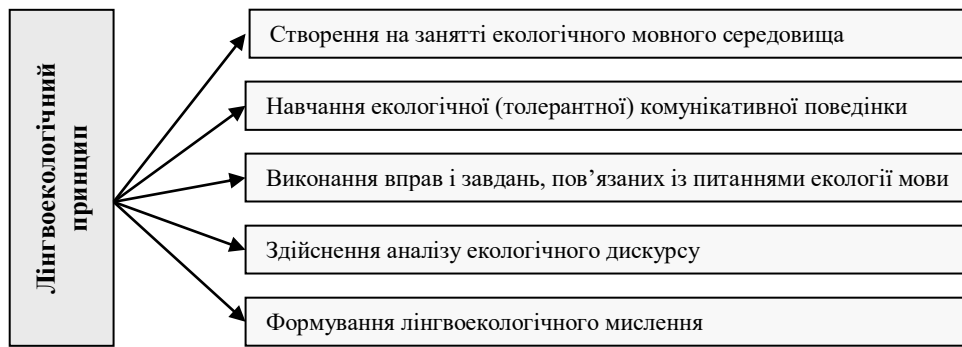

Рис. 3.6. Реалізація лінгвоекологічного принципу на заняттях зі стилістики в закладах вищої освіти

Для викладача важливо створити на заняттях зі стилістики екологічне мовне середовище, яке позитивно діятиме на кожного студента, адже «хвора мова, тобто емотивно-неекологічна, згубно впливає на людину. Енергія матеріальна, і енергетична міць слова надзвичайно висока» [668, с. 12]. У майбутній професійній діяльності студентів-словесників необхідно докласти максимум зусиль для попередження й неприпустимості мовної деградації. Екологізування мовного простору найбільше стосується вчителів, тому що об'єктом лінгвоекології є охорона мови й мовлення [668, с. 27].

На заняттях зі стилістики потребує уваги викладача формування лінгвоекології педагогічного мовлення. Студенти повинні зрозуміти недоречність і згубність підміни «інституційного модусу мови» «побутовим». Тому акцентуємо на виробленні вмінь уникати мовної агресії, інволюції (згортання, редукція) мовних засобів, неекологічних оцінних висловлень, а також виважено використовувати мовну гру й перифрази, екологічні фразеологізми, неекологічні кліше. Вміння застосовувати лінгвоекологічні висловлення, актуальні в закладах вищої освіти в процесі формування професійних умінь майбутніх учителів, зокрема в майбутній педагогічній діяльності, оскільки навчання охоплює значну й демографічно значущу частину соціуму [186, с. 55]

Передусім потрібно уважно ставитися до порушень правильності й виразності мови, зокрема це стосується виявлення стилістичних помилок, порушення стилістичних і стильових норм та ін. Наприклад, вправи щодо

вживання росіянізмів і запозичень з інших мов як стилістичних помилок або експресивного засобу, спостереження за стилістично ненормативним мовленням, вибору мовленнєвих засобів відповідно до умов спілкування, вироблення й удосконалення мовного чуття.

Вивчаючи на практичних заняттях стилістичне навантаження синонімів, студенти аналізують синонімічні ряди слів з погляду екологічності / неекологічності й обґрунтовують відповідь:

1. Сяяти, (зорі) ясніти, зоріти, променіти, (очі ще) світитися, горіти, променитися, (відбитим світлом) блищати, (всіма барвами) грати, сіяти.
2. Недотена, йолоп, телепень, дурень, роззява. *3. Галас, гамір, гвалт, лемент, репет, гармидер, шарварок, воання, кричання; (дикий) ревище; (пронизливий) вереск, виск; (у розпачі) зойк, зойкіт, йойк; (нервозний) зик; (окремий) вигук; (суперечка) сварка, лайка; крикнява.* *4. Крихта, крихтина, криха, кришка, окрушина, фр. рїска; (кількість) дрібка, крапля; крихітка.*

Доцільними будуть ситуативні завдання й рольові ігри, наприклад, відтворення ситуації спілкування з водієм таксі або пасажирями рейсового автобуса для з'ясування конфліктної ситуації (водій не почув прохання зупинитися; один із пасажирів не встиг вчасно зреагувати на свою зупинку тощо). Студенти можуть прослуховувати записи різних ситуацій спілкування й висновкувати про високоекологічність або низькоекологічність комунікації за такими ознаками: продуманість мовлення, ґрунтовність, переконливість, правильність, відвертість, збудженість, дохідливість, ступінь емоційності, доречність, логічність тощо. Так здобувачі вищої освіти навчаються уникати провокування негативних емоцій.

Пошуково-дослідницька робота передбачає віднаходження в друкованих засобах масової інформації прикладів порушення масмедійної екології; добір хрематонімів (назв засобів масової інформації), у яких наявні порушення лінгвоеккологічності, та прикладів використання стилістичних виявів ввічливості (евфемізм, мейози, літота тощо); віднаходження в інтернетних джерелах прикладів неекологічної комунікації й характеристика мовних засобів, зокрема

тропів й фігур стилістичного синтаксису, визначення мовних домінант; добір слів, які виражають негативні емоції (роздратування, злість, невдоволення та ін.), введення їх у речення; наступний етап – взаємообмін роботами й спроба замінити низькоекологічні слова; ознайомлення в продуктовому магазині з назвами продуктів, страв, рекламними оголошеннями тощо й фіксування прикладів проявів «хвороби мови» (у формі презентації).

Виконуючи стилістичний аналіз текстів художнього стилю, студенти відшукують екоконцепти («багатовимірна мисленнєва одиниця, яка має різні форми мовного вираження, в основі формування якої гетерогенні екосмисли» [489, с. 14]), наприклад, Вода, Дерево та ін., а також субконцепти й способи їхнього мовного вираження. За К. Пилаєвою, екоконцепту притаманні емоційно-особистісні (лексичні одиниці, які виражають емоційний стан), природні (лексемами-репрезантами є представники тваринного й рослинного світу, пори року, природні ресурси, елементи ландшафту, водойми тощо) й культурні (реалії, пов'язані з історією країни, національними традиціями, артефактами, релігійними символами, фольклорними творами) складники. Студенти можуть аналізувати такі етичні екоконцепти, як Гуманність, Добро, Дім, Шляхетність, Душа, Духовність тощо.

Аналіз текстів публіцистичного стилю дозволить виявити випадки порушення екологічності мови. За спеціально дібраними текстами майбутні словесники знаходять негативно-оцінну лексику й обґрунтовують її доцільність або недоцільність; визначають, як українська мова реагує на зміни в сучасному суспільстві, наводять приклади неологізмів та іншомовізмів, характеризують ситуацію з погляду лінгвоекології; знаходять приклади мовної гри й аналізують ці мовні комплекси щодо лінгвоекологічності; обґрунтовують доцільність використання іншомовізмів у поданому тексті й пропонують питомо українські слова-замінники.

Сьогодні триває процес розширення об'єктів лінгвостилістичних досліджень, відтак у шкільну програму з української мови для учнів старшої ланки введено вивчення особливостей і культури дистанційного спілкування

(лист електронною поштою і по мобільному телефону (sms), інтернетне спілкування). Актуальним й цікавим є аналіз стилістичних особливостей цих сучасних видів комунікації.

Наскрізною лінією програми з української мови для закладів загальної середньої освіти є «Екологічна безпека і сталий розвиток», яка спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, усвідомлення ідеї сталого розвитку як нового типу екологічно-економічного зростання, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля й розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту довкілля [622]. Майбутні вчителі зобов'язані підвищувати рівень розуміння школярами проблем довкілля й причетності до розв'язання екологічних питань. Відтак компонент раціонального використання навколишнього середовища має бути складником навчання української мови.

Одним із аспектів роботи є аналіз екологічного дискурсу (В. Жуковська, Н. Деркач, І. Розмаріца [176; 496]) – сукупність вербальних і невербальних актів, якими послуговуються для вербалізації знань про довкілля з метою впливу на суспільну думку. Тексти екологічної тематики, що використовуються в функції дидактичного матеріалу, сприятимуть вихованню екограмотності. Водночас варто уникати штучного введення матеріалу природоохоронного змісту й «упровадження в зміст шкільних предметів фактів негативного впливу людини на навколишнє середовище» [167, с. 20].

Проаналізовані площини загалом сприятимуть формуванню лінгвоекологічного мислення. На думку В. Шаховського, треба надавати увагу вихованню толерантності, зокрема комунікативним якостям мовлення, категоріальним ситуаціям емоційного діалогу, принципам толерантності в конфронтаційному дискурсі, способам створення семантики співпраці в дитячих і дорослих колективах, тактикам і стратегіям толерантності в науковій комунікації [668, с. 42]. Реалізація лінгвоекологічного принципу на заняттях зі стилістики

української мови в закладах вищої освіти потребує систематизованої педагогічної діяльності.

О. Кучерук упевнена, що «з лінгводидактичного погляду важливе поєднання двох аспектів мовної освіти – психокогнітивного, пов'язаного зі сприйманням та інтерпретацією інформації (конкретніше – когнітивно-герменевтичного), і лінгвокогнітивного, що передбачає мовленнєву комунікацію й розуміння тексту, розпізнавання лексико-граматичних форм і засобів, сприймання словесних образів та ін.» [284, с. 32]. Підґрунтя когнітивної методики навчання української мови віднаходимо в працях О. Біляєва, М. Вашуленка, О. Горошкіної, Т. Донченко, Г. Онкович, Л. Мацько, В. Мельничайка, А. Нікітіної, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівського, Г. Шелехової та ін. За твердженням М. Пентилюк, «метою когнітивної методики є опанування студентами концептів – глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора, з метою формування умінь адекватного сприйняття текстової інформації та створення власних (усних і писемних) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру, розвитку їхньої пізнавальної активності, підвищення інтересу до вивчення фахових дисциплін, виховання національної самосвідомості, поваги до мовних традицій українського народу й бажання наслідувати естетичні й етичні норми спілкування» [420, с. 161].

Сьогодні в українській лінгводидактиці означені вище аспекти опрацьовують З. Бакум, О. Горошкіна, Н. Дика, Г. Дідук-Ступ'як, І. Дроздова, В. Каліш, І. Кучеренко, О. Кучерук, О. Кучерява, О. Любашенко, Л. Мамчур, Н. Мушировська, А. Нікітіна, І. Дроздова, Р. Дружененко, С. Омельчук, М. Пентилюк, О. Попова, Т. Симоненко та ін. Дослідники оперують поняттями *комунікативно-когнітивна методика*, *когнітивно-комунікативний підхід*, *лінгвокогнітивний підхід*, *когнітивний принцип* тощо. Ми послуговуватимемося дефініцією *лінгвокогнітивний принцип навчання стилістики*, під яким розуміємо спрямування стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на виявлення аспектів мовленнєвої картини світу, інтерпретування

текстів із позицій когнітивних процесів, формування пізнавальної та мовленнєвої культури й відповідного способу мовного самовираження студентів.

У кінці ХХ століття стало очевидним, що традиційна стилістика не в змозі охопити всі площини стилістичної науки. Когнітивна стилістика доповнює й збагачує знання про стилістичні явища, орієнтує на людину, акцентує на зв'язках тексту й людської свідомості. Лінгвокогнітивний принцип навчання стилістики передбачає розгляд стилістичних проблем «через призму їх кореляції з когнітивними процесами і структурами з урахуванням впливу низки позамовних чинників» [142, с. 68-69]. Р. Сидоренко переконана, що «когнітивна стилістика зміщує акценти з моделей тексту, його композиції і структури на моделі, в яких простежується зв'язок між людською свідомістю й текстом» [533, с. 65]. Питання когнітивної стилістики досліджували К. Андреева, Н. Арлаускайте, Д. Ашурова, Л. Белехова, М. Берк, О. Воробйова, К. Гамільтон, Н. Джусупов, К. Еммот, Дж. Кальпепер, Н. Клушина, Л. Лузіна, Г. Молчанова, Е. Семіно, П. Сімпсон, К. Уебер, К. Уельс, Л. Шевченко й інші.

Н. Джусупов стверджує, що «Когнітивна стилістика – це одна із стадій розвитку всієї стилістики» [142, с. 65], як самостійна галузь дослідження вона «поєднує точний, чіткий і докладний лінгвістичний аналіз літературних (художніх) текстів, що загалом притаманне для стилістичної традиції (традиційної стилістики), із системним і теоретично інформованим розглядом когнітивних структур і процесів, які лежать в основі породження й сприймання мови (мовленнєвого повідомлення» [694, с. IX]. С. Єрмоленко зазначає: «Розширення, поглиблення змісту понять «мовна семантика», «семантика мовного знака» передбачає застосування методів моделювання лексико-семантичних, лексико-асоціативних полів, структурування концептів, встановлення ієрархічних зв'язків між семантикою художнього слова і мовною свідомістю творця тексту» [173, с. 6]. Методи когнітивного аналізу допоможуть «розкрити власне мовний механізм оприявлення тем і мотивів» художніх творів [Там само]. Водночас зауважимо, що лінгвокогнітивний принцип передбачає орієнтування на тексти різних функційних стилів і з'ясування способів

вибудовування інформації в тексті й глибини її розуміння.

Слушні розмисли Р. Сидоренко про три рівні когнітивної компетентності, в центрі уваги якої навчання мови як загального когнітивного механізму (табл. 3.6): теоретичного – «ментальні» основи розуміння й продукування мовлення, декодування мовних і мовленнєвих засобів вираження особистості; практичного – вміння простежувати зв'язок між стилістичною природою мови й основними когнітивними процесами, вміння розуміти мовленнєві ситуації, знання прийомів мовленнєвої поведінки, вміння створювати тексти різних стилів і жанрів, оволодіння різними видами монологу й діалогу; особистісного – виховання пізнавальної та мовленнєвої культури й відповідного способу самовираження, а також реалізація та самоактуалізація через комунікацію [533, с. 65].

Таблиця 3.6

Рівні когнітивної компетентності (за Р. Сидоренко [533])

Теоретичний рівень	Практичний рівень	Особистісний рівень
<ul style="list-style-type: none"> • «ментальні» основи розуміння й продукування мовлення; • декодування мовних і мовленнєвих засобів вираження особистості 	<ul style="list-style-type: none"> • вміння простежувати зв'язок між стилістичною природою мови й основними когнітивними процесами; • вміння розуміти мовленнєві ситуації; • знання прийомів мовленнєвої поведінки; • вміння створювати тексти різних стилів і жанрів; • оволодіння різними видами монологу й діалогу 	<ul style="list-style-type: none"> • виховання пізнавальної та мовленнєвої культури й відповідного способу самовираження; • реалізація та самоактуалізація через комунікацію

Ураховуючи міркування Р. Сидоренко [533], М. Пентиліук [417], Н. Джусупова [142], М. Оліяр [388], виокремлюємо знаннєвий, практичний і виховний аспекти реалізації лінгвокогнітивного принципу в навчанні стилістики (рис. 3.7). Актуальним видається не стільки з'ясування мовних структурно-рівневих стилістичних особливостей текстів (фонетично-стилістичних, лексично-стилістичних і граматично-стилістичних), наявності тропів і стилістичних фігур, скільки виявлення аспектів мовної картини світу, мовно-естетичних знаків національної культури [467].

Досліджуючи принципи організації інформації в процесі інтерпретації тексту, варто розглядати такі явища когнітивної стилістики, як-от: *висування (актуалізацію)* – віднаходження в тексті концентрування певних мовних

елементів (прийомів, схем, фігур), які фокусують увагу адресата й так забезпечують виділення найбільш важливих смислових компонентів інформаційної системи всього повідомлення; *фігура-тло* – розмежування основних і допоміжних (другорядних) елементів у загальній інформативній системі тексту або в окремій його частині; *інференцію* – семантичний висновок, який перебуває в центрі уваги когнітивно-стилістичних досліджень тексту, умова конструктивної діяльності під час розуміння тексту й побудови його ментальної моделі, усвідомлення зв'язності (когерентності) тексту [142].

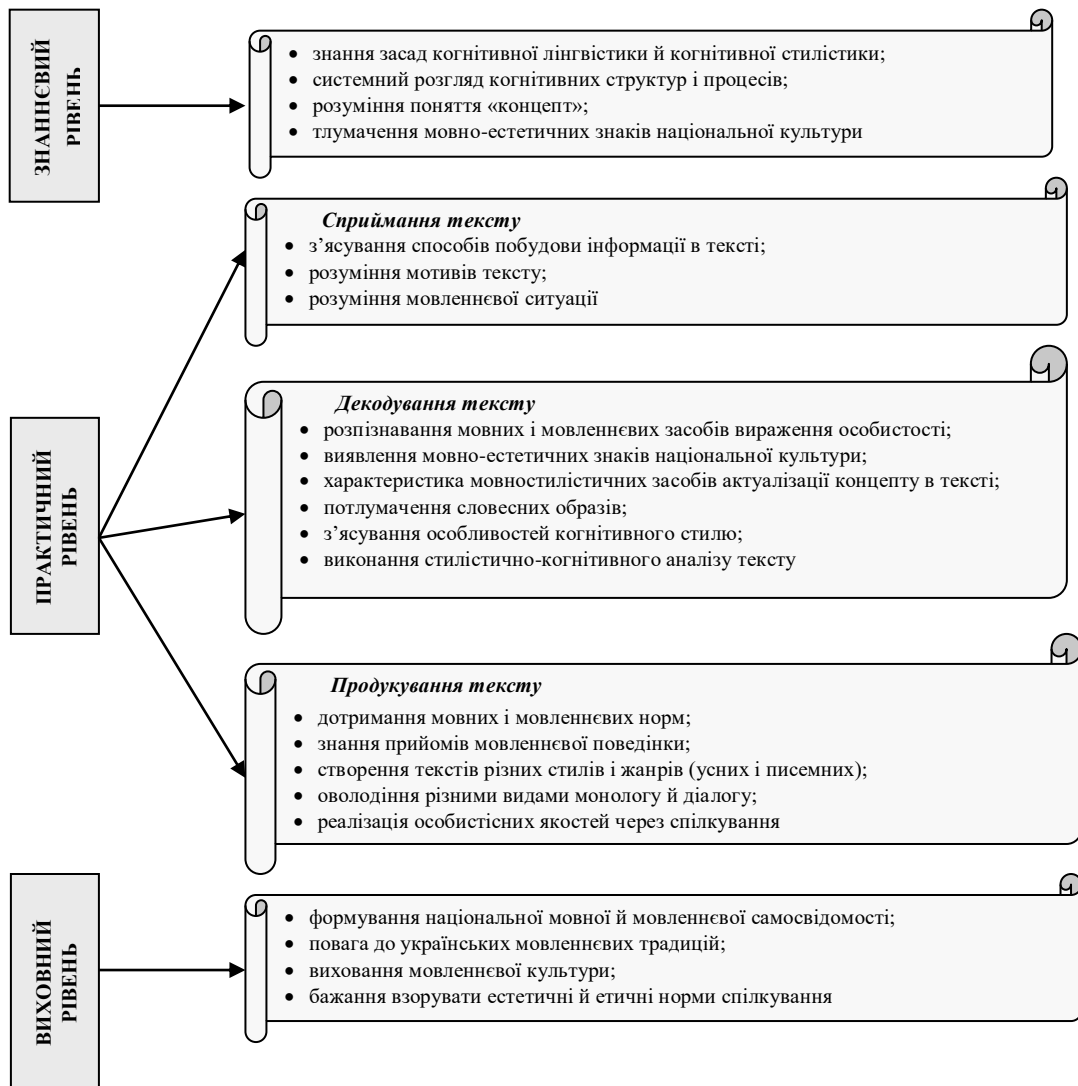

Рис. 3.7. Рівні застосування лінгвокогнітивного принципу в навчанні стилістики української мови

О. Горошкіна продуктивним методом навчання української мови вважає концептуальний аналіз, «метою якого є забезпечення учнями повноти розуміння тексту» [121, с. 129]. Етапами цього аналізу вчена називає дотекстовий

(налаштування на сприймання інформації, осмислення назви тексту), текстовий (сприймання тексту, розуміння, осмислення й оцінка діяльності автора тексту, проникнення в авторський задум, виділення концептів, визначення їхніх функцій у розкритті змісту й авторського задуму, етимологічна робота, складання портрета слова), післятекстовий.

Вважаємо доречним, щоб студенти виконували стилістично-когнітивний аналіз тексту (див. підрозділ 4.2), який передбачає характеристику означених вище площин. На заняттях зі стилістики важливо навчити студентів визначати домінанту в будь-якому тексті – найбільш інформативно містку частину, «яка дозволить віднайти когнітивні механізми мовних особливостей трансляції стилістичної інформації, розкрити когнітивні аспекти окремих стилістичних категорій тексту» [533, с. 67]. З цього треба розпочинати здійснення стилістично-когнітивного аналізу тексту.

З'ясування особливостей когнітивного стилю дозволить зрозуміти ознаки ідіостилу особистості – через віддзеркалення типу мислення, тезаурусу, концептосфери, асоціативної діяльності. Здійснюючи повний стилістичний аналіз текстів, студенти мають зважати на мовленнєву реалізацію способів мислення й сферу емоцій особистості, своєрідність авторської концептосфери, вміння структурувати текст і послуговуватися мовними «формулами» (аналізувати явища, систематизувати їх, порівнювати, узагальнювати, абстрагувати, конкретизувати, класифікувати, систематизувати), ставлення особистості до повідомлюваного тощо. Н. Болотнова і О. Болотнов виділяють такі складники когнітивного стилю, як ментально-психологічний, тезаурусний, інтелектуальний і епістеміологічний підстилі [54, с. 189].

Актуалізація поняття «концепт», засади когнітивної лінгвістики спричиняють нові інтерпретації традиційних стилістичних об'єктів [174, с. 28]. Наприклад, вивчаючи художню (поетичну) метафору, треба її розглядати як явище, що має когнітивне підґрунтя, адже «метафора виникає під час вирішення проблемної когнітивно-номінативної ситуації, коли людина, спираючись на уяву, формує образи і смисли, яких раніше не існувало» [246, с. 3]. Використання теорії

концептуальної метафори на заняттях зі стилістики уможливить виявлення студентами особливостей формування образів, установлення мотиваційних чинників процесів метафоризації, з'ясування національної специфіки, вирізнення індивідуального й загальнонародного в художніх текстах, усвідомлення української мовної реальності тощо. Пропонуємо студентам завдання, подані в додатку Ж.5 .

Лінгвокогнітивний принцип є надзвичайно вартісним у навчанні стилістики української мови, тому що уможливлює доповнення знань про стилістичні явища, призводить до нових інтерпретувань стилістичних явищ, зорієнтовує на людину (особистість) й акцентує на зв'язках тексту й людської свідомості.

У площині особистісно зорієнтованої підготовки студентів цікавим є *лінгвосинергетичний принцип*. Подибуємо різні дефініції принципу: *синергетичний*, *системно-синергетичний*, *акме-синергетичний*, *лінгвосинергетичний* (Л. Белехова, А. Курінна, М. Оліяр Н. Перхайло, Р. Пикалюк, В. Сидоренко та ін.). На тлумачення цього принципу з методичного погляду звертають увагу З. Бакум, О. Бондаревська, О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, М. Оліяр, Н. Остапенко, Н. Перхайло, В. Сидоренко та ін.

О. Селіванова стверджує: «У гуманітарних науках синергетика розглядається як нова наукова парадигма, якісно новий виток системного підходу [516, с. 35]. Провідними перспективними напрямками в методиці навчання мови щодо лінгвосинергетики мають бути проблеми породження мовлення і його функціонування у відкритій сугестивній мовленнєвомисленнєвій площині» [270]. Важливо пробудити в майбутніх учителів-словесників лінгвосинергетичне уявлення, зокрема вміння віднаходити слова-образи, тексти-образи, створені в художніх творах або впродовж власного мовопродукування. Вони повинні відчувати слово й відтінки значень (наприклад, під час вивчення стилістичних синонімів).

Лінгвосинергетичний принцип у навчанні стилістики – це принцип, за якого мова художнього твору вивчається як динамічна, рухлива, змінна система, що має специфічні закони самоорганізації й розвитку, а також, коли в текстах

визначаються зовнішні й внутрішні чинники розвитку мовної системи й складники, які керують процесами її становлення, самоорганізації й функціонування. Цей принцип використовують під час з'ясування питань, пов'язаних із нестійкістю окремих мовних систем. У процесі вивчення стилістичних функцій лексичних засобів варто брати до уваги основні тенденції розвитку сучасної лексичної системи з урахуванням останніх змін (відкритість, динамізм, складність структури, нерівномірність і різні темпи розвитку окремих її шарів). Студенти мають збагнути плинність окремих процесів: належність слів *дискета* (змінний магнітний носій, гнучкий диск), *піонер* (член масової дитячої комуністичної організації) й інших до неологізмів, загальноновживаної лексики, застарілих слів.

Н. Боднарчук зауважує: «Текст як синергетичний об'єкт набуває властивостей спонтанної активності, яка реалізується як здатність тексту впорядковувати не тільки самого себе (ендогенна активність), а й навколишнє середовище – концептуальні системи продуцента та реципієнта (екзогенна властивість)» [62, с. 26]. Сьогодні на заняттях зі стилістики потрібно розглядати текст як лінгвосинергетичний об'єкт – визначати структуру й ритмо-мелодійні особливості, взаємодію і вплив компонентів тексту, наявність асоціацій декодування смислу, порівнювати концептуальні системи автора тексту й реципієнта, функції компонентів тексту та ін.

Аспекти стилістичних засобів і прийомів навчання іноземних мов крізь призму синергетики досліджує О. Бабелюк, яка стверджує: «синергетична парадигма передбачає розуміння тексту як складної, відкритої та нелінійної системи, що функціонує завдяки взаємозв'язку власних елементів та підсистем під впливом регуляторних механізмів самоорганізації» [11, с. 11]. На заняттях варто вивчати стилістичні засоби й прийоми, які використовуються в тексті як когерентні (взаємозамінювальні, взаємопогоджувальні). Це можна зреалізувати в процесі аналізу сучасних постмодерністських творів українських письменників (Ю. Андруховича, Ю. Винничука, В. Діброви, С. Жадана, Б. Жолдака, О. Забужко, Ю. Іздрика, Леся Подерв'янського, Т. Прохаська та ін.). Студенти

отримують такі завдання: виявити конотації нейтральних стилістичних засобів; з'ясувати компонентом якого стилістичного прийому є нейтральна лексика; схарактеризувати мовні особливості постмодерністського іронічного стилю письма, звернувши увагу на мовну гру; потлумачити, як прийоми традиційної поезики стають постмодерністськими; з художніх творів навести приклади використання графічних засобів: абстрактні типографічні фігурні тексти, ілюстрації, математичні знаки й формули, своєрідна техніка розподілу тексту на колонки, варіювання розміром шрифтів, розріджений шрифт, дефісація, подвоєння або потроєння букв, логографічні знаки, написання слів з великої або малої літери, усунення розділових знаків, графічний поділ рядків на фрагменти тощо. Під час вивчення фоностилістики важливо звертати увагу на фонетичну мовну гру, ефект мультимедійності та з'ясовувати значення цих засобів для сприймання тексту й створення емоційно-виражальних відтінків.

Л. Пономарьова впевнена, що навчання мовленнєвої творчості – це мистецтво вчити володінню усним і писемним словом в процесі творення текстів різних стилів і жанрів [437, с. 3]. Саме в основі цієї методики навчання повинен бути лінгвосинергетичний принцип. Співтворчість викладача й студентів має спонукати до виголошення й написання творчих робіт різної тематики. Викладач повинен мотивувати студентів бути творчо активними, реалізовувати свої потенційні можливості. А. Курінна безспідставно стверджує: «Синергетика словоцентричної діяльності є базовою і з'єднувальною ланкою всіх структурних компонентів мовної особистості (когнітивного, емоційного, мотиваційного), які перебувають під впливом соціальних чинників, формування мовної особистості впродовж лінгвосинергетичної навчальної діяльності передбачає навчання словотворчості й мовленнєвотворчості з урахуванням синергетичних знань» [270, с. 131]. Застосування лінгвосинергетичного принципу сприяє вдалій підготовці студентів до мовленнєвотворчої діяльності.

Отже, принципи навчання стилістики є взаємопов'язаними й взаємодоповнювальними, лише комплексне їх застосування сприятиме ефективному засвоєнню студентами навчального матеріалу зі стилістики

української мови і формуванню високого рівня стилістичної компетентності майбутніх учителів-словесників.

3.3. Поетапна стилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури

Пропонована модель методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури (див. рис. 2.1) увідповіднюється засадам неперервної мовної освіти. Неперервність кваліфікуємо як цілісність і комплексність освітнього процесу, інтегрованість усіх його етапів, їхня спрямованість на пріоритет освіти – особистість. Неперервне навчання дозволяє сформувати людину ХХІ століття, яка вміє критично мислити, здатна взаємодіяти й комунікувати, допитлива, креативна й самодостатня. У сучасній лінгводидактиці аспекти неперервної мовної освіти опрацьовували О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, О. Глазова, Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Загороднова, Т. Донченко, К. Климова, Г. Корицька, Л. Мацько, М. Пентиліук, К. Плиско, Л. Симоненкова, Т. Симоненко, Л. Скуратівський, Г. Шелехова та ін.

Неперервна стилістична освіта базується на принципі цілісності мовної освіти, що забезпечує єдність і взаємозв'язок навчання на освітній траєкторії, яку виформовує шкільна (початкова, основна, старша школи), вища й почасти післядипломна освіта. Доуніверситетська стилістична освіта здійснюється в закладах загальної середньої освіти шляхом супровідного вивчення окремих стилістичних аспектів у початковій школі, засвоєння елементів стилістики через опрацювання мовознавчих розділів у 5–9 класах основної ланки та системного опанування стилістики в 10–11 класах [450]. Стилiстична пiдготовка випускникiв закладiв загальної середньої освіти, якi вступили на спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), продовжується в закладах вищої освіти.

Теоретичний аналіз нормативних документів у царині вищої освіти, лінгводидактичної літератури й емпіричний досвід уможливив виокремлення в змістовому блоці навчання стилістики майбутніх учителів української мови і

літератури пропедевтично-настановного, інформаційно-когнітивного й поглиблювально-формульовального етапів (рис. 3.8).

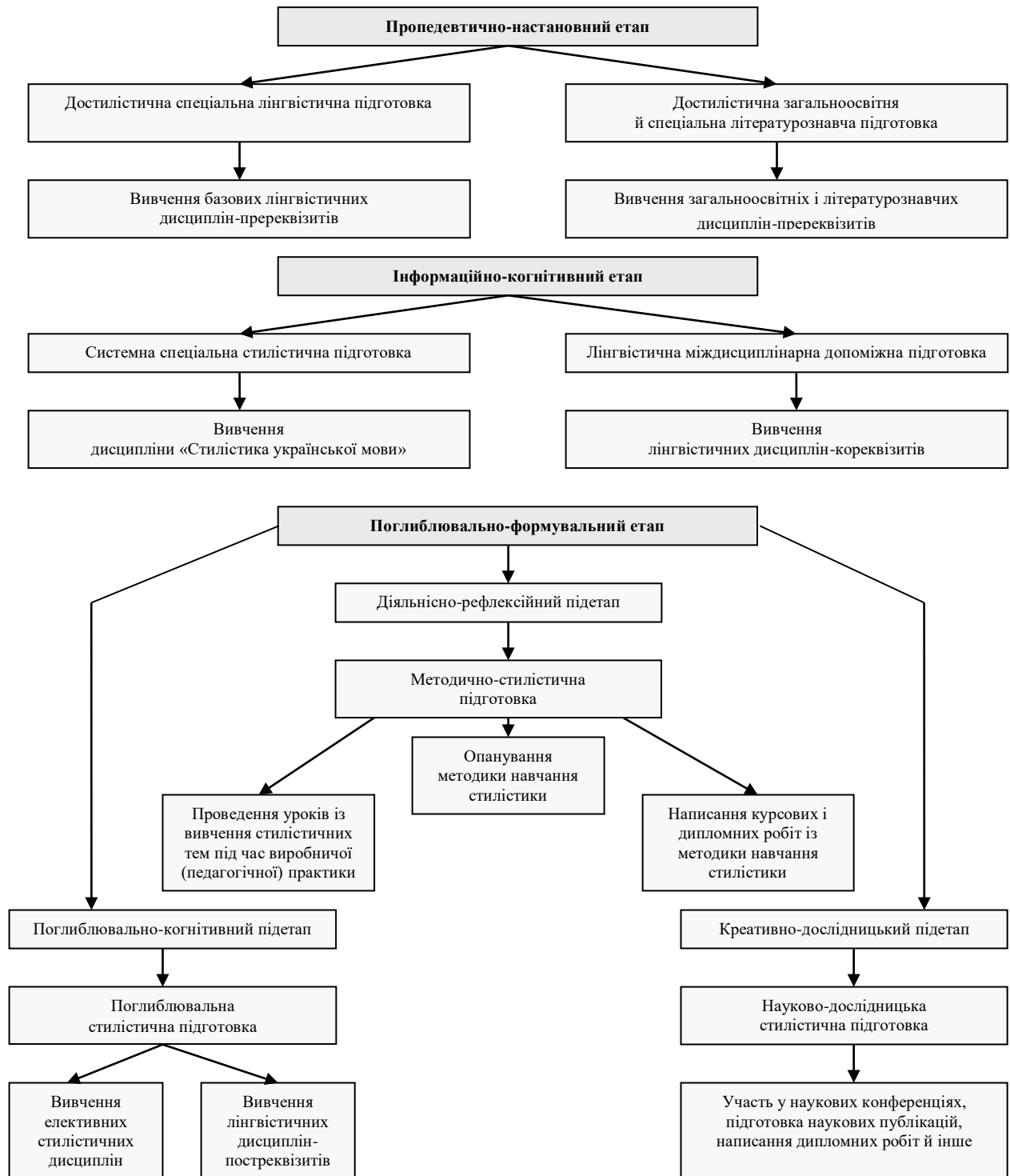

Рис. 3.8. Поетапна стилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти

На пропедевтично-настановному етапі навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників в закладах вищої освіти здійснюється

достилістична спеціальна лінгвістична підготовка через вивчення базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів (*пререквізити* – попередні навчальні дисципліни) і достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка, зокрема опанування загальноосвітніх і літературознавчих дисциплін-пререквізитів.

Достилістична лінгвістична підготовка передбачає засвоєння студентами загальних знань про мову як цілісну систему, складниками якої є мовні й мовленнєві елементи [449]. На думку Л. Мацько, увага студентів зосереджується «на природі й сутності мовних одиниць, семантичних і формально-граматичних ознаках» [323, с. 3]. Одночасно студенти мають збагнути особливості функціонування мовних одиниць, часткові аспекти стилістичної норми української мови та ін. І. Білодід переконував, що «важливе значення усього циклу мовознавчих та літературознавчих предметів, курсів, семінарів і под. у середній і вищій школі – навчити розуміти стилістичні багатства мови, вміло ними користуватися, виховати стилістичне мовне чуття» [46, с. 144]. Суголосні думки висловлює С. Вартапетова: «Сьогодні можна говорити про стилістичний аспект лінгвістичної підготовки студентів, розуміючи його не тільки як навчальну діяльність, обмежену окремим курсом, але й як роботу, пов'язану з вивченням мови загалом» [72, с. 107].

Безпосереднє вивчення стилістики української мови повинно мати опертя на знання студентів, здобуті впродовж опанування базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів, – практикуму з української мови, ділової української мови, вступу до мовознавства, сучасної української літературної мови, української діалектології, історії української літературної мови, старослов'янської мови, культури мови та ін. [449].

З'ясування стилістичних функцій мовних засобів передбачає обізнаність студентів із ресурсами сучасної української мови на різних рівнях – фонетичному, лексичному й граматичному, що здійснюється на практикумі з української мови. Дисципліна «Ділова українська мова» збагачує студентів відомостями про офіційно-діловий стиль української мови, формує навички

ділового спілкування, розвиває загальну культуру мовлення. Необхідними є базові знання лінгвістичної термінології й особливостей мовних одиниць, що формує вступ до мовознавства. Найтісніший зв'язок простежується з сучасною українською літературною мовою, вивчаючи яку студенти не лише засвоюють системні ознаки мовних одиниць, а й звертають увагу на функціонування мовних засобів різних рівнів і вимоги до побудови цих одиниць, що створює підвалини для вивчення стилістики. Важливо, щоб стилістичний аспект лінгвістичної підготовки пронизував вивчення усіх розділів сучасної української мови. До того ж останнім часом структурно-статичний опис мови почав поступатися комунікативно-динамічному аналізу мовлення, яке (як і мову) стали визнавати рівновартим об'єктом лінгвістики [72, с. 108].

Упродовж вивчення сучасної української літературної мови студенти набувають фонетично-стилістичних, лексично-стилістичних, граматично-стилістичних умінь, які пізніше вдосконалюють і поглиблюють на заняттях зі стилістики. О. Семенов слушно переконує в необхідності враховувати текстоцентричний підхід й ознайомлювати студентів на початку вивчення курсу сучасної української літературної мови з ознаками тексту, що уможливить краще усвідомлення значень мовних одиниць у тексті [525, с. 190].

Принциповим на заняттях з сучасної української літературної мови є врахування функційно-стилістичного принципу, площини якого (передовсім щодо закладів загальної середньої освіти) досліджували В. Бадер, Н. Баранник, О. Караман, С. Караман, П. Кордун, І. Кучеренко, Г. Лещенко, В. Луценко, В. Мельничайко, І. Нагрибельна, М. Пентилюк, Л. Паламар, О. Попова, Л. Рускуліс, Л. Сугейко, Н. Янчук та ін. Зокрема, Г. Лещенко, потлумачуючи означений принцип, вважає, що його сутність «у визначенні функції мовних засобів, їх ролі у створенні власних висловлювань, засвоєнні комплексу різних мовних засобів у їх взаємодії та контекстуальній обумовленості, підготовці до побудови текстів різних типів і стилів мовлення, адекватних використанню мовних засобів» [295, с. 83–84].

На заняттях із сучасної української літературної мови роботу над

стилістичними аспектами потрібно реалізовувати за такими напрямками, як з'ясування значення мовних одиниць (фонетичних, лексичних, фразеологічних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних) у текстах різних жанрів та їхніх функційних особливостей і виражальних можливостей; аналіз вимог до побудови мовних одиниць та їхньої сполучуваності; засвоєння базового рівня стилістичних норм сучасної української літературної мови й стилістичної основи мовленнєвих помилок; вироблення вмінь доцільно послуговуватися мовними засобами в усіх функційних стилях, типах і жанрах; формування мовного чуття тощо.

Реалізація функційно-стилістичного принципу на заняттях у закладах вищої освіти була в полі зору лінгводидактів. Зокрема, О. Попова докладно проаналізувала шлях формування стилістичних умінь майбутніх учителів початкової школи під час вивчення синтаксису сучасної української літературної мови [440]. Н. Янчук розглянула актуальні проблеми викладання сучасної української літературної мови на матеріалі вивчення розділів «Лексикологія» й «Фразеологія» в контексті реалізації функційно-комунікативного підходу до вивчення мови [679]. Н. Баранник потлумачила функційно-стилістичний підхід до вивчення граматики [33].

Цілком підтримуємо думки Л. Рускуліс, що «навчання майбутніх учителів-словесників неможливе без урахування функціонально-стилістичного аспекту. Адже лише за цієї умови викладач вищої школи зможе досягти бажаного результату – виховати мовну особистість, яка б вільно володіла усіма багатствами мови на фонетичному, лексичному, граматичному та стилістичному рівнях» [502, с. 70]. Водночас у лінгводидактичній літературі натрапляємо на різні трактування зв'язку вивчення стилістики й сучасної літературної мови. С. Вартапетова вважає необхідним уникати певного дублювання навчального матеріалу в стилістиці, яке виявляється в аналізі мовних засобів за рівнями мови й у межах функційних стилів [72]. Дослідниця пропонує вихід, який ми не схвалюємо, – введення навчального матеріалу, що дублюється, з курсу стилістики в курс сучасної мови. Принагідно зауважимо, що це перевантажить теми з сучасної української літературної мови й частково знівелює наступне

системне вивчення стилістики. З огляду на це беззаперечно виправданими є роздуми Н. Бабич, яка чітко розмежовує завдання дисциплін: сучасна українська літературна мова ознайомлює із закономірностями, історією, нормативністю писемної та усної форм мови (навчає говорити й писати правильно), а практична стилістика вчить розрізняти в цих закономірностях обов'язкове й можливе, загальноживане й індивідуальне, стереотипне й варіативне (навчає добре говорити й писати) [13, с. 3].

Із курсу української діалектології в подальшому знадобляться вміння віднаходити й розмежовувати діалекти; визначати типи діалектних протиставлень у лексиці (лексичні, семантичні, ідеографічні); аналізувати склад діалектної лексики з погляду її походження: діалектні слова-архаїзми й діалектні слова-інновації, діалектні слова-запозичення, діалектні відмінності у фразеології, семантично-стильові синоніми діалектного походження тощо. Під час вивчення стилістики майбутні вчителі-словесники визначатимуть стилістичне навантаження діалектних слів, що сприятиме усвідомленню поняття «мовна картина світу» й допоможе краще зорієнтуватися в лінгвокогнітивний аспектах. Подеколи важко проаналізувати мовні особливості художнього тексту без аналізу діалектологічних свідчень певного періоду й сучасних діалектологічних описів відповідного ареалу, надто – даних лінгвістичних карт. «Це, – на думку П. Гриценка, – дозволить зробити аргументовані припущення щодо меж узуального і власне авторського серед зареєстрованих у текстах одиниць, з'ясувати, з якого потенційного ряду одиниць вибирав автор, а відтак – чому саме таким був його вибір. Останнє є важливою складовою пізнання ідіолекту як результату творчого процесу – постійного вибору автором з-поміж низки можливих альтернативних елементів» [131, с. 40].

Старослов'янська мова закладає підґрунтя за допомогою з'ясування ознак старослов'янізмів (на фонетичному, лексичному й граматичному рівнях), вміння їх визначати в текстах різних функційних стилів і добирати сучасні відповідники. Аналізуючи текст, який уналежнюється до давніх періодів розвитку літературної мови, потрібно зважати на культурно-історичний контекст, розуміти

співвідношення між тогочасними функційними й експресивними стилями [174, с. 26]. Тому стилістика пов'язана з історією української літературної мови, яка вивчає історичний (діахронний) аспект стилістичних явищ, зокрема літературну мову в історичному розвитку. Неможливо вивчати ідіостиль письменника без урахування мовного довкілля й текстової багатоманітності носія ідіолекту. П. Гриценко зауважує: «Моделювання мовного світу письменника як окремого мовця, дослідження репертуару і генези його мовних рис, визначення його лінгвальних пріоритетів, ставлення до мови як багатопланового явища можливі не стільки на підставі спеціальних, залишених автором свідчень (есеїв, листів, щоденників), скільки його автентичних текстів» [131, с. 21]. Потрібно враховувати ознаки хронотопів українського культурного континууму [Там само]. Знання з історії української мови дозволять зрозуміти власне мовну історію тексту, з'ясувати динаміку мегатексту. Вплив на засвоєння стилістики та «взаємне збагачення» здійснюється через опанування культури мови, яка виформовує мовленнєву компетентність, що надалі використовуватиметься в курсі стилістики. Дисципліна «Культура мови» вчить осмислювати мовну норму, потлумачує систему комунікативних якостей мовлення, навчає досконалому оволодінню закономірностями, притаманними українській мові. Почасти культуру мови доєднують до стилістики (Н. Бабич, П. Дудик, Л. Мацько та ін.) [13, с. 191–420; 165, с. 21; 323, с. 411–422].

Лінгвістичні знання, які студенти опановують на заняттях із зазначених вище базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів, закладають ґрунтовні підвалини вивчення стилістики. Стилiстика повсякчас опирається на лінгвістичний матеріал, який дає додаткові відомості про стилістичну характеристику мовних засобів і функційно-стильову диференціацію мови [573, с. 12].

Достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка здійснюється через вивчення загальноосвітніх (філософія, психологія, історія України, історія української культури тощо) і літературознавчих (історія української літератури, вступ до літературознавства, дитяча література, фольклор

та ін.) дисциплін-пререквізитів. На думку І. Гайдаєнко, міждисциплінарні зв'язки існують між стилістикою й літературою, оскільки текстовий матеріал створює умови для поглиблення знань студентів зі стилістики, закріплення вмій виконувати стилістичний аналіз і створювати тексти різних функційних стилів [93]. Вступ до літературознавства формує розуміння й потребу аналітичного підходу до художнього тексту, а також збагачує знаннями про основні засоби художньої виразності літературних творів. Знадобиться студентам спрямування курсу «Фольклор» на розуміння жанрової специфіки народнопоетичної творчості. Вивчення історії української літератури дозволяє зрозуміти літературний процес, збагнути оригінальність і художню майстерність художнього твору, схарактеризувати внесок письменників у розвиток мистецтва слова.

Основним у змістовому блоці системи навчання стилістики є *інформаційно-когнітивний етап*, який передбачає спеціальну системну стилістичну підготовку через опанування дисципліни «Стилістика української мови» на освітньому ступені «бакалавр» і лінгвістичну міждисциплінарну допоміжну підготовку за допомогою супровідного засвоєння знань із лінгвістичних дисциплін-кореквізитів (*кореквізити* – супутні навчальні дисципліни).

Компонентами цього етапу навчання стилістики є мотиваційно-ціннісний, власне когнітивний, процесуальний, особистісний і рефлексійний. Суть мотиваційно-ціннісного компонента в позитивній мотивації до вивчення стилістики української мови як узагальнювальної прикладної лінгвістичної дисципліни. Усвідомлення вагомості курсу призводить до розуміння потреби в його засвоєнні не лише для подальшої професійної діяльності (проведення уроків української мови і літератури в закладах загальної середньої освіти), а й з метою набуття вмій працювати зі словом, підвищення стилістичної вправності, формування інформаційно-комунікаційної та естетичної культури, мовної гнучкості. Власне когнітивний компонент передбачає засвоєння знань зі стилістики української мови, процесуальний – оволодіння стилістичними вміннями й навичками. Крім власне стилістичних і стилістичних науково-

дослідницьких умінь, на нашу думку, особливо вартісними для майбутніх учителів української мови і літератури є стилістично-методичні вміння. Коригування процесуального компонента здійснюється крізь призму функційності, життєвої доцільності й відповідності суспільним запитам, що спричинене не лише появою нових освітніх орієнтирів, а й зміщенням акцентів у мовознавчих дослідженнях упродовж останніх десятиліть (антропоцентризм, функційність, метадисциплінарність, міждисциплінарність, комунікативність тощо) [107, с. 88]. Нова парадигма вищої освіти змінює акценти із знанневого підходу на компетентнісне навчання, тому виникла потреба формувати в майбутніх учителів української мови і літератури стилістичну компетентність. Реалізація особистісного компонента відбувається через поєднання інтелектуальних (мислення), моральних (поведінка), емоційних (почуття), вольових (здатність до самоврядування), організаторських (механізм діяльності) якостей майбутніх учителів-словесників. Рефлексійний компонент зреалізовується за допомогою наявності здатності до самооцінювання, оцінювання, розуміння потреби повсякчасно поповнювати знання зі стилістики української мови. Ми солідарні з К. Долініним у тому, що «Стилістика – це не розкіш, а лінгвістична дисципліна, яка вивчає важливу й невід’ємну частину системи мови, без знання якої не можна й думати про те, щоб успішно викладати її» [152, с. 52].

Інформаційно-когнітивний етап навчання стилістики майбутніх учителів-словесників також передбачає лінгвістичну міждисциплінарну допоміжну підготовку. Її завдання – осмислити знання зі стилістики української мови та поглибити їх за допомогою вивчення лінгвістичних дисциплін-кореквізитів (теорії мовної комунікації, основ комунікативної лінгвістики, лінгвокультурології, етнолінгвістики, мовної прагматики, філософії мови, риторики та ін.). Наприклад, дисципліна «Теорія мовної комунікації» розширює знання студентів через вивчення особливостей вербального спілкування, розуміння мови як соціально-психологічного феномену, функціонування мовних ресурсів, а також формує вміння аналізувати дискурс. Для поглиблення знань зі

стилістики стануть у пригоді відомості про складники мовної особистості, механізми взаємодії мовців і пристосування мовного коду до об'єктивної дійсності, текст як результат і одиницю комунікації, підходи до тлумачення тексту, співвідношення концептуальної, мовної та ціннісної картин світу, культурний концепт, комунікативну поведінку й комунікативні ресурси.

Соціолінгвістика корелюється зі стилістикою в площинах варіативності мовних засобів із різних методологічних позицій: соціальне варіювання (соціолінгвістика) й функційне варіювання (стилістика); оцінювання мовлення «на підставі вироблених соціумом критеріїв, що засвідчує наявність у розумінні естетичної цінності соціального підґрунтя» [664]. Курс «Основи комунікативної лінгвістики» збагачує студентів знаннями про форми мовного спілкування, про гендерні аспекти спілкування, комунікативні інтенції, мовні коди в спілкуванні, комунікативно-риторичні особливості мовлення. Лінгвістична генологія додає відомості про мовленнєві жанри, вивчення мови в реальних процесах спілкування, організацію мовних засобів у різноманітних типах спілкування, специфіку спілкування з використанням нових комунікаційних каналів (зокрема, інтернетних та ін.), закони жанрово-стилістичної організації мовлення. Привабливими для стилістики є відомості етнолінгвістики щодо віддзеркалення в мові й мовленнєвій діяльності етнічної свідомості, менталітету, національного характеру, матеріальної та духовної культури народу. Лінгвокультурологія передбачає здійснення аналізу тексту на рівні мовно-естетичних знаків культури, що містять глибинні знання й смисли [234, с. 10]. Вагомим є вміння визначати смислове наповнення слів, їхній когнітивний смисл, синергетичні можливості тексту, а також зважати на ментальні (національно-специфічні) особливості й образ автора художнього тексту як психотип тощо. Слушними щодо цих аспектів є міркування С. Єрмоленко: «Погляд на стиль як мовомисленнєву, мовотворчу діяльність актуалізує питання дослідження дискурсу, тексту за допомогою категорій когнітивної лінгвістики (концептів), націлює дослідника на зв'язок стилістики з лінгвокультурологією, етнолінгвістикою» [173, с. 3–4].

Мовна прагматика уможлиблює аналіз умов належного добору й

використання одиниць і категорій мови з урахуванням конститутивних чинників з метою досягнення найефективнішого впливу на партнера (аудиторії, читачів) із комунікації. Для розуміння стилістичних аспектів знадобляться поняття *мовна картина світу, концептуальна картина світу, лінгвофілософська парадигма, мова й мислення, мова й соціум*, які потлумачує філософія мови. Риторика є «праматір'ю для лінгвістичних наук», зокрема й стилістики [324, с. 17]. Спільні аспекти зі стилістикою – вчення про фігури слова (тропи) і фігури думки (риторичні фігури), про стиль як лад, спосіб доцільного й ефективного мовлення. Психолінгвістика допомагає зрозуміти тип мовця, етапи мовленнєвої діяльності, механізми породження мовлення й вибору певних мовних засобів.

Лінгвістична міждисциплінарна допоміжна підготовка сприяє реалізації розмислів С. Єрмоленко про те, що «Вихід стилістичних досліджень у ширше коло мовознавчих, літературознавчих, фольклористичних, культурологічних, соціально-комунікаційних тем продиктований науково-освітніми запитами, зокрема завданнями формування мовної особистості» [173, с. 4]. Науковець упевнена в інтеграційній ролі стилістики, адже предметом дисципліни є не лише система мовних знаків і закони їхнього розвитку, а й функціонування мови в комунікативній площині, мовна діяльність і свідомість особи тощо.

Поглиблювально-формувальний етап навчання стилістики зреалізовується через:

- діяльнісно-рефлексійний підетап, на якому здійснюється методично-стилістична підготовка за допомогою вивчення методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти, проведення уроків зі стилістики української мови впродовж виробничої (педагогічної) практики й виконання курсових і дипломних робіт (прикладних) з методики навчання стилістики;

- поглиблювально-когнітивний підетап – поглиблення знань зі стилістики через опанування елективних (вибіркових) дисциплін стилістичного спрямування і лінгвістичних дисциплін-постреквізитів (дисциплін, для вивчення яких стануть у пригоді знання, уміння й навички зі стилістики);

- креативно-дослідницький підетап передбачає набуття науково-

дослідницьких умінь під час участі в наукових і науково-практичних конференціях, підготовки наукових публікацій, написанні дипломних робіт зі стилістики української мови тощо.

На *діяльнісно-рефлексійному підтані* навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури здійснюється методично-стилістична підготовка. Чинні шкільні програми з української мови для закладів загальної середньої освіти основним визначають формування учня як компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості [620–622]. Важливим є функційно-стилістичне спрямування в навчанні української мови. Тому в підготовці майбутніх учителів-словесників вивищується методика навчання української мови, зокрема методика навчання стилістики.

Професійно-методична підготовка майбутнього вчителя української мови і літератури була в полі зору таких дослідників, як З. Бакум, О. Біляєв, А. Богущ, Н. Голуб, О. Горошкіна, Г. Грибан, Н. Дика, В. Загороднова, Р. Дружененко, О. Ішутіна, О. Караман, С. Караман, К. Климова, В. Коваль, О. Копусь, Г. Корицька, О. Кучерук, Л. Мамчур, В. Нищета, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, С. Омельчук, Н. Остапенко, М. Пентиліук, Л. Рускуліс, О. Семенов, В. Сидоренко, Т. Симоненко, Л. Сімоненко, І. Соколова, В. Студенікіна, І. Хом'як, Н. Юрійчук, С. Яворська та ін. Методичні аспекти навчання стилістики віддзеркалено в навчальних програмах, підручниках і посібниках з методики навчання української мови. Упродовж розвитку методики навчання української мови фіксуємо поступове посилення уваги до методичних аспектів стилістики. Зокрема, С. Чавдаров і В. Масальський звертають увагу лише на типові граматично-стилістичні помилки в мові учнів, Є. Дмитровський коротко й надто спрощено викладає питання «Граматично-стилістичні вправи на уроках мови» й «Прийоми роботи над мовою в процесі вивчення курсу літератури», до того ж другий аспект подає одним реченням [340, с. 309–314; 150, с. 230–233, 257].

У програмі «Методика української мови в середній школі» 1980 року на вивчення теми «Методика роботи з стилістики» відводиться 2 год. лекцій і 2 год. практичних занять [344]. На думку В. Іваненко та І. Олійник, увагу студентів

варто зосередити на вступних питаннях навчання стилістики в школі – завдання, зміст і місце роботи з практичної стилістики в 4–8 класах, а також зацентувати на методичних аспектах ознайомлення учнів із основними поняттями стилістики й стилістичними ресурсами, системі тренувальних вправ. Вирізняються стилістичні вправи під час вивчення різних розділів шкільного курсу мови й площини систематизації й узагальнення знань з стилістики. Цій програмі відповідає навчальний посібник І. Олійника, В. Іваненка, Л. Рожило і О. Скорика «Методика викладання української мови в середній школі» (1979 р., 1980 р.) [341]. У навчальному виданні з-поміж вправ виокремлюються стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, робота над стилістичними помилками, редагування, конструювання речень із відповідним стилістичним спрямуванням, стилістичний етюд. Зорієнтовує на вивчення означених вище площин і посібник О. Біляєва, В. Мельничайка, М. Пентиліук, Г. Передрій і Л. Рожило «Методика вивчення української мови в школі» (1987 р.) [339]. М. Пентиліук зосереджує увагу (крім загальнометодичних аспектів) на лінгвістичних основах методики стилістики, докладно потлумачує стилістичні уміння й навички та обмежується лише загальними заввагами про типи стилістичних вправ (усні й письмові, лексично-стилістичні, фонетично-стилістичні, граматично-стилістичні), не деталізуючи їх. С. Караман у посібнику «Методика навчання української мови в гімназії» (2000 р.) адаптує методичні вимоги щодо навчання стилістики до потреб вчителів української мови і літератури закладів загальної середньої освіти нового типу [208]. Зактуалізовується навчання рідної мови й мовлення на текстовій основі та використання для цього «жанрово-стилістичної палітри сучасної мови та мовлення». Лінгводидакт пропонує фрагмент комплексної роботи з формування культури мови й розвитку зв'язного мовлення гімназистів під час вивчення стилістики.

Програма з методики української мови для вищих педагогічних навчальних закладів Т. Донченко й В. Мельничайка (2002 р.) привернула увагу до функційно-стилістичного вивчення стилістики. У ній чітко розмежовано методи й прийоми навчання стилістики та види вправ [157]. Складниками програми є питання про

запобігання стилістичних помилок і їх виправлення, а також стилістична робота в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів.

О. Горошкіна, С. Караман і М. Пентилюк у типовій програмі 2009 року [342] передбачили вивчення розділу «Основні напрями роботи зі стилістики й культури мовлення», структурували його й деталізували подані питання. Автори чітко розмежували завдання й аспекти вивчення стилістики в початковій школі, 5–7 і 10–11 класах. Укладачі програми пропонують на практичних заняттях розглянути питання таких методичних аспектів стилістики, як стилістичний розбір, методика його проведення; аналіз тексту, усвідомлення учнями його смислових, композиційних і структурних особливостей текстів різних стилів; робота над попередженням лексичних, граматичних стилістичних і правописних помилок; виправлення й аналіз помилок. Ці площини відбито в підручнику для студентів філологічних факультетів «Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах» (2000 р., 2005 р.), посібнику «Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах» (2003 р., 2011 р.) [343; 476]. О. Горошкіна, Л. Попова та А. Нікітіна звернули увагу на засвоєння учнями старших класів методично адаптованих відомостей зі стилістики, необхідних для правильної побудови власних висловлень усіх стилів мовлення [126]. У посібнику «Теорія і практика навчання української мови в старших класах» (2012 р.) автори пропонують майбутнім учителям-словесникам вправи й завдання для використання на уроках української мови. Однак підготовка студентів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) до викладання стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти розглядалася аспектно в контексті загального навчання методики української мови.

Під *методично-стилістичною підготовкою* розуміємо процес набуття студентами знань, умінь і навичок із методики викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти. Результатом цієї підготовки є готовність студентів здійснювати діяльність учителя української мови щодо викладання стилістики в основній і старшій ланці закладів загальної середньої освіти.

У методично-стилістичній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури виокремлюємо інформаційно-теоретичний, кумуляційно-методичний, професійно-діяльнісний, поглиблювально-накопичувальний і дослідницький етапи, що віддзеркалено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

**Етапи методично-стилістичної підготовки
майбутніх учителів української мови і літератури**

№ з/п	Назва етапу	Зміст	Види роботи
1.	Інформаційно-теоретичний	Вивчення дисципліни «Стилістика української мови»	<ul style="list-style-type: none"> • оволодіння основними поняттями й категоріями стилістики; • набуття вмінь і навичок зі стилістики; • перспективний розгляд методичних аспектів вивчення стилістичних питань у закладах загальної середньої освіти
2.	Кумуляційно-методичний	Вивчення дисциплін «Методика навчання української мови», «Методика навчання української мови в старших класах»	<ul style="list-style-type: none"> • опанування методичних аспектів навчання стилістики української мови; • набуття лінгводидактичних умінь і навичок щодо викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти; • вміння здійснювати методичний аналіз стилістичного матеріалу щодо його адаптованості для пояснення школярам на уроках української мови й виявлення ймовірних труднощів оволодіння цим матеріалом
3.	Професійно-діяльнісний	Виробнича (педагогічна) практики в 5–9 і 10–11 класах	<ul style="list-style-type: none"> • викладання стилістики на уроках української мови в основній і профільній ланці закладів загальної середньої освіти; • проектування уроків із вивчення стилістичних понять і категорій; • оцінювання, самооцінювання й корекція методичних умінь щодо проведення уроків української мови із вивчення стилістичних тем
4.	Поглиблювально-накопичувальний	Вивчення вибіркового дисциплін із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти	<ul style="list-style-type: none"> • вивчення вибіркового навчальних дисциплін із методики навчання стилістики; • поглиблення й розширення системи знань, умінь і навичок із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти
5.	Дослідницький	Написання курсових і дипломних робіт із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти	<ul style="list-style-type: none"> • набуття дослідницьких умінь із методики навчання стилістики; • теоретичне узагальнення знань із методики навчання стилістики й апробація методичних гіпотез

Інформаційно-теоретичний етап передбачає засвоєння студентами предметних знань із дисципліни «Стилістика української мови», зокрема оволодіння основними поняттями й категоріями стилістики та набуття вмінь і навичок зі стилістики. Вартісним є перспективний розгляд методичних аспектів вивчення стилістичних питань у закладах загальної середньої освіти через введення їх у плани практичних занять зі стилістики, а також виконання вправ зі шкільних підручників [576].

Кумуляційно-методичний етап – опанування методичних аспектів навчання стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти на заняттях із дисциплін «Методика навчання української мови» і «Методика навчання української мови в старших класах».

У робочій програмі з методики навчання української мови на опанування теми відведено 6 годин: лекційне заняття «Методика роботи зі стилістики в 5–9 класах», практичне заняття «Методика роботи зі стилістики в 5–9 класах» і лабораторне заняття «Методика стилістичного аналізу тексту» [472]. На практичному занятті обговорюються питання щодо завдань, змісту й місця роботи зі стилістики в 5–9 класах, основних стилістичних умінь учнів закладів загальної середньої освіти; шляхів ознайомлення школярів із функційними стилями мовлення, стилістичними ресурсами фонетики, лексикології, морфології та синтаксису, методів і прийомів вивчення стилістики, видів стилістичних вправ (додаток 3.1). На лабораторному занятті «Перевірка письмових творчих робіт, їх редагування і аналіз» студенти набувають умінь вирізняти в письмових творчих роботах школярів стилістичні помилки [472, с. 193–213]. Проведення лабораторного заняття «Методика стилістичного аналізу тексту» допомагає ознайомитися з методикою здійснення стилістичного аналізу тексту (додаток 3.2).

Досвід науково-педагогічної діяльності доводить потребу розглядати проблеми навчання стилістики під час викладання дисципліни «Методика навчання української мови в старших класах» [454]. Важливо, щоб студенти зрозуміли не лише специфіку навчання стилістики в 10–11 класах, а й

простежили певну залежність від рівнів профільного навчання.

На лекційному занятті «Методика вивчення стилістики на уроках рідної мови в 10–11 класах» викладач звертає увагу на завдання вивчення стилістики в старших класах, програми з української мови щодо вивчення стилістики в 10–11 класах, стилістичні уміння й навички, прийоми вивчення стилістики в старшій школі, види стилістичних вправ для старшокласників. Тут у пригоді стають публікації З. Бакум, Л. Бойко, Н. Бондаренко, Г. Глазкової, Н. Карман, Л. Колесник, І. Кучеренко, В. Новосолової, С. Омельчука, М. Пентилюк, Ю. Романенко та ін. у фахових часописах. Студенти повинні збагнути особливості викладання стилістики української мови на кожному із профільних рівнів: профільний рівень – поглиблення знань про функційно-стилістичну систему української мови, поєднання теоретичних і прагматично зорієнтованих лінгвістичних розділів (фоностилістика, лексична стилістика, граматична стилістика), застосування текстоцентричного підходу до вивчення української мови; рівень стандарту – засвоєння відомостей з практичної стилістики, які спрямовані на поглиблення знань про мовні норми, вивчення мови в реальних процесах спілкування, стилістичні особливості мовних одиниць, риторичні поняття та їх доречне застосування в усному й писемному мовленні старшокласників.

Під час практичного заняття майбутні вчителі-словесники ознайомлюються з методикою вивчення стилістики на уроках української мови в профільній ланці й навчаються добирати систему вправ і завдань до таких уроків. На заняття студенти готують повідомлення за науковими статтями й укладають план-конспект уроку зі стилістики [454, с. 47–53] (план практичного заняття подано в додатку 3.3). Упродовж аудиторної роботи майбутні вчителі української мови і літератури прослуховують і обговорюють повідомлення, за допомогою проведення фрагментів уроків української мови зреалізують елементи рольової гри, оформлюють «фотографії» уроків, обговорюють і аналізують фрагменти уроків.

На заняттях з методики навчання української мови студенти набувають

умінь аналізувати шкільні програми й підручники з української мови щодо вивчення стилістики, виконують і пояснюють стилістичні вправи зі шкільних підручників, переглядають і аналізують відеозаписи шкільних уроків української мови, набувають практики проведення уроків української мови із вивчення стилістичних тем в основній і старшій ланці закладів загальної середньої освіти. Кумуляційно-методичний етап навчання методики стилістики сприяє оволодінню студентами сукупністю лінгводидактичних умінь і навичок щодо викладання стилістики, зокрема здійсненню методичного аналізу стилістичного матеріалу, виявленню ймовірних труднощів оволодіння цим матеріалом, виробленню вмінь укладати плани-конспекти уроків зі стилістики, методично доцільно добирати систему вправ тощо.

Професійно-діяльнісний етап зреалізовується в процесі поетапного проходження майбутніми учителями-словесниками виробничих (педагогічних) практик в закладах загальної середньої освіти, метою яких є вироблення в студентів уміння навчати учнів на основі набутих знань зі стилістики української мови, методики навчання української мови, педагогіки, психології, лінгвістичних дисциплін; правильно організовувати процес вивчення стилістичних тем на уроках; формувати потребу вдосконалювати свою спеціальну фахову й педагогічну (методичну) майстерність [486].

Важливим вважаємо формування в студентів таких методичних умінь: визначати різновиди мети уроку; будувати структуру уроку з вивчення стилістичних тем відповідно до типу уроку; добирати відповідні методи й прийоми; здійснювати перевірку домашнього завдання; добирати дидактичний матеріал на урок із вивчення стилістики відповідно до соціокультурної змістової лінії й наскрізних ліній; зважати на поєднання індивідуальних і колективних форм роботи; проводити уроки нетрадиційної структури; здійснювати оцінювання знань, умінь і навичок учнів та ін. Студенти повинні навчитися враховувати специфіку вивчення стилістики учнями 5–9 класів і 10–11 класів.

Упродовж педагогічної практики здобувачі вищої освіти оволодівають комплексом необхідних фахових умінь із викладання стилістичних тем на уроках

української мови:

- гностичних, тобто пізнавальних і аналітичних умінь, які передбачають роботу із науковою й методичною літературою зі стилістики й методики її викладання, аналіз досвіду вчителів із пояснення стилістичних тем на уроках української мови та ін.;

- проєктивних умінь – прогнозувати професійну діяльність із викладання стилістики на уроках української мови, передбачати труднощі в засвоєнні школярами стилістичних понять і категорій та бачити шляхи їх подолання, визначати систему контролю за перебігом і результатами діяльності школярів;

- конструктивних умінь – планувати діяльність із вивчення стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти, обирати методично доцільні методи й прийоми навчання стилістики для основної та старшої ланки, а також види діяльності тощо;

- комунікативних умінь, які передбачають логічне, грамотне, чітке, виразне й емоційне висловлення вчителем думок і передачу навчальної інформації зі стилістики, налагодження стосунків зі школярами різних вікових категорій і педагогічно доцільного спілкування, спрямування логічних роздумів учнів та ін.;

- організаторських умінь – організовувати діяльність учнів із засвоєння стилістичного матеріалу й методично доцільно розподіляти час на уроці, реалізовувати наперед заплановану діяльність, здійснювати опосередковане спрямування роботи школярів;

- перцептивних умінь – створювати на уроці певне емоційне тло, послуговуватися невербальними засобами комунікації, здатність проникати у внутрішній світ школярів;

- сугестивних умінь – вчасно змінювати діяльність учнів відповідно до перебігу уроку й коригувати роботу школярів, спонукати до певних дій;

- креативних (творчих) умінь, що виражаються у використанні під час пояснення стилістичних тем сучасних технологій навчання, створенні ситуації успіху на уроці, задоволенні внутрішньої свободи школярів, бажанні розкрити

потенціал кожного учня тощо [462].

Цей етап методично-стилістичної підготовки студентів спричиняє закріплення, узагальнення й поглиблення теоретичних знань зі стилістики української мови, а також набуття майбутніми вчителями-словесниками вмінь і навичок застосовувати ці знання, проектувати уроки з вивчення стилістичних понять і категорій; навчати стилістики школярів на уроках української мови в основній і профільній ланці закладів загальної середньої освіти; оцінювати, самооцінювати й корегувати методичні вміння щодо проведення уроків української мови із вивчення стилістичних тем.

В аспекті нашого дослідження заaktuалізувалося поняття *готовності майбутнього вчителя української мови і літератури до викладання стилістики*, яке ми розуміємо як інтегроване особистісне професійно сутнісне утворення, що передбачає творче мотиваційно-ціннісне ставлення до викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти; знання, вміння й навички зі стилістики української мови; оволодіння теоретичними засадами навчання стилістики; вміння організовувати вивчення стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти різного типу.

Констатуємо взаємозалежність і взаємозумовленість трьох різних площин: 1) знання, вміння й навички зі стилістики української мови; 2) методичні знання й уміння зі стилістики української мови; 3) професійний досвід навчання стилістики на уроках української мови під час педагогічної практики. Готовність майбутнього вчителя української мови і літератури до викладання стилістики розглядаємо на теоретичному (наявність теоретичних знань зі стилістики української мови) й практичному (вміння самостійно, відповідально й ефективно виконувати всі види діяльності щодо викладання стилістики на уроках української мови) рівнях. Аналіз спеціальної літератури дає змогу вирізнити компоненти готовності майбутніх учителів української мови і літератури до викладання стилістики:

1) мотиваційно-ціннісний компонент як основа професійно-педагогічної спрямованості студентів, що передбачає позитивну мотивацію до професійної

діяльності вчителя української мови і літератури, усвідомлення її цінностей, сприймання професії вчителя української мови і літератури як царини самореалізації, наявність інтересу й бажання викладати стилістику української мови в закладах загальної середньої освіти;

2) когнітивний компонент – базові знання зі стилістики сучасної української мови в поєднанні із психологічно-педагогічною (психологія, педагогіка й вибіркові психологічно-педагогічні дисципліни) й лінгводидактичною (шкільний курс української мови, методика навчання української мови й вибіркові методичні дисципліни) підготовкою;

3) процесуальний компонент – уміння й навички з організації та здійснення процесу вивчення стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти;

4) особистісно-креативний компонент забезпечує успішність повсякчасного творчого зростання майбутнього вчителя-словесника й сприяє його самореалізації, активізує особистісний потенціал, чутливість до потреб учнів, ініціативність, активність, відповідальність, емпатію, комунікативні й організаторські вміння, сприяє саморозвиткові, самоосвіті й самовдосконаленню з методики навчання стилістики, а також пізнавальній активності й поповненню знань із лінгвостилістики;

5) оцінювально-рефлексійний компонент – об'єктивне самооцінювання своєї методичної підготовки до викладання стилістики в основній і старшій ланці закладів загальної середньої освіти, аналіз чинників успішності майбутньої професійної діяльності, оволодіння засобами самокорегування.

На поглиблювально-накопичувальному етапі студенти вивчають вибіркові навчальні дисципліни із методики навчання стилістики, відтак поглиблюють і розширюють систему знань, закріплюють уміння й навички з методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти. Вибіркові (елективні) навчальні дисципліни є доповнювальними до нормативних і мають ураховувати майбутній фах здобувачів вищої освіти. Повинні переважати вибіркові професійно зорієнтовані курси, які допоможуть студентам адаптуватися до сучасних вимог

ринку праці й підвищать їх конкурентоспроможність. Виправданим, на нашу думку, є спрямування вибіркового навчальних дисциплін на:

- опанування загальних методичних аспектів викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти (дисципліна «Методика вивчення стилістики в школі», «Методика вивчення стилістики на уроках української мови в 5–9 класах закладів загальної середньої освіти», «Методика вивчення стилістики на уроках української мови в 10–11 класах профільного рівня закладів загальної середньої освіти»);

- більш докладне вивчення окремих методичних аспектів навчання стилістики («Методика стилістичного аналізу тексту на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти», «Методика вивчення фонетичної / лексичної / граматичної стилістики на уроках української мови в 10–11 класах профільного рівня закладів загальної середньої освіти», «Методика вивчення функційних стилів на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти»);

- опрацювання сучасних технологій і методів навчання стилістики школярів і урахування специфіки вивчення стилістики школярами різних профільних класів («Сучасні педагогічні технології навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти», «Інноваційні методи й прийоми навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти») тощо.

Дослідницький етап – набуття науково-дослідницьких умінь із методики навчання стилістики, зокрема написання курсових і дипломних робіт із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти, теоретичне узагальнення знань із методики навчання стилістики й апробація методичних гіпотез. Дипломні роботи з методики навчання стилістики засвідчують рівень засвоєння студентами програмового матеріалу, а також уміння застосовувати його в практичній роботі під час проведення уроків української мови. Студентам можна пропонувати теми, подані в додатку І. Виправдовує себе практика виконання наукового дослідження на освітньому ступені «бакалавр» і продовження цієї роботи на освітньому ступені «магістр» (наприклад, «Методика

вивчення стилістичних аспектів на уроках української мови у 8–9 класах» і «Методика вивчення стилістики на уроках української мови в 11 класі»).

На дослідницькому етапі майбутні вчителі-словесники набувають умінь і навичок здійснювати огляд наукових джерел зі стилістики й методики її викладання, а також підручничового й програмного забезпечення стилістики в закладах загальної середньої освіти, висловлювати власні міркування щодо окремих позицій дослідників, розробляти методику проведення наукового дослідження з навчання стилістики на уроках української мови, пропонувати методичні рекомендації з методики вивчення окремих стилістичних понять і категорій, готувати систему вправ і плани-конспекти уроків для здійснення експериментального навчання стилістики української мови школярів, підбивати підсумки експериментального навчання стилістики, визначати перспективи подальших досліджень; репрезентувати матеріали власних досліджень на конкурсах наукових робіт студентів, наукових і науково-практичних форумах різних рівнів тощо.

На *поглиблювально-когнітивному підетані* навчання стилістики майбутні вчителі-словесники використовують набуті знання й сформовані вміння зі стилістики української мови в процесі опанування лінгвістичних дисциплін-постреквізитів. Здійснений аналіз навчальних планів підготовки фахівців дає підстави висновкувати про наявність лінгвістичних дисциплін, які потребують опертя на стилістику, як-от: «Лінгвістичний аналіз тексту», «Лінгвістичний аналіз художнього тексту», «Функційно-стилістичні особливості художнього дискурсу», «Декодування поетичного тексту», «Ділове спілкування» («Етика ділового спілкування»), «Українська наукова мова» («Теорія і практика наукового дискурсу»), «Наукові основи професійного мовлення», «Професійно-педагогічна комунікація» («Українське професійне мовлення»), «Український мовленнєвий етикет», «Медійний мовленнєвий етикет», «Інтернетне спілкування», «Редагування тексту», «Стилістика тексту», «Ідіостилістичний аналіз тексту», «Проблеми усного мовлення» та ін.

Водночас, ураховуючи нові аспекти стилістичних досліджень, історію

розвитку стилістики, а також зміни в структурі сучасної стилістики, поглиблення знань студентів здійснюється через вивчення елективних (вибіркових) стилістичних дисциплін: прагматичної стилістики (спрямовується на дослідження інтенції, стратегії, тактики як основи формування індивідуально-художнього стилю й розгляд стилю, стилістичних засобів і прийомів крізь призму авторської позиції); когнітивної стилістики (з'ясовує залежність вибору мовних засобів від особливостей концептуалізації (осмислення світу людиною), а також розглядає когнітивні структури й процеси, що лежать в основі породження й сприймання мови (мовленнєвого повідомлення); комунікативної стилістики (досліджує текст як форму комунікації та явище ідіостилу); інтернетної стилістики (вивчає експресивні, виражальні й функційно-стильові особливості усних і писемних текстів, функціонування яких пов'язано з мережевим спілкуванням); медійної стилістики (аналізує закономірності функціонування мови в засобах масової комунікації залежно від змісту, мети й ситуації спілкування та вивчає мовленнєві особливості медійного тексту, які сприяють ефективності впливу); інтенціональної стилістики (аналізує варіантні медійні тексти, зумовлені комунікативними ситуаціями, що породжуються в медійному просторі); гендерної стилістики (досліджує наявність тенденцій використання певних мовних форм залежно від статі носія інформації); креативної стилістики (основна її увага сфокусована навколо проблем мовленнєвої творчості й мовленнєвої індивідуальності автора тексту); графічної стилістики (вивчає стилістичні засоби мови, які існують тільки на письмі (графічні засоби), і не мають паралелей у звучанні, а також стилістичні смисли, що виражаються за допомогою цих засобів), зокрема орфографічної (характеризує варіанти написання слів (за однакової вимови), нестандартні, застарілі, okazіональні, ігрові написання, пунктуацію, шрифтові виділення, розташування абзаців та інші способи організації писемного тексту) і каліграфічної стилістики (оперує такими виразовими засобами, як шрифт і почерк) та ін. Опанування сучасних напрямів стилістики (неостилістики) дозволить майбутнім учителям-словесникам якнайкраще збагнути особливості творчого використання української мови.

На думку О. Семенов, «Учитель третього тисячоліття – це дослідник» [525, с. 209]. Відтак вагомості набуває *креативно-дослідницький підетап* навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників. Науково-дослідницька робота допомагає закріпити й поглибити знання студентів зі стилістики, сприяє вдосконаленню стилістичних умінь і навичок. Водночас це засіб підвищення якості підготовки фахівців, виформовування в майбутніх учителів наукового світогляду, розвитку творчого мислення й особистісного професійного становлення молодих людей. За допомогою виконання наукових робіт студенти демонструють уміння здійснювати науковий пошук і самостійно розв'язувати лінгвостилістичні проблеми.

Науково-дослідницька робота є найвищим щаблем у системі навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. Вона інтегрує знання, практичні вміння й навички зі стилістики та професійно-методичні вміння, що проєктуються на здатність студентів здійснювати різнотипні наукові дослідження. Для набуття досвіду науково-дослідницької роботи здобувачі вищої освіти залучаються до участі в наукових гуртках і проблемних групах, наукових форумах різних форматів, конкурсах студентських наукових робіт, студентських олімпіадах, а також підготовки наукових публікацій тощо.

З дисципліни «Стилїстика української мови» студенти виконують теоретично-прикладні дипломні роботи, що уможлиблює систематизацію, закріплення й застосування знань зі стилістики під час розв'язання конкретних науково-дослідницьких завдань, а також розвиває навички самостійної роботи й оволодіння методиками наукового дослідження. Дипломні роботи не лише засвідчують рівень засвоєння студентами програмного матеріалу зі стилістики, а й суміжних лінгвістичних, філософських, психологічних дисциплін.

Отже, навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури є важливим складником неперервної мовної освіти в Україні. Стилїстична підготовка студентів розпочинається в закладах загальної середньої освіти, продовжується в закладах вищої освіти й поглиблюється у процесі самоосвіти й підвищення кваліфікації учителів-словесників упродовж

професійної діяльності. Під час здобуття фаху «вчитель української мови і літератури» навчання стилістики зrealізовується через пропедевтично-настановний, інформаційно-когнітивний і поглиблювально-формувальний етапи.

Висновки до третього розділу. У методичній системі навчання стилістики виокремлено компоненти, які взаємопов'язані між собою й утворюють цілісність, – мета й завдання, підходи до навчання, зміст, процес навчання, принципи, методи, засоби, організаційні форми і результати навчання.

Підхід до навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти охарактеризовано як засадницьку методологічну категорію, що визначає систему навчання дисципліни, способи організації навчального матеріалу й особливості взаємодії складників освітнього процесу: принципів, методів, прийомів і засобів навчання. Аналіз спеціальної літератури уможливив виявлення пріоритетних підходів до навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури – особистісно зорієнтованого й діяльнісно-компетентнісного. У їхній структурі виокремлено науково-дослідницький і професійно зорієнтований підходи. Поєднання й взаємодія означених підходів до навчання стилістики дозволить позбутися однобічності й підвищить результативність підготовки вчителя-словесника. Особистісно зорієнтований підхід сприяє орієнтуванню на особистісний досвід студентів, проектуванню навчання стилістики на майбутню педагогічну діяльність, створенню належних умов для активної пізнавальної діяльності студентів тощо. З огляду на вагомість в освітньому процесі вищої школи наукової компоненти, нагальні потреби розвитку в студентів наукового мислення, стимулювання до самоосвіти й саморозвитку, пошук власного розуміння наукової інформації в структурі особистісно зорієнтованого підходу вирізняємо науково-дослідницький підхід. Цей підхід до навчання стилістики вважаємо складною інтеграційною дидактичною категорією, що реалізується через застосування на заняттях сучасних набутоків лінгвостилістичної науки, продуктивних методів навчання стилістики, спрямованих на формування в студентів дослідницьких умінь, підвищення рівня їх пізнавальної активності й

самостійності, творчих мисленнєвих здібностей тощо.

Доведено необхідність об'єднання компетентнісного й діяльнісного підходів і затребуваність діялісно-компетентнісного підходу, за якого формується стилістична компетентність студентів у процесі навчання, а також здійснення професійно-педагогічної діяльності під час викладання стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти. Формування компетентностей на заняттях зі стилістики в закладах вищої освіти повсякчас спрямовується на професійно-педагогічні площини діяльності майбутніх учителів української мови і літератури, відтак професійно зорієнтований підхід передбачає врахування майбутнього фаху студентів – учитель української мови і літератури.

Стилістичну компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури потлумачуємо як багатокомпонентну й динамічну здатність особистості, що є результатом навчання стилістики української мови, зокрема засвоєння знань зі стилістики, оволодіння стилістичними вміннями й навичками, наявність мотиваційно-ціннісного ставлення й поведінкових норм, а також досвіду їх застосування під час конструювання стилістично довершеного тексту в усній і писемній формах, використання мовних засобів відповідно до мети, умов й цільових настанов спілкування, здійснення науково-дослідницьких пошуків і майбутньої педагогічної діяльності.

На підставі аналізу наукових студій, власного досвіду науково-педагогічної діяльності й проведеного дослідного навчання вирізнено складники стилістичної компетентності за психологічними особливостями (мотиваційний, когнітивний, операційно-процесуальний, ціннісний, емоційний, рефлексійний), змістовим наповненням (загальностилістичний і рівневостилістичний, зокрема фонетично-стилістичний, лексично-стилістичний, граматично-стилістичний), за діялісними ознаками (мовний, мовленнєвий, комунікативний, самоосвітній, науково-дослідницький, методичний).

Студіювання теоретичних підвалин української лінгводидактики уможливило трактування принципів навчання стилістики: загальнодидактичних (традиційних і сучасних) і лінгводидактичних (загальнометодичних і

специфічних). До специфічних (рівневих) уналежнено такі принципи: метадисциплінарності, урахування динаміки стилів, засвоєння стилістичних норм на основі знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм, урахування стильових і стилістичних норм, стимулювання словесного самовдосконалення, етики й естетики мовлення, навчання на мовленнєвих взірцях, послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення стилістичного аналізу, контекстного розгляду стилістичних явищ, зумовленості мовленнєвих засобів соціальними чинниками, естетичної вартості текстів, урахування різностильової й різножанрової спрямованості текстів, урахування регіонального компоненту, актуальності й сучасності текстів, використання мовленнєвої практики для засвоєння стилістичних норм. Пріоритетними на сучасному етапі навчання стилістики української мови визнано принципи історизму, лінгвокреативності, автентичності, лінгвоекологічний, лінгвокогнітивний і лінгвосинергетичний.

Змістовий блок методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів-словесників реалізується через пропедевтично-настановний, інформаційно-когнітивний і поглиблювально-формувальний етапи. На пропедевтично-настановному етапі здійснюється достилістична спеціальна лінгвістична (вивчення базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів) і достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча (опанування загальноосвітніх і літературознавчих дисциплін-пререквізитів) підготовка студентів. Інформаційно-когнітивний етап передбачає системну спеціальну стилістичну підготовку (вивчення дисципліни «Стилїстика української мови») і лінгвістичну міждисциплінарну допоміжну підготовку (вивчення лінгвістичних дисциплін-кореквізитів). Складниками поглиблювально-формувального етапу є діяльнісно-рефлексійний (методично-стилїстична підготовка – опанування методики навчання стилїстики, проведення уроків із вивчення стилїстичних тем під час педагогічної практики, написання курсових і дипломних робіт із методики навчання стилїстики), поглиблювально-когнітивний (поглиблювальна стилїстична підготовка – вивчення елективних стилїстичних дисциплін і лінгвістичних дисциплін-постреквізитів) і креативно-дослідницький (науково-

дослідницька стилістична підготовка – участь у наукових конференціях, підготовка наукових публікацій, написання дипломних робіт) підетапи.

Під *методично-стилістичною підготовкою* розуміємо процес набуття студентами знань, умінь і навичок із методики викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти. Результатом цієї підготовки є готовність студентів здійснювати діяльність учителя української мови щодо викладання стилістики в основній і старшій ланці закладів загальної середньої освіти, яку пояснюємо як інтегроване особистісне професійно сутнісне утворення, що передбачає творче мотиваційно-ціннісне ставлення до викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти; знання, вміння й навички зі стилістики сучасної української мови; оволодіння теоретичними засадами навчання стилістики; вміння організувати вивчення стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти різного типу.

РОЗДІЛ 4

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ СТИЛІСТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

4.1. Види навчальних занять зі стилістики української мови в закладах вищої освіти

Сучасне суспільство нагально потребує педагогічних працівників нової генерації з інноваційним типом мислення. Тому в закладах вищої освіти треба змінити підходи до організації й проведення занять, подбати про урізноманітнення їх змістового й методичного наповнення.

Закон України «Про вищу освіту» формами здійснення освітнього процесу в закладах вищої освіти визначає навчальні заняття, самостійну роботу, практичну підготовку, контрольні заходи [483]. Традиційно видами навчальних занять є лекції, практичні, семінарські, лабораторні й індивідуальні заняття та консультації. Навчальні плани підготовки бакалаврів галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) з дисципліни «Стилiстика української мови» зазвичай передбачають проведення лекцій та практичних занять.

Теоретично-методологічні засади організації й проведення навчальних занять у закладах вищої освіти відбито в працях А. Алексюка, В. Архангельського, Ю. Бабанського, А. Вербицького, С. Вітвицької, В. Загв'язінського, А. Кузьмінського, З. Курлянд, Н. Мачинської, Є. Спiщина, С. Туркот, А. Хуторського та ін. Методичні аспекти організаційних форм навчання здобувачів вищої освіти опрацьовували українські лінгводидакти З. Бакум, Н. Голуб, Ж. Горіна, О. Горошкіна, М. Греб, Н. Грипас, І. Дроздова, В. Загороднова, О. Караман, С. Караман, К. Климова, В. Коваль, О. Копусь, В. Мельничайко, А. Нікітіна, М. Оліяр, Н. Остапенко, М. Пентиліук, О. Потапенко, Л. Рускуліс, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Сімоненко, Г. Шелехова, Я. Януш та лінгвісти Н. Бабич, А. Коваль, І. Кочан, Л. Мацько, М. Плющ, Л. Струганець, І. Ющук та ін.

Незважаючи на періодичні спроби освітянської спільноти стверджувати про «архаїчність» лекції, вона дотепер вважається найпоширенішим видом навчальних занять у закладах вищої освіти. У науково-педагогічній літературі (А. Алексюк, С. Вітвицька, О. Глузман, В. Загвязінський, А. Кузьмінський, З. Курлянд, О. Мороз, В. Салов, О. Семенов, З. Слєпкань, С. Смирнов, С. Туркот та ін.) достатньо ґрунтовно проаналізовано теоретичні й методичні аспекти лекційних занять: функції, види, значення, методичні завваги до організації окремих етапів, риторичні вимоги тощо (додаток К).

Надзвичайно слушним є міркування «про розробку критеріїв ефективності лекцій з урахуванням своєрідності навчальної дисципліни» [125, с. 58]. Сьогодні частково проаналізовано лінгводидактичні площини лекційних занять з таких дисциплін, як «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (І. Дроздова [162, с. 199–205], К. Климова [212, с. 211–219], О. Решетілова [493, с. 17–21, 126]); «Сучасна українська мова з практикумом», «Основи культури й техніки мовлення», «Удосконалення правописних навичок майбутніх фахівців» (К. Климова [212, с. 211–219]); «Методика навчання української мови» (А. Попович [457], Л. Рускуліс [503]); «Історія мови», «Стилістика», «Сучасна українська літературна мова», «Культура мовлення» (Л. Рускуліс [503]); «Сучасна українська літературна мова (лексика і фразеологія)» (М. Греб [127]) тощо. Узагальнені теоретично-методичні аспекти використання лекцій під час викладання мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін у закладах вищої освіти подано в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Теоретично-методичні аспекти лекційних занять з української мови

Дослідник	Дисципліна	Поділ лекцій	Методичні орієнтири
І. Дроздова (2010 р.) [162]	«Українська мова (за професійним спрямуванням)»	<ul style="list-style-type: none"> • лекція проблемного типу; • лекція-діалог; • лекція-прес-конференція; • лекція-візуалізація; • лекція-ділова гра; • лекція-бліцтурнір; • лекція-брифінг; • лекція- 	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення орієнтувальної функції лекцій; • використання наочності (схеми, плакати, графіки, виставка літератури, відеоролики, відеофільми, слайди) й ТЗН; • відмова від традиційних лекцій; • відбиття в лекціях новітніх досягнень науки й інноваційних технологій; • розвиток креативного мислення студентів і активізація їхньої пізнавальної й пошукової діяльності;

Дослідник	Дисципліна	Поділ лекцій	Методичні орієнтири
		брейнстормінг	<ul style="list-style-type: none"> • наявність повсякчасної взаємодії з лектором та ін.
К. Климова (2010 р.) [212]	«Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Сучасна українська мова з практикумом», «Основи культури й техніки мовлення», «Удосконалення правописних навичок майбутніх фахівців»	<ul style="list-style-type: none"> • традиційні (пояснювально-ілюстративні); • інноваційні: лекція-діалог, лекція-провокація, лекція-візуалізація, лекція-консультація, лекція-конференція, лекція-прес-конференція, бінарна, лекція з елементами педагогічної гри, проблемна та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • формування мовнокомунікативної професійної компетентності майбутніх учителів; • урахування завдань сучасної мовної освіти в Україні; • підкріплення теоретичних положень з української мови наведенням прикладів мовних одиниць; • введення до змісту лекцій питань, що викликають дискусії з-поміж мовознавців; • здійснення студентами вибору певних мовних концепцій; • віддзеркалення міждисциплінарних зв'язків; • професійна спрямованість змісту лекцій; • урахування механізмів довготривалої й оперативної пам'яті студентів; • застосування мнемотехнічних засобів; • бездоганність мовного оформлення тощо
О. Семенов (2011, 2017 рр.) [521; 522]		<ul style="list-style-type: none"> • відео- та аудіолекція; • лекція-візуалізація; • проблемна; • інтерактивна 	<ul style="list-style-type: none"> • опанування ролі онлайн-лектора; • стимулювання й розвиток мислення студентів і розвиток навичок самостійної дослідницької роботи; • зміна формату подання лекцій; • ціннісні установки на майбутню професію; • володіння викладачем досвідом текстотворення; • інформативна й емоційна насиченість занять; • критичність у відборі наукових фактів; • дотримання техніки мовлення; • використання прийомів активізації діяльності студентів та ін.
Л. Рускуліс (2016 р.) [503]	«Методика навчання української мови», «Історія мови», «Стилістика», «Сучасна українська літературна мова», «Культура мовлення»	<ul style="list-style-type: none"> • лекція з елементами проблемного навчання; • лекція-дискусія; • лекція-конференція; • лекція із запланованими помилками; • бінарна лекція; • лекції з аналізом конкретних ситуацій; • лекція-візуалізація 	<ul style="list-style-type: none"> • постійний пошук оптимальних шляхів добору й виголошення інформації; • активізування навчально-пізнавальної діяльності студентів; • розвиток критичного мислення студентів і можливість визначити особисту позицію; • формування навичок доводити власні погляди на певне лінгвістичне (лінгводидактичне) явище; • сприяння поглибленню знань із обговорюваної проблеми; • різностороннє розкриття актуальних лінгвістичних (лінгводидактичних) проблем тощо
М. Греб (2016 р.) [127; 128]	«Сучасна українська літературна мова (лексика і	<ul style="list-style-type: none"> • проблемна лекція; • лекція-консультація; • лекція-візуалізація; • лекція із задалегідь 	<ul style="list-style-type: none"> • зміна ролі студента з пасивного слухача на активного учасника освітнього процесу; • послуговування прийомами активізації уваги студентів; • реалізація особистісно зорієнтованого

Дослідник	Дисципліна	Поділ лекцій	Методичні орієнтири
	фразеологія»	запланованими помилками; • лекція-конференція; • лекція теоретичного конструювання; • бінарна лекція (лекція-дует) та ін.	підходу до навчання; • використання мультимедійних презентацій, що зумовлюють комплексне задіяння зорового й слухового аналізаторів студентів; • залежність ефективності лекції від рівня професійної компетентності викладача; • спрямування на самостійне вивчення окремих питань теми та ін.

Українські лінгводидакти звертали увагу на різні площини лекційних занять. Зокрема, К. Климова запропонувала алгоритм побудови системи лекцій з навчального курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» [212, с. 212], у якому докладно схарактеризувала кожен крок підготовки до лекційного заняття. Лінгводидакт говорить про «моделі університетських лекцій», традиційні й інноваційні лекції, які не зараховує ні до типів лекцій, ні до видів. Варта уваги пропозиція К. Климової вирізняти консультативне лекційне заняття з української мови, яке проводиться перед проходженням виробничої (педагогічної) практики студентів четвертого курсу педагогічного факультету, й виокремлювати монологічний і рефлексивний складники [212]. І. Дроздова переконує в підвищенні орієнтувальної ролі лекції в самостійній роботі студентів за умов європейської накопичувальної кредитно-трансферної системи [162, с. 200] і характеризує з методичного погляду лекції з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (лекція-прес-конференція, лекція проблемного й діалогового типу). Учена вирізняє такі етапи лекції: актуалізація знань студентів, презентація нової усної й візуалізованої інформації, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, засвоєння нового матеріалу. На нашу думку, ця етапність «надто наближена» до структури уроків у закладах загальної середньої освіти.

Н. Голуб з-поміж прийомів роботи на лекційних заняттях називає з'ясування ключових питань попередньої лекції, доповнення студентами її змісту; привертання уваги студентів до змісту лекції за допомогою різних фраз; постановка проблемних питань і створення проблемних ситуацій; формулювання блоку запитань із теми; складання опорного конспекту; уточнення певних фактів, явищ та ін. [109, с. 233–234]. М. Греб доповнює їх діалогом цитат, складанням тезисного плану, моделюванням фрагменту уроку, заповненням або складанням

порівняльної таблиці, а також характеризує бінарні лекції (лекції-дуети) [127, с. 185–186].

Види лекцій за способом викладу навчального матеріалу в системі підготовки майбутнього вчителя української мови потлумачує Л. Рускуліс, яка пропонує фрагмент робочої програми з дисципліни «Методика навчання української мови», й указує на види лекцій, що можна впроваджувати в процес викладання курсу [503]. Дослідниця аналізує способи нетривалої самостійної роботи на лекціях [504]. О. Семенов зосереджує увагу на прийомах утримання уваги майбутніх учителів (співучасть, навіювання, текстове очікування, психологічна пауза, парадоксальна ситуація, використання фактичного матеріалу, засобів наочності, прикладів) [523, с. 77–78]. Вона стверджує, що сьогодні «Доводиться змінювати формат звичного лекційного заняття, додавати більше нетрадиційних лекцій, проблемних, інтерактиву, дискусій, групової роботи, лекцій-візуалізацій, відеолекцій, освоювати нову роль онлайн-лектора» [521, с. 142].

Науковці визначають лекцію як дидактичну модель, метод навчання, технологію, форму навчання, засіб навчання, педагогічну систему, форму викладання тощо, однак відповідно до нормативних документів у галузі освіти кваліфікуємо лекцію як вид навчальних занять [483]. Найбільш придатним для нашого дослідження вважаємо таке визначення: *лекція* – основний вид навчальних занять у закладах вищої освіти, призначений для засвоєння теоретичного матеріалу з навчальної дисципліни за допомогою педагогічної взаємодії студентів і викладача.

Незважаючи на наявні напрацювання, дотепер немає ґрунтовних студій про своєрідність і специфіку лекційних занять зі стилістики української мови. Частково дотичні до означеної проблеми міркування І. Дроздової, яка пропонує модель «лекції проблемного типу з виходом у діалог» з курсу української мови за професійним спрямуванням за темою: «Стилїстика наукового мовлення» [162, с. 202–203]. Л. Рускуліс надає перевагу в процесі вивчення стилістики лекціям-дискусіям [503]. І. Кучеренко під час засвоєння теми «Стилї мовлення, їх

підстилі» в старшій школі звертає увагу на шляхи впровадження проблемно-інформаційної лекції [276].

Вважаємо доцільним у лекційних заняттях зі стилістики вирізняти такі етапи:

1) підготовчий – визначення теми заняття, добір літератури, опрацювання наукових джерел, структурування матеріалу, написання тексту лекції;

2) вступний, на якому оголошуються тема, мета заняття, план, література (основна й допоміжна), а також студенти ознайомлюються з питаннями, винесеними на самостійне опрацювання;

3) початковий, що передбачає актуалізацію опорних знань, умінь і навичок студентів;

4) основний, завданням якого є виклад теоретичного матеріалу, зокрема потлумачення стилістичних функцій мовних одиниць різних рівнів, ознайомлення із площинами вивчення стилістичних явищ у закладах загальної середньої освіти;

5) завершальний етап – формулювання висновків за кожним пунктом плану, методичні поради й стимулювання подальших наукових пошуків, відповіді на запитання студентів (рис. 4.1).

Потлумачимо докладніше окремі аспекти різних етапів лекційних занять із стилістики української мови. Здійснивши аналіз робочих програм зі стилістики закладів вищої освіти України, констатуємо різні підходи до теоретичної підготовки (додаток Л). Безперечно, формулювання тем лекційних занять і виокремлення аудиторних годин великою мірою залежить від загального обсягу годин. Проте абсолютно невиправданим, на нашу думку, є виділення 8 год. на тему «Характеристика функційних стилів української літературної мови» [582], яку студенти вивчали на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти й на заняттях із дисциплін-пререквізитів. Добір тем лекційних занять потребує виваженості з боку викладача.

Суперечить дидактичним вимогам обговорення на лекційному занятті великої кількості питань. Наприклад, з теми «Лексична стилістика»: стилістичне

навантаження слова; стилістична диференціація лексичного складу української мови; стилістично нейтральна й стилістично забарвлена лексика; стилістичні функції різних груп лексики (архаїзмів, неологізмів, старослов'янizmів, інтернаціоналізмів, термінів, професіоналізмів та ін.); лексична синонімія; мовні й контекстуальні синоніми; полісемія, метафоризація; лексична антонімія; омоніми як матеріал для каламбурів; стилістичні функції паронімів [494].

Подеколи в лекції подибуємо питання, які лише опосередковано стосуються теми заняття, наприклад, тема «Стиль як основне поняття стилістики» передбачає обговорення таких питань: Визначення стилю; Стилi мови i стилi мовлення; Типологія стилів; Поняття стилістичної норми; Стилiстичні помилки як порушення стилістичних норм; Стилiстичне значення; Експресія як інтенсифікація виразності мовлення; Стилiстема як мовна одиниця; Стилiстичні засоби як елементи мови / мовлення; Стилiстичний прийом [494].

Рис. 4.1. Етапи лекцій зі стилістики української мови

Досвід науково-педагогічної діяльності свідчить, що на підготовчому етапі лекційних занять під час визначення тем потрібно враховувати й врівноважувати інформаційний обсяг дисципліни (навчальна програма дисципліни), теми

практичних занять і питання, винесені на самостійне опрацювання; добирати питання до лекційного заняття без надмірної подрібненості; уникати дублювання відомостей з сучасної української літературної мови та враховувати відповідність визначеної теми й питань, які розглядатимуться тощо. Варіант змісту теоретичної підготовки з дисципліни подано в додатку М.

Зважаючи на наявність у студентів знань про мовні одиниці різних рівнів, які вони засвоїли на заняттях із дисциплін-пререквізитів (сучасної української літературної мови, діалектології, старослов'янської мови та ін.), важливим на початковому етапі лекцій є актуалізації опорних знань майбутніх учителів-словесників. Наприклад, вивчаючи тему «Фразеологічні засоби стилістики», варто пригадати визначення фразеологізму як особливої одиниці мови, назвати типологічні ознаки фразеологізмів і їхню класифікацію. Доцільним буде проведення відтворювальної бесіди, робота за опорними схемами й таблицями тощо. Викладач на занятті вчасно й толерантно має спрямовувати й коригувати відповіді студентів, організовувати міні-дискусії й диспути, дбати про раціональний розподіл часу тощо.

Наявність у підручниках і навчальних посібниках зі стилістики великого за обсягом теоретичного матеріалу з сучасної української літературної мови не означає необхідності його подання в лекції. Цей матеріал, насамперед, зорієнтований на студентів, він частково полегшує здійснення пошуку в додаткових інформаційних джерелах.

Основний етап лекційних занять передбачає безпосереднє подання інформації студентам, зокрема залучення інноваційного теоретичного матеріалу зі стилістики сучасної української мови: нові антропоцентричні тенденції, інтерпретативна й рецептивна стилістика, динамічні моделі функційного стилю, стандарти публічної комунікації, варіантність комунікативної поведінки, тип мовомислення, інтеграційність лінгвостилістики, антиестетика мови, динамічний літературний стандарт, мовна свідомість сучасника тощо. Теорія має відповідати набуткам української й зарубіжної лінгвістики та лінгвостилістики. Як ілюстративний матеріал на лекціях можуть використовуватися приклади з

різножанрових текстів, творів сучасних українських письменників, інтернетного листування, sms-листування, текстів реклами тощо.

Зауважимо, що сьогодні викладач – не єдине джерело інформації, адже сучасним студентам вона доступна (інтернетні джерела, публікації у фахових часописах, навчально-методична література). Важливим є вміння працювати з великими масивами інформації, робити й репрезентувати висновки, вибудовувати траєкторії вивчення здобувачами вищої освіти теоретичних відомостей, які будуть їм цікавими й мотивуватимуть на подальше поглиблене опрацювання окремих питань. Подеколи трапляються міркування, що навчальна лекція не обов'язково має бути цікавою, адже процес навчання – це не розваги, а кропітка, наполеглива праця. Щодо цього влучно висловлювався Б. Бадмаєв: «Немає нецікавих лекційних тем, а є просто їх нудний виклад. Справа не в темах, а в людях, які їх викладають...» [22, с. 102].

О. Семенов переконана, що «практика вузівського викладання засвідчує ще доволі консервативну перевагу педагогічного впливу над педагогічною взаємодією» [522, с. 92]. Відмова від авторитарної комунікації й панування на лекціях педагогіки партнерства, урахування студентоцентрованих площин цілком відповідає вимогам часу й потребам реформування освітянської галузі. Основний етап лекційного заняття виформовує такі вміння студентів, як здатність до співпраці, робота в команді й здійснення взаємодопомоги тощо. Необхідно здійснювати випереджальне професійне спрямування на лекційних заняттях, зокрема ознайомлювати із аспектами вивчення стилістичних явищ у закладах загальної середньої освіти. Лекційний матеріал повинен великою мірою відповідати очікуванням і потребам студентів, зорієнтовуватися на їхню майбутню професійно-педагогічну діяльність.

Завершальний етап лекційного заняття передбачає формулювання висновків за кожним пунктом плану, методичні поради й стимулювання подальших наукових пошуків студентів. Відведення часу для відповідей на запитання слухачів сприятиме ініціативності студентів і посилюватиме рівень їхньої мотивації. У студентів і викладача поступово зароджуються партнерські

стосунки. Тільки викладач з високим рівнем знань, ерудиції, педагогічної майстерності належно ставиться до проведення цього етапу лекційного заняття.

Як свідчить аналіз освітнього процесу закладів вищої освіти, із традиційних лекцій у курсі стилістики української мови переважають інформаційні (тематичні). Під час їх проведення доцільно використовувати відтворювальну (репродуктивну) бесіду – обговорення зі студентами окремих площин теми. Про необхідність включення елементів бесіди до лекцій засвідчують лінгводидактичні джерела [125; 109; 521; 522], адже це активізує пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти й спонукає їх до мисленнєвої діяльності.

З теми «Стилiстика української мови як лiнгвістична наука й навчальна дисциплiна» проводиться вступна (ознайомлювальна) лекція, що передбачає ознайомлення студентів зі стилістикою як лінгвістичною дисципліною, її метою й завданнями, історією розвитку стилістики української мови, напрямками, галузями й аспектами стилістики (зокрема, сучасними – когнітивна стилістика, комунікативна, прагматилістика, гендерна, медійна, креативна, графічна та ін.), основними поняттями стилістики, методами. На цій лекції простежується зв'язок стилістики з іншими лінгвістичними й нелінгвістичними дисциплінами і переважає пояснювальний метод подання інформації, тому що викладач формує в студентів вихідні поняття дисципліни, зорієнтовує в її структурі.

Цілком справедливим є твердження про те, що лише «індивідуальність лектора вивіщує лекцію перед іншими джерелами навчальної інформації» [521, с. 143]. Читання лекцій розкриває особистість та інтелект викладача, адже результативність заняття залежить від викладача, а не від студентів [352, с. 55]. На заняттях із мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін актуальності набувають мовленнєві стратегії й тактики читання лекцій, принципи ефективного педагогічного діалогу, вимоги дотримання техніки мовлення, правильної дикції, послуговування невербальними засобами комунікації, елітарного стилю мовленнєвої поведінки тощо. Докладно ці аспекти відбиті в наукових працях Н. Голуб, Ж. Горіної, О. Горошкіної, С. Карамана, К. Климової, О. Кучерук, А. Нікітіної, В. Нищети, М. Пентилюк та ін. [123; 414; 369; 109].

З огляду на описані вище особливості організації й проведення лекційних занять зі стилістики для майбутніх учителів української мови і літератури окреслено певні вимоги (щодо структури, змісту, видів співпраці викладача й студентів), які сприятимуть ефективності занять такого виду (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Узагальнені вимоги до лекційних занять із стилістики української мови

Сучасні шляхи розвитку вищої освіти в Україні передбачають її реформування щодо упровадження в освітню практику особистісно зорієнтованого підходу. Розв'язати цю проблему можна, якщо освітній процес спрямовуватиметься на розвиток активності, самостійності, творчих можливостей кожного студента. Тому сьогодні здійснюється активний пошук і випробування різних форм та методів діяльності. Викладач має виступати не стільки джерелом знань і контролювальним суб'єктом, скільки організатором самостійної активної пізнавальної діяльності студентів, їхнім консультантом і помічником. Необхідно залучати студентів до активного пізнавального процесу, стимулювати застосування отриманих знань на практиці, сприяти співпраці під час розв'язання різноманітних проблем, а також дозволяти висловлювати й аргументувати особисті думки й міркування.

Ефективність підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти залежить від застосування нетрадиційних форм проведення навчальних занять, що ґрунтуються на сучасних позиціях духовного й професійного розвитку особистості. Теоретичні й практичні аспекти інноваційних форм організації освітнього процесу під час викладання української мови досліджували З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, І. Дроздова, С. Караман, К. Климова, О. Копусь, О. Кучерук, І. Кухарчук, О. Любашенко, Л. Мацько, Н. Науменко, А. Нікітіна, М. Пентилюк, Н. Остапенко, О. Попова, В. Руденко, О. Семенов, Т. Симоненко та ін. Є всі підстави говорити про наближення нетрадиційних видів лекцій до комплексу інноваційних освітніх технологій, про пошуки дещо інших підходів до подання навчального матеріалу [457]. Види нетрадиційних лекцій подано в додатку К.

З. Курлянд зауважує: «Проблемне навчання – це така організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні студентами проблем» [412, с. 119]. Ми не зможемо побудувати сучасний процес навчання, якщо ігноруватимемо ідеї проблемного навчання, – зазначав І. Лернер [292, с. 21], вказуючи на важливе завдання цього типу навчання. На думку А. Лозенко, «побудова проблемної лекції вміщує в собі один великий цикл пізнавальної навчальної діяльності: аналіз інформації, яку вводить викладач під час роз'яснення окремих тверджень і понять; побудова гіпотези – вибір варіанту розв'язання, оцінка гіпотези в ході обговорення з викладачем. Але проблемна лекція може мати і більш складну структуру, так як у логічний зміст діалогічної і повідомлюваної інформації можна включати ряд внутрішніх підзадач, які вводяться відповідно до логіки генерального напрямку» [303]. Проблемна лекція – це апробація багатоваріантних підходів до розв'язання певних лінгвостилістичних проблем. Вона активізує пошукову й дослідницьку діяльність студентів. За переконаннями О. Копусь, «При цьому забезпечується досягнення трьох основних цілей навчання: засвоєння теоретичних знань, розвиток теоретичного мислення, формування пізнавального інтересу до змісту навчальної дисципліни» [238, с. 256].

Доречними на лекційних заняттях зі стилістики української мови вважаємо такі способи створення проблемних ситуацій: визначення заздалегідь проблемних питань лекції, оголошення їх на вступному етапі лекції й обговорення на завершальному етапі; зіставлення новітніх (або суперечливих) поглядів науковців на стилістичні явища й з'ясування позиції студентів; доведення студентами висунутих гіпотез, їх перевірка й обґрунтування висновків; створення викладачем проблемної ситуації й розв'язання її студентами; «провокування» студентів висловлювати різні позиції тощо.

Вивчаючи основні поняття стилістики, студенти беззаперечно володіють знаннями про традиційний підхід до поділу функційних стилів. Водночас є багато суперечливих і проблемних питань, які викладач оголошує студентам перед читанням лекції: *Чи погоджуєтеся Ви з думкою, що художній стиль посідає особливе місце з-поміж функційних стилів?; Чому офіційно-діловий стиль вважається найбільш книжним?; Чи доцільно, на Вашу думку, встановлювати психологічні й прагматичні передумови існування стилю?* та ін. Відповіді на ці питання озвучуються на завершальному етапі лекції. Доцільно ознайомити студентів із поглядами дослідників на виокремлення інформаційного стилю (Ю. Арешенков, Д. Баранник, Г. Солганик, В. Костомаров, А. Швець та ін.) та провести дискусії «Мова права як окремий функційний стиль» (Д. Баранник, Н. Артикуца та ін.); «Чи ідентичними є поняття «публіцистичний стиль» і «стиль масової інформації»?», «Епістолярний стиль – це окремий стиль чи підстиль розмовного або художнього?»; «Чи потрібно виокремлювати ораторський стиль?» тощо.

Під час створення проблемних ситуацій використовуємо міркування С. Єрмоленко, висловлені у виданні «Нариси з української словесності». Зокрема, увагу майбутніх філологів можна зосереджувати на з'ясуванні таких питань: чому «часто розмовному й художньому стилеві відмовляють у статусі окремих функційних різновидів мови»? [172, с. 284]; чому «кількість і якісний характер функціональних стилів в історії літературної мови не залишаються незмінними»? [172, с. 299]. Студенти доводять думку про те, що «художній стиль

опосередковано відбиває всі ті процеси, що характеризують розвиток сучасної літературної мови» [172, с. 303]. Вони можуть виявляти своє ставлення до нових акцентів у визначенні функційного стилю: стиль – функційно-комунікативне утворення літературної мови; стиль – тип соціальної мовної діяльності; стиль – тип мислення; стиль – феномен національної культури [174] тощо. Актуальним буде з'ясування проблемного питання про правомірність заміни (з огляду на питому українські словотвірні норми) термінів *функціональний стиль* і *функціональні особливості* та *функційний стиль* і *функційні особливості* тощо.

Важливо ознайомити майбутніх учителів української мови і літератури з етапністю вивчення функційних стилів у закладах загальної середньої освіти (5 клас – науковий, художній, розмовний стилі; 6 клас – офіційно-діловий стиль; 7 клас – публіцистичний стиль) і з'ясувати їхню думку про те, чому публіцистичний стиль школярі починають системно вивчати лише в 7 класі.

Джерелами виникнення проблемних ситуацій є з'ясування понять *стиль мови* і *стиль мовлення*; *стильові різновиди мови*, *експресивні стилі*, а також питань, пов'язаних із поясненням того, чи є поняття норми базовою категорією під час визначення функційних стилів [13, с. 8].

Готуючись до проблемних лекцій, викладач має ґрунтовно опрацювати теоретичний матеріал і ознайомитися із сучасними мовознавчими тенденціями, вміти аналізувати й виокремлювати проблемні питання й створювати проблемні ситуації, прогнозувати перебіг і результати цього процесу тощо. Здобувачі вищої освіти через проблемні лекції засвоюють елементи наукового дослідження: формулювання теми, планування шляхів і дій для її розв'язання, висунення гіпотез, їх перевірка й доведення. За допомогою елементів проблемного навчання студенти перестають пасивно сприймати лекційний матеріал, навчаються мислити, порівнювати, самостійно робити висновки, підвищується їхня активність. В. Галузинський і М. Євтух, виділивши у проблемній лекції характерні види діяльності викладачів і студентів, вказують на те, що «проблемність, яка не є тільки педагогічним типом навчання, а й взагалі є характерною для всіх сторін сучасного життя може привертати найбільшу увагу

студентів, здійснювати актуалізацію їх знань, розширювати світоглядну ерудицію» [95, с. 63–64]. Проблемні лекції – один зі способів залучення студентів до самостійного науково-дослідницького пошуку, ефективний засіб розвитку пізнавальної активності й творчості та підготовки до майбутньої професійної діяльності.

На лекції-конференції й прес-конференції зі стилістики запрошуються відомі мовознавці, зокрема лінгвостилісти, викладачі закладів вищої освіти України, а надто в період проведення наукових форумів. Вартісність лекцій залежить від ступеня актуальності дібраних питань. Наприклад, з теми «Функційні стилі української мови»: динамічні моделі функційних стилів української мови; відбиття мовно-предметних знаків часу в різних жанрах функційних стилів української мови; аспекти зміни стильової норми сучасної журналістики; елементи усності в публіцистичному стилі; сучасні площини варіантності стильової норми; новітні теорії функційних стилів української мови та ін.

Цікавим різновидом проведення таких лекцій є залучення студентів до організації занять. Вони самостійно створюють оргкомітет конференції, виготовляють інформаційний лист і програму конференції, визначають доповідачів та опонентів та ін. Основне завдання викладача полягає в умілому координуванні роботи студентів на підготовчому (добір основної й допоміжної літератури, вибудовування формату доповідей тощо), основному (активізування роботи студентів, організування дискусій, інтенсифікація роботи та ін.) й завершальному (підбиття підсумків, умотивоване оцінювання) етапах.

Ми погоджуємося із міркуваннями О. Копусь, що на таких лекціях «увиразнюється дидактична інтеракція, моделюються суб'єкт-суб'єктні стосунки на засадах продуктивної міжособистісної взаємодії учасників навчального процесу» [238, с. 251]. Лекції-конференції та прес-конференції активізують навчально-пізнавальну й науково-дослідницьку діяльність студентів, розвивають творче мислення та є підготовкою до участі студентів у конкурсах студентських наукових робіт, олімпіадах, у наукових форумах тощо.

Лекція-бесіда (лекція-діалог з аудиторією) передбачає безпосередній контакт викладача зі студентами. Цей різновид лекції дозволяє визначати зміст теми викладу навчального матеріалу з урахуванням особливостей аудиторії й використовувати колективне коло знань. Запитання до аудиторії ставляться на початку й у процесі лекції, вони не контролюють знання, а лише з'ясовують рівень орієнтування й обізнаності слухачів, ступінь їхньої готовності до сприймання нового теоретичного матеріалу. Запитання адресуються всій аудиторії, вони формулюються так, щоб відповіді були конкретними. Лектор завжди має дбати, щоб запитання не залишалися без відповіді. На лекційних заняттях зі стилістики української мови зазвичай використовується відтворювальна бесіда, адже студенти володіють певним обсягом знань з окремих питань.

Інтегрована лекція – продумане поєднання теоретичного матеріалу зі стилістики й сучасної української літературної мови, інших розділів мовознавства й літературознавства, психології, мистецтвознавства тощо. Ця лекція навчає студентів установлювати міждисциплінарні зв'язки. У читанні бінарних лекцій (лекцій удвох) зазвичай беруть участь двоє викладачів. Така лекція доцільна, коли, наприклад, існують різні підходи до розв'язання проблемних питань, і кожний із викладачів-словесників відстоює свої позиції. Вона виправдана й для здійснення міждисциплінарних зв'язків, коли одна проблема стає інтегральною для викладачів різних навчальних дисциплін (сучасної української літературної мови й стилістики), наприклад, щодо поглядів мовознавців на виокремлення жаргонізмів, сленгізмів, арготизмів і їхніх стилістичних функцій. Відбувається взаємодія двох викладачів, репрезентується вміння вибудовувати діалогічне спілкування між собою та зі студентами й пояснювати проблемний матеріал. У студентів розвивається творче мислення, формується пізнавальна мотивація й певна наукова позиція. Різновидом цієї лекції вважаємо лекцію паралельного мікрОВикладання, яку проводять викладач і студент. М. Греб зацентовує на можливості лекторів швидко реагувати на аудиторію й на іншого лектора, своєрідний вияв лінгвістичної креативності й

зазначає, що такий вид лекції посилює увагу студентів до навчальної інформації [128, с. 232–233]. Лекцію такого типу можуть проводити двоє студентів.

Якщо два або більше лекторів розглядають одну загальну для них тему в одній аудиторії, відповідаючи на запитання майбутніх учителів-словесників або бесідуючи з ними, то практикується лекція-«круглий стіл». Ця методика отримала розповсюдження в лекційній практиці, вона максимально демократизує спілкування лекторів і студентів, тому що передбачає їхню рівність як співбесідників у процесі колективного обговорення проблеми.

Зважаючи на те, що стилістика є узагальнювальною дисципліною й викладається зазвичай на четвертому курсі, використовуються лекції із заздалегідь запланованими помилками (лекції-провокування), які виконують стимулювальну, розвивальну й контролювальну функції [616, с. 207]. Студенти навчаються думати й критично сприймати теоретичний матеріал. Знайдені помилки обговорюються на завершальному етапі лекційного заняття. Зі стилістики можливі навмисні помилки, наприклад, у визначенні стилістичних функцій мовних одиниць, наведенні недоречного ілюстративного матеріалу тощо. Лекцію можуть читати двоє викладачів, які взаємодоповнюють теоретичний матеріал. Лекції такого виду потребують високого рівня педагогічної майстерності викладача.

Лекція за технологією «перевернене навчання» (лекція за наперед опублікованими матеріалами) передбачає попереднє (пропедевтичне) опрацювання студентами теоретичного матеріалу під час самостійної роботи і його обговорення на лекційному занятті. Технологія переверненого навчання набуває надзвичайної актуальності. Студенти заздалегідь опрацьовують теоретичний матеріал за різними джерелами: навчальними (підручниками, навчальними посібниками, курсами лекцій) і науковими виданнями (монографії, наукові публікації у фахових виданнях), а також послуговуються відеолекціями й матеріалами, розміщеними на сайтах або у блогах викладача, платформі YouTube й інших інтернетних ресурсах (сервіс Google Classroom, Moodle). Такий різновид підготовки сприяє розвитку вмінь здійснювати інформаційний пошук і

самостійно поповнювати знання, генерувати нові ідеї (креативність), розподіляти свій час, вибудовувати індивідуальну траєкторію засвоєння знань, взаємодіяти. Позитивним є вплив на розвиток когнітивної (пізнавальної) сфери майбутніх учителів, зокрема це стосується вміння запам'ятовувати й відтворювати факти, розуміти й інтерпретувати вивчене, використовувати матеріал у нових умовах, поділяти інформацію на компоненти тощо.

Проведення такого заняття потребує ретельної підготовки. Завдання викладача – обрати тему, найбільш придатну для вивчення, дібрати список літератури, вибудувати структуру подання лекційного матеріалу й визначити спосіб його оприлюднення. Продуктивність лекції підвищується за умови високого рівня знань студентів академічної групи та їхнього відповідального ставлення до попередньої підготовки. Відтак вагомим чинником успішності заняття є способи мотивації студентів – через вміння викладача зацікавити студентів інформацією з того чи того питання лекції, зокрема найновішими відомостями з окремих стилістичних питань, вдалим ілюстративним матеріалом (можливо, з художніх творів українських письменників, які сьогодні є найбільш популярними в студентському середовищі), його візуалізацією тощо.

На лекційному занятті викладач обговорює зі студентами питання, акцентуючи на суперечливих і дискусійних питаннях. Це потребує від викладача ґрунтовних теоретичних знань зі стилістики, а також педагогічної майстерності – вміння утримувати увагу студентів, спрямовувати дискусію, залучати до роботи якомога більшу кількість студентів та ін. На цьому етапі можливе використання групової й бригадної форм роботи. Студенти стають активними співучасниками освітнього процесу, а викладач – наставником, консультантом, модератором, який вміло проектує навчальні ситуації. Відтак зреалізовується особистісно зорієнтований підхід. На думку Н. Приходькіної, «Викладач, який працює в парадигмі особистісно-орієнтованої освіти меншою мірою подає студентам інформацію в готовому вигляді, роблячи акцент на супроводі навчання й створенні умов для пізнавальної діяльності студентів» [482, с. 143].

Сьогодні активно обговорюється питання проведення лекцій за

технологією випереджувального навчання («просунена лекція»), в основі якої активне слухання, партнерські стосунки й розвиток соціальної компетентності [673, с. 117]. Майбутні вчителі-словесники самостійно структурують навчальний матеріал, розмежовують основну й другорядну інформацію, аналізують різні погляди на стилістичне явище, висловлюють свою позицію й роблять висновки. Її етапами є виклик, осмислення, рефлексія. На думку І. Загашева та С. Заір-Бек, використання лекції такого типу перетворює монотонну розповідь викладача в цікавий діалог студента зі студентом, студента із викладачем і з іншими одногрупниками [178]. Рівночасно студенти навчаються працювати в команді, планувати й розподіляти час й досягати результатів, ефективно розв'язувати складні питання, аналізувати стилістичну інформацію, ефективно спілкуватися, ретельно слухаючи й обдумуючи, генерувати ідеї, брати на себе ініціативу, представляти інформацію тощо.

Лекція-візуалізація передбачає застосування викладачем опорних конспектів, блок-схем, укрупнених таблиць, малюнків, відеофрагментів, слайдів та їх коментування. Окремі наочні матеріали, які частково актуалізують знання, можуть пояснювати студенти. Під час лекції в них розвивається візуальне мислення й уміння наочного моделювання, майбутні вчителі-словесники навчаються репрезентувати теоретичний матеріал.

Викладач повинен перетворити лекційний процес в інтелектуальну діяльність, у якій пануватиме атмосфера загальної зацікавленості. Цього можна досягти за умови високого рівня знань викладача, володіння методами й прийомами організації такого виду навчальних занять, налагодження співпраці зі студентами. Читання лекцій – поєднання мистецтва й професійних навичок [352, с. 64].

Видом занять у закладах вищої освіти, який зацентровує на виробленні практичних умінь і навичок, є *практичні заняття*, під час яких «викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих

завдань» [435]. Кількість практичних занять і їх тематичне співвідношення з лекціями залежить від загальної кількості годин, виділених на навчальну дисципліну в навчальному плані спеціальності, а також «лінгвістичних і методичних уподобань викладача» [629, с. 148]. Нам імпонують розмисли М. Греб, що «Під час практичних занять теоретичний матеріал студенти закріплюють в процесі виконання системи вправ і завдань, дослідницько-пошукової діяльності та словникової роботи» [128, с. 240]. Такі види робіт частково є актуалітетами й на практичних заняттях зі стилістики української мови.

Аналіз літератури з лінгводидактики вищої школи (О. Горошкіна, М. Греб, І. Дроздова, С. Караман, К. Климова, О. Копусь, О. Семенов, Т. Симоненко та ін.) уможливорює вирішення вимог до проведення практичних занять: поглиблення наукових знань, розвиток наукового мислення, мовлення й інтелектуальних умінь, вироблення практичних умінь і навичок, урізноманітнення методів проведення заняття, застосування доцільної системи вправ і завдань, виконання групових та індивідуальних завдань, організація самостійної роботи, наявність дослідницько-пошукового складника, здійснення професійно зорієнтованої комунікативної діяльності й розвиток культури професійного мовлення, зв'язок із майбутньою практичною діяльністю, чітко продумана система контролю рівня знань, забезпечення дидактичними матеріалами й засобами навчання тощо.

Питання осучаснення практичних занять у системі підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури порушує О. Куцевол, яка впевнено стверджує, що креативно-інноваційна стратегія професійно-методичної підготовки заактуалізовує «самовдосконалення й саморозвиток професійно значущих креативних якостей, формування мотиваційної спрямованості на творче виконання майбутньої професійної діяльності, готовності до сприймання, використання й творення педагогічних інновацій» [272; 273]. Зокрема, дослідниця виокремлює практичні заняття діалогічного типу й заняття «Викладач за дверима» (мікровикладання). На думку С. Карамана, сьогодні варто змінити структуру практичного заняття стосовно застосування стратегій співдіяльності

[206, с. 91]. І. Дроздова звертає увагу на наявність на практичному занятті зв'язку між дидактичною й комунікативною метою [162, с. 212]. О. Копусь говорить про комунікативний зміст практичних занять із дисциплін комунікативно-мовленнєвого циклу й слушно зауважує щодо доцільності вдосконалення комунікативної компетентності студентів [238, с. 258–259].

Незаперечною є специфіка організації й проведення практичних занять із мовознавчих і лінгводидактичних навчальних дисциплін. В умовах реформування освітньої галузі викладач передусім повинен орієнтуватися на потреби студентів, бути готовим до роботи з сучасними креативними молодими людьми, що мають працювати в новому освітньому середовищі. У додатку Н подано план практичного заняття зі стилістики української мови.

Досвід викладання стилістики української мови дозволяє виокремити в аудиторній роботі практичного заняття змістовий і діяльнісний компоненти (рис. 4.3). Змістовий компонент передбачає врахування традиційних і сучасних підходів та принципів вивчення дисципліни (див. підрозділи 3.1 і 3.2), безпосереднє засвоєння теоретичного матеріалу зі стилістики української мови, вироблення стилістичних умінь і навичок, набуття стилістичної компетентності, формування мовної грамотності, мовленнєвої досконалості, розвиток мовного чуття й смаку, проектування змісту заняття на вивчення стилістичних тем на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти, здійснення мотивації до подальшої науково-дослідницької роботи зі стилістики. Діяльнісний компонент реалізується через використання методів і прийомів для з'ясування рівня оволодіння теоретичним матеріалом, виконання системи стилістичних вправ і завдань, написання стилістичного аналізу тексту, застосування індивідуальних, групових і колективних форм роботи, проведення аналізу теоретичного матеріалу зі стилістики в шкільних підручниках, виконання вправ зі шкільних підручників, проведення «хвилин мовних цікавинок» та ін.

Аудиторна робота на практичному занятті передбачає попередній контроль знань, умінь і навичок студентів, постановку викладачем загальної проблеми та її обговорення, виконання контрольних завдань, їх перевірку й оцінювання [125, с.

68; 238, с. 259; 260, с. 67]. Водночас можна говорити про «теоретичний» і «практичний» складники практичного заняття [629, с. 148–149], хоча під час вивчення стилістики такий поділ є достатньо умовним і залежить від специфіки теми й питань, визначених для обговорення. Педагогічна майстерність викладача виявляється у правильному співвідношенні цих компонентів.

Рис. 4.3. Компоненти аудиторної роботи на практичному занятті зі стилістики української мови

Вивчаючи тему «Основні поняття стилістики», майбутні вчителі української мови і літератури докладно потлумачують поняття стилістичної норми й стилістичної помилки, образності, експресії, стилістичного значення, конотації, колориту, стилістичної парадигми, стилістеми. Викладач використовує прийоми взаємодоповнення (опонування) відповідей, взаємоопитування, створення проблемних ситуацій, проводить дискусії тощо. У пригоді студентам стануть підручники зі стилістики Н. Бабич, П. Дудика, Л. Мацько, О. Пономарева, монографія С. Єрмоленко «Нариси з української словесності (стилістика та культура мови)», публікації С. Єрмоленко «Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження» (2005 р.) і «Стилiстика сучасної української літературної мови в контексті слов'янських стилістик» (1998 р.), а також лексикографічні джерела та ін. Практичний складник передбачає

виконання вправ із такими завданнями: визначити стилістичні помилки, зредагувати поданий текст, схарактеризувати засоби образності й експресивності, розмежувати подані одиниці за типами стилістичного значення (оцінне, емоційне, образно-експресивне), проаналізувати в поданому тексті okazіональні конотації, знайти художні образи й засоби їхнього творення, назвати образи – поетичні символи України й дібрати приклади для репрезентації тощо. Пропонуємо творчі завдання, як-от: створити мікротекст (6–8 речень) або написати поезію відповідно до обраного колориту (народнопісенності, невимушеної розмовності, хронікальної інформативності, урочистості та ін.). Поєднання групової й колективної роботи передбачає складання діалогів, їх відтворення й аналіз експресивних мовних засобів (інгерентних і адгерентних).

Вивчаючи тропи й фігури стилістичного синтаксису, насамперед варто обговорити теоретичні питання, що стосуються загальної характеристики тропіки, її системності, прослухати повідомлення студентів про природу фігур і тропів, історію поглядів на класифікацію цих образних засобів. Відтак перейти до визначення тропів і фігур стилістичного синтаксису в художніх і публіцистичних текстах та виконання стилістичного аналізу.

Вважаємо, що 90 % практичних занять зі стилістики не потребують спеціального відведення більше ніж 10–20 % часу для опитування теоретичного матеріалу, тому що ці питання з'ясовуються через виконання практичних завдань і вправ. Перераховування здобувачами вищої освіти стилістичних функцій певних мовних одиниць (фонетичних, лексичних, фразеологічних, граматичних) безвідносно до конкретних текстів різних функційних стилів і жанрів не дасть жодної користі. Натомість використання викладачами-початківцями цього прийому роботи призводить до того, що студенти так і не набудуть умінь визначати стилістичне навантаження мовних засобів у контексті.

Варто повсякчас пам'ятати: питання, визначені в плані практичного заняття, – орієнтир для попередньої підготовки студента. Викладач під час аудиторної роботи переформатує їх, зацентровує на окремих аспектах тощо. Перевірка рівня теоретичних знань студентів лише за задалегідь визначеними

питаннями спонукає до бездумного озвучування повідомлень, занотованих у робочих зошитах. Готовність студентів відповідати лише на питання, визначені у плані, має потрактовуватися як завчасне зазубрювання інформації. На цьому етапі практичного заняття застосовується опитування студентів, бесіди й дискусії, прослуховування повідомлень за публікаціями у фахових часописах, письмові експрес-опитування й виконання тестових завдань за теоретичним матеріалом та ін. (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Особливості теоретичного складника практичного заняття зі стилістики

Методи й прийоми	Помилки викладачів
<ul style="list-style-type: none"> • опитування студентів; • проведення бесід і дискусій; • прослуховування повідомлень студентів; • письмові експрес-опитування за картками; • виконання тестових завдань за теоретичними питаннями; • взаємоопитування; • аналіз теоретичного матеріалу шкільних підручників 	<ul style="list-style-type: none"> • неправильне співвідношення теоретичного й практичного складників заняття; • вимога чіткого відтворення теоретичного матеріалу; • надто тривалі відповіді певних студентів; • невміння організувати бесіду або дискусію; • залучення до відповідей двох-трьох студентів; • відсутність ґрунтовних знань у викладача; • необізнаність із новими публікаціями зі стилістики; • незнання специфіки висвітлення теоретичного матеріалу в різних наукових і навчальних виданнях; • відсутність співпраці з лектором щодо визначення підходів до потлумачення окремих питань; • пояснення викладачем теоретичних питань без залучення студентів; • нетерпимість до помилкових суджень студентів і висловлювань ними своїх позицій; • відсутність вільного невимушеного спілкування

Проведене анкетування студентів підтверджує наші міркування. На запитання «Що Вас не задовольняло на практичних заняттях зі стилістики?» респонденти зауважували про відведення 80 % часу заняття на опитування теоретичного матеріалу, й лише 10 % – для виконання практичних завдань. 90 % респондентів правомірно зазначали, що дисципліна має зорієнтовуватися на практичне застосування теоретичних знань, а не на механічне відтворення теоретичного матеріалу. Студенти пропонують змінити формат проведення практичних занять – «обговорювати теорію на конкретних прикладах під час виконання вправ». Відтак актуальними є методичні рекомендації з організації теоретичного компонента практичного заняття зі стилістики. Можливі помилки викладачів на цьому етапі практичного заняття узагальнені й подані в таблиці 4.2. Водночас уваги потребує й практичний компонент заняття з дисципліни

«Стилістика української мови» із урізноманітнення методів, прийомів і форм роботи зі студентами (підрозділи 4.2 і 4.3).

Важливим на практичних заняттях зі стилістики є формування мовної грамотності, мовленнєвої досконалості й мовного чуття. Реалізується це різними шляхами, передусім вимогою дотримуватися норм сучасної української літературної мови. Викладач під час заняття стежить за мовленнєвими помилками студентів і привчає їх до цього, не поспішає виправляти помилки студентів, а сприяє створенню на занятті такої атмосфери, коли студенти самостійно помічають й усувають недоліки. Виправдовує себе практика проведення на початку практичного заняття «хвилин мовних цікавинок». Студенти щозаняття готують короткі повідомлення (2–3 хв.) про правила слововживання, використовуючи часописи «Українська мова», «Культура слова», а також такі видання: К. Городенська «Українське слово у вимірах сьогодення» (2014 р.), І. Вихованець «Розмовляймо українською» (2012 р.), Р. Зорівчак «Боліти болем слова нашого...» (2008 р.), О. Пономарів «Українське слово для всіх і для кожного» (2013 р.), Б. Антоненко-Давидович «Як ми говоримо» (1994 р.) та ін. Такі завдання сприяють розумінню студентами й пропагуванню в подальшому (на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти) «змін, що віддзеркалюють повернення до активного українського вжитку одиниць, донедавна кваліфікованих як застарілі чи діалектні, та вилучення з української мови не органічних для неї одиниць, нав'язаних їй під впливом інших мов, насамперед російської» [118, с. 3]. Повідомлення майбутніх учителів-словесників можуть бути різними: *українськомовний* замість *україномовний*, *приймальня* замість *прийомна*, *робити пропуск* замість *ставити пробіл*, «*Люди зустрічаються, а помилки трапляються*», «*Розгортати чи відкривати зошит*» та ін. Описана форма роботи сприяє активному впровадженню у студентське й учнівське мовлення питомо українських слів і використанню національних зразків словотворення.

Л. Шулінова слушно зауважує: «Однією із помилок у сучасній практиці викладання української мови у вищій школі є сплутування практичних і

семінарських занять через незнання, або через нерозуміння їхньої специфіки» [660]. Трапляються помилкові твердження, що на семінарському занятті «викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань або рефератів [162, с. 205–206], хоча в нормативних документах галузі вищої освіти чітко акцентується на підготовці студентами індивідуальних завдань (*рефератів*) (виділення наше. – А.П.) [435]. І. Дроздова пропонує модель семінарського заняття з теми «Функційні стилі української мови», докладно характеризує етапи його проведення й не говорить про підготовку студентами рефератів, а структура заняття відбиває вимоги до практичного заняття: організаційний момент, фронтальне опитування студентів, дискусія, наведення студентами прикладів і записування їх у робочі зошити, виконання лексично-стилістичного аналізу текстів наукового й офіційно-ділового стилів, взаємооцінювання студентів, підбиття підсумків заняття [162, с. 208–211]. Сумніви викликають проведення семінарського заняття з теми «Лексика української мови з погляду її походження» [128, с. 238], адже доцільнішим, на нашу думку, є робота із етимологічними словниками й виконання різноманітних вправ і завдань із застосуванням інноваційних технологій тощо. Твердо переконані в недоцільності виокремлення семінарських занять зі стилістики української мови, тому що основне завдання дисципліни – ознайомити студентів із стилістичною диференціацією мовних засобів й навчити послуговуватися ними в усіх сферах мовленнєвої діяльності, тобто курс має виразне практичне спрямування.

Реалії сьогодення потребують змін у підходах до організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Надважливо сформувавши в молодих людей вміння критично мислити, здатність взаємодіяти й комунікувати, творчо підходити до розв'язання проблем. Відтак нагальним стає вміння викладача організувати самостійну й індивідуальну роботу студентів. Завершилася «ера» транслявання й відтворення знань, здійснюється перехід до самостійної пошуково-дослідницької діяльності студентів і вміння творчо розв'язувати різноманітні проблеми [273]. Самостійна пізнавальна діяльність здобувачів вищої

освіти спрямовується на вміння думати, віднаходити інформацію й критично її оцінювати, а не лише накопичувати й запам'ятовувати. Актуалізується креативність студентів і гнучкість їхнього мислення. Лекція як вид навчального заняття передбачає засвоєння студентами теоретичного матеріалу в готовому варіанті й «виконує завдання повідомлення нових знань, систематизації та узагальнення накопичених, формування на їхній основі ціннісних орієнтацій, переконань, світогляду, розвитку пізнавальних і професійних зацікавлень студентів» [475, с. 96]. Практичні заняття спрямовуються на поглиблення й закріплення теоретичних положень навчальної дисципліни, практичне застосування знань і формування умінь і навичок. В. Нагаєв переконаний, що організація освітнього процесу в закладах вищої освіти «передбачає переорієнтацію із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму та на організацію самоосвіти студента» [361, с. 102]. Постала потреба пошуку інших належних форм опанування дисципліни «Стилістика української мови», що підвищить ефективність підготовки майбутніх учителів-словесників. Потамування цих запитів можна здійснити через проведення лабораторних занять [447].

Загальні аспекти проведення лабораторних занять у закладах вищої освіти досліджували С. Вітвицька, З. Курлянд, В. Ортинський, З. Слєпкань, Т. Туркот, М. Фіцула та ін. На особливості лабораторних занять під час формування професійної компетентності майбутніх учителів-словесників побіжно звертали увагу Н. [М.] Голуб, О. Горошкіна, Н. Дейниченко, Т. Донченко, В. Дороз, О. Караман, С. Караман, К. Климова, В. Коваль, А. Нікітіна, О. Копусь, І. Олійник, М. Пентиліук, О. Семенов та ін. Водночас багато питань, пов'язаних із організацією й проведенням лабораторних занять, дотепер потребують обговорення й перевірки в практичній діяльності викладачів закладів вищої освіти.

Нормативні документи потлумачують лабораторне заняття як «вид навчального заняття, на якому студенти під керівництвом викладача проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліді в спеціально обладнаних

навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого для умов навчального процесу» [55]. Учені-педагоги й методисти по-різному кваліфікують цей вид занять. З. Курлянд вважає лабораторні роботи різновидом практичного заняття [412, с. 134] і стверджує, що всі форми практичних занять (лабораторна робота, семінарське заняття, практикум) «призначені для відпрацювання практичних дій» і «мають на меті розширити, уточнити ці знання, виробити професійні навички» [412]. Педагог вирізняє лабораторно-практичні заняття як комплексну форму організації навчання, зокрема під час проведення занять із педагогічних дисциплін і методичних курсів [412, с. 138–143]. Т. Туркот послуговується термінами *лабораторно-практичне заняття* й *лабораторний практикум* [616, с. 225–227].

Специфіка й методика організації лабораторних занять залежить від конкретної навчальної дисципліни [451]. Необхідність проведення такого виду занять зі стилістики української мови доводить думка, що «під час лабораторних занять студентів залучають до роботи з текстами для здійснення спостережень над мовою твору» [475, с. 110]. Означеній проблемі присвячені студії К. Климової [212, с. 223; 215], актуалітетом якої є дослідницькі лабораторні роботи. Лінгводидакт пропонує проводити лабораторні заняття в курсі практичної стилістики сучасної української мови, а найбільш прийнятними формами роботи вважає стилістичний аналіз текстів різних функційних стилів і творчі завдання, зокрема написання текстів за обраною темою. Лабораторні заняття зі стилістики виокремлюють І. Коломієць [577] та Р. Саак'ян [507]. Водночас подеколи в навчально-методичних виданнях трапляється ототожнення лабораторних занять із практичними [638]. Тому варто вирізнити сутнісні (розмежувальні) ознаки практичних і лабораторних занять за такими критеріями, як мета й завдання проведення, зміст, види робіт, технологія проведення, ступінь індивідуальності та ін. (табл. 4.3).

Багаторічна практика викладання стилістики української мови підтверджує думку про доцільність проведення лабораторних занять, які передусім спрямовані на вироблення практичних умінь і навичок студентів, зокрема вміння визначати

стильові й жанрові ознаки текстів, естетичну вартість мовних засобів, здійснювати редагування текстів, навчитися добирати мовні засоби відповідно до призначення, мети, завдань й ситуації спілкування, оволодіти текстотворенням. На цих заняттях перевага надається самостійній роботі студентів і творчим завданням.

Таблиця 4.3

Сутнісні ознаки практичних і лабораторних занять

Форма занять Критерій	Практичні заняття	Лабораторні заняття
Мета й завдання проведення занять	Викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень зі стилістики і формує вміння й навички їх практичного застосування.	Студенти шляхом індивідуальної самостійної дослідницької роботи під керівництвом викладача здійснюють стилістичне вправлення.
Зміст занять	Закріплення, поглиблення й деталізація теоретичних знань, отриманих на лекціях, вироблення практичних умінь і навичок, розвиток мислення й мовленнєвих умінь студентів. Переважає аналіз окремих явищ стилістичної системи сучасної української мови.	Поєднання аналітичних та інших завдань із елементами науково-дослідницького пошуку; систематизація знань зі стилістики, закріплення практичних умінь і навичок, здійснення наукових досліджень у галузі лінгвостилістики як основа для курсових і дипломних робіт. Підвищення уваги до одноаспектних та багатоаспектних стилістичних явищ і узагальнення різнопланових відомостей про стилістичну норму й стилістичну систему української мови загалом.
Технологія проведення	Обговорення теоретичних питань плану практичного заняття, з'ясування дискусійних питань зі стилістики; виконання стилістичних вправ та їх перевірка; підбиття підсумків заняття.	Проведення попереднього контролю (актуалізація знань) теоретичних знань, необхідних для виконання лабораторної роботи; вступний інструктаж викладача; індивідуальне самостійне виконання конкретних завдань; колективні й індивідуальні інструктажі викладача; оформлення індивідуального звіту; оцінювання результатів роботи студентів.
Види робіт студентів	Стилiстичні вправи й завдання різних видів.	Стилiстичний аналіз текстів різних функційних стилів і жанрів з елементами лінгвокогнітивного, прагматичного та ін.; інтерпретування (декодування) й редагування текстів, написання творчих робіт тощо.
Види діяльності викладача	Перевірка рівня теоретичних знань студентів, організація дискусій, перевірка домашніх завдань, організація діяльності студентів	Організація актуалізації опорних теоретичних знань, проведення вступного й поточного інструктажу (зокрема індивідуальних),

	щодо виконання вправ і завдань, проведення самостійних робіт, зокрема тестових тощо.	спостереження за самостійною роботою студентів, контроль за діяльністю студентів, перевірка письмових звітів тощо.
Ступінь індивідуальності	Поєднання колективних та індивідуальних видів роботи.	Самостійне виконання лабораторної роботи шляхом отримання індивідуальних завдань.
Кількість студентів	Проводиться з академічною групою.	Проводиться зі студентами, кількість яких не перевищує половини академічної групи.
Оцінювання студентів	Під час заняття дозволено вибірково оцінювати студентів.	За заняття обов'язково повинен отримати оцінку кожен студент.
Форма звіту	Звіт не передбачено.	Обов'язковий письмовий звіт про виконання завдання (зазвичай в окремих зошитах).

Для майбутніх учителів української мови і літератури доречним є не стільки виконання окремих (розрізнених) стилістичних вправ і завдань, скільки спеціальне систематичне стилістичне вправляння відповідно до обраної особистісно-індивідуальної стратегії навчання. У лексикографічних джерелах подано таке тлумачення слова «вправляння»: *вправляти (управляти)* – тренувати // *звор.* *вправлятися (управлятися)*, *яюся, яєшся, недок.* *Вправлятися у стрільбі // ім.* *вправляння (управляння)* [557, с. 167]; *вправляння (управляння)*. Дія за значенням *вправляти й вправлятися. Вправляти, -яю, -яєш.* Постійною працею, практикою розвивати, вдосконалювати певні навички, тренувати. *Вправлятися, -яюся, -яєшся, недок.* *у чому, також із чого.* Розвивати в собі певні якості, навички систематичною працею, тренуванням [77, с. 160].

Стилістичне вправляння розуміємо як систематичне, спеціальне, цілеспрямоване й повсякчасне вдосконалення студентами стилістичних умінь і навичок та формування стилістичної компетентності за допомогою використання різних форм роботи. Найбільш вдалим видом навчальних занять для здійснення стилістичного вправляння вважаємо лабораторні заняття.

Лабораторне заняття зі стилістики української мови – вид навчального заняття в закладах вищої освіти, яке передбачає спеціальне стилістичне вправляння студентів у процесі індивідуальної самостійної дослідницької роботи під керівництвом викладача із виконання стилістичного аналізу тексту, редагування текстів різних стилів і жанрів, стилістичного конструювання тощо. Цим заняттям притаманні системність і узагальнювальність стосовно засвоєння

стилістичних тем.

Студіювання наукової літератури [355; 616; 635 та ін.] призвело до виокремлення таких видів лабораторних занять зі стилістики:

- 1) за дидактичним спрямуванням: підтверджувальні, репродуктивні (відтворювальні), частково-пошукові, науково-дослідницькі (пошукові);
- 2) за метою й змістовим наповненням: часткові й узагальнювальні;
- 3) за організаційними особливостями: фронтальні (колективні), групові (бригадні), індивідуально-групові, індивідуальні;
- 4) за способами використання технологій навчання: традиційні й заняття із залученням інноваційних технологій.

Основне завдання підтверджувальних лабораторних занять – пересвідчитися в правильності отриманих теоретичних знань зі стилістики. Для репродуктивних (відтворювальних) робіт добираються стилістичні завдання, що виконуються за детальними інструкціями. Частково-пошуковий різновид робіт стимулює самостійність і творче мислення студентів, доцільний вибір шляхів розв’язання проблем і способів виконання завдань. Розв’язання нових стилістичних проблем із високим ступенем самостійності передбачають науково-дослідницькі (пошукові) лабораторні роботи.

Часткові лабораторні заняття є підготовчими, адже виробляють уміння застосовувати теоретичний матеріал зі стилістики, орієнтуватися в ньому, добирати ті або ті мовні засоби, реконструювати й редагувати тексти, писати творчі роботи (стилістичне конструювання) тощо. На узагальнювальних лабораторних заняттях студенти виконують частковий (фонетично-стилістичний, лексично-стилістичний, словотвірно-стилістичний, морфологічно-стилістичний, синтаксично-стилістичний) і повний (комплексний) стилістичний аналіз тексту й застосовують системні стилістичні знання. Такі лабораторні заняття завершують засвоєння стилістичних ресурсів української мови певного рівня, вивчення того чи того розділу або стилістики загалом. Варто пам’ятати про дотримання принципів наступності й перспективності в роботі з різними видами стилістичного аналізу, здійснювати поступовий перехід від часткового аналізу до

повного [476, с. 264]. Водночас написання стилістичного аналізу сприятиме осмисленню, повторенню й поглибленню знань зі стилістики.

Фронтальні (колективні) лабораторні заняття – виконання студентами академічної групи тотожного завдання на матеріалі однакового дидактичного матеріалу, перевірка якого на підсумковому етапі заняття здійснюється через доповнення відповідей одnogрупників. Для здійснення стилістичного аналізу добирається, наприклад, текст підвищеного рівня складності (наукового або публіцистичного стилю), що передбачатиме, можливо, різні потлумачення, наявність неоднакових поглядів студентів тощо. Під час проведення групових (бригадних) лабораторних занять члени певної групи (бригади) працюють за однаковою завданням, допомагають один одному, навчаються здійснювати контроль, самоконтроль і взаємоконтроль. Однак на наступному етапі заняття студенти академічної групи ознайомлюються з роботою один одного, що уможливорює одночасне сприймання матеріалу різної складності й неоднакових практичних завдань. Індивідуальні лабораторні заняття спрямовуються на виконання індивідуальних завдань і добір диференційованого дидактичного матеріалу (наприклад, текстів для аналізу або редагування). Майбутні вчителі-словесники визначають індивідуальну траєкторію роботи, свій темп і ритм. Індивідуально-групові заняття передбачають одночасне врахування індивідуальних особливостей та інтересів здобувачів вищої освіти й застосування вміння співпрацювати.

Відповідно до способів використання технологій навчання виокремлюють традиційні лабораторні заняття й заняття із залученням інноваційних технологій. Наприклад, підсумкове лабораторне заняття, на якому студенти виконують повний стилістичний аналіз тексту, можна провести у формі створення й презентації проектів (колективних та індивідуальних).

Продуктивними методами роботи на лабораторних заняттях зі стилістики української мови є стилістичне редагування, стилістичне реконструювання (перебудова), стилістичний аналіз, стилістичне конструювання (створення) тощо. Віднаходити стилістичні огріхи й помилки та класифікувати їх студенти

навчаються через стилістичне редагування текстів (підрозділ 4.2). Ця робота допомагає майбутнім учителям-словесникам критично ставитися до власного мовлення, помічати й виправляти стилістичні недоліки в текстах, а також сприяє розвитку й зміцненню стилістичних умінь, підвищенню стилістичної вправності. В. Мельничайко стверджує: «редагування може полягати в усуненні неточних, двозначних висловів, в урізноманітненні застосованих мовних засобів, в забезпеченні єдності стилю, у зміні стилістичного забарвлення. Певних змін може вимагати композиція тексту, навіть його обсяг» [331, с. 155]. Стилiстичне реконструювання (перебудова) текстiв виробляє в студентiв свiдоме ставлення до вiдбору мовних засобiв, адже потрiбно передати поданий змiст тексту за допомогою iнших засобiв, притаманних iншому стилю [343, с. 333]. Застосовуючи стилістичний аналіз тексту, майбутні вчителі-словесники осмислюють, повторюють, поглиблюють й узагальнюють відомості зі стилістики. У подальшому це створює підвалини для вмотивованого добору й використання мовних засобів у власних висловленнях. Посутніми є завваги Т. Симоненко про те, що показником сформованої професійної мовнокомунікативної компетентності студентів філологічного факультету є вміння створювати навчальні тексти різних функційно-змістових типів [537, с. 176]. На часі вивчення основних вимог до дистанційного спілкування (по телефону, в інтернетній мережі) та правил мережевого спілкувального етикету. Студенти повинні вміти здійснювати телефонні розмови, писати електронні листи, працювати над творенням рекламних, офіційно-ділових, наукових, медійних й інших текстів.

Якщо раніше в межах системоцентричної парадигми важливим було виробити в студентів вміння аналізувати тексти різних функційних стилів, то сьогодні потрібно навчити їх виявляти закономірності побудови тексту, формувати вміння визначати текстотвірну роль мовних одиниць, їх інтерпретаційні потенції й вміння текстотворення [570]. На лабораторних заняттях зі стилістики майбутні вчителі української мови і літератури оволодівають теоретичними знаннями про текст як одиницю мови, навчаються сприймати, аналізувати, редагувати й трансформувати тексти й здійснюють

безпосередню мовленнєву діяльність.

Орієнтовна тематика лабораторних занять із дисципліни «Стилістика української мови» може бути такою: «Поняття стилістичної й стильової норми. Стилістичні помилки. Стилістичне редагування текстів»; «Стилістичне реконструювання текстів», «Фонетично-стилістичний аналіз художнього тексту», «Лексично-стилістичний аналіз художнього тексту», «Аналіз морфемно-словотворчих засобів художнього стилю», «Морфологічно-стилістичний аналіз художнього тексту», «Синтаксично-стилістичний аналіз художнього тексту», «Повний стилістичний аналіз художнього тексту».

М. Фіцула зазначає: «До цього часу у вищих навчальних закладах не існує єдиної методики організування і проведення лабораторних і практичних робіт, кожен ВНЗ рекомендує свої варіанти інструкцій, які суттєво різняться» [635]. Структура плану лабораторного заняття зі стилістики подана в додатку П.

Наукові доробки дають підстави в лабораторних заняттях вирізнити підготовчий (пропедевтичний), вступний, початковий, основний, завершальний і підсумковий етапи (рис. 4.4).

Рис. 4.4. Етапи проведення лабораторного заняття

З дисципліни «Стилістика української мови» найпродуктивнішими

вважаємо лабораторні заняття із виконання часткового й повного стилістичного аналізу художнього тексту. Проаналізуємо докладніше проведення цих занять. Мета лабораторного заняття «Фонетично-стилістичний аналіз художнього тексту» – навчити студентів визначати стилістичні функції фонетичних одиниць, розуміти їхню роль у творенні звукообразу й певної тональності тексту й виконувати фонетично-стилістичний аналіз художнього тексту. На підготовчому етапі лабораторного заняття викладач визначає теоретичні питання, які студенти мають опрацювати, зокрема: експресивні можливості звуків української мови; евфонія й евфонічні чергування звуків; звукосимволізм, оноματοпи (звуконаслідування); звукові повтори (анафора, епіфора, алітерація, асонанс) і їхнє стилістичне використання; фонетичні засоби як складники тропів і стилістичних фігур. У списку основної й допоміжної літератури студентам запропоновано підручники та посібники зі стилістики П. Дудика, Л. Мацько, І. Білодіда, І. Чередниченка, Т. Беценко, монографічні видання В. Шипринкевича («Питання фоностилістики», 1972 р.), І. Качуровського («Фоніка», 1994 р.), А. Мойсієнка («Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша», 2006 р.) та ін. Індивідуальні завдання для студентів – підготовка коротких повідомлень за науковими публікаціями у фахових виданнях, як-от: З. Бакум, Л. Бойко «Лінгвістичний аналіз художнього тексту в навчанні української мови: фонетико-стилістичний аспект» (2012 р.), А. Бондаренко «Поетичний звукопис у творах Василя Стуса: феноменологічна проєкція» (2008 р.), Г. Сюта «Фоностилістична норма в українській поетичній мові другої половини ХХ століття» (2012 р.) та ін. Можна звернути увагу майбутніх учителів української мови і літератури на праці викладачів університету, в якому вони навчаються тощо. Викладач повинен вдумливо добирати питання для актуалізації теоретичних знань студентів, не залишаючи поза увагою суперечливі, адже від цього залежатиме якість подальшої роботи.

На вступному етапі лабораторного заняття оголошується тема й мета заняття, перевіряється готовність робочих місць до лабораторного заняття (наявність зошитів для лабораторних робіт, лексикографічних видань, схем

тощо). У процесі початкового етапу актуалізуються опорні знання студентів відповідно до опрацьованих питань, прослуховуються й обговорюються повідомлення, потлумачуються суперечливі аспекти фоностилістики. Доцільним є використання відтворювальної або евристичної бесіди, проведення дискусій, створення проблемних ситуацій, виконання тестових завдань тощо. Мета початкового етапу заняття – домогтися певного рівня теоретичних знань, щоб якнайкраще підготувати студентів до написання стилістичного аналізу тексту. Відсутність зазначеного етапу, неналежне обговорення теоретичних питань, залучення до відповідей одного-двох студентів академічної групи зараховується до недоліків лабораторного заняття. Водночас не варто перетворювати актуалізацію опорних знань у фронтальне опитування й неефективно використовувати час заняття.

Методичні настанови до лабораторних занять передбачають проведення викладачем вступного інструктажу – розповіді про матеріали, якими студентам дозволяється послуговуватися, повідомлення правил здійснення записів у зошитах для лабораторних робіт, послідовності виконання фонетично-стилістичного аналізу тексту, загальних вимог до оформлення звітів. За потреби можна ознайомити здобувачів вищої освіти з орієнтовним взірцем фонетично-стилістичного аналізу художнього тексту. У цьому прислужиться публікація Т. Беценко «Фоностилістичний рівень філологічного аналізу художнього тексту (На прикладі поезії Павла Тичини «О панно Інно»)» (2013 р.) або взірцеві лабораторні роботи студентів старших курсів із написаним стилістичним аналізом тексту.

Основний етап передбачає самостійне написання студентами лабораторної роботи, поточні й індивідуальні інструктажі викладача, контроль за виконанням лабораторної роботи. На цьому етапі допускаються окремі вказівки й пояснення викладача, звертається увага на співвідношення індивідуального та групового інструктажу. У разі нерозуміння майбутніми вчителями-словесниками певних аспектів, викладач здійснює опосередковану допомогу через спрямовальні запитання. Тексти для стилістичного аналізу добираються із художніх творів, які

вивчаються на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти. На завершальному й підсумковому етапах лабораторного заняття особливої уваги вимагають умілі й методично правильні способи характеристики успіхів і невдач студентів.

Високих результатів на лабораторному занятті з написання повного стилістичного аналізу можна досягти за допомогою належної попередньої підготовки студентів: навчання чітко розмежовувати літературознавчий і стилістичний аналіз тексту, регулярне написання часткового стилістичного аналізу (фонетично-стилістичного, лексично-стилістичного, граматично-стилістичного) тощо.

Лабораторне заняття з теми «Стилістичний аналіз художнього тексту» формує вміння розпізнавати стилістично марковані мовні одиниці й декодувати їх, визначати ознаки індивідуального стилю, аналізувати тропи й фігури, а також удосконалює вміння характеризувати мовні засоби з погляду їхньої виразовості й функцій у тексті. Важливим є доцільне й правильне послуговування лінгвістичною й стилістичною термінологією, оволодіння методикою й поняттєвим апаратом стилістичного аналізу, грамотне й стилістично коректне написання аналізу тексту, вміння логічно, точно й доказово репрезентувати результати роботи й відстоювати свої погляди й позиції. За твердженням З. Слєпкань, «Лабораторні роботи не стільки закріплюють теоретичні знання, скільки дають можливість студентові глибоко і наочно вивчити механізм застосування теоретичного матеріалу, оволодіти надзвичайно важливим для фахівця вмінням інтелектуального проникнення у ті <...> процеси, які досліджуються в лабораторному практикумі» [554, с. 125]. Ця форма проведення занять дозволяє об'єднати теоретичні знання й практичні вміння, пов'язані з майбутньою науково-дослідницькою діяльністю. Окремі дослідники вважають лабораторну роботу формою науково-дослідницької роботи студентів. Відтак потрібно обирати методи й прийоми роботи на лабораторних заняттях, які б мотивували студентів, стимулювали бажання здійснювати науково-дослідницьку роботу, зорієнтовану на подальше виконання курсових і дипломних робіт.

Лабораторні заняття зі стилістики потребують активної пошуково-дослідницької діяльності студентів, вміння інтегрувати знання стилістики із іншими мовознавчими дисциплінами, зокрема сучасними (психолінгвістикою, прагмалінгвістикою, когнітивною й комунікативною лінгвістикою тощо), літературознавством, філософією, логікою, психологією, естетикою. Важливо повсякчас підвищувати рівень самостійності студентів, модернізувати структуру проведення лабораторних занять, упроваджувати інноваційні, інтерактивні й мультимедійні технології тощо. М. Успенський небезпідставно стверджує, що специфічною особливістю лабораторних занять є індивідуалізація отриманих знань [629, с. 154]. До переваг занять такого виду варто зарахувати пришвидшення процесу засвоєння студентами теоретичного матеріалу, узагальнення, систематизації, закріплення й поглиблення знань зі стилістики, вироблення практичних умінь і навичок. Вони є своєрідним засобом контролю й самоконтролю отриманих знань.

Отже, модернізування навчальних занять зі стилістики української мови варто здійснювати через оновлення освітнього середовища (відбиття новітніх досягнень науки, нетрадиційні форми проведення навчальних занять, паритетне спілкування викладача і студентів, професійна спрямованість, розвиток критичного мислення студентів, їхньої самостійності й креативності тощо). Виокремлення лабораторних занять зі стилістики, їх чітке відмежування від практичних допоможе досягти кращих результатів у засвоєнні стилістичної теорії, набутті стилістичної компетентності, формуванні стилістично-методичних і стилістичних науково-дослідницьких умінь і навичок.

4.2. Методи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури

Одним із основних компонентів освітнього процесу закладів вищої освіти є методи навчання. Ця дидактична категорія достатньо потлумачена в роботах педагогів (А. Алексюк, А. Вербицький, С. Вітвицька, А. Кузьмінський,

З. Курлянд, Р. Нізамов, Р. Піонова, З. Слєпкань, С. Смірнов, Т. Туркот, М. Фіцула, П. Щербань та ін.) і лінгводидактів (З. Бакум, А. Богуш, Н. Голуб, О. Горошкіна, Ж. Горіна, М. Греб, В. Загороднова, С. Караман, О. Караман, К. Климова, О. Копусь, О. Кучерук, О. Любашенко, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, Н. Остапенко, М. Пентилюк, О. Семеног, Т. Симоненко та ін.).

Дослідження методів і прийомів навчання стилістики було предметом наукових студій українських (В. Бадер, Н. Баранник, О. Кулик, І. Кучеренко, В. Луценко, М. Марун, В. Масальський, Ю. Мельничук, І. Нагрибельна, В. Новосолова, М. Пентилюк, Л. Сугейко, С. Чавдаров, Н. Янко) і зарубіжних (В. Добромислов, І. Іванченко, С. Іконников, Н. Іполитової, Л. Кантейкіна, Ж. Капєнова, В. Капінос, Л. Кузнецова, О. Пешковський, О. Прєликова, А. Сапарбаєва, А. Суєтіна, О. Текучов, Л. Федоренко, Т. Чижова) дослідників.

Переважну більшість наукових пошуків спрямовано на використання методів навчання стилістики під час уроків української мови в закладах загальної середньої освіти (табл. 4.4). Засадничими в українській лінгводидактиці вважаємо праці М. Пентилюк, яка поділяє методи й прийоми навчання стилістики відповідно до їхніх функцій у системі роботи вчителя й способів реалізації в освітньому процесі [421, с. 92].

Таблиця 4.4

Методи й прийоми навчання стилістики

Автор	Методи й прийоми
М. Пентилюк (1973, 1984 рр.) [419; 421]	Спеціальні методи й прийоми навчання стилістики: спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз, стилістичне конструювання, стилістичне редагування
С. Іконников (1977 р.) [189]	Методи, з якими пов'язані аналітичні вправи (види стилістичного аналізу); методи, з якими пов'язані синтетичні, творчі вправи (редагування, стилістичне конструювання речень, перефразування, перекази-мініатюри із стилістичним завданням, стилістичні етюди й твори)
Т. Чижова (1987 р.) [650]	Методи формування стилістичних умінь: методи навчання стилістичних ресурсів мови (повідомлення стилістичних відомостей, стилістичний аналіз слів, форм і конструкцій, бесіда, самостійна робота); методи навчання зв'язного стилістично диференційованого мовлення (стилістичний аналіз тексту або текстового фрагменту, створення (конструювання) тексту певного стильового спрямування, удосконалення тексту)
М. Марун (2000 р.) [318]	Редагування, стилістичний аналіз, конструювання
Л. Сугейко (2001 р.)	Методи навчання стилів: спостереження за текстами наукового, художнього й розмовного стилів; розрізнення й зіставлення стилів; стилістичний експеримент;

[592]	редагування; конструювання; стилістичний аналіз
І. Нагрибельна (2003 р.) [363]	Відтворення й аналіз готового тексту, навчання вибору мовних засобів (за зразком), спостереження й аналізу тексту (стилістичний аналіз), стилістичний експеримент, конструювання й редагування
І. Кучеренко (2005 р.) [278]	Аналіз текстів, конструювання текстів, редагування текстів
О. Кулик (2005 р.) [263]	Стилістичний аналіз, імітація, доповнення, конструювання, трансформування, моделювання, робота з готовим текстом, видозміна мовного матеріалу, самостійна побудова висловлювань, удосконалення тексту
В. Луценко (2009 р.) [308]	Аналітично-синтетичні: спостереження за стилістично диференційованими текстами, виділення стилістично забарвлених повнозначних морфологічних одиниць, зіставлення, порівняння, аналіз готового тексту, комунікативний (продукування мовлення), зокрема інноваційні: лінгвостилістичний експеримент, конструювання, редагування, моделювання, рольова гра
Ю. Мельничук (2009 р.) [333]	Стилістичний аналіз мовних одиниць і тексту, порівняння й зіставлення стилістичних явищ, спостереження за стилістичними особливостями мови, прийом синонімічної заміни, стилістичний експеримент, моделювання, продукування стилістично диференційованих текстів редагування, вдосконалення написаного
Ж. Капенова (2009 р.) [202]	Методи: аплікація конотативних засобів мови, аналіз стилістичних одиниць, моделювання висловлювань різних стилів, стилістична трансформація. Прийоми: зіставлення альтернативних зі стилістичного погляду одиниць, відбір доцільних із погляду стилю спілкування мовних засобів, визначення обставин спілкування за ключовими або поданими словами, аналіз мовлення представників різних сфер спілкування або професій, коректування стилістично невдалого використання мовних засобів, зіставлення стилістичної парадигми
В. Бадер (2009 р.) [16]	Стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, конструювання й переконструювання словосполучень, речень і текстів з певною стилістичною настановою, редагування текстів різних стилів, усний і письмовий переказ, переклад текстів різних функційних стилів, моделювання власних усних і письмових стилістично диференційованих висловлювань
В. Новосьолова (2011 р.) [374]	Спостереження за мовними явищами, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз готового тексту, реконструкція, конструювання
Н. Янко (2013 р.) [675]	Спеціальні методи й прийоми формування стилістичних умінь: спостереження за мовними засобами й ознаками текстів різних типів і стилів, елементарний стилістичний аналіз, порівняння, стилістичний експеримент, конструювання й переконструювання, продукування текстів, редагування текстів

Аспектні дослідження ефективності застосування методів і прийомів на заняттях зі стилістики української мови в закладах вищої освіти здійснили В. Бадер, Н. Баранник, А. Суєтіна та ін. Зокрема, В. Бадер потлумачує методи навчання стилістики в контексті функційно-стилістичного підходу до формування культури мовлення студентів-філологів. Дослідниця вирізняє такі методи, як стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, конструювання й переконструювання словосполучень, речень і текстів з певною стилістичною настановою, редагування текстів різних стилів, усний і письмовий переказ, переклад текстів різних функційних стилів, моделювання власних усних і письмових стилістично диференційованих висловлень [16].

Н. Баранник для розвитку граматично-стилістичних умінь студентів філологічних факультетів у процесі самостійної роботи схиляється до використання методів самостійної роботи студентів (метод інформаційного повідомлення (повідомлення, розповідь), пояснювально-ілюстративний (пояснення), або інформаційно-рецептивний (спостереження), інструктивно-репродуктивний (інструктаж, постановка запитання, завдання, показ зразка, перевірка, оцінка й самооцінка знань, умінь і навичок), частково-пошуковий (порівняння, систематизація, конструювання, виконання проблемних завдань), продуктивний (виконання творчих завдань), дослідницький (стимулювання творчої діяльності студентів), методів навчання стилістичних ресурсів і методів навчання стилістично диференційованого мовлення [31]. Найбільш продуктивними, на її думку, були аналітично-синтетичний метод, метод спостереження, метод стилістичного експерименту, метод стилістичного аналізу слів, форм і конструкцій, стилістичного конструювання, метод удосконалення написаного.

А. Суєтіна характеризує когнітивний, комунікативний і процесуально зорієнтований методи, розробляючи методику формування стилістичних умінь оформлення писемного тексту китайськими студентами в процесі вивчення російської мови [595].

На заняттях зі стилістики української мови, як й інших мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін, передусім використовуються загальні методи навчання [260, с. 251–265; 359, с. 99–102] (рис. 4.5). Безсумнівим є застосування переважної більшості загальних методів навчання, але основними в засвоєнні знань зі стилістики й формуванні стилістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури вважаємо спеціальні методи.

Визначаючи методи навчання тієї чи тієї дисципліни у вищій школі, варто зважати на специфіку освітнього процесу. Тут методи навчання більше, ніж шкільні, наближені до методів науки, адже студенти не лише засвоюють наукові факти, а й досліджують методологію й методи науки [386]. На ці особливості звернули увагу З. Курлянд [412, с. 111], М. Фіцула [635] та ін. Останній

небезпідставно стверджував, що «лише проблемно-дослідницький підхід до її (науки. – А.П.) вивчення може задовольнити запити сучасного студента і сформувати його як мислячого фахівця» [635, с. 111].

Рис. 4.5. Загальні методи навчання й методи дослідження

На заняттях зі стилістики української мови в закладах вищої освіти доцільно поєднувати методи навчання стилістики (загальні й спеціальні) та методи наукового стилістичного дослідження, що дозволяє отримувати відчутні результати в засвоєнні навчального курсу. Це передусім стосується підготовки студентів до наступних наукових пошуків.

Узагальнюючи набутки українських і зарубіжних лінгводидактів щодо використання спеціальних методів навчання стилістики, а також доповнюючи їх методами наукового дослідження стилістики, прийнятною виявилася така

класифікація спеціальних методів навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: метод спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, метод стилістичного експерименту, метод стилістичного аналізу тексту, метод стилістичного редагування тексту, метод стилістичного конструювання (створення) тексту, метод стилістичного реконструювання (перебудови) тексту, метод «слово-образ», метод аперцепційного декодування тексту та ін. (рис. 4.6).

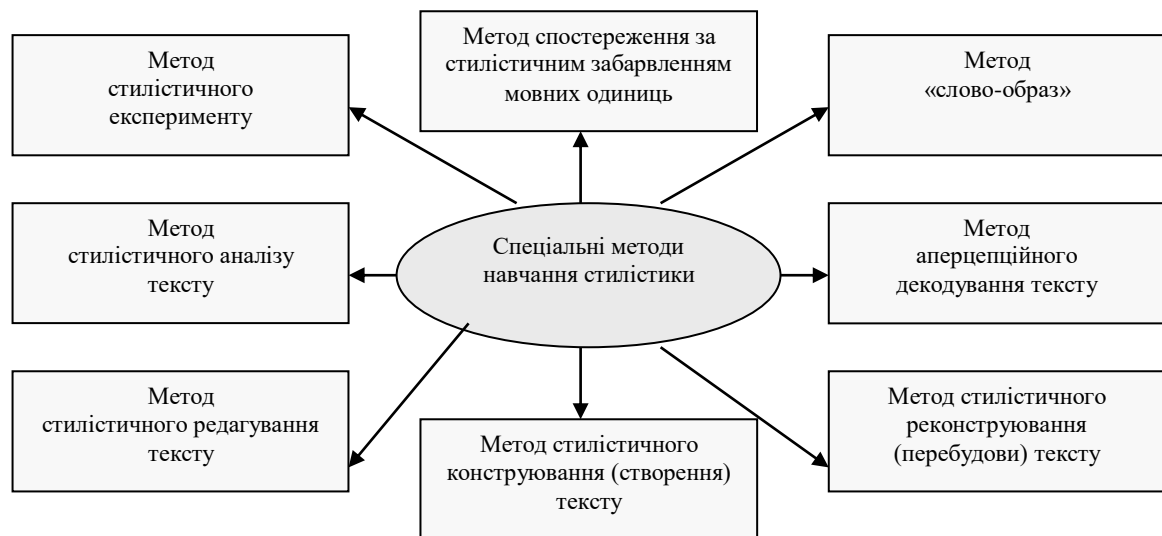

Рис. 4.6. Спеціальні методи навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти

Метод спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць (інші дефініції: М. Пентилюк – *спостереження над стилістичними функціями мовних одиниць*, В. Луценко – *спостереження над стилістично диференційованими текстами*, Ю. Мельничук – *спостереження над стилістичними особливостями мови*, В. Новосьолова – *спостереження над мовними явищами*, Н. Янко – *спостереження над мовними засобами й ознаками текстів різних типів і стилів* та ін.) застосовується на початковому етапі засвоєння й розуміння певного стилістичного явища. Вирізняємо такі види спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць:

– за обсягом об’єкта спостереження: спостереження за окремими мовними одиницями в контексті й спостереження за текстами;

– за стильовими, типологічними й жанровими особливостями об’єкта стилістичного спостереження: спостереження за мовними одиницями в текстах наукового, художнього, публіцистичного й інших функційних стилів, у текстах-описах, текстах-розповідях, текстах-роздумах; у діалогах, монологах і полілогах; у байках, баладах, ліриці, драмі тощо;

– за колоритом (тональністю) текстів: спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць у текстах з колоритом розмовності, пісенності, вульгарності, ласкавості, іронічності тощо;

– за характеристиками й сутністю мовних одиниць: спостереження за стилістичними забарвленням фонетичних мовних одиниць, лексичних мовних одиниць, граматичних мовних одиниць;

– за формами роботи студентів у процесі організації спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць: колективні спостереження, індивідуальні, групові та ін. (рис. 4.7).

Виявлено певну етапність у застосуванні методу спостереження:

- 1) вступне слово викладача: визначення мети й завдань спостережень;
- 2) ознайомлення студентів із текстом для спостереження;

робота студентів (індивідуальна, колективна, групова) із лексикографічними джерелами щодо ознайомлення із стилістичними позначками окремих слів (за потреби);

3) аналіз тексту (мікротексту) щодо визначення стилістичного забарвлення мовних одиниць;

- 4) обговорення виступів студентів і взаємодоповнення відповідей;
- 5) підбиття підсумків проведеного спостереження.

Вартісним етапом роботи здобувачів вищої освіти є аналіз слів за стилістичними позначками в лексикографічних джерелах. Науковці по-різному кваліфікують цей різновид роботи, подеколи визнають окремим методом аналізу за стилістичними позначками в словниках і довідковій літературі [573, с. 28–29] та переконані в потребі його використання з навчальною метою, наприклад, спостереження за стилістичними позначками в словниках синонімів. Т. Чижова

говорить про ці аспекти як складник методу повідомлення [650, с. 100], тобто вчитель ознайомлює учнів із стилістичним розшаруванням лексики, що виправдано у шкільному викладанні стилістики.

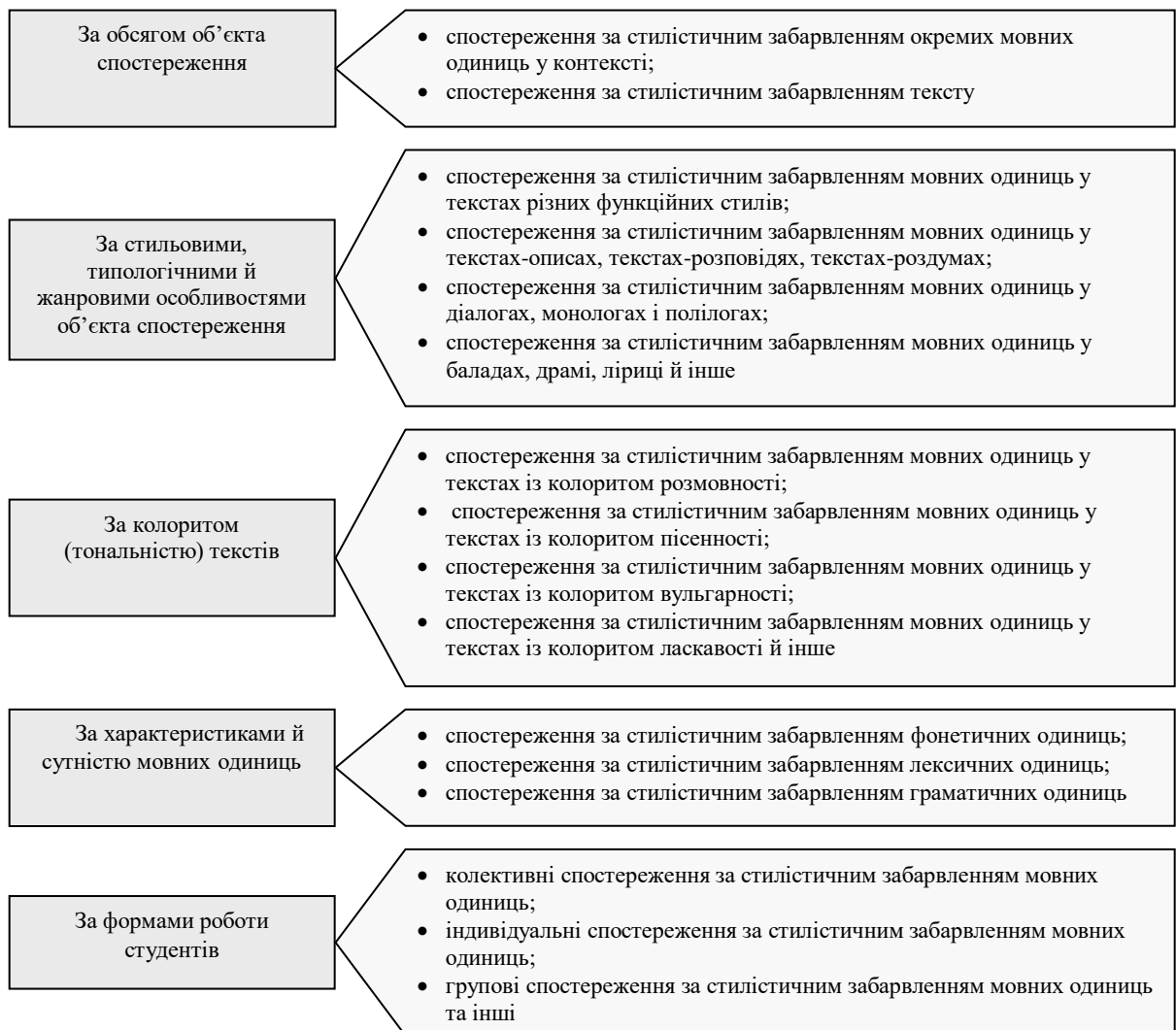

Рис. 4.7. Види спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць

У закладах вищої освіти ці площини використовуються на вищому щаблі й передбачають передусім самостійну роботу студентів. Результатом послуговування цим методом є розуміння того, що стилістичне забарвлення слова – це «інформація про сферу найбільш типового застосування цього слова, її можна отримати, звертаючись до тлумачних словників» [650, с. 101].

Студенти перевіряють за тлумачним словником наявність позначок біля окремих слів (як-от: *розм.*, *спец.*, *церк.*, *уроч.*, *діал.*, *заст.* тощо) і порівнюють зі своїми міркуваннями й висновкують про наявність певного забарвлення слів або

його зміни в текстах, поданих для спостереження. Експериментальне дослідження засвідчує цікавість студентів до такої роботи, їхню активність і старанність у підготовці до складнішого етапу – визначення стилістичного забарвлення мовних одиниць та їхніх функцій у запропонованому викладачем тексті. В процесі спостереження майбутні вчителі-словесники роблять висновки про наявність певного типу стилістичного забарвлення в словах; стилістичні функції мовних одиниць; залежність добору мовних одиниць від функційного стилю, жанру, а також ситуації й мети спілкування; особливості відтінків емоційно-експресивного забарвлення мовних одиниць; особливості порівняльних аспектів міжстильової й стилістично забарвленої лексики, зв'язки між мовними явищами тощо.

Завдання викладачів – добирати доцільні, стилістично й естетично вагомі тексти, враховувати їхній обсяг і вміло організовувати спостереження (супровідні запитання, достатній обсяг теоретичного коментування з боку студентів, і лише за нагальної потреби – викладача). Під час спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць у майбутніх учителів-словесників активізуються пізнавальні (когнітивні) можливості й розумові здібності, розвивається вміння самостійної та колективної роботи, вони набувають науково-дослідницьких умінь тощо. Вартісність методу в можливості його застосування упродовж вивчення будь-якого розділу стилістики – фонетичної, лексичної або граматичної стилістики. Цей метод якнайбільше готує студентів до здійснення стилістичного аналізу тексту.

Метод стилістичного експерименту – добір, підстановка, порівняння синонімічних мовних засобів і вмотивування їхньої доцільності в конкретному контексті. Використання стилістичного експерименту як методу навчання схарактеризували С. Караман, М. Пентилюк, О. Пешковський, Л. Рожило та ін. О. Пешковський вважав стилістичний експеримент складником стилістичного аналізу й визначав його як спосіб «штучного придумування стилістичних варіантів до тексту», «оцінювання й визначення ролі елемента, який змінили» [427, с. 132]. Науковець упевнений, що «підстановка невдалих варіантів, і що

основне, дослідження причин їх невдалості призводить нас до розуміння причин вдалості тексту» [Там само, с. 134]. Л. Щерба переконливо доводив, що без методу експериментування майже неможливо досліджувати стилістику [665, с. 26]. Усталеними є такі різновиди стилістичного експерименту, як вилучення окремих слів, словосполучень, частин речення; заміна одних мовних елементів іншими – функційно подібними; розгортання окремих компонентів тексту в більшій за обсягом (доповнення речень відокремленими й однорідними членами речення, вставними словами); самостійне завершення поданого тексту з подальшим зіставленням із текстом-оригіналом [573, с. 35; 208, с. 200].

Етапи методу стилістичного експерименту – спостереження за поданим авторським текстом; підстановка або спеціальний добір синонімічних варіантів (лексичних, фразеологічних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних); визначення, зіставлення, порівняння й потлумачення змін у смислових і експресивних відтінках мовних одиниць і сприйманні тексту загалом (єдність із системою образів); висновки про доцільність – недоцільність здійснених підстановок.

Практика довела доцільність окремих способів добору текстів для стилістичного експерименту, зокрема: викладач самостійно добирає синонімічні варіанти до мовних одиниць тексту й пропонує студентам; студенти самостійно добирають варіанти до виокремлених викладачем мовних одиниць тексту; викладач добирає варіанти авторських текстів українських письменників з різних редакцій певного художнього твору (своєрідні спостереження за едицією тексту); викладач пропонує студентам текст, з якого вилучає певні мовні одиниці (наприклад, прикметники), наступний етап – студенти порівнюють пропонований текст із авторським; викладач пропонує студентам стилістично недосконалі тексти, зокрема зі шкільних творів.

Узагальнену характеристику методу стилістичного експерименту подано на рис. 4.8, завдання, які доцільно виконувати під час використання стилістичного експерименту як методу навчання на заняттях зі стилістики, – в додатку Р.1.

Стилістичний експеримент можна використовувати по-різному. Ми

погоджуємося з М. Пентилюк, що цей метод потребує поступового ускладнення завдань для експериментування й урізноманітнення [343]. Водночас корисною в цьому аспекті є робота зі словниками різних типів (тлумачним, фразеологічним, словником синонімів). Застосування методу стилістичного експерименту, на думку Л. Мацько, дозволяє «глибше й повніше схарактеризувати стилістичні властивості (ознаки компонентів) найпершого (авторського) тексту та апробувати стилістичні можливості підставлюваних елементів мови» [323, с. 15], а також «проникнути до творчої лабораторії автора, розкрити секрети його творчого успіху, збагнути художньо-естетичну цінність мовних засобів, пізнати виражальну силу слова, багатство і красу мови» [323, с. 18]. Важливість методу у формуванні стилістичних навичок майбутніх учителів української мови і літератури, підвищенні їхньої стилістичної грамотності, виробленні мовного чуття й вияву креативних здібностей.

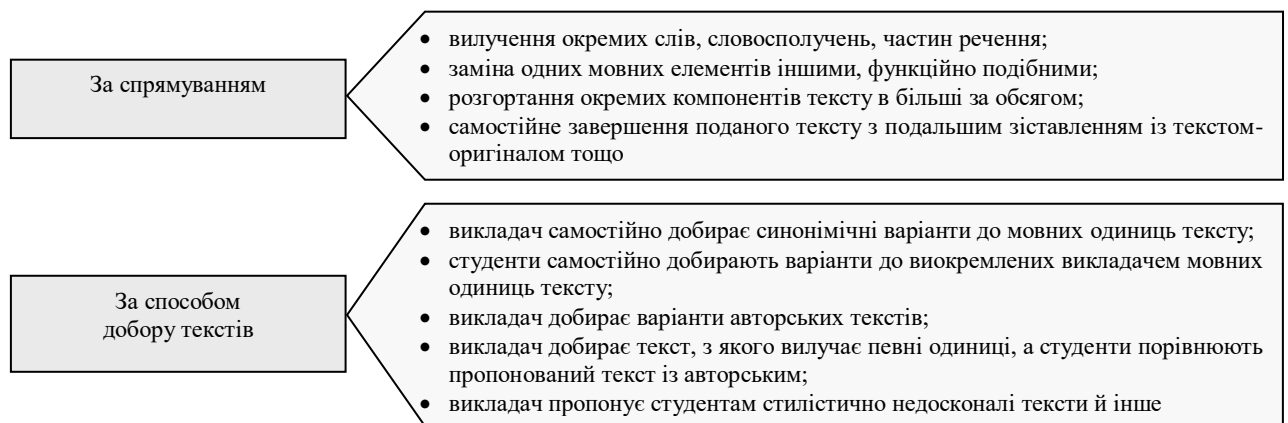

Рис. 4.8. Види методу стилістичного експерименту на заняттях зі стилістики в закладах вищої освіти

У мовній освіті майбутніх учителів-словесників пріоритетним є розгляд тексту як одного із компонентів інформаційної основи педагогічного спілкування й способу передавання культури від одного покоління до іншого. Здійснення стилістичного аналізу тексту різних функційних стилів – високий щабель розвитку стилістичних умінь і навичок студентів. Лінгводидактичні аспекти стилістичного аналізу тексту віддзеркалено в працях українських (І. Гайдаєнко, Н. Дашенко, І. Коломієць, П. Кордун, О. Кулик, І. Кучеренко, О. Луценко, Ю. Мельничук, А. Нікітіна, М. Пентилюк, Л. Рожило, Л. Рускуліс) і зарубіжних

(Н. Болотнова, М. Кожина, Л. Лосєва, Т. Чижова) учених.

Стилістичний аналіз тексту кваліфікують як метод навчання (П. Кордун, М. Пентилюк, Т. Чижова, Л. Федоренко), розпізнавальну вправу (К. Плиско), прийом навчання (М. Пентилюк), специфічний прийом (автори «Практикуму з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах», С. Караман, Л. Рожило). Л. Мацько, О. Сидоренко й О. Мацько на означення названого методу використовують дефініцію *семантико-стилістичний аналіз* [323, с. 14], П. Дудик – *семантико-стилістичний метод* [165, с. 46].

Т. Чижова потлумачує стилістичний аналіз як «вид аналізу, завданням якого є оцінювання вибору й вживання мовних засобів залежно від мети, змісту й характеру спілкування, тобто з погляду комунікативної доцільності» [650, с. 103], що, на нашу думку, звужує стилістичний аналіз до характеристики лише комунікативних ознак. Н. Захлюпана й І. Кочан стверджують, що стилістичний аналіз передбачає з'ясування особливостей мовного стилю, а також фонетичних, лексичних, граматичних, фразеологічних мовних одиниць, які формують цей стиль, увиразнюють мовлення [244, с. 212]. Ю. Мельничук у з'ясуванні сутності стилістичного аналізу виокремлює такі актуалітети, як оцінка вибору й уживання мовних засобів залежно від мети, змісту та особливостей спілкування, тобто з погляду комунікативної доцільності [336, с. 87]. Н. Данилевська визначає лінгвостилістичний аналіз художнього тексту як «детальний і ретельний аналіз ролі й функцій мовних засобів різних рівнів у організації та вираженні ідейно-тематичного змісту твору [574, с. 195]. Л. Новіков вважає, що стилістичний аналіз уможлиблює вивчення загальномовних і авторських образних засобів [373].

Узагальнюючи погляди науковців, кваліфікуємо *стилістичний аналіз тексту* як метод вивчення стилістики, що передбачає характеристику функціонування в тексті мовних засобів (фонетичних, лексичних, граматичних) і визначення стильової й стилістичної своєрідності тексту.

Т. Чижова переконана, що стилістичний аналіз, з одного боку, здійснює зв'язок теорії з практикою, дозволяє усвідомлювати значення окремих мовних

явищ у загальній системі тексту й набувати вміння самостійного аналізу мовних явищ, встановлювати зв'язок і взаємозв'язок, що водночас, з іншого боку, створює підвалини для вмотивованого відбору й використання мовних засобів у власних висловленнях (текстотворенні). До того ж готує майбутніх учителів до послуговування методом на уроках мови в закладах загальної середньої освіти [650, с. 103]. І. Гайдаєнко небезпідставно стверджує, що формування уміння здійснювати стилістичний аналіз тексту «спирається на рецептивну діяльність, у результаті якої встановлюється взаємозв'язок між використанням нейтральних і стилістично маркованих мовних засобів, а також здійснюється вплив позамовних чинників на відбір відповідних стилістичних засобів» [343, с. 329].

Під час анкетування учителів української мови й літератури на запитання про визначення рівня сформованості у них практичних умінь і навичок зі стилістики після завершення закладу вищої освіти вони відповіли так: високий – 14,5 %, середній – 43,5 %, достатній – 34,8 %, низький – 5,8 %. Окремі респонденти конкретно вказували на недостатній рівень умінь і навичок щодо виконання стилістичного аналізу тексту (8,7 %). Аналогічними були й міркування студентів, які стверджували про необхідність набуття практичних стилістичних умінь і навичок, з-поміж яких вирізняли роботу з текстами різних функційних стилів і вміння виконувати стилістичний аналіз тексту [464].

Вартісним у процесі застосування стилістичного аналізу тексту є змістовність текстів для аналізу, послуговування текстами різних функційних стилів і жанрів, відповідність матеріалові програмових стилістичних розділів, використання набутків неолінгвістики, здійснення опосередкованих міждисциплінарних зв'язків із літературознавчим аналізом, наступність, послідовність і систематичність у застосуванні стилістичного аналізу та ін.

В основу класифікації стилістичного аналізу тексту покладено такі критерії: повнота виконання, спосіб використання, форма виконання, лінгвістичні рівні, функційні стилі, особливості застосунку набутків сучасної лінгвістики тощо (рис. 4.9).

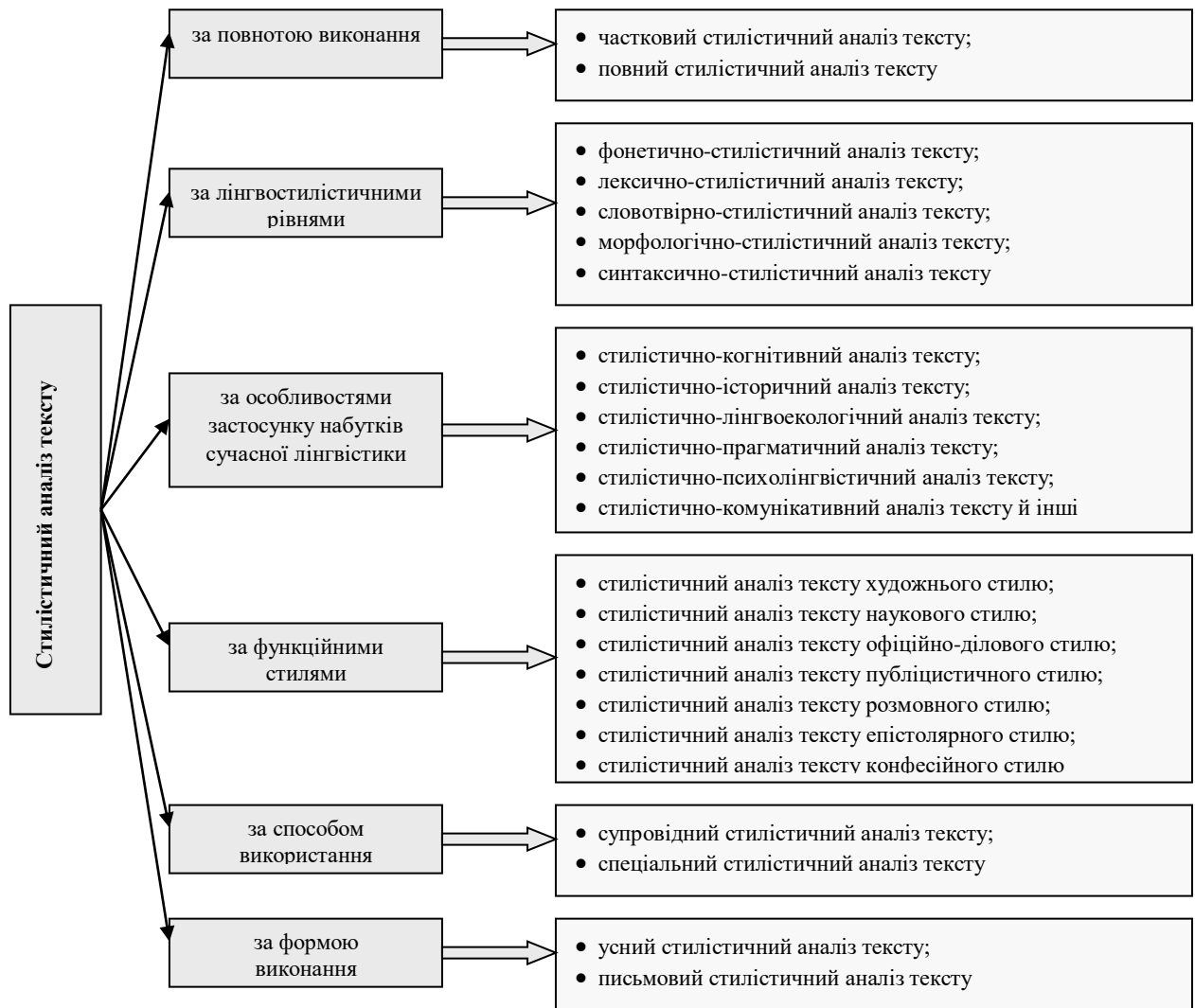

Рис. 4.9. Види стилістичного аналізу тексту

На заняттях зі стилістики української мови важливим виявилось дотримання етапності застосування стилістичного аналізу тексту як методу навчання: підготовчий (пропедевтичний), початковий (ознайомлювальний), основний (дослідницький), завершальний (підсумковий). На кожному з цих етапів застосовуються певні прийоми навчання й форми роботи студентів (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Етапи стилістичного аналізу тексту

Етап	Прийоми навчання й форми роботи
Підготовчий (пропедевтичний)	<ul style="list-style-type: none"> оволодіння знаннями з розділів сучасної української літературної мови; з'ясування теоретичних положень стилістичної науки; вивчення стилістичних ознак мовних одиниць; виконання стилістичних завдань щодо аналізу окремих стилістичних категорій; написання часткового стилістичного аналізу

Початковий (ознайомлювальний)	<ul style="list-style-type: none"> • ознайомлення зі схемою і взірцем стилістичного аналізу; • читання тексту і його сприймання; • розуміння смислу тексту; • визначення жанрово-стильових ознак тексту й емоційно-експресивного забарвлення; • з'ясування особливостей мовної організації тексту на різних рівнях (фонетичному, лексичному, граматичному); • з'ясування значень незрозумілих слів
Основний (дослідницький)	<ul style="list-style-type: none"> • самостійне написання аналізу поданого тексту; • пошук стилістично забарвлених мовних одиниць; • усвідомлення значень мовних явищ; • з'ясування доцільності використання мовних засобів; • стилістична характеристика мовних одиниць різних рівнів; • визначення стилістичних домінант; • аналіз ролі мовних засобів у творенні тропів і стилістичних фігур; • характеристика тексту з погляду нормативності мовних засобів; • художньо-стилістична інтерпретація різних мовних рівнів; • визначення впливу мовностилістичних засобів на вираження ідейно-образного й естетичного змісту, передачу основної думки й творення образної системи
Завершальний (підсумковий)	<ul style="list-style-type: none"> • підготовка й оформлення стилістичного аналізу тексту, його перевірка; • обговорення виконаного стилістичного аналізу тексту; • виставлення вмотивованої оцінки

Розуміння майбутніми вчителями-словесниками важливості поетапного застосування стилістичного аналізу тексту призведе до правильного його використання на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти, зокрема концентрування уваги на певному (вузькому) стилістичному явищі (аналіз синонімів, фонетичних засобів, іменників, прикметників і визначення їхнього стилістичного навантаження; аналіз уривку тексту певного стилю; зіставний стилістичний аналіз текстів різних функційних стилів). Об'єктом стилістичного аналізу повинні бути тексти різних функційних стилів і жанрів, водночас, зважаючи на майбутній фах студентів, рекомендовано надавати перевагу текстам художніх творів, що вивчаються на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти.

Стилістичному аналізу притаманна чітка послідовність виконання: ознайомлення з текстом для аналізу, розпізнавання стилістичних явищ, умотивування доцільності використання мовних засобів, визначення стилістичних функцій і мовноестетичного навантаження, мотивування вибору мовних засобів. Беручи за основу напрацювання Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько [323], пропонуємо схеми різних видів стилістичного аналізу, подані в

додатку С.

Дослідження ефективності застосування методу стилістичного аналізу тексту довело необхідність залучення знань із лінгвокультурології, прагмалінгвістики, когнітивної й комунікативної лінгвістики й ін., адже щоб «аналіз тексту став системним і цілісним, його необхідно будувати на іншій теоретичній базі, яку здатна надати сучасна лінгвістична наука про текст, збагачена даними теорії мовленнєвої діяльності, герменевтики й інших наук, що розвивалися впродовж останніх років і які мають відношення до породження, сприйняття й розуміння тексту» [492, с. 8]. Сьогодні в наукових студіях усе частіше звертається увага на багатоплановість й різноаспектність стилістичного аналізу тексту, зокрема в контексті комунікативної лінгвістики [250], когнітивної лінгвістики, прагмалінгвістики, лінгвокультурології тощо. С. Єрмоленко переконує: «Зважаючи на утвердження в сучасному мовознавстві психологічного, антропологічного напрямку досліджень, можна передбачити й актуалізацію відповідних методів аналізу художніх творів, спеціалізації підходів до інтерпретації художніх і нехудожніх текстів» [618, с. 14]. Тому, виконуючи стилістичний аналіз тексту, варто віддзеркалювати й ці площини: з'ясовувати процес взаємодії автора й реципієнта (психолінгвістичний аспект), визначати інтенції, мету й прийоми впливу на адресата (прагматичний аспект), шляхи віддзеркалення індивідуально-авторської картини світу (когнітивний аспект) тощо. За особливостями застосунку набутків сучасної лінгвістики вирізняємо такі види стилістичного аналізу тексту, як стилістично-когнітивний, стилістично-історичний, стилістично-лінгвоекологічний, стилістично-дискурсивний, стилістично-прагматичний, стилістично-комунікативний, стилістично-психолінгвістичний та ін.

Стилістично-когнітивний аналіз передбачає характеристику принципів організації інформації в тексті, виявлення аспектів мовної картини світу, мовно-естетичних знаків національної культури. Здійснюючи стилістичний аналіз текстів, студенти мають зважати на мовленнєву реалізацію способів мислення, сферу емоцій особистості, своєрідність авторської концептосфери, ставлення

особистості до повідомлюваного, способи структурування тексту (аналіз явищ, систематизування їх, порівняння, узагальнення, абстрагування, конкретизування, класифікування) й послуговування мовними «формулами». Орієнтовну схему стилістично-когнітивного аналізу тексту подано в додатку С.

Почасти стилістичний аналіз на заняттях зі стилістики обмежується характеристикою мовних засобів образності, тому звужується об'єкт стилістичного розгляду до рівня лексики й фразеології та образної семантики. Новим напрямом у пояснення стилістичних засобів стануть історичні коментарі – виконання *стилістично-історичного аналізу*, під час якого студенти мають збагнути, що суттєвим є «не співвідношення «система – стиль – норма (як в історії мови), не норма як стабілізована протилежність стилю – на тлі системи (як в історії літературної мови), а стиль як результат розвитку системи на тлі нейтральної норми» [228, с. 16]. Виконуючи стилістично-історичний аналіз тексту, майбутні вчителі-словесники потлумачують розповсюдженість (регулярність, частотність уживань) і епізодичність стилістичних ознак (на фонетично-стилістичному, лексично-стилістичному й граматично-стилістичному рівнях) та їхній зв'язок із суспільною епохою й розвитком української літературної мови цього періоду; використання тих чи тих образних засобів у інших творах певного письменника (динаміка від твору до твору), у письменників тієї ж історичної доби, в інших майстрів пера; повторюваність певних позицій у тексті, що породжує стиль і специфіку мовних засобів; продовження письменником мовностилістичних традицій чи породження інновацій; урахування в тексті вимог естетичної системи того часу; наявність відступів і їхню мету; наявність індивідуально-особистісного в тексті або перевагу традиційного (трафаретного); ступінь функційної доцільності використання позамовних варіантів, що визначається часом написання твору; принципи відбору мовних засобів: символіка (система авторських символів і способи їхнього естетичного перетворення – евфонія, ритм, цитати, потенційні слова тощо) та композиція, або синтактика (принципи розташування слів, їхня організація в синтагмі, єдність, принципи організації тексту); семантичні характеристики

слова, що змінюється в контексті; наявність переосмислень значень слов'янських слів, розвиток переносних значень, їхнє поетичне осмислення в контексті; принципи створення тексту, текстоутворювальні елементи, семантичні принципи образності слів; зв'язок між розгортанням конотацій слова й інтелектуальними потребами культури, загальнокультурний контекст конотацій тощо.

Доцільною виявилася практика вдалого відбору викладачем текстів для лінгвостилістичного аналізу (рукописів й авторизованих першодруків), зокрема з-поміж наявних варіантів, що сприяє відстеженню студентами зв'язку текстів з історією, структурною динамікою тексту. Упродовж навчання стилістики треба відмовитися від вивчення ідіолекту письменника у статистиці, адже не потрібно обмежуватися «реєстрацією і коментарем рис мови творів, які є лише одним з результатів текстового втілення ідіолекту» [131, с. 20].

Надзвичайно актуалізувалася вимога використання автентичних текстів (оригінальний, достовірний текст письменника), у яких «зреалізована мовна діяльність носія ідіолекту, та моделювання мовного довкілля, яке впливало (могло впливати) на досліджуване індивідуальне мовлення та формування рис тексту» [131, с. 16]. Зважаючи на різноаспектність роботи з художнім текстом на заняттях зі стилістики, викладачеві необхідно виважено здійснювати вибір основного джерела тексту. Він має ознайомитися з творчою та цензурною історією тексту й визначити його якість. Не завжди останнє прижиттєве видання художніх творів письменника найбільш якісне, позаяк «зовсім не брали до уваги те, що зміни, поправки, внесені письменником у цей останній текст, часто були вимушеними, нав'язаними цензурою або видавничими редакторами, знову ж таки, з міркувань цензурного характеру або ідеологічних, були виявом насильства над творчою волею автора» [114, с. 61–62].

У процесі виконання стилістичного аналізу автентичного тексту, студенти долають незрозумілість окремих слів, структурних елементів, відкривають мовні глибини, гармонію й безмежжя можливостей української мови [132, с. 25]. Під час порівняльно-стилістичного аналізу основного й канонічного (остаточного) текстів, студенти звертають увагу на мовні засоби розширення сфери художнього

мислення письменника, мовні особливості вдосконалення художньо-образних структур, точність уживання слова, смислове наповнення словесних образів, смислові відтінки, мовно-емоційне навантаження тощо. Етапність цієї роботи така: ознайомитися з уривком, поданим у першодруці й основному тексті, та осмислити зміст; виокремити словесні образи, проаналізувати мовні засоби, за допомогою яких вони репрезентуються; потлумачити мовні засоби створення підтексту, конотацій і асоціацій; звернути увагу на точність і доречність слів; схарактеризувати стилістичні особливості поданих уривків на фонетично-стилістичному, лексично-стилістичному, фразеологічно-стилістичному, словотвірному-стилістичному, морфологічно-стилістичному й синтаксично-стилістичному рівнях; визначити особливості образних засобів; висновкувати про естетично-художню вартість поданих уривків. За переконаннями С. Богдан, порівняльно-стилістичний аналіз тексту «дозволяє зіставити первинний (чернетковий) текст із його остаточним варіантом для з'ясування особливостей авторської роботи над концепцією твору» [47, с. 18].

Вагомим на сучасному етапі виявився *стилістично-лінгвоекологічний аналіз тексту*, зокрема виявлення в текстах стилістичних помилок, випадків порушення стилістичних норм, засобів правильності й виразності мови та ін. Наприклад, аналіз текстів із росіянізмами й запозиченнями з інших мов як стилістичних помилок або експресивного засобу, спостереження за стилістично ненормативними текстами тощо. Студенти отримують завдання ознайомитися зі спеціально дібраними текстами, проаналізувати їх і зробити висновок про їхню високоекологічність або низькоекологічність: доречність використаних мовних засобів, ґрунтовність, переконливість, правильність, відвертість, збудженість, дохідливість, ступінь емоційності, доречність, логічність тощо. Пошуково-дослідницька робота майбутніх учителів-філологів передбачає віднаходження й стилістичний аналіз текстів із порушенням масмедійної екології, зі словами, які виражають негативні емоції (роздратування, злість, невдоволення та ін.) тощо. Зокрема, це можуть бути приклади неекологічної мережевої комунікації, українські неекологічні пісні, переклади художніх фільмів та ін. За спеціально

дібраними текстами публіцистичного стилю студенти віднаходять негативно-оцінну лексику й обґрунтовують її доцільність або недоцільність; визначають, як українська мова реагує на зміни в сучасному суспільстві й наводять приклади неологізмів та іншомовізмів, пояснюють доцільність використання іншомовізмів у поданому тексті й пропонують питомо українські слова-замінники.

Цікавим для студентів виявився аналіз стилістичних особливостей сучасних видів комунікації, зокрема характеристика лінгвоекологічних аспектів інтернетного спілкування (електронні листи, смс-листування тощо) з обґрунтуванням відповідей і наведенням прикладів; потлумачення лінгвоекологічних особливостей листування в обраній соціальній мережі й виявлення випадків порушення мережевого спілкувального етикету. Здійснюючи характеристику текстів наукового й публіцистичного стилів, студенти віднаходять мовні засоби прояву «детоксикації» тоталітарною спадщиною тощо. Стилійстично-лінгвоекологічний аналіз текстів сприяє формуванню в майбутніх учителів-словесників лінгвоекологічного мислення, виховує толерантність, адже «хвора мова, тобто емотивно-неекологічна, згубно впливає на людину. Енергія матеріальна, і енергетична міць слова надзвичайно висока» [668, с. 12]. Сьогодні вагомості набула терапевтична функція мови, тому студенти-філологи можуть досліджувати вплив слова на психічне здоров'я людини, визначати слова, що здійснюють деструктивні й маніпулятивні впливи тощо.

У процесі застосування сучасних видів стилістичного аналізу тексту на заняттях зі стилістики української мови в закладах вищої освіти зреалізовується вихід «стилістичних досліджень у ширше коло мовознавчих, літературознавчих, фольклористичних, культурологічних, соціально-комунікаційних тем, продиктований науково-освітніми запитами, зокрема завданнями формування мовної особистості» [173, с. 4].

Стилійстично-дискурсивний аналіз тексту передбачає розгляд структурно-семантичних особливостей тексту у взаємозв'язку з екстралінгвальними основами комунікації (вплив ситуативного контексту, умови породження висловлень і тексту) [574, с. 226]. Під час виконання цього виду аналізу важливо

визначити мовні засоби відбиття авторської ідеї та авторської позиції, а також способи підпорядкування цьому необхідних стилістичних ресурсів.

Стилістично-комунікативний аналіз – потрактування лінгвістичних (відбір і організація мовних засобів різних рівнів із урахуванням мовної системи й мовленнєвої системності, зумовленої авторським задумом) і екстралінгвістичних (особистість автора й адресата, мета й завдання, що визначають комунікативну діяльність, специфіка сфери спілкування, особливості ситуації, жанр та ін.) чинників спілкування, пов'язаних із породженням тексту і його інтерпретацією [574, с. 158–162]. Використовуючи цей вид аналізу, студенти характеризують лінгвостилістичні аспекти естетичних площин мовленнєвого спілкування в їхньому текстовому вияві. Зокрема, граматичні й стилістичні особливості індивідуально-авторських мовних засобів, текстові структури, що стимулюють пізнавальну діяльність читача, способи асоціативного розгортання тексту (лексичні засоби та ін.), особливості мовної особистості автора, мовні засоби неофіційного, невимушеного й безпосереднього спілкування, способи й засоби регулятивності, прийоми організації текстових мікроструктур, які стимулюють мовленнєву діяльність адресата та ін.

У процесі *стилістично-прагматичного аналізу тексту* здобувачі вищої освіти звертають увагу на аналіз мовних засобів впливу на адресата, типи мовленнєвого реагування на стимул, засоби успішності мовленнєвих актів та їхню інтерпретацію, засоби мовленнєвого спілкування в діалозі, бесіді, суперечці; наявність перформативних висловлень (*обіцяю..., каюсь..., визнаю...*), зокрема ментальних (*проаналізуємо, передбачимо*); мовні засоби етикетного спілкування та ін.

Використання стилістичного аналізу тексту як методу навчання на практичних заняттях потребує системних знань студентів зі стилістики української мови, їхньої попередньої самостійної підготовки. Завдання викладача – методично продумувати й вміло організувати роботу майбутніх учителів-словесників, поєднувати колективні й індивідуальні види діяльності тощо. Варто пам'ятати про дотримання принципів наступності й перспективності в роботі з

різними видами стилістичного аналізу, здійснювати поступовий перехід від часткового аналізу до повного [476, с. 264].

Стилістичний аналіз тексту створює підвалини для вмотивованого добору й використання студентами мовних засобів у власних висловленнях. Цей метод формує в них уміння розпізнавати стилістично марковані мовні одиниці й декодувати їх, визначати ознаки індивідуального стилю, аналізувати тропи й фігури, а також удосконалює вміння аналізувати мовні засоби з погляду їхньої виразовості. Важливим є грамотне послуговування лінгвістичною й стилістичною термінологією, оволодіння методикою й поняттєвим апаратом стилістичного аналізу, коректна побудова тексту аналізу, вміння логічно, точно й доказово репрезентувати написаний аналіз тексту й відстоювати свої погляди й позиції.

Метод стилістичного редагування тексту застосовується для набуття студентами практичних умінь редагувати тексти різних функційних стилів і жанрів, а також працювати з довідковими (інформаційними) джерелами (словниками, енциклопедіями, довідниками тощо). Редагування як навчальну вправу схарактеризував В. Мельничайко, який звернув увагу на такі аспекти, як виправлення помилок, забезпечення єдності стилю, усунення недоліків у стилістичному забарвленні висловлення, формування правильності мовлення, точності й виразності висловлень [331, с. 155–173].

Практика навчання стилістики довела доцільність етапності стилістичного редагування тексту: пропедевтичний (підготовчий), вступний, основний, завершальний етапи (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Етапи стилістичного редагування текстів

№ з/п	Назва етапу	Завдання етапу
1.	Пропедевтичний (підготовчий)	Повторення студентами теоретичного матеріалу щодо понять <i>норма сучасної української літературної мови, стилістична норма, стильова норма</i> й видів стилістичних помилок (самостійна робота)
2.	Вступний	Актуалізація на занятті знань студентів із теоретичних питань, пов'язаних із редагуванням тексту
3.	Основний	Ознайомлення з поданим текстом для редагування та його сприймання; визначення функційно-стильової та жанрової належності тексту; пригадування стильових ознак і нормативних вимог до оформлення певних текстів; визначення «проблемних місць»;

		кваліфікація виду стилістичних помилок; виконання стилістичного редагування
4.	Завершальний	Представлення зредагованого тексту, підбиття підсумків роботи; аналіз роботи студентів; відповіді на запитання студентів; оцінювання роботи студентів

Об'єктом стилістичного редагування можуть бути тексти різних функційних стилів і жанрів. Позитивною є практика використання текстів із регіональних газет і журналів, інтернетної мережі, учнівських творів (додаток Т, текст 1). Майбутні вчителі української мови і літератури можуть здійснювати стилістичне редагування текстів наукового стилю, зокрема публікацій студентів та аспірантів (додаток Т, тексти 2, 3).

З проєкцією на подальшу професійну діяльність доречні такі завдання, як-от: висновкуйте про причини виявлених стилістичних помилок і запропонуйте методичні рекомендації з їх попередження; доберіть із засобів масової інформації тексти для можливості здійснення стилістичного редагування на уроках української мови тощо. Робота урізноманітнюється за допомогою групових завдань, зокрема розподілу студентів на групи, які виконують стилістичне редагування однакових текстів. Наступний етап – перевірка завдання. Студенти мають змогу доповнювати один одного, ставити запитання, дискутувати.

Майбутні вчителі-словесники повинні зрозуміти, що від певного функційного стилю залежить добір нейтральних (міжстильових) і стилістично забарвлених мовних засобів. Здійснюючи стилістичне редагування, важливо, щоб студенти навчилися враховувати комунікативну доцільність вибору мовних засобів, усталену в певній сфері й ситуації спілкування.

Стилістичне редагування розглядаємо як метод навчання стилістики, спрямований на закріплення теоретичних знань зі стилістики й оволодіння вміннями здійснювати редагування чужих і власних текстів (саморедагування). На думку М. Пентилюк, вагомість цього методу в піднесенні якості усного й писемного мовлення студентів, розвиткові вмінь і навичок удосконалювати написане, виробленні вмінь розпізнавати стилістичні огріхи й виправляти їх, у запобіганні стилістичних помилок, у критичному ставленні до власного мовлення, розвиткові чуття слова й здійсненні регулярного стилістичного

вправляння та ін. [421, с. 111–113]. Редагування текстів дозволяє студентам виявити й розвинути лінгвокреативні здібності.

Метод стилістичного конструювання тексту полягає у створення стилістично довершеного тексту. М. Пентилюк виокремлює такі прийоми цього методу: конструювання синонімічних словосполучень і речень, написання висловлень, перекази, твори-мініатюри, різні за стилем, укладання ділових паперів, газетних заміток, стилістичні творчі диктанти, задачі [419, с. 18; 421, с. 104]. С. Іконников поділяє його на конструювання речень і перекази-мініатюри із стилістичним завданням [188, с. 33–35]. О. Текучов наголошує на переказах і творах [604, с. 312–349].

Узявши за основу класифікацію учнівських творів [343, с. 304–305], вирізняємо такі види стилістичного конструювання: 1) за обсягом – конструювання словосполучень, речень і зв'язних текстів; 2) за метою проведення – навчальне й контрольне конструювання тексту; 3) за ступенем самостійності студентів – індивідуальне, групове й колективне конструювання тексту; 4) за функційними стилями – конструювання текстів художнього, публіцистичного, наукового, розмовного, офіційно-ділового, епістолярного, конфесійного стилів; 5) за формою виконання – конструювання усних текстів і писемних; 6) за способом викладу думок (типом мовлення) – конструювання текстів-описів, роздумів і розповідей; 7) за місцем виконання – аудиторне й домашнє конструювання тексту та ін. (рис. 4.10).

Метод конструювання текстів має вдалий застосунок під час вивчення різних стилістичних тем. Цей метод доповнено різноманітними супровідними завданнями (залежно від теоретичного матеріалу, що вивчається) (додаток Р.2).

М. Пентилюк цілком слушно переконує у важливості систематичного використання конструювання й удосконалення його видів [421, с. 104]. Популярним сьогодні є написання есе – невеликих за обсягом прозових висловлень довільної композиції, що виражають особистісні судження.

Застосування стилістичного конструювання підвищує не лише стилістичну пильність здобувачів вищої освіти, а й орфографічну й пунктуаційну грамотність,

водночас збагачується й розширюється їхній словниковий запас. Студенти навчаються використовувати стилістично забарвлену й міжстильову лексику, послуговуватися у своєму мовленні мовними засобами різних рівнів, чітко будувати речення, а також оволодівають уміннями текстотворення в різних функційних стилях, жанрах і типах мовлення. Цей метод розвиває креативні здібності студентів, удосконалює логічне й образне мислення й мовлення.

Рис. 4.10. Види конструювання тексту на заняттях зі стилістики в закладах вищої освіти

Суттєво відрізняється від методу стилістичного редагування *метод стилістичного реконструювання (перебудови) тексту*. Стилістичне редагування – здійснення стилістичної правки тексту: *редагувати* – перевіряти й виправляти або відповідно оформляти певний текст [77, с. 1021], а стилістичне реконструювання – перебудова (трансформація) тексту з певною стилістичною

метою: *реконструювати* – здійснювати реконструкцію, *реконструкція* – перебудова чого-небудь з метою вдосконалення [77, с. 1023]. Стилiстичне реконструювання й стилістичне редагування вважаємо різними методами навчання стилістики в закладах вищої освіти.

Т. Чижова ототожнює «метод удосконалення створених учнями текстів» і «метод реконструювання написаного» [650, с. 125]. Ми схилиємося до думки, що вдосконалення учнями текстів – це метод стилістичного редагування, а реконструювання текстів – їх перебудова. Зауважимо, що подальші пояснення Т. Чижової щодо вдосконалення учнями текстів (повторна робота за текстом, обговорення помилок, удосконалення чернеткових варіантів, уміння бачити свої помилки й помилки інших) підтверджує наші розмисли. Прийомами роботи з удосконалення текстів дослідниця називає такі, як порівняння, зіставлення, синонімічна заміна, встановлення стилістичного забарвлення слів, форм, синтаксичних конструкцій із використанням словників і довідкових видань, стилістичний експеримент, саморедагування, складання й розв'язання пізнавальних завдань [650, с. 125].

В. Мельничайко розмежовує перебудову мовного матеріалу й побудову мовних одиниць і говорить про такі види перебудови, як ускладнення структури речень, зокрема їх розгортання, збільшення інформативної місткості; додавання до речень предикативних частин; розширення зв'язних висловлень: деталізація, уточнення сказаного і введення в текст нової, логічно пов'язаної з його змістом інформації; згортання мовних одиниць, щодо тексту – пропуск другорядного й узагальнений виклад потрібного змісту [331, с. 73–102].

Метод стилістичного реконструювання тексту – це його перебудова з певною метою або за певними завданнями:

1) часткове реконструювання:

– перебудова тексту зі зміною синтаксичних конструкцій: прості речення замінити на різні види складних, багатокomпонентні речення – на декілька простих речень, прості неускладнені речення на прості ускладнені (однорідними членами речення, вставними й вставленими компонентами, звертаннями), пряму

мову замінити непрямою й навпаки тощо;

- перебудова тексту із додаванням до іменників експресивно-забарвленої лексики (епітетів, метафор);

- перебудова тексту із заміною слів фразеологічними зворотами й навпаки;

2) повне реконструювання:

- перебудова тексту одного стилю на текст іншого стилю (науковий ↔ художній, науковий ↔ публіцистичний, офіційно-діловий ↔ розмовний тощо);

- перебудова тексту через зміну типу мовлення (роздум ↔ розповідь, розповідь ↔ опис тощо);

- перебудова тексту за допомогою зміни одного жанру на інший (доповідь ↔ звіт, фельєтон ↔ репортаж, пісня ↔ гумореска, монолог (полілог) ↔ діалог, офіційний лист ↔ послання тощо) та ін.

Приклад завдань із використанням методу реконструювання подано в додатку Р.3. Застосовуючи цей метод, викладач має пам'ятати про необхідність коментування текстів студентами, простежування певних змін у стилістичному оформленні й сприйманні, а також про здійснення аналізу мовних засобів.

Актуальним є використання сучасних методів навчання стилістики, зокрема «на основі прикладного мовознавства, психолінгвістичного підходу до з'ясування й закономірностей побудови і сприймання текстових одиниць» [354, с. 5]. У процесі вивчення стилістики української мови в закладах вищої освіти можуть застосовуватися або поєднуватися методи навчання й методи стилістичного дослідження. На думку С. Єрмоленко, ці методи повсякчас наповнюватимуться іншим евристичним змістом [618, с. 15]. Про використання методів у навчанні стилістики з науково-пізнавальною й навчально-виховною метою безапеляційно заявляв П. Дудик [165, с. 47].

Метод «слово-образ» (С. Богдан, Н. Болотнова, В. Виноградов, С. Єрмоленко, М. Кожина та ін.) – виявлення в художньому тексті системи мовних засобів реалізації образно-естетичної функції художнього стилю [574, с. 227]. С. Богдан називає такі завдання цього методу: «досягнення найбільш адекватного прочитання авторського тексту, з'ясування через єдність слова й

образу доміант індивідуального стилю письменника, відповідного літературного напрямку, інтерпретацію різних проблем семантико-стилістичної організації художнього тексту» [47, с. 17]. Динаміка слів і образів у тексті простежується через аналіз мовних засобів усіх рівнів і способів їхньої взаємодії у контексті. Студенти мають пояснювати «образну перспективу» як складне поняття, що об'єднує власне мовні (мовні засоби різних рівнів тексту, що образно взаємодіють, посилюють або послаблюють певні асоціації) й позамовні чинники (творча активність автора, яка спрямовує асоціації з урахуванням досвіду читача) [53, с. 476]. Надзвичайно важливим є аналіз контексту й опертя на особисте сприймання студентами тексту. Н. Болотнова стверджує, що «Метод «слово-образ» передбачає розгляд слів у образній перспективі з урахуванням контекстуальних засобів, що сприяють асоціативно-смісловому змісту мовної одиниці, яка аналізується [53, с. 478].

Метод аперцепційного декодування тексту полягає в здійсненні декодування структури тексту (зокрема, поетичної) за допомогою сприйняттяво-пізнавального й динамічного аспектів з урахуванням внутрішньотекстового й позатекстового досвіду реципієнта [354, с. 6]. Текст характеризується на основі аналізу психологічних особливостей, властивостей мислення адресанта й адресата та специфіки сприймання останнього. Цікавим є встановлення відношень між реалізованим авторським задумом і сприйманням тексту, адже «кожне нове відтворення художнього тексту може просуватися вглиб, відкривати невідоме раніше» [298, с. 437]. Студенти визначають, як поєднання слів впливає на їхнє сприймання, характеризують конотації, зміну значенності слів, актуалізації певних смислів та ін. До того ж аналізують мовні засоби віддзеркалення, наприклад, внутрішньо-почуттєвого стану ліричного героя та ін.

Зважаючи на специфіку навчання в закладах вищої освіти, в пригоді будуть й інші спеціальні методи наукового дослідження стилістики: структурно-стилістичний, статистично-стилістичний (кількісний, або квантативний), виявлення авторського підходу до застосування мовних засобів, зіставлення, лексично-семантичної сполучуваності, дистрибутивний, компонентний,

контекстуальний, семемний, структурно-семантичної реалізації концептів, моделювання функційно-семантичного поля тощо [47; 618].

Отже, добір методів навчання стилістики залежить від обраних підходів і принципів вивчення дисципліни, специфіки теоретичного матеріалу, рівня знань, умінь і навичок студентів, педагогічної майстерності й досвіду роботи викладача тощо. Зважаючи на те, що в закладах вищої освіти методи навчання надзвичайно наближені до методів науки, під час навчання стилістики української мови вдалим вважаємо їх конгломерат.

4.3. Роль вправ у навчанні стилістики майбутніх учителів-словесників

У практиці викладання української мови в закладах вищої освіти широко використовуються вправи як послідовні багаторазові дії студентів із набуття практичних умінь і навичок. Добре продумана система вправ із лінгвістичних дисциплін сприяє активізації розумової діяльності здобувачів вищої освіти й розвиває їхню пізнавальну активність. Під системою вправ розуміють «організацію взаємопов'язаних дій (від рецептивних, елементарних за операційним складом до досить складних, комплексних за своїм характером, продуктивних), розташованих у порядку зростання мовних та операційних труднощів, з урахуванням послідовності становлення мовленнєвих умінь і навичок та характеру реально існуючих актів мовлення» [97, с. 31]. У лінгводидактиці вищої школи систему вправ з української мови аналізували М. Греб, І. Дроздова, К. Климова, О. Кравчук, О. Кучерява, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, О. Орлова, Н. Янчук та ін. (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Види вправ з української мови в закладах вищої освіти

Дослідник	Умови застосування	Види вправ
О. Кучерява (207 р.) [288]	Формування дискурсивної компетенції студентів-філологів	Інформаційно-рецептивні, аналітичні, реконструктивні, конструктивні.
О. Кравчук (2015 р.) [251]	Удосконалення навичок лінгвістичного аналізу тексту	

І. Дроздова (2010 р.) [162]	Розвиток професійного мовлення студентів навчальних закладів нефілологічного профілю	Умовно-мовленнєві: імітативні, підставні, трансформаційні (перекладові), логічні. Мовленнєві: питально-відповідні, реплікові, конструктивні, умовна бесіда, нерозгорнуті ситуації, обговорення, обмін думками, рольова й ділова ігри, проектна діяльність, ситуативно-комунікативні, творчі, дослідницькі, проблемні та ін.
Н. Янчук (2011 р.) [680]	Навчання сучасної української літературної мови студентів-філологів	Аналітичні, конструктивні, творчі (ситуативні, ситуативно-творчі).
А. Нікітіна (2013 р.) [369]	Засвоєння мовленнєвознавчих понять	Пропедевтивні, кумуляційні, тренувально-мовленнєві, творчі.
О. Орлова (2015 р.) [399]	Формування культури діалогічного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей	Мовно-мовленнєві, умовно-мовленнєві, власне мовленнєві.

Важливим засобом набуття майбутніми вчителями української мови і літератури стилістичної компетентності вважаємо виконання стилістичних вправ. За твердженням дослідників, стилістичні вправи – «усні і письмові вправи, що допомагають учням зрозуміти завдання функціональних стилів, основні риси і мовні особливості на фонетичному, лексичному, граматичному рівнях» [559, с. 120]; «струнка, чітко окреслена послідовність розумових дій і операцій, що ґрунтується на поняттях загальномовних явищ, їх стилістичної диференціації і впливає з життєво необхідних потреб удосконалення комунікативних умінь і навичок» [343, с. 330].

Робочим вважаємо таке визначення: *стилістичні вправи* – вид вправ, спрямованих на закріплення знань зі стилістики української мови й вироблення у майбутніх учителів-словесників практичних умінь і навичок зі стилістики, вдосконалення мовного чуття й смаку, піднесення культури побутового й професійного спілкування, а також формування лінгвістичної креативності.

Розроблення основ класифікації стилістичних вправ належить М. Пентилюк, яка вирізняла їх за такими критеріями, як 1) форма виконання: усні й письмові; 2) місце виконання: класні й домашні; 3) зміст програмового матеріалу: лексично-стилістичні, фонетично-стилістичні, граматично-стилістичні; 4) роль у навчальному процесі: супровідні, спеціальні, вправи на закріплення й поглиблення знань і вмінь, або тренувальні; 5) методика

виконання: колективні й індивідуальні [419, с. 21; 421, с. 125–134; 343, с. 330–334].

Спроби класифікувати вправи зі стилістики щодо їхнього застосування в закладах загальної середньої освіти здійснили З. Бакум, Г. Глазкова, Г. Дідук, Н. Іполитова, Ж. Капенова, Л. Кратасюк, О. Кулик, І. Кучеренко, В. Новосьолова, М. Пентилюк, О. Преликова, Т. Чижова та ін., у закладах вищої освіти – Н. Баранник, О. Кучерява, Т. Ліштаба, В. Луценко, Є. Мількевич, О. Попова, А. Сапарбаєва, А. Суєтіна, Г. Султанова та ін.

Т. Чижова зауважує про зв'язок типології вправ зі стилістики із загальною системою вправ російської мови [650, с. 156]. З огляду на це критеріями поділу вправ вважає опанування стилістичними нормами мовних одиниць різних рівнів мовної системи й нормами функційних стилів у процесі вивчення школярами зв'язного мовлення. Дослідниця вирізняє п'ять груп вправ: 1) вправи, спрямовані на спостереження й віднаходження стилістичних засобів у спеціально дібраному для спостереження матеріалі; 2) вправи, спрямовані на визначення функцій мовних засобів у тексті; 3) вправи, виконуючи які школярі добирають із газет, журналів, книг тексти різної стильової належності, характеризують їх, намагаються пояснити доцільність використання мовних засобів і їхні функції; 4) вправи, що передбачають уживання учнями стилістичних засобів у своєму мовленні, в різних його жанрах і стильових різновидах; 5) вправи на редагування: вправи щодо виправлення мовленнєвих недоліків; вправи з редагування зв'язних текстів [650, с. 156–172]. На нашу думку, цей поділ вправ тяжіє до методів навчання стилістики: 1 і 2 типи вправ – метод спостереження за стилістичними функціями мовних одиниць, 3 тип – стилістичний аналіз тексту, 4 тип – метод стилістичного конструювання текстів, 5 – метод стилістичного редагування.

У процесі здійснення стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій на уроках української мови в 5–7 класах закладів загальної середньої освіти О. Кулик виокремлює аналітичні, репродуктивні, конструктивні й продуктивно-творчі вправи [263]. Рівневу систему вправ у навчанні стилістики ділового мовлення в профільних класах запропонувала О. Преликова, зокрема

вона акцентувала на рецептивних, рецептивно-продуктивних, репродуктивних, репродуктивно-продуктивних і продуктивно-творчих вправах [480]. За І. Кучеренко вправи й завдання зі стилістики для учнів 10–11 класів поділяються на фонетично-стилістичні, лексично-стилістичні, граматично-стилістичні, спеціально стилістичні, синтаксично-стилістичні [278].

Ж. Капенова здійснює класифікацію вправ і завдань зі стилістики за різними аспектами: на основі змісту стилістичного матеріалу – вправи для формування лінгвостилістичних умінь, вправи для формування стилістичних умінь на мовленнєвому рівні, вправи для формування стилістичних умінь і навичок на комунікативному рівні; на основі навчання видів мовленнєвої діяльності – аудіювання (вправи, спрямовані на усвідомлення стилістичної межі висловлення), говоріння (вправи, спрямовані на оформлення стилістичної межі висловлення), читання (вправи, спрямовані на читання діалогічних і монологічних текстів, що застосовуються в різних умовах спілкування), письмо (вправи, спрямовані на стилістичну трансформацію, редагування, створення текстів у межах однієї мовленнєвої теми); за призначенням – аспектні (власне стилістичні) й комбіновані (фонетично-стилістичні, лексично-стилістичні, словотвірні-стилістичні та ін.) вправи; за етапами формування стилістичних умінь і навичок – рецептивно-стилістичні, репродуктивно-стилістичні, продуктивні стилемовленнєві, продуктивні стилекомунікативні [202].

Систему вправ, спрямовану на оволодіння учнями основної школи стилістичними вміннями у процесі вивчення повнозначних частин мови, розробила В. Луценко: комунікативно-репродуктивні, аналітичні, комунікативно-креативні вправи [308]. Дослідниця також послуговувалася ситуативними вправами та вправами на моделювання й редагування текстів різних стилів. Л. Кратасюк з-поміж комунікативних вправ вирізняє аналітично-креативні, асоціативно-креативні, комунікативно-ситуативні, когнітивно-креативні й креативні [254].

Безперечно, навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти має специфіку, й це відбивається на системі стилістичних вправ. О. Попова для

вдосконалення стилістичних умінь майбутніх учителів початкових класів добирає такі типи вправ: стилістичний аналіз готових текстів, конструктивні вправи, вправи з редагування вихідного матеріалу й творчі завдання, мовленнєві задачі, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, рольові ігри, складання стилістичного словника вчителя початкових класів [445]. Формуючи дискурсивну компетентність студентів філологічних факультетів, О. Кучерява послуговувалася інформаційно-рецептивними, аналітичними й реконструктивними вправами [289]. У контексті професійної підготовки психологів В. Луценко використовує стилістичний аналіз готових текстів, конструктивно-ситуативні вправи й вправи на редагування вихідного матеріалу [307]. Т. Ліштаба запропонувала систему вправ, спрямовану на формування стилістичних умінь і навичок студентів-філологів, зокрема стилістичний аналіз готових текстів, конструктивно-ситуативні вправи, вправи на редагування вихідного матеріалу [302].

У науково-методичних студіях наявні вправи для використання у процесі вивчення окремих аспектів стилістики – фоностилістики, лексичної й граматичної стилістики тощо (З. Бакум, Н. Баранник, В. Луценко, Г. Султанова, А. Сапарбаєва). З. Бакум з-поміж фонетично-стилістичних вправ вирізняє інтонаційний аналіз (розбір) висловлень, текстів; виразне читання текстів; інтонування речень, вправи на поліпшення голосоутворення, або формування вмінь пильного ставлення до голосу; виправлення порушень милозвучності української мови; кількісні, або математичні; звукописні; звуковідтворювальні та звуконаслідувальні [27, с. 217–224]. Активно в цій царині працює Н. Баранник, яка поділяє граматично-стилістичні вправи й завдання на рецептивно-репродуктивні (спостереження, розпізнавання, аналіз, зіставлення, оцінювання граматичних конструкцій у словосполученнях, реченнях, текстах); реконструктивно-варіативні (добір граматичних синонімів, визначення стилістичних функцій, трансформування граматичних конструкцій шляхом вибору доцільного стилістичного варіанта); конструктивні (побудова морфологічних і синтаксичних структур висловлення відповідно до норм стилю);

творчі (створення власних висловлень, редагування текстів, навчальний переклад, повний і частковий граматично-стилістичний аналіз текстів різних стилів) [31; 34].

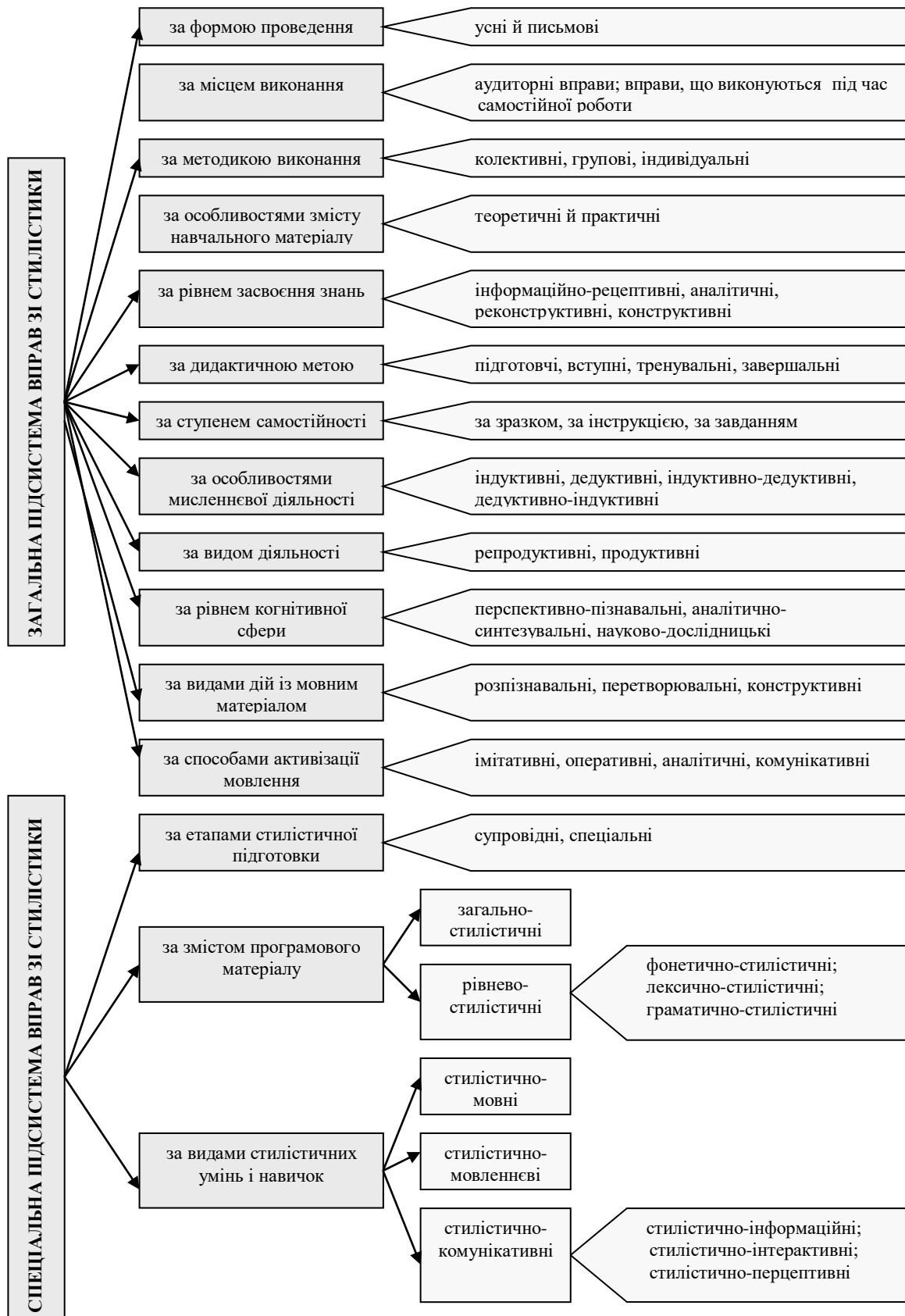
Г. Султанова й А. Сапарбаєва пропонують систему вправ із формування лексично-стилістичної компетентності студентів, зокрема вправи, спрямовані на розпізнавання стилістичних засобів; вправи, спрямовані на визначення функцій мовних засобів у тексті; характеристика текстів, уналежнених до різних стилів, пояснення доцільності складу й функцій використаних засобів; вправи, які передбачають вживання студентами стилістичних засобів у власному мовленні в різних його жанрах і різновидах; ситуативні вправи; вправи на редагування [598; 511]. Подібною до цієї класифікації є поділ вправ А. Суєтіної, який узгоднюється з послідовністю й етапністю формування стилістичних умінь у навчанні російської мови китайських студентів [594, с. 186].

Пошуки щодо систематизації й удосконалення системи стилістичних вправ не припиняються. Незважаючи на певний набуток, у дослідженнях подеколи трапляється необґрунтоване поєднання методів навчання стилістики й видів вправ, помилки в дефініціях, відсутність чітких критеріїв виокремлення стилістичних вправ. Сьогодні заaktuалізувалося питання визначення системи стилістичних вправ у навчанні майбутніх учителів української мови і літератури й урахування особливостей освітнього процесу закладів вищої освіти. Ми підтримуємо думки лінгводидактів (М. Пентилюк, З. Бакум та ін.) стосовно розрізнення системи вправ для навчання мови загалом і оволодіння конкретним мовним та мовленнєвим матеріалом зокрема [27, с. 198–217; 559, с. 32].

Узагальнення лінгводидактичних праць і практичний досвід роботи довели доцільність виокремлення у системі вправ зі стилістики української мови двох підсистем – загальної й спеціальної. Теоретично-методичним підґрунтям загальної підсистеми вправ зі стилістики стали студії українських і зарубіжних лінгводидактів (З. Бакум, О. Біляєв, М. Вашуленко, С. Караман, О. Караман, І. Лернер, М. Львов, А. Медушевський, В. Мельничайко, С. Омельчук, В. Онищук, Ю. Пассов, М. Пентилюк, К. Плиско, І. Рахманов, Л. Рожило,

Л. Симоненкова, М. Скаткін, О. Текучов, М. Успенський, Л. Федоренко, С. Чавдаров та ін.). У цій підсистемі вправи скласифіковано за різними критеріями:

- формою проведення: усні й письмові;
- місцем виконання: аудиторні й вправи, що виконуються на етапі попередньої підготовки до практичного заняття (під час самостійної роботи студентів);
- методикою виконання: колективні, групові, індивідуальні;
- особливостями змісту навчального матеріалу: теоретичні й практичні;
- рівнем засвоєння знань: інформаційно-рецептивні, аналітичні, реконструктивні, конструктивні (креативно-конструктивні, креативно-дослідницькі);
- дидактичною метою: підготовчі, вступні (мотиваційні, пізнавальні), тренувальні, завершальні (проблемні, контрольні);
- ступенем самостійності: за зразком, за інструкцією, за завданням;
- особливостями мисленнєвої діяльності: індуктивні, дедуктивні, індуктивно-дедуктивні, дедуктивно-індуктивні;
- видом діяльності: репродуктивні (вправи на відтворення знань) і продуктивні (вправи з елементами творчого пошуку);
- рівнем когнітивної сфери: перспективно-пізнавальні (вправи на виявлення знань і розуміння теоретичного матеріалу), аналітично-синтезувальні (вправи на застосування знань, вміння аналізувати й синтезувати, порівнювати, класифікувати, аналізувати); науково-дослідницькі (вправи, що виявляють уміння потлумачувати, обґрунтовувати, досліджувати, висновкувати, узагальнювати);
- видами дій із мовним матеріалом: розпізнавальні (вправи на виявлення мовних одиниць за певними ознаками), перетворювальні (вправи на перебудову мовних одиниць), конструктивні (вправи на побудову мовних одиниць);
- способами активізації мовлення: імітативні (вправи за взірцем), оперативні (вправи щодо зміни мовних одиниць), аналітичні (вправи на аналіз мовних одиниць), комунікативні (вправи щодо складання висловлень) (рис. 4.11).

**Рис. 4.11. Система вправ зі стилістики української мови
в закладах вищої освіти**

У дидактиці загальну підсистему вправ достатньо розроблено. Для нашого

дослідження вагомим є потлумачення спеціальної підсистеми вправ зі стилістики української мови для педагогічних закладів вищої освіти. Ця підсистема зреалізовується через такі види вправ:

- 1) за етапами стилістичної підготовки: супровідні й спеціальні;
- 2) за змістом програмового матеріалу: загальностилістичні й рівневостилістичні: лексично-стилістичні, фонетично-стилістичні, граматично-стилістичні (словотвірні-стилістичні, морфологічно-синтаксичні, синтаксично-стилістичні);
- 3) за видами стилістичних умінь і навичок: стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні (стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні, стилістично-перцептивні) (див. рис. 4.11).

Використовуючи міркування М. Пентиліук [343, с. 333], а також відповідно до етапів стилістичної підготовки студентів виокремлюємо супровідні й спеціальні вправи зі стилістики української мови. На пропедевтично-настановному етапі навчання стилістики в процесі достилістичної спеціальної лінгвістичної підготовки на практичних заняттях із вивчення базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів здобувачі вищої освіти виконують супровідні завдання до основних щодо визначення функційно-стилістичного забарвлення мовних одиниць. Вправи «доповнюють, деталізують виучувану лексичну, фонетичну або граматичну тему зі стилістичного боку», але їх «не можна вважати основним засобом вироблення навичок, а тільки джерелом першого ознайомлення зі стилістичними особливостями мовних явищ» [343, с. 332–333]. Цей різновид вправ є підготовкою студентів до спеціального вивчення курсу стилістики. Наприклад, засвоюючи розділ «Синтаксис» у курсі сучасної української літературної мови, завданнями супровідних вправ є аналіз та визначення виражальних можливостей словосполучень і речень різних видів; побудова речень із використанням синонімічних конструкцій; з'ясування смислових відношень між однорідними членами речення; використання виражальних можливостей речень із вставними й вставленими компонентами та ін. На інформаційно-когнітивному етапі стилістичної підготовки майбутні

вчителі української мови й літератури виконують спеціальні вправи, які сприяють ґрунтовному вивченню стилістичних понять і явищ та якнайбільше формують стилістичні вміння й навички.

На означення вправ для опанування загальних понять зі стилістики використовуємо дефініцію *загальностилістичні вправи*. Такі вправи застосовуються під час засвоєння стилістичних понять *стиль, категорія функційного стилю, критерії класифікації функційних стилів, експресивні стилі, контекст, конотація, жанр, колорит* й інші (додаток У).

До *рівневостилістичних вправ* уналежнюємо лексично-стилістичні, фонетично-стилістичні, граматично-стилістичні (словотвірні-стилістичні, морфологічно-синтаксичні, синтаксично-стилістичні) вправи. Виконуючи лексично-стилістичні вправи, студенти здійснюють стилістичну диференціацію словникового складу української лексики; простежують стилістичні можливості полісемії; визначають функційно-стилістичний різновид лексично-семантичних пластів, їхні зображально-виражальні можливості й закономірності застосування в різних функційних стилях; аналізують експресивне забарвлення слів; характеризують тропи та ін. У процесі вивчення фоностилістики студентам доцільно пропонувати фонетично-стилістичні вправи (додаток У).

До виокремлення у спеціальній підсистемі вправ зі стилістики стилістично-мовних, стилістично-мовленнєвих і стилістично-комунікативних вправ призвели такі чинники:

1. Наявність стилістики мови (описової, стилістики ресурсів) й стилістики мовлення (функційної). В. Виноградов вирізняв у стилістиці три співвідносних напрями досліджень із своєю проблематикою, завданнями, критеріями й категоріями: стилістика мови як «система систем», або структурна стилістика; стилістика мовлення і стилістика художньої літератури [83, с. 20]. Щодо наявності функційної стилістики класичною є теза Г. Винокура: «Мова взагалі є тільки тоді, коли вона вживається» [84, с. 221]. За Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько, «стилістика мови вивчає, описує і кваліфікує наявні в структурі національної мови стилістичні засоби», а «стилістика мовлення вивчає

використання стилістичних засобів, наявних у системі мови, в суспільній чи індивідуальній мовній практиці» [323, с. 21–22]. Н. Бабич небезпідставно стверджує, що сьогодні недостатньо висвітлені в лінгвістичній літературі такі ознаки інтонації, як темп мовлення, тембр, мелодика, паузи, інтонаційна динаміка й інше, що дослідниця уналежнює до царини стилістики мовлення [13, с. 23]. В академічному виданні «Сучасна українська літературна мова. Стилїстика» (за редакцією І. Білодіда) виокремлений розділ «Стилїстика усного мовлення» [599, с. 503–583], у якому Д. Баранник потлумачує мовноструктурні особливості й внутрішню стилістичну диференціацію усного літературного мовлення, зокрема діалогу й монологу.

2. Поділ стилістичних умінь і навичок на дві групи (В. Мельничайко, М. Пентиліук, Т. Чижова та ін.): уміння й навички, пов'язані із засвоєнням стилістично забарвлених засобів мови та вміння й навички, спрямовані на оволодіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням [332, с. 69].

3. Вирізнєння мовної, мовленнєвої й комунікативної компетентностей у процесі вивчення української мови в закладах вищої освіти й закладах загальної середньої освіти, а також мовної та мовленнєвої змістових ліній навчання в шкільних програмах з української мови (Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, К. Климова, О. Кучерук, Л. Мацько, Л. Мамчур, А. Нікітіна, В. Новосьолова, М. Пентиліук, О. Семенов, Т. Симоненко, Л. Скуратівський, Г. Шелєхова та ін.).

Деякі лінгводидакти диференціюють уміння на мовленнєві (М. Баранов), мовленнєвомислительні (Н. Іпполітова, Т. Ладиженська, М. Львов, Т. Пахнова, Л. Федоренко) й комунікативні (О. Купалова, В. Капінос). У лінгводидактиці відомі поділи вправ за означеними критеріями та з урахуванням дихотомії «мова – мовлення», зокрема Є. Пассов вирізняє умовно-мовленнєві (формування навичок) й мовленнєві (формування умінь) вправи [409], М. Ільїн – мовні й мовленнєві [190], З. Бакум – фонетично-лінгвістичні, фонетично-мовленнєві, фонетично-комунікативні [26], І. Дроздова – мовні, умовно-мовленнєві, мовленнєві [162] тощо.

Стилїстично-мовні вправи спрямовано на опис і визначення стилістично

забарвлених мовних засобів (фонем, морфем, слів, словоформ, словосполучень, синтаксичних конструкцій) та їх варіантних співвідношень. Вони зорієнтовані на аналіз тексту певного функційного стилю, виявлення мовних ознак функційних стилів української мови, віднаходження мовних засобів (фонетичних, лексичних, граматичних), їхню класифікацію та визначення стилістичних функцій, характеристику експресивно-семантичного забарвлення слів, аналіз поєднання слів у певному контексті, потлумачення синонімічних синтаксичних конструкцій; з'ясування колориту поданого тексту, класифікацію мовних засобів за стилістичними й стильовими ознаками (стилістичним і стильовим значенням, стилістичним забарвленням тощо), виявлення й характеристику стилістично нейтральних і стилістично забарвлених мовних засобів, з'ясування співвідношення мовних одиниць зі сферою вживання, визначення стилістичного значення мовних одиниць (офіційності, академізму, риторичності, розмовності тощо), добір синонімічних і антонімічних мовних одиниць на різних рівнях (лексичному, фразеологічному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному), аналіз тропів і фігур стилістичного синтаксису й інше (див. додаток У).

Загальноновизнаним є те, що «ефективність спостережень над мовними засобами значно підвищиться, якщо вони проводяться в аспекті мовленнєвої діяльності, тому що тільки в цьому разі проблема вибору мовного засобу ... перестає бути штучною, наповнюється практичним смислом, стає навчальною проблемною ситуацією» [203, с. 6]. В. Капінос зауважує: «Стилістика робить можливим організацію навчання рідної мови як мовленнєвої діяльності або, що те ж саме, як засобу спілкування» [Там само, с. 13].

Стилістично-мовленнєві вправи навчають студентів послуговуватися мовними одиницями різних рівнів. Вони спрямовані на перевірку рівня оволодіння базовими мовленнєвими поняттями (стилі, типи, форми мовлення, види мовленнєвої діяльності та ін.); розуміння, інтерпретування й оцінювання тексту, сприйнятого на слух, або прочитаного; розрізнення в тексті основної й другорядної інформації; здатність аналізувати текст і характеризувати його

структуру, види зв'язку речень у ньому й мовні засоби міжфразного зв'язку; з'ясування семантично-естетичних і емоційно-експресивних відтінків мовних засобів у різних жанрах і видах усного й писемного мовлення; аналіз мовностилістичних особливостей монологічного й діалогічного мовлення (особливості вимови, інтонації, дотримання стилістичних норм сучасної української літературної мови, характеристика правильності побудови синтаксичних конструкцій та ін.); добір мовних засобів відповідно до стилю, жанру й типу мовлення; критичне осмислення мовленнєвої діяльності; удосконалення стилю написаного та ін. Такі вправи передбачають роботу з інтерпретування й творення текстів різних функційних стилів і жанрів (див. додаток У).

Стилістично-комунікативні вправи виробляють уміння послуговуватися мовними засобами залежно від ситуації спілкування (комунікації). Класифікацію вправ із формування комунікативних умінь і навичок здійснювали О. Біляєв, Л. Варзацька, О. Кучерява, Г. Лещенко, С. Омельчук, Е. Палихата та ін. Враховуючи розмісли О. Кучерук [286, с. 98], констатуємо, що стилістично-комунікативні вправи навчають орієнтуватися в різних ситуаціях (актах) спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні й невербальні засоби та способи оформлення думок і почуттів, віднаходити переконливі аргументи для спілкування, змінювати стратегію й комунікативну тактику, водночас дотримуватися культури мовлення й норм мовленнєвого етикету, толерантного ставлення до висловлень інших. Дослідниця звертає увагу на те, що одиницями комунікації є процесуальні мовленнєві акти, а не тексти [281, с. 78]. Виконуючи такі вправи, студенти застосовують знання мови в певному виді комунікації, навчаються спілкуватися з різними людьми безпосередньо або дистанційно (зокрема, онлайн), набувають навичок роботи в групі, оволодівають соціальними ролями й добирають для цього необхідні вербальні й невербальні мовні засоби.

На думку Ф. Бацевича, спілкування (комунікація) є комплексним поняттям й «охоплює всі можливі типи процесів взаємозв'язку і взаємодії людей: інформаційний (обмін інформацією), інтерактивний (зв'язки і впливи учасників) і

перцептивний (сприйняття органами чуттів)» [35, с. 27]. Учений зазначає: «Термін «комунікація» можна вживати як синонім терміна «спілкування» з метою наголошення на процесах соціальної взаємодії, що розглядаються в їхньому знаковому втіленні» [Там само, с. 28]. Відповідно до типів взаємозв'язку й взаємодії учасників комунікації (спілкування) підвидами стилістично-комунікативних вправ є *стилістично-інформаційні*, *стилістично-інтерактивні* й *стилістично-перцептивні*.

Стилістично-інформаційні вправи спрямовані на приймання й передавання інформації та обмін думками із дотриманням норм сучасної української літературної мови. *Стилістично-інтерактивні вправи* навчають різним типам взаємодії у процесі комунікації, вмінню використовувати мовні засоби, реалізовувати комунікативні дії й стратегію мовленнєвого впливу. *Стилістично-перцептивними* називають вправи, зорієнтовані на сприймання, пізнання й розуміння комунікантами один одного, встановлення взаєморозуміння на основі взаємосприймання. Зразки стилістично-комунікативних вправ представлено в додатку У.

Стилістичні вправи за видами стилістичних умінь і навичок вибудовують ієрархію, у якій відносно початковим рівнем є стилістично-мовні вправи, середнім – стилістично-мовленнєві, найвищим – стилістично-комунікативні (рис. 4.12).

**Рис. 4.12. Ієрархія стилістичних вправ
за видами стилістичних умінь і навичок**

З-поміж дидактичних вимог до добору вправ зі стилістики української мови – відповідність сучасним підходам до навчання, принципам, методам і прийомам навчання стилістики української мови; єдність навчання й виховання; науково

обґрунтована послідовність і підвищення ступеня складності; проблемність; глибинне й цілісне вивчення стилістичного явища; перспективність, наступність й систематичність; урахування науково-теоретичного рівня програмового матеріалу; зорієнтованість на розвиток особистості майбутнього вчителя; реалізація диференційованого й індивідуального підходу до здобувачів вищої освіти; єдність наукової та навчальної діяльності студентів; дослідницьке спрямування навчання стилістики; професійна спрямованість; здійснення міждисциплінарних, внутрішньорівневих і міжрівневих зв'язків; відповідність і співвідношення із розділами сучасної української літературної мови; охоплення різних функційних стилів, типів і жанрів мовлення; часткове підпорядкування змісту вправ роботі з типовими помилками в мовленні студентів; різноманітність змісту й видів вправ; оптимальне співвідношення колективних, групових, індивідуальних форм роботи та ін.

Отже, узагальнення набутих у царині педагогіки, дидактики й методики навчання мови уможливило вирізнення у системі вправ зі стилістики української мови загальної та спеціальної підсистем. Спеціальні вправи класифіковано за етапами стилістичної підготовки, змістом програмового матеріалу й видами стилістичних умінь і навичок. Стилiстичні вправи якнайбільше сприяють осмисленню й закріпленню знань зі стилістики української мови, виробленню стилістичних умінь і навичок та формуванню стилістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури.

4.4. Технології навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти

Сучасна особистісно зорієнтована педагогіка потребує часткового переосмислення питань організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Відтак актуалізувалося застосування педагогічних технологій. Ці площини досліджень привертали увагу українських (А. Алексюк, І. Богданова, С. Вітвицька, І. Дичківська, З. Курлянд, О. Падалка, О. Пехота, О. Пошетун,

С. Сисоєва, Т. Туркот, М. Фіцула та ін.) і зарубіжних (Б. Блум, Г. Гейс, О. Декролі, Дж. Дьюї, Дж. Келор, У. Кілпатрік, М. Кларін, Е. Паркхерст, Г. Селевко, В. Серіков, М. Сибірська, В. Сластьонін, В. Слободчиков, А. Хуторської, Д. Чернилевський, Р. Штайнер та ін.) педагогів і дидактів.

У потлумаченні педагогічної технології з-поміж учених досі немає однастайності. Її розглядають як засіб навчання (В. Бухвалов, Н. Крилова, Б. Лихачов, В. Паламарчук, С. Смірнов та ін.), спосіб виконання навчальних завдань (В. Беспалько, О. Кушнір, В. Монахов, В. Сластьонін, М. Чошанов та ін.), метод планування (А. Воронін, В. Симоненко та ін.), компонент педагогічної майстерності (Н. Щуркова та ін.), науковий напрям (В. Гузеєв, Р. Кауфман, П. Підкасистий та ін.), багатовимірне поняття (В. Боголюбов, М. Кларін, Є. Коротаєва, Г. Селевко, Р. Томас, В. Штейнберг та ін.) тощо.

У науковому обігу подибуємо дефініції *освітні технології, педагогічні технології, технології навчання (дидактичні технології)*. Ураховуючи погляди Л. Буркової [68, с. 18–19] та С. Вітвицької [87, с. 150–151], вважаємо, що ці поняття мають певне підпорядкування (рис. 4.13).

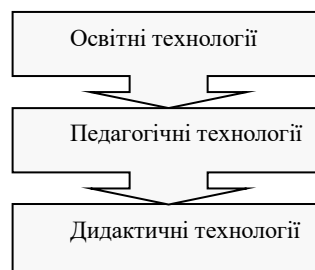

Рис. 4.13. Підпорядкування технологій в освіті

Освітні технології є найбільш загальним утворенням і характеризують загальну стратегію розвитку освіти, педагогічні технології втілюють тактику їхньої реалізації, технології навчання (дидактичні технології) визначають шляхи засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах навчальної дисципліни [616, с. 176–178]. Сьогодні в дидактиці нараховується більше 500 педагогічних технологій [514], вирізнених за різними критеріями.

На думку В. Серікова, технологія навчання – це законовідповідна педагогічна діяльність, що реалізує науково обґрунтований проект дидактичного

процесу, і якій притаманний більш високий ступінь ефективності, надійності й гарантованості результату, ніж традиційним способам навчання [530]. Це визначення вважаємо робочим.

Упровадження технологій навчання в процесі навчання української мови в закладах вищої освіти проаналізовано в студіях В. Бадер, З. Бакум, О. Горошкіної, М. Греб, Н. Грони, І. Дроздової, О. Захарчук-Дуке, Л. Златів, С. Карамана, К. Климової, О. Копусь, І. Кухарчук, О. Любашенко, І. Нагрибельної, А. Нікітіної, М. Оліяр, Г. Онкович, Н. Остапенко, Л. Попової, Н. П'яст, О. Решетілової, В. Руденко, О. Семенов, Л. Сімоненко, Л. Сугейко, Т. Сімоненко, С. Шийки та ін. (додаток Ф.1).

Ми цілком підтримуємо міркування І. Богданової, що «Необхідною умовою досягнення очікуваних позитивних результатів у реформуванні середньої школи стає оновлення підготовки педагогічних працівників, яку здійснюють педагогічні університети, інститути, коледжі та училища» [412, с. 195]. На часі впровадження технологій навчання в освітній процес закладів вищої освіти. Сьогодні відомі класифікації навчальних технологій за різними категорійними ознаками. Відповідно до тематики дослідження нашу увагу, передусім, привернули технології навчання, що уможливають оновлення традиційного освітнього процесу в закладах вищої освіти під час вивчення стилістики української мови. Зокрема, інтерактивні (кооперативне й колективно-групове навчання, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань), інформаційно-комунікаційні, медійноосвітні, проблемно-дослідницькі технології навчання, технології проектного навчання, технології модульного навчання та ін.

У сучасному особистісно зорієнтованому підході до навчання стилістики найбільш вагомими, на нашу думку, є *інтерактивні технології навчання*, адже «Домінуюча форма навчального спілкування – діалог, який сприяє створенню атмосфери співробітництва» [412, с. 187]. Інтерактивні технології зреалізуються через діалогове навчання, у процесі якого викладач і студенти спілкуються й співпрацюють через обмін знаннями, ідеями та способами діяльності задля досягнення запланованих результатів в умовах доброзичливості

й взаємної підтримки [244, с. 119; 436, с. 29]. О. Горошкіна безапеляційно стверджує, що «Інтерактивне навчання – це діалогізоване навчання, під час якого здійснюється взаємодія вчителя й учня, учня й учнів, занурення в комунікацію» [120, с. 7]. На думку О. Пометун і Л. Пироженко, в інтерактивному навчанні використовуються кооперативне (парна й групова робота) й колективно-групове навчання (одночасна спільна, або фронтальна робота академічної групи), технології ситуативного моделювання (ігрова модель) й опрацювання дискусійних питань [436]. О. Кучерук упевнена, що «сучасні технології інтегрують більшість існуючих загальних і спеціальних методів навчання й надають їм, відповідно до суспільних вимог, якісно нового освітнього рівня» [283, с. 30].

Інтерактивна технологія кооперативного навчання може застосовуватися шляхом роботи студентів у парах, трійках і малих групах упродовж обговорення теоретичних питань, коли потрібно передусім опрацювати необхідний матеріал зі стилістики, обмінятися думками й висновкувати перед академічною групою. Так майбутні вчителі-словесники опрацюють поняття стильової норми, ознайомлюючись у групах з поглядами різних дослідників (С. Єрмоленко, Л. Мацько, П. Селігея, Т. Трошевої та ін.). Вивчаючи стилістичне навантаження антонімів, малі групи отримують для аналізу тексти різних функційних стилів, жанрів, колоритів тощо. Викладач розвиває в студентів навички спілкування, вміння досягати консенсусу, уникає великих затрат часу. Завершальний етап цієї роботи – колективне обговорення. Продуктивними є такі варіанти організації роботи груп, як *діалог, синтез думок, спільний проект, пошук інформації, коло ідей* тощо.

Технологія колективно-групового навчання уможлиблює одночасне обговорення студентами складних або суперечливих (що містять різні погляди) стилістичних питань. За допомогою цієї технології досить вдалим є опрацювання питань, пов'язаних із процесом метафоризації тощо. Застосовуючи *мозковий штурм*, викладач формулює проблему (наприклад, чи виправданим є послуговування питомо українською лексикою як паралеллю до термінів

іншомовного походження в науковому й публіцистичному стилях), студенти висловлюють різноманітні ідеї, припущення, коментарі, відповідають на провокаційні запитання викладача, подеколи змінюють свої погляди й так доходять висновку. Насамкінець – запропоновані ідеї обговорюються й підбиваються підсумки. Завдання викладача – опосередковано спонукати студентів академічної групи брати участь в обговоренні, вислуховувати різні (подеколи – полярні) думки й демонструвати повагу до міркувань студентів, не дозволяти будь-кому домінувати. *Метод кейсів* передбачає створення викладачем такої ситуації, коли студентам необхідно буде ухвалити певне рішення [616, с. 325]. Майбутні вчителі-словесники отримують певний обсяг інформації, яка є достатньою для подальшої роботи й водночас не переобтяжує їх. Приклад вивчення теми «Стилістичні функції словотворчих засобів» за допомогою методу кейсів подано в додатку Ф.2. *Розв'язання проблем* (метод «Коло ідей») навчає здобувачів вищої освіти розв'язувати проблеми й ухвалювати колективне рішення. Застосовуємо цей метод у процесі вивчення теми «Фігури стилістичного синтаксису», зокрема для чіткого розмежування повтору та його різновидів – власне повтору, тавтології, ампліфікації, плеоназму, градації. В організації технології колективно-групового навчання найбільший застосунок мали *обговорення проблеми в загальному колі, мозковий штурм (мозкова атака), аналіз ситуації, розв'язання проблем* та ін.

Наступна група технологій – *технології ситуативного моделювання*, що передбачають «включення» студентів у спеціально змодельовані ситуації. Дослідники послуговуються термінами *симуляція* (виконання простих відомих дій) й *імітація* (ситуації, створені викладачем). На заняттях зі стилістики надається перевага симуляційним іграм, або ситуативному моделюванню, яке є своєрідною рольовою грою. Майбутні вчителі-словесники відтворюють комунікативні ситуації під час пояснення певної стилістичної теми на уроках української мови, проведення батьківських зборів, педагогічної ради (за визначеною темою), а також аналізують мовні засоби.

У процесі застосування *технологій опрацювання дискусійних питань*

використовуються різні види дискусій, дебатів, методи *пресу, займи позицію, зміни позицію* тощо. Викладач визначає позиції (погляди на певну стилістичну проблему), які студенти відстоюють, призначає ведучого й експертів тощо. За допомогою цієї технології на практичних заняттях можна опрацьовувати питання використання / невикористання іменників жіночого роду на позначення посад, професій, звань (*філологиня, науковиця, професорка, лікарка, поетка, продавчиня* тощо).

Технології інтерактивного навчання якнайбільше відповідають потребам часу – навчають критичного мислення, вміння висловлювати й обґрунтовувати власні погляди, виявляють творчі здібності здобувачів вищої освіти. Водночас у майбутніх учителів української мови виформовуються вміння працювати в команді, здатність до міжособистісної взаємодії, до мотивації одногрупників і руху до спільної мети.

Сьогодні вагомим складником освітнього процесу в закладах вищої освіти є *інформаційно-комунікаційні технології* навчання, адже «вчитель реально працює в ІКТ-насиченому освітньому середовищі» [139]. Теоретичні аспекти інформаційно-комунікаційних технологій навчання розроблено в працях таких учених, як А. Алексюк, І. Богданова, К. Баханов, В. Биков, Ю. Васьков, С. Гончаренко, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, І. Журавльова, О. Єльнікова, Л. Карташова, М. Кларін, Л. Калініна, А. Кіктенко, Т. Клейман, Т. Койчева, А. Колеченко, Н. Макарова, Т. Назарова, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, Є. Полат, В. Руденко, О. Савченко, І. Саранцев, Г. Селевко, В. Сергієнко, В. Сластьонін, І. Смолюк, М. Фіцула, В. Юдін та ін. Вивчення окремих навчальних дисциплін за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій навчання розглядали В. Безуглий, Т. Дубова, Ю. Жук, О. Калігаєва, О. Качуровська, О. Красножон, О. Кривонос, Н. Морзе, І. Семешук, О. Смалько, О. Чайковська та ін. У лінгводидактиці відомі студії В. Андрієвської, С. Боднар, О. Капінус, М. Козуб, Ж. Меньшикової, О. Палій та ін. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні української мови в закладах загальної середньої й вищої освіти досліджували О. Горошкіна, М. Греб,

Н. Грона, І. Дроздова, О. Захарчук-Дуке, Л. Златів, І. Кухарчук, С. Караман, К. Климова, В. Коваль, Г. Корицька, О. Копусь, О. Кучерук, І. Нагрибельна, А. Нікітіна, С. Омельчук, Г. Онкович, Л. Попова, М. Починкова, О. Решетілова, О. Семенов, В. Сидоренко, Т. Симоненко, Л. Сімоненко, Л. Струганець, С. Шийка, Г. Шиліна та ін.

С. Караман упевнений, що «зміст професійної діяльності викладача передбачає наявність у нього потужних інформаційно-комунікаційних та інших ресурсів, інноваційної культури, тобто науково-методичного потенціалу, сформованого в ході проведення соціально-освітніх нововведень, а також стилю його діяльності щодо впровадження нових елементів у зміст, організацію професійної діяльності майбутнього фахівця» [206, с. 88]. Тому заактуалізувалися дослідження щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій навчання на заняттях з української мови. О. Семенов порушила питання інтеграції сучасних інформаційних технологій у професійну (навчально-пізнавальну й науково-дослідницьку) підготовку майбутніх учителів-словесників й упевнилася, що «інтегральним показником якості підготовки майбутнього вчителя-словесника з урахуванням інформаційних технологій є вияв інформаційної компетенції в поєднанні з іншими видами професійної компетенції» [525, с. 297]. Розмисли з цих проблем продовжили А. Нікітіна [370] та Л. Попова [439]. К. Климова обґрунтувала доцільність дистанційного навчання, що розвивається на основі нових інформаційних технологій, дослідила особливості гіпермедійної форми навчання в процесі самостійної роботи, довела ефективність комп'ютерних тестів [212]. О. Копусь наголосила на основному завданні під час використання інформаційно-комунікаційної технології у формуванні фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів – «доповнення й розширення можливостей традиційних засобів навчання, організація ефективної навчально-пізнавальної діяльності магістрантів під час засвоєння й закріплення програмового матеріалу, формування в них належної мовної, мовленнєвої, комунікативної, предметної, дослідницької компетенцій» [238, с. 329].

Сучасні лінгводидактичні дослідження охоплюють різні аспекти застосування інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема під час дистанційного навчання української мови учнів основної школи (Г. Шиліна [658]), розвитку культури мовлення (О. Захарчук-Дуке [181]), контролю сформованості методичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури (Л. Сімоненко [546]), організації самостійної роботи (І. Нагрибельна [362]), навчання лексикології та фразеології української мови (М. Греб [130]), професійно-спрямованої підготовки майбутніх учителів початкових класів (Н. Грона [134]), навчання майбутніх документознавців української професійної лексики (О. Решетілова [493]), удосконалення традиційної методики навчання української мови за професійним спрямуванням (С. Шийка [657]) тощо.

У студійованій літературі немає єдиного тлумачення поняття *інформаційно-комунікаційних технологій*. Тому робочим вважаємо визначення В. Бикова: інформаційно-комунікаційні технології навчання – це «комп'ютерно орієнтована складова педагогічної технології, що відображає деяку формалізовану модель певного компоненту змісту навчання і методики його подання у навчальному процесі, яка представлена в цьому процесі педагогічними програмними засобами і яка передає використання комп'ютера, комп'ютерно орієнтованих засобів навчання і комп'ютерних комунікаційних мереж для розв'язування дидактичних завдань або їх фрагментів» [41, с. 141]. О. Захарчук-Дуке й Г. Шиліна проєктують тлумачення інформаційно-комунікаційних технологій на навчання української мови й вирізняють такі актуалітети, як інноваційність технічного забезпечення, високу адаптивність комп'ютерно зорієнтованих методів і засобів навчання, урахування засад індивідуалізації, диференціації та інтенсифікації [658; 181].

Інформаційно-комунікаційні технології активно застосовуються в навчанні стилістики української мови на лекціях, практичних заняттях, під час контролю за самостійною роботою студентів, проведення наукових досліджень з української мови. Зокрема, це стосується розташування комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни в модульному об'єктно-орієнтованому

динамічному навчальному середовищі Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), використання мультимедійних презентацій на лекційних заняттях, послуговування електронними навчальними підручниками й посібниками, підготовки студентами комп'ютерних презентаційних проектів на практичні заняття, виконання комп'ютерних тестових завдань для контролю рівня стилістичних знань, умінь і навичок студентів та ін.

На заняттях зі стилістики української мови застосунок мали *медійноосвітні технології (технології медійної освіти, медіаосвітні технології)*. ЮНЕСКО визнала медійну освіту пріоритетним напрямом педагогіки XXI століття, а її впровадження відповідає загальноєвропейським вимогам до організації освітнього процесу в закладах вищої освіти [693]. Відтак нагальним є «організація медіаосвіти вчителів, як на рівні вишівської освіти майбутніх педагогів, так і на рівні підвищення кваліфікації викладачів» [686, р. 43]. В Україні у 2016 р. схвалено нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти [237], відповідно до якої медійна освіта визнається неперервною, а однією з її форм є медійна освіта у вищій школі. У документі запропоновано на третьому етапі впровадження медійної освіти (2021–2025 рр.) ввести медійноосвітні складники в навчальні програми дисциплін у закладах вищої освіти. На думку Г. Максимової, медійна освіта може бути складником загальної освіти й інтегруватися в закладах вищої освіти в традиційні навчальні дисципліни [314].

Сьогодні відомі студії про медійні технології в освіті (К. Балабанова, Л. Бандура, Й. Беднарек, В. Бутковський, А. Васильєва, В. Винничук, О. Волошенюк, Ж. Гоне, Р. Гришкова, Х. Дпта, І. Дичківська, І. Жилавська, В. Зачинський, Я. Зелінська, І. Єршова-Бабенко, В. Іванов, Ю. Казаков, Е. Кім, Ю. Козаков, Х. Комаровська, В. Королькова, Я. Лащик, Т. Левовицький, Л. Мастерман, Л. Найдьонова, Н. Ничкало, Г. Онкович, К. Осипян, Б.Потятиник, В.Різун, В. Робак, Е. Розен, Н. Саєнко, Б. Сапунов, І. Сахневич, П. Сердюков, Г. Сучкова, О. Телень, Ю. Усов, О. Федоров, Е. Флемінг, М. Філіп'як, І. Чемерис, Ю. Чернявська, О. Шаріков, С. Ющик, О. Янишин та ін.), зокрема на заняттях з української мови в закладах вищої освіти (Л. Деркач, К. Климова,

К. Овсянникова, О. Орлова, Т. Симоненко, О. Семенов, О. Свириденко, В. Сидоренко, К. Хома, М. Ячменик та ін.).

В українській лінгводидактиці активно розширюються межі досліджень в царині медійної педагогіки, дидактики й методики. О. Орлова проаналізувала процес формування медійного й художнього сприймання як основи медіакомпетентності студентів-філологів [398], Т. Симоненко розглядає мультимедіа як дидактичний засіб формування мовнокомунікативної компетентності студентів філологічних факультетів під час вивчення системи дисциплін з методики викладання української мови [536], К. Овсянникова дослідила проблему формування медійної компетентності майбутніх учителів-філологів, зокрема запропонувала структурно-функційну модель її розвитку. О. Свириденко й К. Хома схарактеризували процес формування знань з медіа в майбутніх учителів-філологів [512], М. Ячменик звернула увагу на роль інтегрованого спецкурсу із медійної культури в підготовці майбутнього вчителя-словесника [681]. У можливості інтеграції окремих тем із медійної грамотності з темами дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» упевнена Л. Деркач [141]. О. Семенов уточнює сутність поняття *медіапедагогіка*, характеризує тенденції медійної освіти в Україні й за рубежом і акцентує на труднощах її впровадження [518; 520].

Грунтовно схарактеризувала медійні дидактичні технології в процесі навчання й самонавчання української мови студентів-нефілологів педагогічних університетів К. Климова [211; 212]. Вона дійшла висновку, що «формування мовнокомунікативної професійної компетенції майбутніх учителів-нефілологів з використанням засобів медіадидактики повинно відбуватися одночасно з формуванням у студентів медіакультури, інформаційно-комунікаційної культури в цілому та інформаційно-комунікаційної компетенції зокрема» [212, с. 336]. Дослідниця звернула увагу на періодичні видання (зокрема електронні) й популярні програми радіо й телебачення як джерельну базу для самонавчання студентів з української мови та основ культури й техніки мовлення, питання про роль і функції засобів масової інформації як складників лекційних занять, роботу

з друкованою й електронною друкованою періодикою, презентації студентами власних теле- й радіотекстів, підготовку й публічний захист творчих проєктів тощо. Долучилася до досліджень медійної освіти В. Сидоренко, яка в термінологічному словнику-довіднику «Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: акме-синергетичний аспект» потлумачує поняття *медіаграмотність*, *медіакомпетентність*, *медіакультура*, *медіаобізнаність*, *медіапедагоги* [531, с. 39].

У наукових студіях, які піддавалися аналізу, зафіксовано терміни *медіапедагогіка*, *медіаосвіта* (*медійна освіта*), *медіадидактика* (*пресодидактика*, *мультимедіа-дидактика* (зокрема, *інтернетдидактика*), *теледидактика*, *кінодидактика*), *медіавиховання* та ін. З-поміж науковців немає однастайності в дефініції цієї технології. Водночас українські мовознавці й лінгводидакти (К. Городенська, Є. Карпіловська, С. Омельчук, О. Сербенська та ін.) порушують питання про заміну означального прикметникового компонента *медіа-* у складних утвореннях на спільнокореневий прикметник *медійний* [117, с. 4–5]. На ці аспекти звертає увагу С. Омельчук, який говорить про відмову від чужомовних словотвірних форм *медіа-освіта*, *медіа-технологія*, *навчальний медіа-простір*, натомість – цілком правильне послуговування термінами *медійна освіта*, *медійна технологія*, *медійний навчальний простір* [392]. Відповідно до сучасних лінгвістичних концепцій у нашому дослідженні послуговуємося термінами *медійна освіта*, *медійна педагогіка*, *медійна дидактика*, *медійна технологія*, *медійний простір*, *медійна компетентність* тощо.

У лексикографічних джерелах *медійна освіта* трактується як сучасний напрям педагогіки, що передбачає вивчення школярами закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео тощо), й так готує їх до життя в сучасному інформаційному суспільстві, зокрема формує вміння сприймати й осмислювати інформацію з різних джерел, розуміти наслідки її впливу на психіку людини, спілкуватися за допомогою невербальних форм комунікації, послуговуючись технічними засобами й сучасними інформаційними

технологіями [113, с. 203; 415, с. 311; 566, с. 394]; як «процес навчання й самонавчання особистості за посередництва масовокомунікаційних засобів» [395, с. 30]. Ю. Усов визначає медійну освіту як «систему використання засобів масової комунікації та інформації (пресу, радіо, кіно, телебачення, відео, комп'ютерної техніки, фотографії) у розвитку індивідуальності школярів» [628]. До медійної освіти зараховують аудіовізуальну освіту, кіноосвіту, телеосвіту, радіоосвіту, мультимедіаосвіту, інтернетосвіту [395]. О. Федоров стверджує, що медійноосвітні технології – методично організаційні засоби освітнього процесу з використанням періодичних видань, радіо, телебачення, кіно, а також програмно-апаратних засобів і пристроїв, що забезпечують операції збирання, оброблення, накопичення й передавання інформації [633]. Г. Онкович услід за Ж. Гоне переконує в зорієнтуванні медійної освіти не лише на контингент школярів [395; 112] й вважає актуальною «*медіа-дидактичну теорію медіа-освіти*» [394, с. 32]. На думку О. Семеног, «У професійній підготовці майбутніх учителів медіаосвіту реалізують у кількох напрямках: інтегрованому, спеціальному або факультативному. Інтегрований напрям пропонує включення медіаосвітніх компонентів у дисципліни навчального циклу, спеціальний – передбачає запровадження спеціальних навчальних курсів, факультативний – надає перевагу позаурочній / позааудиторній діяльності (гурткам, клубам та ін.)» [520]. Дослідниця зауважує про можливість застосування медійних матеріалів на заняттях з таких дисциплін, як «Методика викладання української мови у вищій школі», «Інноваційні підходи до викладання української мови». Водночас О. Семеног порушує питання медійноосвітньої невідповідності викладачів закладів вищої освіти, що заактуалізовує наше дослідження.

На заняттях зі стилістики української мови в закладах вищої освіти медійноосвітні технології рекомендуємо впроваджувати за такими площинами: здійснення інформаційного пошуку; формування критичної медійної грамотності; декодування й лінгвостилістичний аналіз медійних текстів; створення медійних текстів (продуктів) різних типів і жанрів та їхня перебудова; навчання ефективної медійної комунікації та web-етикету; організація дослідницько-пошукової

діяльності з використанням медійних продуктів; послуговування медійними продуктами для покращення професійних знань зі стилістики й здійснення майбутньої педагогічної діяльності (рис. 4.14).

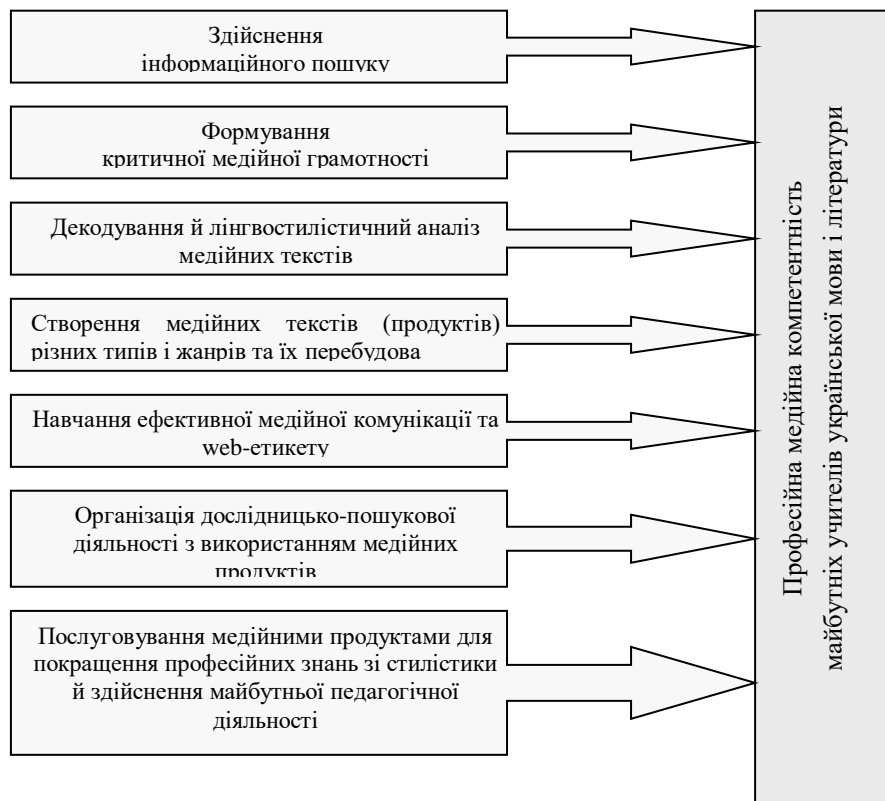

Рис. 4.14. Навчання стилістики на основі медійних освітніх технологій

В аспекті вищезазначеного важливим є питання формування медійної компетентності, яку досліджували І. Доніна, В. Іванов, В. Мантуленко, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Б. Потятиник, В. Протопопова, Н. Рижих, В. Різун, О. Федоров та ін. Зокрема, О. Федоров, Г. Онкович, А. Левицька вважають, що «Поняття професійної медіакомпетентності фахівця передає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення діяльності за допомогою медіа, з одного боку, і використання професійно-орієнтованих медіатекстів – з другого...» [605, с. 164], «медіакомпетентність особистості – сукупність умінь (мотиваційних, контактних, інформаційних, перцептивних, інтерпретаційних / оцінювальних, практично-операційних / діяльнісних, креативних) вибирати, використовувати, критично аналізувати, оцінювати, передавати і створювати медійні тексти в різних видах, формах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі» [Там само, с. 171]. На думку К. Климової, медійна

компетентність – «критичне ставлення до ЗМК, вміння здобувати, аналізувати та інтерпретувати одержану інформацію, висловлювати на її основі власні судження (у тому числі створювати медіатексти), прийнятні для конкретної ситуації спілкування» [211, с. 80]. К. Овсянникова порушує питання про виокремлення медійноосвітньої компетентності як складника професійної компетентності майбутнього вчителя-філолога [383, с. 125].

Професійна медійна компетентність майбутнього учителя української мови і літератури – наявність теоретичних знань у царині медійної освіти й практичних умінь і навичок створювати медійні тексти різних жанрів і видів, а також адаптовувати й застосовувати медійні продукти в професійній діяльності вчителя, зокрема в процесі вивчення тем зі стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти. Ураховуючи тлумачення О. Федорова [632, с. 29, 53], вважаємо, що формування медійної компетентності на заняттях зі стилістики української мови передбачає вміння студентів використовувати, критично аналізувати, оцінювати й створювати медійні тексти в різних жанрах і видах, а також застосувати їх у викладанні української мови.

Під час здійснення інформаційного пошуку треба застосовувати раціональні методи пошуку й використання аудіовізуальної й друкованої інформації. Студенти навчаються реферувати медійні тексти стилістичної тематики й репрезентувати повідомлення на практичних заняттях; віднаходять інформацію (монографії, посібники, наукові статті та ін.) із визначеної теми, наприклад, «Мовностилістичні особливості художнього дискурсу Люко Дашвар / Юрія Андруховича / Сергія Жадана / Юрія Іздрика / Любка Дереша» тощо. Означену площину технологій медійної освіти доцільно поєднувати з дослідницько-пошуковою діяльністю студентів. Цікавими для студентів є завдання організувати й провести конференцію в режимі Skype-спілкування із актуальних проблем розвитку стилістики української мови; підготувати добірку знайдених мовних помилок в інтернетній мережі, оголошеннях, рекламах, газетах, журналах, на білдбордах, зробивши скриншоти; вирізнити види помилок, проаналізувати їх; зредагувати тексти й представити їх у формі електронної

презентації; підготувати колективний дослідницький проект «Стилістична організація медійних текстів» та ін.

У процесі застосування медійних освітніх технологій заaktuалізувалося поняття медійної грамотності. Сьогодні існують погляди про ототожнення понять *медійна грамотність (медіаграмотність)* і *медійна компетентність (медіакомпетентність)* (В. Іванов, О. Волошенюк, В. Різун, О. Федоров), *медійна освіта* й *медійна грамотність* (Д. Леміш). Нам імпонують міркування Д. Брауна про залежність поняття *медійна грамотність* від фаху [685], відтак пропонуємо виокремлювати широке, або усталене (О. Волошенюк, В. Гура, К. Ворсноп, В. Іванов, В. Монастирський, Д. Пандженте, С. Пензін, В. Різун, Л. Усенко та ін.), й вузьке розуміння цієї дефініції. У широкому розумінні *медійна грамотність* – це «вміння аналізувати й синтезувати просторово-часову реальність, уміння «читати» медіатекст (повідомлення, яке містить інформацію й створене в будь-якому виді й жанрі медіа: газетна стаття, телепередача, відеокліп, фільм та ін.)» [632, с. 29]. Вузьке розуміння поняття *медійна грамотність* – здатність майбутніх учителів української мови і літератури створювати медійні тексти різних жанрів і видів, дотримуючись норм сучасної української літературної мови (фонетичних, орфоепічних, акцентуаційних, лексичних, граматичних, стилістичних) і принципів структурної побудови медійних текстів, та аналізувати медійні продукти.

Формування критичної медійної грамотності студентів передусім передбачає ознайомлення із зразковими медійними текстами. Наприклад, студенти можуть переглядати відеозаписи виступу П. Гриценка на засіданні Конституційного суду України, до Міжнародного дня захисту рідної мови та аналізувати вербальні й невербальні засоби комунікації. Майбутні вчителі української мови і літератури піддають критичному аналізу (в аспекті дотримання стилістичних і стильових норм української мови) різні медійні тексти: газетні, журнальні, інтернетні тексти (сайти, блоги, форуми, інтернетні видання, смс-повідомлення, електронні листи тощо), активно редагують їх, класифікують і аналізують мовні й мовленнєві помилки. Пропонуємо завдань

містяться в додатку Ф.3.

Вартісними прийомами роботи визнано декодування й лінгвостилістичний аналіз медійних текстів (телевізійних, комп'ютерних, інтернетних та ін.), адже, на думку, О. Тищенко, «переосмислення певних категорій цієї мовознавчої галузі (лінгвостилістики. – А. П.) (наприклад, від дослідження тексту як продукту взаємодії всіх мовних рівнів до аналізу його як елемента взаємодії засобів різного типу, в т. ч. немовних, у порівняно новій і надзвичайно поширеній сфері онлайн-спілкування) є надзвичайно актуальним, зокрема у зв'язку з розвитком комп'ютерної лінгвістики й аналізом тексту її методами, розвитком комп'ютерної лексикографії, осмисленням тексту в електронному вигляді» [609, с. 366–367]. Вивчаючи стилістичні ресурси різних мовних рівнів, студенти добирають тексти із газет і журналів та аналізують, наприклад, стилістичні функції синонімів, антонімів, граматичних категорій різних частин мови, звертаючи увагу на відповідність нормам сучасної української літературної мови, вирізняють тропи й фігури стилістичного синтаксису тощо. Матеріалом для аналізу можуть бути газети й журнали закладів вищої освіти, веб-щоденники й блоги відомих осіб, персональні сторінки учителів української мови і літератури тощо.

Подеколи на заняттях зі стилістики доречно інтегрувати медійне й проектне навчання, використовуючи групові й колективні форми роботи: дібрати тексти однієї тематики з різних видань (інтернетних ресурсів, радіо- й телепередач та ін.), проаналізувати мовні засоби й узагальнити результати роботи за допомогою презентації. Студенти аналізують медійні тексти стосовно застосування мовних засобів створення образності; знаходять іншомовізми (ненормативну лексику, застарілі слова, сленгізми, жаргонізми), обґрунтовують їхню доцільність й пропонують (за змоги) питомо українські слова-замінники. Створення медійних текстів (продуктів) зорієнтовувалося на врахування типу, жанру й композиційних особливостей текстової організації, пізнавальної вартості, наявності професійно-педагогічної інформації та ін. Звертається увага на оволодіння нормами мовного оформлення медійних текстів (замітка, репортаж, стаття, повідомлення, реклама тощо). Здобувачі вищої освіти можуть

писати відгуки про телепередачу/радіопередачу, відтворювати інтерв'ю будь-якої тематики, записувати відеосюжети під час педагогічної практики й аналізувати їх з погляду використання мовних засобів, моделювати власну участь у форумах різноманітної тематики тощо. Студенти мають змогу писати тексти однієї тематики для різних адресатів, наприклад, щодо екологічних проблем сьогодення – для учнів середньої ланки, школярів старших класів, студентів, учителів. Апробація інформаційних матеріалів відбувається в університетських газетах, на офіційних сайтах закладів вищої освіти та ін.

Важливо спрямовувати майбутніх учителів-словесників на грамотне представлення будь-якої інформації в медійних засобах: написати рекламу фахового журналу («Дивослово», «Українська мова і література в школі», «Українська мова та література» та ін.), представити на сайті досвід роботи вчителя української мови й літератури, створити форум із обговорення сучасних аспектів реформування шкільної освіти й взяти в ньому активну участь, підготувати презентацію певного закладу загальної середньої освіти, створити текст інтернетного посту на сторінку в соціальних мережах, блогах, сайтах (до Дня вчителя, До Дня рідної мови) та ін. Студенти активно створюють креалізовані тексти (мотиватори, рекламні постери, афіші). Перебудова медійних текстів передбачає знаходження інформації (політичного, соціального, психологічного спрямування) й «адаптування» її для повідомлення, наприклад, школярам, тобто відбувалася зміна адресата. Наступний етап – порівняння використаних мовних засобів у текстах.

Вартісним є навчання майбутніх учителів української мови і літератури ефективної медійної комунікації й способів дотримання мережевого спілкувального етикету, що в подальшому посприє вихованню мовного смаку, формуванню толерантного спілкування й якнайбільшого врахування терапевтичних можливостей українського слова. Наприклад, студенти добирають приклади спілкування (на вибір – між друзями, одногрупниками, підлеглим і керівником, людей різного віку тощо) в будь-якій соціальній мережі й аналізують їх стосовно дотримання етикету спілкування. Особлива увага звертається на

мовні засоби вираження поваги / неповаги до співбесідника, ввічливості, національних аспектів добропристойності, а також словесні форми вітання, прощання, вибачення, запрошення, побажання тощо. Здобувачі вищої освіти визначають рівень дотримання мовного етикету, аналізують культуру спілкування. З цікавістю студенти укладають пам'ятки «Мовні норми мережевого спілкувального етикету» «Правила мережевого спілкувального етикету», «Шляхи мережевого етикетно-мовного самовдосконалення» та ін. Ефективними є різноманітні дискусії, наприклад, за публікацією «Етикет в Інтернеті: Чи потрібно залишатися ввічливими зі співрозмовником, якщо між вами кілометри?» (<http://blogosphere.com.ua/2008/07/16/web-etiquette/>), опрацювання й обговорення статей у фахових часописах: О. Тищенко «Первинна самопрезентація співрозмовника в Інтернет-спілкуванні: мовний аспект», «Стиль мови Інтернет-спілкування в Національному корпусі української мови», «Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта» та ін.

Застосування медійних продуктів надзвичайно ефективно для поліпшення професійних знань із лінгвістики й стилістики української мови й здійснення майбутньої педагогічної діяльності. Дослідження мови медійних текстів дозволяє якнайбільше простежити сучасні набутки лінгвостилістики й мовознавства. Студенти з'ясовують шляхи й способи грамотного використання сучасних медійних матеріалів у процесі вивчення стилістичних тем на уроках української мови. Ознайомлюючись із найновішими публікаціями щодо потлумачення стилістичних понять і явищ, вони пропонують способи пояснення цього матеріалу школярам. У процесі виконання стилістичних вправ здобувачі вищої освіти працюють з різними інтернетними ресурсами (часописи «Українська мова», «Культура слова», сайти, електронні варіанти підручників і посібників, лексикографічні видання, персональні сторінки, сайти й блоги відомих мовознавців і лінгвостилістів тощо). Популярними були рольові ігри на медійному матеріалі й моделі педагогічних ситуацій, наприклад, із проведення фрагменту уроку пояснення стилістичної теми за допомогою електронних презентацій або відеосюжетів.

Використані форми й прийоми роботи під час застосування медійних освітніх технологій уможливили формування професійної медійної компетентності студентів. Ключовими в медійній освіті є творчі завдання (з урахуванням міркувань О. Федорова [633]), зокрема імітаційні (підготовка оригінальних медійних текстів різних жанрів і видів – статті, репортажу, оголошення, реклами, відеосюжету та ін.), ситуативні (знімкування й запис аудіовізуального медійного тексту), образотворчо-імітаційні (виготовлення афіш, колажів, рекламних текстів).

У процесі впровадження медійних освітніх технологій майбутні вчителі-словесники навчаються культурі спілкування в медіа, інтерпретують, аналізують і оцінюють медійні тексти, засвоюють форми самовираження за допомогою медійної техніки, розвивають інформаційну культуру тощо. У студентів підвищується здатність критичного мислення, креативність, формуються комунікативні вміння й мовний смак.

Технології проектного навчання беззаперечно вважаються технологіями XXI століття [433, с. 66]. Теоретичні засади проектних технологій розробляли Є. Полат, О. Пометун, Г. Селевко, І. Сисоєва та ін. В українській лінгводидактиці ці питання студіювали З. Бакум, Н. Бондаренко, Л. Варзацька, Н. [М.] Голуб, Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Грона, Т. Груба, І. Демешко, Т. Донченко, О. Дуплійчук, К. Климова, О. Копусь, Л. Кратасюк, О. Кучерук, І. Нагрибельна, В. Нищета, Н. Остапенко, Л. Попова, Л. Проценко, Л. Рускуліс, О. Садовнікова, Н. Солодюк та ін.

Дослідники по-різному кваліфікують означене поняття – як технологію, як спосіб організації акту навчальної діяльності, як діяльність, як метод навчання, як комплексний спосіб навчання тощо. Ми погоджуємося з Н. Голуб, що використовуючи проекти на уроках української мови в загальноосвітніх навчальних закладів варто послуговуватися дефініцією *метод навчання* [105, с. 15], адже розмисли щодо проектної технології потребували б спеціальної перебудови освітнього процесу за логікою діяльності [387, с. 106]. Однак, зважаючи на вагомість і особливості використання проектів у освітньому процесі

закладів вищої освіти, розглядаємо їх як перспективну технологію навчання, якій притаманні цілісність, інтерактивність, суб'єкт-суб'єктні відношення, наявність елементів наукового дослідження. Перераховане уповажнює на висновок про високу ефективність технології проектного навчання на заняттях у вищій школі. Н. Бондаренко фаховито стверджує щодо недостатнього освоєння потенціалу проектної методики, зокрема категорійну й термінологічну строкатість, фрагментарність у застосуванні й нереалізованість у навчальних виданнях та ін. [59, с. 37]. Проаналізувавши визначення поняття *проектна технологія*, спираємося в роботі на тлумачення, запропоноване Г. Селевком [514, с. 145–146]. Услід за ним розглядаємо *проектну технологію* як навчальну діяльність, яка базується на розробленні й створенні студентами конкретного результату, якому притаманна суб'єктивна або об'єктивна новизна і практична значущість, та його публічній презентації.

Сьогодні відомі класифікації проектів за різними критеріями (О. Пехота, Є. Полат, М. Бухаркіна та ін. [400; 433], О. Горошкіна, Н. Солодюк). Однак ми маємо сумніви щодо виокремлення творчих проектів, адже в сучасних умовах розвитку й реформування освітянської галузі кожен проект повинен бути творчим і пошуковим. Про це небезпідставно стверджує Є. Полат і запевнює, що будь-який проект потребує творчого підходу [376, с. 72].

Ураховуючи дослідження науковців, виокремлюємо такі види проектів: 1) за домінують діяльністю – теоретично-інформаційні, науково-дослідницькі, прикладні (практично зорієнтовані) проекти; 2) за змістом – монопроекти, міждисциплінарні проекти; 3) за кількістю учасників – індивідуальні, групові, колективні; 4) за тривалістю виконання – короткотривалі, середньої тривалості, довготривалі; 5) за типами учасників – внутрішні (студенти одного закладу вищої освіти), регіональні (студенти різних закладів вищої освіти одного міста), всеукраїнські (студенти різних закладів вищої освіти України), міжнародні (студенти українських і закордонних закладів вищої освіти).

На думку О. Пехоти, «Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю

методів, прийомів, засобів» [400, с. 150], тому вважаємо доцільним застосовувати її в процесі вивчення майбутніми вчителями-словесниками стилістики української мови. Завдання проектної діяльності зі стилістики полягає в поглибленні студентами теоретичних знань із дисципліни, формуванні вмінь розв'язувати суперечливі наукові проблеми, удосконаленні вмінь студентів здійснювати інформаційний пошук за доступними джерелами, виконанні стилістичного аналізу текстів різних функційних стилів, жанрів і типів та ін.

Опрацювання наукової літератури та урахування власного досвіду науково-педагогічної діяльності дали змогу вирізнити підготовчий, початковий пошуково-планувальний, основний виконавський, завершальний презентувально-рефлексійний і підсумковий етапи роботи над створенням проектів (додаток Ф.4).

На думку О. Дуплійчук, «Участь студентів-філологів у проектно-комунікативній діяльності і безпосередньо створення особистісно значущих продуктів сприяють виникненню нових навчальних результатів, що виражається в подальшому розвитку навчальних та комунікативних вмінь, мовного і мовленнєвого досвіду» [166, с. 21]. Проектні технології уможливають збільшення обсягу знань студентів і набуття вмінь послуговуватися цією технологією в майбутній педагогічній діяльності. Ми погоджуємося з Т. Грубою щодо важливості забезпечення на занятті переконливої мотивації самостійної й колективної діяльності, інтегруванні навчального матеріалу, формуванні пошукових умінь і навичок та створенні «ситуації успіху» [135].

Схарактеризуємо види проектів зі стилістики української мови. На означення теоретично-інформаційних проектів Є. Полат використовує дефініції *інформаційні*, або *ознайомлювально орієнтовані* [376, с. 72]. Мета цього різновиду проектів – здійснення студентами інформаційного пошуку в різних джерелах, аналіз і узагальнення інформації, висновкування. Важливою тут є аналітична робота студентів, вміння порівнювати інформацію, віддзеркалювати різні погляди науковців, опрацьовувати найновішу літературу, зокрема й іноземними мовами. Орієнтовні теми: «Відомі українські лінгвостилісти», «Діяльність Івана Огієнка в царині стилістики української мови» тощо. Цей вид

проектів, переважно, передбачає колективну або групову діяльність здобувачів вищої освіти.

Науково-дослідницькі проекти зі стилістики передусім потребують визначення викладачем актуальних тем. Зокрема, це стосується дослідження лінгвостилістичних особливостей (на різних рівнях – фонетично-стилістичному, лексично-стилістичному, граматично-стилістичному) мовотворчості письменників Поділля (М. Годованця, Н. Кащук, В. Нечитайло та ін.), сучасних письменників, стилістичні особливості творів яких недостатньо досліджені (М. Дзюба, О. Кузів, О. Ірванець, Г. Тарасюк та ін.), нових художніх творів відомих письменників. Проекти такого виду мають відповідати вимогам до наукових досліджень, зокрема щодо послуговування методами наукового дослідження стилістики. На думку Є. Полат, в цих проектах повинні вирізнятися актуальність, мета й завдання, об'єкт і предмет, матеріал дослідження, методи дослідження, визначення нерозв'язаних проблем для подальших перспектив [376, с. 71].

Прикладні (практично зорієнтовані) проекти зі стилістики спрямовані на результат діяльності студентів і враховують їхні соціальні інтереси [376, с. 73]. Вони стосуються роботи із дотримання норм сучасної української літературної мови й стильових норм у текстах різних функційних стилів, жанрів і типів. Наприклад, аналіз мовних засобів різних рівнів у регіональних газетах тощо. Цікаво досліджувати стилістичні особливості мовлення певного українського політика або посадовця, аналізувати утилітарний текст тощо.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти України ефективним засобом самостійної навчальної діяльності студентів є технологія проектного навчання, зорієнтована на застосування актуалізованих знань і засвоєння нових для активної участі в проектувальній діяльності [447]. Під час використання проектних технологій навчання здобувачі вищої освіти мотивуються до вивчення й дослідження лінгвостилістичних проблем, поєднують теоретичні знання з набуттям практичних умінь, самостійно застосовують знання, орієнтуються в інформаційних джерелах, розвивають критичне мислення й креативність.

Технологія модульного навчання відповідає загальному модернізуванню вищої освіти в Україні, адже з 2004 року в закладах вищої освіти України розпочалося впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (пізніше – європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи). У педагогіці й дидактиці модульний підхід до навчання досліджували А. Алексюк, А. Андрущук, І. Богданова, В. Вітвицька, В. Журавський, М. Згуровський, Е. Лузік, В. Нагаєв, П. Сікорський, М. Фіцула, Д. Чернілевський, П. Юцявічене та ін. В українській лінгводидактиці на ці питання опосередковано звертали увагу І. Демешко, І. Дроздова, О. Кардащук, В. Коваль, Л. Кричун, О. Кульбабська, О. Кучерук, Н. Остапенко, Л. Паламар, О. Семенов, В. Сидоренко та ін. Означені студії засвідчують невизначеність у термінології: *модульно-компетентнісний підхід, модульне навчання, модульний підхід, технологія модульного навчання, модульна система організації навчального процесу, принцип модульного навчання, модульний принцип навчання, модульно-розвивальна технологія, модульна технологія навчання* тощо.

У дослідженні послуговуємося дефініцією *технологія модульного навчання*, під якою розуміємо вивчення стилістики майбутніми учителями української мови і літератури, за якого зміст навчання складають логічно завершені гнучкі блоки (модулі, змістові модулі), а перевага надається самостійному опрацюванню навчального матеріалу в зручному для студентів темпі.

І. Дроздова упевнена, що «принцип модульності вимагає розподілу і структурування навчального матеріалу з дисципліни (у нашому випадку української мови для формування професійного мовлення студентів нефілологічного профілю), контроль та діагностування знань і вмінь від рівня засвоєння та індивідуальних здібностей студентів» [162, с. 165]. Аспекти модульного підходу відбиті в навчальних і робочих програмах дисципліни «Стилїстика української мови» й інформаційному та навчально-методичному забезпеченні курсу. Дотримання модульного підходу під час вивчення стилістики передбачає реагування на сучасні запити суспільства, що призводить до акцентування на окремих темах, зміни кількості годин на вивчення того чи того

навчального матеріалу, додавання інноваційних досліджень щодо вивчення дисципліни тощо. Важливо, що студенти самостійно починають здобувати знання за допомогою не тільки паперових джерел, а й різних інформаційних ресурсів.

Особливостями технології модульного навчання стилістики є чітке структурування навчального матеріалу за змістовими модулями; варіативність і динамічність (можливості зміни змісту навчання з огляду на потреби ринку праці) навчання, «індивідуальна» швидкість опанування навчальним матеріалом; пріоритетність самостійної роботи; технологічність та інноваційність; індивідуальні науково-дослідницькі завдання; врахування можливостей і запитів студентів; паритетне спілкування викладача й студентів; усвідомлена перспектива; діагностичність; вільний доступ до інформаційних ресурсів тощо. За цієї технології індивідуалізується навчання, адже студенти самостійно визначають траєкторію опанування знань за допомогою ознайомлення з навчально-методичним забезпеченням дисципліни. Відтак визначають наступність і поступовість процесу вивчення, а надто щодо співвідношення обсягу навчального матеріалу, що засвоюється на аудиторних заняттях, під час самостійної роботи, ознайомлюються із критеріями та нормами оцінювання знань і розподілу балів за окремими видами робіт.

Продуктивними є проблемно-дослідницькі технології й технології поетапного навчання, частково віддзеркалені в підрозділах 3.3 і 4.1.

Отже, застосування під час засвоєння стилістики української мови технологій навчання сприяє оновленню освітнього процесу, ефективності стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, гарантує вищу результативність, виявляє творчі здібності студентів та ін.

Висновки до четвертого розділу. Потреби сучасного суспільства в педагогічних працівниках нової генерації з інноваційним типом мислення заактуалізовує зміни в підходах до організації й проведення навчальних занять, потребує урізноманітнення їх змістового й методичного наповнення.

Узагальнення теоретичних напрацювань і власний досвід науково-

педагогічної діяльності дали змогу схарактеризувати особливості організації підготовчого, вступного, початкового, основного й завершального етапів лекційних занять зі стилістики української мови, а також окреслити вимоги (щодо структури, змісту, видів співпраці викладача й студентів), які сприятимуть ефективності занять такого виду. Необхідним визнано випереджальне професійне спрямування на лекційних заняттях, зокрема ознайомлення із аспектами вивчення стилістичних явищ у закладах загальної середньої освіти. Лекційний матеріал повинен великою мірою відповідати очікуванням і потребам студентів, зорієнтовуватися на майбутню професійно-педагогічну діяльність. Сьогодні виникла потреба залучати студентів до активного пізнавального процесу, стимулювати застосування отриманих знань на практиці, сприяти співпраці під час розв'язання різноманітних проблем, а також дозволяти висловлювати й аргументувати особисті думки й міркування. Активний пошук і випробування різних форм проведення лекцій призвів до використання таких сучасних різновидів, як проблемні лекції, лекції-конференції та прес-конференції, бесіди, диспути, інтегровані й бінарні, паралельного мікрОВикладання, провокування, лекції за технологіями «перевернене навчання» і «випереджальне навчання», візуалізації та ін.

Питання осучаснення практичних занять розв'язується за допомогою створення нового освітнього середовища, зокрема урізноманітнення методів і прийомів, виконання групових та індивідуальних завдань, організації самостійної роботи студентів, наявності науково-дослідницького й професійно зорієнтованого складників, чітко продуманої системи контролю рівня знань, розвитку лінгвокреативності студентів, формування мотиваційного спрямування й орієнтування на потреби студентів (студентоцентроване навчання) тощо.

Вивіщення в процесі навчання стилістики самостійної та індивідуальної роботи студентів, творчого підходу до розв'язання стилістичних проблем, формування вмінь критично мислити призвели до потреби проведення лабораторних занять зі стилістики української мови. Цей вид занять передбачає спеціальне стилістичне вправляння студентів в процесі індивідуальної

самостійної дослідницької роботи під керівництвом викладача із виконання стилістичного аналізу тексту, редагування текстів різних стилів і жанрів, стилістичного конструювання тощо.

Стилістичне вправління потлумачуємо як систематичне, спеціальне, цілеспрямоване й повсякчасне вдосконалення студентами стилістичних умінь і навичок та вироблення стилістичної компетентності за допомогою використання різних форм роботи.

Лабораторні заняття уможливають реалізацію особистісно-індивідуальної стратегії навчання, сприяють індивідуалізації процесу засвоєння стилістики й стимулюють науково-дослідницькі пошуки. Перевагами лабораторних занять є пришвидшення процесу засвоєння студентами теоретичного матеріалу, узагальнення, систематизації, закріплення й поглиблення знань зі стилістики, вироблення практичних умінь і навичок. Вони є своєрідним засобом контролю й самоконтролю отриманих знань.

Визнано доцільним на заняттях зі стилістики української мови поєднувати методи навчання стилістики (загальні й спеціальні) й методи наукового стилістичного дослідження. Зважаючи на студії українських і зарубіжних лінгводидактів щодо використання спеціальних методів навчання стилістики, а також доповнюючи їх методами наукового дослідження стилістики, прийнятною виявилася така класифікація методів: спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз тексту, стилістичне редагування тексту, стилістичне конструювання (створення) тексту, стилістичне реконструювання (перебудова) тексту, «слово-образ», аперцепційне декодування тексту та ін.

Метод спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць скласифіковано за обсягом об'єкта спостереження, за стильовими, типологічними й жанровими особливостями об'єкта стилістичного спостереження; колоритом (тональністю) текстів; характеристиками й сутністю мовних одиниць; формами роботи студентів у процесі організації спостереження; стилістичним забарвленням мовних одиниць. Метод стилістичного експерименту

характеризується за специфікою спрямування і способом добору текстів. Його етапами є спостереження за поданим авторським текстом; підстановка або спеціальний добір синонімічних варіантів; визначення, зіставлення, порівняння й потлумачення змін у смислових і експресивних відтинках мовних одиниць і сприйманні тексту загалом; висновки про доцільність – недоцільність здійснених підстановок.

Узагальнюючи погляди науковців, кваліфікуємо стилістичний аналіз тексту як метод вивчення стилістики, що передбачає характеристику функціонування в тексті мовних засобів (фонетичних, лексичних, граматичних) і визначення стильової й стилістичної своєрідності тексту. В основу класифікації стилістичного аналізу тексту покладено такі критерії: повнота виконання, спосіб використання, форма виконання, лінгвістичні рівні, функційні стилі, особливості застосування набутоків сучасної лінгвістики тощо. Дослідження ефективності застосування методу стилістичного аналізу тексту довело необхідність залучення знань із лінгвокультурології, прагмалінгвістики, когнітивної й комунікативної лінгвістики, відтак виокремлено його види за особливостями застосування набутоків сучасної лінгвістики – стилістично-когнітивний, стилістично-історичний, стилістично-лінгвоекологічний, стилістично-дискурсивний, стилістично-прагматичний, стилістично-комунікативний, стилістично-психолінгвістичний аналіз.

Стилістичне редагування розглянуто як метод навчання стилістики, спрямований на закріплення теоретичних знань зі стилістики й оволодіння вміннями здійснювати редагування чужих і власних текстів (саморедагування). Метод стилістичного конструювання тексту скласифікований за обсягом, метою проведення, ступенем самостійності студентів, функційними стилями, формою виконання, способом викладу думок (типом мовлення), місцем виконання. Метод стилістичного реконструювання тексту – це його перебудова з певною метою або за певними завданнями. Метод «слово-образ» передбачає виявлення в художньому тексті системи мовних засобів реалізації образно-естетичної функції художнього стилю. Метод аперцепційного декодування тексту полягає в

здійсненні декодування структури тексту (зокрема, поетичної) за допомогою сприйняттєво-пізнавального й динамічного аспектів з урахуванням внутрішньотекстового й позатекстового досвіду реципієнта.

Спеціальні вправи зі стилістики української мови скласифіковано за етапами стилістичної підготовки (супровідні й спеціальні), змістом програмового матеріалу (загальностилістичні й рівневостилістичні), видами стилістичних умінь і навичок (стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві й стилістично-комунікативні). Ефективному впровадженню методичної системи навчання стилістики сприяють інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, медійноосвітні, проблемно-дослідницькі технології навчання, а також технології модульного й проектного навчання.

РОЗДІЛ 5

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ СТИЛІСТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

5.1. Зміст і структура експериментально-дослідного навчання за розробленою методикою

Перевірка ефективності теоретичних положень дослідження, обґрунтованих у попередніх розділах дисертації, передбачає організацію й проведення експериментально-дослідної роботи.

Попередня підготовка з планування експериментально-дослідного навчання спрямовувалася на з'ясування прогнозованого результату, мети й завдань експериментальної роботи; місця (закладів вищої освіти) й учасників експерименту; етапів проведення дослідження; змісту експериментальної роботи; методів й умов проведення педагогічного експерименту; якісної характеристики учасників експерименту; показників, критеріїв і рівнів оцінювання результатів дослідження; процедури обробки й інтерпретації отриманих даних.

Прогнозований результат експериментального навчання за розробленою методикою – сформованість у майбутніх учителів-словесників знань, умінь і навичок зі стилістики української мови, лінгвокреативність студентів та готовність навчати стилістики учнів закладів загальної середньої освіти й здійснювати мовленнєве виховання сучасного українського суспільства.

Основна мета експерименту – перевірити ефективність розробленої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури й підтвердити достовірність гіпотези, яка ґрунтувалася на припущенні про залежність ефективності методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури від моделювання змісту навчання, впровадження поетапної стилістичної підготовки, оптимального добору принципів, форм, методів, засобів і технологій навчання.

Загальну гіпотезу конкретизовано в часткових, за якими навчання

стилістики майбутніх учителів української мови і літератури буде ефективним, якщо: 1) здійснювати неперервну й системну поетапну стилістичну підготовку на основі використання сучасних принципів навчання; 2) удосконалювати зміст навчання стилістики з урахуванням історично-мовного, лінгвоекотологічного, лінгвокогнітивного, лінгвосинергетичного та інших компонентів, спроектованих на умови навчання в сучасному закладі вищої освіти; 3) здійснювати навчання стилістики на дослідницьких засадах; 4) упроваджувати систему спеціальних вправ зі стилістики української мови, спрямовану на вироблення стилістичних умінь, формування мовного смаку, мовної гнучкості студентів, розвиток їхньої лінгвістичної креативності; 5) застосовувати продуктивні технології навчання стилістики, зорієнтовані на формування інформаційно-комунікаційної та естетичної культури, стилістичне чуття майбутніх учителів-словесників.

Відповідно до мети й загальної гіпотези дослідження визначено такі завдання експерименту:

- 1) вивчити стан навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти України;
- 2) виявити початковий рівень знань, умінь і навичок зі стилістики української мови в майбутніх учителів-словесників;
- 3) ознайомитися з інформаційним обсягом дисципліни «Стилістика української мови», розробити й апробувати вдосконалені авторські програми навчальної дисципліни;
- 4) розробити й обґрунтувати модель методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури;
- 5) виявити, обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов реалізації методичної системи навчання стилістики української мови;
- 6) визначити ефективні форми, методи, засоби, технології навчання стилістики української мови для закладів вищої освіти;
- 7) перевірити ефективність розробленої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури;

- 8) опрацювати й проаналізувати результати експериментального навчання;
- 9) скорегувати теоретичні й методичні рекомендації щодо навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти.

Організуючи експериментальну роботу, ми брали до уваги, що розроблення методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів-словесників здійснюватиметься на засадах особистісно зорієнтованого й діяльнісно-компетентнісного підходів (з урахуванням науково-дослідницького й професійно зорієнтованого) шляхом використання системи методів навчання стилістики в закладах вищої освіти, упровадження загальної та спеціальної підсистеми стилістичних вправ, застосування технологій навчання, спрямованих на набуття студентами стилістичної компетентності.

Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 38/18 від 22.05.2018 р.), Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 171/1 від 15.06.2018 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 243 від 17.05.2018 р.), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 1/602 від 25.05.2018 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 05/309 від 23.05.2018 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 1/714 від 13.09.2018 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 273-н від 10.09.2018 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1135-33/03 від 14.09.2018 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка № 1-7/661 від 26.09.2018 р.). До експериментального навчання залучалися студенти освітніх ступенів «бакалавр», «магістр» і освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) (до 2015 р. – напрям підготовки 6.020303 Філологія*. Українська мова і література).

Дослідження проведено поетапно впродовж 2010–2018 рр. (табл. 5.1). На першому (підготовчому) етапі педагогічного експерименту (2010–2011 н.р.)

теоретично осмислено тему, проаналізовано наукову літературу з психології, психолінгвістики, педагогіки, дидактики, лінгводидактики, лінгвістики, лінгвостилістики; узагальнено досвід навчання стилістики в закладах вищої освіти, зокрема розглянуто стандарти вищої освіти, освітньо-професійні програми, навчальні плани закладів вищої освіти, навчальні й робочі програми дисципліни «Стилістика української мови». На цьому етапі окреслено суперечності між існуючою практикою навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури та сучасними вимогами суспільства, визначено й конкретизовано вихідні положення, об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання й методи дослідження, розроблено методику констатувального етапу експерименту. До того ж внесено зміни й доповнення до робочої програми навчальної дисципліни «Стилістика української мови», вдосконалено комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (зокрема, конспекти лекцій, плани практичних занять і методичні рекомендації з їх проведення, методична документація для організації самостійної роботи студентів, завдання поточного й підсумкового контролю та методичні рекомендації щодо їх виконання, методичні вказівки до виконання дипломних робіт, завдання для післятестастійного моніторингу знань і вмінь з навчальної дисципліни, схема нарахування балів студентам тощо), видано друком навчальні й навчально-методичні посібники для експериментального навчання й інше.

Таблиця 5.1

Етапи педагогічного експерименту

№ з/п	Етап експерименту й термін реалізації	Зміст етапу	Методи наукового дослідження
1.	Підготовчий етап (2010–2011 н.р.)	<ul style="list-style-type: none"> • теоретичне осмислення теми наукового дослідження; • аналіз наукової літератури з психології, психолінгвістики, педагогіки, дидактики, лінгводидактики, лінгвістики, лінгвостилістики; • окреслення суперечностей між існуючою практикою навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури та сучасними вимогами суспільства; • визначення й конкретизування 	<ul style="list-style-type: none"> • вивчення наукової літератури, нормативних, розпорядчих та інструктивно-методичних документів; • аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення й інші; • вивчення й узагальнення науково-

№ з/п	Етап експерименту й термін реалізації	Зміст етапу	Методи наукового дослідження
		<p>вихідних положень, об'єкта, предмета, гіпотези, завдань й методів дослідження;</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення експериментальної бази дослідження; • розроблення методики констатувального експерименту; • внесення змін й доповнень до робочої програми навчальної дисципліни «Стилістика української мови»; • вдосконалення комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни; • видання навчальних і навчально-методичних посібників для експериментального навчання тощо 	<p>педагогічного досвіду роботи викладачів</p>
2.	<p>Констатувальний етап (2011–2012 н.р.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • осмислення гіпотези дослідження; • розроблення критеріїв і показників експериментального навчання; • проведення діагностики й проміжних зрізів для виявлення рівнів сформованості знань, умінь і навичок зі стилістики; • анкетування студентів, викладачів стилістики закладів вищої освіти, вчителів української мови і літератури закладів загальної середньої освіти; • вивчення існуючої системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти України; • ознайомлення із планами-конспектами уроків української мови із вивчення стилістичних тем, підготовлених студентами під час педагогічної практики; • відвідування й аналіз уроків української мови студентів у процесі педагогічної практики; • аналіз наукових робіт (курсівих і дипломних) студентів зі стилістики української мови; • визначення лінгводидактичних засад методичної системи навчання стилістики української мови; • розроблення програми експериментального навчання; • створення моделі методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз документації закладів вищої освіти України щодо вивчення дисципліни «Стилістика української мови»; • спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти; • вивчення й узагальнення науково-педагогічного досвіду роботи викладачів; • опитування, бесіди, анкетування; • вивчення письмових, творчих і модульних контрольних робіт студентів; • моделювання методичної системи навчання; • аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення й інші; • тестування; • оцінювання й самооцінювання; • педагогічний експеримент; • статистичні методи
3.	<p>Формувальний етап (2012–2017 н.р.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • апробування методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури; • забезпечення відповідних педагогічних умови для ефективного 	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення й інші;

№ з/п	Етап експерименту й термін реалізації	Зміст етапу	Методи наукового дослідження
		функціонування методичної системи навчання стилістики й розроблення заходів щодо її реалізації; <ul style="list-style-type: none"> • аналіз динаміки формування стилістичних знань і вмінь студентів та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти; • опитування, бесіди; • тестування; • оцінювання й самооцінювання; • вивчення письмових, творчих і модульних контрольних робіт студентів; • педагогічний експеримент; • статистичні методи
4.	Контрольний етап 2017–2018 н.р.	<ul style="list-style-type: none"> • перевірка ефективності запропонованої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури; • визначення рівня знань, умінь і навичок студентів за результатами експериментального навчання; • проведення кількісно-якісного аналізу здобутих результатів формувального експерименту; • урахування пропозицій і відгуків викладачів закладів вищої освіти щодо доцільності методичної системи навчання стилістики; • коригування комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни «Стилiстика української мови»; • узагальнення результатів дослідження; • формулювання висновків щодо експериментально-дослідного навчання 	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, систематизація, порівняння, узагальнення й інші; • спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти; • тестування; • оцінювання; • статистичні методи

Другий (констатувальний) етап педагогічного експерименту (2011–2012 н.р.) передбачав розроблення критеріїв і показників експериментального навчання, проведення діагностики й проміжних зрізів для виявлення рівнів сформованості знань, умінь і навичок зі стилістики в майбутніх учителів української мови і літератури. Мета констатувального етапу експерименту – вивчення наявної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти України. З урахуванням результатів констатувального етапу експерименту визначено лінгводидактичні засади методичної системи навчання стилістики української мови, розроблено програму експериментального навчання, а також модель методичної системи навчання

стилістики майбутніх учителів української мови і літератури із використанням ефективних підходів, принципів, методів, прийомів, засобів і технологій тощо.

Третій (формувальний) етап (2012–2017 н.р.) спрямовувався на доведення впливу визначених чинників на процес навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти. Тут застосовано спеціально розроблену методичну систему навчання стилістики, спрямовану на підвищення ефективності стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури.

Четвертий (контрольний) етап дослідження (2017–2018 н.р.) пов'язаний із перевіркою ефективності запропонованої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, зокрема визначенням рівня знань, умінь і навичок студентів за результатами експериментального навчання, проведенням кількісно-якісного аналізу здобутих результатів формувального етапу експерименту, урахуванням пропозицій і відгуків викладачів закладів вищої освіти щодо її доцільності. На цьому етапі внесено корективи до комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни «Стилістика української мови», узагальнено результати дослідження, сформульовано висновки, які загалом підтвердили гіпотезу дослідження.

У процесі експериментального навчання було використано теоретичні, емпіричні й статистичні методи педагогічного дослідження.

В аспекті нашої роботи припускаємо, що навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури за запропонованою методикою буде ефективним за таких умов: наявність ґрунтовних знань із сучасної української літературної мови та з інших лінгвістичних, загальноосвітніх і літературознавчих дисциплін; дотримання послідовності, системності й наступності в навчанні стилістики української мови на основі особистісно зорієнтованого й діяльнісно-компетентнісного підходів і використання сучасних принципів навчання; урахування сучасних набутків лінгвістики загалом і лінгвостилістики зокрема, особливостей динаміки стилістичної системи, інтегративних аспектів стилістики та її метадисциплінарності; введення до змісту навчання історично-мовних, лінгвоекологічних, лінгвокогнітивних, лінгвосинергетичних й інших

компонентів; застосування на заняттях автентичних текстів і реальної автентичної комунікації (професійно-педагогічної й побутової); використання ефективних методів, прийомів, засобів і технологій навчання стилістики української мови й розроблення системи спеціальних стилістичних вправ; повсякчасного привернення уваги до формування мовного смаку студентів, розвитку їхньої лінгвістичної креативності, інформаційно-комунікаційної й естетичної культури, стилістичного чуття й мовної гнучкості.

Отже, метою експериментально-дослідного навчання є перевірка ефективності розробленої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури й підтвердження достовірності гіпотези. Визначено й докладно схарактеризовано завдання підготовчого, констатувального, формувального й контрольного етапів педагогічного експерименту.

5.2. Організація констатувального етапу педагогічного експерименту

Мета констатувального етапу експериментально-дослідного навчання:

1) схарактеризувати стан засвоєння стилістики української мови майбутніх учителів-словесників у закладах вищої освіти, зокрема проаналізувати документацію закладів вищої освіти України (освітньо-професійні програми, навчальні плани, навчальні програми, робочі навчальні програми, плани практичних занять, курси (конспекти лекцій), журнали обліку роботи академічних груп тощо), ознайомитися із звітними матеріалами педагогічної практики (планами-конспектами уроків), курсовими й дипломними роботами здобувачів вищої освіти зі стилістики; з'ясувати думку суб'єктів освітнього процесу (викладачів, студентів, учителів української мови і літератури) про організацію вивчення курсу за допомогою проведення анкетування;

2) визначити рівень знань і вмінь студентів зі стилістики української мови через виконання діагностувальних завдань.

Для з'ясування думок викладачів, учителів української мови і літератури та

студентів про особливості викладання дисципліни «Стилістика української мови» в закладах вищої освіти й шляхи покращення якості стилістичної підготовки майбутніх учителів-словесників на констатувальному етапі експериментального дослідження проведено анкетування (анкети подано в додатках X.1 – X.3, аналіз результатів анкетування – у додатку X.4).

На базі експериментальних закладів вищої освіти проведено констатувальний зріз (діагностувальні завдання) зі студентами спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) (на момент проведення зрізів – напрям підготовки 6.020303 Філологія*. Українська мова та література) на першому (початок навчання на освітньому ступені «бакалавр») й четвертому (після вивчення дисциплін «Стилістика української мови» і «Методика навчання української мови») курсах. До того ж аналізувався рівень написання планів-конспектів уроків української мови з вивчення стилістичних тем, проведених студентами під час педагогічної практики, а також виконання наукових робіт (курсівих і дипломних) зі стилістики української мови.

Мета виконання діагностувальних завдань студентами першого курсу (I семестр) – встановити початковий рівень знань і вмінь зі стилістики української мови. Перевірка переважно стосувалася сформованості в студентів власне стилістичних (спеціальних стилістичних) умінь, зокрема стилістично-мовних: стилістично-фонетичні, стилістично-лексичні (власне стилістично-лексичні, стилістично-фразеологічні), стилістично-граматичні (стилістично-словотвірні, стилістично-морфологічні, стилістично-синтаксичні), а також стилістично-мовленнєвих. Діагностувальні завдання студентів першого курсу спрямовувалися на відтворення знань, які вони засвоїли на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти (додаток X.5).

Складниками констатувального зрізу були завдання трьох видів: тестові (з вибором однієї правильної відповіді, із зазначенням істинного або хибного висловлювання й завдання на увідповіднення), редагування речень і конструювання текстів. Теоретичні питання стосувалися стилістичним тем, які вивчалися на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти,

зокрема: особливості функційних стилів української мови (розмовний, науковий, художній, публіцистичний, офіційно-діловий): сфера використання, жанри, особливості мовних засобів; стилістичне використання засобів фонетики, лексикології, фразеології, словотвору, морфології, синтаксису в текстах художнього стилю.

Завдання констатувального зрізу студентів четвертого курсу – виявити рівень знань і вмінь студентів після засвоєння стилістики української мови й методики навчання стилістики та спрогнозувати перспективні шляхи підвищення якості стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури. Тут важливими були не лише власне стилістичні (спеціальні стилістичні) вміння, а й стилістично-методичні (професійно зорієнтовані) та стилістичні науково-дослідницькі. Четвертокурсники виконували тестові завдання, писали повний стилістичний аналіз тексту, конструювали текст (есе), укладали план-конспект уроку української мови з вивчення стилістичних тем. Приклади діагностувальних завдань для студентів четвертого курсу подано в додатку Х.6.

Академічні групи студентів першого курсу спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) експериментальних навчальних закладів були поділені на експериментальні (ЕГ) – 183 особи й контрольні (КГ) – 169 осіб. Рівень стилістичної підготовки в цих групах спостерігався й зіставлявся до початку експерименту й після його завершення, що уможливило порівняння вихідних і кінцевих характеристик методичної системи навчання стилістики української мови й дозволило висновкувати про її ефективність. Одержані під час експериментального навчання дані чітко фіксувалися й аналізувалися.

На підставі кількісного аналізу діагностувальних зрізів, виконаних студентами першого курсу, було визначено показники рівнів сформованості стилістичних знань і вмінь, оволодіння розумовими операціями, досвіду творчої діяльності й самостійності оцінних суджень щодо завдань різного виду. Здобувачі вищої освіти краще впоралися з тестовими завданнями й написанням есе, важчим для них виявилось редагування речень (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

**Результати виконання завдань констатувального зрізу
студентами першого курсу (у %)**

Групи \ Рівні	Високий	Достатній	Середній	Елементарний
Виконання тестових завдань				
КГ	6	33	49	12
ЕГ	4	32	46	18
Редагування речень				
КГ	2	12	57	29
ЕГ	2	10	60	28
Написання есе				
КГ	5	25	49	21
ЕГ	3	22	52	23

Під час оцінювання редагування текстів узято до уваги такі показники: знання норм сучасної української літературної мови (орфографічних, лексичних, граматичних, стилістичних, стильових й інших) та уміння визначати відхилення від норми; віднаходити й виправляти помилки різних видів, зокрема стилістичні; враховувати комунікативну доцільність і точність вибору мовних засобів, усталену в певній сфері й ситуації спілкування; усувати неточні, двозначні висловлення; урізноманітнювати застосовані мовні засоби, лексичний склад висловлення; забезпечувати мовну єдність функційного стилю; доцільно вибирати стилістичний колорит; виявляти й усувати порушення логічних зв'язків у текстах різних функційних стилів, типів і жанрів тощо.

Есе, написані студентами, оцінювалися з огляду на:

– зміст – відповідність визначеній темі; наявність власних, аргументованих поглядів, особистого ставлення й авторських суджень; уміння формулювати проблему; критично оцінювати наявні погляди; дотримуватися визначеної композиції, логічної єдності, зв'язності, цілісності й послідовності викладу думок; створювати ефект розмови; критично й незалежно (водночас коректно й виважено) оцінювати наявні дані, погляди, позиції, аргументи; формулювати висновки; розуміти й установлювати зв'язки між ключовими проблемами;

– мовне оформлення – креативність і оригінальність стилю висловлень; чіткість, ясність, виразність мовлення; вдалий добір мовних засобів, різноманітна

синтаксична будова висловлень, ступінь стилістичної довершеності; образність, емоційність, афористичність; грамотність (дотримання норм сучасної української літературної мови, наявність орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних і стилістичних помилок);

– змістову й стилістичну єдність.

Результати виконання діагностувальних завдань констатувального зрізу студентів першого курсу зі стилістики української мови подано в табл. 5.3 і на рис. 5.1.

Таблиця 5.3

**Узагальнені показники написання констатувального зрізу
студентами першого курсу (у %)**

Рівні Групи	Високий	Достатній	Середній	Елементарн ий
КГ	4	23	52	21
ЕГ	3	21	53	23

У процесі вхідного діагностування рівня знань, умінь і навичок студентів першого курсу зі стилістики української мови з'ясовано, що відповідаючи на теоретичні питання, студенти першого курсу переважно володіють знаннями про загальні ознаки функційних стилів української мови (сфера використання, основне призначення, підстили, загальні вимоги структури текстів), однак утрудненням для здобувачів вищої освіти є питання щодо визначення жанрів окремих функційних стилів, а надто – основних мовних ознак. Студентам було важко визначати тропи й фігури стилістичного синтаксису. Переважали помилки, які стосувалися питань фонетичної стилістики (визначення засобів милозвучності української мови, віднаходження порушень фонетично-стилістичних форм української мови й інші). Труднощі викликало визначення стилістичної ролі словотвірних, морфологічних і синтаксичних засобів.

Під час оцінювання планів-конспектів уроків української мови із вивчення стилістичних тем студентів четвертого курсу увагу звернено на відповідність типу й структури уроку дидактичній меті й логіці освітнього процесу, послідовність етапів уроку і їх зв'язок, раціональний розподіл часу, застосування

методів і прийомів навчання та форм роботи, добір системи стилістичних вправ, використання дидактичного матеріалу (його естетична вартісність і відповідність соціокультурній змістовій лінії) й інше. До того ж урахували розуміння майбутніми вчителями-словесниками специфіки вивчення стилістики учнями 5–9 класів і 10–11 класів, а також не залишали непоміченими мовні помилки різних видів.

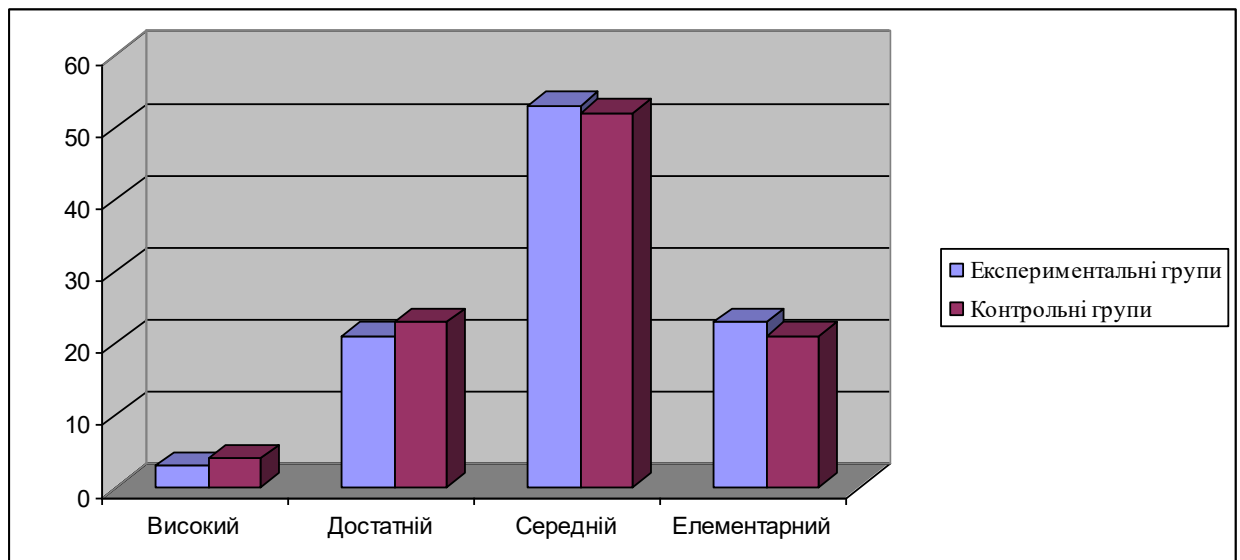

Рис. 5.1. Результати констатувального зрізу студентів першого курсу

У процесі оцінювання стилістичного аналізу тексту зважали на вміння студентів розпізнавати стилістично марковані мовні одиниці, декодувати і аналізувати їх з погляду виразовості й виконуваних стилістичних функцій; грамотно послуговуватися лінгвістичною, зокрема стилістичною термінологією; володіти методикою й поняттєвим апаратом стилістичного аналізу; коректно, логічно, точно й доказово будувати текст аналізу й інше. Вагомим чинником у виставленні оцінки була стилістична грамотність і вияв креативних здібностей студентів.

З-поміж помилок у роботах студентів-четвертокурсників – відсутність комплексних знань з історії розвитку української лінгвостилістики (представники, їхні праці тощо), недостатнє знання сучасних аспектів розвитку стилістики, низький рівень знань із фразеологічної, словотвірної та синтаксичної стилістики й інше.

Під час виконання завдань із редагування текстів студенти не звертали

увагу на помилки, пов'язані з чергуванням прийменників *у – в, з – із – зо*, сполучників *і – й*, не виправляли слова, скальковані з російської мови (*відносно, з точки зору, співставляти, піднімати питання, таким чином* й інші), залишали без уваги вживання слова *згідно* з іменником в орудному відмінку без прийменника *з*, пасивних дієслівних конструкцій, надуживання дієслівної зв'язки *було*, не добирали заміників до активних дієприкметників теперішнього часу, порушували правила вживання прийменника *по* тощо.

Результати написання творчого завдання (написання есе) засвідчили, що студенти переважно дотримувалися логічної послідовності викладу думок, однак використовували невмотивовані повтори, росіянізми, мовні штампи, невдалі засоби зв'язку речень у тексті; не зважали на правила чергування прийменників *у – в, з – із – зо*, сполучників *і – й*, уживання прийменників *по, при*; допускали помилки в утворенні граматичних форм ступенів порівняння прикметників і прислівників, граматичних форм дієприкметників, побудові синтаксичних конструкцій (невиправдана інверсія, порушення координації підмета й присудка, узгодження означень, побудова конструкцій з однорідними членами речення, пасивні й безособові синтаксичні конструкції, використання дієприслівникових зворотів й інше), а також орфографічні й пунктуаційні помилки (з перевагою пунктуаційних) та послуговування невдалими (або їхня відсутність) образними засобами. В роботах окремих студентів не було дотримано стильової єдності тексту.

Рівень стилістичних знань, умінь і навичок студентів четвертого курсу, виявлений у процесі констатувального етапу експерименту, віддзеркалений на рис. 5.2.

Найнижчі результати студенти четвертого курсу продемонстрували під час написання стилістичного аналізу тексту й укладання планів-конспектів уроків. Помилки, виявлені у процесі написання стилістичного аналізу художнього тексту, подано в додатку X.7.

Аналіз планів-конспектів уроків, написаних студентами четвертого курсу на діагностувальному етапі експерименту, а також поданих у звітній документації

педагогічної практики, оприявлюють такі недоліки: відсутність адаптованості теоретичного матеріалу для його розуміння учнями закладів загальної середньої освіти, складність змісту теоретичного матеріалу, порушення в структурі уроку, невміння добирати оптимальні методи й прийоми для вивчення або повторення теоретичного матеріалу зі стилістики, методично неправильний добір вправ, їхня одноманітність, застарілий (неактуальний) дидактичний матеріал, домінування текстів художнього стилю тощо.

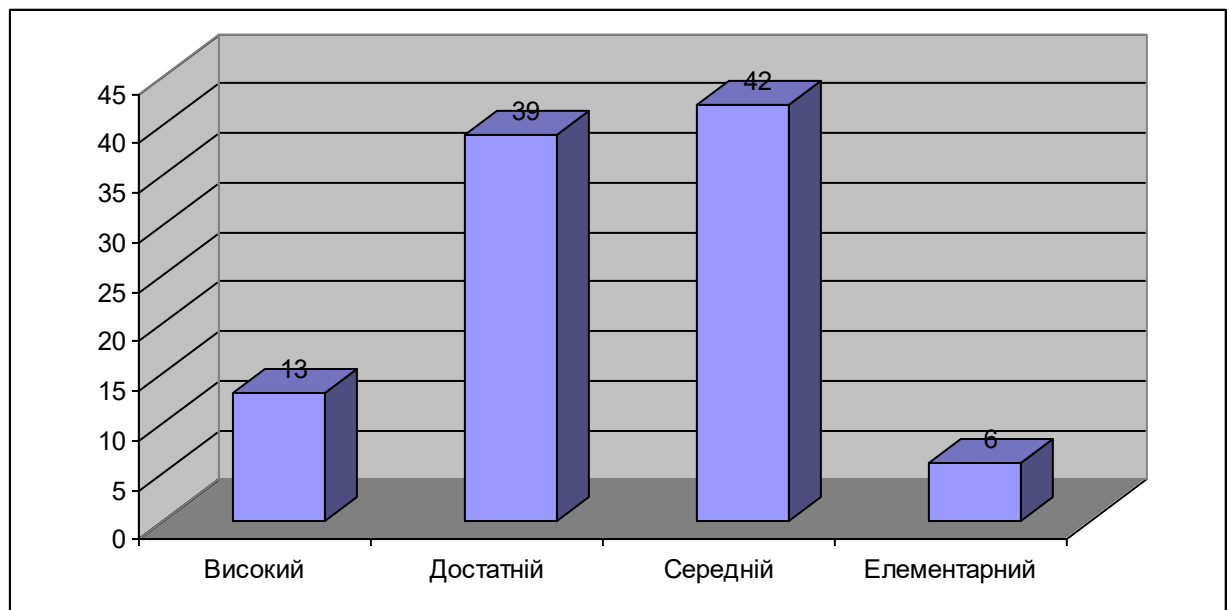

Рис. 5.2. Результати констатувального зрізу студентів четвертого курсу

На констатувальному етапі експерименту проаналізовано уроки із вивчення стилістичних тем, які студенти проводили впродовж педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти. Зокрема, виявлено такі недоліки: недостатній рівень базових знань студентів зі стилістики української мови; невміння передбачати труднощі в засвоєнні школярами стилістичних понять і категорій та визначати шляхи їх подолання; недоступне пояснення теоретичного матеріалу; недоцільний розподіл часу на уроці й добір доцільних методи, прийоми (недостатнє використання методу спостереження за мовою) і форми роботи; невміння спрямовувати роботу школярів, створювати атмосферу емоційного спілкування, розкривати потенціал учнів; відсутність поступового ускладнення видів стилістичного аналізу (частковий стилістичний аналіз → повний стилістичний аналіз), сучасних технологій навчання, міжпредметних зв'язків з

українською літературою; нехтування етапністю у використанні певних методів; невикористання сучасних різновидів стилістичного аналізу (стилістично-когнітивного, стилістично-комунікативного, стилістично-історичного тощо); нав'язування учням своїх думок і переконань; труднощі в оцінюванні учнів, помилки у власному мовленні; відсутність уваги до мовленнєвих помилок учнів й інші.

Виявлені недоліки в наукових роботах (курсних, дипломних) майбутніх учителів української мови і літератури зі стилістики пов'язані з використанням застарілих наукових джерел, що свідчить про необізнаність студентів із сучасними досягненнями української та зарубіжної лінгвостилістики. Подеколи труднощі для студентів становить віддзеркалення власних поглядів на те чи те стилістичне явище, виконання порівняльного аналізу позицій різних лінгвостилістів щодо потлумачення стилістичних категорій, визначення стилістичних функцій мовних одиниць у аналізованих текстах, нечіткість вирізнення індивідуально-авторських особливостей текстів. Здобувачі вищої освіти допускають неточності у формулюванні стилістичних понять і послуговуванні лінгвістичною термінологією. У роботах також наявні пунктуаційні й стилістичні помилки.

Аналіз результатів дослідного навчання, отриманих під час констатувального етапу педагогічного експерименту, дає підстави для таких висновків:

1. У закладах вищої освіти немає єдиного підходу до навчання стилістики й вимог до якості стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури.

2. У студентів не сформоване цілісне уявлення про стилістичну систему української мови, відсутні міждисциплінарні аспекти в навчанні стилістики української мови.

3. Рівень стилістичної підготовки не повною мірою відповідає соціальному замовленню українського суспільства, сучасним освітнім перетворенням й потребам закладів загальної середньої освіти.

4. У змісті стилістичного матеріалу не відбито лінгвістичні інновації, не звертається достатня увага на історичні аспекти лінгвостилістики (студенти не знають представників української лінгвостилістики), питання екології української мови, автентичності текстів тощо.

5. У процесі навчання стилістики української мови нехтується пропедевтичний етап (під час вивчення дисциплін-пререквізитів), недостатньо враховується майбутній фах студентів, не вітається креативність й ексклюзивність студентів у послуговуванні мовними засобами.

6. Рівень методично-стилістичної підготовки студентів не відповідає сучасним очікуванням закладів загальної середньої освіти.

7. У студентів здебільшого переважає середній рівень знань, умінь і навичок зі стилістики української мови, зумовлений традиційно-консервативною системою навчання, домінуванням знаннєвої педагогіки над компетентнісною, усталеними підходами до навчання стилістики, нехтуванням нетрадиційними формами проведення навчальних занять і сучасними технологіями навчання.

Зважаючи на результати письмових робіт студентів і анкетування викладачів, учителів української мови і літератури й студентів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), розроблено й теоретично обґрунтовано модель методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури (див. рис. 2.1), виявлено педагогічні умови її реалізації, методи, форми й засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. За результатами констатувального зрізу студентів поділено на контрольні (169 осіб) й експериментальні (183 особи) групи (здобувачі вищої освіти мали приблизно однаковий рівень сформованості стилістичних знань і вмій).

Отже, констатувальний етап експериментально-дослідного навчання підтверджує необхідність розроблення науково-обґрунтованої системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, зорієнтованої на підвищення рівня стилістичної підготовки в умовах інноваційних освітніх перетворень і врахування нових аспектів мовознавчих і лінгвостилістичних

досліджень.

5.3. Перебіг формувального етапу педагогічного експерименту

На формувальному етапі педагогічного експерименту здійснено апробацію методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, забезпечено відповідні педагогічні умови її ефективного функціонування, а також розроблено заходи її реалізації.

Експериментально-дослідне навчання здійснювалося за таких умов: 1) студенти експериментальних груп обов'язково проходили всі етапи стилістичної підготовки відповідно до запропонованої методичної системи навчання стилістики за вдосконаленими навчальними програмами й з використання повного комплексу навчально-методичного забезпечення дисципліни; 2) здобувачі вищої освіти контрольних груп вивчали стилістику української мови у звичному режимі; 3) за результатами діагностувальних поточних зрізів у експериментальних групах аналізувалася динаміка формування стилістичних знань і вмінь, з'ясовувалася необхідність коректування в подальшому експериментальному навчанні.

Формувальний етап педагогічного експерименту передбачав упровадження в зміст стилістичної підготовки експериментальних груп розробленої моделі методичної системи навчання стилістики української мови, навчальних і навчально-методичних посібників «Стилiстика української мови», «Шкiльний курс української мови та методика його викладання», «Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс», «Методика навчання української мови в старших класах», «Українська мова в засобах масової комунікації», «Педагогічна практика в системі професійної підготовки викладача української мови і літератури», «Види лінгвістичного аналізу в поясненнях та взірцях», комплексу навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін (навчальна програма, робоча програма навчальної дисципліни, навчальний контент, плани практичних занять, методична документація для організації

самостійної роботи студентів, завдання для поточного й підсумкового контролю й методичні рекомендації до їх виконання, завдання для післятестажного моніторингу набутих знань і вмінь студентів, таблиці, схеми, матеріали для мультимедійного супроводу, навчальні аудіо- та відеоматеріали) тощо.

Програму експериментально-дослідного навчання розроблено й реалізовано відповідно до освітньо-професійних програм підготовки фахівців напряму підготовки 6.020303 Філологія*. Українська мова і література (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література), а також з урахуванням навчальних планів, змісту типових навчальних програм дисципліни «Стилістика української мови», робочих програм курсу, наявного інформаційного забезпечення навчальної дисципліни.

У процесі експерименту викладачі враховували такі складники психологічної структури майбутніх учителів української мови і літератури, як психічні процеси (пізнавальні й емоційно-вольові), психічні властивості (темперамент, характер, здібності), психічні утворення (знання, вміння, навички) і психічні стани (позитивні й негативні). Важливим виявилось опертя на здобутки психолінгвістики (закономірності формування й здійснення мовленнєвої діяльності, її моделі, процеси мовленнєвої комунікації), психологічної герменевтики (розуміння, інтерпретація й тлумачення текстів, урахування позамовних чинників), гендерної психології (поєднання нестандартного й емоційного подання інформації, високої щільності й розміреності подання навчального матеріалу, конструктивного й емоційного оцінювання результатів діяльності тощо). Відтак затребуваними були діалогізація, проблематизація, персоналізація, індивідуалізація, диференціація як принципи організації взаємодії викладача й студентів. Принцип діалогізації зреалізовувався за допомогою використання різних видів бесіди, привернення уваги студентів до суперечливих (подеколи протилежних) поглядів на стилістичні поняття й явища. Відповідно до принципу проблематизації в освітньому процесі мали місце створення проблемних ситуацій. Принцип персоналізації передбачав партнерське спілкування суб'єктів освітнього процесу. Безперечно, процес вивчення

стилістики покращився через урахування індивідуальних особливостей студентів і здійснення диференційованого підходу.

Складниками психічних утворень є знання, вміння й навички. Оволодіння майбутніми учителями-словесниками стилістичними поняттями здійснювалося з дотриманням таких етапів, як настановно-мотиваційний, перцепційний, когнітивно-інформаційний, діяльнісний, креативний, професійно зорієнтований, рефлексійний. Експериментальне дослідження спрямовувалося на формування в студентів таких видів стилістичних умінь: 1) власне стилістичні (спеціальні стилістичні): стилістично-мовні (стилістично-фонетичні, стилістично-лексичні, стилістично-граматичні), стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні (стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні, стилістично-перцептивні); 2) стилістично-методичні (професійно зорієнтовані); 3) стилістичні науково-дослідницькі.

У процесі навчання стилістики забезпечено послідовність і наступність опанування стилістичними вміннями: засвоєння знань зі стилістики української мови; застосування знань зі стилістики й оволодіння стилістичними вміннями на рівні визначення стилістичного забарвлення мовних одиниць різних рівнів; редагування, реконструювання й конструювання текстів різних функційних стилів, типів і жанрів; послуговування мовними засобами залежно від комунікативних ситуацій; застосування стилістичних умінь під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти; вміння, що з'являються в процесі здійснення науково-дослідницької роботи. Критеріями сформованості стилістичних умінь визнано продуктивну текстотворчу діяльність студентів, дотримання студентами стилістичних і стильових норм сучасної української мови, набуття чуття мови й спроможність організувати процес навчання стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Провідна ідея розробленої методичної системи навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників полягала в тому, що стилістична підготовка здійснюється на засадах особистісно зорієнтованого й

діяльнісно-компетентнісного підходів і залежить від моделювання змісту освітнього процесу, впровадження поетапного навчання, оптимального добору принципів, форм, методів, засобів і технологій.

Змістовий блок методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури зреалізовувався за такими етапами:

1) пропедевтично-настановний, на якому здійснювалася достилістична спеціальна загальнолінгвістична підготовка студентів через вивчення базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів і достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка, зокрема опанування загальноосвітніх і літературознавчих дисциплін-пререквізитів.

2) інформаційно-когнітивний, що передбачав спеціальну системну стилістичну підготовку через опанування дисципліни «Стилїстика української мови» і лінгвістичну міждисциплінарну допоміжну підготовку за допомогою засвоєння знань із лінгвістичних дисциплін-кореквізитів;

3) поглиблювально-формульальний:

а) діяльнісно-рефлексійний підетап – методично-стилїстична підготовка (вивчення методики навчання стилїстики в закладах загальної середньої освіти, проведення уроків зі стилїстики української мови під час педагогічної практики, виконання курсових і дипломних робіт з методики навчання стилїстики);

б) поглиблювально-когнітивний підетап – поглиблення знань зі стилїстики (опанування елективних (вибіркових) дисциплін стилїстичного спрямування і лінгвістичних дисциплін-постреквізитів);

в) креативно-дослідницький підетап – набуття науково-дослідницьких умінь (участь студентів у наукових і науково-практичних конференціях, підготовка наукових публікацій, написання дипломних робіт зі стилїстики української мови тощо) (табл. 5.4).

Таблиця 5.4

Реалізація змістового блоку методичної системи навчання стилїстики майбутніх учителів української мови і літератури

Етап стилїс-	Мета навчання	Зміст навчання	Стилїстичні уміння	Методи, вправи, технології навчання
--------------	---------------	----------------	--------------------	-------------------------------------

тичної підготовки, курс				
Пропедевтично-настановний етап I-III курси ³	Достилістична спеціальна загальнолінгвістична, загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка.	Вивчення базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів та загальноосвітніх і літературознавчих дисциплін-пререквізитів.	Власне стилістичні (стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві) вміння.	<i>Спеціальні методи навчання стилістики:</i> спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичне редагування, стилістичне конструювання. <i>Вправи зі стилістики:</i> супровідні, рівневостилістичні (фонетично-стилістичні, лексично-стилістичні, граматично-стилістичні). <i>Технології:</i> інтерактивні, проблемно-дослідницькі, інформаційно-комунікаційні, медійноосвітні.
Інформаційно-когнітивний етап III-IV курси	Спеціальна системна стилістична підготовка та лінгвістична міждисциплінарна допоміжна підготовка.	Опанування дисципліни «Стилістика української мови» і засвоєння знань із лінгвістичних дисциплін-кореквізитів.	Власне стилістичні вміння (стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні вміння).	<i>Спеціальні методи навчання стилістики:</i> спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз, стилістичне редагування, стилістичне конструювання, стилістичне реконструювання, «слово-образ», аперцепційне декодування тексту. <i>Вправи зі стилістики:</i> спеціальні, загальностилістичні, рівневостилістичні (фонетично-стилістичні, лексично-стилістичні, граматично-стилістичні), стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні (стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні, стилістично-перцептивні). <i>Технології:</i> інтерактивні, проблемно-дослідницькі, інформаційно-комунікаційні медійноосвітні, проектного навчання, модульного навчання.

³ Курс залежить від навчального плану підготовки фахівців, за яким здійснюється навчання в закладі вищої освіти.

<p style="text-align: center;">Поглиблювально-формульний етап IV-V (VI) курси</p>	<p>Методично-стилістична, поглиблювальна стилістична й науково-дослідницька стилістична підготовка.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення методики навчання стилістики. 2. Проведення уроків зі стилістики української мови під час педагогічної практики. 3. Опанування елективних стилістичних дисциплін і лінгвістичних дисциплін-постреквізитів. 4. Написання наукових (курсівих і дипломних) робіт з методики навчання стилістики. 5. Участь студентів у наукових і науково-практичних конференціях, підготовка наукових публікацій. 6. Написання дипломних робіт зі стилістики української мови тощо. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Власне стилістичні вміння (стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні вміння). 2. Стилістично-методичні вміння. 3. Стилістичні науково-дослідницькі вміння. 	<p><i>Методи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • методи дослідження: загальнонаукові (спостереження, класифікації, зіставлення, узагальнення й інші), загальнолінгвістичні (порівняльний аналіз мовного матеріалу, структурно-семантичний аналіз й інші), власне стилістичні (структурно-стилістичний, статистично-стилістичний, функційно-семантичного поля й інші), власне методичні (теоретичні, емпіричні, статистичні); • спеціальні методи навчання стилістики: спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз, стилістичне редагування, стилістичне конструювання, стилістичне реконструювання, «слово-образ», апперцепційне декодування тексту; • спеціальні методи навчання методики: добір системи вправ зі стилістики, укладання планів конспектів уроків української мови, проведення уроків української мови. <p><i>Вправи зі стилістики:</i> супровідні, спеціальні, загальностилістичні, рівневостилістичні (фонетично-стилістичні, лексично-стилістичні, граматично-стилістичні), стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні (стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні, стилістично-перцептивні).</p> <p><i>Технології:</i> інтерактивні, проблемно-дослідницькі, інформаційно-комунікаційні медійноосвітні, проектного навчання, модульного навчання.</p>
---	---	--	--	---

На пропедевтично-настановному етапі (I–III курси) в експериментальних групах здійснювалася достилістична спеціальна лінгвістична, достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка (див. підрозділ 3.3).

У процесі вивчення базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів (практикум з української мови, вступ до мовознавства, ділова українська сучасна українська літературна мова, українська діалектологія, історія української літературної мови, старослов'янська мова й інші), загальноосвітніх (філософія, психологія) і літературознавчих (історія української літератури) дисциплін-пререквізитів увагу студентів було зосереджено на засвоєнні мови як системи, функційному аспектові мовних одиниць, урахуванні мовної історії тексту, аналізі автентичних текстів, осмисленні мовної норми, розумінні основних засобів художньої виразності творів тощо.

Зокрема, під час вивчення студентами мовних одиниць різних рівнів на заняттях з сучасної української літературної мови (у процесі вивчення фонетики, лексикології, фразеології, словотвору, морфології, синтаксису) викладачі акцентували на особливостях функціонування мовних засобів у текстах різних функційних стилів. Майбутні вчителі-словесники здійснювали синонімічну заміну одних мовних одиниць іншими, добирали необхідне слово із синонімічного ряду, продукували мовлення, виробляли вміння критичного ставлення до свого мовлення й мовлення одногрупників тощо. Наприклад, вивчаючи іменник, студенти навчалися правильно використовувати родові форми іменника, визначати рід аббревіатур; обирати відповідні відмінкові форми: вживати кличний відмінок, не сплутувати знахідний і родовий відмінки, послуговуватися паралельними флексіями іменників чоловічого роду в давальному відмінку. Увагу було зосереджено на переході загальних іменників у власні й навпаки, вираженні власними іменниками-антропонімами значення множини й відповідно зміні лексичного значення, вживанні абстрактних іменників у значенні конкретних, зміні лексичного значення речовинних іменників у множині тощо.

На заняттях із фонетики української мови практикувалося виконання таких

завдань: виявити засоби милозвучності української мови і скласифікувати їх; визначити стилістичну роль голосних звуків (асонансу); установити роль фонетичних засобів у поданому тексті; проаналізувати особливості функціонування синонімів у поданих текстах тощо. У процесі вивчення ділової української мови поглиблювалися знання здобувачів вищої освіти про офіційно-діловий стиль (проновані вправи подано в додатку Ц.1). На заняттях із української діалектології та старослов'янської мови студенти визначали стилістичні функції діалектизмів і старослов'янізмів у творах сучасних українських письменників та виконували інші завдання (додаток Ц.2).

Експериментальне дослідження довело повсякчасну потребу під час навчання стилістики української мови використовувати знання, які студенти засвоїли впродовж вивчення дисциплін-кореквізитів. Це уможлиблює краще розуміння становлення й історії стилістичних норм української літературної мови, функційно-стильової диференціації української мови, особливостей літературного процесу, мовних засобів оригінальності художніх творів й інше. У розумінні багатьох лінгвостилістичних явищ допомагають філософські положення про зв'язок мови з мисленням, розвиток і змінність мови, про єдність, взаємозв'язок і взаємозалежність ідеального змісту й матеріальної форми. Естетика готувала майбутніх учителів-словесників до сприймання й розуміння стилістики як естетики мови, виформовувала мовні смаки й пропагувала мистецтво слова.

На інформаційно-когнітивному етапі навчання стилістики (IV курс) здійснено системну спеціальну стилістичну підготовку майбутніх учителів-словесників, яка спиралася на загальнодидактичні (традиційні й сучасні) й лінгводидактичні (загальнометодичні й специфічні) принципи навчання. З-поміж специфічних вирізнено принципи метадисциплінарності, урахування динаміки стилів, засвоєння стилістичних норм на основі знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм, урахування стильових і стилістичних норм, стимулювання словесного самовдосконалення, етики й естетики мовлення, навчання на мовленнєвих взірцях, послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення

стилістичного аналізу, контекстного розгляду стилістичних явищ, зумовленості мовленнєвих засобів соціальними чинниками, естетичної вартості текстів, урахування різностильової й різножанрової спрямованості текстів, урахування регіонального компоненту, актуальності й сучасності текстів, використання мовленнєвої практики для засвоєння стилістичних норм, лінгвістичної креативності, лінгвоекотологічний, лінгвокогнітивний, лінгвосинергетичний.

Експериментальне навчання уможливило висновок, що без звернення до історичного пояснення сучасних стилістичних явищ і понять неможливо досягнути окремі стилістичні площини й повноцінно їх осмислити. Корисними виявилися стилістичні вправи з історично-мовними компонентами (додаток Ц.3). Засвоєння історичних аспектів стилістики української мови сформувало цілісну систему наукових знань із дисципліни, позитивно вплинуло на розвиток особистісних і професійних якостей студентів, а також призвело до сприймання історії української культури й допомогло виявленню міжкультурних зв'язків. Удалому впровадженню автентично-мовних компонентів сприяли вправи, подані в додатку Ц.4, лінгвоекотологічних – додатку Ц.5. Доцільним і методично виправданим було застосування на заняттях зі стилістики української мови інших специфічних принципів навчання.

Під час експерименту увагу було акцентовано на змінах в організації й проведенні різних видів навчальних занять з дисципліни «Стилістика української мови» з метою врахування європейських освітніх стандартів і покращення якості освітнього процесу. Докладний аналіз пропедевтичного, вступного, початкового, основного й завершального етапів лекційних занять уможливив виявлення проблемних площин й посприяв виробленню методичних орієнтирів для використання у науково-педагогічній діяльності викладачів закладів вищої освіти та вирізненню узагальнених вимог до лекційних занять зі стилістики української мови (підрозділ 4.1). Цілковито відповідало сучасним освітнім вимогам і виправдало себе послугоування нетрадиційними видами лекцій, домінуючими з-поміж яких виявилися проблемні лекції, лекції-бесіди, лекції за технологією «перевернене навчання», лекції за технологією випереджувального

навчання (просунені лекції), лекції-візуалізації.

Зокрема, подаємо структуру лекції за технологією випереджувального навчання (просуненої лекції) зі стилістики. На етапі виклику здійснюється підготовча робота (ознайомлення з темою й питаннями для обговорення). Студенти поділяються на пари й кожна пара заповнює колонку «відома інформація». Наприклад, з теми «Фонетична стилістика» запропоновано такі питання:

Питання	Відома інформація	Нова інформація
1. Що вивчає фоностилістики?		
2. Назвіть засоби милозвучності української мови.		
3. Охарактеризуйте експресивні можливості звуків української мови.		
4. Назвіть види звукових повторів та їх стилістичні функції.		
5. Потлумачте поняття звуко символізму.		
6. Перерахуйте види онома топів і можливості їх стилістичного використання.		

Етап осмислення передбачав, що впродовж читання викладачем лекції студенти вирізняють нову інформацію, занотовують її в колонку «нова інформація», роблять відмітки про збіг і розбіжність у відомій і новій інформації. На етапі рефлексії студенти обговорювали теоретичний матеріал у парі, визначали того, хто репрезентуватиме матеріал з окремого питання перед одногрупниками. Підсумкова рефлексія – прослуховування коротких відповідей студентів з одночасним їх корегуванням іншими одногрупниками й викладачем.

Вагомим у процесі проведення лекції-візуалізації було послуговування відеозаписами виступів науковців із актуальних питань мовознавства й лінгвостилістики. У пригоді стали радійні записи передачі «Слово про слово» (автори – В. Русанівський, С. Єрмоленко, Н. Сологуб та ін.), телевізійної передачі «Живе слово» (редактор – К. Розстальна) [171], електронна інформаційно-довідкова система «Культура мови на щодень» [264], електронне видання «Говоримо і пишемо зразковою українською мовою» (автори – С. Єрмоленко, С. Бирик, Т. Коць, Н. Мех, Г. Сюта, Н. Сологуб, С. Чемеркін та інші), аудіокниги «Культурі слова – 50», «Мова засобів масової інформації», «Українська лінгвостилістика» й інші, розташовані на сторінці «Культура слова» в мережі Facebook (<https://www.facebook.com/191164247908138/videos/493313147693245/>).

Потреби широкого впровадження нетрадиційних лекцій підтверджують результати анкетування студентів, проведеного впродовж дослідного навчання. Так, на запитання «Чого Вам бракувало на лекційних заняттях зі стилістики української мови» 12 % респондентів відповіли: «мультимедійних презентацій», «використання інноваційних технологій», «лекційних презентацій із прикладами», «наочності» й інше.

Закріпленню відомостей зі стилістики української мови й формуванню стилістичних умінь допомагали практичні заняття, які осучаснювалися через креативно-інноваційні стратегії навчання, стратегії співдіяльності, студентоцентроване навчання. Упродовж дослідного навчання ці зміни стосувалися і змістового, й діяльнісного компонента практичних занять (див. рис. 4.3).

Педагогічний експеримент довів ефективність «покрокової» організації аудиторної роботи на практичних заняттях зі стилістики. Ці «кроки» відповідали питанням, визначеним для попередньої підготовки студентів. Наприклад, аудиторна робота з теми «Стилістичні функції синонімів і антонімів» передбачала такі «кроки»:

1. Стилістичне навантаження слова й стилістично-функційна диференціація лексичного складу української мови. Стилістично нейтральна й стилістично забарвлена лексика.

2. Синонімія – основне джерело засобів словесної образності й стилістичної виразності. Мовні й контекстуальні стилістичні синоніми. Внутрішньо-стильові та міжстильові синоніми. Перифрази й евфемізми як компоненти синонімічного ряду, їхні стилістичні функції.

3. Стилістичне використання загальнономовних і контекстуальних антонімів. Антонімічна градація, антитеза, прийом антонімічної іронії, епітет-оксиморон.

4. Вивчення стилістичних функцій синонімів і антонімів в закладах загальної середньої освіти.

На кожен із «кроків» було визначено певні форми роботи студентів. Наприклад, на другому «кроці» обговорювалися повідомлення студентів за

статтями в наукових часописах: В. Олексенко, О. Рембецька «Функційно-стилістичні особливості синонімів у творах Уласа Самчука» (2010 р.), Л. Козловська «Синонімічність як ознака наукової мови І. Франка» (2015 р.), І. Заліпська «Метафора і перифраз як ідентифікатори образності інформаційного телеєфіру» (2015 р.), А. Мойсієнко «Перифраза в Шевченковому тексті» (1997 р.) тощо. Наступний етап – виконання студентами вправ щодо з'ясування стилістичних функцій синонімів, визначення контекстуальних синонімів та їхнього стилістичного навантаження й інші. Пропонували студентам такі завдання:

- Дібрати слова-відповідники до перифраз і евфемізмів: *день появи на світ; у тому віці, коли роки вже не уточнюють; спати на одній подушці; ніс, на всій площі якого весна щедро висіяла свої прикмети; виставка колін і зачісок; розкидана вата на обрії; перетравлювати думки; недостатньо кучерявий; в тому віці, коли близькі з нетерпінням чекають спадщини, а дружина приглядається до женихів; олов'яний солдатик на одній ніжці; молоко з-під скаженої корови; скляний бог; втішатися тютюновим димком; брати курс на фосфор; керівний пульт на кухні.*

- Дібрати ряди синонімів-евфемізмів до кожного зі слів: *старий, злодій, дурний, хворіти.*

Четвертий крок передбачав характеристику теоретичного матеріалу й системи вправ із теми «Стилістичні функції синонімів і антонімів», розміщених в обраному студентами шкільному підручнику для 10 класу.

Викладачі не вимагали відтворити теоретичний матеріал шкільного параграфа, а організовували дискусію для спрямування розмислів студентів у порівняльному аспекті (за підручниками різних авторських колективів). Майбутні вчителі української мови мали змогу проаналізувати повноту теоретичного матеріалу, його обсяг, відповідність навчальній програмі, структуру й доступність змісту, цікавість, наявність найновішої інформації тощо. Здійснюючи характеристику системи вправ у шкільних підручниках, студенти звертали увагу на такі аспекти, як урахування вікових особливостей учнів і можливості

здійснювати диференційований підхід, відповідність вимогам сучасної школи, поєднання фронтальних та індивідуальних форм роботи, співвідношення відтворювальної й творчої розумової діяльності учнів, чергування різних видів вправ і послідовність їх розташування, наявність творчих вправ і проблемних завдань, варіювання умов виконання й ступеня складності, кількість вправ та обсяг і якість дидактичного матеріалу, урахування вимог соціокультурної змістової лінії й наскрізних ліній тощо. На цьому ж занятті перевіряли виконання студентами домашньої вправи за шкільним підручником.

«Покрокове» проведення практичного заняття дозволяло (залежно від питання, що розглядалося) варіювати методи, прийоми й форми організації роботи студентів, здійснювати індивідуальний і диференційований підхід, вчасно реагувати на «проблемні площини» в засвоєнні студентами теоретичного матеріалу й коригувати це за допомогою виконання різнотипних вправ і завдань. За такої організації заняття викладач якнайбільше може зорієнтуватися в потребах кожного студента. Усуненню «цифрового розриву» між викладачем і студентом на практичних заняттях сприяли завдання з використання модульного середовища навчання Moodle, можливостей мобільних телефонів на основі операційної системи Android як засобу навчання й інше.

Збільшення вагомості самостійної та науково-дослідницької роботи студентів, вивищення вмінь творчо розв'язувати стилістичні проблеми призвело до виокремлення лабораторних занять зі стилістики. На таких заняттях найбільш продуктивним було використання часткового й повного стилістичного аналізу тексту.

Під час цього етапу зроблено висновок про необхідність поєднання на заняттях загальних і спеціальних методів навчання стилістики, а також методів наукового стилістичного дослідження (див. рис. 4.5). Прийнятним у процесі дослідного навчання виявилось використання таких методів: метод спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, метод стилістичного експерименту, метод стилістичного аналізу тексту, метод стилістичного редагування тексту, метод стилістичного конструювання

(створення) тексту, метод стилістичного реконструювання (перебудови) тексту, метод «слово-образ», метод аперцепційного декодування тексту.

Наприклад, у процесі застосування методу стилістичного аналізу студенти порівнювали варіанти поезій, у яких вилучені прикметники, з авторськими текстами та робили висновок про вагомість уживання прикметників і їх роль у поезії.

<p>1. Я чую у ночі ..., Я марю крізь ... сніг: Вростає ... коріння У землю ... із ніг.</p> <p>Стають мої руки віттям, Верхів'ям чоло стає, Розкрилося ... суцвіттям ... серце моє.</p> <p>Вростаю у небо ..., Де зорі – ... джмелі, І чую: пульсують соки У тіло моє з землі.</p> <p>Зі мною говорять могили Устами ... людей, І їх ... сили Пливуть до моїх грудей.</p> <p>О земле ... і ..., Ковтнула ти їхні дні – Усе, що вони любили, Віддай долюбить мені!</p>	<p>Я чую у ночі осінні, Я марю крізь синій сніг: Вростає туге коріння У землю глевку із ніг.</p> <p>Стають мої руки віттям, Верхів'ям чоло стає, Розкрилося ніжним суцвіттям Збентежене серце моє.</p> <p>Вростаю у небо високе, Де зорі – жовті джмелі, І чую: пульсують соки У тіло моє з землі.</p> <p>Зі мною говорять могили Устами колишніх людей, І їх нерозтрачені сили Пливуть до моїх грудей.</p> <p>О земле жорстока і мила, Ковтнула ти їхні дні – Усе, що вони любили, Віддай долюбить мені! (В. Симоненко)</p>
<p>2. Князю ... Місяцю, очі твоє ... серце моє співають, що скулилося в мені, – дай, Князю, випростатись, дай політати, згорни з нього тінь ..., ..., не жени його, ..., тернями, не плоди у нім туги – ..., ..., – не рви з нього, Князечку, ... крику, не являй лику!</p>	<p>Князю Чорний Місяцю, очі твоє черлені серце моє співають, що скулилося в мені, – дай, Князю, випростатись, дай політати, згорни з нього тінь чорнокрилу, латану, не жени його, босого, гострими тернями, не плоди у нім туги – причинної, стеряної, – не рви з нього, Князечку, вовчого крику, не являй чорного вовчулачого лику! (Л. Голота)</p>

Відповідно до сучасних лінгвістичних інновацій (залучення знань із лінгвокультурології, прагмалінгвістики, когнітивної й комунікативної лінгвістики) під час дослідного навчання майбутні вчителі української мови і літератури виконували стилістично-когнітивний, стилістично-історичний, стилістично-лінгвоекологічний, стилістично-дискурсивний, стилістично-

прагматичний, стилістично-комунікативний, стилістично-психолінгвістичний аналіз тексту. На заняттях в експериментальних групах викладачі послуговувалися розробленими методиками застосування інших спеціальних методів навчання стилістики української мови.

Експериментальне дослідження довело доцільність застосування в процесі редагування наукових публікацій студентів і аспірантів, публікацій із газет і журналів, рекламних оголошень, текстів радіо- й телепрограм, творчих робіт школярів, надписів у магазинах на продовольчих і промислових товарах, наказів й інших видів документів, пов'язаних із педагогічною діяльністю, інтернетних текстів (листування в соціальних мережах й інше).

Під час використання методу конструювання здобувачі вищої освіти виконували такі завдання:

- Увести в текст фразеологізми *налятися жаром, намулити очі, обпалити поглядом, очі злипаються, не подати виду, прийняти на себе удар, так і підкидає*. Пояснити значення фразеологізмів, обмінятися текстом із одногрупником, який повинен видозмінити вжиті фразеологізми, вказавши різновид трансформації.

- Скласти текст замітки до університетської газети щодо проведення на факультеті Тижня української мови.

Педагогічний експеримент і власні спостереження за освітнім процесом переконали в необхідності вирішення загальної та спеціальної підсистем вправ зі стилістики української мови. Доцільним було виконання майбутніми вчителями-словесниками різних видів спеціальних стилістичних вправ. Наприклад:

1. Загальностилістичні вправи:

- Ознайомитися з поданими визначеннями стилю. Розподілитися на три групи. Виписати визначення стилю, подані в підручниках і навчальних посібниках зі стилістики В. Домбровського, Г. Їжакевич (за заг. ред. І. Білодіда), І. Чередниченка, А. Коваль, Н. Бабич, П. Дудика й інших. Обговорити їх і підготувати повідомлення про найбільш доречне визначення. Свою відповідь обґрунтувати.

1. *Стиль – це різновид творчої мовної діяльності, тип мовомислення, мовної поведінки в різних колективно усвідомлених ситуаціях спілкування, дотримання умов комунікації в конкретних сферах культури (С. Єрмоленко).*

2. *Функціональний стиль – це суспільно усвідомлений внутрішньо цілісний (звідси гармонія стилю) спосіб використання мови, принцип відбору і комбінування мовних засобів, який забезпечує реалізацію функції суб'єктивно-духовного впливу (Л. Мацько).*

3. *Стиль – це суспільно усвідомлена, історично усталена, об'єднана певним функціональним призначенням і закріплена традицією за тією або іншою з найбільш загальних сфер соціального життя система мовних одиниць усіх рівнів і способів їх відбору, поєднання та вживання. Це функціональний різновид, або варіант, літературної мови, який вирізняється способами його використання в різних сферах спілкування й створює різні мовленнєві стилі як композиційно-текстові структури (М. Кожина).*

- Продовжити переліки різновидів жанрів певного функційного стилю.

Публіцистичний стиль – репортаж, стаття, інтерв'ю ...

Офіційно-діловий стиль – пояснювальна записка, резюме, заява ...

Науковий стиль – реферат, наукова рецензія, підручник ...

Розмовний стиль – прохання, обіцянка, розіграш ...

Художній стиль – байка, фейлетон, новела ...

2. Рівневостилістичні вправи:

- Знайти випадки чергування звуків української мови й пояснити їх.

1. Розмовляй у родині своїй тільки рідною мовою. 2. Бережи своє особове ім'я й родове прізвище в повній національній формі й ніколи не змінюй їх на чужі. 3. Кожний, хто вважає себе свідомим членом свого народу, мусить пильно навчатися своєї соборної літературної мови. 4. Де б ти не жив – чи в своїм ріднім краї, чи на чужині, – скрізь і завжди мусиш уживати тільки однієї соборної літературної мови й вимови...

- Віднайти слова, до яких можна дібрати фонетичні варіанти. Обґрунтувати вибір автора.

1. Уживання в літературі тільки говіркових мов сильно шкодить

культурному об'єднанню нації. 2. Не вільно вчителю оправдувати свого незнання рідної мови нефаховістю. 3. Пильуйте всіма силами, щоб перша мова вашої дитини була справді матірня – своя рідна. 4. Учений-мовознавець мусить усі сили свої віддавати найперш на створення всенаціональної літературної мови. 5. Набудьмо звичку звертатись до словника (За творами І. Огієнка).

3. Стилiстично-мовнi вправи:

- Визначити стилеве й стилістичне значення поданих слів. Три пари слів увести в речення й потлумачити їх стилістичне вживання. За потреби використати тлумачний словник.

Анахорет – пустельник – відлюдник – самотник, візуально – наочно, гладшати – товстішати, гладушник – чистотіл, іпотека – позика, назворот – навпаки, скрипник – скрипаль, скраєчку – скраю, товкмачити – тлумачити, хуга – хуртовина, товпище – натовп, розвір – провалля, посмачити – прикрасити, сьогодні – нині, оповз – зсув, мільйончик – мільйонер, лімузинчик – лімузин.

4. Стилiстично-мовленнєвi вправи:

- З'ясувати правильність використання мовних засобів у автобіографії. Зредагувати текст.

Я, Іванець Свєта Петрівна, народилася 14 січня 1992 року в м. Городок Хмельницької області.

У вересні 1999 року я пішла до першого класу просторої Городоцької середньої школи номер 2. Навчалася відмінно, тому була нагороджена золотою медаллю.

Один рік я визначала зі своєю майбутньою професією. У 2011 році вступила до КПНУ імені Івана Огієнка на фізико-математичний факультет за спеціальністю «Фізика». Закінчила з червоним дипломом.

- Прослухати записаний виступ по радіо (телепередачу) й проаналізувати його щодо вживання мовних засобів і дотримання стилістичних норм сучасної української літературної мови.

5. Стилiстично-комунiкативнi вправи:

- Створити повідомлення на обрану тему й репрезентувати його за

допомогою інтерактивного способу зі звуковим супроводом. Проаналізувати використання мовних засобів.

- Опрацювати (на вибір) матеріал параграфу зі шкільного підручника з української мови для 9 класу. Розмежувати інформацію на основну й додаткову, оцінити її стосовно вагомості для розкриття теми і проаналізувати мовні засоби.
- Виконати запис телефонної розмови зі своїм одногрупником про улюблених українських співаків і проаналізувати мовні засоби.
- Зімпровізувати Skype-діалог зі студентом з іншого закладу вищої освіти про особливості вивчення навчальних дисциплін за вибором студента. Проаналізувати використані вербальні й невербальні засоби комунікації.
- Уявити ситуацію, що у Вашого одногрупника захворіла бабуся. Запропонувати варіант діалогу. Проаналізувати, за допомогою яких мовних засобів виражається співчуття, підтримка й інше.

Упродовж дослідного навчання продуктивними виявилися інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, медійноосвітні, проблемно-дослідницькі технології навчання, а також технології модульного й проектного навчання, які сприяли підвищенню ефективності й результативності стилістичної підготовки.

На інформаційно-когнітивному етапі навчання стилістики в експериментальних групах здійснювалася лінгвістична міждисциплінарна допоміжна підготовка. Зокрема, знання зі стилістики поповнювалися через вивчення особливостей вербального спілкування, розуміння мови як соціально-психологічного феномену (дисципліна «Теорія мовної комунікації»); опанування площин варіативності мовних засобів, розуміння стилістичної диференціації мови як явища соціокультурного (дисципліна «Соціолінгвістика»); засвоєння відомостей про форми мовного спілкування, гендерні аспекти комунікації (дисципліна «Основи комунікативної лінгвістики»), про мовленнєві жанри (дисципліна «Лінгвістична генетика»), про віддзеркалення в мові особливостей менталітету (дисципліна «Етнолінгвістика»), про смислове наповнення слів, їх когнітивний смисл (дисципліна «Лінгвокультурологія»); опрацювання умов належного використання мовних одиниць щодо здійснення впливу (дисципліна

«Мовна прагматика») й інше.

На поглиблювально-формульовальному етапі виокремлено діяльнісно-рефлексійний, поглиблювально-когнітивний і креативно-дослідницький підетапи. Діяльнісно-рефлексійний підетап передбачав здійснення методично-стилістичної підготовки через вивчення методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти, проведення уроків зі стилістики української мови впродовж виробничої (педагогічної) практики й виконання курсових і дипломних робіт (прикладних) з методики навчання стилістики. Тут передусім увага зосереджувалася на опануванні методичних аспектів навчання стилістики учнів закладів 5–9 і 10–11 класів загальної середньої освіти, що є складником професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури.

Результати анкетування вчителів української мови і літератури, що проводилося впродовж дослідного навчання, довели потребу підвищення рівня методично-стилістичної підготовки. Учителі-словесники визначили рівень сформованості методичних умінь щодо викладання стилістики так: високий рівень – 11,6 % респондентів, середній – 82 %, низький – 6,4 %. Учителі були одностайними щодо необхідності читання в закладах вищої освіти вибіркової дисципліни «Методика викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти» (ствердну відповідь дали 86,5 % учителів і лише 13,5 % – вагалися відповісти). Респонденти висловлювали міркування про недостатність сформованих методичних умінь із вивчення на уроках української мови лінгвостилістичних особливостей текстів різних стилів, жанрів і типів (а надто в художніх текстах письменників-постмодерністів), із стилістичного синтаксису. Вони хотіли б дізнатися (зокрема на курсах підвищення кваліфікації) про нові тенденції в стилістиці й особливості їх застосування на уроках української мови, про сучасні підходи до викладання стилістики, інноваційні методи й прийоми, прийоми зацікавлення школярів й різні способи мотивації тощо. Вчителі зізналися, що подеколи не можуть визначитися із добором вправ на уроки вивчення й закріплення стилістичних понять і категорій, а також їм не вистачає

умінь доступно пояснити певні стилістичні теми. Занепокоюють міркування респондентів про непотрібність вивчення стилістики учнями, які вступатимуть на технічні спеціальності. На нашу думку, це свідчить про необізнаність учителів-словесників із метою й завданнями вивчення стилістики в закладах загальної середньої освіти, і зрештою – програмами з української мови для середньої й старшої ланки закладів загальної середньої освіти. Методичну підготовку майбутніх учителів української мови і літератури зі стилістики визнано актуальним складником освітнього процесу спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Експериментальне навчання й досвід роботи переконали в необхідності виокремлення в методично-стилістичній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури інформаційно-теоретичного (вивчення стилістики української мови), кумуляційно-методичного (опанування дисциплін «Методика навчання української мови», «Методика навчання української мови в старших класах»), професійно-діяльнісного (педагогічна практика студентів), поглиблювально-накопичувального (вивчення вибіркового дисциплін із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти) й дослідницького (написання курсових і дипломних робіт із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти) етапів. На цьому етапі звернено особливу увагу на потребу розуміння студентами різниці в організації вивчення стилістики учнями середньої та старшої ланки закладів загальної середньої освіти. Готовність майбутніх учителів української мови і літератури до викладання стилістики зреалізовувалася на теоретичному й практичному рівнях. Її компонентами визнано мотиваційно-ціннісний, когнітивний, процесуальний, особистісно-креативний, оцінювально-рефлексійний.

Поглиблювально-когнітивний підетап передбачав розширення й поглиблення знань зі стилістики за допомогою вивчення елективних стилістичних дисциплін (прагматична, медійна, інтернетні, гендерна стилістика тощо) і лінгвістичних дисциплін-постреквізитів (лінгвістичний аналіз тексту, декодування поетичного тексту, ділове спілкування, редагування тексту,

медійний мовленнєвий етикет та інші). Креативно-дослідницький підетап навчання стилістики української мови зреалізовувався за допомогою організації науково-дослідницької роботи майбутніх учителів-словесників. Визначення викладачами актуальної тематики наукових досліджень із стилістики української мови настільки мотивує студентів, що в подальшому вони виконують наукові роботи для здобуття наукового ступеня «доктор філософії». Студентам було запропоновано, наприклад, такі теми: «Функційно-стилістичний потенціал фразеології в художньому дискурсі Любка Дереша», «Трансформація фразеологічних одиниць у художньому дискурсі Люко Дашвар», «Функціонування метафор у мовотворчості Ірен Роздобудько», «Функціонування аномальних номінацій у мовотворчості Л. Костенко і В. Стуса» й інші. Майбутні вчителі-словесники виявляли неабияку зацікавленість роботою в наукових гуртках і проблемних групах, наукових форумах різних форматів, на конкурсах студентських наукових робіт, студентських олімпіадах, підготовкою наукових публікацій тощо.

Отже, на формувальному етапі педагогічного експерименту впроваджено методику навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в умовах вищої педагогічної освіти. Відповідно до поставлених завдань було розроблено й реалізовано програму експериментально-дослідного навчання, зміст якої містив матеріал, що поглиблював знання стилістичних понять і передбачав вироблення стійких стилістичних умінь і навичок.

5.4. Результати експериментального навчання

Надійність і достовірність даних експериментально-дослідної роботи забезпечувалися вибором науково-обґрунтованих показників і критеріїв результатів стилістичної підготовки студентів, раціональними методами педагогічного діагностування й оцінювання одержаних результатів.

Центральною категорією нової парадигми вищої освіти є результати навчання – «формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти,

бути здатним продемонструвати студент після завершення навчання» [491, с. 65].
Результати навчання підлягають вимірюванню й кількісній оцінці.

Показниками результативності стилістичної підготовки студентів визначено сформованість стилістичних умінь і навичок, оволодіння розумовими операціями, досвід творчої діяльності й самостійність оцінних суджень майбутніх учителів-словесників. Ураховували знання стилістичних термінів, оперування стилістичними поняттями, вміння виконувати стилістичний аналіз тексту, стилістичне редагування, конструювання й реконструювання текстів, здійснювати мовленнєву практику, укладати плани-конспекти років української мови для закладів загальної середньої освіти тощо. Критерієм ефективності навчання стилістики української мови, як і будь-якої іншої дисципліни, вважаємо відповідність знань, умінь і навичок студентів вимогам чинних робочих програм навчальної дисципліни.

Щодо когнітивної (пізнавальної) сфери відповідно до таксономії Б. Блума, то, визначаючи результати навчання зі стилістики, взято до уваги такі рівні складності, як знання (здатність запам'ятати й відтворити стилістичні терміни, категорії й поняття), розуміння (здатність розуміти й інтерпретувати вивчене), застосування (здатність використати вивчений матеріал у нових ситуаціях), аналіз (здатність поділяти стилістичну інформацію на складники, розуміти їх взаємозв'язки й логіку міркувань, оцінювати значущість інформації тощо), синтез (здатність поєднувати частини інформації), оцінювання (здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної мети) [684]. Вважаємо, що за умов навчання студентів за вимогами європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи під час визначення рівнів досягнень студентів зі стилістики української мови правомірно вважати позитивним результатом виконання 60 % визначених завдань [377].

За І. Лернером, показниками оцінювання якості знань можуть бути повнота, глибина, конкретність, міцність, гнучкість, усвідомленість, оперативність, узагальненість, системність, систематичність [292]. Зважаючи на вимоги студентоцентрованого навчання, важливо, на думку Ю. Рашкевича,

«визначати поріг, за умови досягнення якого студенту ставиться позитивна оцінка, зараховується результат навчання» [491, с. 130]. «Поріг позитивної оцінки» має орієнтуватися на студента з найнижчим рівнем знань, адже «немає нічого поганого в тому, що заплановані результати навчання є “малоамбітними”» [Там само].

Важливим показником ефективності методичної системи навчання стилістики є сформованість у студентів стилістичних умінь, зокрема власне стилістичних (спеціальних стилістичних), стилістично-методичних (професійно зорієнтованих), стилістичних науково-дослідницьких (див. підрозділ 1.3).

Вимірювання результатів стилістичної підготовки здобувачів вищої освіти здійснювалося за такими рівнями:

- високий (творчо-дослідницький) – продумане, послідовне й зразкове виконання всіх завдань, що потребують складних розумових дій, усвідомлена й доцільна діяльність;

- достатній (інтерпретувальний) – продумане й досить успішне виконання більшості завдань, що потребують складних розумових дій, діяльність подекуди неусвідомлена;

- середній (відтворювальний) – недостатньо продумана послідовність виконання більшості завдань, не надто усвідомлена діяльність;

- елементарний (поняттєвий) – безсистемне виконання певних елементарних завдань, неусвідомлена діяльність.

Означені рівні відповідали шкалі оцінювання в балах і передбачали оцінювання знань, умінь і навичок зі стилістики майбутніх учителів української мови і літератури за визначеними критеріями й показниками (додаток Ш.1).

Упродовж дослідного навчання здійснювалася часткова й завершальна перевірка якості засвоєних знань зі стилістики української мови й сформованих стилістичних умінь. Часткова перевірка, яка виконувалася наприкінці вивчення змістового модуля (модульна контрольна робота), окремого розділу (наприклад, «Фонетична стилістика», «Лексична стилістика», «Стилістичний словотвір») або теми («Тропи», «Стилістична спроможність прикметників»), сприяла виявленню

рівня засвоєння стилістичних знань студентами експериментальних груп . Відтак це дозволяло вчасно коригувати освітній процес.

Для перевірки ефективності моделі методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури проведено контрольні зрізи. Завдання контрольних зрізів були аналогічними до тих, що виконувалися під час констатувального етапу. Вони спрямувалися на визначення динаміки рівнів сформованості стилістичних умінь і навичок, оволодіння розумовими операціями, досвіду творчої діяльності й самостійності оцінних суджень майбутніх учителів-словесників. У контрольних групах зрізи передбачали виявлення рівня стилістичної підготовки за умови використання традиційних форм, методів і видів контролю, в експериментальних групах – з'ясування впливу дослідної методики на процес здійснення стилістичної підготовки студентів.

Метою першого контрольного зрізу (III курс) було визначення результативності стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури після завершення пропедевтично-настановного етапу (додаток Ш.2). Перше й друге завдання передбачало перевірку рівня знань студентів щодо функційно-стилістичного навантаження мовних одиниць різних рівнів, а також рівня самостійності оцінних суджень. Виконуючи третє завдання першого контрольного зрізу, студенти редагували текст, що уможлиблювало перевірку рівня оволодіння розумовими операціями й творчої діяльності.

Результати перевірки контрольних робіт засвідчили, що високий рівень стилістичної підготовки виявили 10 % студентів ЕГ (під час констатувального зрізу – 3 %), достатній рівень – 25 % (порівняно з констатувальним зрізом відбулося зростання на 4%), середній – 50% (порівняно з констатувальним зрізом відбулося зменшення на 3%), елементарний рівень зменшився на 8 %, оскільки його виявили 15 % студентів (під час констатувального зрізу 23 %). Це відбито в табл. 5.5 і на рис. 5.3. Студенти контрольних груп теж показали позитивну динаміку, але зменшення показника елементарного рівня відбулося лише на 3 % (ЕГ – на 8%). Акцентування на функційно-стильовій диференціації мови, зокрема

функційному навантаженні різнорівневих мовних засобів особливо позитивно відбилося на показникові високого рівня, який в ЕГ підвищився на 7 % (КГ – лише на 4 %).

Таблиця 5.5

Результати виконання майбутніми вчителями української мови і літератури завдань першого контрольного зрізу (у %)

Групи \ Рівні	Високий	Достатній	Середній	Елементарний
КГ	8 (+4) ⁴	28 (+5)	46 (-6)	18 (-3)
ЕГ	10 (+7)	25 (+4)	50 (-3)	15 (-8)

Результати першого контрольного зрізу педагогічного експерименту підтвердили ефективність розробленої методики навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури щодо здійснення достилістичної спеціальної лінгвістичної підготовки і достилістичної загальноосвітньої й спеціальної літературознавчої підготовки й дали підстави для її подальшого впровадження в освітній процес сучасних закладів вищої освіти. Незважаючи на те, що якісний показник результатів першого контрольного зрізу (ЕГ – 35 %, КГ – 30 %) є не надто високим, усе ж помічено позитивні зрушення і в ЕГ, і в КГ: збільшення показників високого й достатнього рівнів (ЕГ – на 7 % і 4 %, КГ – на 4 % і 5 %) з одночасним зменшенням показників середнього й елементарного рівнів (ЕГ – на 3 % і 8 %, КГ – на 6 % і 3 %).

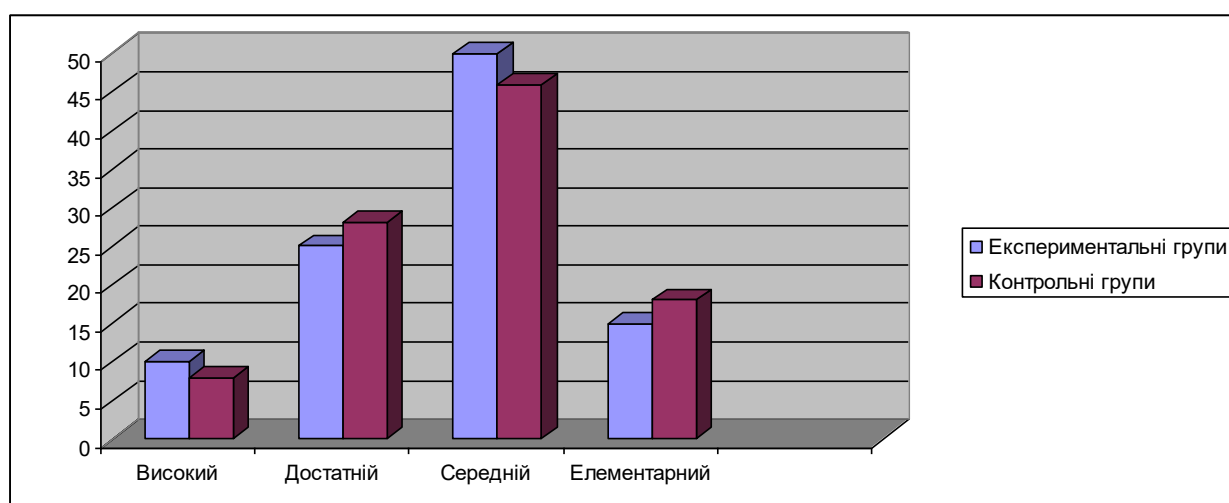

Рис. 5.3. Результати першого контрольного зрізу

Другий контрольний зріз було проведено після другого (інформаційно-

⁴ У дужках подано різницю в показниках порівняно з констатувальним етапом.

когнітивного) етапу змістового блоку методичної системи навчання стилістики української мови (додаток Ш.3).

Зважаючи на те, що студенти системно й ґрунтовно опанували дисципліну «Стилiстика української мови», майбутні вчителі української мови і літератури виконували повний стилістичний аналіз дібраних поетичних текстів (які передовсім вивчаються на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти). Важливо було дотримуватися всіх етапів написання стилістичного аналізу тексту й не лише констатувати наявність тих або тих мовних засобів, а визначати їхні стилістичні функції. Це завдання допомогло комплексно виявити рівень знань і вмінь зі стилістики української мови, адже під час його виконання студенти мають оволодіти стилістичною термінологією, вміти її застосовувати в нових умовах, а також не лише констатувати наявність того чи того стилістичного явища, а й уміти його інтерпретувати. Друге завдання стосувалося редагування текстів, третім завданням було написання твору будь-якого функційного стилю й жанру за самостійно обраною темою.

Завдання другого контрольного зрізу оцінювалися за критеріями, які використовувалися під час констатувального етапу експерименту (підпункт 5.2). У табл. 5.6 і на рис. 5.4 наведено узагальнювальні результати другого контрольного зрізу, які переконують, що велике значення для формування стилістичних знань і вмінь майбутніх учителів української мови і літератури мала робота, спрямована на системне вивчення дисципліни «Стилiстика української мови», упровадження системи методів навчання стилістики й стилістичних вправ, а також здійснення лінгвістичної міждисциплінарної допоміжної підготовки.

Таблиця 5.6

Результати виконання майбутніми вчителями української мови і літератури завдань другого контрольного зрізу (у %)

Групи \ Рівні	Високий	Достатній	Середній	Елементарний
КГ	12 (+4) ⁵	32 (+4)	44 (-2)	12 (-6)
ЕГ	15 (+5)	39 (+14)	40 (-10)	6 (-9)

Після навчання за експериментальною методикою в студентів ЕГ

⁵ У дужках подано різницю в показниках порівняно з першим контрольним зрізом.

підвищився рівень стилістичної підготовки – зросли показники високого (на 5 %) й достатнього (на 14 %) рівнів, водночас зменшилася кількість студентів, які виявили елементарний (на 9 %) і середній (на 10 %) рівні. Зміна показників у КГ є менш вагомою: зростання високого рівня на 4 %, достатнього – на 4 % й зниження елементарного на 6 %, а середнього – лише на 2 %.

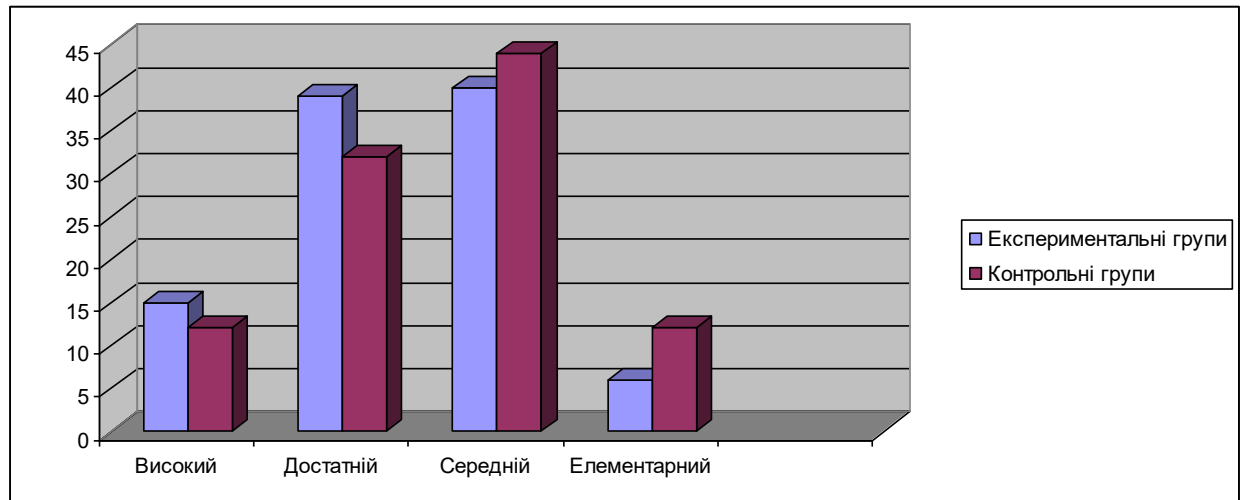

Рис. 5.4. Результати другого контрольного зрізу

Виконуючи стилістичний аналіз текстів, студенти ЕГ виявили достатньо високий рівень оволодіння стилістичною термінологією, вміння чітко віднаходити стилістично марковані мовні засоби різних рівнів (фонетичного, лексичного, фразеологічного, граматичного), аналізувати їх і визначати стилістичні функції. Під час редагування текстів здобувачі вищої освіти помічали відхилення від мовних норм, зокрема стилістичних, вміли усувати їх, добираючи потрібні мовні засоби, що покращують (удосконалюють) висловлення. У процесі написання творчих робіт майбутні вчителі-словесники велику увагу надавали не лише уважному добору мовних засобів (зокрема, образних), а й уникали стилістичних помилок і недоліків, дбали про правильність висловлень, їх точність, логічність, виразність, доречність й інше.

Третій контрольний зріз проводився після реалізації поглиблювально-формульовального етапу експериментально-дослідного навчання студентів і передбачав низку завдань, поданих у додатку Ш.4).

Проекти зі стилістики української мови виявилися достатньо вдалою спробою комплексно перевірити рівень стилістичних знань і вмінь (власне

стилістичних і стилістичних науково-дослідницьких) студентів. У процесі оцінювання такого виду діяльності увага зверталася на рівень теоретичних знань зі стилістики української мови, вміння послуговування термінологією, формулювати й розв'язувати стилістичні проблеми, здійснювати науковий пошук, дискутувати, відстоювати власні погляди, структурувати інформацію, виконувати стилістичний аналіз, добирати цікавий ілюстративний матеріал, оформлювати проект і обирати правильні й доречні способи його представлення, дотримуватися стилістичних норм тощо.

Результати контрольного зрізу після третього етапу (поглиблювально-формульовального) експериментального навчання засвідчили, що в студентів ЕГ рівень стилістичної підготовки вищий. Зокрема, вони виявили лінгвокреативність у створенні науково-дослідницьких проектів зі стилістики української мови й розробленні планів-конспектів уроків для учнів закладів загальної середньої освіти. Моніторинг виконаних робіт показав, що кількість студентів ЕГ, які виявили високий і достатній рівні стилістичної підготовки, помітно зросла порівняно із КГ. У табл. 5.7 і рис. 5.5 відбито результати третього контрольного зрізу.

Таблиця 5.7

Результати виконання майбутніми вчителями української мови і літератури завдань третього контрольного зрізу (у %)

Групи \ Рівні	Високий	Достатній	Середній	Елементарний
КГ	13 (+1) ⁶	35 (+3)	44 (+0)	8 (-4)
ЕГ	22 (+7)	47 (+8)	28 (-12)	3 (-3)

Показники рівнів стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури експериментальних і контрольних груп початку й завершення експерименту показано в табл. 5.8 і на рис. 5.6.

В ЕГ приріст студентів, що виявили високий рівень (порівняно із констатувальним етапом експерименту) збільшився на 19 % (у КГ – на 8 %), достатній рівень – на 28 % (у КГ – на 13 %).

⁶ У дужках подано різницю в показниках порівняно з другим контрольним зрізом.

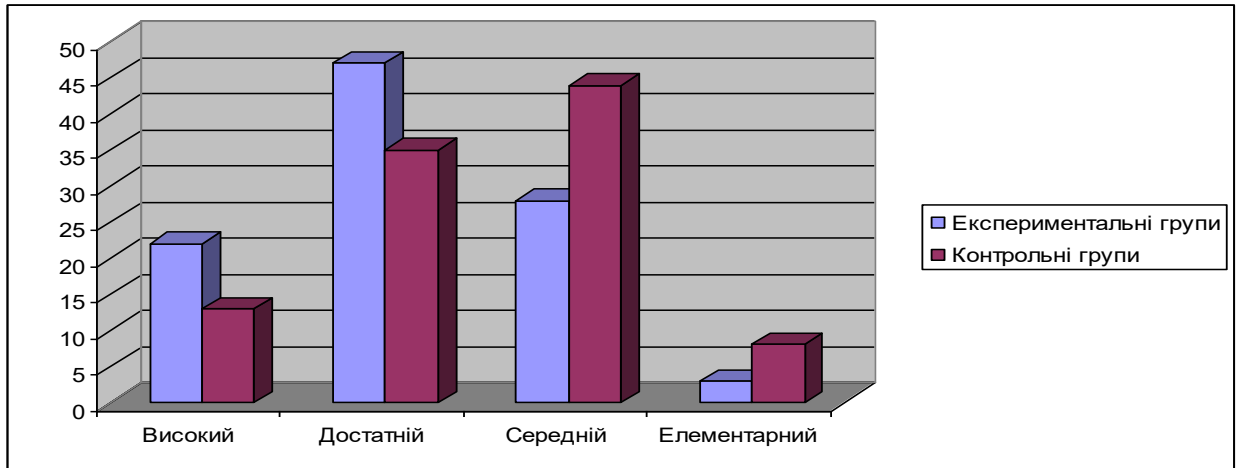

Рис. 5.5. Результати третього контрольового зрізу

Водночас зменшилася кількість студентів з показниками середнього (ЕГ – на 27 % КГ – лише на 8 %) й елементарного (ЕГ – на 20 % КГ – на 13 %) рівнів.

Таблиця 5.8

Результати експериментально-дослідного навчання (у %)

Рівні	Високий			Достатній			Середній			Елементарний		
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Відхилення	Констатувальний етап	Контрольний етап	Відхилення	Констатувальний етап	Контрольний етап	Відхилення	Констатувальний етап	Контрольний етап	Відхилення
КГ	5	13	+8	22	35	+13	52	44	-8	21	8	-13
ЕГ	3	22	+19	19	47	+28	55	28	-27	23	3	-20

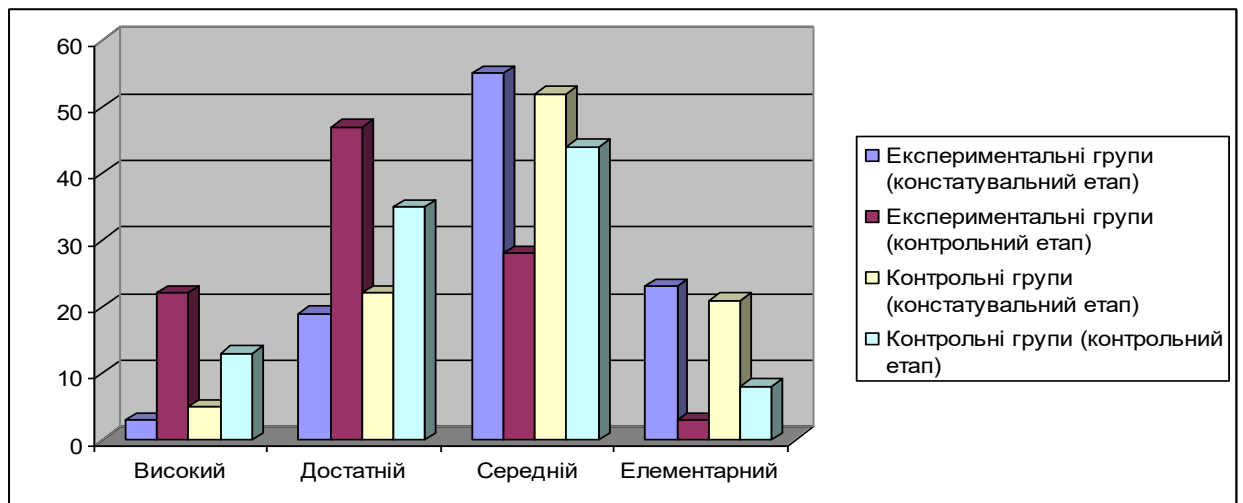

Рис. 5.6. Динаміка показників стилістичної підготовки під час експериментально-дослідного навчання

Водночас ми мали змогу порівняти показники стилістичної підготовки студентів четвертих курсів, які навчалися за традиційною (констатувальний етап) й експериментальною (контрольний етап) методиками (табл. 5.9 і рис. 5.7).

Таблиця 5.9

Порівняння показників стилістичної підготовки студентів четвертого курсу на констатувальному й контрольному етапах експерименту (у %)

Етап \ Рівні	Високий	Достатній	Середній	Елементарний
Констатувальний	13	39	42	6
Контрольний	22	47	28	3
<i>Відхилення</i>	+9	+8	-14	-3

Тут зафіксовано суттєве збільшення якісного показника рівня стилістичних знань, умінь і навичок (52 % → 69 %).

Отже, результати формувального етапу педагогічного експерименту засвідчили ефективність запропонованої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, яку доцільно впроваджувати в практику закладів вищої освіти.

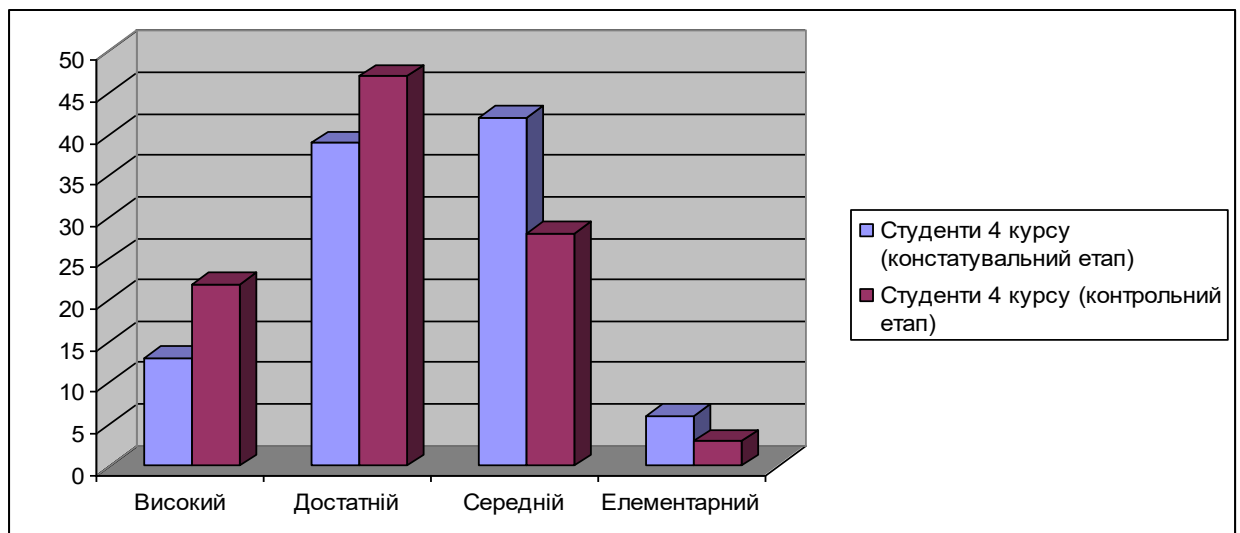

Рис. 5.7. Динаміка показників стилістичної підготовки студентів четвертого курсу

Експериментальне дослідження довело, що ефективність навчання стилістики української мови підвищується за умов здійснення неперервної й системної поетапної стилістичної підготовки на основі використання сучасних принципів навчання; удосконалення змісту навчання стилістики з урахуванням

історично-мовного, лінгвоекологічного, лінгвокогнітивного, лінгвосинергетичного та інших компонентів, спроектованих на умови навчання в сучасному закладі вищої освіти; реалізації навчання стилістики на дослідницьких засадах; упровадження системи спеціальних вправ зі стилістики української мови, спрямованої на вироблення стилістичних умінь, формування мовного смаку, мовної гнучкості студентів, розвиток їхньої лінгвістичної креативності; застосовування продуктивних технологій навчання стилістики, зорієнтованих на формування інформаційно-комунікаційної та естетичної культури, стилістичне чуття майбутніх учителів-словесників.

Висновки до п'ятого розділу. Результати констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність розроблення методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, до основних категорійних понять якої належать освітня мета, зміст, підходи, принципи, форми, методи, засоби, технології навчання.

Мета експериментальної методики полягала в перевірці ефективності розробленої методичної системи навчання стилістики української мови майбутніх учителів української мови і літератури й перевірці гіпотези, яка ґрунтувалася на припущенні про залежність ефективності методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури від моделювання змісту навчання, впровадження поетапної стилістичної підготовки (пропедевтично-настановний, інформаційно-когнітивний, поглиблювально-формувальний етапи), оптимального добору принципів, форм, методів, засобів і технологій навчання.

Експериментальною методикою передбачено поетапне здійснення стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури: перший етап – пропедевтично-настановний, – на якому проводилася достилістична спеціальна загальнолінгвістична підготовка студентів через вивчення базових лінгвістичних дисциплін-пререквізитів і достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка, зокрема опанування

загальноосвітніх і літературознавчих дисциплін-пререквізитів; другий етап – інформаційно-когнітивний – передбачав спеціальну системну стилістичну підготовку через опанування дисципліни «Стилістика української мови» і лінгвістичну міждисциплінарну допоміжну підготовку за допомогою засвоєння знань із лінгвістичних дисциплін-кореквізитів; третій етап – поглиблювально-формульвальний (підетапи: поглиблювально-когнітивний, діяльнісно-рефлексійний, креативно-дослідницький), – у процесі якого поглиблювалися знання зі стилістики (опанування елективних стилістичних дисциплін і лінгвістичних дисциплін-постреквізитів), здійснювалася методично-стилістична підготовка (вивчення методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти, проведення уроків зі стилістики української мови упродовж педагогічної практики, виконання курсових і дипломних робіт з методики навчання стилістики), а також студенти набували науково-дослідницьких умінь (участь студентів у наукових і науково-практичних конференціях, підготовка наукових публікацій, написання дипломних робіт зі стилістики української мови тощо).

Відповідно до розроблених критеріїв було виділено рівні стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури: високий, достатній, середній, елементарний, що визначаються не тільки за ступенем сформованості показників (стилістичні знання, вміння, оволодіння розумових операціями, досвід творчої діяльності, самостійність оцінних суджень) і критеріїв їх прояву в освітній діяльності, а й з урахуванням поступового ускладнення, розширення й варіювання сфер цієї діяльності, наростання складності навчальних завдань.

Результати формульвального етапу експерименту підтвердили ефективність запропонованої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів-словесників. Експеримент засвідчив продуктивність методики формування стилістичних знань і умінь студентів.

Результати експериментального навчання дають підстави стверджувати, що запропонована методична система навчання стилістики української мови є раціональною й перспективною, сприяє сформованості в майбутніх учителів-

словесників знань, умінь і навичок зі стилістики української мови та готовності навчати стилістики учнів закладів загальної середньої освіти й здійснювати мовленнєве виховання сучасного українського суспільства, а також стимулює студентів до оволодіння мистецтвом слова, виформовує мовний й стилістичний смак, лінгвістичну креативність тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено ефективність методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти. Результати дослідження засвідчили розв'язання поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. Студіювання наукових джерел уможливило виокремлення в історії становлення й розвитку стилістики української мови як науки і навчальної дисципліни шести етапів, які відбивають її зародження (О. Потебня, К. Лучаковський, І. Франко), становлення (Л. Булаховський, М. Гладкий, В. Домбровський, П. Ковалів, О. Курило, О. Матвієнко, І. Огієнко, П. Плющ, О. Синявський, В. Сімович, С. Смеречинський, М. Сулима, Б. Ткаченко та ін.) та наступний поступ, пов'язаний із виформовуванням дисципліни як окремої наукової галузі та повноправного й повноцінного навчального курсу – створення фундаментальних наукових праць, підготовка підручників і навчальних посібників для закладів вищої освіти (Д. Баранник, І. Білодід, В. Ващенко, С. Дорошенко, П. Дудик, В. Дроздовський, С. Єрмоленко, Г. Їжакевич, А. Коваль, Б. Кулик, В. Коптілов, А. Лагутіна, О. Масюкевич, Л. Мацько, Д. Нитченко, І. Ощипко, В. Перебийніс, М. Пилинський, О. Пономарів, І. Чередниченко, Т. Ярмоленко та ін.), різнорівневі стилістичні дослідження (Б. Антоненко-Давидович, Д. Баранник, І. Білодід, В. Ващенко, І. Грицютенко, П. Дудик, М. Жовтобрюх, С. Єрмоленко, В. Калашник, В. Кононенко, К. Ленець, В. Масальський, Л. Паламарчук, М. Пилинський, А. Поповський, Л. Пустовіт, В. Русанівський, Л. Скрипник, Н. Сологуб, В. Чабаненко, В. Шипринкевич та ін.), а також сьогоденній активний друк наукових студій (С. Бибик, Н. Бойко, М. Вінтонів, М. Голянич, Н. Кондратенко, Т. Космеда, Л. Марчук, А. Мойсієнко, Н. Непійвода, П. Селігей, Г. Сюта, С. Шабат-Савка, Л. Шевченко та ін.) та різнотипних навчальних видань (Н. Бабич, Г. Волкотруб, А. Капелюшний, І. Кочан, Л. Кравець, М. Пентилюк, К. Серажим, Л. Шевченко, Л. Шулінова, Н. Шульжук й інші).

Визначено, що за особливостями подання теоретичного матеріалу стилістика української мови еволюціювала від тропеїчно-фігурального й функційно-стильового підходів до мовно-рівневого (структурно-рівневого) й комунікативно-прагматичного. Сконстатовано, що зважаючи на сучасні комунікативно-прагматичні й культурно-семіотичні площини, потребу врахування історичних і націоетнічних мовних проєкцій, конструктивно-стильових векторів інтернетної комунікації та ін., актуалітетом у розвитку стилістики української мови повинно стати поєднання мовно-рівневого, функційно-стильового й комунікативно-прагматичного підходів із домінуванням останнього.

2. У дисертації з'ясовано сутність базових понять дослідження, висвітлено позиції вчених. *Методичну систему навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури* визначено як складну, цілісну, динамічну й відкриту систему, котрій притаманні взаємозв'язок і взаємозумовленість компонентів (підхід до навчання, мета, завдання, зміст, процес, принципи, методи, технології, засоби, форми організації освітнього процесу), та яка взаємодіє з іншими складниками освітнього процесу (лінгвістичні, літературознавчі, лінгводидактичні дисципліни, науково-дослідницька робота тощо) і спрямована на досконале оволодіння теоретичними аспектами стилістики, формування стилістичних умінь і навичок, набуття стилістичної компетентності й досягнення найвищого рівня результативності. *Стилістичну підготовку* обґрунтовано як цілеспрямований процес набуття студентами знань, умінь і навичок зі стилістики, необхідних для майбутньої професійної діяльності як учителя української мови і літератури. Неперервна стилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури зреалізовується через пропедевтично-настановний (достилістична спеціальна лінгвістична підготовка й достилістична загальноосвітня й спеціальна літературознавча підготовка), інформаційно-когнітивний (системна спеціальна стилістична підготовка й лінгвістична міждисциплінарна допоміжна підготовка) і поглиблювально-формульвальний етапи (методично-стилістична, поглиблювальна й науково-

дослідницька стилістична підготовка). Орієнтування в процесі стилістичної підготовки студентів на майбутній фах вивищує її професійно-методичний складник.

Методично-стилістичну підготовку майбутніх учителів української мови і літератури розуміємо як процес набуття студентами знань, умінь і навичок із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти. У методично-стилістичній підготовці вирізняємо інформаційно-теоретичний, кумуляційно-методичний, професійно-діяльнісний, поглиблювальний-накопичувальний і дослідницький етапи. *Готовність майбутнього вчителя української мови і літератури до викладання стилістики* пояснено як інтегроване особистісне професійно сутнісне утворення, що передбачає творче мотиваційно-ціннісне ставлення до викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти; знання, вміння й навички зі стилістики сучасної української мови; оволодіння теоретичними засадами навчання стилістики; вміння організувати вивчення стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти різного типу.

На підставі аналізу й синтезу наукових джерел потлумачено поняття *стилістичної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури* як багатокомпонентної й динамічної здатності особистості, що є результатом навчання стилістики української мови, зокрема засвоєння знань зі стилістики, оволодіння стилістичними вміннями й навичками, наявність мотиваційно-ціннісного ставлення й поведінкових норм, а також досвіду їхнього застосування під час конструювання стилістично довершеного тексту в усній і писемній формах, використання мовних засобів відповідно до мети, умов й цільових настанов спілкування, здійснення науково-дослідницьких пошуків і майбутньої педагогічної діяльності. Схарактеризовано складники стилістичної компетентності відповідно до психологічних особливостей (мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний, ціннісний, емоційний, рефлексійний), змістового наповнення (загальностилістичний і рівневостилістичний) і діяльнісних ознак (мовний, мовленнєвий, комунікативний, самоосвітній, науково-дослідницький,

методичний).

3. У роботі визначено лінгвістичні основи стилістики як науки і навчальної дисципліни, потлумачено об'єкт і предмет стилістики української мови та сформульовано проблематику (загальностилістичні проблеми, проблеми, пов'язані з функційними стилями, аспектами функціонування української мови, характеристикою стилістичних ресурсів української мови й комунікативно-стилістичними особливостями мовлення), мету й завдання вивчення стилістики майбутніми вчителями-словесниками. Акцентовано, що в процесі пояснення означених дефініцій доцільно зважати на сучасні процеси розширення об'єктів лінгвостилістичних досліджень і різнобічність трактування предмета дисципліни, брати до уваги комунікативно-стилістичні якості мовлення, робити опертя на майбутню професійну діяльність студентів як майбутніх учителів української мови і літератури та ін.

Розгляд психологічної літератури дав підстави стверджувати, що знання й розуміння суті психологічної структури особистості сприяє підвищенню ефективності стилістичної підготовки студентів. Визнано важливим опертя на набутки психолінгвістики, психологічної герменевтики й гендерної психології.

Зроблено висновок, що ефективність навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури можлива за умов створення цілісної методичної системи засвоєння знань, формування умінь і навичок із дисципліни. Аналіз і синтез наукових джерел та досвід науково-педагогічної роботи переконав у доцільності формування понять зі стилістики української мови за настановно-мотиваційним, перцепційним, когнітивно-інформаційним, діяльнісним, креативним, професійно зорієнтованим, рефлексійним етапами. Під *стилістичними вміннями* розуміємо здатність студентів виконувати практичні дії, які формуються на основі набутих знань зі стилістики української мови й пов'язані з готовністю свідомо і самостійно розпізнавати та визначати стилістичне забарвлення мовних одиниць, а також продукувати, редагувати й реконструювати тексти різних функційних стилів, жанрів і типів. З-поміж стилістичних умінь виокремлено такі: 1) власне стилістичні: стилістично-мовні

(стилістично-фонетичні, стилістично-лексичні, стилістично-граматичні), стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні (стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні, стилістично-перцептивні); 2) стилістично-методичні, 3) стилістичні науково-дослідницькі. Вирізняє етапи оволодіння майбутніми вчителями української мови і літератури стилістичними вміннями.

4. На основі аналізу наукових джерел у дослідженнях зі стилістики української мови в лінгводидактиці вищої школи виокремлено початковий етап (60–80-і рр. ХХ ст.: Н. Бабич, О. Блик, В. Ващенко, Г. Їжакевич, А. Коваль, О. Масюкевич, І. Ощипко, І. Чередниченко, Т. Ярмоленко та ін.), етап становлення (90-і рр. – кінець ХХ ст.: Н. Бабич, Г. Волкотруб, А. Коваль, З. Куньч, Л. Мацько, О. Пономарів, К. Серажим та ін.) й сучасний етап (від початку ХХІ ст. – дотепер: Н. Бабич, В. Бадер, З. Бакум, Н. Баранник, І. Гайдаєнко, П. Дудик, А. Капелюшний, К. Климова, Л. Кравець, І. Кучеренко, В. Луценко, Л. Мацько, І. Нагрибельна, М. Пентилюк, Л. Сугейко та ін.). З'ясовано, що наукові праці засвідчують частковість опрацювання питань навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти, до того ж вони не повною мірою враховують сучасні тенденції освітнього процесу, а також нові аспекти лінгвостилістичних досліджень. Вивчення організаційно-методичного забезпечення курсу стилістики української мови дозволило зробити висновок про те, що у зв'язку з автономією закладів вищої освіти, самостійним укладанням ними освітньо-професійних програм, сучасним оновленням змісту освіти немає однастайності в кількості годин, відведених на опанування дисципліни «Стилїстика української мови», змістовому наповненні й виокремленні змістових модулів, видів навчальних занять та ін. Аналіз навчальних і робочих навчальних програм дисципліни виявив проблеми, пов'язані з дотриманням термінології європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, здійсненням раціонального розподілу дисципліни на змістові модулі, відбиттям повного інформаційного обсягу дисципліни, урахуванням сучасних набутків лінгвістики й лінгвостилістики, зацентруванням на вагомих наукових працях.

5. Потреби сучасного суспільства в педагогічних працівниках нової

генерації з інноваційним типом мислення зумовили зміни в підходах до змісту, організації й проведення навчальних занять. Урізноманітнення змістового наповнення стилістики української мови спричинило введення історично-мовних, лінгвоекологічних, лінгвокогнітивних, лінгвосинергетичних та інших компонентів, використання автентичних текстів і реальної автентичної комунікації тощо. Сконстатовано, що об'єктами вивчення мають бути історія становлення й розвитку стилістики української мови, внутрішня логіка стилістичних явищ (зокрема їх історична повторюваність, чинники виникнення, роль у загальній мовній системі тощо), функціонування стилів, культурно-історичні аспекти текстів та ін. Зактуалізовано створення на заняттях екологічного мовного середовища, формування екологічної (толерантної) комунікативної поведінки й лінгвоекологічного мислення. Розширення об'єктів лінгвостилістичних досліджень потребує вивчення мовних особливостей сучасних видів комунікації. Доречним є виявлення аспектів мовної картини світу й мовно-естетичних знаків національної культури. Використання лінгвокогнітивних компонентів уможливить доповнення знань про стилістичні явища, призведе до нових інтерпретувань стилістичних явищ, зорієнтує на людину (особистість) й акцентує на зв'язках тексту й людської свідомості. Знання лінгвосинергетичних аспектів дозволить вивчати мову художнього твору як динамічну, рухливу, змінну систему, що має специфічні закони самоорганізації й розвитку. Зосереджено увагу на необхідності простежувати едиційну історію будь-якого тексту, відбирати автентичні художні тексти для лінгвостилістичного аналізу, створювати на заняттях зі стилістики реальні моделі автентичного спілкування (автентична професійно-педагогічна комунікація та автентична побутова комунікація).

Змістове модернізування процесу навчання стилістики розкрито за допомогою використання сучасних різновидів лекцій, створення інноваційного освітнього середовища на практичних заняттях і проведення лабораторних занять.

6. Пропонована модель методичної системи навчання стилістики

спрямована на формування вчителя української мови і літератури з високим рівнем стилістичної підготовки, лінгвокреативного, спроможного навчати стилістики учнів закладів загальної середньої освіти й здійснювати мовленнєве виховання сучасного українського суспільства. Компонентами методичної системи визначено цільовий (соціальне замовлення, освітня мета), методологічний (підходи й принципи навчання стилістики), змістовий (пропедевтично-настановний, інформаційно-когнітивний і поглиблювально-формувальний етапи), технологічний (форми організації освітнього процесу, види навчальних занять, методи навчання, вправи, технології й засоби навчання) і діагностувально-результативний (показники й рівні) блоки, які є взаємопов'язаними й взаємозумовленими.

Доведено, що на сучасному етапі розвитку освітньої галузі методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури має відповідати особистісно зорієнтованому й діяльнісно-компетентнісному підходам.

Студіювання теоретичних підвалин української лінгводидактики уможливило з'ясування пріоритетних позицій в обґрунтуванні принципів навчання стилістики. Успішній реалізації методичної системи навчання стилістики української мови сприятимуть загальнодидактичні (традиційні й сучасні) та лінгводидактичні (загальнометодичні й специфічні) принципи. Схарактеризовано специфічні (рівневі) принципи навчання стилістики української мови: метадисциплінарності; урахування динаміки стилів; засвоєння стилістичних норм на основі знання граматичних, лексичних і орфоепічних норм; урахування стильових і стилістичних норм; стимулювання словесного самовдосконалення, етики й естетики мовлення; навчання на мовленнєвих взірцях; послідовності, розширення, поглиблення й ускладнення стилістичного аналізу; контекстного розгляду стилістичних явищ; зумовленості мовленнєвих засобів соціальними чинниками; естетичної вартості текстів; урахування різностильової й різножанрової спрямованості текстів; урахування регіонального компонента; актуальності й сучасності текстів; використання мовленнєвої

практики для засвоєння стилістичних норм.

Зроблено висновок, що осучаснення лекційних і практичних занять зі стилістики української мови доцільно здійснювати за допомогою повсякчасного залучення студентів до активного пізнавального процесу, стимулювання застосовувати отримані знання на практиці, сприяння співпраці під час розв'язання різноманітних проблем, вміння висловлювати й аргументувати особисті міркування, випереджувального професійного спрямування, пошуків нових підходів до подання навчального матеріалу, застосування нетрадиційних форм проведення занять, наявності науково-дослідницького й професійно зорієнтованого складників, розвитку лінгвокреативності студентів, формування мотиваційного спрямування, орієнтування на потреби студентів (студентоцентроване навчання) тощо.

Охарактеризовано підготовчий, вступний, початковий, основний і завершальний етапи лекційних занять зі стилістики, докладно описано способи організації сучасних форм проведення лекцій, проаналізовано змістовий і діяльнісний компоненти практичних занять. Зазначено, що вивчення під час навчання стилістики самостійної та індивідуальної роботи студентів, творчого підходу до розв'язання стилістичних проблем, формування вмінь критично мислити призвели до потреби проведення в закладах вищої освіти лабораторних занять зі стилістики української мови, які уможливають реалізацію особистісно-індивідуальної стратегії навчання, актуалізують креативність студентів і гнучкість їхнього мислення, стимулюють науково-дослідницькі пошуки.

Лабораторне заняття зі стилістики української мови потлумачено як вид навчального заняття, яке передбачає спеціальне стилістичне вправління студентів у процесі індивідуальної самостійної дослідницької роботи під керівництвом викладача щодо виконання стилістичного аналізу тексту, редагування текстів різних стилів і жанрів, текстоінтерпретування, текстотворення тощо. Студіювання наукової літератури призвело до виокремлення лабораторних занять зі стилістики за дидактичним спрямуванням,

метою й змістовим наповненням, організаційними особливостями, способами використання технологій навчання. Найпродуктивнішими зі стилістики української мови визнано лабораторні заняття із виконання часткового й повного стилістичного аналізу художнього тексту.

Обґрунтована доцільність у навчанні стилістики в закладах вищої освіти поєднувати загальні методи навчання, спеціальні методи навчання стилістики і методи наукового стилістичного дослідження. У системі спеціальних методів вирізняють спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз тексту, стилістичне редагування тексту, стилістичне конструювання (створення) тексту, стилістичне реконструювання (перебудова) тексту, «слово-образ», аперцепційне декодування тексту.

Стилістичні вправи потрактовано як вправи, спрямовані на закріплення знань зі стилістики української мови й вироблення в майбутніх учителів-словесників практичних умінь і навичок зі стилістики, вдосконалення мовного чуття й смаку, піднесення культури побутового й професійного спілкування, а також формування лінгвістичної креативності. Узагальнення лінгводидактичних праць, практичний досвід роботи й експериментальне дослідження довели потребу виокремлення у системі вправ зі стилістики української мови двох підсистем – загальної й спеціальної. Спеціальні вправи зі стилістики української мови класифіковано за етапами стилістичної підготовки (супровідні й спеціальні), змістом програмового матеріалу (загальностилістичні й рівневостилістичні), видами стилістичних умінь і навичок (стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві й стилістично-комунікативні). До стилістично-комунікативних вправ уналежнено стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні й стилістично-перцептивні.

Доведено, що ефективному впровадженню методичної системи навчання стилістики сприяють інтерактивні, інформаційно-комунікаційні, медійноосвітні, проблемно-дослідницькі технології навчання, а також технології модульного й проектного навчання.

7. Ефективність запропонованої методичної системи навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників підтверджено позитивною динамікою здобутих результатів. Кількість студентів експериментальних груп, які показали високий рівень стилістичних знань, умінь і навичок, зросла на 19 %, студентів контрольних груп – лише на 8 %, достатній рівень – на 28 % (контрольні групи – на 13 %). Водночас в експериментальних групах на 27 % зменшилася кількість студентів із показниками середнього (контрольні групи – лише на 8 %), елементарного – на 20 % (контрольні групи – на 13 %). У студентів четвертих курсів, що навчалися за експериментальною методикою, порівняно з тими, які опановували стилістику української мови традиційно, якісний показник успішності з дисципліни зріс на 17 %. У роботі доведено, що запропонована методична система навчання стилістики є раціональною й перспективною для застосування в педагогічних закладах вищої освіти.

Дисертаційна робота не претендує на остаточне розв'язання всіх аспектів досліджуваної проблеми, адже подальше модернізування освітнього процесу в закладах вищої освіти й розвиток лінгвістичної науки потребуватиме коригування підходів до навчання стилістики української мови. Перспективи наукового пошуку вбачаємо в поглибленому вивченні структури й змісту стилістичної компетентності. На основі запропонованої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури можливе створення сучасних навчальних і навчально-методичних посібників для студентів закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва: Изд-во ИКАР, 2009. 448 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник. Київ: Либідь, 1998. 558 с.
3. Алексеева Л. О. Работа над уживанням учнями 5–7 класів виражальних мовних засобів у текстах різних стилів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2009. 245 с.
4. Андреева И. Н. Предпосылки развития эмоционального интеллекта. *Вопросы психологии*. 2007. № 5. С. 57–65.
5. Андрієць О. М. Методика опрацювання науково-навчальних текстів у старших класах з поглибленим вивченням української мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2007. 244 с.
6. Андронкина Н. М. Когнитивно-деятельностный подход к формированию лингвосоциокультурной компетенции в обучении немецкому языку студентов языкового вуза: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (иностраный язык, уровень профессионального образования)». Санкт-Петербург, 2009. URL: oldvak.ed.gov.ru/common/img/uploaded/files/vak/.../2009/.../AndronkinaNM.doc.
7. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ: Вид. дім «КМ Academia», 1994. 254 с.
8. Арешенков Ю. О. Класифікація функціональних стилів і вивчення стилістики у вищій та середній школі. *Українська мова і література в школі*. 1993. № 1. С. 43–45.
9. Атласова А. Н. Методика обучения стилистическим синонимам учащихся старших классов якутской школы: на основе сопоставления русского и якутского языков: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика

- обучения и воспитания (по областям и уровням образования)». Якутск, 2004. 179 с.
10. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: методические основы. Москва: Просвещение, 1982. 192 с.
 11. Бабелюк О. А. Стилістичні засоби і прийоми крізь призму лінгвосинергетики. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. Київ, 2011. Т. 14. № 1. С. 7–17.
 12. Бабий И. В. Взаимодействие разнотипных подходов к изучению украинского языка в профессионально-технических заведениях сферы обслуживания. *Педагогическое мастерство и педагогические технологии* / гл. ред. О. Н. Широков. Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2014. С. 398–401.
 13. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Львів: Світ, 2003. 432 с.
 14. Бабич Н. Д. Практична стилістика: збірник вправ. Львів: Видавниче об'єднання «Вища школа», видавництво при Львівському державному університеті, 1977. 156 с.
 15. Бабій І. В. Педагогічні умови розвитку професійного мовлення учнів професійно-технічних навчальних закладів сфери обслуговування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Львів, 2015. 240 с.
 16. Бадер В. Функціонально-стилістичний підхід у формуванні культури мовлення студентів-філологів. *Лінгвістичні студії*: збірник наукових праць Донецького національного університету. Донецьк, 2009. Вип. 19. С. 298–301.
 17. Бадер В. І. Взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2004. 358 с.
 18. Бадер В. І. Граматико-стилістична робота при вивченні іменника. *Початкова школа*. 1987. № 3. С. 23–26.
 19. Бадер В. І. Електронна лінгводидактика: стан і перспективи. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 2 (151). С. 34–43.

20. Бадер В. І. Зміст стилістичної роботи в початкових класах. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2000. Вип. XXVI. С. 3–9.
21. Бадер В. І. Стилїстика української мови: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. Луганськ: Видавництво СНУ ім. В. Даля, 2006. 204 с.
22. Бадмаев Б. Ц. Методика преподавания психологии. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. 300 с.
23. Бакулин М. А. Формирование профессиональной компетентности у студентов-филологов в курсе стилистики. *Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ «Грани познания»*, 2010. № 1(6), май. URL: <http://linguaconf2009.flybb.ru/topic13.html> або www.grani.vspu.ru.
24. Бакум З. Фонетико-стилістичні вправи як засіб підвищення мовної культури учнів. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 1. С. 2–4.
25. Бакум З. П. Принципи навчання фонетики української мови. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2009. Вип. 3. С. 131–138.
26. Бакум З. П. Система завдань і вправ для формування мовної особистості на профільному рівні навчання фонетики. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2010. Вип. 4. С. 141–150.
27. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.
28. Бакум З., Бойко Л. Елементи фоностилїстики на уроках словесності. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 2. С. 2–4.
29. Баранник Н. О. Психолого-педагогічні засади розвитку граматико-стилістичних умінь студентів-філологів. *Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія / за ред. проф. Єрмакова С. С.* Харків: ХДАДМ (ХХІІ), 2005. № 21. С. 18–26.

30. Баранник Н. О. Розвиток граматико-стилістичних умінь у студентів філологічних факультетів у процесі самостійної роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2010. 20 с.
31. Баранник Н. О. Розвиток граматико-стилістичних умінь у студентів філологічних факультетів у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2010. 253 с.
32. Баранник Н. О. Удосконалення граматико-стилістичних умінь студентів у процесі вивчення курсу «Сучасна українська мова». *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2014. № 3. С. 113–115.
33. Баранник Н. О. Функціонально-стилістичний підхід до вивчення граматики – запорука розвитку мовленнєвих умінь студентів. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 2012. Вип. 28(1). Харків. С. 23–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2012_28%281%29__5.
34. Баранник Н., Цінько С. Роль самостійної роботи у формуванні лінгвокомунікативної компетентності студентів. *Актуальні проблеми лінгводидактики*, 2015. № 1. URL: <http://www.didling.org.ua/ojs/index./php/ling/article/view/3/22>.
35. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
36. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1991. 231 с.
37. Бех І. Д. Компетентнісний підхід як освітня стратегія. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія*. Київ, 2009. С. 21–24. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/8772/1/534%20Бех.pdf>.
38. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване навчання: науково-методичний посібник. Київ: Видавництво Інституту змісту і методів навчання, 1998. 204 с.
39. Бех І., Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний. *Дошкільне виховання*.

2013. № 1. С. 2–5.
40. Биби́к С. Системи бібліо- й термінографічної інформації з української лінгвостилістики ХХ – початку ХХІ ст. *Людина. Комп'ютер. Комунікація* / за ред. проф. О. П. Левченко. Львів, 2017. С. 117–119.
 41. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка, 2009. 684 с.
 42. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. Київ, 2015. № 1. С. 47–58.
 43. Білецький О., Булаховський Л. Методичні уваги для вчителя старшого концентру трудшколи: додаток до підручника «Українська мова». Київ: Державне видавництво України, 1927. 77 с.
 44. Білодід І. К. Вивчення історії української літературної мови в радянський час. *Дослідження з мовознавства в УРСР за 40 рр.* Київ: [б.в.], 1957. С. 3–46.
 45. Білодід І. К. Питання розвитку мови української радянської художньої прози (переважно післявоєнного періоду, 1945–1950 рр.). Київ: Видавництво АН УРСР, 1955. 326 с.
 46. Білодід І. К. Розвиток мов соціалістичних націй СРСР / відп. ред. О. С. Мельничук. Київ: Наукова думка, 1967. 288 с.
 47. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень: методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2011. 28 с.
 48. Богомолова И. А. Интегрированное обучение научному стилю речи студентов-носителей русского языка в вузах инженерного профиля: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык)». Москва, 2005. 25 с.
 49. Бодонья М. А. Обучение иноязычной стилистической компетенции студентов-лингвистов (На примере адъективных коллокаций испанского языка): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)». Пятигорск, 2005. 215 с.
 50. Божович Е. Д. Чувство языка – миф или реальность? *Журнал практического*

- психолога*. Москва, 2008. № 5. С. 86–99.
51. Болотнова Н. С. Новые подходы к обучению русскому языку в современных условиях. *Коммуникативно-деятельностный и текстоориентированный подходы к преподаванию русского языка: материалы науч.-пр. конф. (12 марта 2001 года)* / под ред. проф. Н. С. Болотновой. Томск: Изд-во Томского гос. пед. ун-та, 2001. С. 5–10.
 52. Болотнова Н. С. Стилистический анализ текста в школе. *Русский язык в школе*. 2002. № 2. С. 95–101.
 53. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста: учебное пособие. 4-е изд. Москва: Флинта-Наука, 2009. 520 с.
 54. Болотнова Н. С., Болотнов А. В. Когнитивный стиль языковой личности в структуре модели идиостиля: к постановке проблемы. *Сибирский филологический журнал*. Новосибирск, 2012. № 4. С. 187–193.
 55. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. Київ: ВВП «КОМПАС», 1997. 64 с.
 56. Бондар О. Екологія українського слова: аспекти і проблеми. *Мовознавство: доповіді та повідомлення на IV Міжнародному конгресі україністів*, 26–29 серпня 1999 р., Одеса / Міжнар. асоц. україністів, Ін-т укр. мови, Наук. т-во ім. Т. Шевченка в Америці. Київ: Пульсари, 2002. С. 158–163.
 57. Бондаревская Е. В. Личностно-ориентированный подход как технология модернизации образования. *Методист*, 2003. № 2. С. 2–6. URL: <https://sites.google.com/site/kniznaapolkavmk/bondarevskaa-e-v-licnostno-orientirovannuj-podhod-kak-tehnologia-modernizacii-obrazovania>.
 58. Бондаренко Н. Лінгвістичні засади роботи над стилістичним синтаксисом рідної мови в 11 класі профільної школи. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 8. С. 16–19.
 59. Бондаренко Н. Проектна діяльність учнів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 5. С. 36–40.
 60. Бондарева Н. О. Місце та роль курсу «Стилістика української мови» у циклі

- професійної підготовки студентів-іноземців. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. Вип. 29. С. 416–420.
61. Бондарєва Н. О. Стилїстика української мови: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Четверта хвиля, 2010. 248 с.
 62. Бондарчук Н. О. Лінгвосинергетика як методологічна основа дослідження тексту. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки: мовознавство*. Луцьк, 2011. № 1. С. 24–27.
 63. Брага І. І. Стилїстика української мови: методичні рекомендації. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 88 с.
 64. Буклин Е. Н. Компетентностно-деятельностный подход как основа развития универсальных учебных действий студентов. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки*. Пенза, 2013. № 4 (28). С. 170–176.
 65. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. Київ: Рад. школа, 1955. 248 с.
 66. Булаховський Л. А. Основи мовознавства: лекції. Харків: Всеукраїнський заочний інститут народної освіти, 1931. 316 с.
 67. Бунеева Е. В. Методика словарно-стилистической работы на уроках русского языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Методика преподавания (русский язык)». Москва 1984. 213 с.
 68. Буркова Л. Технології в освіті. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 18–20.
 69. Варзацька Л. Міжпредметна інтеграція в системі мовної освіти. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич: Посвіт, 2013. С. 463–469.
 70. Варзацька Л. Особистісно зорієнтоване навчання української мови в старшій школі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2010. Вип. 50. С. 47–56.
 71. Варнавська І. В. Формування мовленнєвої компетентності учнів 5–7 класів у процесі засвоєння виражальних засобів української мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2005. 264 с.

72. Вартапетова С. С. Стилистический аспект лингвистической подготовки студентов-филологов. *Русский язык в школе*. 1994. № 2. С. 107–110.
73. Василевський С. І. Добити ворога. *Мовознавство*. 1934. № 1. С. 23–36.
74. Ващенко В. Стилїстика речення в українській мові. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. у-ту, 1968. 158 с.
75. Ващенко В. С. Стилїстична морфологія української мови: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського університету, 1970. 87 с.
76. Ващенко В. С. Стилїстичні явища в українській мові / відп. ред. М. П. Івченко. Харків: Вид-во Харк. ордена Трудового червоного прапора держ. ун-ту імені О. М. Горького, 1958. Ч. 1. 228 с.
77. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусол. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
78. Великожон В. А. Історія створення підручників з української мови: від давнини до 80-х років ХХ століття / наук. ред. О. В. Кравченко. Київ: НДІ українознавства, 2008. 88 с.
79. Велитченко Л. К. Методологічна сутність категорії підходу в науковому дослідженні. *Педагогіка і психологія: Вісник Академії педагогічних наук України*. Київ, 2009. № 2. С. 72–79.
80. Втори поезії і прози для кляси п'ятої ц[ісар.]-к[орол.] шкіл середних: хрестоматія / уложив [з передм. «Начерк стилїстики, поетики і реторики» та приміт.] Константин Лучаковский. Львів: Накладом фонду краєвого. Друк. наук. т-ва ім. Шевченка; під зарядом К. Беднарського, 1894 [10], XXXII. 434 с.
81. Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017-95 ISO 5127/2. [Чинний від 1996-01-01]. Київ: Держспоживстандарт України, 1995. 47 с.
82. Виноградов В. В. Итоги обсуждения вопросов стилистики. *Вопросы языкознания*. 1955. № 1. С. 60–88.
83. Виноградов В. В. Проблемы русской стилистики. Москва: Высшая школа, 1981. 320 с.

84. Винокур Г. О. Избранные работы по русскому языку. Москва: Учпедгиз, 1959. 492 с.
85. Винокур Г. О. О задачах истории языка. *Ученые записки Московского городского педагогического института*. Кафедра русского языка. Москва, 1941. Т. 5. Вып. 1. С. 207–226. URL: <http://danefae.org/lib/vinokur/1959/zadacha.htm>.
86. Винокур Т. Г. О содержании некоторых стилистических понятий. *Стилистические исследования*. Москва: Наука, 1972. С. 3–106.
87. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
88. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
89. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови: навчальний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 256 с.
90. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика сучасної української мови. Використання морфологічних засобів мови: навчальний посібник. Київ: ЛДЛ, 1998. 176 с.
91. Волкотруб Г. Й. Стилiстика ділової мови: навчальний посiбник. Київ: МАУП, 2002. 208 с.
92. Гайда С. Актуальные задачи стилистики. *Актуальные проблемы стилистики: ежегодный международный научный журнал*. Москва: Факультет журналистики Московского государственного университета имени М. В. Ломоносова, 2015. № 1. С. 11–22.
93. Гайдаєнко І. Інтегровані процеси у навчанні стилістики. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Луганськ, 2003. № 12 (68), грудень. С. 110–114.
94. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма бакалавра за спеціальністю 6010100 «Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова і література» напряму підготовки 0101 Педагогічна освіта /

- Міністерство освіти і науки України. Київ, 2002.
95. Галузинский В. М., Євтух М. Б. Основи педагогіки і психології вищої школи в Україні: навчальний посібник. Київ: ІНТЕЛ, 1995. 168 с.
 96. Гамрецький І. С. Формування культури публіцистичного мовлення в учнів загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2000. 203 с.
 97. Гез Н. И. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков. *Иностранные языки в школе*. 1969. № 6. С. 28–35.
 98. Геймбух Е. Ю. Стилистика: учебно-методический комплекс дисциплины. Москва: Московский городской педагогический университет, 2013. URL: <https://old.mgpu.ru/materials/27/27391.doc>.
 99. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / под. ред. А. М. Матюшкина. *Психология мышления*. Москва: Прогресс, 1965. С. 124–145.
 100. Гладіна Г. І., Сеніна В. К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. Київ: Факт, 1997. 160 с.
 101. Гладкий М. Мова сучасного українського письменства. Харків – Київ: Держвид-во України, 1930. 160 с.
 102. Гладкий М. Наша газетна мова. Київ: Держвидав, 1928. 178 с.
 103. Глазкова Г. О. Система вправ у формуванні фоностилістичних умінь і навичок учнів профільних класів. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2011. Вип. 6. С. 698–702.
 104. Глоссарий методических терминов и понятий (русский язык, литература): Опыт построения терминосистемы / под общей ред. Е. Р. Ядровской, А. И. Дунева. Санкт-Петербург: Свое издательство, 2015. 306 с.
 105. Голуб Н. Метод проектів у навчанні української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 8. С. 15–19.
 106. Голуб Н. Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 3. С. 2–10.
 107. Голуб Н. Б. Навчання української мови в сучасній загальноосвітній школі:

- функційний аспект. *Український педагогічний журнал*. Київ, 2015. № 3. С. 88–101.
108. Голуб Н. Б. Ознаки компетентності мовної особистості учня. *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2013. Вип. XLVIII. С. 114–120.
109. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 408 с.
110. Голуб Н. Б. Термінологічна система української лінгводидактики: особливості становлення і проблеми функціонування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог, 2017. Вип. 68. С. 104–108.
111. Голуб Н., Проценко Л. Сучасні підходи до проведення лабораторних занять із методики навчання української мови у вищій школі. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 7. С. 46–50.
112. Гоне Ж. Освіта і засоби масової інформації / пер. з фр. М. Марченко. Київ: А.С.К. (К.І.С.), 2002. 100 с.
113. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 375 с.
114. Гончарук М. Проблема основного тексту прозових творів Панаса Мирного 1970-х років. *Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія*. Київ, 2007. Т. 3. С. 57–94.
115. Горіна Ж. Д. Лінгвокреативність у мовленнєвій репрезентації елітарної мовної особистості. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Луганськ, 2011. № 15 (226). С. 94–102.
116. Горіна Ж. Д. Проблема автентичності тексту в аспекті культурологічно зорієнтованої лінгводидактики. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. Херсон, 2005. Вип. 39. С. 211–215.
117. Городенська К. Нові явища та процеси в українському словотворенні:

- динаміка чи деструкція словотвірних норм. *Українська мова*. 2013. № 2. С. 3–11.
118. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: КММ, 2014. 124 с.
119. Горошкіна О. Лінгводидактичні засади викладання курсу «Методика викладання лінгвістичних дисциплін» у магістратурі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Луганськ, 2012. № 24(2). С. 119–127.
120. Горошкіна О. М. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. С. 7–10.
121. Горошкіна О. М. Роль когнітивної методики у формуванні соціокультурної компетенції учнів. *Семантика мови і тексту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 26–28 вересня 2012 р.)*. Івано-Франківськ, 2012. С. 127–130.
122. Горошкіна О. М. Формування мовної особистості випускника профільної школи: лінгводидактичний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. Київ, 2009. Вип. 3. С. 181–186.
123. Горошкіна О. М. Шляхи підвищення мовленнєвої поведінки студентів-філологів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград, 2011. Вип. 100. С. 502–505.
124. Горошкіна О. М. Шляхи формування креативності майбутніх учителів української мови. *Науковий вісник Донбасу: електронне наукове фахове видання*, 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_17.
125. Горошкіна О. М., Мельник Т. В., Пустовіт В. Ю. Теорія і практика викладання філологічних дисциплін у вищій школі: навчальний посібник. Луганськ: Луганськ, 2013. 164 с.
126. Горошкіна О. М., Попова Л. О., Нікітіна А. В. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 171 с.
127. Греб М. М. Проблеми й перспективи використання лекції як ефективної

- форми організації навчання лексикології і фразеології майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія педагогіка і психологія*. Дніпропетровськ, 2016. Вип. 2 (12). С. 182–189.
128. Греб М. М. Теоретико-методичні засади навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкових класів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Бердянськ – Київ, 2017. 452 с.
129. Греб М. М. Теоретико-методичні засади формування стилістичної компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів. *Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Ялта (20–21 березня 2014 р.) / ред. О. В. Глузман [та ін.]. Ялта: РВНЗ КГУ, 2014. Ч. 2. С. 118–121.
130. Греб М. М. Теоретичні засади навчання лексикології і фразеології майбутніх учителів початкових класів: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 320 с.
131. Гриценко П. Ідіолект і текст. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка*: збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко / відп. ред. В. Г. Складенко. Київ, 2007. С. 16–44.
132. Гриценко П. Українська мова: державна і державотворча. *Український інформаційний простір*. Київ, 2014. Ч. 2. С. 19–27.
133. Гриценко П. Ю. «Слово поза словником»: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії. *Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія* / відп. ред. к. філол. н. І. С. Гнатюк. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. С. 238–250.
134. Грона Н. В. Підготовка студентів педагогічних коледжів до формування у молодших школярів текстотворчих умінь: монографія. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2017. 592 с.
135. Груба Т. Л. Використання методу проектів на уроках української мови в

- профільній школі. *Науковий вісник Донбасу: електронне наукове фахове видання*, 2015. № 4 (32). URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N4\(32\)/2.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N4(32)/2.PDF).
136. Губарева Г. А., Трифонов Р. А. Практична стилістика української мови: контрольна робота й методичні вказівки до її виконання для студентів філологічного факультету (спеціальність – журналістика) заочної форми навчання. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2005. 24 с.
137. Гудзик І. П. Компетентнісно орієнтоване навчання російської мови у початкових класах (у школах з українською мовою навчання): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)». Київ, 2008. 42 с.
138. Дашенко Н. Л. Лінгвостилістичний аналіз лексико-фразеологічних засобів у публіцистичному тексті. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2010. № 2. С. 108–115.
139. Дегтярьова Г. А. Формування ІКТ-компетентності вчителів-філологів у системі неперервної освіти. *Теорія і методика управління освітою: електронне наукове фахове видання*, 2011. № 5. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11degisue.pdf>.
140. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/oftenrequested/state-/standards/>.
141. Деркач Л. М. Інтеграція засобів медіаосвіти в навчання української мови (за професійним спрямуванням) майбутніх педагогів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ, 2017. Т. 59. № 3. С. 62–75.
142. Джусупов Н. М. Когнитивная стилистика: современное состояние и актуальные вопросы исследования. *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2011. № 3. С. 65–76. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/kognitivnaya-/stilistika-sovremennoe-sostoyanie-i-aktualnye-voprosy-issledovaniya>.
143. Дитяткина Л. А. Современные оценочные средства практико-

- ориєнтованного обучения педагогических работников. *Человек и образование*. 2017. № 1. С. 74–80.
144. Дідук Г. І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5–7 класах. Тернопіль: Навчальна-книга – Богдан, 2004. 80 с.
145. Дідук-Ступ'як Г. І. Питання інтеракції в когнітивно-комунікативному контексті. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2009. № 1. С. 85–92.
146. Дідук-Ступ'як Г. І. Філософські концепти лінгвометодичної технології «Інтеракція різнотипових підходів» до вивчення української мови. *Науковий вісник Донбасу: електронне наукове фахове видання*, 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_4.
147. Дідук-Ступ'як Г. І. Філософсько-методологічні орієнтири лінгвометодичної технології «Інтеракція різнотипових підходів» до вивчення української мови. *Педагогічний дискурс*. Хмельницький, 2011. № 9. С. 96–102.
148. Дідук-Ступ'як Г. І. Філософсько-методологічні орієнтири лінгвометодичної технології «Інтеракція різнотипових підходів» до вивчення української мови. *Теоретико-практичні аспекти сучасних лінгвістичних та лінгводидактичних парадигм: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції: зб. наук. пр. / редкол.: В. Я. Мельничайко, І. М. Хом'як, М. В. Мірченко та ін.* Рівне – Острог: Вид-во НУ «Острозька академія», 2012. С. 80–86.
149. Діц В. О., Коваль В. О. *Стилістика української мови: практикум: навч. посібн.* Умань, 2010. 169 с.
150. Дмитровський Є. М. *Методика викладання української мови в середній школі: посіб. для вчителів-словесників середньої школи.* Київ: Рад. школа, 1965. 286 с.
151. Довлетова С. А. *Українська мова: Стилістика. Культура мови.* Харків: Країна мрій, 2003. 64 с.
152. Долинин К. А. *Стилістика французького язика.* Ленінград: Просвещение,

1978. 344 с.

153. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2008. 488 с.
154. Донченко Т. Вивчаємо тему «Стилістика і стилі мовлення» в 5 класі. *Дивослово*. 2008. № 7. С. 2–4.
155. Донченко Т. К. Власне методичні принципи навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 2. С. 2–4.
156. Донченко Т. К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. Київ: Фундація ім. О. Ольжича, 1995. 251 с.
157. Донченко Т., Мельничайко В. Програми з методики української мови для вищих педагогічних навчальних закладів. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 6. С. 53–54.
158. Дончик В. Доля української літератури – доля України. Київ: Грамота, 2011. 639 с.
159. Дороз В. Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 456 с.
160. Дорошенко С. І. Граматична стилістика української мови. Київ: Рад. школа, 1985. 200 с.
161. Дроздова І. П. Зміст та основні підходи до навчання української мови як основи формування професійної компетентності студентів нефілологічного профілю вищої школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка / редкол.: Л. Вознюк, В. Кравець, В. Мадзігон [та ін.].* Тернопіль, 2010. № 2. С. 137–144.
162. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія. Харків: ХНАМГ, 2010. 320 с.
163. Дружененко Р. Дидактичні основи формування комунікативно-прагматичної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені*

- В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв, 2016. № 3 (54). С. 205–211.*
164. Дружененко Р. Диференціація сегментів комунікативно-прагматичної компетентності вчителя-словесника. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. Київ, 2016. Вип. 10. С. 100–105.
165. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
166. Дуплійчук О. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів-філологів до застосування проектно-комунікативних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2015. 321 с.
167. Екологізація освітнього простору сучасної загальноосвітньої школи: монографія / Н. Пустовіт, О. Колонькова, О. Пруцакова, Г. Тарасюк, Ю. Солобай. Харків: Друкарня Мадрид, 2016. 154 с.
168. Ефимов А. И. Стилїстика русского языка. Москва: Просвещение, 1969. 262 с.
169. Єрмоленко С. Нариси з української словесності: (стилїстика та культура мови). Київ: Довіра, 1999. 431 с.
170. Єрмоленко С. І. Лінгводидактичні засади вивчення простого ускладненого речення на філологічних факультетах у педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2009. 25 с.
171. Єрмоленко С. Я. Живе слово: монологи і діалоги про українську мову (історія та сучасність): аудіокнига на 4-х дисках. Київ: Росток Рекордз, 2017. 205 хв.
172. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилїстика та культура мови). Київ: Довіра, 1999. 431 с.
173. Єрмоленко С. Я. Сучасна лінгвостилїстика в інтегративній науковій парадигмі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і*

- літературознавство*) / за ред. академіка Л. І. Мацько. Київ, 2014. Вип. 5. С. 3–8.
174. Єрмоленко С. Я. Сучасна українська лінгвостилістика: співвідношення теорії і методів. *Стил: Межнародни часопис*. Белград, 2012. С. 23–32.
175. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
176. Жуковська В. В., Деркач Н. О. Еколінгвістика: становлення та основні напрями досліджень. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки*. Луцьк, 2011 (2). Ч. 1. С. 66–70.
177. Жура В. В. Дискурсивная компетенция врача в устном медицинском общении: монография. Волгоград: ВолГМУ ООО «ДарКо», 2008. 376 с.
178. Загашев И. О., Заир-Бек С. И. Критическое мышление: технология развития. Санкт-Петербург: Издательство «Альянс «Дельта», 2003. 284 с.
179. Зарицький М. С. Стилістика сучасної української мови: навчальний посібник. Київ: Парламентське вид-во, 2001. 156 с.
180. Захарчук-Дуке О. О. Провідні тенденції створення підручників і посібників з української мови для студентів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. статей. Ялта: РВВ КГУ, 2013. Вип. 40. Ч. 3. С. 170–177.
181. Захарчук-Дуке О. О. Розвиток культури мовлення майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2015. 220 с.
182. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования. *Интернет-журнал «Эйдос»*, 2006. 5 мая. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>.
183. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Москва: Издательская корпорация «Логос», 2000. 384 с.

184. Златів Л. М. Комп'ютерна лінгводидактика у викладанні мовознавчих дисциплін для студентів-філологів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог, 2014. Вип. 29. С. 116–120.
185. Иванченко И. В. Функционально-семантический подход как основа формирования сквозных интеграционных умений студентов в организации обучения стилистике учащихся 5–9 классов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык)». Орел, 2006. URL: <http://www.dissercat./com/content/funktsionalno-semanticheskii-podkhod-kak-osnova-formirovani/ya-/skvoznykh-integratsionnykh-ume>.
186. Иванян Е. П. Лингвозекология педагогической речи. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*, 2016. № 11–12. С. 48–56.
187. Игнатова И. Б. Коммуникативно-когнитивный подход в современной лингвометодике обучения РКИ. *Мир русского слова*, 2007. № 3. С. 69–72. URL: <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/460>.
188. Иконников С. Н. Стилистика в курсе русского языка (VII–VIII классы): пособие для учителей. Москва: Просвещение, 1979. 224 с.
189. Иконников С. Н. Стилистическая работа в процессе изучения русского языка. Москва: Педагогика, 1977. 151 с.
190. Ильин М. С. Основы теории упражнений по иностранному языку. Москва: Педагогика, 1975. 150 с.
191. Іваницька Н. Л. Сучасні тенденції розвитку мовної освіти в Україні. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Вінниця, 2015. Вип. 44. С. 24–28.
192. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять: ДСТУ 3017-2015 [Чинний від 2016-07-01]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 38 с. (Національний стандарт України).
193. Каганович Н. А. На мовно-стилістичні теми. Харків: [б. в.], 1934. 92 с.
194. Каганович Н. А. Стилiстичнi особливостi пролетарської публіцистики. Київ –

Харків: [б. в.], 1935. 71 с.

195. Калачинская Е. В. Учебно-методический комплект дисциплины «Стилистика русского языка и культура речи» в контексте компетентностного подхода к обучению. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Русский и иностранные языки и методика их преподавания*, 2012. № 3. С. 114–119. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/uchebno-metodicheskiy-komplekt-distsipliny-/stilistika-russkogo-yazyka-i-kultura-rechi-v-kontekste-kompetentnostnogo-/podhoda-k>.
196. Каліш В. А. Формування лексико-семантичної компетенції майбутніх учителів-словесників на когнітивно-комунікативній основі. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2014. № 3. С. 175–177.
197. Каліш В., Собко В. Когнітивно-комунікативний підхід до вивчення лексичного значення слова у системі фахової підготовки майбутніх учителів. *Актуальні проблеми лінгводидактики: електронний збірник наукових праць*. Глухів, 2015. Вип. 1. URL: <http://www.didling.org.ua/ojs/index.php/ling/article/view/6>.
198. Кантейкина Л. В. Диагностика сформированности у студентов-билингвов стилистической компетентности и способы ее совершенствования средствами лингвистических дисциплин. *Вестник Чувашского государственного педагогического университета им. И. Я. Яковлева*. Чебоксары, 2011. № 3 (71). Ч. 2. С. 122–126.
199. Кантейкина Л. В. Педагогические условия формирования у студентов-филологов национального педвуза стилистической компетентности при изучении лингвистических дисциплин. *Вестник Чувашского государственного педагогического университета им. И. Я. Яковлева*. Чебоксары, 2011. № 1 (69). Ч. 1. С. 84–88.
200. Кантейкина Л. В. Формирование стилистической компетентности у студентов-билингвов филологического факультета педагогического вуза в процессе обучения лингвистическим дисциплинам: дис. ... канд. пед. наук:

- 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Чебоксары, 2011. 190 с. URL: <http://www.dslib.net/prof-obrazovanie/formirovanie-stilisticheskoy-kompeten/tnosti-u-studentov-bilingvov-filologicheskogo.html>.
201. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. Львів: ПАІС, 2007. 400 с.
202. Капенова Ж. Ж. Формирование стилистической компетенции учащихся в условиях функционально-коммуникативного подхода к обучению русскому языку (5–9 классы казахской школы): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык в системе начального, среднего и высшего образования)». Алматы, 2009. 191 с.
203. Капинос В. И. Значение стилистики в практике преподавания родного языка. *Основные понятия и категории лингвостилистики: межвузовский сборник научных трудов / Министерство высшего и среднего специального образования РСФСР, Пермский государственный университет им. А. М. Горького; гл. ред. М. Н. Кожина. Пермь, 1982. С. 6.*
204. Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне «я». Київ: Академія, 2001. 238 с.
205. Караман О. В. Основні напрями роботи зі стилістики. *Рідна мова*, 2005. № 38. URL: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=rm38_05.
206. Караман С. Упровадження педагогічних інновацій у теорію і практику професійної підготовки вчителя-словесника. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2010. Вип. 50. С. 87–97.
207. Караман С. О. Лінгводидактичні орієнтири у фаховій підготовці магістрантів-філологів. *Акмеологія – наука XXI століття: матер. IV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2014 р., м. Київ / редкол.: В. О. Огнев'юк, В. М. Антонов, О. А. Дубасенюк та ін. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 68–75.*
208. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. Київ: Ленвіт,

2000. 272 с.

209. Караман С. О. Методика розвитку зв'язного мовлення. Основні напрями роботи зі стилістики. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2004. № 3. С. 40–43.
210. Караман С. О. Сучасні підходи до лінгводидактичної підготовки майбутнього вчителя-словесника. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету (філологічні науки)*. Ізмаїл, 2010. Вип. 29. С. 186–192.
211. Климова К. Засоби медіа-дидактики у площині навчання і самонавчання української мови майбутніх учителів. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ, 2014. Вип. 2. С. 77–82.
212. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: монографія. Житомир: РУТА, 2010. 562 с.
213. Климова К. Я. Формування креативності майбутніх учителів засобами науково-дослідної роботи з української мови та методики її викладання у школі. *Студентські наукові дослідження з актуальних проблем лінгводидактики: матеріали студентсько-викладацького науково-методичного семінару, 9 квітня 2009 р.* Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 5–9.
214. Климова К. Я. Формування мовнокомунікативної професійної компетентності студента як креативної особистості в умовах навчального середовища педагогічного вузу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2012. № 1. С. 66–72.
215. Климова К. Я. Формування мовностилістичної вправності у контексті професійної підготовки практичних психологів і соціальних педагогів. *Вісник Житомирського педуніверситету. Серія: Педагогічні науки*. Житомир, 2004. № 14. С. 7–10.

216. Клушина Н. И. Дискурсология и стилистика: интегративные методы исследования медиакоммуникации. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Лингвистика*. Москва, 2016. Т. 20. № 4. С. 78–90.
217. Клушина Н. И. Современная стилистика. Проблемы и перспективы. *Актуальные проблемы стилистики: ежегодный международный научный журнал*. Москва: Факультет журналистики Московского государственного университета имени М. В. Ломоносова, 2015. № 1. С. 44–51.
218. Коваленко Л. В. Сутність і компоненти професійної компетентності вчителя української мови та літератури. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Київ, 2016. Вип. 1 (12). С. 130–137.
219. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1984. 120 с.
220. Коваль А. П. Збірник вправ з практичної стилістики: навчальний посібник для студентів філологічних факультетів університетів. Київ: Вища школа, 1979. 144 с.
221. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови: підручник. 3-є вид. Київ: Вища школа, 1987. 351 с.
222. Коваль В. Компетентісно спрямоване навчання як одна з педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх учителів української мови та літератури. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань, 2014. № 9(1). С. 154–161.
223. Коваль В. О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах: монографія. Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. 455 с.
224. Кожина М. Н. Статус стилистики в современном языкознании. *Статус стилистики в современном языкознании: межвузовский сборник научных трудов*. Пермь, 1992. С. 15.
225. Кожина М. Н. Стилистика русского языка: учебник для студентов пед. ин-тов по спец. №2101 «Рус. яз. и лит.». 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Просвещение, 1983. 223 с.

226. Кожина М. Н., Дускаева Л. Р., Салимовский В. А. *Стилистика русского языка: учебник*. 4-е изд., стереотип. Москва: Флинта: Наука, 2008. 464 с.
URL: https://www.myfilology.ru/media/user_uploads/Tutorials/kozhina_m/_n_duskaeva_l_r_salimovskii_v_a_stilistika_russkogo.pdf.
227. Колесникова И. Л., Долгина О. А. *Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков*. Санкт-Петербург: Рус.-Балт. информ. центр БЛИЦ; [Cambridge]: Cambridge univ. press., 2001. 223 с.
228. Колесов В. В. Общие понятия исторической стилистики. *Историческая стилистика русского языка: межвузовский сб. научн. тр.* Петрозаводск: Петрозаводский государственный университет имени О.В.Куусинена, 1990. С. 16–36.
229. Колесова О. В. Развитие речи младших школьников на функционально-стилистической основе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык)». Рязань, 2007. 24 с.
230. Коломієць І. І. Стилїстика тексту: практичний вимір дослідження. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Хмельницький, 2014. Вип. 7. С. 79–84.
231. Коломієць Ю. Стилїстичні вміння у системі початкової мовної освіти учнів з ТПМ. *Теорія і практика сучасної логопедії*. Київ, 2007. Вип. 4. С. 61–66.
232. Коломієць Ю. В. Психолого-педагогічні передумови формування граматико-стилїстичних умінь у молодших школярів з ТПМ. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія: Соціально-педагогічна* / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. Кам'янець-Подільський, 2006. Вип. VI. С. 141–144.
233. Коломієць Ю. В. Формування граматико-стилїстичних умінь в учнів початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2009. 257 с.
234. Кононенко В. І. *Текст і образ: монографія*. Київ, Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя

- Стефаника, 2014. 192 с.
235. Конторчук Г. К. Стилiстика сучасної української мови: практ. курс: навч. посiб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., переробл. i допов. Житомир: Рута, 2012. 219 с.
236. Конференция ООН по окружающей среде и развитию (Рио-де-Жанейро, июнь 1992 года): информационный обзор / В. А. Коптюг. URL: <http://www.prometeus.nsc.ru/koptyug/ideas/unrio92/index.ssi>.
237. Концепція впровадження медiаосвiти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ: [б. в.], 2016. 16 с.
238. Копусь О. А. Теоретичні засади формування фахової лiнгводидактичної компетентності майбутніх магістрiв-фiлологiв у вищому навчальному закладі: монографія. Одеса: ТОВ Лерадрук, 2012. 429 с.
239. Кордун П. П. Вивчення стилiстики в середній школі. Київ: Рад. шк., 1977. 151 с.
240. Корякина А. Н. Педагогические условия формирования стилистической компетенции у старшеклассников якутской школы: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Якутск, 2008. URL: <http://www.dslib.net/obw-pedagogika/pedagogicheskie-uslovija-formirovanija-stilisticheskoy-kompetencii-u-starsheklassnikov.html>.
241. Косарева А. А. Проблемный подход к организации обучения на занятиях по дисциплине «Стилiстика и литературное редактирование» в вузе. *Современные проблемы науки и образования: электронный научный журнал*, 2015. № 5. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22347>.
242. Костиця Н. Лiнгвокультурологiчний пiдхiд до викладання української мови в контексті аграрної освiти. *Вiсник Львiвського унiверситету. Серiя: Фiлологiчна. Львiв*, 2016. Вип. 3. С. 259–266.
243. Кочан І. М. Лiнгвiстичний аналіз тексту: навчальний посiбник. 2-ге вид., перероб. i доп. Київ: Знання, 2008. 423 с.
244. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довiдник з методики викладання української мови. Львiв: Видавничий центр ЛНУ iменi Iвана Франка, 2002.

249 с.

245. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. Вид. 2-ге, виправлене і доповнене. Київ: Видавничий центр «Академія», 2006. 464 с.
246. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 416 с.
247. Кравець Л. В. Стилістика сучасної української мови (лексична й фразеологічна стилістика): збірник вправ. Київ: ЗАТ «НЕВТЕС», 2002. 78 с.
248. Кравець Л. В. Стилістика сучасної української мови (фоностилістика, стилі): збірник вправ. Київ: ЗАТ «НЕВТЕС», 2002. 48 с.
249. Кравець Л. В. Стилістика української мови: Практикум: навч. посібник для студ. філол. спец. вищих навч. закладів / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2004. 200 с.
250. Кравченко-Дзондза О. Лінгвостилістичний аналіз тексту в контексті комунікативної лінгвістики. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич, 2014. С. 26–31.
251. Кравчук О. М. Загальнодидактичні підходи й закономірності в удосконаленні навичок лінгвістичного аналізу тексту в студентів-філологів. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. Рівне: РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2015. № 2 (14). С. 150–155.
252. Краевский В. В., Хуторской А. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Интернет-журнал «Эйдос»*, 2003. 4 февраля. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2003/0402.htm>.
253. Красовська О. Формування стилістичної компетентності студентів-філологів засобами епістолярію: на матеріалі листування Лесі Українки. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 3. С. 37–39.
254. Кратасюк Л. М. Інтерактивні методи в навчанні учнів 5–6 класів створювати тексти різних типів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2011. 265 с.
255. Крупа М. П. Робота над лексико-стилістичними помилками на факультативних заняттях в 11 класі. *Українська мова і література в школі*.

1987. № 10. С. 41–43.
256. Крупченко А. К., Кузнецов А. Н. Основы профессиональной лингводидактики: монография. Москва: АПКИППРО, 2015. 232 с.
257. Кузнецова Л. М. Умение и навык. *Методика развития речи учащихся на функционально-стилистической основе*: межвуз. сб. науч. тр. Москва: Наука, 1989. Т. 250. С. 3–15.
258. Кузнецова Л. М. Формирование стилистических понятий как основа развития речевых умений и навыков учащихся: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Методика преподавания русского языка». Москва, Куйбышев, 1989. 328 с.
259. Кузьмина Н. В. Проффессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва: Высшая школа, 1990. 119 с.
260. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Знання, 2005. 486 с.
261. Кузьміч В. А., Шахаб В. В. Практычная і функцыянальная стылістыка беларускай мовы: вучэбны дапаможнік для студэнтаў вуну па спецыяльнасці «Выдавецкая справа». Мінск: БДТУ, 2008. 240 с.
262. Кулик Б., Масюкевич О. Збірник вправ з стилістики. Київ: Рад. школа, 1958. 304 с.
263. Кулик О. Д. Стилiстичний аналіз складних синтаксичних конструкцій як засіб удосконалення граматичного ладу мовлення учнів 7–9 класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2005. 236 с.
264. Культура мови на щодень: електронна інформаційно-довідкова система / Інститут української мови НАН України. Київ, 2010. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/>.
265. Культура української мови та практична стилістика: збірник вправ / Л. Г. Погиба, Л. М. Голіченко, Н. В. Кавера, І. В. Житар. Київ: Кондор-Видавництво, 2015. 202 с.
266. Купина Н. А., Матвеева Т. В. Стилистика современного русского языка:

- учебник для бакалавров. Москва: Издательство Юрайт, 2013. 415 с.
267. Курило О. Паралельні форми в українській мові, їх значення для стилю. Київ: Вид-во Вукоспілки [Друк. Київ. Філії Вукоспілки], 1923. 24 с.
268. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Вид. 5. Торонто: Нові дні, 1960. 199 с.
269. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 303 с.
270. Куринная А. Ф. Значимость лингвосинергетической деятельности в процессе формирования языковой личности школьника. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2011. Вип. 29. С. 126–132.
271. Кухарчук І. О., Кухарчук Р. П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у мовній освіті вчителя-словесника. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*. Миколаїв, 2015. № 3. С. 152–157.
272. Куцевол О. Інноваційні види практичних занять у форматі професійно-методичної підготовки майбутніх учителів української літератури. *Султанівські читання*. Івано-Франківськ, 2017. Вип. VI. URL: http://sultanivskichytannia.if.ua/Arkhiv/Vypusk6/Vypusk6_el.html.
273. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська література)». Київ, 2007. 44 с.
274. Кучеренко І. Вивчення стилістики у старшій школі. Умань: Софія, 2007. 120 с.
275. Кучеренко І. Психологічні умови засвоєння стилістики учнями старших класів. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 4. С. 9–12.
276. Кучеренко І. Шляхи впровадження проблемно-інформаційної лекції у навчальний процес старшої школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Київ, 2010. Вип. 33. С. 80–86.
277. Кучеренко І. А. Розвиток стилістичних умінь і навичок упродовж вивчення

- фонетики. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Київ, 2004. Вип. 9. С. 121–126.
278. Кучеренко І. А. Система роботи з розвитку стилістичних умінь і навичок учнів (10–11 класи): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2005. 218 с.
279. Кучеренко І. А. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2015. 560 с.
280. Кучерук О. А. Інтеграція методів і засобів ІКТ у методику навчання української мови. *Інформаційні технології в освіті та науці*. Мелітополь, 2016. Вип. 8. С. 144–148.
281. Кучерук О. А. Методи формування комунікативної компетентності в процесі дидактичного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Житомир, 2010. № 53. С. 77–81.
282. Кучерук О. А. Навчальний текст як фактор мовно-естетичного впливу. *Основи естетичного виховання в шкільному курсі української мови: навчальний посібник*. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2006. С. 27–43.
283. Кучерук О. А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: навчальний посібник. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2007. 182 с.
284. Кучерук О. А. Проблема методології навчання мови у світлі філософсько-освітніх підходів. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Житомир, 2008. Вип. 42. С. 29–35.
285. Кучерук О. А. Сучасні тенденції вдосконалення змісту і методів україномовної освіти. *Наука і освіта. Серія: Психологія і педагогіка: наук.-практич. журнал Південного наукового Центру НАПН України*. Одеса, 2013. № 5, липень-серпень. С. 58–62.
286. Кучерук О. А. Цілі створення й використання системи методів навчання української мови в основній школі. *Вісник Житомирського державного*

- університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир, 2012. № 61. С. 95–101.
287. Кучерук О. А. Шляхи формування мовленнєвої компетентності: психолінгвістичний підхід до навчання рідної мови. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2007. Вип. 12. С. 37–41.
288. Кучерява О. Базова система вправ із формування дискурсивної компетенції в студентів-філологів. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2007. Вип. 2. С. 284–291.
289. Кучерява О. А. Формування дискурсивної компетенції студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Одеса, 2008. 200 с.
290. Лапшина О. Н. Влияние курса «Стилистика русского языка» на формирование речевой культуры студентов неязыкового вуза. *Вестник ассоциации вузов туризма и сервиса*. Москва, 2009. № 3. С. 98–101.
291. Лапшина О. Н. Стилистика русского языка как учебная дисциплина в неязыковом вузе. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Лингвистика*. Москва, 2008. № 1. С. 109–112.
292. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. Москва: Педагогика, 1981. 185 с.
293. Лещенко Г. Компендіум основних методичних понять: стислий виклад засад формування комунікативної україномовної компетенції. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 5. С. 6–13.
294. Лещенко Г. Мовна компетенція: лінгводидактичний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови* / відп. редактор М. Я. Плющ. Київ, 2009. Вип. 5. С. 25–29.
295. Лещенко Г. П. Сучасні комунікативно зорієнтовані підходи до викладання української мови в школі. *Психолого-педагогічні основи гуманізації*

навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: зб. наук. пр. Рівне: РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2013. № 2 (10). С. 78–86.

296. Линникова Л. М. Формирование стилистической компетенции студентов национальных групп педвуза в курсе «Современный русский литературный язык»: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения русскому языку». Москва, 1995. 18 с.
297. Лисиченко Т. Ю. Леонід Арсенійович Булаховський (до 125-річчя від дня народження). *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр.*, 2013. Вип. 35. С. 275–280. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2013_35_46.
298. Лихачев Д. С. Поэтика древнерусской литературы. *Д. С. Лихачев. Избранные работы: в 3 т.* Ленинград: Художественная литература, 1987. Т. 1. С. 261–654.
299. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
300. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
301. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності закладів освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1187 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 року № 347. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do/postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-30-grudnya-2015-r-1187>.
302. Ліштаба Т. Формування стилістичних умінь і навичок у контексті стилістичної підготовки філологів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)* / ред. кол.: О. А. Семенюк [та ін.]. Кіровоград, 2015. Вип. 136. С. 478–483.
303. Лозенко А. Проблемна лекція у контексті особистісно спрямованої дидактичної підготовки майбутніх вчителів початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2011. № 39 (1). С. 132–137.
304. Лопушинський І. П. Лінгводидактичні основи методики роботи над художнім стилем мовлення у 5–7 класах середньої школи: дис. ... канд. пед.

- наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 1996. 236 с.
305. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 76–82.
306. Лукінова Т. Б. З історії Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні. *Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України – 75, 1930–2005: матеріали до історії* / редкол.: В. Г. Склярєнко (відп. ред.) та ін. Київ: [б. в.], 2005. С. 12–42.
307. Луценко В. Формування стилістичних умінь і навичок у контексті професійної підготовки психологів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Луганськ, 2010. № 22 (209). Ч. 1. С. 120–124.
308. Луценко В. І. Методика вивчення повнозначних частин мови на функціонально-стилістичних засадах в основній школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2009. 252 с.
309. Лучаковський К. Начерк стилістики, поетики і реторики: з додатком про красу мови і будову вірша. Вінніпег, Ман: Українська видавнича спілка, 1917. 64 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/2534-/luchakovskiy-k-nacherk-stilistiki-poetik-i-retorikii/>.
310. Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2008. 474 с.
311. Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії: проектування процесу навчання української мови у вищій школі: монографія. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. 296 с.
312. Любашенко О. В. Навчання української мови на засадах суб'єктно-діяльнісного підходу. *Вища освіта України: тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. Рівне: РДГУ, 2007. Т. 3.

С. 146–150.

313. Львов М. Р. Словарь-справочник по методике русского языка: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. №2101 «Рус. яз. и лит.». Москва: Просвещение, 1988. 240 с.
314. Максимова Г. Технологии медиаобразования. *Высшее образование в России*. 2005. № 6. С. 131–134.
315. Мамчур І. Робота над розвитком стилістичних умінь і навичок учнів старших класів. *Українська мова та література в школі*. 2000. № 3. С. 14–16.
316. Мамчур І. Функціонально-стилістичний аспект вивчення термінології у старших класах. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2003. Вип. V. С. 315–316.
317. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: монографія. Умань: Сочінський, 2012. 449 с.
318. Марун М.Є. Формування умінь і навичок ділового мовлення в учнів 5–9 класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2000. 180 с.
319. Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. Київ: Видавн. дім «КМ Академія», 2004. 164 с.
320. Масюкевич О. М. Нариси з стилістики сучасної української літературної мови. Київ: Рад. школа, 1967. 594 с.
321. Матвієнко О. Стилістичні паралелі (проти пуризму). Харків: Радянська школа, 1932. 132 с.
322. Мацько Л. І. Стилістика української мови: програма для студентів філологічних факультетів університетів України. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2002. 38 с.
323. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
324. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2003. 311 с.

325. Мегем Т. Є. Діяльнісний підхід до навчання (комунікативний аспект). *Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Глухів, 2010. Вип. 15. С. 184–186.
326. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 252 с.
327. Медіаосвітні технології в модернізації змісту гуманітарної освіти. *Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія* / Б. А. Воронкова, М. А. Дебич, Н. М. Демяненко, Н. О. Дівінська та ін.; за заг. ред. Г. В. Онкович. Київ, 2014. С. 258–304.
328. Мельник Т. В. Розвиток образного мовлення учнів 5–9 класів шкіл з російською мовою викладання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2004. 227 с.
329. Мельничайко В. Я. Граматико-стилістичні помилки та способи їх усунення. *Українська мова і література в школі*. 1973. № 3. С. 53–58.
330. Мельничайко В. Я. Елементи стилістики при вивченні частин мови. *Українська мова і література в школі*. 1979. № 1. С. 58–65.
331. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Переклад: посібник для вчителя. Київ: Рад. школа, 1984. 223 с.
332. Мельничайко В. Я., Пентилюк М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови: навчально-методичний посібник. Київ: Рад. школа, 1982. 216 с.
333. Мельничук Ю. Ю. Методика формування стилістичних умінь з російської мови учнів 10-их класів філологічного профілю: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (російська мова)». Херсон, 2009. 250 с.
334. Мельничук Ю. Ю. Роль стилістичних умінь у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів. *Педагогічні науки* / відп. ред.

- Барбіна Є. С. та ін. Херсон, 2013. Вип. 64. С. 109–113.
335. Мельничук Ю. Ю. Стилистические умения как основа речевого мастерства. *В мире словесности*: сб. научн. работ. Тернополь: Вектор, 2011. С. 119–124.
336. Мельничук Ю. Ю. Стилiстичний аналіз тексту на уроках російської мови в класах філологічного профiлю. *Педагогічні науки* / наук. ред. Барбіна Є. С. та ін. Херсон, 2008. Вип. 48. С. 86–90.
337. Мельничук Ю. Ю. Уровни сформированности стилистических умений по русскому языку. *Акмеология вченого-педагога. Наукова школа професора Євдокії Голобородько*. Херсон: Вид-во «ТДС», 2012. С. 173–176.
338. Метликина Л. С. Гендерный подход на уроках русского языка: проблемы, поиски, результаты. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*, 2014. Т. 20. С. 3636–3640. URL: <http://e-koncept.ru/2014/54991.htm>.
339. Методика вивчення української мови в школі: посiбник для вчителів / О. М. Беляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк та ін. Київ: Рад. школа, 1987. 246 с.
340. Методика викладання української мови в середній школі / за ред. С. Х. Чавдарова і В. І. Масальського. Київ: Рад. школа, 1962. 372 с.
341. Методика викладання української мови в середній школі: навчальний посiбник / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик; за ред. І. С. Олійника. Київ: Вища школа, 1989. 439 с.
342. Методика навчання української мови в середній загальноосвітній школі: програма для студентів спеціальності 8.010103 «Українська мова і література» факультетів української філології педагогічних університетів та інститутів / укладачі: О. М. Горошкіна, С. О. Караман, М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2009. URL: http://lenvit.ucoz.ua/index/metodika_navchannja_ukrajinskoji_movi/0-67.
343. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна та ін.; за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2005. 400 с.

344. Методика української мови в середній школі для студентів спеціальності 2102 «Українська мова і література»: програми педагогічних інститутів / укладачі: В. К. Іваненко, І. С. Олійник. Київ: РНМКВСПО, 1980. 24 с.
345. Методические рекомендации по изучению дисциплины ФТД.6 Лингвометодические аспекты преподавания РКИ для студентов, обучающихся по направлению подготовки 050300.62 Филологическое образование, профиль Русский язык и литература / сост. С. А. Антошина. URL: www.mshu.edu.ru/.../Лингвометодические%20аспекты%20/.
346. Методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни «Стилістика української мови» студентами спеціальностей 6030501 «Українська мова та література», 6.030505 «Прикладна лінгвістика» / уклад.: В. І. Бадер. Луганськ: Вид-во СНУ, 2004. 56 с.
347. Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання / пер. з англ. національного експерта з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, д-ра техн. наук, проф. Ю. М. Рашкевича. Київ: ТОВ «Поліграф плюс», 2016. 80 с.
348. Методичні рекомендації до складання навчальних планів вищих навчальних закладів II, III і IV рівнів акредитації / розробники: Д. Б. Панасевич, А. К. Солоденко. Київ, 2011. 15 с. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/20178/.
349. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2017 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2017 р. № 1648). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf>.
350. Микрюков В. Ю. Краткий курс педагогики: учебное пособие. Санкт-Петербург: БХВ-Петербург, 2011. 240 с.
351. Мирошкина Н. Н. Формирование лингвостилистической компетенции студентов при изучении научного стиля. *Университетские чтения – 2010:*

- материалы научно-методических чтений Пятигорского государственного университета. Пятигорск, 2010. № 8. С. 96–101.
352. Мистецтво бути викладачем: практичний посібник / А. Брінклі, Б. Десантс, М. Флемм та ін.; за ред. О. І. Сидоренка. Київ: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2003. 144 с.
353. Мовознавство на Україні за п'ятдесят років [1917–1967]: колективна монографія / відп. ред. Й. А. Багмут. Київ: Наукова думка, 1967. 455 с.
354. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша: монографія. Київ: Сталь, 2006. 304 с.
355. Мокін Б. І., Леонтьєв В. О., Мокін О. Б. Стратегія пошуку оптимального співвідношення лабораторного практикуму та наукових досліджень у навчальному процесі фахівців інженерних спеціальностей: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2002. 142 с.
356. Мороз О. Г., Падалка О. С., Юрченко В. І. Педагогіка і психологія вищої школи: навчальний посібник / за заг. ред. О. Г. Мороза. Київ: НПУ, 2003. 267 с.
357. Мурина Л. А., Литвинко Ф. М. Работа по стилистике на уроках русского языка. *Лекции по актуальным вопросам методики преподавания русского и белорусского языка*: пособие для студентов филологических факультетов вузов. Минск: Белорусский государственный университет, 2003. С. 14–24.
358. Мушировська Н. В. Роль когнітивно-комунікативного підходу в оптимізації процесу викладання української мови за професійним спрямуванням. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка*. Острог, 2014. Вип. 29. С. 138–143.
359. Мынбаева А. К. Основы педагогики высшей школы: учебное пособие. Алматы: [б. и.], 2008. 144 с.
360. Навчальні плани державних університетів, педагогічних і учительських інститутів. Київ: [б.в.], 1940. 175 с.
361. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.

362. Нагрибельна І. А. Самостійна робота в системі підготовки майбутніх учителів до навчання української мови в початкових класах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2016. 483 с.
363. Нагрибельна І. А. Функціонально-стилістичний підхід до вивчення сполучників і часток у загальноосвітній середній школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2003. 200 с.
364. Нигматов З. Г., Шакирова Л. Р. Теория и технологии обучения в высшей школе: курс лекций / под ред. З. Г. Нигматова. Казань: Казанский университет, 2013. 464 с.
365. Нитченко Д. Елементи теорії літератури і стилістики. Мельбурн: Українське видавництво «Просвіта», 1975. 88 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/9305-nitchenko-d-elementi-teoriyi-literaturi-i-stilistiki/>.
366. Ницета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 340 с.
367. Нікітіна А. В. Лексико-стилістичний аналіз тексту як засіб удосконалення комунікативних умінь і навичок учнів 5–7 класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2000. 175 с.
368. Нікітіна А. В. Лексико-стилістичний аналіз як засіб розвитку мовлення. *Актуальні проблеми розбудови національної освіти*. Київ-Херсон, 1997. С. 117–120.
369. Нікітіна А. В. Педагогічний дискурс учителя-словесника: монографія. Київ: Ленвіт, 2013. 338 с.
370. Нікітіна А. В. Українська лінгвометодика для магістрантів: навчально-методичний посібник. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. 375 с.
371. Нова школа. Простір освітніх можливостей: проект для обговорення / за заг. ред. М. Грищенка. Київ, 2016. 36 с. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>

372. Новиков А. М. *Методология образования*. 2-е изд. Москва: Эгвес, 2006. 488 с.
373. Новиков Л. А. *Лингвистическое толкование художественного текста*. Москва: Русский язык, 1979. 250 с.
374. Новосьолова В. І. Засвоєння стилістичних понять і формування стилістичних умінь на уроках української мови в старшій школі (академічний рівень). *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2011. № 5. С. 99–101.
375. Новосьолова В. І. Система роботи над емоційно забарвленою лексикою на уроках української мови в 5–7 класах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2013. 250 с.
376. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; под. ред. Е. С. Полат. Москва: Изд. центр «Академия», 2002. 272 с.
377. Нормативні матеріали з навчально-методичної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: навч.-метод. посіб. / уклад.: В. М. Федорчук, А. С. Попович, Л. І. Тимофійшина. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. 220 с.
378. Обучение русскому языку в школе: учеб. пособие для студентов пед. вузов / Е. А. Быстрова, С. И. Львова, В. И. Капинос и др.; под. ред. Е. А. Быстровой. Москва: Дрофа, 2004. 240 с.
379. Овсієнко Л. Комунікативна компетентність як основа компетентнісного підходу до засвоєння студентами-філологами лінгвістичних дисциплін. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 14. С. 61–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tidf_2013_14_9.
380. Овсієнко Л. Основні підходи до засвоєння лінгвістики тексту студентами філологічних спеціальностей педагогічних університетів. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 12. С. 85–90.
381. Овсієнко Л. М. Сутність понять «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід», «якість освіти» у світлі сучасної освітньої

- парадигми. *Науковий вісник Донбасу*: електронне наукове фахове видання, 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_32.
382. Овсієнко Л. М. Теоретичні основи навчання лінгвістики тексту студентів філологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2017. 354 с.
383. Овсянникова К. Педагогічні умови формування медіаосвітньої компетентності майбутніх учителів-філологів: обґрунтування проблеми. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: педагогіка*. Мелітополь, 2014. № 1 (12). С. 124–127.
384. Огієнко І. Український стилістичний словник. Вінніпег: Товариство «Волинь». Вид. друге, 1978. 496 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/slovniki-dovidniki/6602-ogiyenko-i-ukrayinskiy-stilistichniy-slovník/>.
385. Огієнко І. Український стилістичний словник. Львів: Друкарня наукового товариства ім. Шевченка, 1924. 496 с. URL: http://www.academia.edu/6984197/I._Огієнко._Український_стилістичний_словник_1924.
386. Огородников И. Активно разрабатывать вопросы теории. *Вестник высшей школы*. 1968. № 7. С. 45–57.
387. Олешков М. Ю. Современные образовательные технологии: учебное пособие. Нижний Тагил: НТГСПА, 2011. 144 с.
388. Оліяр М. П. Підготовка майбутніх учителів до здійснення когнітивного підходу в методиці навчання української мови. *Педагогічні науки*. Херсон, 2009. Вип. 52. С. 328–330.
389. Оліяр М. П. Теорія і практика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів: монографія. Івано-Франківськ: СІМІК, 2015. 476 с.
390. Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання морфології української мови: сутність, зміст і функції. *Теоретична і дидактична філологія*. Переяслав-Хмельницький, 2012. Вип. 12. С. 91–95.
391. Омельчук С. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика: монографія. Київ: Генеза, 2014.

368 с.

392. Омельчук С. Українська лінгводидактична термінологія з погляду нормативності. *Українська мова*. 2015. № 1. С. 50–59.
393. Омельчук С. А. Технологія дослідницького навчання синтаксису і стилістики рідної мови в 11 класі. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2005. № 3. 64 с.
394. Онкович Г. Теорії медіа-освіти. *Масова комунікація: історія, сьогодні, перспективи*: науково-практичний журнал / відп. ред. С. І. Кравченко; упоряд. М. А. Рожило. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2012. № 1 (1). С. 29–33.
395. Онкович Г. В. Засоби масової комунікації у термінологічному просторі медіа-освіти. *Дивослово*. 2007. № 5. С. 29–31.
396. Онкович Г. В. Теоретичні основи використання засобів масової інформації у навчанні української мови студентів-нефілологів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук.: 13.00.02 «Методика викладання (української мови)». Київ. 1995. 46 с.
397. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навчальний посібник з алгоритмічними приписами. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
398. Орлова О. Художнє сприйняття як основа медіакомпетентності студентів-філологів. *Вища освіта України*. 2014. № 3. С. 82–88.
399. Орлова О.П. Формування культури українського діалогічного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Тернопіль, 2015. 227 с.
400. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2002. 255 с.
401. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра (в частині розподілу загального навчального часу за циклами підготовки, переліку та обсягу нормативних дисциплін). 0203 Гуманітарні науки. 6.020303 Філологія*. Українська мова і література: затверджена Міністерством освіти і науки України 04 лютого 2010 р. Київ, 2009.
402. Оспенникова Е. В., Шестакова Е. С. Профильная модель реализации

- принципа историзма в обучении физике в условиях информатизации системы среднего образования. *Педагогическое образование России*. 2010. № 4. С. 8–41.
403. Остапенко Н. М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ: монографія. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2008. 330 с.
404. Ощипко І. Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови. Синтаксис. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1964. 142 с.
405. Ощипко І. Й. Практична стилістика сучасної української літературної мови. Лексика і фразеологія: лекції і практичні завдання для студентів філологічного факультету і факультету журналістики університету. Львів: [б. в.], 1968. 106 с.
406. П'яст Н. Й. Використання інтерактивних методів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. Вінниця, 2010. № 1. С. 98–102.
407. Павловський А. П. Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Санкт-Петербург: [б. в.], 1818. 118 с. URL: <http://litopys.org.ua/rizne/slovpav10./htm>.
408. Пасинок В. Г. Еколінгвістичні аспекти у фокусі риторики, стилістики та культури мовлення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. Харків, 2015. Вип. 81. С. 6–13.
409. Пассов Е. И. Условно-речевые упражнения для формирования грамматических навыков. Москва: Русский язык, 1978. 128 с.
410. Педагогика / под. ред. Ю. К. Бабанского. Москва: Просвещение, 1983. 607 с.
411. Педагогика: учебник и практикум для академического бакалавриата / П. И. Пидкасистый [и др.]; под ред. П. И. Пидкасистого. Москва: Издательство Юрайт, 2016. 408 с.
412. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 495 с.

413. Педагогічна практика в системі професійної підготовки викладача української мови та літератури: навчально-методичний посібник / укл. А. С. Попович, О. В. Савицька. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2011. 160 с.
414. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.; за ред. О. А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с.
415. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
416. Пентилюк М. Культуромовна підготовка майбутнього філолога в білінгвальному середовищі. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки* / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв, 2017. № 2 (57), травень. С. 367–374.
417. Пентилюк М. Розвиток української лінгводидактики в контексті державного стандарту базової і повної освіти в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія: Філологічна*. Львів, 2010. Вип. 50. С. 123–130.
418. Пентилюк М. Технологія навчання стилістики в основній школі: Лінгводидактичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 2. С. 13–19.
419. Пентилюк М. И. Элементы стилистики на уроках украинского языка в 4–6 классах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Методика преподавания языка». Київ, 1973. 24 с.
420. Пентилюк М. І. Когнітивно-комунікативна модель удосконалення професійної культуромовної компетентності студентів філологічного профілю. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. Острог, 2013. Вип. 40. С. 160–165.
421. Пентилюк М. І. Робота з стилістики в 4–6 класах. Київ: Рад. школа, 1984. 136 с.
422. Пентилюк М. І. Робота із стилістики в 8–9 класах. Київ: Рад. школа, 1989. 112 с.

423. Пентилюк М. І. Теоретичні основи навчання стилістики в середній школі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 1996. 56 с.
424. Пентилюк М. І. Формування стилістичних умінь і навичок учнів. *Українська мова і література в школі*. 1984. № 10. С. 44–50.
425. Пентилюк М. І., Горошкіна О. М., Нікітіна А. В. Концепція навчання української мови в системі профільної освіти. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2006. № 9–10. С. 76–84.
426. Петров А. В. Компетентностно-деятельностный подход в системе современного образования: рекомендации международной научно-практической конф. Горно-Алтайск: РМНКО, 2010. 35 с. URL: <http://amnko.ru/Inform/rewenie%20konferencii.pdf>.
427. Пешковский А. М. Вопросы методики родного языка, лингвистики и стилистики. Москва, Ленинград: Государственное издательство, 1930. 176 с.
428. Писарева О. Е. Формирование экологически ориентированного образовательного пространства в школьной среде: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Москва, 2012. 209 с.
429. Плигин А. А. Психология познавательных стратегий школьников в индивидуализации образования: автореф. дис. ... д-ра псих. наук: 19.00.07 «Педагогическая психология». Москва, 2009. 58 с. URL: <http://pligin.ru/conception.html>.
430. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект): навчальний посібник. Харків: Основа, 1995. 240 с.
431. Плющ П. П. Збірник вправ з стилістики: для середньої школи / ред.: О. Сорока, Ю. Западинський. 2-ге вид. Київ: Рад. школа (Харків: Книжкова ф-ка вид-ва «Радянська школа» ім. Г. І.Петровського), 1939. 146 с.
432. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: в 2 кн. Кн. 1. Общие основы. Процесс обучения: учебник для вузов. Москва: Гуманит. изд. центр «Владос», 1999. 576 с.

433. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка. *Иностранные языки в школе*. 2000. № 2. С. 3–10.
434. Полифония методических подходов к обучению русскому языку: материалы международной научно-практической конференции (15–16 марта 2012 г.): отв. научн. ред. А. Д. Дейкина, сост. и науч. ред. А. П. Еремеева, Л. А. Ходякова, Е. А. Рябухина, О. Н. Левушкина, В. Д. Янченко. Москва: МПГУ, Ярославль: РЕМДЕР, 2012. 500 с.
435. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: наказ Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. № 161. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2771/.
436. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / за ред. О. І. Пометун. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
437. Пономарева Л. Д. Речетворчество учащихся: синергетический поход. *Русский язык в школе*. 2001. № 6. С. 3–4.
438. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
439. Попова Л. О. Інформаційно-комунікативні технології як ефективний засіб формування професійної компетентності студентів-майбутніх філологів. *Науковий вісник Донбасу. Педагогічні науки*: електронне наукове фахове видання, 2014. № 4 (28). URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN28/12.pdf>.
440. Попова О. Формування стилістичних умінь майбутніх учителів початкової школи під час вивчення синтаксису сучасної української літературної мови. *Початкова школа*. 2014. № 9. С. 55–57.
441. Попова О. А. Когнітивний підхід до розвитку граматично правильного мовлення майбутніх учителів у двомовному середовищі. *Педагогічні науки / наук. ред. Барбіна Є. С. та ін. Херсон*, 2006. Вип. 43. С. 332–337.
442. Попова О. А. Когнітивно-комунікативний підхід до роботи над граматичними нормами української мови. *Українська мова і література в сучасній школі*. 2012. № 1. С. 72–75.

443. Попова О. В. Лінгводидактичні принципи професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови у ВНЗ. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2015. Issue 49. III (25), S. 43–47.
444. Попова О. І. Передумова експериментально-дослідної роботи з формування стилістичної вправності мовлення майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка та психологія* / за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків, 2000. Вип. 15. С. 159–165.
445. Попова О. І. Формування стилістичної вправності мовлення майбутніх учителів початкових класів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Бердянськ, 2001. 187 с.
446. Попович А. С. Витоки стилістики української мови у праці К. Лучаковського «Начерк стилістики, поезики і риторики з додатком про красу мови і будову вірша». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 40. С. 396–399.
447. Попович А. С. Дисципліна «Стилістика української мови» у структурно-логічній схемі підготовки вчителів-словесників. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки* / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв, 2017. № 2 (57), травень. С. 381–387.
448. Попович А. С. Дисципліна «Стилістика української мови»: предмет і об'єкт вивчення. *Педагогічна освіта: теорія і практика* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 22 (1-2017). Ч. 2. С. 301–306.
449. Попович А. С. Достилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури у вищій школі. *Науковий вісник Донбасу: електронне наукове фахове видання*, 2017. № 1-2 (35—36). URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2\(35-36\)/pasuvs.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2(35-36)/pasuvs.PDF).

450. Попович А. С. Зауваги про безперервне вивчення стилістики української мови. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Педагогіка»*. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 23. С. 56–65.
451. Попович А. С. Лабораторні заняття з методики навчання української мови, їх специфіка та особливості проведення. *Педагогічна освіта: теорія і практика / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]*. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 20 (1-2016). Ч. 2. С. 399–405.
452. Попович А. С. Лінгвоекотологічний принцип навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки / за ред. проф. Тетяни Степанової*. Миколаїв, 2017. № 3 (58), вересень. С. 304–311.
453. Попович А. С. Методика викладання української мови у вищій школі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
454. Попович А. С. Методика навчання української мови в старших класах: навчально-методичний посібник для студентів галузі знань 0203 Гуманітарні науки спеціальності 7.02030301 Українська мова і література*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 95 с.
455. Попович А. С. Набутки української лінгводидактики вищої школи в навчанні стилістики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ, 2017. Вип. 2. С. 299–302.
456. Попович А. С. Навчально-методичне забезпечення стилістики української мови (20–30-і роки ХХ століття). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки / за ред. проф. Анатолія Ситченка*. Миколаїв, 2016. № 4 (55), грудень. С. 367–371.

457. Попович А. С. Нетрадиційні лекції з української мови у вищій школі. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Психологічні науки* / редкол.: Г. К. Радчук, відп. ред. та ін. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 4. С. 55–59.
458. Попович А. С. Основні підходи до вивчення стилістики української мови в навчальних виданнях для вищої школи (ретроспектива і сьогодення). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (педагогічні науки)* / гол. ред.: М. Т. Мартинюк. Умань, 2016. Вип. 2. С. 280–290.
459. Попович А. С. Особливості змістового наповнення навчальних програм із дисципліни «Стилiстика української мови». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки* / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів, 2017. Вип. 144. С. 103–107.
460. Попович А. С. Практичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики у вищій школі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (педагогічні науки)* / гол. ред.: М. Т. Мартинюк. Умань, 2017. Вип. 2. Ч. 2. С. 150–159.
461. Попович А. С. Принцип автентичності в навчанні стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* / редкол. В. І. Шахов (голова та ін.). Вінниця, 2017. Вип. 52. С. 22–28.
462. Попович А. С. Професійно-методична підготовка майбутніх учителів-словесників до викладання стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки: в 2 т.* / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів, 2018. Вип. 151. Т. 1. С. 275–279.
463. Попович А. С. Реалізація принципу креативності на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського*

- національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. Серія: Педагогіка. Одеса, 2017. Вип. 3 (116). С. 53–59.
464. Попович А. С. Стилістичний аналіз тексту як метод навчання майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв, 2017. № 4 (59), грудень. С. 426–432.
465. Попович А. С. Студії О. Курило, М. Сулими, О. Синявського і С. Смеречинського як підвалини вивчення стилістичної граматики української мови. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. Poznań: Wydawnictwo naukowe, 2018. Zeszyt VI. С. 141–146.
466. Попович А. С. Сучасне інформаційне й навчально-методичне забезпечення дисципліни «Стилістика української мови»: теоретичний і практичний аспекти. *Проблеми сучасного підручника* / ред. кол. ; голов. ред. О. М. Топузов. Київ, 2017. Вип. 19. С. 266–274.
467. Попович А. С. Сучасні лінгводидактичні аспекти реалізації когнітивного підходу в навчанні стилістики української мови студентів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2017. № 3. С. 173–179.
468. Попович А. С. Теоретичні аспекти виокремлення підходів до навчання в освітньому процесі вищої школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 23 (2-2017). Ч. 2. С. 257–264.
469. Попович А. С. Теоретичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*, 2017. № 3–4 (18–19). С. 109–121. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/460>.
470. Попович А. С. Українське мовознавство про інформаційне забезпечення стилістики в період Розстріляного Відродження. *Ukrainistika – minulost*,

- současnost a budoucnost III. Jazyk: kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Vychází péčí České asociace slavistů ve spolupráci s Ústavem slavistiky FF MU s finanční podporou SHPILKA STAVBY, s. r. o., a ČUSP CLIMFIL TRADE UKRAJINA, s. r. o., 2015. S. 383–391.*
471. Попович А. С. Формування професійної загальнотекстової компетентності студентів на заняттях зі стилістики української мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки*. Луцьк, 2017. Вип. №1 (350). С. 91–96.
472. Попович А. С., Пастернак О. В. *Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс: навч.-метод. посіб. / за ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2014. 258 с.*
473. Порядченко Л. А. Використання опису як засобу формування стилістичних умінь учителя початкових класів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань, 2012. Вип. 6(3). С. 136–142.
474. Потєбня О.О. *Естетика і поетика слова: збірник [пер. з рос.] / упор., вступ. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с.*
475. *Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навчальний посібник / О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь; за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. Київ: АКМЕ ГРУП, 2015. 250 с.*
476. *Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. 366 с.*
477. *Практична стилістика сучасної української мови і культура мовлення: робоча навчальна програма для студентів спеціальності 6.020303 «Іноземна філологія. Перекладачі» / укладач: О. М. Строкаль. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL:*

http://philology.knu.ua/files/2015/prakt_styl_inoz.pdf.

478. Практична стилістика сучасної української мови: робоча програма з дисципліни для студентів, що навчаються за напрямом 0305 «Філологія» / укладач: І. Д. Фаріон. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2009. URL: <https://refdb.ru/look/2815256.html>.
479. Практичні завдання зі стилістики української мови для слухачів курсів української мови і підготовчого відділення / З. Куньч, Г. Наконечна та ін. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 1991. 25 с.
480. Преликова О. С. Обучение стилистике деловой речи на уроках русского языка в профильных классах: автореф. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык)». Рязань, 2005. 25 с.
481. Приймак А. М. Урахування системності функціонального стилю у формуванні комунікативно-стилістичної компетенції студентів-філологів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Житомир, 2005. Вип. 21. С. 58–60.
482. Приходькіна Н. Використання технології «переверненого навчання» у професійній діяльності викладачів вищої школи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород, 2014. Вип. 30. С. 141–144.
483. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII (зі змінами). Редакція від 01.01.2018 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
484. Про запровадження у вищих навчальних закладах України європейської кредитно-трансферної системи: наказ Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2009 р. № 943. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS11661.html.
485. Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік: наказ Міністерства освіти і науки України від 26 січня 2015 р. № 47. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15>.

486. Програма та методичні рекомендації з педагогічної практики для студентів IV–V курсів факультету української філології: навчально-методичний посібник / А. С. Попович, І. Є. Боднар, Е. І. Федорчук, О. В. Савицька. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. 88 с.
487. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012. 436 с.
488. Проценко О. В. До проблеми вивчення функціональних стилів у вищій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. Житомир, 2013. Вип. 6 (72). С. 269–274.
489. Пылаева Е. М. Актуализация ключевых концептов текста перевода: эколингвистический подход (на материале романа А. В. Иванова «Географ глобус пропил» и его перевода на французский язык): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Тюмень, 2015. 22 с.
490. Рамзаева Т. Г., Львов М. Р. Методика обучения русскому языку в начальных классах: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2121 «Педагогика и методика нач. обучения». Москва: Просвещение, 1979. 431 с.
491. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.
492. Ревуцкий О. И. Анализ художественного текста как коммуникативно обусловленного связного целого. Минск: НИО, 1998. 68 с.
493. Решетілова О. М. Лінгводидактичні засади навчання майбутніх документознавців української професійної лексики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2016. 243 с.
494. Робоча програма зі стилістики української мови. Херсон: Херсонський державний університет, 2010. URL: <http://www.kspu.edu/FileDownload/ashx?id=d5555f6f-6e12-418e-a921-791bc22161c5>.
495. Розвиток мовознавства в УРСР. 1957-1967 / відп. ред. І. К. Білодід. Київ: Наукова думка, 1980. 248 с.

496. Розмаріца І. О. Лінгвокогнітивні особливості комунікації у сфері екології: автореф. дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2004. 15 с.
497. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації / В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова; за ред. В. Г. Кременя. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.
498. Руденко В. М. Роль інтерактивних технологій навчання у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх філологів. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 3. С. 40–44.
499. Руденко Л. М. Навчально-методичний комплекс з дисципліни «Сучасна українська мова» (стилістичний аспект): для студентів денної форми навчання напряму 0305 «Філологія. Переклад». Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. 41 с. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/962/1/Методичка%20Л.Руденко.pdf>.
500. Руденко Ю. А. Теоретико-методичні засади розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)», 13.00.08 «Дошкільна педагогіка». Одеса, 2016. 611 с.
501. Русанівський В. М. Україністика. *Українська мова: енциклопедія* / Редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 700–706.
502. Рускуліс Л. Роль функціонально-стилістичного аспекту навчання мови в лінгводидактичній підготовці майбутнього вчителя-словесника. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Луганськ, 2010. Вип. 22 (209). Ч. 1. С. 66–71.
503. Рускуліс Л. В. Лекція за способом викладу навчального матеріалу в системі підготовки майбутнього вчителя української мови. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка Серія: Педагогічні науки*. Чернігів, 2016. Вип. 140. С. 263–268.
504. Рускуліс Л. В. Шляхи організації самостійної роботи в системі підготовки

- учителів української мови. *Науковий вісник Донбасу*: електронне наукове фахове видання, 2013. № 2 (22). URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN22/13rlvuum.pdf>.
505. Рыков С. Л. Учет гендерных особенностей студентов при организации учебно-образовательного процесса в вузе. *Материалы Всероссийской междисциплинарной конференции «Технологии индивидуализации обучения в вузе»*, 2007. URL: http://www.conf.much.ru/071227/thesis_Rikov.htm.
506. Рябенко І. Стилістичні вправи як об'єкт теоретичного аналізу в сучасній лінгводидактиці. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 4. С. 24–28.
507. Саакьян Р. Я. Практическая стилистика русского языка: лабораторные работы. Ростов: Изд-во Ростовского университета, 1992. 62 с.
508. Сабалдир Г. Проти буржуазного націоналізму і фальсифікації. *Масенко Л. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір*. Київ: Видавн. дім «КМ Академія», 2004. С. 53–62.
509. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*: е-журнал, 2010. № 3. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010_st_16/.
510. Салов В. О. Основи педагогіки вищої школи. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2003. 170 с.
511. Сапарбаева А. М. Формирование лексико-стилистической компетенции студентов неязыковых вузов в практическом курсе русского языка (на материале глагола): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (русский язык в системе начального, среднего и высшего образования)». Алматы, 2009. 30 с. URL: <http://dislib.ru/pedagogika/100582-1-formirovanie-leksiko-stilisticheskoy-kompetencii-studentov-neyazikovih-vuzov-prakticheskom-kurse-russkogo-yazika-na-materiale-glagola.php>.
512. Свириденко О., Хома К. Медіаосвіта майбутніх учителів-філологів.

Теоретична і дидактична філологія. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 19. С. 95–103.

513. Сейдаметова З. Н. Компетентностно-деятельностный подход как педагогическое условие формирования информационной компетентности инженеров-педагогов. *Інформаційні технології в освіті*. Київ, 2011. Вип. 10. С. 234–239.
514. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. Москва: НИИ школьных технологий, 2006. Т. 1. 816 с.
515. Селиванова А. В., Селиванова Н. Л. К вопросу экологизации профессионального образования. *Развитие личности школьника в воспитательном пространстве: проблемы управления* / под ред. Н. Л. Селивановой. Москва: Педагогическое общество России, 2001. 284 с.
516. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
517. Семененко Е. А. Стилїстика як лінгвістична та загальнофілологічна дисциплїна. Актуальні напрями лінгвостилїстики. Предмет і проблематика. *Записки з українського мовознавства* / відп. ред. О. І. Бондар. Одеса, 2004. Вип. 14. С. 10–17.
518. Семенов Е. Н. Медиаобразование будущего учителя в высшей филологической школе: опыт зарубежья и Украины. *Вектор науки*. Тольятти, 2013. № 1 (12). С. 239–242.
519. Семенов О. Етнолінгводидактична культура вчителя-словесника: навчально-методичний посібник. Київ – Глухів: РВВ ГДПУ, 2003. 108 с.
520. Семенов О. Медіапедагогіка у професійній підготовці майбутнього вчителя: здобутки і проблеми. *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdyscypliny* / pod redakcją Zofii Szaroty, Franciszka Szloska. Krakowie: Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, 2013. S. 632–640.
521. Семенов О. М. Академічна лекція і академічний учитель в цифрову епоху:

- праксеологічний підхід. *Фізико-математична освіта*. Суми, 2017. Вип. 2(12). С. 140–146.
522. Семенов О. М. Академічна лекція як професійний комунікативний феномен. *Естетика і етика педагогічної дії*. Київ, 2011. Вип. 2. С. 91–101.
523. Семенов О. М. Культура усного наукового мовлення дослідника. *Філологічні науки: синхронічний та діахронічний аспекти* / за заг. ред. Л. М. Горболіс. Суми, 2010. Вип. 2 С. 74–82.
524. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія / за ред. Л. Мацько. Київ: Педагогічна думка, 2007. 272 с.
525. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 403 с.
526. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. 2-ге вид., фототипне. Київ: АТ «Друга рука» МП «Фенікс», 1993. 550 с.
527. Семчук Д. Б. Вивчення практичної стилістики і культури мовлення. 10–11 класи. Київ: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. 128 с.
528. Сенюкова О. В. Коммуникативно-когнитивный подход в обучении грамматике иностранных студентов в процессе иноязычной речевой деятельности. *Язык профессионального общения и лингвистические исследования: сб. ст. междунар. науч.-практ. семинара* / НИУ БелГУ; отв. ред.: Т. В. Самосенкова, Л. Г. Петрова. Белгород, 2012. С. 270–276. URL: http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/8295/1/Senyukova_Kommunikativno.pdf.
529. Серёжникова Р. К. Компетентностно-деятельностный подход в профессионально-педагогическом образовании. *Высшее образование в России*. 2015. № 3. С. 127–133.
530. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. Москва: Издательская корпорация «Логос», 1999. 272 с.

531. Сидоренко В. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: акме-синергетичний аспект: термінологічний словник-довідник. Донецьк: Витоки, 2013. 100 с.
532. Сидоренко В. В. Модель професійної компетентності вчителя української мови і літератури в контексті впровадження компетентнісного підходу. *Наукова скарбниця Донеччини*. Донецьк, 2010. № 2. С. 11–17.
533. Сидоренко Р. С. Методика обучения стилистике в системе общего и среднего образования Республики Беларусь: новые подходы. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Вопросы образования: языки и специальность*. Москва, 2016. № 2. С. 64–70.
534. Симоненко Т. Реалізація інноваційних технологій навчання у процесі формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів-філологів. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*. Черкаси, 2009. Вип. 169. С. 181–186.
535. Симоненко Т. Реалізація системного підходу до навчання студентів-філологів у ВНЗ. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки)*. Луганськ, 2003. № 12 (68). С. 172–178.
536. Симоненко Т. В. Мультимедіа як дидактичний засіб формування мовнокомунікативної компетентності студентів філологічних факультетів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2012. № 1. С. 61–66.
537. Симоненко Т. В. Реалізація текстоцентричного підходу в процесі формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів-філологів. *Педагогічні науки*. Херсон, 2008. Вип. 48. С. 174–178.
538. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. Черкаси: Брама, 2006. 330 с.
539. Симоненко Т. В. Формування професійної мовнокомунікативної компетенції

- студентів філологічних факультетів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2007. 40 с.
540. Симоненко Т. В. Формування термінологічного тезаурусу майбутніх учителів-словесників. *Освіта Донбасу*. Луганськ, 2008. № 5–6 (130–131). С. 70–73.
541. Синявський О. Норми української літературної мови. Львів: Українське видавництво, 1941. 363 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Syniavskiy/Oleksa/Normy_ukrainskoi_literaturnoi_movy/.
542. Синявський О. Порадник української мови / пристосований до буденного вжитку В. Сімовичем. Харків-Берлін-Нью-Йорк: Космос, 1922. 150 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/movoznavstvo/416-sinyavskiy-o-poradnik-ukrayinskoji-movi/>.
543. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя: навчальний посібник. Київ: ІСДОУ, 1994. 112 с.
544. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість: монографія. Харків; Київ: Каравела, 1998. 150 с.
545. Сімович В. Граматика української мови. Київ-Лепціг: Українська накладня, 1919. 584 с.
546. Сімоненко Л. Ю. Лінгводидактичні засади організації контролю сформованості методичної компетентності майбутніх учителів української мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Старобільськ. 2016. 297 с.
547. Сімоненко Л. Ю. Методична компетентність як складник професійної компетентності вчителя української мови. *Науковий вісник Донбасу: електронне наукове фахове видання*, 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_2_28.
548. Сіранчук Н. М. Розвиток образного мовлення молодших школярів у процесі навчання української мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання української мови». Київ, 2008. 184 с.
549. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності в учнів початкових

- класів на уроках української мови: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 288 с.
550. Сковородников А. П. О предмете эколингвистики применительно к состоянию современного русского языка. *Экология языка и коммуникативная практика*. Красноярск, 2013. № 1. С. 196–197.
551. Сковородников А. П., Копнина Г. А. Модель культурно-речевой компетенции студента высшего учебного заведения. *Журнал Сибирского федерального университета. Гуманитарные науки*. Красноярск, 2009. Т. 2 (дополнительный номер). С. 5–18.
552. Скребнев Ю. М. Очерк теории стилистики: учебное пособие для студентов и аспирантов филологических специальностей. Горький: [б. и.], 1975. 175 с.
553. Скубченко Д. А. Лингвокогнитивный подход к обучению лексике студентов-филологов (на материале лексем молчание и тишина). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*: в 2 ч. Тамбов: Грамота, 2013. № 8 (26). Ч. II. С. 164–168. URL: www.gramota.net/materials/2/2013/8-2/45.html.
554. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2005. 239 с.
555. Слободская Ю. В. Содержание предметной компетенции по учебной дисциплине «Стилистика английского языка». *Ярославский педагогический вестник. Психолого-педагогические науки*. Ярославль, 2011. № 2. Т. II. С. 170–174.
556. Слободская Ю. В. Стилистическая компетентность как компонент процесса подготовки лингвиста-переводчика. *Педагогические науки. Стратегические направления реформирования системы образования*. 2014. URL: http://www.rusnauka.com/24_PNR_2014/Pedagogica/2_176031.doc.htm.
557. Словник української мови / кер. проекту В. В. Німчук, П. Ю. Гриценко, П. М. Мовчан, В. Й. Клічак, відп. ред. В. В. Жайворонок. Київ: ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.
558. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.
559. Словник-довідник з української лінгводидактики: навчальний посібник / за

- ред. М. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.
560. Слыхалова Н. Г. Обучение русскому языку как иностранному в вузе: когнитивный, коммуникативный и личностно-деятельностный подходы. *Управление в социальных и экономических системах: материалы XX международной научно-практической конференции*, г. Минск, 20 мая 2011 г. / Минский институт управления; редкол.: Н. В. Суша [и др.]. Минск, 2011. С. 349–351. URL: <http://elibrary.miu.by/conferences!/item.uses/issue.xx/article.216.html>.
561. Смерчинський С. Нариси з української синтакси (у зв'язку з фразеологією та стилістикою). Харків: Рад. школа, 1932. 290 с. URL: <http://diasporiana.org.ua/?s=Смерчинський>.
562. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учеб. пос. для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Академия, 2007. 400 с.
563. Смовженко Л. Сучасні підходи до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2014. Вип. 61. С. 244–250.
564. Смолінська О. Є. Теоретико-методологічні засади організації культурно-освітнього простору педагогічних університетів України: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Дрогобич, 2015. 43 с.
565. Современные образовательные технологии / кол. авт.; под ред. Н. В. Бордовской. Москва: КНОРУС, 2013. 432 с.
566. Современный словарь по педагогике / состав. Е. С. Рапацевич. Минск: Современное слово, 2001. 928 с.
567. Созоров Н. Г., Казарина С. А. Принципы междисциплинарности в интерактивной модели обучения русскому языку и стилистике разных категорий обучающихся. *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*, 2008. № 3 (4). С. 114–117. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/printsipy-mezhdistsiplinarnosti-v->

interaktivnoy-modeli-obucheniya-russkomu-yazyku-i-stilistike-raznyh-kategoriy-obuchayuschih-sya.

568. Сокол Т. Г. Принципи та критерії добору та структурування змісту підручника. *Наукові записки. Серія педагогічні та історичні науки*. Київ, 2015. Вип. СХХУІІ (127). С. 158–165.
569. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями: монографія / за ред. С. О. Сисоєвої; МОН України, АПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. Маріуполь, Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2008. 400 с.
570. Сологуб О. П. Текстовая компетенция – ключевое звено в компетентностной модели филологического образования. *Философия образования*. Новосибирск, 2011. № 1. С. 135–141.
571. Старостина Н. В. Контекстный подход в обучении иностранным языкам в высшей школе. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов, 2014. № 6 (36): в 2 ч. Ч. II. С. 186–188.
572. Стельмахович М. Етнопедагогічні основи методики української мови. *Українська мова і література в школі*. 1993. № 5–6. С. 19–23.
573. Стилистика русского языка: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и лит. в нац. школе»: 2-е изд., дораб / В. Д. Бондалетов, С. С. Вартапетова, Э. Н. Кушлина, Н. А. Леонова; под. ред. Н. М. Шанского. Ленинград: Просвещение, 1989. 223 с.
574. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М. Н. Кожинной; члены редколлегии: Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. Москва: Флинта: Наука, 2011. 696 с. URL: <https://studfiles.net/preview/6006736/>.
575. Стилiстика української мови: для студентiв спецiальностi 2102 «Українська мова та лiтература» фiлологiчних факультетiв педагогiчних iнститутiв / укл. Л. І. Мацько. Київ: ГП ПВО «Укрвузполiграф», 1988. 16 с.
576. Стилiстика української мови: навчально-методичний посiбник / упор.: А. С. Попович, Л. М. Марчук; за ред. А. С. Попович. Кам'янець-

Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

577. Стилїстика української мови: навчально-методичний посїбник для студентів-філологів вищих навчальних закладів денної та заочної форм навчання: 3-є вид., переробл. / укл. І. І. Коломієць. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 160 с.
578. Стилїстика української мови: програма для філологічних факультетів вищих навчальних закладів України / укл. Л. І. Мацько. *Дивослово*. 2002. № 9. С. 50–57.
579. Стилїстика української мови: програми педагогічних інститутів для студентів спеціальності 2102 «Українська мова і література» / укл. О. П. Блик. Київ: РНМКВСПО, 1980. 18 с.
580. Стилїстика української мови: робоча програма навчальної дисциплїни для студентів галузі знань 0203 Гуманїтарні науки напряму підготовки 6.020303 Фїлологія (українська мова та література) / розробник Т. Л. Видайчук. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. 56 с. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/16891/1/T.Vydaichuk_RP_Stylistyka_IF.pdf.
581. Стилїстика української мови: робоча програма навчальної дисциплїни для студентів галузі знань 0203 Гуманїтарні науки напряму підготовки 6.020303 Фїлологія (українська мова та література) / розробник Т. В. Ліштаба. Кїровоград: Кїровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2015. 14 с. URL: [http://wiki.kspu.kr.ua/index.php?title=Навчальний_курс_\"Стилїстика_української_мови\"&redirect=no](http://wiki.kspu.kr.ua/index.php?title=Навчальний_курс_\).
582. Стилїстика української мови: робоча програма навчальної дисциплїни / розробник: Н. В. Павлик. Бердянськ: Бердянський державний педагогічний університет, 2012. URL: <http://wishenko.org/robocha-programa-navchalenoyi-disciplini-v4.html>.
583. Стилїстика української мови: робочий тематичний план навчальної дисциплїни / укладачі: Л. Т. Масенко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2007. URL: <http://nadoest.com/kiyevo-mogilyanseka-akademiya-v8>.

584. Стилiстичне використання синтаксичних засобiв: методичнi вказiвки до практичних занять iз дисциплiни «Сучасна українська лiтературна мова (практична стилiстика i культура мовлення)» для студентiв 1 курсу денної форми навчання / уклад. Т. В. Гордiєнко. Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2009. Ч. II. 24 с.
585. Стилiь i час: хрестоматiя / вiдп. ред. М. М. Пилинський. Київ: Наук. думка, 1983. 250 с.
586. Стрекалова И.В. О реализации творческого подхода при обучении иностранному языку в неязыковом вузе. *Современные проблемы науки и образования*, 2014. № 4. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=13869>.
587. Студенiкiна В. Лiнгводидактична компетентнiсть учителiв української мови в структурi методичної. *Вiсник Луганського національного унiверситету iменi Тараса Шевченка. Педагогiчнi науки*. Луганськ, 2010. № 22 (209). Ч. I. С. 85–90.
588. Стурикова М. В. Коммуникативная компетенция: к вопросу о дефиниции и структуре. *Инновационные проекты и программы в образовании*. Москва, 2015. № 6. С. 28–32.
589. Стурикова М. В. Формирование дискурсивно-стилистической компетенции у будущих педагогов профессионального обучения. *Научный диалог. Педагогика*. 2012. № 5. С. 119–130. URL: cyberleninka.ru/.../formirovanie-diskursivno-stilisticheskoy-kompetentsii-u-buduschi.
590. Стилiстыка i культура беларускага маўлення: тыпавая вучэбная праграма для вышэйшых навучальных устаноў па спецыяльнасцi 1-21 05 01 Беларуская фiлалогiя (па напрамках) / склад. К. П. Любецкая. Минск, 2010. 29 с. URL: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/1453/1/D-135_Стилiстыка%20и%20культура%20белорусской%20речи.pdf.
591. Сугейко Л. Г. Використання iнтерактивних технологiй пiд час вивчення української мови студентами вишу. *Педагогiчнi науки*. Херсон, 2013. Вип. 64. С. 414–417.

592. Сугейко Л. Г. Наступність і перспективність формування стилістичних умінь в учнів початкових та 5 класів загальноосвітньої школи: дис ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Херсон, 2001. 225 с.
593. Суетина А. И. Лингвокультурологическая направленность при формировании стилистических компетенций у китайских студентов, изучающих русский язык. *Педагогическое образование в России*. Екатеринбург, 2014. № 12. С. 122–125.
594. Суетина А. И. Типы упражнений для формирования стилистических умений при обучении русскому языку китайских студентов. *Педагогическое образование в России*. Екатеринбург, 2015. № 1. С. 185–188.
595. Суетина А. И. Формирование стилистических умений оформления письменного текста китайскими студентами при изучении русского языка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (филология; уровень профессионального образования)». Екатеринбург, 2015. 24 с. URL: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-02/dissertaciya-formirovanie-stilisticheskikh-umeniy-oformleniya-pismennogo-teksta-kitayskimi-studentami-pri-izuchenii-russkogo-yazyka>.
596. Сулима М. До керівника Харківської науково-дослідної катедри мовознавства / Харківський обласний архів, ф. р-1396, оп. 1, спр. 137, арк. 5. *Українська мова*. 2007. № 1. С. 92–93.
597. Сулима М. Українська фраза. Коротенькі начерки. Харків: Рух, 1928. 96 с. URL: <https://r2u.org.ua/node/188>.
598. Султанова Г. М. Лингвометодические основы обучения лексико-стилистическим нормам русского языка в национальных группах педагогических училищ и колледжей: на материале глагола: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика». Казань, 1998. 209 с.
599. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / відп. ред. Г. П. Їжакевич; за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. 588 с.
600. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник /

- А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. Київ: Знання, 2010. 270 с.
601. Тараннік-Ткачук К., Шелехова Г. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах у 2010–2011 н. р. *Дивослово*. 2010. № 9. С. 2–10.
602. Тарашук П. Передмова. *Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови*. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. С. 3–4.
603. Тарнопольський О. Б. Принципи побудови професійно орієнтованого підручника з англійської мови для факультетів психології. *Іноземні мови*. 2009. № 1. С. 27–31.
604. Текучев А. В. Методика русского языка в средней школе: учебник для пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.»]. 3-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1980. 414 с.
605. Тенденции развития светского и теологического медиаобразования в России и за рубежом / А. В. Федоров, А. В. Онкович, А. А. Левицкая; под ред. проф. А. В. Федорова. Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та имени А. П. Чехова, 2013. 308 с.
606. Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія / Г. В. Онкович, М. І. Бойченко, Н. М. Дем'яненко, З. Ф. Донець та ін.; за заг. ред. Г. В. Онкович. Київ: Педагогічна думка, 2012. 336 с.
607. Теория и практика обучения русскому языку: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. 3-е изд. / Е. В. Архипова, Т. М. Воителева, А. Д. Дейкина и др.; под ред. Р. Б. Сабаткоева. Москва: Издательский центр «Академия», 2008. 336 с.
608. Тиригулова Р. Х. Стилистика: учебно-методический комплекс. Елабуга: Изд-во ЕГПУ, 2010. 28 с. URL: http://egpu.ru/files/UMK/22022011/UMK_рус.яз_и_контраст/UMK%20преподавателей%20каф.%20рус.языка/UMK%20Тиригуловой/UMK%20Стилистика%202003.%20doc.pdf.
609. Тищенко О. Стиль мови Інтернет-спілкування в Національному корпусі

- української мови. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка*: збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С.Я.Єрмоленко. Київ, 2007. С. 362–367.
610. Ткалич М. Г. Гендерна психологія: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія». 248 с.
611. Ткаченко Б. Нарис української стилістики / за ред. Л. Булаховського. Харків: [б.в.], 1930. Лекція I. 20 с., Лекція II. 19 с., Лекція III. 21 с., Лекція IV. 17 с., Лекція V. 18 с.
612. Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція. Київ: Міленіум, 2002. 320 с.
613. Топчій Л. М. Про організацію форм і видів самостійної роботи студентів у вивченні дисципліни «Стилістика української мови». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. Київ, 2013. Вип. 20. С. 198–202.
614. Тоцька Н. Формування професійно зумовленого мовлення студентів технічного університету. *Дивослово*. 2003. № 5. С. 57–60.
615. Туниця Ю. Ю. Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку: доповідна записка колегії Міністерства освіти і науки України, 10.11.2015 р. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2015. Вип. 25.10. С. 9–14.
616. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Кондор, 2011. 628 с.
617. Українська лінгвостилістика та культура мови на межі століть: полілог поколінь / С. Єрмоленко, С. Бирик, А. Ганжа, Т. Коць, Н. Мех, Г. Сюта. *Українська мова*. 2016. № 4. С. 24–40.
618. Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ століття: система понять і бібліографічні джерела / уклад.: С. П. Бирик, Т. А. Коць, С. Г. Чемеркін та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Грамота, 2007. 368 с.
619. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциту. Документи і матеріали / за ред. Л. Масенко. Київ: Видавн. дім «КМ Академія», 2005. 399 с.

620. Українська мова. 10–11 класи. Рівень стандарту: програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / авт. колектив: Н. Б. Голуб, О. Ю. Котусенко, О. М. Горошкіна, В. І. Новосьолова й ін., 2017. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58800/>.
621. Українська мова. 10–11 класи: програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / укладачі: Л. І. Мацько, Т. Л. Груба, О. М. Семенов, Т. В. Симоненко, 2017. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58818/>.
622. Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programi-5-9-klas-2017.html>.
623. Українська мова: енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп. / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
624. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
625. Українська мова: підручник для старшого концентру трудових шкіл. П'ятий рік / О. Білецький, Л. Булаховський, О. Парадиський, М. Сулима. 2-ге вид., стереотипне. Київ: Державне видавництво України, 1928. 108 с.
626. Українська мова: програма з навчанням українською мовою. 5–9 класи. *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова; Українська література. 5–9 класи.* Київ: Видавничий дім «Освіта», 2013. С. 1–99.
627. Ульянова О. В. Формирование стилистической компетенции студентов при обучении иноязычному общению. *Совершенствование содержания и технологии учебного процесса: сборник трудов научно-методической конференции*, г. Томск, 12–13 февраля 2010 г. / Томский политехнический

- университет. Томск: Изд-во ТПУ, 2010. С. 162–163.
628. Усов Ю. Н. В мире экранных искусств: книга для старшеклассников. Москва: SVR-Аргус, 1995. 224 с.
629. Успенский М. Б. Курс современного русского языка в педагогическом вузе: учеб. пособие. Москва: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «Модэк», 2004. 192 с.
630. Ушинський К. Д. Твори: в 6 т. Т. 4. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Київ: Рад. школа, 1952. 518 с.
631. Федоренко Л. П. Принципы обучения русскому языку. Москва: Просвещение, 1973. 160 с.
632. Федоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность. Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. 340 с.
633. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. Москва: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. 616 с.
634. Фесенко Т. Науково-дослідницька робота зі стилістики в контексті фахової підготовки молодшого редактора, коректора. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*. Переяслав-Хмельницький, 2011. Вип. 23. С. 249–252.
635. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2010. 456 с.
636. Франко З. Т. Дослідження в галузі стилістики. *Мовознавство на Україні за п'ятдесят років* / від. ред. Й. А. Багмут. Київ: Наукова думка, 1967. С. 185–197.
637. Франко І. Із секретів поетичної творчості. *Зібрання творів*: у 50 т. / ред. колег.: М. Бернштейн та ін. Київ: Наукова думка, 1981. Т. 31. С. 45–119.
638. Функциональная стилистика: рабочая программа дисциплины по направлению подготовки 45.03.02 Лингвистика / сост. М. Ю. Криницкая. Владивосток, 2016. URL: www.vvsu.ru/files/0CC92737-040A-4F5E-97C3-A084CDA38671.

639. Халюшова Г. А. Развитие креативности студентов в вузовской практике. *Человек и общество: на рубеже тысячелетий*: международный сборник научных трудов. 2005. Вып. 28. Воронеж. С. 212–216.
640. Халюшова Г. А. Развитие лингвистической креативности студентов университета: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Оренбург, 2005. 198 с.
641. Хуторской А. В. О методологических предпосылках проектирования высшего образования в России: тезисы выступления на Парламентских слушаниях в ГосДуме РФ. *Вестник Института образования человека*, 2016. № 1. URL: <http://eidos-institute.ru/journal>.
642. Хуторской А. В. Образовательные компетенции и методология дидактики. К 90-летию со дня рождения В. В. Краевского. *Конференция «Методология педагогики в контексте современного научного знания», посвященная 90-летию со дня рождения В.В.Краевского (Москва, 22 сентября 2016 г.)*. URL: <http://khutorskoy.ru/be/2016/0922/index.htm> (дата звернения: 25.03.2018 г.).
643. Хуторской А. В., Хуторская Л. Н. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования. *Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентного подхода*: межвузовский сб. науч. тр. / под ред. А. А. Орлова. Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л. Н. Толстого, 2008. Вып. 1. С. 117–137.
644. Чайка В. М. Основы дидактики: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2011. 240 с.
645. Чельшева Н. Н. Роль междисциплинарного подхода в преподавании РКИ (на материале текстов по специальности «Финансы и кредит»). *Вестник гуманитарного факультета Ивановского государственного химико-технологического университета*. Иваново, 2009. Вып. 4. С. 328–333.
646. Чепелева Н. В. Проблемы психологической герменевтики. Киев: Издательство Национального педагогического университета им. Н. П. Драгоманова, 2009. 382 с.

647. Чепелєва Н. В. Текст как объект психологического исследования. *Психолінгвістика*, 2008. Вип. 1. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2008_1_12.
648. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. Київ: Рад. школа, 1962. 495 с.
649. Черемська О. С. Нариси зі стилістики Бориса Ткаченка в контексті харківських лінгвістичних студій 20 – початку 30 рр. ХХ ст. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків, 2017. Вип. 77. С. 123–131.
650. Чижова Т. И. Основы методики обучения стилистике в средней школе: учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.». Москва: Просвещение, 1987. 176 с.
651. Шевельов Ю. Портрети українських мовознавців. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2002. 132 с.
652. Шевченко Л. І. Екстралінгвістична основа як фактор формування мовних особливостей жанру. *Лариса Іванівна Шевченко: горизонти модерної лінгвістики* / уклад.: Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. С. 94–103.
653. Шевченко Т. Зібрання творів: у 6 т. Київ, 2003. Т. 1: Поезія 1837–1847 / перед. слово І. М. Дзюби, М. Г. Жулинського. 784 с.
654. Шелехова Г. Сучасні підходи до навчання рідної мови в загальноосвітній середній школі. *Українська мова і література в школі*. 1998. № 1. С. 2–5.
655. Шелехова Г. Урахування сучасних підходів до навчання української мови учнів 8–9 класів ЗНЗ. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 2. С. 2–7.
656. Шерех Ю. Всеволод Ганцов. Олена Курило / за ред. Л. Білецького. Вінніпег: Накладом Українського Народнього Дому в Торонті, 1954. Ч. 5 Серія: Українські вчені. 78 с.
657. Шийка С. В. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб удосконалення традиційної методики навчання української мови за професійним

- спрямуванням. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ, 2017. Т. 59. № 3. С. 114–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_59_3_13.
658. Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2016. 300 с.
659. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 224 с.
660. Шулінова Л. В. Методика викладання мови у вищій школі як модель формування лінгвістичного мислення. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ, 2003. Вип. 8. С. 100–105.
661. Шульган О. В. Ойконімія України ХХ століття (еко- та соціолінгвістичні аспекти): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Тернопіль, 2017. 302 с.
662. Шульжук Н. В. Вплив тенденцій розвитку мовознавчої науки на сучасні підходи до професійної мовної освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. Острог, 2014. Вип. 29. С.162–165.
663. Шульжук Н. В. Стилїстика сучасної української літературної мови: навч.-метод. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Рівне – Острог: [б. в.], 2013. 291 с.
664. Шумарова Н. Соціолінгвістика і стилїстика: система кореляцій. *Стиль і текст*. 2003. Вип. 4. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=/article&article=1072>.
665. Щерба Л. В. Избранные работы по русскому языку. Москва: Учпедгиз, 1957. 188 с.
666. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: пособие для преподавателей и студентов. Москва: Филоматис, 2004. 416 с.
667. Електронны навукова-метадычны комплекс па дысцыпліне «Стылістыка і культура беларускага маўлення» / аўтар-складальнік А. М. Воінава. Гомель: ГДУ імя Ф.Скарыны, 2016. 95 с. URL: <http://dot.gsu.by/course/>.

668. Эмотивная лингвоэкология в современном коммуникативном пространстве: коллективная монография / науч. ред. проф. В. И. Шаховский; отв. ред. проф. Н. Н. Панченко, редкол.: Я. А. Волкова, А. А. Штеба, Н. И. Коробкина. Волгоград: Изд-во ВГСПУ «Перемена», 2013. 450 с.
669. Энциклопедия профессионального образования: в 3 т. / под ред. С. Я. Батышева. Москва: АПО, 1999. Т. 2. 440 с.
670. Яворська С. Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови в середній школі: у 2 кн. / за ред. А. П. Загнітка. Слов'янськ: Канцлер, 2004. Кн. 2 (30–90-і роки ХХ ст.). 188 с.
671. Якиманская И. С. Педагогическая психология (основные проблемы). Москва: Московский психолого-социальный институт, 2009. 648 с.
672. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе. Москва: Сентябрь, 2000. 176 с.
673. Яковлева И. Г., Яковлев С. А. Лекция как форма контекстного обучения в среднем профессиональном образовании. *Ярославский педагогический вестник. Психолого-педагогические науки*. Ярославль, 2014. № 2. Т. 2. С. 113–118.
674. Ялалов Ф. Г. Деятельностно-компетентностный подход к практико-ориентированному образованию. *Эйдос: интернет-журнал*, 2007. 15 января. URL: www.eidos.ru/journal/2007/0115-2.htm.
675. Янко Н. Методи і прийоми формування стилістичних умінь в учнів 3–4 класів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів, 2013. Вип. 110. С. 166–170.
676. Янко Н. О. Формування стилістичних умінь учнів 3–4 класів у процесі роботи над текстами різних типів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2011. 213 с.
677. Янко Н. О., Цибульська Д. І. Стилістика української мови як лінгвістична основа вдосконалення лексико-стилістичних умінь. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів, 2015. Вип. 125. С. 269–274.

678. Янчук Н. Реалізація функціонально-комунікативного підходу до вивчення лексики сучасної української літературної мови. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 7. С. 15–20.
679. Янчук Н. В. Актуальні проблеми викладання сучасної української літературної мови у вищих навчальних педагогічних закладах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Житомир, 2004. Вип. 14. С. 129–132.
680. Янчук Н. В. Навчальні вправи із сучасної української літературної мови у фаховій підготовці майбутнього вчителя-словесника. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг, 2011. Вип. 6. С. 734–741.
681. Ячменик М. Інтегрований спецкурс із медіакультури в підготовці майбутнього вчителя-словесника: досвід Сумського педагогічного університету. *Естетика і етика педагогічної дії*. Київ, 2015. Вип. 12. С. 184–195.
682. Anthony E. Approach, Method and Technique. *English Language Teaching*. 1963. Vol. 17 (2). P. 63–67.
683. Bachman L. F. *Fundamental Consideration in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press, 1990. 408 p.
684. Bloom Benjamin S., David R. Krathwohl. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals Handbook I: Cognitive Domain*. Cognitive Domain, by a Committee of College and University Examiners. New York: Longmans, Green and Co LTD, 1956. 207 p. URL: http://www.univpgr-palembang.ac.id/perpus-fkip/Perpustakaan/Pendidikan%20&%20Pengajaran/Taxonomy_of_Educational_Objectives__Handbook_1__Cognitiv.
685. Brown J. A. *Television «Critical Viewing Skills» Education: Major Media Literacy Projects in the United States and Selected Countries*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associated, Publishers, 1991. 371 p.
686. Buckingham D. *Watching Media Learning. Making Sense of Media Education*. London – New York – Philadelphia: The Falmer Press. 1990. 234 p.

687. Fill A. *Okolinguistik. Eine Einführung*. Tübingen: Narr, 1993. 151 p.
688. Haugen E. The Ecology of Language. *The Ecolinguistics Reader: Language, Ecology and Environment* / A. Fill, P. Muhlhausler (Eds). Continuum international publishing group. 2006. Pp. 57–66. URL: www.books.google.com.ua.
689. Mayer J. D., Salovey P. The Intelligence of Emotional Intelligence. *Intelligence*. 1993. Vol. 17. Issue 4, October-December. P. 433–442.
690. Miko F. *Text a štýl*. Bratislava: Tatran, 1970. 167 c.
691. Mistrik J. *Štylistika*. Vydanie 3. Bratislava: SPN, 1997. 600 c.
692. Pauliny E. O Funkčnom rozvrstvení spisovneho jazyka. *Slovo a slovesnosť*. 1955. C. 17–26.
693. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. *Education for the Media and the Digital Age*. Vienna: UNESCO, 1999. P. 273–274.
694. Semino E., Culpeper J. Foreword. *E. Semino, J. Culpeper. Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. IX–XVI.
695. Slančova D. Vychodiska interaktívnej štylistiky (Od eklekticizmu k integrácii). *Slovenska reč*. 2003. C. 207–223.

Додаток А
Номенклатура стилістичних умінь
майбутніх учителів української мови і літератури

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
Стилістика української мови як лінгвістична наука і навчальна дисципліна	<p>Стилістика. Лінгвістична стилістика. Предмет стилістики. Мовний і позамовний аспекти стилістики. Проблематика стилістики. Зв'язок стилістики з лінгвістичними й нелінгвістичними дисциплінами.</p> <p>Міждисциплінарний підхід у стилістичних дослідженнях. Методи стилістичного дослідження. Семантично-стилістичний аналіз. Метод зіставлення. Стилістичний експеримент. Статистичні методи. Метод аперцепційного декодування тексту. Метод «слово і образ». Асоціативно-концептуальний метод.</p> <p>Структура стилістики. Загальна (теоретична) стилістика. Описова стилістика (стилістика ресурсів, стилістика мови). Функційна стилістика (стилістика мовлення). Стилістика художньої літератури. Зіставна стилістика. Порівняльна стилістика. Сучасна (синхронна) стилістика. Історична стилістика. Стилістика тексту. Стилістика декодування. Практична стилістика. Діалектна стилістика. Літературознавча стилістика. Когнітивна стилістика. Комунікативна стилістика. Гендерна стилістика. Медійна стилістика. Прагматилістика. Креативна стилістика. Графічна стилістика (орфографічна стилістика, каліграфічна стилістика) та ін.</p>	<p><i>Визначати</i> предмет і проблематику стилістики; <i>розмежовувати</i> лінгвістичну й літературну стилістику; <i>розмежовувати</i> мовний і позамовний аспекти стилістики; <i>визначати</i> зв'язок стилістики з іншими лінгвістичними й нелінгвістичними дисциплінами; <i>потлумачувати</i> проблеми лінгвостилістики у зв'язку з філософією мови й актуалізацією психологічного напрямку в мовознавстві (функційна, комунікативна, антропоцентрична, когнітивна, прагматична лінгвістика); <i>доцільно послуговуватися</i> методами стилістичних досліджень, зокрема сучасними; <i>застосовувати</i> методи стилістичного дослідження під час аналізу текстів різних функційних стилів; <i>орієнтуватися</i> в структурі стилістики; <i>розрізняти</i> напрями, розділи й підрозділи стилістики і вміння їх визначати; <i>потлумачувати</i> значення стилістики української мови в підготовці вчителя-словесника й викладача-філолога та ін.</p>
Історія становлення й розвиток	Джерела стилістики. Антична риторика як джерело стилістики. Українська	<i>Визначати й характеризувати</i> витоки української стилістики та її джерела; <i>аналізувати</i> історію

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
стилістики в Україні	<p>риторика як джерело стилістики. Біблійні джерела стилістики (гомілетика). Праслов'янські міфологеми як стилістеми. Фольклорні джерела стилістики.</p> <p>Лінгвоукраїнознавство як методологічна основа курсу стилістики української мови. Історія становлення стилістики. Розвиток стилістики в Україні.</p>	<p>розвитку лінгвостилістики в Україні; <i>визначати</i> етапи розвитку стилістики, зокрема української; <i>характеризувати</i> основні видання зі стилістики в Україні (Н. Бабич, І. Білодід, В. Домбровський, П. Дудик Г. Їжакевич, А. Капелюшний, А. Коваль, К. Лучаковський, Л. Мацько, І. Огієнко, О. Пономарів, Б. Ткаченко, І. Чередниченко та ін.; <i>потлумачувати</i> основні напрями сучасних стилістичних досліджень в Україні; <i>визначати</i> внесок українських письменників у становлення теорії й практики стилістики й інше.</p>
Основні поняття стилістики	<p>Стиль. Функційний стиль. Жанр. Експресивний стиль. Мовленнєва системність. Мовленнєва системність функційного стилю.</p> <p>Індивідуальний стиль (ідіолект, ідіостиль). Стилетвірні ознаки індивідуального стилю.</p> <p>Стилістична система (стилістична парадигма). Стилістичні ресурси. Стилістичні засоби. Стилістична маркованість мовних одиниць.</p> <p>Мовна норма. Традиційність мовної норми. Гнучка стабільність мовної норми. Варіантність мовної норми. Кодифікація мови. Літературна норма мови. Стильова норма. Динаміка стильової норми. Стилістична норма. Мовний смак. Чуття мови. Стилістичні помилки.</p> <p>Стилістична інформація (експресивно-оцінна, експресивно-емоційна, функційно-стильова).</p> <p>Контекст. Одиничний ситуативний контекст. Типовий ситуативний контекст. Соціально-історичний контекст. Лінгвістичний (мовний)</p>	<p><i>Розрізняти</i> функційні стилі й експресивні стилі та <i>співвідносити</i> їх; <i>визначати</i> жанри функційного стилю; <i>визначати</i> засоби мовленнєвої системності функційного стилю; <i>з'ясовувати й характеризувати</i> стилетвірні ознаки індивідуального стилю; <i>визначати</i> мовні засоби індивідуального стилю письменника; <i>розкривати</i> внесок індивідуального стилю письменника в унормування й розвиток літературної мови; <i>визначати</i> складники стилістичної системи; <i>розпізнавати</i> й <i>кваліфікувати</i> стилістичні ресурси й стилістичні засоби; <i>потлумачувати</i> стилістичну маркованість мовних одиниць.</p> <p><i>Кваліфікувати</i> загальномовні норми, літературні норми мови, стильові норми, стилістичні норми й <i>розрізняти</i> і <i>класифікувати</i> їх; <i>співвідносити</i> загальнолітературну й стильову норми; <i>тлумачити</i> динаміку стильової норми; <i>розвивати</i> мовний смак і мовне чуття; <i>знаходити</i> й <i>визначати</i> стилістичні помилки та їх види; <i>редагувати</i> й <i>удосконалювати</i> текст будь-якого функційного стилю та <i>обґрунтовувати</i> правки.</p>

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
	<p>контекст: лексичний, морфологічний, синтаксичний. Стилістичний контекст. Мікроконтекст. Макроконтекст. Мегаконтекст. Поетичний контекст.</p> <p>Образність. Словесний образ.</p> <p>Експресивність. Інгерентна експресивність. Адгерентна експресивність. Позаконтекстна експресивність мовних одиниць. Експресивність мовленнєвих одиниць.</p> <p>Конотація. Узуальна конотація. Оказіональна конотація. Емоційна конотація. Позитивна конотація. Негативна конотація.</p> <p>Стилістичне значення (конотація). Стилістично нейтральні мовні одиниці. Стилістично забарвлені (марковані) мовні одиниці.</p> <p>Аксіологічне (оцінне) стилістичне значення. Емотивне (емоційне) стилістичне значення. Інгерентна емотивність. Адгерентна (контекстуальна) емотивність. Образно-експресивне стилістичне значення. Функційне стилістичне значення. Сильове значення.</p> <p>Колорит (розмовності, пісенності, фамільярності, вульгарності, фольклорності, офіційності, урочистості, інтимності, ласкавості, іронічності тощо).</p> <p>Текст як категорія лінгвостилістики. Текстосентричний підхід. Цілісність тексту. Зв'язність тексту. Членованість тексту. Лінійність тексту. Інформаційність тексту. Завершеність тексту. Дискурс. Естетична вартість тексту.</p> <p>Орнаментика як стилістичне поняття.</p>	<p><i>Визначати</i> стилістичне значення (конотацію) мовних одиниць; <i>знаходити</i> стилістично нейтральні й стилістично забарвлені мовні одиниці; доцільно <i>послуговуватися</i> стилістично нейтральними й стилістично забарвленими мовними одиницями в текстах різних функційних стилів, жанрів і типів мовлення.</p> <p><i>Визначати</i> види стилістичної інформації (експресивно-оцінна, експресивно-емоційна, функційно-стильова); <i>декодувати</i> стилістичну інформацію різних видів; <i>характеризувати</i> мовні одиниці як носії інформації; <i>розрізняти</i> види контексту; <i>добирати</i> приклади контексту різного виду; <i>вирізняти</i> з тексту образні й експресивні мовні засоби; <i>визначати</i> види експресивності й конотації; <i>потлумачувати</i> ознаки словесного образу; <i>характеризувати</i> види стилістичного й стильового значення; <i>розмежовувати</i> тексти за колоритом; <i>характеризувати</i> текст як категорію лінгвостилістики та його ознаки; <i>визначати</i> естетичну вартість тексту; <i>потлумачувати</i> текстосентричний підхід; <i>з'ясувати</i> поняття дискурсу; <i>визначати</i> мовні засоби створення орнаментики; <i>аналізувати</i> мовні засоби створення стилістичного ефекту; <i>з'ясувати</i> природу й значення символів як стилістем; <i>класифікувати</i> символи; <i>віднаходити</i> й <i>аналізувати</i> символи в текстах українських письменників.</p> <p><i>Визначати</i> види стилістичних прийомів; <i>співвідносити</i> способи комбінування мовних засобів і вид стилістичного прийому; <i>послуговуватися</i> стилістичними прийомами для досягнення певних конотацій і конструювання текстів; <i>добирати</i> із художньої літератури ілюстративний матеріал до певного</p>

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
	<p>Стилістичний ефект. Символ. Архетипний символ. Міфологічний символ. Біблійний символ. Стилістичний прийом. Інтердепенденція. Констеляція. Створення звукового тла. Актуалізація. Стилізація (історична, соціальна, фольклорна, етнографічно-діалектна, поетична). Односпрямована стилізація. Контрастна стилізація. Комутація.</p>	<p>стилістичного прийому; <i>розмежовувати</i> види стилізації; будувати тексти відповідно до певного типу стилізації й інше. <i>Збагнути</i> аспекти й особливості вивчення стилістичних понять на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.</p>
<p>Характеристика функційних стилів української літературної мови</p>	<p>Стиль. Функційний стиль. Стилістема як одиниця стилістики. Мовні чинники формування стилю. Позамовні чинники формування стилю. Художній стиль. Жанри художнього стилю. Колорит художнього стилю (урочистий, книжний, офіційний, інтимний, фамільярний, іронічний, гумористичний, сатиричний, саркастичний). Індивідуальний стиль (ідіолект). Стилістеми художнього стилю. Створення стилістичного ефекту. Науковий стиль. Власне науковий стиль. Науково-публіцистичний підстиль. Науково-популярний підстиль. Науково-навчальний підстиль. Науково-технічний підстиль. Жанри наукового стилю. Стилістеми наукового стилю. Науковий жаргон (псевдонауковий стиль). Розмовний стиль. Усна форма розмовно-побутового стилю. Писемна форма розмовно-побутового стилю. Діалогічне мовлення. Монологічне мовлення. Стилістеми розмовного стилю. Офіційно-діловий стиль. Законодавчий підстиль. Адміністративно-управлінський підстиль. Дипломатичний</p>	<p><i>Пояснювати</i> поняття стилю й функційного стилю; <i>аналізувати</i> історичний розвиток стилів української літературної мови; <i>характеризувати</i> погляди на поділ функційних стилів і виявляти свою позицію (ставлення); <i>розмежовувати</i> мовні й позамовні чинники формування функційного стилю; <i>визначати</i> психологічні й прагматичні передумови існування певного функційного стилю; <i>встановлювати</i> диференційні ознаки функційних стилів; <i>здійснювати</i> різнобічну характеристику певного функційного стилю, зокрема з урахуванням історичних аспектів, історії культури, прагматичних аспектів (оцінка мовця, його сприймання) тощо; <i>виявляти</i> й <i>розуміти</i> принципи комбінування мовних одиниць, настанови, конструкти, за якими організовується текст певного функційного стилю; <i>установлювати</i> диференційні ознаки функційних стилів відповідно до використаних мовних засобів, способів і принципів їх стильової організації; <i>аналізувати</i> вибір і комбінування мовних засобів у певному функційному стилі; <i>визначати</i> тип мовомислення за певними сферами мовної діяльності; <i>аналізувати</i> функції</p>

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
	<p>підстиль. Жанри офіційно-ділового стилю. Стилістими офіційно-ділового стилю.</p> <p>Публіцистичний стиль. Власне публіцистичний стиль. Політико-ідеологічний підстиль. Політико-агітаційний підстиль. Інформаційний підстиль. Художньо-публіцистичний підстиль. Жанри публіцистичного стилю. Стилістими публіцистичного стилю. Радянська «новомова» (мова радянського тоталіризму).</p> <p>Епістолярний стиль. Жанри епістолярного стилю. Мовні формули ділового листування. Мовні формули приватного листування. Розмовні форми в епістолах.</p> <p>Конфесійний (релігійний, сакральний) стиль. Жанри конфесійного стилю.</p>	<p>мовних одиниць у різних типах спілкування; <i>добирати</i> мовні засоби відповідно до мети, умов і ситуації спілкування; <i>аналізувати</i> тексти різних функційних стилів, типів і жанрів; <i>будувати</i> тексти різних функційних стилів, типів і жанрів; <i>удосконалювати</i> тексти різних функційних стилів, типів і жанрів; <i>перебудовувати</i> тексти різних функційних стилів, типів і жанрів; <i>аналізувати</i> площини вивчення функційних стилів на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.</p>
Фонетична стилістика (фоностилістика)	<p>Фонетична стилістика. Експресивні можливості звуків. Евфонія. Засоби евфонії української мови. Звукосимволізм. Ономатопея (звуконаслідування). Ономатопи: фономімесис, ономатофонія, фонопоея. Звуковий повтор. Постійні (регулярні) звукові повтори. Непостійні (нерегулярні) звукові повтори. Анафора. Епіфора. Алітерація. Асонанс. Дисонанс. Логогриф. Стилістичне використання звукових повторів. Графостилістичні засоби.</p>	<p><i>Визначати</i> експресивні можливості звуків української мови; <i>віднаходити</i> й <i>кваліфікувати</i> засоби евфонії української мови; <i>усувати</i> порушення милозвучності в текстах різних функційних стилів, типів і жанрів; <i>потлумачувати</i> поняття звукосимволізму й <i>добирати</i> ілюстративний матеріал із художніх текстів; <i>розмежовувати</i> ономатопи; <i>визначати</i> види звукових повторів та їхні стилістичні функції; <i>добирати</i> приклади з української художньої літератури, які ілюструють види звукових повторів і ономатопи; <i>розпізнавати</i> в тексті графостилістичні засоби; <i>виконувати</i> фонетично-стилістичний аналіз тексту; <i>застосовувати</i> знання фонетичних засобів стилістики під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти тощо.</p>
Лексична стилістика	Лексична стилістика (стилістична лексикологія).	<i>Визначати</i> стилістичне навантаження слова;

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
(стилістична лексикологія)	<p>Стилістичне навантаження слова. Стилістично нейтральна (міжстильова) лексика.</p> <p>Стилістично забарвлена (маркована) лексика. Емоційно забарвлена лексика (експресиви, або експресеми).</p> <p>Функційно забарвлена лексика. Слова книжної конотації. Слова розмовної конотації.</p> <p>Контекстуальні синоніми.</p> <p>Внутрішньо-стильові синоніми.</p> <p>Міжстильові синоніми.</p> <p>Перифраза. Евфемізм.</p> <p>Стилістичні функції синонімів.</p> <p>Стилістичне використання полісемії.</p> <p>Контекстуальні антоніми.</p> <p>Стилістичні можливості антонімів. Енантіосемія.</p> <p>Антифразис. Антитеза.</p> <p>Оксюморон (оксиморон).</p> <p>Стилістичне використання омонімів.</p> <p>Стилістичне навантаження паронімів. Парономазія.</p> <p>Стилістичні функції архаїзмів. Стилістичне використання історизмів.</p> <p>Анахронізми, їхні стилістичні можливості.</p> <p>Стилістичне навантаження старослов'янізмів.</p> <p>Індивідуально-авторські неологізми. Стилістичні функції неологізмів. Стилістичне використання термінів.</p> <p>Інтелектуалізація художньої оповіді. Стилістичне навантаження професіоналізмів.</p> <p>Стилістична роль запозичень (іншомовізмів). Росіянізми. Суржик. Білінгвізм. Явище інтерференції. Актуалізація вилученої лексики й дерусифікація української мови.</p> <p>Екзотизми (етнографізми).</p> <p>Варваризми. Стилістичні функції діалектної лексики.</p> <p>Стилістичне навантаження</p>	<p><i>розмежовувати</i> стилістично нейтральну (міжстильову) й стилістично забарвлену (марковану) лексику й <i>віднаходити</i> її в текстах; <i>розпізнавати</i> в текстах емоційно забарвлену лексику, функційно забарвлену лексику, слова книжної й розмовної конотації; <i>визначати</i> стилістичні функції антонімів, синонімів, омонімів, паронімів, архаїзмів, історизмів, старослов'янізмів, неологізмів, термінів, професіоналізмів, запозичень, екзотизмів, варваризмів, діалектизмів, арготизмів, жаргонізмів, розмовно-побутової лексики, просторіччя тощо; <i>визначати</i> енантіосемію, антифразис, антитезу, оксюморон (оксиморон), парономазію, перифразу, евфемізм тощо;</p> <p><i>виявляти</i> стилістичні компоненти в семантиці лексичних одиниць; <i>обґрунтовувати</i> сучасні процеси актуалізації вилученої лексики й дерусифікації української мови; <i>мотивувати</i> динамічні зміни в системі лексичних одиниць; <i>співвідносити</i> стилістичне забарвлення лексичних одиниць та історично-мовні аспекти; <i>ураховувати</i> історично-мовні параметри під час аналізу лексичних одиниць; <i>кваліфікувати</i> стилістичні значення лексичних одиниць і <i>виявляти</i> особливості їхнього використання в практиці спілкування; <i>виявляти</i> причини стилістичних помилок у вживанні різних груп лексики української мови й редагувати (удосконалювати) тексти; <i>виконувати</i> лексично-стилістичний аналіз тексту; <i>застосовувати</i> знання лексичних засобів стилістики під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.</p>

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
	арготизмів. Стилістичні можливості жаргонізмів. Стилістичні функції розмовно-побутової лексики. Стилістичні можливості просторічної лексики. Стилістичне використання вульгарно-лайливої лексики.	
Тропи	Тропи. Метафора. Метонімія. Синекдоха. Гіпербола. Літота. Перифраз. Евфемізм. Парономазія. Епітет. Оксюморон (оксиморон). Порівняння. Персоніфікація. Алгоритія. Сарказм. Іронія. Пародія.	<i>Віднаходити</i> у текстах різних функційних стилів, типів і жанрів метафору, метонімію, синекдоху, гіперболу, літоту, перифрази, евфемізми, епітети, оксиморон, порівняння, персоніфікацію, алегорію, сарказм, іронію, пародію та <i>визначати</i> види й стилістичні функції; <i>виконувати</i> повний стилістичний аналіз тексту й аналізувати використання тропів; <i>застосовувати</i> знання тропів під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.
Фразеологічна стилістика (стилістична фразеологія)	Фразеологічна стилістика (стилістична фразеологія). Стилістичне навантаження фразеологізмів. Міжстильові (нейтральні, загальноповживані) фразеологізми. Книжні фразеологізми. Розмовно-побутові фразеологізми. Народнопоетичні (фольклорні) фразеологізми. Синонімічні фразеологізми. Трансформація фразеологічних одиниць. Семантичні трансформації: використання фразеологізмів у незвичних контекстуальних умовах, подвійна актуалізація (поєднання прямого й переносного значення), використання на тлі фразеологізму його компонентів, коментування фразеологізму. Структурно-семантичні трансформації: заміна компонентів (субституція), поширення фразеологізму, скорочення фразеологізму, фразеологічний	<i>Виявляти</i> стилістичні компоненти в семантиці фразеологічних одиниць; <i>розмежовувати</i> міжстильові (нейтральні, загальноповживані), книжні, розмовно-побутові, народнопоетичні (фольклорні) фразеологізми; <i>кваліфікувати</i> стилістичне значення фразеологічних одиниць; <i>визначати</i> різновиди трансформації фразеологізмів і стилістичні функції трансформованих фразеологізмів; <i>аналізувати</i> особливості використання фразеологізмів у практиці спілкування; <i>виконувати</i> фразеологічно-стилістичний аналіз тексту; <i>застосовувати</i> знання фразеологічних засобів стилістики під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
	натяк, контамінація фразеологізмів. Індивідуально-авторські фразеологізми.	
Грамматична стилістика. Стилістичний словотвір	Грамматична стилістика. Стилістичний словотвір. Стилістичні можливості суфіксації. Стилістичне навантаження префіксів. Стилістичне навантаження основоскладання й словоскладання. Стилістичні функції аббревіації. Стилістичне використання графодеривації (дефісація, гама-редуплікація тощо). Словотвірні синоніми.	<i>Визначати</i> стилістичне навантаження суфіксації, префіксації, основоскладання, словоскладання, аббревіації, графодеривації; <i>добирати</i> словотвірні синоніми; <i>виявляти</i> стилістичні компоненти в семантиці словотвірних одиниць; <i>кваліфікувати</i> стилістичне значення словотвірних одиниць і <i>виявляти</i> особливості його використання в практиці спілкування; <i>виконувати</i> словотвірно-стилістичний аналіз тексту; <i>застосовувати</i> знання словотвірних засобів стилістики під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.
Стилістична морфологія	Стилістична морфологія. Морфологічна синонімія. Стилістичні можливості категорій роду, числа й відмінка іменників. Стилістичні опозиції варіантних форм відмінків іменника. Стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників. Стилістичне вживання ступенів порівняння прикметників. Стилістичне навантаження повних і коротких форм прикметників. Прикметник-епітет. Стилістичне використання часових форм дієслова. Стилістичні можливості категорії способу дієслова. Стилістичне навантаження форм особи дієслова. Стилістичні функції форми виду дієслова. Стилістика форм стану дієслова. Стилістичні функції займенників. Пошанівна множина. Авторська форма множини («множина	<i>Добирати</i> морфологічні синоніми; <i>визначати</i> стилістичні можливості категорій роду, числа й відмінка іменників; <i>розмежовувати</i> стилістичні опозиції варіантних форм відмінків іменника; <i>аналізувати</i> стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників, ступенів порівняння прикметників, повних і коротких форм прикметників; <i>характеризувати</i> прикметники-епітети; <i>потлумачувати</i> стилістичне навантаження часових форм, категорії способу, форм особи, виду й стану дієслова; <i>виявляти</i> стилістичні функції займенників; пояснювати вживання пошанівної та авторської множини займенників; <i>з'ясувати</i> стилістичне навантаження числівників, прислівників, прийменників, сполучників і часток; <i>знаходити</i> в текстах полісиндетон і асиндетон та <i>визначати</i> їхні стилістичні функції; <i>потлумачувати</i>

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
	<p>скромності»). Стилістичне використання числівників.</p> <p>Стилістичне навантаження прислівників. Стилістичне вживання прийменників.</p> <p>Стилістичне використання сполучників. Полісиндетон. Асиндетон. Стилістичні можливості часток.</p> <p>Інтер'єктиви як стилістична категорія.</p>	<p>інтер'єктиви як стилістичну категорію; <i>виявляти</i> стилістичні компоненти в семантиці морфологічних одиниць; <i>конструювати</i> тексти різних функційних стилів, типів і жанрів, використовуючи морфологічні одиниці; <i>виявляти</i> особливості використання морфологічних одиниць в практиці спілкування; <i>кваліфікувати</i> типові помилки в мовностилістичному використанні іменників; здійснювати стилістичне редагування тексту стосовно використання морфологічних засобів; <i>виконувати</i> морфологічно-стилістичний аналіз тексту; <i>застосовувати</i> знання морфологічних засобів стилістики під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.</p>
Стилістичний синтаксис	<p>Стилістичний синтаксис. Синтаксична синонімія. Стилістика словосполучень. Стилістичні можливості двоскладного речення (головних, другорядних членів речення й засобів зв'язку між ними). Стилістичні функції модальних різновидів речень (розповідних, питальних, спонукальних, бажальних, стверджувальних, заперечних, окличних).</p> <p>Стилістичні функції односкладних речень. Стилістичне навантаження неповних речень.</p> <p>Стилістичні можливості речень з однорідними членами. Стилістичні особливості речень із відокремленими членами. Стилістика речень із вставними й вставленими компонентами. Стилістичні функції речень із звертаннями.</p> <p>Стилістичне використання складносурядних речень.</p>	<p><i>Добирати</i> синтаксичні синоніми; <i>аналізувати</i> синонімічні синтаксичні побудови; <i>визначати</i> стилістичні можливості словосполучень, двоскладних речень (головних, другорядних членів речення і засобів зв'язку між ними); <i>аналізувати</i> стилістичні функції модальних різновидів речень (розповідних, питальних, спонукальних, бажальних, стверджувальних, заперечних, окличних); <i>з'ясувати</i> стилістичні можливості односкладних і неповних речень, речень із однорідними й відокремленими членами, вставними і вставленими компонентами, зі звертаннями; <i>потлумачувати</i> стилістичне використання складних речень, зокрема періоду; <i>визначати</i> стилістичне навантаження прямої й непрямої мови, невласне прямої мови, авторського введення; <i>характеризувати</i> стилістичне навантаження монологічного,</p>

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
	<p>Стилістичне навантаження складнопідрядних речень. Стилістичні можливості безсполучникових речень. Стилістика складних багатокomпонентних речень. Стилістичне навантаження періоду. Стилістичні функції прямої й непрямой мови. Стилістика невластиве прямої мови. Стилістичне використання авторського введення. Стилістичне навантаження монологічного мовлення. Стилістика діалогічного мовлення. Стилістичне навантаження полілогічного мовлення. Стилістичні можливості абзацу. Порядок слів як стильова ознака мовлення.</p>	<p>діалогічного, полілогічного мовлення й абзацу; <i>аналізувати</i> порядок слів як стильову ознаку мовлення; <i>виявляти</i> стилістичні компоненти в семантиці синтаксичних одиниць; <i>розпізнавати</i> омонімічні, антонімічні, полісемічні синтаксичні одиниці; <i>ураховувати</i> лінійні, синтагматичні зв'язки між синтаксичними одиницями, взаємодію між об'єктивними й суб'єктивними чинниками мовного вираження; <i>здійснювати</i> стилістичну кваліфікацію синтаксичних структур, враховуючи не лише їхню структуру, а й лексичне наповнення (комунікативну інтенцію висловлення); <i>виявляти</i> особливості використання синтаксичних структур у практиці спілкування; <i>конструювати</i> тексти різних функційних стилів, типів і жанрів, використовуючи синтаксичні одиниці; здійснювати стилістичне редагування тексту щодо використання синтаксичних засобів; <i>виконувати</i> синтаксично-стилістичний аналіз тексту; <i>застосовувати</i> знання синтаксичних засобів стилістики під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.</p>
Фігури	<p>Фігури стилістичного синтаксису. Анафора. Епіфора. Анепіфора. Епанафора. Повтор. Плеоназм. Тавтологія. Ампліфікація. Градація (висхідна, спадна). Асиндетон. Полісиндетон. Еліпс. Замовчування. Рефрен. Риторичне питання. Парцеляція. Лейтмотив.</p>	<p><i>Класифікувати</i> фігури стилістичного синтаксису; <i>виявляти</i> в текстах анафору, епіфору, епанафору, анепіфору, повтор, тавтологію, плеоназм, градацію, ампліфікація, асиндетон, полісиндетон, еліпс, замовчування, рефрен, риторичне питання, парцеляцію, лейтмотив тощо й <i>визначати</i> їхні стилістичні функції; <i>добирати</i> приклади фігур стилістичного синтаксису з художніх текстів; <i>виявляти</i> особливості використання фігур стилістичного синтаксису в</p>

Розділ	Поняття	Стилістичні вміння
		<p>практиці спілкування; <i>розмежовувати</i> повтор як стилістичний засіб і як ваду тексту; <i>конструювати</i> тексти різних функційних стилів, типів і жанрів, використовуючи фігури стилістичного синтаксису; <i>здійснювати</i> стилістичне редагування тексту щодо використання фігур стилістичного синтаксису; <i>виконувати</i> стилістичний аналіз тексту; <i>застосовувати</i> знання фігур стилістичного синтаксису під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.</p>
<p>Комунікативно-стилістичні особливості мовлення</p>	<p>Комунікативно-стилістичні особливості мовлення. Нормативність мовлення. Правильність мовлення. Точність мовлення. Логічність мовлення. Багатство (різноманітність мовлення). Чистота мовлення. Образність мовлення. Простота мовлення. Стислість мовлення. Доречність мовлення. Яскравість мовлення. Достатність і ясність мовлення. Виразність мовлення. Комунікативно-стилістичні функції жестів і міміки. Етичність мовлення. Естетичність мовлення. Мистецтво мовлення. Український менталітет і стилістика української мови. Мовний етикет українців. Етикетні формули (вітання, прощання, звертання, знайомства, вдячності, вибачення, обіцянки, відмови, заперечення). Телефонний етикет. Етикет інтернетного спілкування. Етикетні особливості листування. Правила електронного листування. Правила sms-листування.</p>	<p><i>Дотримуватися</i> нормативності, правильності, точності, логічності, багатства (різноманітності), чистоти, доречності, образності, простоти, достатності, ясності, яскравості, стислості, виразності мовлення; <i>оволодіти</i> мистецтвом мовлення; доцільно <i>використовувати</i> жести й міміку; <i>визначати</i> особливості українського менталітету; <i>опанувати</i> особливості мовного етикету українців і <i>послугуватися</i> етикетними формулами в різних ситуаціях спілкування; <i>оволодіти</i> правилами телефонного й інтернетного спілкування, листування, зокрема електронного; <i>застосовувати</i> знання комунікативно-стилістичних якостей мовлення під час спілкування й проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти й інше.</p>

Додаток Б

Дисципліна «Стилістика української мови»

в стандартах вищої освіти й типових навчальних планах підготовки фахівців

Назва документа, вихідні дані	Спеціальність, напрям підготовки	Шифр	Тип дисципліни	Цикл підготовки	Кількість годин і кредитів	Вид підсумкового контролю
Навчальний план (Київ, 1985)	2102 Українська мова і література	–	Нормативна	–	50 год.	Залік
Навчальний план педагогічних інститутів Української РСР (Міністерство народної освіти УРСР; Державний комітет СРСР по народній освіті. Київ, 1989, 1991)	02.19.00 Українська мова і література	–	Нормативна	Цикл спеціальних дисциплін	30 год.	Залік
Тимчасовий навчальний план. (Міністерство освіти України. Київ, 1997) ¹	7.030501 Українська мова і література (на базі освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» за спеціальністю «Початкове навчання»)	–	Нормативна	Цикл фахових дисциплін	200 год.	
Проект Галузевого стандарту вищої освіти Міністерства освіти і науки України освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» (Національний педагогічний університет імені	6.010100 Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова і література	ПП 11	Нормативна	Цикл професійної та практичної (професійно-орієнтованої) підготовки – професійної науково-предметної підготовки	216 год. (4 нац. кредити)	Не визначено

¹ Дисципліна «Стилістика, основи культури мови»

М.П.Драгоманова. Київ, 2002)						
Освітньо- професійна програма підготовки бакалавра (Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. Київ, 2009)	6.020303 Філологія*. Українська мова і література	3.1.010	Норма- тивна	Цикл професійної та практичної підготовки – професійної підготовки	216 год. (4 нац. кредити, 6 кредитів ECTS)	Екзамен

ДОДАТОК В

Навчальна і робоча програми

дисципліни «Стилістика української мови»

В.1. Навчальна програма дисципліни «Стилістика української мови»

Вступ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Стилістика української мови» укладена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 0203 Гуманітарні науки напряму 6.020303 Філологія*. Українська мова і література (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)).

Тип дисципліни. Навчальна дисципліна належить до циклу професійної підготовки (нормативна).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні поняття й категорії лінгвостилістики; функційні стилі; стилістичні ознаки (значення, забарвлення, конотації) мовних одиниць усіх рівнів, стилістичні засоби експресивного вираження інтелектуального, емоційно-вольового й естетичного змісту мовлення та ефективності мовлення.

Міждисциплінарні зв'язки: *дисципліни-пререквізити:* ділова українська мова, вступ до мовознавства, практикум з української мови, сучасна українська літературна мова, українська діалектологія, старослов'янська мова, історія української літературної мови, культура української мови, філософія, психологія, історія України, історія української культури, вступ до літературознавства, історія української літератури, фольклор та ін.; *дисципліни-кореквізити:* соціолінгвістика, лінгвокультурологія, етнолінгвістика, мовна прагматика, філософія мови, риторика та ін.; *дисципліни-постреквізити:* лінгвістичний аналіз художнього тексту, декодування поетичного тексту, ділове спілкування, український мовленнєвий етикет, українська наукова мова, наукові основи професійного мовлення, медійний мовленнєвий етикет та ін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Вступ. Стилістичні засоби (ресурси) української літературної мови (фонетична стилістика, лексична стилістика, фразеологічна стилістика, стилістичний словотвір, стилістична морфологія).

2. Стилістичні засоби (ресурси) української літературної мови. (стилістичний синтаксис). Стилістичні прийоми. Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни «Стилістика української мови»: демонстрування стилістичної системи української мови в її довершеній, поліфункційній формі; засвоєння основних понять теоретичної й практичної стилістики; оволодіння стилістичними нормами українського літературного мовлення; розвиток лінгвістичної креативності студентів (конструювання й реконструювання текстів різних стилів, типів і жанрів, мовотворчість та ін.); формування інформаційно-комунікаційної та естетичної культури, стилістичного

чуття й гнучкості; вироблення вмінь працювати зі словом і стежити за мовленням школярів; набуття вмінь застосовувати знання зі стилістики в процесі викладання української мови в закладах загальної середньої освіти.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни «Стилістика української мови» в *теоретичному аспекті*:

- засвоїти історію становлення й розвитку стилістики, зокрема в Україні;
- збагнути теоретично-методологічні проблеми стилістичних і метастилістичних досліджень;
- з'ясувати й опанувати основні поняття та категорії сучасної лінгвістичної стилістики;
- ознайомити з основними напрямками стилістики (стилістика ресурсів, або описова, функційна стилістика та ін.), зокрема сучасними (комунікативна, когнітивна, медійна, гендерна, креативна, графічна стилістика тощо), її аспектами (стилістика адресата і адресанта мовлення), галузями (стилістика нехудожніх комунікативних стилів і стилістика мови художньої літератури);
- потлумачити поняття стилістем;
- визначити критерії класифікації стилів;
- вивчити основні етапи формування, становлення й розвитку функційних стилів і основних підстилів української літературної мови в різних сферах спілкування;
- ознайомити з функційно-стильовими, емоційно-експресивними й іншими пластами лексики і фразеології сучасної української мови, а також стилістичними ресурсами фонетики, словотвору, морфології та синтаксису;
- з'ясувати роль інтра- та екстралінгвальних чинників у формуванні стилістичної системи української мови;
- охарактеризувати стилістичний матеріал сучасної української мови.

Завдання вивчення дисципліни «Стилістика української мови» в *практичному аспекті*:

- оволодіти стилістичною системою української мови (стилістикою ресурсів і функційною стилістикою);
- засвоїти домінантні стильові ознаки й типові мовні засоби функційних стилів, основних підстилів і жанрово-ситуаційних різновидів кожного стилю;
- ознайомити зі стилістичними прийомами й способами використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови;
- виробити вміння й навички визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах різних функційних стилів;
- усвідомити стилістичну норму як різновид загальномовної норми, з'ясувати основні причини її порушення;
- навчити віднаходити стилістичні помилки й визначати їхні різновиди;
- досягти високого функційно-стилістичного рівня оволодіння мовою;
- оволодіти вміннями текстотворення в усіх функційних стилях, типах і жанрах;
- підвищити культуру професійного, ділового й побутового мовлення;
- сформувати готовність здійснювати мовленнєве виховання українського суспільства;

– прищепити вміння організовувати вивчення стилістичних тем у закладах загальної середньої освіти та ін.

1.3. Заплановані результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми:

знання: основні поняття стилістики, знання про стилістичну систему української мови, стилістику ресурсів і функційну стилістику;

вміння, навички, компетентності, набуті в процесі вивчення дисципліни:

– здатність до навчання, креативність, володіння технологіями пошуку інформації, гнучкість мислення; здатність до аналізу й синтезу, організації та планування, засвоєння основних базових знань зі стилістики, навички управління інформацією (уміння знаходити й аналізувати інформацію з різних джерел), розв’язання проблем, планування й управління часом; здатність застосовувати знання на практиці, дослідницькі навички та вміння, здатність до навчання, здатність працювати самостійно, турбота про якість, бажання досягти успіху; володіння культурою мислення, здатність демонструвати й застосовувати знання; усвідомлення соціальної значущості професії, висока мотивація професійної діяльності;

– володіння нормами української літературної мови, вільне володіння українською мовою в її літературній формі, володіння основними методами й прийомами різних типів усної та письмової комунікації українською мовою; володіння навичками підготовки наукових оглядів, різних видів проектів; володіння навичками участі в дискусії, виступах із повідомленнями, доповідями усного, письмового й віртуального (розміщення в інформаційних мережах) представлення матеріалів власних досліджень; володіння базовими навичками доопрацювання й обробки (коректування, коментування, реферування тощо) різних типів текстів;

– власне стилістичні (спеціальні стилістичні) вміння: стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні; стилістично-методичні вміння, стилістичні науково-дослідницькі вміння, зокрема визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах функційних стилів і стилістичні можливості мовних засобів, конструювати стилістично довершені тексти, реконструювати й редагувати тексти, здійснювати стилістичний аналіз текстів різних функційних стилів, кваліфіковано інтерпретувати різні типи текстів, проводити уроки української мови з вивчення стилістичних тем у закладах загальної середньої освіти, здійснювати виховну роботу зі школярами, розповсюджувати й популяризувати стилістичні знання та ін.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 216 годин / 6 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни²

Змістовий модуль 1

Вступ. Стилїстичні засоби (ресурси) української лїтературної мови (фонетична стилїстика, лексична стилїстика, фразеологїчна стилїстика, стилїстичний словотвір, стилїстична морфологїя)

Вступ

Стилїстика української мови як лїнгвістична наука і навчальна дисциплїна. Предмет стилїстики. Фїлософське вчення про онтологїчну єднїсть думки, волї й емоцїй, про співвїдношення об'єктивного й суб'єктивного в процесї пїзнання, про зв'язок і залежнїсть форми та змісту. Методи стилїстичних дослїджень: семантично-стилїстичний аналіз, зїставлення, стилїстичний експеримент, метод аперцепцїйного декодування тексту, метод «слово-образ», асоцїативно-концептуальний метод, статистичнї методи та їн.

Зв'язок стилїстики з їншими лїнгвістичними й нелїнгвістичними дисциплїнами. Значення навчального курсу стилїстики української мови для пїдготовки вчителя-словесника.

їсторїя та сучасний стан стилїстики української мови. Витоки української стилїстики. Джерела стилїстики. їсторїя розвитку лїнгвостилїстики в Україні. Лїнгуукраїнознавство як методологїчна основа курсу стилїстики української мови. Структура стилїстики. Сучаснї напрями стилїстики: прагматилїстика, графїчна стилїстика, когнїтивна стилїстика, комунїкативна стилїстика, креативна стилїстика, медїйна стилїстика та їн. Видатнї українськї лїнгвостилїсти. Внесок українських письменникїв у становлення теорїї та практики стилїстики. Основнї напрямки сучасних стилїстичних дослїджень в Україні. Наукове вивчення стилїстики в українському мовознавствї.

Основнї поняття стилїстики. Стилї. Стилї експресивнї (високїй, низькїй, середнїй), функцїйнї, їндивїдуальнї. Жанр. Мовленнєва системнїсть стилїю як основна стилетвїрна ознака. Мовленнєва системнїсть функцїйного стилїю. Мовна норма. Лїтературна норма мови. Стилїстична й стилїова норми. Динамїка стилїової норми. Стилїстичне значення (конотацїя). Стилїстично нейтральнї мовнї одиницї. Стилїстично забарвленї (маркованї) мовнї одиницї. Стилїове значення. Експресїя як їнтенсїфїкацїя виразностї мовлення, позаконтекстна експресїя мовних одиниць і експресїя мовленнєвих одиниць. Стилїстична система. Стилїстичнї ресурси. Стилїстема. Стилїстичнї засоби як елемент мови (мовлення), що виражають стилїстичну їнформацїю (експресивно-оцїнну, експресивно-емоцїйну, функцїйно-стилїову). Контекст. Образнїсть. Словесний образ. Колорит. Текст як категорїя лїнгвостилїстики. Орнаментика. Стилїстичний ефект. Символ. Стилїстичний прийом. Вивчення стилїстичних понять на уроках української мови в закладах загальної середньої освїти.

Характеристика функцїйних стилїв української лїтературної мови. їсторичний розвиток стилїв української лїтературної мови. Давня українська

² Програму укладено на основї програми: Стилїстика української мови: програма для фїлологїчних факультетїв вищих навчальних закладїв України / укладач Л. ї. Мацько. Дивослово. 2002. № 9. С. 50–57.

літературна мова з кількома жанровими різновидами (конфесійним, полемічним, літописним, фольклорним та ін.) і перевагою офіційної актової мови. Стилїстична розбудова нової української літературної мови з перевагою стилю художньої літератури. Багатство стилів сучасної української літературної мови в усній і писемній її формах. Характеристика функційних стилів (художній, науковий, розмовний, офіційно-діловий, публіцистичний, епістолярний, конфесійний). Вивчення функційних стилів на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Фонетична стилїстика

Експресивні можливості звуків української мови. Евфонія. Евфонїчне чергування голосних. Звукосимволїзм. Ономатоїпи (фономїмесис, ономатофонїя, фонопоея). Звуковї повтори (анафора, епїфора, алїтерація, асонанс, дисонанс) та їх стилїстичне використання. Графостилїстичнї засоби стилїстики (графїчна організація тексту, сегментація; видїлення речення, частини речення, словосполучення, слова). Вивчення фонетичних засобів стилїстики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Лексична стилїстика

Стилїстичне навантаження слова й стилїстично-функційна диференціяція лексичного складу української мови. Стилїстично нейтральна й стилїстично забарвлена лексика. Емоційно забарвлена лексика й функційно забарвлена лексика. Слова книжної конотації та слова розмовної конотації.

Стилїстичне навантаження архаїзмів, історизмів, старослов'янізмів, неологізмів, термінів, професїоналізмів, запозичень, діалектизмів, арготизмів, екзотизмів, варваризмів, жаргонїзмів, розмовно-побутової лексики, просторїччя. Актуалїзація вилученої питомо української лексики й дерусифїкація української мови.

Лексична синонїмія – основне джерело засобів словесної образності, стилїстичної виразності. Мовнї й контекстуальнї стилїстичнї синонїми. Внутрїшньо-стильовї й міжстильовї синонїми. Стилїстичне використання полїсемїї. Стилїстичнї можливостї антонїмів. Лексична антонїмія – основа для творення стилїстичних фігур контрастїв, антитез, оксюморонів тощо. Стилїстичне використання омонїмів. Стилїстичнї функції паронїмів. Вивчення лексичних засобів стилїстики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Тропи. Вчення про тропи й фігури. Системнї особливостї тропїки. Класифїкація тропїв. Метафора. Механїзм метафоризації. Види метафор. Метонїмія. Синекдоха. Парономазія. Гїпербола, лїтота. Епїтет, види епїтетів. Порівняння, способи граматичного вияву. Персонїфікація. Алгорїя. Сарказм. Іронїя. Пародїя. Вивчення тропїв на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Фразеологічна стилїстика

Стилїстичне навантаження фразеологізмів у функційних стилях. Стилїстична класифїкація фразеологізмів: книжнї, фольклорнї, розмовно-побутовї. Синонїмичнї фразеологізми. Трансформація фразеологічних одиниць. Вивчення фразеологічних засобів стилїстики на уроках української мови в

зкладах загальної середньої освіти.

Граматична стилістика

Граматична стилістика як учення про стилістичний аспект граматичної будови мови, стилістичні можливості граматичних одиниць. Місце й значення граматичної стилістики в шкільному курсі української мови.

Стилістичний словотвір

Стилістичні можливості суфіксації. Стилістичне навантаження префіксів. Стилістичне використання основоскладання й словоскладання. Стилістичні функції аббревіації. Стилістичне використання графодеривації (дефісація, гамаредуплікація тощо). Словотвірні синоніми. Вивчення словотворчих засобів стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Стилістична морфологія

Стилістичні можливості категорій роду, числа й відмінка іменників. Стилістичні опозиції варіантних форм відмінків. Стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників, повних і коротких форм прикметників. Стилістичне вживання ступенів порівняння прикметників. Стилістичне вживання ступенів порівняння прикметників. Прикметник-епітет. Стилістичні можливості граматичних форм часу, способу, особи, виду, стану дієслів. Стилістичні функції займенників. Пошанівна множина. Авторська форма множини. Стилістичне використання числівників. Стилістичне навантаження прислівників. Стилістичне вживання прийменників. Стилістичне використання сполучників. Полісиндетон. Асиндетон. Стилістичні можливості часток. Інтер'єктиви як стилістична категорія. Вивчення морфологічних засобів стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Змістовий модуль 2

Стилістичні засоби (ресурси) української літературної мови (стилістичний синтаксис). Стилістичні прийоми. Комуникативно-стилістичні ознаки мовлення

Стилістичний синтаксис

Синтаксична синонімія. Стилістика словосполучень. Стилістичні можливості двоскладного речення (головних, другорядних членів речення й засобів зв'язку між ними). Стилістичні функції модальних різновидів речень.

Стилістичні функції односкладних і неповних речень. Стилістичні можливості сполучникових (простих, ускладнених, складних – складносурядних і складнопідрядних) та безсполучникових (простих і складних) речень.

Стилістична основа ускладнених речень (однорідні члени речення, відокремлені, другорядні члени, вставні й вставлені слова, словосполучення, речення, непоширені й поширені звертання).

Стилістичне використання складносурядних речень. Стилістичне навантаження складнопідрядних речень. Стилістичні можливості безсполучникових речень. Стилістика складних багатокomпонентних речень. Стилістичне навантаження періоду.

Стилістичні функції прямої, непрямої й невластиве прямої мови, авторського введення. Стилістичне навантаження монологічного, діалогічного й

полілогічного мовлення. Порядок слів як стильова ознака мовлення. Вивчення синтаксичних засобів стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Фігури. Класифікація фігур. Повтор, анафора, епіфора ампліфікація, асиндетон, полісиндетон, еліпс, період, паралелізм, парафраза, плеоназм, тавтологія, градація, замовчування, рефрен, парцеляція та ін. Вивчення фігур на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Стилістичні прийоми

Приєм стилістичної детермінації. Інтердепенденція, констеляція, комутація. Стилістичний прийом створення звукового тла. Актуалізація (нетрадиційна сполучуваність, деавтоматизація тощо). Стилізація та її види. Вивчення стилістичних прийомів на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення

Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення. Нормативність мовлення. Правильність мовлення. Точність мовлення. Логічність мовлення. Багатство (різноманітність мовлення). Чистота мовлення. Образність мовлення. Простота мовлення. Стислість мовлення. Доречність мовлення. Яскравість мовлення. Достатність і ясність мовлення. Виразність мовлення. Комунікативно-стилістичні функції жестів і міміки. Етичність мовлення. Естетичність мовлення. Мистецтво мовлення. Український менталітет і стилістика української мови. Мовний етикет українців. Етикетні формули (вітання, прощання, звертання, знайомства, вдячності, вибачення, обіцянки, відмови, заперечення). Телефонний етикет. Етикет інтернетного спілкування. Етикетні особливості листування. Правила електронного листування. Правила sms-листування.

3. Рекомендована література

- Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. 432 с.
- Дудик П.С. Стилістика української мови. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
- Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови. Львів: ПАІС, 2007 400 с.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови / за ред. Л.І.Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
- Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга- Богдан, 2000. 248 с.
- Попович А.С., Марчук Л.М. Стилістика української мови. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Формою підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни «Стилістика української мови» є екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання

Засобами діагностики успішності навчання з дисципліни «Стилістика

української мови» є завдання вхідного й поточного контролю, модульних контрольних робіт, пакет комплексної контрольної роботи.

В.2. Робоча програма дисципліни «Стилістика української мови»

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Загальна характеристика	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Рівень вищої освіти <i>перший (бакалаврський)</i>	Тип дисципліни: <i>нормативна</i>	
Загальна кількість годин – 216 год.	Ступінь вищої освіти <i>бакалавр</i>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2	Назва галузі знань <i>0203 Гуманітарні науки</i>	4-й	4-й
	Напрямок підготовки <i>6.020303 Філологія*. Українська мова і література</i>	Семестр	
		7–8-й	8-й
		Лекції	
		30 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		60 год.	16 год.
		Самостійна робота	
		126 год.	190 год.
		Модульні контрольні роботи	
		2	2
		Вид контролю: екзамен	

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	разом	зокрема					разом	зокрема					
л		пк	лаб	інд	с.р.	л		пк	лаб	інд	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1. Вступ. Стилістичні засоби (ресурси) української мови (фонетична стилістика, лексична стилістика, фразеологічна стилістика, стилістичний словотвір, стилістична морфологія)													
Тема 1. Вступ. Стилістика української мови як лінгвістична наука і навчальна дисципліна. Історія та сучасний стан стилістики української мови	6	1	-	-	-	5	6	1	-	-	-	5	
Тема 2. Основні поняття	10	1	4	-	-	5	10	1	-	-	-	9	

стилістики												
Тема 3. Фонетична стилістика	7	-	2	-	-	5	7	-	2	-	-	5
Тема 4. Лексична стилістика	30	4	12	-	-	14	30	2	2	-	-	26
Тема 5. Фразеологічна стилістика	8	2	2	-	-	4	8	2	2	-	-	4
Тема 6. Граматична стилістика	2	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	2
Тема 7. Стилістичний словотвір	8	2	2	-	-	4	8	-	2	-	-	6
Тема 8. Стилістична морфологія	32	6	12	-	-	14	32	-	2	-	-	30
Підготовка до МКР	5	-	-	-	-	5	5	-	-	-	-	5
Разом за ЗМ 1	108	16	34	-	-	58	108	6	10	-	-	92
Змістовий модуль 2. Стилістичні засоби (ресурси) української літературної мови (стилістичний синтаксис). Стилістичні прийоми. Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення												
Тема 9. Стилістичний синтаксис	61	12	22	-	-	27	61	4	6	-	-	51
Тема 10. Стилістичні прийоми	5	-	2	-	-	3	5	-	-	-	-	5
Тема 11. Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення	7	2	2	-	-	3	7	0	-	-	-	7
Підготовка до МКР	8	-	-	-	-	8	8	-	-	-	-	8
Підготовка до екзамену	27	-	-	-	-	27	27	-	-	-	-	27
Разом за ЗМ 2	108	14	26	-	-	68	108	4	6	-	-	98
Разом годин	216	30	60	-	-	126	216	10	16	-	-	190

3. Програма теоретичної підготовки

№ з/п	Назва змістового модуля. Теми і підтеми	К-сть годин	Література	Наочні посібники, ТЗН
Змістовий модуль 1				
Тема 1, 2				
1.	Вступ. Стилістика української мови як лінгвістична наука і навчальна дисципліна 1. Стилістика як лінгвістична дисципліна. Мета й завдання курсу. 2. Історія та сучасний стан стилістики української мови. 3. Структура стилістики. Сучасні напрями стилістики. 4. Основні поняття стилістики.	2 (2) ³	2, 7-54; 4, 5-19; 6, 5-14; 7, 5-55; 8, 6-86.	Мультимедійна презентація, виставка наукових і навчальних видань зі стилістики української мови
Тема 4				
2-3.	Лексичні засоби стилістики 1. Стилістичне навантаження слова. Стилістична диференціація української лексики. 2. Стилістичне використання синонімів, омонімів, антонімів і паронімів. 3. Функційно-стилістичні типи лексики. 4. Стилістична характеристика запозичених слів, архаїзмів і неологізмів.	4 (2)	2, 140-175; 4, 19-112; 6, 14-96; 7, 55-150; 8, 86-125.	Мультимедійна презентація
Тема 5				

³ У дужках подано години для студентів заочної форми навчання.

4.	Стилістика фразеологічних одиниць 1. Дослідження фразеологізмів з погляду стилістики. 2. Експресивно-стилістичні властивості фразеологічних зворотів. 3. Функційно-стильова характеристика фразеологізмів. 4. Різновиди трансформації фразеологічних одиниць.	2 (2)	1, 94-97; 2, 175-180; 4, 121-132; 6, 102-119; 7, 150-208; 8, 94-108.	Мультимедійна презентація
Тема 7				
5.	Стилістичні засоби словотвору 1. Стилістичні можливості суфіксації. 2. Стилістичне навантаження префіксів. 3. Стилістичне використання осново складання й словоскладання. 4. Стилістичні функції аббревіації та графодеривації.	2 (0)	2, 180-183; 4, 132-144; 6, 119-144; 7, 286-239; 8, 264-284.	Мультимедійна презентація
Тема 8				
6.	Стилістичні особливості іменника 1. Стилістичне використання роду іменників. 2. Стилістичні особливості числа іменника. 3. Стилістичне навантаження категорії відмінка іменника. 4. Типові помилки в мовностилістичному використанні іменників.	2 (0)	2, 183-196; 4, 144-153; 6, 144-176; 7, 245-248; 8, 284-295.	Мультимедійна презентація
7.	Стилістичне використання прикметника, числівника та займенника 1. Стилістичні функції прикметника. 2. Стилістичні властивості числівника. 3. Стилістична спроможність займенників. 4. Типові помилки в мовностилістичному використанні прикметників, числівників і займенників.	2 (0)	2, 196-200, 203-207; 4, 153-157, 161-164; 6, 144-179; 7, 250-259; 8, 296-303, 309-316.	Мультимедійна презентація
8.	Стилістичні властивості дієслова 1. Стилістичне використання категорії способу дієслова. 2. Стилістичне навантаження категорії часу дієслова. 3. Використання зі стилістичною метою особових форм дієслів. 4. Типові помилки в мовностилістичному використанні дієслів.	2 (0)	1, 129-130; 3, 42-59; 4, 157-161; 6, 144-179; 7, 248-250, 278-281; 8, 316-328.	Мультимедійна презентація
Разом за ЗМ 1		16 (6)	-	-
Змістовий модуль 2				
Тема 9				
9.	Стилістичний синтаксис. Стилістичні особливості словосполучень, двоскладних і односкладних речень 1. Стилістичні особливості словосполучень.	2 (0)	2, 226-249; 3, 59-61; 6, 179-213; 7, 347-374; 8, 331-364,	Мультимедійна презентація

	<p>2. Стилiстичнi можливостi двоскладного речення.</p> <p>3. Стилiстичне використання односкладних речень.</p>		389-392.	
10.	<p>Стилiстика речень з однорiдними й вiдокремленими членами</p> <p>1. Стилiстичнi особливостi речень з однорiдними членами.</p> <p>2. Стилiстичнi функцiї вiдокремлених членiв речення.</p> <p>3. Типовi помилки в стилiстичному використаннi однорiдних i вiдокремлених членiв речення.</p>	2 (2)	2, 251-259; 4, 235-242; 6, 221-266; 7, 374-384; 8, 346-371.	Мультимедiйна презентацiя
11.	<p>Стилiстика речень iз вставними та вставленими конструкцiями й звертаннями.</p> <p>1. Стилiстичнi особливостi речень iз вставними та вставленими конструкцiями.</p> <p>2. Стилiстичнi функцiї речень зi звертаннями.</p> <p>3. Типовi помилки в стилiстичному використаннi вставних i вставлених конструкцiй та звертань.</p>	2 (0)	2, 264-273; 4, 203-209; 6, 250-267; 7, 379-381.	Мультимедiйна презентацiя
12.	<p>Стилiстичнi функцiї складних речень</p> <p>1. Стилiстичнi особливостi складносурядних речень.</p> <p>2. Стилiстика складнопiдрядних речень.</p> <p>3. Безсполучниковi складнi речення та їх стилiстичне використання.</p> <p>4. Типовi помилки в стилiстичному використаннi складних речень.</p>	1 (0)	2, 173-278; 4, 178-187; 6, 213-221; 7, 384-388; 8, 410-427.	Мультимедiйна презентацiя
12.	<p>Перiод. Стилiстичнi риси багатокомпонентних ускладнених синтаксичних структур</p> <p>1. Перiод як синтаксичне явище.</p> <p>2. Рiзновиди перiодiв.</p> <p>3. Використання перiоду в рiзних функцiйних стилях.</p> <p>4. Стилiстичне використання багатокомпонентних ускладнених синтаксичних структур.</p>	1(0)	2, 278-289; 4, 228-235; 6, 267-280; 7, 393-414; 8, 428-447.	Мультимедiйна презентацiя
13.	<p>Стилiстичне використання прямої, невласне прямої мови, авторського введення. Монологiчне, диалогiчне й полiлогiчне мовлення</p> <p>1. Способи передачі чужої мови в нехудожнiх стилях.</p> <p>2. Стилiстичнi можливостi прямої, непрямої та невласне прямої мови в художньому й розмовному стилях.</p> <p>3. Функцiювання монологу в рiзних стилях мови.</p> <p>4. Дiалогiчне мовлення в художнiх i публiцистичних текстах.</p> <p>5. Композицiйнi й стилiстичнi функцiї полiлогу.</p>	2 (0)	2, 11-115; 4, 209-228; 6, 280-301; 7, 388-393, 546-583.	Мультимедiйна презентацiя

14.	Фігури стилістичного синтаксису 1. Визначення фігур стилістичного синтаксису. 2. Види фігур стилістичного синтаксису: – еліпс, замовчування; епіфора, анафора, анепіфора, епанафора; асиндетон, полісиндетон; – повтор, тавтологія, плеоназм, ампліфікація, градація; – риторичне запитання; парцеляція, лейтмотив, рефрен.	2 (2)	1, 136-142; 3, 318-380; 4, 235-244; 6, 311-323; 7, 356-369.	Мультимедійна презентація
Тема 11				
15.	Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення 1. Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення. 2. Етичність і естетичність мовлення. 3. Мовний етикет українців. 4. Етикет інтернетного спілкування.	2 (0)	1, 241-384, 395-420; 2, 289-346; 3, 411-422.	Мультимедійна презентація
Разом за ЗМ 2		14 (4)		
Разом з дисципліни		30 (10)		

4. Тематика практичних занять

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
Змістовий модуль 1		
<i>Тема 2</i>		
1.	Основні поняття стилістики.	2 (0) ⁴
2.	Характеристика функційних стилів української мови.	2 (0)
<i>Тема 3</i>		
3.	Фоностилістика.	2 (2)
<i>Тема 4</i>		
4.	Стилістичні функції синонімів і антонімів.	2 (0)
5.	Стилістичне використання омонімів і паронімів.	2 (0)
6-7.	Тропи.	4 (2)
8.	Стилістичні функції лексичних засобів.	2 (0)
9.	Стилістичні функції лексичних засобів.	2 (0)
<i>Тема 5</i>		
10.	Фразеологія та її стилістичні можливості. Стилістичні функції трансформованих фразеологізмів.	2 (2)
<i>Тема 7</i>		
11.	Стилістичні функції словотворчих засобів.	2 (2)
<i>Тема 8</i>		
12-13.	Стилістичне використання іменників.	4 (2)
14.	Стилістична спроможність прикметників.	2 (0)
15.	Стилістичні можливості займенників і числівників.	2 (0)
16.	Стилістичне навантаження дієслів.	2 (0)
17.	Стилістичне вживання прислівників. Стилістичні можливості службових частин мови й вигуку.	2 (0)
Разом за ЗМ 1		34 (10)
Змістовий модуль 2		

⁴ У дужках подано години для студентів заочної форми навчання.

Тема 2				
2.	<p>Основні поняття стилістики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мовленнєва системність стилю як основна його стилетворча ознака. 2. Позаконтекстна експресія мовних одиниць і експресія мовленнєвих одиниць. 3. Стилістема як мовна одиниця з реальними можливостями стилістичного значення і як мовленнєва одиниця з певним стилістичним значенням. 4. Символ. Орнаментика. Опрацювання лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. 	1 (1)	<p><i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань.</p> <p><i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікацією.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Луценко В. Основні поняття і категорії комунікативної стилістики тексту. <i>Дивослово</i>. 2007. №4. С. 45-48. 2. Єрмоленко С.Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження. <i>Мовознавство</i>. 2005. №3-4. С. 112-126. 	2, 7-54; 4, 5-19; 6, 5-14; 7, 5-55; 8, 6-86.
		1 (1)		
3.	<p>Характеристика функційних стилів української мови</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історичний розвиток стилів української літературної мови. 2. Давня українська літературна мова з кількома жанровими різновидами (конфесійним, полемічним, літописним, фольклорним та ін.) і перевагою офіційної актової мови. 3. Стилістична розбудова нової української літературної мови з перевагою стилю художньої літератури. 4. Багатство стилів сучасної української літературної мови в усній і писемній її формах. 5. Стили експресивні (високий, низький, середній) та індивідуальні. <p>Підготовка до практичного заняття.</p>	2(7)	<p><i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань.</p> <p><i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Биби́к С. Диференційні ознаки розмовно-побутового стилю літературної мови. <i>Українська мова</i>. 2011. №4. С. 22-31. 2. Коць Т.А. Публіцистичний стиль початку ХХ століття як джерело формування синтаксичної норми. <i>Мовознавство</i>. 2013. №1. С. 30-35. 	1, 5-19; 2, 54-121; 4, 5-19; 6, 5-14; 7, 19-22; 8, 42-86.
		1 (0)		
Тема 3				
4.	<p>Фонетична стилістика</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Експресивні можливості звуків української мови. 2. Евфонія. Евфонічні чергування голосних. 3. Звукосимволізм. Ономато́пи (звуконаслідування). 4. Звукові повтори (анафора, епіфора, алітерація, асонанс) і їх стилістичне використання. 5. Графостилістичні засоби 	4 (4)	<p><i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань.</p> <p><i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Баку́м З., Бойко Л. Елементи фоностилістики на уроках словесності. <i>Укр. мова і літ. в школі</i>. 2006. №2. С. 2-4. 2. Пентилок М. Виховуємо чуття мови (дещо про засоби милозвучності). <i>Укр. мова і літ. в школі</i>. 2004. №2. С. 5-8. 	2, 121-140; 7, 211-244; 8, 125-191.

	стилістики (графічна організація тексту, сегментація; виділення речення, частини речення, словосполучення, слова). Підготовка до практичного заняття.	1 (1)	3. Бондаренко А. Поетичний звукопис у творах Василя Стуса: феноменологічна проекція. <i>Дивослово</i> . 2008. №1. С. 49-52.	
Тема 4				
5.	Лексична стилістика 1. Емоційно забарвлена лексика. 2. Слова книжної конотації та слова розмовної конотації. 3. Емоційно-експресивні типи лексики. 4. Тропи. Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття.	8(24) 1 (1) 5(1)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями. 1. Мойсієнко А. Перифраза в Шевченковому тексті. <i>Дивослово</i> . 1997. №3. С. 23-25. 2. Кравець Л. Метафора як лінгвоментальний феномен. <i>Укр. мова і літ. в школі</i> . 2014. №1. С. 39-43. 3. Мойсієнко А. Порівняння в системі Шевченкового вірша. <i>Дивослово</i> . 1996. №3. С. 25-29. 4. Попович А.С. «Катрени від мене – то свято буденне...» (епітети-оксиморони у мовотворчості Г.Чубач і З.Кучерявої). <i>Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки</i> . Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Вип. 23. С. 185-188.	2, 140-175; 4, 19-112; 6, 14-96; 7, 55-150; 8, 86-125.
Тема 5				
6.	Фразеологічна стилістика 1. Системні явища в сфері фразеології (синонімія, антонімія, омонімія). Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття.	2 (2) 1 (1) 1 (1)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями. 1. Венжинович Н.Ф. Фразеологічна картина світу у творах І. Нечуя-Левицького (на матеріалі роману «Хмари»). <i>Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки</i> . 2015. Вип. 38. С. 94-98. 2. Новосьолова В. Використання стилістичних засобів лексикології і фразеології на уроках української мови в старшій школі в умовах профільного навчання. <i>Укр. мова і літ. в школі</i> . 2011. №6. С. 9-13. 3. Цуркан М. Загальнономовна та індивідуально-авторська фразеологія у прозі Марії Матіос. <i>Українська мова</i> . 2014. №4. С. 90-102.	1, 94-97; 2, 175-180; 4, 121-132; 6, 102-119; 7, 150-208; 8, 94-108.
Тема 6				
7.	Граматична стилістика 1. Граматична стилістика як	2 (2)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань.	4, 144-161; 6, 144-176;

	<p>учення про стилістичний аспект граматичної будови мови, стилістичні можливості граматичних одиниць.</p> <p>2. Місце й значення граматичної стилістики в шкільному курсі української мови.</p>		<p><i>Завдання:</i> опрацювати питання.</p>	<p>7, 244-284; 8, 284-328.</p>
Тема 7				
8.	<p>Стилістичний словотвір</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу. Вивчення питань лекції. Підготовка до практичного заняття.</p>	<p>2 (1) 1 (0) 0 (4) 1 (1)</p>	<p><i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бойко Л.П. Стилістичні можливості суфіксів суб'єктивної оцінки в поезії Д.Павличка. <i>Актуальні проблеми слов'янської філології</i>. 2010. Вип. XXIII. Ч. 3. С. 382-387. 2. Вокальчук Г. Словопошуки М.Вінграновського. <i>Культура слова</i>. 2011. Вип. 75. С. 20-27. 3. Коць Т. Прикметниковий словотвір у мові публіцистичного стилю початку ХХ століття і тенденції граматичної норми. <i>Українська мова</i>. 2013. №3. С. 57-64. 	<p>2, 180-183; 4, 132-144; 6, 119-144; 7, 286-239; 8, 264-284.</p>
Тема 8				
10.	<p>Стилістичні особливості іменника</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу. Вивчення питань лекції. Підготовка до практичного заняття.</p>	<p>1 (5) 1 (0) 0 (3) 1 (1)</p>	<p><i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коць Т. Відмінкова парадигма іменників у мові преси початку ХХ ст. і становлення літературної норми. <i>Українська мова</i>. 2014. №3. С. 44-52. 2. Омельчук С. Вивчення іменників-власних назв в основній і старшій школі на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко. Дослідницьке опрацювання. <i>Укр. мова й літ. в сучасній школі</i>. 2013. №7-8. С. 23-27. 	<p>2, 183-196; 4, 144-153; 6, 144-176; 7, 245-248; 8, 284-295.</p>
11.	<p>Стилістичне використання прикметника, числівника і займенника</p> <p>Опрацювання лекційного матеріалу. Вивчення питань лекції. Підготовка до практичного заняття.</p>	<p>2 (2) 1 (0) 0 (7) 1 (0)</p>	<p><i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чабайовська М. Зауваги до нормативного вживання прикметників у мовленні. <i>Укр. мова й літ. в сучасній школі</i>. 2012. №7-8. С. 28-34. 2. Гопштер Є. Функційно-стилістичний підхід до вивчення займенника. <i>Дивослово</i>. 2008. №4. С. 2-5. 3. Кочан І. Числівники в художньому тексті. <i>Вісник Львівського університету. Серія філологічна</i>. 	<p>2, 196-200, 203-207; 4, 153-157, 6, 144-179; 161-164; 7, 250-259; 8, 296-303, 309-316.</p>

			2009. Вип. 46. Ч. 2. С. 197-207.	
11.	Стилістичні властивості дієслова Опрацювання лекційного матеріалу. Вивчення питань лекції. Підготовка до практичного заняття.	2 (2) 1 (0) 0 (6) 1 (0)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями. 1. Лаврінець О. Пасивні конструкції з предикативними формами на -но, -то та предикативними пасивними дієприкметниками на -ний, -тий у сучасній українській науковій мові. <i>Українська мова.</i> 2013. №1. С. 24-39. 2. Ярова А. Дієслівна синоніміка у прозових творах Івана Багряного. <i>Дивослово.</i> 2000. №10. С. 16-21.	1, 129-130; 3, 42-59; 4, 157-161; 6, 144-179; 7, 248-250, 278-281; 8, 316-328.
12.	Стилістичне використання прислівників і службових частин мови 1. Стилістичне вживання прислівників. 2. Стилістичні особливості прийменників. 3. Стилістика сполучників, часток і вигуків. 4. Участь прийменників, сполучників, часток у творенні стилістичних фігур. 5. Інтер'єктиви як стилістична категорія. Підготовка до практичного заняття.	2 (4) 1 (0)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями. 1. Висоцький А. Функціонально-синтаксичні сфери означальних прислівників в українській літературній мові. <i>Українська мова.</i> 2013. №2. С. 29-37. 2. Весельська Г. Нові явища у функціонально-стилістичному вживанні протиставних сполучників в українській літературній мові кінця ХХ – початку ХХІ століть. <i>Українська мова.</i> 2011. №1. С. 36-44.	1, 130-131; 2, 207-221; 6, 144-179; 7, 259-271.
	Підготовка до модульної контрольної роботи	5 (5)		
	Разом за ЗМ 1	58 (92)		
<i>Змістовий модуль 2</i>				
Тема 9				
13.	Стилістичний синтаксис. Стилістика розповідних, питальних і спонукальних речень 1. Стилістичні можливості засобів зв'язку між головними і другорядними членами речення в двоскладному реченні Опрацювання лекційного матеріалу й підготовка до практичного заняття. Вивчення питань лекції.	1 (2) 1 (0) 0 (4)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями. 1. Сухолитка О. Структура і стилістичні функції простого речення в прозі Валерія Шевчука. <i>Урок української.</i> 2001. №2. С. 25-26. 2. Сулима О. Складений іменний присудок у науковому стилі. <i>Українська мова.</i> 2010. №4. С. 22-30.	2, 226-233; 3, 59-61; 6, 179-197; 7, 369-374; 8, 331-364;
14.	Стилістичні можливості односкладних речень Опрацювання лекційного матеріалу й підготовка до практичного заняття. Вивчення питань лекції.	1 (2) 1 (0) 0 (4)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями. 1. Кухарева В. Комунікативний потенціал односкладних речень у науковому тексті. 8 клас. <i>Укр. мова</i>	2, 238-249; 6, 197-213; 7, 347-356; 8, 389-392.

			<i>та літ. 2002. №47. С. 12-16.</i>	
15.	Стилістичні особливості речень з однорідними і відокремленими членами Опрацювання лекційного матеріалу й підготовка до практичного заняття. Вивчення питань лекції.	1 (2) 1 (1) 0 (3)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями. 1. Козак Р.В. Синтаксичний концепт ускладненого речення сучасної української мови Синтаксичний концепт ускладненого речення сучасної української мови. <i>Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.</i> Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 40. С. 118-122.	2, 251-259; 4, 235-242; 6, 221-266; 7, 374-384; 8, 346-371.
16.	Стилістика речень із вставними і вставленими конструкціями та звертаннями Опрацювання лекційного матеріалу й підготовка до практичного заняття. Вивчення питань лекції.	2 (2) 1 (0) 0 (4)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями. 1. Грицина В. Особливості функціонування вставлених конструкцій в офіційно-діловому стилі. <i>Дивослово.</i> 2015. №5-6. С. 35-36. 2. Завальнюк І. Комунікативно-прагматичні функції та стилістичні вияви вставних одиниць у сучасному українському газетному мовленні. <i>Українська мова.</i> 2009. №1. С. 15-33.	2, 264-273; 4, 203-209; 6, 250-267; 7, 379-381.
17.	Стилістична функція складних речень Опрацювання лекційного матеріалу й підготовка до практичного заняття. Вивчення питань лекції.	2 (2) 2 (2) 0 (4)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями. 1. Христіанінова Р. Відображення та вербалізація об'єктивних змістів у складнопідрядних реченнях. <i>Українська мова.</i> 2014. №3. С. 31-44.	2, 173-278; 4, 178-187; 6, 213-221; 7, 384-388; 8, 410-427.
18.	Стилістичне використання прямої, невластне прямої мови, авторського введення Опрацювання лекційного матеріалу й підготовка до практичного заняття. Вивчення питань лекції.	2 (2) 1 (0) 0 (3)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями. 1. Сюта Г. Функції цитати в поетичному тексті: теоретичні та практичні аспекти (II). <i>Українська мова.</i> 2015. №3. С. 100-113.	2, 111-115; 4, 209-228; 6, 280-301; 7, 388-393, 546-583.
19.	Період. Стилістичне використання багатокомпонентних ускладнених синтаксичних структур Опрацювання лекційного матеріалу. Вивчення питань лекції. Підготовка до практичного заняття.	2 (3) 1 (0) 0 (4) 1 (0)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями. 1. Гапоненко Н. Складні синтаксичні конструкції в романі Павла Загребельного «Диво». <i>Укр. мова та літ.</i> 2004. №33. С. 3-10. 2. Грипас Н.Я. Складні конструкції у художньому мовленні М. Стельмаха.	2, 278-289; 4, 228-235; 6, 267-280; 7, 393-414; 8, 428-447.

			<i>Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Філологічні науки. Кам'янець-Подільський, 2002. Вип. 6. С. 151-154.</i>	
20.	Фігури стилістичного синтаксису Опрацювання лекційного матеріалу. Підготовка до практичного заняття.	5 (5) 1 (1) 1 (1)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> ознайомитися з публікаціями. 1. Григор'єв О. Стилістична роль риторичних запитань у структурі публіцистичного дискурсу Миколи Хвильового. <i>Укр. мова і літ. в школах України.</i> 2015. №1-2. С. 31-36. 2. Мельник Л. Повтор як засіб зображення трагічного у збірці Василя Стуса «Палімпсести». <i>Дивослово.</i> 2010. №9. С. 44-46.	1, 136-142; 3, 318-380; 4, 235-244; 6, 311-323; 7, 356-369.
Тема 10				
21.	Стилістичні прийоми 1. Прийом стилістичної детермінації. 2. Інтердепенденція, констеляція, комутація. 3. Стилістичний прийом створення звукового фону. 4. Актуалізація (нетрадиційна сполучуваність, деавтоматизація тощо). Стилізація та її види. Опрацювання питань лекційних занять. Підготовка до практичного заняття.	2 (0) 0 (5) 1 (0)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями. 1. Колоїз Ж. В. Гра слів як стилістичний прийом Остапа Вишні. <i>Література. Фольклор. Проблеми поетики:</i> зб. наук. пр.: у 2 ч. Київ, 2010. Вип. 29. Ч. 1. С. 27-35.	3, 380-388.
Тема 11				
22.	Комунікативно-стилістичні ознаки мовлення 1. Комунікативно-стилістичні функції жестів і міміки. 2. Український менталітет і стилістика української мови. Опрацювання лекційного матеріалу й підготовка до практичного заняття. Вивчення питань лекції.	2 (2) 1 (0) 0 (5)	<i>Форма контролю:</i> бесіда / виконання тестових завдань. <i>Завдання:</i> опрацювати питання, ознайомитися з публікаціями. 1. Богдан С. Мовленнєвий етикет. Чи вміємо вибачатися. <i>Урок української.</i> 2002. № 1. С. 22-24. 2. Богдан С. Мовний етикет як елемент мовної картини світу волинян (за романом Бориса Харчука «Волинь»). <i>Дивослово.</i> 2002. № 3. С. 17-21. 3. Бибики С. Нетикет, або мережевий етикет. <i>Культура слова.</i> 2015. Вип. 82. С. 125-128. 4. Руденко В. Особливості віртуальної комунікації (мовний аспект). <i>Мовознавчий вісник:</i> зб. наук. пр. Вип. 14-15. С. 299-302.	1, 241-384, 395-420; 2, 289-346; 3, 411-422.
	Підготовка до модульної контрольної роботи	8 (8)		
	Підготовка до екзамену	27 (27)		

Разом за ЗМ 2	68 (98)		
Разом з дисципліни	126 (190)		

6. Методи навчання

Усне слово викладача, пояснення, різні види бесіди (репродуктивна, аналітично-синтетична, евристична та інші), створення й розв'язання проблемних ситуацій, вправи, конспектування, робота за таблицями, опрацювання літератури, дискусії, спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць, стилістичний експеримент, стилістичний аналіз тексту, стилістичне редагування текстів, стилістичне конструювання, написання есе, стилістичне реконструювання, робота над стилістичними помилками, метод «слово-образ», метод аперцепційного декодування тексту тощо.

7. Методи контролю

Поточне усне опитування, написання самостійних робіт, експрес-контрольні роботи, письмове тестування, контрольні роботи та зрізи, виконання стилістичного аналізу, підготовка проектів, написання есе.

8. Програма семестрового екзамену

1. Стилїстика як лїнгвістична дисциплїна. Мета й завдання курсу.
2. Структура стилїстики. Сучаснї напрями стилїстики.
3. Методологїя й методи стилїстичних дослїджень.
4. Основнї джерела стилїстики.
5. Історїя розвитку стилїстики.
6. Видатнї українськї лїнгвостилїсти. Внесок українських письменникїв у становлення теорїї та практикї стилїстики. Основнї напрями сучасних стилїстичних дослїджень в Українї.
7. Зв'язок стилїстики з їншими науками.
8. Стилї як основне поняття стилїстики. Критерїї визначення стилю й основнї ознаки.
9. Експресивнї стилї. Функцїйнї стилї. Індивїдуальнї стилї.
10. Стилїстична й стилївова норма. Динамїка стилївої норми. Поняття «стилїстична помилка».
11. Образнїсть. Експресїя.
12. Стилїстичне значення. Колорит.
13. Стилїстична парадигма. Стилїстема.
14. Стилїстичнїй прийом. Види прийомїв.
15. Принципи й критерїї класифїкацїї стилїв.
16. Характеристика офїцїйно-дїлового стилю (сфера використання, основне призначення, пїдстилї, жанри, основнї ознаки, основнї мовнї засоби).
17. Характеристика наукового стилю (сфера використання, основне призначення, пїдстилї, жанри, основнї ознаки, основнї мовнї засоби).
18. Характеристика публїцистичного стилю (сфера використання, основне призначення, пїдстилї, жанри, основнї ознаки, основнї мовнї засоби).

19. Характеристика художнього стилю (сфера використання, основне призначення, підстилі, жанри, основні ознаки, основні мовні засоби).
20. Характеристика офіційно-ділового стилю (сфера використання, основне призначення, підстилі, жанри, основні ознаки, основні мовні засоби).
21. Характеристика розмовного стилю (сфера використання, основне призначення, підстилі, жанри, основні ознаки, основні мовні засоби).
22. Характеристика конфесійного стилю (сфера використання, основне призначення, підстилі, жанри, основні ознаки, основні мовні засоби).
23. Характеристика епістолярного стилю (сфера використання, основне призначення, підстилі, жанри, основні ознаки, основні мовні засоби).
24. Вивчення функційних стилів української мови в закладах загальної середньої освіти .
25. Фоностилістика. Експресивні можливості звуків української мови.
26. Евфонія. Евфонічні чергування голосних.
27. Звукосимволізм. Ономатопи (звуконаслідування).
28. Звукові повтори (анафора, епіфора, алітерація, асонанс) та їх стилістичне використання.
29. Вивчення стилістичних засобів фонетики в закладах загальної середньої освіти.
30. Стилiстичне навантаження слова й стилiстично-функцiйна диференцiацiя лексичного складу української мови. Стилiстично нейтральна й стилiстично забарвлена лексика.
31. Синонімія – основне джерело засобів словесної образності та стилістичної виразності. Мовні й контекстуальні стилістичні синоніми. Внутрішньо-стильові й міжстильові синоніми.
32. Перифрази й евфемізми як компоненти синонімічного ряду. Стилiстичні функцiї.
33. Стилiстичне використання антонiмiв. Загальномовні та контекстуальні антонiми.
34. Антонiмiчна градацiя, антитеза, прийом антонiмiчної iронiї, епитет-оксиморон.
35. Стилiстичні можливості омонiмiв. Види омонiмiв. Омонiми як матерiал для версифiкацiї i каламбурiв.
36. Паронiмiя як стилiстичний засiб i як вада тексту. Парономазiя.
37. Вчення про тропи. Системний характер тропiки. Метафора. Механiзм метафоризацiї. Види метафор.
38. Епитет i порiвняння. Гiпербола та лiтота.
39. Персонiфiкацiя. Алгорiя. Iронiя, пародiя.
40. Стилiстичне навантаження лексики iншомовного походження (iнтернацiоналiзми, запозичення, старослов'янiзми). Екзотизми, етнографiзми, варваризми.
41. Стилiстичні функцiї неологiзмiв.
42. Застарiла лексика зi стилiстичного погляду. Анахронiзми.
43. Стилiстичні функцiї термiнiв. Номенклатурні назви.
44. Стилiстичне навантаження професiоналiзмiв, жаргонiзмiв i арготизмiв.

45. Стилiстичний аспект розмовної та просторiчної лексики.
46. Стилiстичнi функцiї дiалектних слiв.
47. Вивчення стилiстичних функцiй лексичних засобiв у закладах загальної середньої освiти.
48. Стилiстична класифiкацiя фразеологiзмiв (книжнi, фольклорнi, розмовно-побутовi, нейтральнi).
49. Синонiмiя, антонiмiя, омонiмiя фразеологiзмiв.
50. Трансформацiя фразеологiчних одиниць. Стилiстичнi функцiї фразеологiзмiв.
51. Вивчення фразеологiчних засобiв стилiстики в закладах загальної середньої освiти.
52. Стилiстичнi властивостi суфiксацiї та префiксацiї.
53. Стилiстичнi функцiї основоскладання й словоскладання.
54. Вивчення стилiстичних засобiв словотвору в закладах загальної середньої освiти.
55. Стилiстика категорiї роду iменникiв. Стилiстичнi особливостi категорiї числа й вiдмiнкових форм iменника.
56. Стилiстичне використання загальних i власних iменникiв. Стилiстичне навантаження конкретних, абстрактних i матерiально-речовинних iменникiв.
57. Типовi помилки в мовностилiстичному використаннi iменникiв. Вивчення стилiстичних функцiй iменникiв у закладах загальної середньої освiти.
58. Стилiстичне використання ступенiв порiвняння прикметника. Стилiстичнi особливостi стягнених i нестягнених форм прикметникiв.
59. Типовi помилки в мовностилiстичному використаннi прикметникiв. Вивчення стилiстичних функцiй iменникiв у закладах загальної середньої освiти.
60. Стилiстичнi функцiї займенникiв. Типовi помилки в мовностилiстичному використаннi займенникiв. Вивчення стилiстичних функцiй займенникiв у закладах загальної середньої освiти.
61. Стилiстичне використання числiвникiв. Типовi помилки в мовностилiстичному використаннi числiвникiв. Вивчення стилiстичних функцiй числiвникiв у закладах загальної середньої освiти.
62. Стилiстичне використання категорiї способу дiєслова. Стилiстичне навантаження категорiї часу дiєслова.
63. Використання зi стилiстичною метою особових форм дiєслiв. Типовi помилки в мовностилiстичному використаннi дiєслiв. Вивчення стилiстичних функцiй дiєслiв у закладах загальної середньої освiти.
64. Стилiстичне навантаження прислiвникiв. Типовi помилки в мовностилiстичному використаннi прислiвникiв. Вивчення стилiстичних функцiй прислiвникiв у закладах загальної середньої освiти.
65. Стилiстичне навантаження частки, прийменника, сполучника, вигуку. Типовi помилки в мовностилiстичному використаннi службових частин мови. Вивчення стилiстичних функцiй службових частин мови i вигуку в закладах загальної середньої освiти.

66. Стилiстичнi особливостi головних членiв речення. Типовi помилки в координацiї пiдмета й присудка.
67. Стилiстичнi функцiї другорядних членiв речення.
68. Стилiстичнi властивостi порядку слiв у простому реченнi. Типовi помилки в стилiстичному використаннi порядку слiв.
69. Стилiстичнi особливостi розповiдних, питальних i спонукальних речень.
70. Стилiстика стверджувальних, заперечних, окличних речень.
71. Стилiстичнi можливостi означено-особових, неозначено-особових i узагальнено-особових речень.
72. Стилiстика безособових та iнфiнiтивних речень. Стилiстичнi функцiї номiнативних речень. Стилiстичнi особливостi неповних речень.
73. Стилiстичнi особливостi речень з однорiдними i вiдокремленими членами. Типовi помилки в стилiстичному використаннi однорiдних i вiдокремлених членiв речення.
74. Стилiстичне вживання речень iз вставними i вставленими словами, словосполученнями, реченнями. Типовi помилки в стилiстичному використаннi речень iз вставними i вставленими конструкцiями.
75. Стилiстика речень з непоширеними i поширеними звертаннями. Типовi помилки в стилiстичному використаннi речень зi звертаннями.
76. Вивчення виражальних можливостей простих речень у закладах загальної середньої освiти.
77. Стилiстичнi особливостi складносурядних i складнопiдрядних речень. Стилiстичнi можливостi безсполучникового складного речення.
78. Стилiстичнi функцiї синтаксичної синонiмiї сполучникових i безсполучникових складних речень. Типовi помилки в стилiстичному використаннi складних речень. Вивчення виражальних можливостей складних речень у закладах загальної середньої освiти.
79. Пряма та невласне пряма мова в рiзних функцiйних стилях. Використання цитування як виражального засобу мовлення.
80. Типовi помилки в стилiстичному використаннi прямої та непрямої мови. Вивчення виражальних можливостей речень з прямою i непрямою мовою в закладах загальної середньої освiти.
81. Стилiстичне вживання багатокомпонентних ускладнених синтаксичних структур. Перiод як синтаксичне явище. Рiзновиди перiодiв.
82. Використання перiоду в рiзних функцiйних стилях. Вивчення виражальних можливостей складних синтаксичних конструкцiй у закладах загальної середньої освiти.
83. Визначення фiгур стилiстичного синтаксису. Використання фiгур стилiстичного синтаксису в стилях мовлення. Види фiгур стилiстичного синтаксису.
84. Елiпс, замовчування. Епiфора, анафора, анепiфора, епанафора.
85. Повтор, тавтологiя, плеоназм, амплiфiкацiя, градацiя.
86. Асиндетон, полiсиндетон. Риторичне питання. Парцеляцiя, лейтмотив, рефрен.
87. Прийом стилiстичної детермiнацiї. Iнтердепенденцiя, констеляцiя,

- комутація.
88. Стилiстичний прийом створення звукового фону. Актуалiзацiя (нетрадицiйна сполучуванiсть, деавтоматизацiя тощо).
89. Стилiзацiя та її види.
90. Комунiкативно-стилiстичнi ознаки мовлення.
91. Мовний етикет українцiв. Етикетнi формули. Етикет iнтернетного спілкування.

9. Розподіл балів за змістовими модулями⁶

Денна форма навчання						Екзамен	Сума
Поточний і модульний контроль (60 балів)							
Змістовий модуль 1 (35 балів)			Змістовий модуль 2 (25 балів)			40	100
Поточний контроль	Самостійна робота	МКР	Поточний контроль	Самостійна робота	МКР		
10 балів	10 балів	15 балів	8 балів	7 балів	10 балів		

Заочна форма навчання				Екзамен	Сума
Поточний і модульний контроль (60 балів)					
Змістовий модуль 1,2 (35 балів)			МКР	40	100
Поточний контроль		Самостійна робота	25		
10 балів		25 балів			

Поточний контроль

Максимальний бал оцінки поточної успішності студентів на навчальних заняттях – 12.

Критерії оцінювання знань, умінь, навичок студентів на навчальних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Елементарний (поняттєвий)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих стилістичних термінів і явищ без зв'язку між ними: відповідає на окремі елементарні запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Студент недостатньо усвідомлює завдання зі стилістики української мови, робить окремі спроби їх виконати, а також поглумачити суть стилістичних категорій, може свідомо запропонувати окремі правильні відповіді.

⁶ Див.: Тимчасове положення про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (зі змінами та доповненнями). Кам'янець-Подільський, 2009.

	3	Студент намагається аналізувати мовні явища на основі елементарних стилістичних знань і вмінь; виявляє окремі лінгвостилістичні закономірності; робить спроби виконання відтворювальних вправ і завдань зі стилістики; виконує прості стилістичні вправи за готовим алгоритмом.
Середній (відтворювальний)	4	Студент володіє початковими знаннями зі стилістики української мови, здатний виконати стилістичні вправи й завдання за зразком; орієнтується в стилістичних термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення стилістичних понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручниками й посібниками, самостійно опрацьовувати певний обсяг навчального матеріалу зі стилістики; виконує прості стилістичні вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними й непослідовними.
	6	Студент розуміє основні положення стилістики української мови, може поверхнево аналізувати лінгвостилістичні явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання зі стилістики під час виконання вправ і завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (інтерпретувальний)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал зі стилістики, оперує базовими стилістичними поняттями, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання зі стилістики в стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати стилістичну термінологію.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал зі стилістики в стандартних ситуаціях; вміє аналізувати стилістичні явища, робити висновки; дає повні, логічні, обґрунтовані відповіді, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом зі стилістики, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати й систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить лінгвостилістичні поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані стилістичні вміння.
Високий (творчо-дослідницький)	10	Студент володіє глибокими й міцними знаннями зі стилістики та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати особливості лінгвостилістичних явищ; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні здобутки лінгвостилістичної науки; самостійно визначає мету власної діяльності; виконує творчі завдання зі стилістики; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні лінгвостилістичні явища.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями зі стилістики, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації й аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми зі стилістики, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні лінгвостилістичні явища.
	12	Студент має системні, дієві знання зі стилістики, виявляє неординарні

		творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування й доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні ситуації та завдання зі стилістики; схильний до системно-наукового аналізу стилістичних явищ; уміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідницькою роботою; логічно й творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.
--	--	--

Якщо студент не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0, 1, 2, 3, отримані на навчальних заняттях, не виконав модульної контрольної роботи (МКР), завдання самостійної роботи менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Пропущені заняття студент має обов'язково відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за практичні, семінарські заняття нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівнів (10, 11, 12).

Студенту, який не виконав поточних домашніх завдань, не підготувався до навчальних занять, у журнал обліку роботи академічної групи ставиться 0 балів.

Студент, знання, уміння й навички якого на навчальних заняттях за 12-бальною шкалою оцінено від 1 до 3 балів, вважається таким, що недостатньо підготувався до цих занять і має академічну заборгованість за результатами поточного контролю. Поточну заборгованість, пов'язану з непередготовленістю або недостатньою передготовленістю до навчальних занять, студент повинен зліквідувати. За ліквідацію поточної заборгованості нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

Самостійна робота

Контроль за самостійною роботою здійснює лектор на консультаціях.

Студенти, які за виконання завдань СР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися на звіт за виконання СР на консультації, або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Денна форма навчання

Змістовий модуль 1

СР 10 балів	«задовільно»	6 – 7,4
	«добре»	7,5 – 8,9
	«відмінно»	9 – 10

Змістовий модуль 2

СР 7 балів	«задовільно»	3,6 – 5,2
	«добре»	5,3 – 5,5
	«відмінно»	7 – 5,6

Заочна форма навчання

СР 25 балів	«задовільно»	18 - 15
	«добре»	22– 19

	«відмінно»	25 – 23
--	------------	---------

Модульна контрольна робота

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються всі студенти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати. Невиконання МКР оцінюється 0 балів.

Студенти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Денна форма навчання

Змістовий модуль 1

МКР 15 балів	«задовільно»	9 – 11,2
	«добре»	13,4 – 11,3
	«відмінно»	15 – 13,5

Змістовий модуль 2

МКР 10 балів	«задовільно»	6 – 7,4
	«добре»	7,5 – 8,9
	«відмінно»	9 – 10

Заочна форма навчання

МКР 25 балів	«задовільно»	15 – 18
	«добре»	19 – 22
	«відмінно»	23 – 25

Семестровий екзамен (40 балів)

Білет екзамену складається з трьох питань (1, 2 – теоретичні, 3 – практичне). Наприклад:

1. Мета, завдання й значення курсу «Стилістика української мови».
2. Стилістичне навантаження лексики іншомовного походження. Екзотизми й варваризми. Росіянізми в текстах різних функційних стилів.
3. Виконати повний стилістичний аналіз поданого тексту.

або

1. Методи дослідження стилістики.
2. Стилістичне навантаження займенників. Типові помилки в мовностилістичному використанні займенників.
3. Виконати повний стилістичний аналіз поданого тексту.

Перше й друге питання екзаменаційного білета оцінюються відповідно до таких критеріїв:

«відмінно»	Студент виявляє глибокі фундаментальні знання стилістичної теорії, повно викладає вивчений матеріал, розуміє можливість різних тлумачень однієї й тієї ж проблеми, вміє оцінювати аргументи для її доведення, формулює своє бачення проблеми, виявляє розуміння матеріалу, може обґрунтовувати свої судження, застосовувати знання на практиці в нестандартних ситуаціях, наводити необхідні
------------	--

	приклади, викладає матеріал логічно, послідовно, вживає мовні засоби відповідно до норм української літературної мови.
«добре»	Якщо відповідь студента відповідає тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але студент допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в послідовності викладу матеріалу та мовному оформленні висловлювання. Студент вміє наводити власні приклади для підтвердження нових думок, може застосовувати вивчений матеріал у стандартних та дещо змінених ситуаціях.
«задовільно»	Якщо студент виявляє знання й розуміння стилістичної теорії, але викладає матеріал неповно та допускає неточності у визначенні понять; не вміє досить глибоко й доказово обґрунтовувати свої судження та наводити приклади; не в змозі захистити проект побудови системи роботи з певних тем дисципліни; викладає матеріал непослідовно й допускає помилки в мовному оформленні викладу.
«незадовільно»	Якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, не володіє стилістичною термінологією, допускає помилки у формулюванні понять, які спотворюють їх зміст, не вміє самостійно побудувати систему вивчення певних тем, хаотично й невпевнено викладає матеріал. Студент неспроможний виконати стандартні завдання навіть після спрямувальних питань викладача.

Під час відповіді на практичне питання звертається увага на таке:

«відмінно»	Студент добре володіє стилістичними вміннями й навичками; правильно формулює свої думки та обґрунтовує відповідь; наводить приклади, паралелі, аналогії; послуговується українською літературною мовою.
«добре»	Якщо відповідь студента відповідає тим самим вимогам, що й для оцінки «відмінно», але при цьому студент допускає 1-2 помилки, які сам виправляє, і 1-2 недоліки в мовному оформленні висловлювання.
«задовільно»	Якщо студент виявляє окремі стилістичні вміння й навички, його пояснення неповні, він допускає неточності; не вміє обґрунтувати свої судження; допускає помилки в мовному оформленні викладу.
«незадовільно»	Якщо студент не володіє стилістичними вміннями і навичками, виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу, допускає суттєві помилки в мовному оформленні викладу тощо.

Оцінювання екзамену: 40-36 балів – «відмінно»; 35-30 балів – «добре»; 29-24 бали – «задовільно»; 23 бали й менше – «незадовільно».

Студенти, які мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, не допускаються до іспиту. Вони допускаються до екзамену після ліквідації академічної заборгованості за результатами поточного контролю.

Вважається, що студент підготувався до екзамену, якщо рейтингова оцінка за його результатом більша або дорівнює 24 балам.

Студентам, які за іспит отримали незадовільну оцінку, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість після належної підготовки. Ліквідація академічної заборгованості за результатами семестрового контролю дозволяється до початку наступного семестру в час, визначений графіком ліквідації академічної заборгованості, та допускається не більше двох разів з навчальної дисципліни: один раз викладачеві, другий – комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету.

Якщо студент ліквідує академічну заборгованість на засіданні комісії, яка створюється за розпорядженням декана факультету, його відповідь оцінюється за 100-бальною шкалою без урахування результатів поточної успішності.

Рейтингова оцінка з кредитного модуля

Рейтингова оцінка з кредитного модуля – сумарна підсумкова оцінка за багатобальною шкалою рівня засвоєння студентом певного кредитного модуля (навчальної дисципліни) упродовж його вивчення.

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100 і більше	A (відмінно)	відмінно
82-89	B (дуже добре)	добре
75-81	C (добре)	
67-74	D (задовільно)	задовільно
60-66	E (достатньо)	
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	

Перескладання рейтингових оцінок (від 60 і більше балів) для їх підвищення дозволяється лише у виняткових випадках за погодженням із деканом факультету та з дозволу ректора університету.

Рейтингова оцінка в балах знань, умінь і навичок студента на навчальних заняттях з навчального (змістового) модуля обчислюється після проведення цих занять і ліквідації студентом поточної заборгованості, пов'язаної з пропусками занять, невідповідністю або недостатньою підготовленістю до них.

10.Методичне забезпечення

1. Навчальний контент.
2. Плани практичних занять.
3. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.
4. Схеми стилістичного аналізу текстів.
5. Взірці стилістичного аналізу.
6. Глосарій термінів дисципліни «Стилістика української мови».
7. Завдання модульних контрольних робіт.
8. Комплексні контрольні роботи.

11.Рекомендована література

Основна

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Львів: Світ, 2003. 432 с.
2. Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посіб. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
3. Мацько Л. І. Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилістика української мови: підручник / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
4. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови: підручник. Тернопіль:

Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.

5. Попович А.С., Марчук Л.М. Стилїстика української мови. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.

Допоміжна

6. Коваль А. П. Практична стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ: Вища школа, 1987. 351 с.
7. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / відп. ред. Г. П.Іжакевич; за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1973. 588 с.
8. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилїстики сучасної української мови. Київ: Рад. школа, 1962. 495 с.
9. Бирик С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення: монографія. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2013. 589 с.
10. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія. Ніжин: ТОВ Аспект-Поліграф, 2005. 552 с.
11. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви: монографія / відп. ред. А. П. Загнітко). Донецьк: Донецький нац. ун-т, 2013. 327 с.
12. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ ст.: монографія. Острого: Національний університет «Острозька академія», 2008. 536 с.
13. Волковинський О. Поетика епітета: монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП СИСИН О.В., 2011. 350 с.
14. Волкотруб Г. Практична стилїстика української мови. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 256 с.
15. Домбровський В. Українська стилїстика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2008. 488 с.
16. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилїстика та культура мови). Київ: Довіра, 1999. 431 с.
17. Капелюшний А. О. Практична стилїстика української мови: навч. посіб. Львів: ПАІС, 2007. 400 с.
18. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
19. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: монографія / за ред. К. Г. Городенської. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 328 с.
20. Кононенко В. І. Текст і образ. Київ-Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2014. 191 с.
21. Космеда Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу: монографія. Дрогобич: Коло, 2012. 372 с.
22. Космеда Т. А., Осіпова Т. Ф., Піддубна Н. В. Степан Руданський: феномен моделювання «живого» мовлення українців. Харків-Познань-Дрогобич: Коло, 2015. 312 с.

23. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 416 с.
24. Ладиняк Н. Б. Естетична функція синтаксису прози Івана Багряного: монографія. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. 168 с.
25. Літературна норма і мовна практика: монографія / С. Я. Єрмоленко, С. П. Биби́к, Т. А. Коць та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2013. 320 с.
26. Маркітантов Ю. О. Фразеологія в східнослов'янському поетичному мовленні: монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 148 с.
27. Марчук Л. М. Функціонально-семантичний аспект градації в українській мові: монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. 304 с.
28. Мойсієнко А. Мова як світ світів. Поетика текстових структур. Умань: РВЦ «Софія», 2008. 280 с.
29. Мойсієнко А. К. Слово в апперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша: монографія. Київ : Вид-во «Сталь», 2006. 304 с.
30. Навчук Г. В., Шинкарук В. Д. Формально-синтаксичні та функціонально-семантичні особливості окличних речень: монографія. Тернопіль: Астон, 2007. 200 с.
31. Непийвода Н. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект). Київ: ТОВ „Міжнар. фін. агенція”, 1997. 303 с.
32. Пустовіт Л. Словник української поезії другої половини ХХ століття: семантико-функціональний аспект: монографія / упорядники В. І. Матюша, П. А. Матюша, І. Л. Михно. Київ: УНВЦ «Рідна мова», 2009. 243 с.
33. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
34. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: монографія. Чернівці: Рута, 2008. 560 с.
35. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ: Пугач, 2005. 388 с.
36. Сюта Г. М. Цитатний тезаурус української поетичної мови ХХ століття. Київ: КММ. 2017. 384 с.
37. Територія мови Тараса Шевченка: монографія / С. Я. Єрмоленко, Г. М. Вокальчук, А. Ю. Ганжа, Л. П. Гнатюк, Г. М. Сюта; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 348 с.
38. Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ століття: система понять і бібліографічні джерела / уклад.: С. П. Биби́к, Т. А. Коць, С. Г. Чемеркін та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Грамота, 2007. 146 с.
39. Художній текст – слово – образ: лінгвостилістичний аналіз: монографія / М. І. Голянич, І. О. Бабій, Н. Я. Іванишин та ін.; за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 408 с.
40. Чабаненко В. А. Стилістика експресивних засобів української мови

- Запоріжжя: [б.в.], 2002. 351 с.
41. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: монографія. Чернівці: Букрек, 2014. 411 с.
42. Шевченко Л. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2001. 478 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Стилістика української мови».

http://www.nbu.gov.ua	Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
www.chtyvo.org.ua	Електронна бібліотека «Чтиво»
http://journalib.univ.kiev.ua/	Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка:
http://diasporiana.org.ua/category/movoznavstvo/	Електронна бібліотека діаспори
http://litera-ua.livejournal.com/1585.html	Електронна бібліотека мовознавчої літератури «Літера»
http://www.slovyk.ua/	Портал української мови і культури
http://ulif.org.ua/ulp/index.php	Український лінгвістичний портал
http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/	Словники України on-line
http://www.novamova.com.ua/	Освітньо-інформаційний інтернетний проєкт української мови
http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm	Енциклопедія української мови
http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/ukrajinska-mova/Pages/default.aspx	Науково-теоретичний журнал «Українська мова»
http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/ks/Pages/default.aspx	Журнал «Культура слова»
http://www.inmo.org.ua/jm/axiv-zhurnal.html	Журнал «Мовознавство»
http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Umlsh/texts.html	Журнал «Українська мова і література в школі»
http://dyvoslovo.com.ua/archive/zmist_1/	Журнал «Дивослово»
http://subject.com.ua/ukrmova/stilistika/index.html	Дудик П. С. «Стилістика української мови»
http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/index3.htm	Бібліографічний покажчик «Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ століття»
http://litmisto.org.ua/?page_id=7116	Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. «Стилістика української мови»
http://shron.chtyvo.org.ua/Kapeliushnyi_Anatolii/Praktychna_stylistyka_ukrainskoi_movy.pdf	Капелюшний А. О. «Практична стилістика української мови»

Додаток Д

Підходи до навчання української мови в лінгводидактиці вищої школі

з/п	Автор	Рік	Види підходів
1.	О. Семенов [525]	2005	Компетентісно-орієнтований, системний, індивідуально-орієнтований, системно-діяльнісний, індивідуальний, диференційований, інтегрований, антропоцентристський, культурологічний, особистісно зорієнтований, інноваційно-гуманістичний, системно-описовий, комунікативний, особистісно-гуманний професійно-орієнтований, проблемно-пошуковий, концептуальний
2.	О. [А.] Попова [441; 442]	2006– 2012	Когнітивний, когнітивно-комунікативний
3.	О. Любашенко [311; 312]	2007	Суб'єктно-діяльнісний, комунікативний
4.	Н. Остапенко [403]	2008	Компетентісно зорієнтований, синергетичний, технологічний
5.	З. Бакум [27]	2008	Особистісно зорієнтований, компетентісний, системний (системно-лінгвістичний), комунікативно-діяльнісний, етнокультурологічний, проблемний, функційно-стилістичний
6.	Н. Голуб [109]	2008	Компетентісний, системний
7.	С. [І.] Єрмоленко [170]	2009	Системно-описовий, комунікативно-зорієнтований, комплексний
8.	М. Оліяр [338; 339]	2009- 2015	Когнітивний, крос культурний, комунікативно-діяльнісний, системно-синергетичний, культурологічний, особистісно-прагматичний
9.	І. Дроздова [161; 162]	2010	Когнітивно-комунікативний, професійно-орієнтований компетентісно-діяльнісний, прагматичний, гносеологічний, аксіологічний, комунікативний, текстоцентричний
10.	Т. Мегем [325]	2010	Діяльнісний
11.	Ж. Горіна [115]	2011	Лінгвокреативний
12.	Л. Овсієнко [379–382]	2012- 2017	Компетентісний, комунікативний, українознавчий, діяльнісно-орієнтований, текстоцентричний
13.	О. Копусь [238]	2012	Компетентісний, особистісно-зорієнтований, суб'єктно-діяльнісний, комунікативно-діяльнісний
14.	О. Горошкіна [124]	2013	Креативний
15.	В. Коваль [223]	2013	Компетентісний, системний, особистісно-орієнтований, культурологічний, діяльнісний, лінгвокраїнознавчий, лінгвістичний, комунікативний
16.	А. Нікітіна [369; 370]	2013- 2015	Лінгводидактичний, суб'єкт-суб'єктний, психолінгвістичний, когнітивний, функційно-стилістичний, комунікативно-діяльнісний, риторичний, соціокультурний, особистісний, компетентісний, технологічний, українознавчий, етнопедагогічний, культурологічний

з/п	Автор	Рік	Види підходів
17.	Н. Мушировська [358]	2014	Когнітивно-комунікативний
18.	І. Бабій [15]	2015	Діяльнісний, особистісно-орієнтований, творчий, міжпредметний, компетентнісний
19.	В. Каліш [196; 197]	2015	Когнітивно-комунікативний
20.	С. Караман, О. Горошкіна, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь [475]	2015	Особистісний, компетентнісний, синергетичний, контекстний, загальнодидактичний, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний, соціокультурний, дослідницький
21.	Н. Костиця [242]	2016	Лінгвокультурологічний підхід
22.	І. Нагрибельна [362]	2016	Особистісно зорієнтований, комунікативно діяльнісний, компетентнісний, контекстний, дослідницький, тексто-комунікативний, інтегративний, диференційований, індивідуальний
23.	Р. Дружененко [163]	2016	Етнопедагогічний, функціонально-прагматичний, прагматично-діяльнісний, когнітивний, функційний, комунікативний, особистісно орієнтований, антропоцентричний, дискурсивний, текстоцентричний
24.	М. Греб [130]	2017	Компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно зорієнтований, системний, словоцентричний, функційно-стилістичний, контекстний, проблемний, соціокультурний текстоцентричний
25.	Н. Грона [134]	2017	Когнітивно-комунікативний, особистісно орієнтований, компетентнісний, системно-діяльнісний, текстоцентричний

Додаток Е

Принципи навчання в сучасній українській лінгводидактиці вищої школи

Автор	Принципи навчання
Н. Тоцька (2003 р.) [614]	<p>Формування професійно зумовленого мовлення студентів технічного університету:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>загальнодидактичні</i>: науковості, свідомості, міцності й практичної спрямованості знань, наступності, доступності, єдності навчальної та дослідницької діяльності студентів; • <i>спеціальні принципи</i>: необхідності й достатності, відтворення (діалогічно, монологічно) знань, формування мовних і професійно-мовленнєвих навичок, фахового спрямування курсу української мови; • <i>лінгвістичні</i>: комунікативний, екстралінгвістичний, функціональний, лексико-граматичний, структурно-семантичний, нормативно-стилістичний.
О. Семенов (2005- 2007 рр.) [524; 525]	<p>Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: неперервності, фундаментальності, педагогізації, варіативності, інтегративності, бінарності, міжпредметної взаємодії, текстоцентричного підходу, опертя на історію мови, народності, культуровідповідності, випереджального навчання, індивідуалізації, активної педагогіки, колективної роботи; загальності освітнього процесу (різномісний інтелектуальний, духовний, емоційний і фізичний розвиток особистості); наступності між шкільною, середньою спеціальною та вищою освітою; науковості; об'єктивності в оцінці фактів, явищ, процесів, подій; особистісної орієнтованості; професійної компетентності; гуманізації та гуманітаризації; демократичності; єдності навчання, виховання в розвитку особистості; національного спрямування освіти; соціалізації; креативності; спрямування навчання на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості; гармонізації стосунків із колективом і навколишнім середовищем, професійного спрямування, компетентісно-орієнтований, системності, міжпредметних і внутрішньо-предметних зв'язків, історизму, культурознавчої спрямованості, комунікативності, інтегрованості, модульний, особистісно орієнтований, особистісно діяльнісний, когнітивний, технологічності, лінгвокультурологічний, діалогізації, культуровідповідності, педагогіки співробітництва, свідомого і бережливого ставлення до мови як національно-культурної цінності, послідовного і глибокого прилучення до вітчизняної культури, відкритості для сприймання інших культур; органічного поєднання навчання мови й мовлення; практичної спрямованості навчання; інтеграції лінгвістичних понять; урахування поліфункційності рідної мови, комунікативно-діяльнісний, забезпечення гнучкості та прогностичності освіти</p>
Т. Симоненко (2007 р.) [539]	<p>Формування професійної мовнокомунікативної компетентності студентів-філологів: функціонально-комунікативний; принципи комунікативної філософії – антропологізму, антропоцентризму; лінгводидактичні принципи навчання мови; системної організації навчання мови.</p>
Н. Голуб (2008 р.) [109]	<p>Навчання риторики у закладах вищої освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>традиційні загальнодидактичні принципи</i>: науковості; систематичності й послідовності, наступності й перспективності; зв'язку теорії з практикою; наочності; доступності; свідомості; • <i>сучасні дидактичні принципи</i>: завершення навчання; невідкладної та безперервної передачі знань; різноманітності тем, завдань, обов'язків;

Автор	Принципи навчання
	<p>усезагального співробітництва і товариської взаємодопомоги; навчання за здібностями; різновікового й різнорівневого колективу; педагогізації діяльності кожного учасника навчальних занять; інтернаціоналізації навчання на двомовній і багатомовній основі; мобільності навчання; динамічності системи; оптимізації; модульності; структурованості змісту навчання; проблемності; професійного спрямування;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>спеціальні (специфічні) принципами</i>: фундаменталізації; аксіологізації; стимулювання самостійності в навчанні; креативності; врахування життєвої перспективи; пріоритету практики; емоційності; цілісності й інтеграції; активізації взаємовпливу риторики й мови, стилістики, культури мови; гармонізувального діалогу.
<p>К. Климова (2010 р.) [212]</p>	<p>Формування мовнокомунікативної професійної компетентності в студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>загальнодидактичні</i>: гуманізації; гуманітаризації; індивідуалізації; культуровідповідності; науковості; практичної спрямованості; наочності; єдності навчальної та науково-дослідної діяльності студентів; взаємовідповідності й взаємозв'язку матеріального та інтелектуального компонентів навчального середовища; співробітництва і співдружності; емоційної насиченості навчально-виховного процесу; модульності; доступності і посиленості, індивідуалізації навчання, самостійності; безперервності; активізації міжпредметних зв'язків (інтегративності); наступності; кредитності; • <i>специфічні (власне методичні)</i>: вивчення української мови як динамічної системи; навчання української мови на ґрунті знань про психологічні закономірності функціонування мови в комунікативному просторі; зв'язку усіх мовознавчих дисциплін на нефілологічних факультетах з риторикою як пранаукою; цілеспрямованого систематичного поповнення активного українського словника майбутніх учителів; діяльнісно-комунікативної, професійної спрямованості навчання української мови; структурно-функціональний; диференційованого навчання української мови; діалогізації навчання студентів української мови.
<p>І. Дроздова (2010 р.) [162]</p>	<p>Мовна підготовка фахівців нефілологічного профілю (комунікативне навчання на когнітивній основі):</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>загальнодидактичні</i>: функціональності, інтегральності, конфронтативності, визначення пріоритету окремих напрямів і комплексів видів дидактичного впливу на студентів, освіти й виховання в процесі навчання рідної мови, функціональної повноти компонентів професійного мовлення; • <i>специфічні дидактичні</i>: принцип урахування реальної загальноосвітньої навченості; • <i>методичні</i>: комунікативності, ситуативності, переваги комунікативних дій над підготовчими, єдності комплексного й диференційованого розвитку українськомовних умінь, домінуючої ролі вправ, текстовідповідності, наочності, науковості, системності й послідовності, міцності мовних знань, мовленнєвих умінь і навичок, модульності, індивідуалізації, диференціації, орієнтації на майбутню професію студентів, оптимальності, випереджального навчання.
<p>О. Копусь (2012 р.) [238]</p>	<p>Формування в майбутніх магістрів-філологів фахової лінгводидактичної компетентності:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>загальнодидактичні</i>: науковості; гуманізації; демократизації освітнього процесу та запровадження демократичних засад функціонування системи

Автор	Принципи навчання
	<p>вищої освіти; індивідуалізації; диференціації; варіативності форм і змісту навчання, програм, засобів; наступності, послідовності й перспективності; урахування індивідуальних психофізіологічних особливостей; інтерактивності навчання; співробітництва; свідомості; багатоваріантності й гнучкості форм системи вищої освіти; мотиваційного забезпечення; особистісний;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>лінгводидактичні (власне методичні)</i>: етнокультурологічний, креативності й пізнавальної спрямованості навчання мови, вивчення мови в структурній цілісності, активізація взаємовпливу навчання мови і розвитку мислення й мовлення; використання мовленнєвої практики для засвоєння теорії мови, вивчення мовних одиниць на основі аналізу тексту професійного спрямування.
<p>О. Горошкіна (2012 р.) [119]</p>	<p>Методика викладання лінгводидактичних дисциплін: розвивального й виховального навчання, фундаментальності освіти та її професійного спрямування, поєднання індивідуальних і колективних форм навчання, соціокультурної відповідності.</p>
<p>О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь (2015 р.) [475]</p>	<p>Навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: науковості, організації діяльності студентів в інформаційно-навчальному середовищі, наступності й перспективності, зв'язку теорії з практикою, свідомості, наочності, розвивального й виховного навчання, фундаментальності освіти та її професійного спрямування, поєднання індивідуальних і колективних форм навчання, соціокультурної відповідності.</p>
<p>І Нагрибельна (2016 р.) [362]</p>	<p>Система підготовки майбутніх учителів до навчання української мови в початкових класах: фундаментальності освіти та її професійної спрямованості, позитивної мотивації, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, продуктивності й ситуативності навчання, професійної мобільності, психологічної й педагогічної завершеності навчально-виховної діяльності, ґрунтовності професійного навчання, комп'ютеризації педагогічного процесу, індивідуалізації й диференціації навчання.</p>
<p>М. Оліяр (2016 р.) [389]</p>	<p>Формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів: комунікативної спрямованості, професійно-особистісного саморозвитку, рефлексивної активності, креативності, діалогізації, проблемної ситуативності, інтерактивності, текстоцентричний.</p>
<p>М. Петилюк (2017 р.) [416]</p>	<p>Формування мовленнєвих умінь студентів у білінгвальному середовищі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>загальні</i>: комунікативно-мовленнєвого спрямування, урахування особливостей рідної мови, домінуючої ролі вправ у всіх сферах оволодіння мовою (мовленням); • <i>часткові</i>: навчання на мовленнєвих зразках, поєднання мовного тренування з мовленнєвою практикою, взаємозв'язку основних видів мовленнєвої діяльності, професійного спрямування навчального матеріалу.
<p>М. Греб (2017 р.) [130]</p>	<p>Принципи навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкових класів: формування стійкої мотивації до оволодіння лексичним і фразеологічним багатством української мови; запровадження лексичного аналізу мови художніх текстів; введення поданих або самостійно дібраних лексем у власне мовлення; реалізації міжпредметних зв'язків у використанні лексико-фразеологічного ресурсу; урахування семантики фразеологічних одиниць у процесі засвоєння фразеологічної теорії; опертя на соціокультурний компонент змісту лексичних і фразеологічних одиниць; проектування методики навчання лексикології й фразеології з урахуванням широкого розуміння їх змісту в мовознавстві.</p>

Автор	Принципи навчання
Н. Грона (2017 р.) [134]	<p>Система підготовки студентів педагогічного коледжу до формування в молодших школярів текстотворчих умінь:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>специфічні (власне методичні)</i>: комунікативності, ситуаційності, єдності комплексного й диференційованого розвитку українськомовних умінь, домінувальної ролі вправ, текстовідповідності, модульності, диференціації, навчання сучасної української мови на ґрунті знань про психологічні закономірності функціонування мови в комунікативному просторі; • <i>власне професійні</i>: вивчення методики української мови як динамічної системи, зв'язку методики навчання української мови з основами культури мовлення й виразного читання, структурно-функційний принцип вивчення мовних явищ, діалогізації навчання, інтерактивності, дискурсивно-текстоцентричний.
Л. Овсієнко (2017 р.) [382]	<p>Навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури: позитивної мотивації, науковості, структурно-семантичного підходу до вивчення лінгвістики тексту, інтегративності, варіативності змісту навчання та науково-методичного супроводу, інтерактивності навчання, гуманізації, співробітництва, багатоваріантності та гнучкості форм системи вищої освіти, професійно-педагогічної спрямованості, фундаментальності освіти та її професійної спрямованості, продуктивності навчання, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, професійної мобільності.</p>

Додаток Ж

Вправи й завдання зі стилістики української мови

Ж.1. Вправи з історично-мовними компонентами (І)

1. Пошуково-дослідницькі завдання:

- Зазначити дослідників української стилістики за такими періодами: кінець XIX – початок XX ст., 1917 р. – початок 30-х рр. XX ст., 30–40-і роки XX ст., 50–60-і рр. XX ст., 70–80-і рр. XX ст., кінець XX – початок XXI ст. Назвати їхні наукові праці.

- Віднайти й систематизувати наукові праці з теми «Внесок Л. Булаховського (на вибір студентів – І. Огієнка, В. Домбровського, Б. Ткаченка, І. Білодіда, В. Русанівського, В. Ващенко, С. Єрмоленко, Н. Сологуб та ін.) в дослідження стилістики української мови.

- Виявити історичну динаміку стилістичних явищ від видань зі стилістики К. Лучаковського, В. Домбровського, А. Коваль, І. Чередниченка, І. Білодіда до О. Пономарева, Л. Мацько та П. Дудика, наприклад щодо потрактувань метафори. Заповнити таблицю й зробити висновки.

Дослідник	Визначення метафори	Види метафори
К. Лучаковський		
В. Домбровський		
А. Коваль		
І. Чередниченко		
І. Білодід		
О. Пономарів		
Л. Мацько		
П. Дудик		

2. Порівняльний аналіз:

- Виконати порівняльний аналіз студій К. Лучаковського «Начерк стилістики, поетики і реторики» (Вінніпег, Ман, 1917 р.), В. Домбровського «Українська стилістика і ритміка» (Перемишль, 1923 р.; перевидання – Дрогобич, 2008 р.) і сучасних підручників зі стилістики (на вибір – О. Пономарева, Л. Мацько та ін.) щодо потрактування тропів і фігур стилістичного синтаксису.

3. Написання рецензій на наукові праці українських лінгвостилістів.

4. Розв'язання проблемних ситуацій:

- Ознайомитися з такими працями: Митрополит Іларіон «Грамматико-стилістичний словник Шевченкової мови» (1961 р.), В. Ващенко «Мова Тараса Шевченка» (1963 р.), А. Мойсієнка «Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша» (1997 р. або 2006 р.). Встановити зв'язок між напрямками досліджень, термінологічним апаратом і епохою й «накладанням» ідеології доби. Структурувати термінологічний апарат кожної з праць.

- Г. Їжакевич стверджувала, що першу спробу створення окремого спеціального курсу стилістики української мови здійснив Б. Ткаченко [599, с. 15]. Висловити свої міркування й аргументувати висновки.

5. Проектна діяльність:

- Підготувати проекти з тем «Внесок І. Огієнка в дослідження стилістики української мови», «Внесок Л. Булаховського в дослідження стилістики української мови» тощо.
- Спрогнозувати й змоделювати подальші шляхи розвитку стилістики української мови і визначити актуальні в майбутньому питання стилістичної науки тощо.

Ж.2. Вправи з історично-мовними компонентами (II)

- Здійснити порівняльний аналіз використаних мовних засобів (на теоретичному рівні) в публіцистичному стилі у ХХ століття та на початку ХХІ століття й означити певні тенденції.

• Виконати порівняльний аналіз видань: Коваль А. «Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту» (1970 р.); Непийвода Н. «Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект)» (1997 р.); Ботвина Н. «Офіційно-діловий та науковий стилі сучасної української літературної мови» (1999 р.); Мацько Л., Денискіна Г. «Українська наукова мова (теорія і практика)» (2011 р.); Онуфрієнко Г. «Науковий стиль української мови» (2006 р.); Семеног О. «Культура наукової української мови» (2010 р.).

- Розподілитися на підгрупи, обрати по одному досліднику мовних особливостей публіцистичного стилю, назвати його праці й проаналізувати одну (на вибір):

20–30-і рр.: *М. Сулима, М. Гладкий, В. Гнатюк;*

50–60-і рр.: *А. Коваль, М. Жовтобрюх;*

70–80-і рр.: *Г. Колесник, Л. Шевченко, Д. Баранник, І. Білодід, А. Мамалига, О. Пазяк, М. Пилинський, О. Сербенська, І. Соколова;*

90-і рр.: *О. Тараненко, О. Стишов, О. Тодор, А. Григораши, К. Ленець, О. Пономарів, І. Самойлова;*

початок ХХІ ст.: *Т. Коць, Л. Завгородня, К. Серажим.*

- Проаналізувати історію лінгвостилістичного вивчення мови української поезії, послуговуючись виданням «Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ століття: система понять і бібліографічні джерела» (уклад.: С. П. Бирик, Т. А. Коць, С. Г. Чемеркін та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко), за такими періодами: 1) 20–30-і рр. ХХ століття; 2) 50–60-і рр. ХХ ст.; 3) кінець ХХ ст.; 4) початок ХХІ ст. Назвати дослідників, їхні праці, скласифікувати за обраним Вами принципом. Коротко розповісти про основні праці.

- Простежити зміну термінології, яка використовувалася в певні періоди під час дослідження мови художньої літератури. Визначити зв'язок із етапами становлення стилістики. Обґрунтувати спостереження:

– 30-і рр.: *новотвори, художньо-оброблені твори, безобразні слова, вульгарно-лайлива лексика, семантична неточність, провінціалізм, соціально типова мова персонажів, калічені слова;*

– 50-і рр.: *соціалістичний реалізм, боротьба нового проти відживаючого,*

словесно-художні засоби, естетика слова, словесно-художній реалізм, мовна майстерність, образна система, авторська мова, стилістичний засіб, індивідуалізація й типізація мови персонажів, художня майстерність, масиви тексту, риси індивідуального стилю;

– 70–80-і рр.: експресивні засоби мови, лексична синоніміка художнього твору, функціонально-стилістичні властивості, структурно-семантичні особливості лексики, стильові особливості прози, словесний образ, стильовий і стилістичний, гіперсемантизація слова, мова і стиль, тропи як художня деталь, естетична функція слова, емоційно-оцінна функція слова, додаткові смисли, конотації;

– 90-і рр.: індивідуальний стиль письменника, ідіостиль, функціонування лексичних засобів, новотвір, okazіоналізм, символ, декодування художнього тексту, аперцепція, мовна картина світу, концептуальна картина світу, індивідуально-авторська мовна картина світу, авторське світобачення, ключове слово, слово-символ, індивідуально-авторське словотворення;

– початок ХХІ ст.: образ автора, денотат, концептуальний аналіз, концепт, концептосфера, імпліцитність, експліцитність, домінанта, породження й сприймання тексту, план змісту й план вираження тексту, аксіологічність, емотивність, текстотвірні засоби, образна парадигма, дискурс.

• Доповнити дослідників стилістичних засобів морфології й синтаксису зазначених періодів і дописати прізвища та імена сучасних. Додати прізвища викладачів Вашого університету. Проаналізувати (на вибір) праці одного з викладачів:

70–80-і рр.: Л. Кадомцева, С. Єрмоленко, С. Дорошенко, З. Сікорська;

80–90-і рр.: О. Кузьмич, Н. Грипас, О. Грановська;

початок ХХІ ст.:

• Віднайти праці дослідників стилістичної фразеології, виокремити періоди в дослідженнях. Проаналізувати студії з зазначеного напрямку одного з викладачів Вашого університету.

Ж.3. Вправи з автентично-мовними компонентами (І)

• Пояснити особливості уточнення словесних образів у оповіданні Панаса Мирного «П'яниця». Чи посприяли зміни художньому вдосконаленню тексту?

Бліде, як з крейди → як з крейди вистругане; мати колись невеличку спокійну хатину → мати свою невеличку хатину, тиху-спокійну; ціле море думок, картин → ціле море думок та гадок, безкрая черідка картин; таких же молодих, як і він, паничків → молодих та безжурних паничів; у виводі і голосі пера → скрипучих заводах пера; забриніла якомсь сумно → забриніла сумно-сумно; заглядаючи у його душу → заглядаючи у його сирітську душу; молоко коло губів → молоко материне коло губів; почала рачкувати → немоцна стара почала рачкувати; то зачервоніється, то сльози заблищать на гарних віях → то зашаріється, то сльози заблищать на довгих віях.

• Простежити «рух» тексту повісті Панаса Мирного «Товариші». Проаналізувати художньо-виражальні мовні засоби, порівняти створені словесні

образи й наявність підтексту. Висновкувати про мовно-естетичну вартість першодруку й автографа нової редакції.

Першодрук	Автограф нової редакції
...якби були усі рівні. Отже, поки цього ще немає то я нічого і не кажу про се!	...коли б усі були рівні, – почав Жук. – Отже, коли цього ще немає, то я його й не чіпаю.
Завжди будуть розумні люде і середні люде... Розумні завжди будуть правити середніми.	Завжди будуть поміж людьми викидатись і розумніші від других і удатніші. Вони-то і будуть правити громадою.
...не знайти тобі теплого привіту... Бач, який холод навкруги!	...не знайти тобі теплого привіту своїм одиноким думкам. Бач, яким холодом навкруги дише!
...книжка, котру часто читав Петрові Жук і котру у його взяв надзиратель.	...книжка, котру не раз читав Петрові Жук і котру витрусив у його надзиратель.
...Жука вже немає – і не буде.	...Жука вже нема і не буде. Таки здобувся свого... А й огнем же грав! – вимовив він, зітхнувши.
...из которой вы черпали все идеи?	...из которой вы черпали идеи о лучшем устройстве общества и справедливого распределения благ?

Ж.4. Вправи з автентично-мовними компонентами (II)

- Відтворити дискусію про сучасну реформу закладів загальної середньої освіти, в якій беруть участь учителі різних шкільних предметів.
- Укласти план-конспект уроку з вивчення теми «Стилістична роль звуковідтворення в художніх текстах» і провести фрагмент уроку в аудиторії закладу вищої освіти.
- Відтворити розмову з батьками учня, який систематично не готується до уроків.
- Запропонувати варіанти розмови з адміністрацією закладу загальної середньої освіти про Ваше працевлаштування, про обговорення проведеного Вами показового уроку, про організацію тижня «Української мови».

Ж.5. Вправи з лінгвокогнітивними компонентами

- Проаналізувати явище метафоризації *серця* у творах українських письменників і з'ясувати особливості мовного вираження метафори.

1. *Душа неначе оживала, / Я / дививсь і прислухавсь – / Як знову в серці арфа грала / Як дух на крилах підіймавсь* (О. Олесь). 2. *Не бійся смутку, що пливе / З великої любові, / Ні вітру, що у серці рве / Всі струни співакові* (М. Рильський). 3. *Б'є годинник. Дощ надворі. Плачуть вікна в темноті. / А у мене в серці – зорі, в серці зорі золоті. / Крикне іноді сирена, й знов осіння тишина сонно лине. / А у мене в серці – музика ясна* (В. Сосюра). 4. *Крізь сірий мармур часу проступає / Твої дери ніжна рожевінь. / І розцвітає яблунею він, / І серце дзвонить, серце тихо грає* (Олег Ольжич).

- Дібрати 5–6 власних прикладів з поетичних творів сучасних письменників з явищем метафоризації дерев. Визначити стилістичне навантаження метафор.

• Знайти метафори, визначити їхні реципієнтні зони. Зазначити стилістичні функції метафор. Порівняти особливості метафоризації рушника.

1. *Я візьму той рушник, простелю, наче долю, / В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров. / І на тім рушничкові оживе все знайоме до болю: / І дитинство, й розлука, і вірна любов* (А. Малишко). 2. *Чумацький шлях рушника біліє / Мерехтять світила у дрібному взорі, / Вода у листках споришу, як дьоготь, –/ То згоріли і впали зорі* (Д. Павличко). 3. *На материних крилах рушників/ злітає нове життя/ із сірого каменю що не проростає/ і политий слізьми* (В. Голобородько). 4. *В музеях Далекого Сходу / Білі мої рушники – / Це крила мого народу. / Що крилив сюди віки. <...> / Латані, рана на рані. / Білі мої голуби, / Світитесь, крилами б'єтесь* (І. Драч).

Додаток 3

Плани занять з методики навчання української мови

3.1. План практичного заняття з методики навчання української мови

Тема: **Методика роботи зі стилістики в 5–9 класах**

Мета: З'ясувати завдання, зміст і місце роботи зі стилістики в 5–9 класах, ознайомитися з методами й прийоми вивчення стилістики.

План

1. Завдання, зміст і місце роботи зі стилістики в 5–9 класах.
2. Основні стилістичні вміння учнів закладів загальної середньої освіти.
3. Методика ознайомлення учнів із функційними стилями мовлення, стилістичними ресурсами фонетики, лексикології, морфології та синтаксису.
4. Методи і прийоми вивчення стилістики. Види стилістичних вправ.

Попередня підготовка

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2005. С. 315–334; 354–357.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2003. С. 224–228.

б) допоміжну:

- Методика викладання української мови в середній школі / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик; за ред. І. С. Олійника. Київ: Вища школа, 1989. С. 362–381.
- Методика вивчення української мови в школі / О. М. Беляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк та ін. Київ: Рад. школа, 1987. С. 222–232.
- Дідук Г. І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5–7 класах. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 80 с.
- Довлетова С. А. Українська мова: Стилiстика. Культура мови Харків: Країна мрій, 2003. 64 с.
- Калита О., Романенко Ю. Вивчення морфологічних засобів стилістики в середній загальноосвітній школі. *Дивослово*. 2008. № 3. С. 2–6.
- Луценко В. До вивчення функціональної стилістики в 5–9 класах загальноосвітньої школи. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 1. С. 7–10.
- Пентилюк М. І. Робота з стилістики в 4–6 класах. Київ: Рад. школа, 1984. 136 с.
- Пентилюк М. І. Робота із стилістики в 8–9 класах. Київ: Рад. школа, 1989. 112 с.
- Пентилюк М. Технологія навчання стилістики в основній школі: Лінгводидактичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 2. С. 13–19.
- Рябенко І. Стилiстичні вправи як об'єкт теоретичного аналізу в сучасній

лінгводидактиці. *Українська мова й література в школах України*. 2014. № 4. С. 24–29.

2. Виконати практичні завдання:

- дібрати різнотипні стилістичні вправи і завдання (5–6) для учнів 5–9 класів за темами, враховуючи соціокультурну змістову лінію:
 1. Використання розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень у вивчених стилях мовлення. Синонімічність простих речень різних видів (5 клас).
 2. Використання звертань і вставних слів у розмовному й художньому стилях мовлення (5 клас).
 3. Доцільність використання слів із переносним значенням, стилістично забарвлених слів, лексичних повторів і синонімів як засобу зв'язку речень у тексті, а також синонімів для уникнення невиправданих повторів слів (5 клас).
 4. Використання в мовленні слів із суфіксами і префіксами, що надають емоційного забарвлення і виразності тексту (5 клас).
 5. Доречне вживання вивчених пластів лексики у власному мовленні; визначення їх ролі в текстах різних стилів (6 клас).
 6. Використання в мовленні іменників – синонімів, омонімів (6 клас).
 7. Використання в мовленні прикметників-синонімів. Правильне вживання в мовленні вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників (6 клас).
 8. Використання особового займенника Ви у ввічливому значенні при звертанні до однієї особи (6 клас).
 9. Правильне використання активних дієприкметників у мовленні. Використання в мовленні безособових форм на -но, -то (7 клас).
 10. Використання прислівників як засобу зв'язку речень у тексті й засобу підсилення виразності мовлення (7 клас).
 11. Прийменники-синоніми як засіб милозвучності мови (в–у, з–зі–із–зо) (7 клас).
 12. Використання в мовленні сполучників-синонімів (7 клас).
 13. Стилiстична роль означень і порiвняльних зворотiв у художньому мовленнi (8 клас).
 14. Уживання в описах називних речень для позначення часу й мiсця (8 клас).
 15. Використання неповних речень у дiалозi, а також у складних реченнях для уникнення невиправданих повторень (8 клас).
 16. Використання звертань i вставних слiв (словосполучень, речень) для передачі ставлення до адресата (8 клас).
- проаналізувати супровідні стилістичні вправи, подані в підручниках для 5–9 класів, за самостійно дібраними темами.

Аудиторна робота

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми й мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.

3. Обговорення супровідних стилістичних вправ, поданих у підручниках для 5–9 класів.
4. Аналіз дібраних студентами стилістичних вправ і завдань.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2003. С. 232.
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М. І. Пентилюк, Т. Г. Окуневич, Н. С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 80–84.
6. Підбиття підсумків заняття. Мотивація оцінювання.

3.2. План лабораторного заняття з методики навчання української мови

Тема: Методика стилістичного аналізу тексту

Мета: ознайомитися з методикою здійснення стилістичного аналізу тексту та навчитися укладати план-конспект уроку зі стилістики.

Попередня підготовка

1. Підготувати відповіді на питання:

- Стилістичний аналіз як лінгводидактичне поняття.
- Вправи на аналіз текстів різних функційних стилів.
- Урок – стилістичний аналіз тексту як засіб формування стилістичних і культуромовних умінь і навичок.

Література

а) основна:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2005. С. 315–334.
- Практикум з методики навчання української мови / колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2003. С. 224–233.

б) допоміжна:

- Методика викладання української мови в середній школі / І. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик; за ред. І. С. Олійника. Київ: Вища школа, 1989. С. 362–381.
- Методика вивчення української мови в школі / О. М. Беляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентилюк та ін. Київ: Рад. школа, 1987. С. 210–232.
- Бирик С. «Так тільки справжній художник зможе писати!» (лінгвостилістичний аналіз оповідання М. Коцюбинського «Харитя»). *Культура слова*. 2015. № 81. С. 27–33.
- Донченко Т. Вивчаємо тему «Стилістика і стилі мовлення» в 5 класі. *Дивослово*. 2008. № 7. С. 2–4.
- Коломієць І. Лінгвостилістичний аспект дослідження тексту як невід’ємна складова фахової підготовки майбутнього вчителя-філолога. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/5464/1/Kolomiiets_I_I.PDF.
- Луценко О. І. «Стилістичний аналіз тексту» як навчальна дисципліна у ВНЗ.

Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: зб. наук. пр. № 2 (10). Рівне: РВЦ МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2013. С. 86–94.

- Симоненко Т. В. Стилiстичний аналіз тексту як засіб формування мовнокомунікативної компетенції студентів-філологів. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. Вип. 52. С. 247–250.

Аудиторна робота

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети й основних завдань заняття.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань студентів з теми;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання студентами лабораторної роботи. Завдання:
 - знайти в підручниках з української мови для 5–9 класів 3 вправи на застосування стилістичного аналізу і скласти методичні вказівки до їх виконання;
 - виконати стилістичний аналіз тексту однієї з вправ за схемою, поданою в плані лабораторного заняття.
4. Завершальний інструктаж (аналіз роботи групи та окремих студентів). Підбиття підсумків заняття.

Схема стилістичного аналізу тексту

1. Прочитайте уривок із дотриманням орфоепічних норм. З'ясуйте особливості вимови й наголошення слів у тексті.
2. Назвіть автора, час і місце написання твору.
3. Визначте тему, основну думку уривка.
4. Доведіть, що поданий уривок є текстом (укажіть на наявність основних текстотвірних і лінгвістичних якостей тексту – ознаки тексту, абзаци, надфразні єдності (мікротеми), спосіб розміщення речень у тексті, мовні засоби зв'язку між частинами синтаксичної єдності, образ автора; вираження якостей мовлення у тексті (яскравість, виразність, доречність, повнота й точність, логічність, послідовність мовлення).
5. З'ясуйте комунікативні завдання (призначення, ситуацію й сферу використання тексту). Відповідь обов'язково ілюструйте прикладами з тексту.
6. Назвіть тип мовлення за особливостями мовленнєвої діяльності співрозмовників (розповідь, опис, міркування). Свою відповідь аргументуйте.
7. Визначте структуру тексту (монологічна, діалогічна, полілогічна; прозова, римована). Свою відповідь підтверджуйте прикладами з дібраного висловлювання.

8. Назвіть стиль тексту.

9. З'ясуйте мовні особливості тексту:

а) фонетичні (наявність асонансів, алітерації, звукових повторів, звуковідтворення й звуконаслідування та їхня стилістична роль у тексті);

б) лексичні (стилістичне забарвлення слів, слова з переносним значенням, наявність антонімів, синонімів, омонімів, архаїзмів та їхні стилістичні функції в тексті);

в) фразеологічні (образні, термінологічні, штаповані вислови);

г) морфологічні (уживання синонімічних форм – прикметникових чи безприйменникових, синтетичних чи аналітичних, віддієслівних іменників і тощо, їхня стилістична роль);

д) синтаксичні (перевага деталізованих, поширених чи стислих коротких речень, прямий чи обернений порядок слів, місце підмета, присудка та інших членів речення, їхні функції в тексті);

е) образно-тропеїчні (емоційно-образна лексика, епітети, метафори, інші тропи та способи їх вираження; паралелізми, еліпс, повтори, тавтологія, анафора, епіфора, градація та інші фігури стилістичного синтаксису, їхні стилістичні функції).

10. Зазначте роль мовних одиниць у викладі основної думки, творенні образної системи, вираженні задуму автора.

3.3. План практичного заняття з методики навчання української мови в старших класах

Тема: **Методика вивчення стилістики на уроках української мови в 10–11 класах**

Мета: ознайомитися з методикою вивчення стилістики на уроках української мови у профільній ланці; навчитися добирати систему вправ і завдань.

План

1. Завдання вивчення стилістики в старших класах.
2. Програми з української мови щодо вивчення стилістики в 10–11 класах.
3. Стилістичні уміння та навички старшокласників. Прийоми вивчення стилістики.
4. Види стилістичних вправ у профільній ланці.

Попередня підготовка

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Горошкіна О. М., Попова Л. О., Нікітіна А. В. Теорія і практика навчання української мови в старших класах. Харків: вид. група «Основа», 2012. С. 34–43.
- Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії. Київ: Ленвіт, 2000. С. 193–201.

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2005. С. 315–334; 354–357.
- Навчання української мови в 10–11 класах / О. М. Беляєв, Л. М. Симоненкова, Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова. Київ: Освіта, 1998. 143 с. (вибірково).

б) допоміжну:

- Авраменко О. М., Чукіна В. Ф. Стилїстика сучасної української мови. Програма факультативного курсу. 10–11 класи. Київ. Грамота, 2008. 256 с.
- Бакум З. Фонетико-стилїстичні вправи як засіб підвищення мовної культури учнів. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 1. С. 2–4.
- Кучеренко І. Дидактичні засади вивчення стилїстики у старшій школі. *Рідна школа*. 2007. № 1. С. 42–45.
- Мамчур І. Робота над розвитком стилїстичних умінь і навичок учнів старших класів. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 3. С. 14–16.
- Новосьолова В. Використання стилїстичних засобів лексикології і фразеології на уроках української мови в старшій школі в умовах профільного навчання. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 6. С. 9–13.
- Омельчук С. А. Технологія дослідницького навчання синтаксису і стилїстики рідної мови в 11 класі. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2005. № 3. 64 с.
- Пентилюк М. І. Культура мови і стилїстика: пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю. Київ: Вежа, 1994. 240 с.
- Семчук Д. Вивчення практичної стилїстики та культури мовлення в 10–11 класах. Київ: Редакція загальнопедагогічних газет, 2003. 128 с.

2. Підготувати короткі повідомлення (за вибором студентів) за фаховими публікаціями:

- Бакум З., Бойко Л. Елементи фоностилїстики на уроках словесності. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 2. С. 2–4.
- Бондаренко Н. Лінгвістичні засади роботи над стилїстичним синтаксисом рідної мови в 11 класі профільної школи. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 8. С. 16–19.
- Дрик О. «Мій життєвий вибір» (практична стилїстика і культура мовлення. Морфологічні засоби стилїстики) (урок в 11 класі). *Дивослово*. 2012. № 7. С. 10–13.
- Карман Н. Стилїстичні засоби лексикології та фразеології. Урок у 10-му класі. *Українська мова та література*. 2008. № 12. С. 22–24.
- Коваленко С. Маліченко Л., Нечипоренко О. «Живи, Україно, живи для краси, для сили, для правди, для волі!». Інтегрований урок – лінгвостилїстичне дослідження в 11 класі. *Дивослово*. 2011. № 8. С. 35–39.
- Коваленко С., Козова О., Хижкіна Л. У писанці життя й надія воскресає (урок у 10 класі). *Дивослово*. 2012. № 4. С. 7–13.
- Пащук Н. Стилїстичні засоби синтаксису: Урок (2 години) в 11 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2005. № 1 (41). С. 11–14.
- Редька Т. Як почути стиль? Матеріали до уроку української мови з теми «Стилїстичні засоби фонетики» в 10 класі. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2008. № 4. С. 23–26.

– Романенко Ю. Стилістичні можливості синонімії. Урок у 10 класі на матеріалі «Лісової пісні». *Дивослово*. 2011. № 2. С. 2–4.

3. Укласти детальний план-конспект уроку з теми *(за вибором студентів)*:

1. Стилістичні засоби фонетики.
2. Стилістичні засоби словотвору.
3. Стилістичні засоби лексикології і фразеології.
4. Стилістичні засоби морфології.
5. Стилістичні засоби синтаксису.
6. Поняття про стилістичну систему української мови (стилі, підстилі, стилістичні засоби, способи і прийоми організації стилістичних засобів у тексті).
7. Експресивні можливості звуків української мови. Звукопис. Ритмомелодика живого мовлення, художнього мовлення.
8. Науковий стиль, сфери використання і призначення наукового стилю. Основні ознаки наукового стилю: логічність, точність, абстрактність, узагальненість, об'єктивність викладу. Наукова метафорика.
9. Правильне й доцільне використання власне українських слів, запозичених слів. Стилістична роль старослов'янizmів у мовленні.
10. Стилістичне використання діалектизмів, просторічної лексики, етнографізмів, жаргонізмів, арготизмів, вульгаризмів у художньому та публіцистичному стилях. Стилістичні можливості розмовної, просторічної лексики. Робота з діалектним словником. Терміни в науковому стилі. Стилістичне використання канцеляризмів, штампів. Причини порушень лексичних норм. Явище мовної інтерференції (русизми, полонізми).
11. Стилістична роль архаїчної лексики. Реактивація (відновлення) пасивної лексики, повторна активація. Стилістичні функції неологізмів.
12. Національно-мовний колорит фразеології. Уживання фразеології у різних стилях. Стилістичні засоби фразеологічних одиниць у творах видатних письменників.
13. Стилістичне використання засобів словотвору. Синонімія словотвірних афіксів. Національно-специфічне вживання зменшено-пестливих форм. Особливості вживання осново- і словоскладання, аббревіатур, їх правильна вимова.
14. Словозмінні паралелі іменників, їх стилістичні особливості. Рід відмінюваних і невідмінюваних іменників, їх стилістичні властивості. Особливості роду іменників – назв осіб за професією, посадою, званням тощо. Стилістичні особливості іменників середнього і спільного роду. Стилістичні особливості форм числа іменників. Написання і відмінювання власних особових назв, складних слів, прізвищ, імен та по батькові. Стилістичне використання кличного відмінка іменників. Порушення норм відмінювання іменників у художньому мовленні.
15. Стилістичне використання якісних, відносних, присвійних прикметників. Синоніміка форм ступенів порівняння прикметників. Стилістична роль повних і коротких прикметників. Наголошення

відмінкових форм прикметників. Помилки у вживанні форм ступенів порівняння. Синоніміка прикметників і непрямих відмінків іменників. Словник епітетів української мови.

16. Стилiстичнi функцiї займенникiв. Синонiмiчнi замiни особових займенникiв. Вiчливо-пошанiвне значення займенникiв. Заповiгання двозначностi висловлювання при їх уживаннi. Наголос у займенниках. Стилiстичнi функцiї займенника *воно*.
17. Стилiстичнi можливостi граматичних форм часу, способу, особи, виду, стану дiєслiв. Функцiї дiєслова в художньому стилi. Синонiмiя форм часу дiєслiв. Стилiстичне вживання способових i часових форм дiєслова.
18. Стилiстичнi функцiї дiєслiвних форм.
19. Стилiстичнi функцiї службових частин мови. Синонiмiя прийменникових конструкцiй. Повторення прийменникiв, сполучникiв як засiб увиразнення мовлення.

Аудиторна робота

1. Органiзацiйний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми й мети заняття.
2. Обговорення теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Прослуховування повiдомлень студентiв за публiкацiями, розмiщеними у фахових перiодичних виданнях. Обговорення повiдомлень.
4. Проведення студентами фрагментiв урокiв української мови та їх аналiз.
5. Пiдбиття пiдсумкiв заняття. Мотивацiя оцiнювання.

Додаток И

Тематика курсових і дипломних робіт з методики навчання української мови

И.1. Тематика курсових робіт

1. Методи й прийоми вивчення поняття «колорит мовлення» / «стилістична система української мови» на уроках української мови в 10 класі профільного рівня.
2. Методи й прийоми вивчення стилістичних засобів фонетики на уроках української мови в 10 класі профільного рівня.
3. Методи й прийоми вивчення теми «Стилістичні засоби словотвору» на уроках української мови в 10 класі профільного рівня.
4. Функційно-стилістичний підхід до вивчення синтаксису / фонетики / лексики на уроках української мови в 5 класі.
5. Методика вивчення художнього стилю на уроках української мови в 5 класі.
6. Методика вивчення стилістичних можливостей синонімів і антонімів на уроках української мови в 5 класі.
7. Методика використання супровідних стилістичних вправ під час вивчення іменника на уроках української мови в 6 класі.

И.2. Тематика дипломних робіт

1. Специфіка вивчення стилістики на уроках української мови в 10 класі профільного рівня / рівня стандарту / академічного рівня.
2. Функційно-стилістичний підхід до вивчення простого речення на уроках української мови у 8 класі.
3. Функційно-стилістичний підхід до вивчення прикметника на уроках української мови у 6 класі.
4. Види стилістичних вправ під час вивчення української мови на профільному рівні.

5. Система роботи зі стилістики під час вивчення української мови на рівні стандарту.

6. Формування стилістичних умінь учнів на уроках української мови під час вивчення лексики в 5–6 класах.

7. Види вправ зі стилістичної морфології на уроках української мови в 6–7 класах.

8. Методика проведення лінгвостилістичного аналізу тексту під час вивчення української мови на профільному рівні.

Додаток К

Загальна характеристика лекцій

як виду навчальних занять у закладах вищої освіти

Види лекцій	Функції лекцій	Дидактичні принципи відбору й викладу матеріалу	Значення лекцій
<p><i>За дидактичною метою</i></p> <p>1. Вступна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ознайомлювальна; • настановна; • інструктивна. <p>2. Інформаційна (тематична):</p> <ul style="list-style-type: none"> • методологічна; • загальнопредметна; • теоретичного конструювання; • лекція-конкретизація; • лекція культурно-історичних аналогів; • лекція-інтеграція; • узагальнювальна. <p>3. Заключна (підсумкова).</p> <p>4. Оглядова й консультативна.</p> <p><i>За способом викладу матеріалу</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Проблемна (лекція-брейнстормінг). • Лекція із задалегідь запланованими помилками. • Лекція-конференція. • Лекція-прес-конференція. • Лекція-бесіда (лекція-діалог). • Лекція-диспут. • Кіно(відео)лекція. • Лекція-візуалізація. • Лекція-екскурсія. • Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку. (інтерактивна). 	<ul style="list-style-type: none"> • Методологічна – вироблення певного наукового підходу до дисципліни, що полягає у її вивченні в динаміці. • Інформаційна (освітня) – отримання студентами науково адаптованої інформації. • Пояснювальна – тлумачення наукових понять, фактів і явищ. • Переконувальна – підкріплення тверджень лектора фактами, логічними доказами й висновкуваннями. • Підсумкова – підбиття підсумків щодо вивченого матеріалу й визначення можливих шляхів подальшого засвоєння нових знань. • Орієнтувальна – орієнтування студента в обширі інформації, наявної в багатоманітних джерелах. • Систематизувальна – демонстрація місця навчальної дисципліни в системі наук, виявлення наявних міждисциплінарних зв'язків. • Організувальна – об'єднання усіх елементів складного процесу пізнання, його організація й спрямування. • Діагностувальна – 	<ul style="list-style-type: none"> • Науковість – відповідність змісту матеріалу досягненням сучасної науки. • Доступність – урахування різного рівня підготовки здобувачів вищої освіти, відповідність повідомлень комунікативній сприйнятливості слухача. • Наступність – зв'язок із знаннями, отриманими під час вивчення інших дисциплін та з можливим досвідом діяльності. • Історичність – співвіднесення навчального матеріалу з певною епохою, осмислення історії ідей, гіпотез тощо. • Зв'язок теорії з практикою – поєднання теоретичних положень із конкретною практичною діяльністю. • Єдність навчання й виховання – урахування впливу певної наукової інформації й поведінки лектора на 	<ul style="list-style-type: none"> • Основний інформаційний складник освітнього процесу вищої школи. • Економний спосіб передавання й засвоєння навчальної інформації. • Спрямування студентів на важливі питання певної науки. • Формування професійного кругозору й загальної наукової культури. • Оволодіння сучасною наукою й проникнення в її проблеми. • Найбільш швидкий спосіб повідомлення нових наукових набутоків і випередження матеріалу, наявного в підручниках. • Основа для подальшої самостійної й науково-дослідницької роботи.

Види лекцій	Функції лекцій	Дидактичні принципи відбору й викладу матеріалу	Значення лекцій
<ul style="list-style-type: none"> • Бінарна лекція (лекція удвох). • Лекція-брифінг. • Електронна лекція. • Лекція із мультимедійним супроводом. • Лекція-шоу. • Лекція-провокування. 	<p>наявність зворотного зв'язку зі студентами щодо вчасного виявлення ускладнень у сприйманні матеріалу.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стимулювальна (мотиваційно-ціннісна) – формування пізнавальної активності студентів і спонукання до творчих пошуків. • Виховна – формування національно-свідомої мовної особистості елітарного типу, свідомо активної, яка усвідомлює закони розвитку рідної мови й суспільства. • Розвивальна – осмислення студентами навчального матеріалу, вміння робити самостійні узагальнення й висновки за допомогою різноманітних прийомів. Розвиток інтересу до науки, інтелектуальної й емоційної сфери особистості, сприймання, пам'яті тощо. • Професійна – створення умов для професійного саморозвитку й самовизначення. 	<p>особистість студента.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Свідомість і активність – відшукування мотивів до вивчення й сприймання певної наукової інформації. • Наочність – уникнення монотонності, залучення різних органів відчуття до процесу сприймання інформації. • Міцність знань – досягнення утримання матеріалу в пам'яті студентів і формування світоглядних позицій особистості. • Професійна значущість – орієнтування на майбутню професійну діяльність студентів. • Новизна – наявність нових знань, обґрунтованих на основі фундаментальних або прикладних наукових досліджень. • Змістова завершеність – цілісність розкриття визначених завдань. • Інтертекстуальність – залучення слухача до авторського міркування, до взаємодії з лектором. 	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснення виховного впливу через спілкування студентської аудиторії з лектором – ученим, дослідником, педагогом. • Розвиток особистісних якостей студента. • Урахування специфіки аудиторії тощо.

Додаток Л

Зміст теоретичної підготовки

в робочих програмах дисципліни «Стилістика української мови»

1. *Бердянський державний педагогічний університет*: «Вступ. Стилістика української мови як лінгвістична наука і навчальна дисципліна» (6 год.), «Характеристика функціональних стилів української літературної мови» (8 год.), «Фоностилістика (графіко-фонетичні засоби стилістики)» (2 год.), «Лексична стилістика» (6 год.), «Стилістичні засоби словотвору» (4 год.), «Стилістична морфологія» (4 год.), «Стилістичний синтаксис» (2 год.), «Тропи і фігури» (4 год.) [582].

2. *Херсонський державний університет*: «Вступ» (2 год.), «Стиль як основне поняття стилістики» (2 год.), «Характеристика функціональних стилів української мови» (4 год.), «Лексична стилістика» (4 год.), «Граматична стилістика. Стилістична морфологія» (2 год.), «Стилістичний синтаксис» (2 год.), «Стилістичні засоби словотвору» (2 год.), «Стилістичні засоби (ресурси) мови» (2 год.) [494].

3. *Київський університет імені Бориса Грінченка*: «Стилістика української мови як лінгвістична наука і навчальна дисципліна» (1 год.), «Основні поняття й категорії стилістики» (1 год.), «Функціональні стилі української мови (загальна характеристика)» (2 год.), «Фоностилістика» (1 год.), «Лексична стилістика» (1 год.), «Стилістика фразеологічних одиниць» (1 год.), «Стилістичні засоби словотвору» (1 год.), «Стилістична морфологія» (2 год.), «Символи як стилістеми. Стилістичні можливості внутрішньої форми слова» (2 год.), «Стилістичні фігури» (2 год.) [580].

Додаток М

Орієнтовні теми лекційних занять зі стилістики української мови

1. Стилістика української мови як лінгвістична наука й навчальна дисципліна (2 год.).
2. Фоностилістика (2 год.).
3. Лексичні засоби стилістики (4 год.).
4. Стилістика фразеологічних одиниць (2 год.).
5. Стилістичні засоби словотвору (2 год.).
6. Стилістичні особливості іменника (2 год.).
7. Стилістичне використання прикметника, числівника та займенника (2 год.).
8. Стилістичні властивості дієслова (2 год.).
9. Стилістичні можливості односкладних речень (2 год.).
10. Стилістичні особливості речень з однорідними й відокремленими членами (2 год.).
11. Стилістика речень із вставними і вставленими конструкціями та звертаннями (2 год.).
12. Стилістичні функції складних речень. Стилістичні ознаки багатокомпонентних ускладнених синтаксичних структур. Період і його стилістичне використання (2 год.).
13. Фігури стилістичного синтаксису (2 год.).

Додаток Н

План практичного заняття зі стилістики української мови

Тема: Стилiстичнi функцiї словотворчих засобiв

Мета: Ознайомити студентiв зi стилiстичними функцiями словотворчих засобiв та особливостями їх вивчення в закладах загальної середньої освiти.

План

1. Стилiстичнi властивостi суфiксацiї.
2. Стилiстичне навантаження префiксацiї.
3. Стилiстичнi функцiї основоскладання, словоскладання i подвоєння слiв.
4. Вивчення стилiстичних засобiв словотвору в загальноосвiтнiх навчальних закладах.

Попередня пiдготовка

1. Опрацювати лiтературу:

а) основну:

- Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. С. 105–112.
- Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови. Київ: Либiдь, 1993. С. 132–144.
- Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови / за ред. Л. І. Мацько. Київ: Вища школа, 2003. С. 41–42.

б) допомiжну:

- Сучасна українська лiтературна мова / за ред. І. К. Білодiда. Київ: Наук. думка, 1973. С. 286–239.
- Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ: Вища школа, 1987. С. 119–144.
- Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики української мови. Київ: Рад. школа, 1962. С. 264–284.
- Дорошенко С. І. Граматична стилістика української мови. Київ: Рад. школа, 1985. С. 24–44 (вибiрково).
- Коваленко С., Козлова О., Хижкіна Л. У писанці життя й надія воскресає (урок у 10 класі). *Дивослово*. 2012. № 4. С. 7–13.
- Коць Т. Прикметниковий словотвір у мові публіцистичного стилю початку ХХ століття і тенденції граматичної норми. *Українська мова*. 2013. № 3. С. 57–64.
- Мельник С. М. Словотвірні особливості неологізмів у сучасній постмодерністській прозі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. Вип. 23. С. 136–141.
- Соловей Н. Вчимося використовувати засоби словотвору в різних стилях мови (Урок 1. Урок-семінар. Урок 2. Урок-ділова гра). *Українська мова й лiтература в сучасній школі*. 2011. № 6. С. 44–52.

2. Пiдготувати повiдомлення за публiкацiями (на вибiр студентiв):

- Адах Н. Словотворчість Василя Барки. *Дивослово*. 2013. № 6. С. 38–42.
- Бойко Л. П. Стилiстичнi можливостi суфiксiв суб'єктивної оцiнки в поезії

Д. Павличка. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII. Ч. 3. С. 382–387.

– Вокальчук Г. Словопошуки М. Вінграновського. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 20–27.

– Дегтярьова І. О. Стилістичні засоби мовної економії у постмодерністському тексті. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2012. Вип. 12. С. 133–141.

– Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови: мовна практика та кодифікація. *Українська мова*. 2012. № 1. С. 52–66.

– Коць Т. Словотвірні особливості іменника в мові періодики 40–50-х років ХХ ст. на тлі тенденцій прескриптивної норми. *Українська мова*. 2015. № 3. С. 91–100.

3. Проаналізувати теоретичний матеріал і систему вправ із визначеної теми за шкільними підручниками (на вибір студентів):

– Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою: профіл. рівень / М. Я. Плющ, В. І. Тихоша, С. О. Караман, О. В. Караман. Київ: Освіта, 2010. С. 267–269; 278–280;

– Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Рідна мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / наук. ред. І. Вихованець. Київ: Зодіак-ЕКО, 2010. С. 203–216;

– Горошкіна О. М., Пентиліук М. І., Попова Л. О. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту. Харків: Сиція, 2010. С. 75–88.

– Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: рівень стандарту. Київ: Генеза, 2010. С. 75–87.

4. Виконати практичні завдання:

– Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003. Завдання 93. С. 113; завдання 98. С. 116–117 (8 речень).

– Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Рідна мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / наук. ред. І. Вихованець. Київ: Зодіак-ЕКО, 2010. Вправа 300 (6 речень). С. 208; вправа 313 (6 речень). С. 214.

Додаток П

Структура плану лабораторного заняття зі стилістики української мови

- 1) тема;
- 2) мета;
- 3) обладнання;
- 4) попередня підготовка: перелік питань для актуалізації знань студентів; література (основна і допоміжна); додаткові завдання: підготувати повідомлення, законспектувати (зробити відбитки) й опрацювати публікації у фахових виданнях; ознайомитися зі схемою стилістичного аналізу, із певним текстом, пам'яткою та ін.;
- 5) додатки: схеми стилістичного аналізу, пам'ятка щодо виконання стилістичного редагування тексту, алгоритм написання творчої роботи певного функційного стилю й жанру тощо;
- 6) аудиторна робота:
 - організаційний етап, оголошення теми, мети й основних завдань заняття;
 - актуалізація опорних знань студентів;
 - вступний інструктаж викладача: ознайомлення з етапами (послідовністю) написання роботи; вказівки щодо правил виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і оформлення звітів; повідомлення про матеріали (схеми стилістичного аналізу, словники та ін.), якими дозволяється послуговуватися на лабораторному занятті; визначення й розподіл завдань тощо;
 - поточний та індивідуальні інструктажі викладача; самостійне написання студентами лабораторної роботи: стимулювання самостійності, свідомості й самоконтролю; відповіді на запитання студентів; стеження за правильністю здійснення записів; контроль за виконанням лабораторної роботи;
 - завершальний інструктаж (загальний аналіз роботи академічної групи й окремих студентів);
 - підбиття підсумків заняття.

Додаток Р

Супровідні завдання під час використання спеціальних методів навчання стилістики

Р.1. Метод стилістичного експерименту

- Визначити значення виділених слів, запропонувати способи синонімічної заміни й зробити висновки про стилістичну доцільність таких підстановок.

*1. Тим часом стали надходити відповіді на його грамоти. Найперше від Судислава. Прислав бересту з видряпаними кістяним писалом кривулями: «Роби, як знаєш. Судислав». Молодий ще. 2. – Так от, майстре, – Лука запашише всівся, радо встряв до словесного бою, - знай: ні тої, ні третьої на скрижсялях не було, а була мова сірійська, нею ж і бог глаголив. 3. Будували кораблі, визначили хід небесних світил, відкрили заблуканиці. 4. Велить приводити до себе мужніх жон і дівциць розтляє, і наложниць має і Вишгороді триста, і в Білгороді триста... 5. Поспіши, **воссядь** на колісницю заради істини, покірливості й правди (П. Загребельний «Диво»).*

- Порівняти варіанти різних редакцій роману Григорія Тютюнника «Вир». Охарактеризувати здійснені письменником заміни за їхнім емоційним забарвленням, експресивністю, стильовими особливостями.

Сучасний текст:

Біля казанка всі вибухнули дружним реготом.

- Якби він був розумний, такого б не сказав. А за присадибні ділянки – все правда. Ти гарантуй мені трудовень, тоді й побачиш, як я працюватиму. А даром, брате, музика не грає, піп молебня не служить.

Основний текст:

- Якби він був розумний і з поняттям – цього не сказав би. А то виходить, що він чоловік, користь дає, а я – приший кобилі хвіст. А найвірніше: дай мені вволю їсти й пити, а тоді й совісті попитай. А то що ж отримується? В колгоспі ми працюємо на совість, а на присадибних ділянках за хліб. Були ж такі годи, що ні грама хліба не одержували? Були. А ти мені згарантуй трудовень, та й побачиш тоді, як я робитиму. А даром, брат, музика не грає і навіть дурний піп і той молебню не служить.

- Послугуючись фразеологічним словником української мови, до виділених фразеологізмів дібрати фразеологічні синоніми й висловити свою позицію про доцільність / недоцільність такої заміни.

1. *Кіт в'юном вертким*

пірнув за Мишею. Та зопалу дав маху:

товстеньке черевце халява не пуска,

широка угорі, а знизу завузька (В. Нечитайло).

2. *Я бачу, ти судити маєш тяму.*

*Нехай закон і далі верх бере –
Сороку напоумив сам Орел* (В. Нечитайло).

3. – *Нема гірше, – п'ятірнею
в пазусі пошкрябав, –
коли суне свого носа
в політику баба!* (В. Нечитайло).

4. *Завязтого троянці кшталту,
Не струсять нічийого твалту
І носа хоть кому утруть* (І. Котляревський).

5. *Біля інституту – ні душі.* Ліда йшла до парадного входу, дивувалася: може, щось переплутала? Зупинилася, озирнулася: слідом за нею до інституту сунув широкоплечий велетень (Люко Дашвар). 6. *За спиною белькотіла Ангеліна, не знала, що вдіяти: – Раюшко, а це Платонова сестричка. Лідуся. Вона в нас лікарка... Вона в нас – золоте серце. Ти б до кімнати своєї йшла, дитино, а я зараз...* (Люко Дашвар).

Р.2. Метод стилістичного конструювання

- Скласти професійно зорієнтований текст, використовуючи словосполучення *працювати з учнями, зосередити увагу, виконувати вправи, відповідати на запитання, колективна робота* та ін. Визначити функційний стиль і вказати на його мовні особливості щодо різних рівнів (лексичного, морфологічного, синтаксичного).

- Створити текст однієї тематики (5–6 речень) у двох різних функційних стилях (наприклад, офіційно-діловому й художньому). Здійснити порівняльний аналіз мовних засобів, що використовуються.

- Відтворити дискусійне обговорення показового уроку української мови двома вчителями. Визначити функційний стиль і тип мовлення, охарактеризувати мовні засоби.

Р.3. Метод стилістичного реконструювання

- Підготувати матеріал до певної теми з сучасної української літературної мови (тему обрати самостійно).

- Запропонувати текст відповіді на практичному занятті з сучасної української літературної мови.

- Перебудувати його для розповіді однокласникові про Вашу відповідь на

практичному занятті.

- Охарактеризувати стиль, який відповідає певній мовленнєвій ситуації, проаналізувати використані мовні засоби.

Додаток С

Схеми стилістичного аналізу художнього тексту

Схема фонетично-стилістичного аналізу художнього тексту

1. Пошук явищ фоносемантики.
2. Експресивні можливості звуків. Звукопис: асонанс, алітерація, анафора, епіфора, дисонанс, паронوماзія, ономаіопея. Стилістичні функції.
3. Фонетичні засоби як складники тропів і стилістичних фігур.
4. Засоби милозвучності: евфонічні чергування голосних і приголосних звуків та вимовна легкість (повноголосся, подовження, спрощення).
5. Значення фонетично-стилістичних засобів для вираження основної думки твору й створення відповідного настрою.

Схема лексично-стилістичного аналізу художнього тексту

1. Стилістична характеристика лексики (книжна, розмовна, нейтральна, стилістично забарвлена).
2. Стилістичне використання споконвічно української лексики (спільноіндоєвропейської, спільнослов'янської, спільносхіднослов'янської й власне української) та запозичень. Доцільність такого співвідношення лексики за походженням.
3. Співвідношення лексики за емоційністю й нормативністю (наявність діалектизмів, розмовно-просторічних елементів, професіоналізмів і жаргонізмів).
4. Багатозначні слова та їхні функції.
5. Синоніми як основне джерело засобів словесної образності й стилістичної виразності. Перифрази й евфемізми, їхні стилістичні функції.
6. Загальномовні й контекстуальні антоніми, їхні стилістичні функції. Антонімічна градація, антитеза, прийом антонімічної іронії, епітет-оксиморон.
7. Стилістичні можливості різних видів омонімів.
8. Паронімія як стилістичний засіб. Паронوماзія (або паронімічна атракція).
9. Співвідношення активної й пасивної лексики (історизми, архаїзми й загальномовні та індивідуально-авторські неологізми), їхні функції. Використання екзотизмів, етнографізмів, варваризмів, анахронізмів.
10. Різновиди тропів, їхня стилістична роль, оригінальність і доцільність.
11. Лексичні засоби як складники фігур стилістичного синтаксису.
12. Стилістичне навантаження фразеологізмів. Види трансформації фразеологічних одиниць і їхня стилістична роль.
13. Художньо-естетична інтерпретація лексики тексту. Вплив лексично-стилістичних засобів на вираження ідейно-образного й естетичного змісту твору.

Схема словотвірно-стилістичного аналізу художнього тексту

1. Стилістично забарвлені морфеми в тексті.
2. Інтерпретація дериватів. Словотвірні засоби, що надають семантично-

стилістичних відтінків словам (зменшувальності, пестливості, згрублості, урочистості, фольклорності, книжності, розмовності, емоційності, інтимності тощо).

3. Стилiстично забарвленi морфеми як складники тропiв i фiгур стилiстичного синтаксису.

4. Контекстуальнi (iндивiдуальнi) морфемно-словотвiрнi утворення в тексті.

5. Роль словотвiрних засобiв у створеннi образностi й уточненнi змiсту твору.

Схема морфологічно-стилістичного аналізу художнього тексту

1. Спiввiдношення частин мови в поданому тексті. Варiантнiсть морфологiчних форм.

2. Семантично-стилістичнi функцiї самостійних, службових частин мови й вигукiв.

3. Тропи й стилiстичнi фiгури, в основi яких виразнi морфологiчнi засоби (слова певних частин мови, граматичнi форми роду, числа, вiдмiнка, особи, часу тощо). Характеристика тексту з погляду нормативностi морфологiчних засобiв.

4. Вплив типу мовлення, жанру, функцiйного стилу, теми, основної думки на добiр автором певних граматичних форм.

Схема стилістичного аналізу простого речення

1. Рiзновиди речень за метою висловлювання, їхня роль.

2. Стилiстична роль рiзних видiв односкладних речень.

3. Стилiстичнi функцiї однорiдних членiв речення.

4. Стилiстичне навантаження вставних i вставлених конструкцiй i звертань.

5. Стилiстичнi функцiї вiдокремлених членiв речення.

6. Синтаксичнi одиницi як складники тропiв i стилiстичних фiгур.

7. Домiнування в тексті певних синтаксичних одиниць, їхня смислова доцiльнiсть.

8. Синтаксичнi особливостi iндивiдуального стилу мовлення щодо використання простих речень.

9. Значення синтаксичних засобiв (зокрема, простих речень) у побудовi образної системи тексту тощо.

Схема стилістичного аналізу складного речення

1. Стилiстичнi функцiї рiзних видiв складних речень.

2. Стилiстичне вживання багатокомпонентних ускладнених синтаксичних структур.

3. Перiод як стилiстичне явище, його рiзновиди.

4. Стилiстичне навантаження прямої, непрямої та невластне прямої мови.

5. Домiнування в тексті певних синтаксичних одиниць, їхня смислова

доцільність

6. Фігури стилістичного синтаксису, їхні функції. Синтаксичні одиниці, що стали основою стилістичних фігур.

7. Значення синтаксичних засобів (зокрема, складних речень, багатокomпонентних ускладнених синтаксичних структур, прямої, непрямої та невластне прямої мови, періоду) в побудові образної системи тощо.

8. Синтаксичні особливості індивідуального стилю щодо вживання складних синтаксичних структур.

Схема повного стилістичного аналізу художнього тексту

1. Функційний стиль, жанр тексту, спосіб вираження змісту (проза чи поезія).

2. Тема (підтема), основна думка тексту.

3. Мовні засоби (фонетичні, лексичні, фразеологічні, морфемно-словотвірні, морфологічні, синтаксичні), що мають стилістичне навантаження. Доцільність їхнього добору.

4. Тропи й фігури стилістичного синтаксису, їхні функції.

5. Експресивно-емоційний колорит тексту.

6. Стилiстичні прийоми: стилістична детермінація, інтердепенденція, констеляція, комутація, створення звукового фону, актуалізація (нетрадиційна сполучуваність, деавтоматизація тощо), стилізація та ін.

7. Індивідуально-авторські мовні засоби, які створюють особливості тексту.

8. Мовна домінанта тексту. Найдоцільніші стилістичні засоби, які мають основне смислове й виразове навантаження, сприяють точному й дієвому творенні образної системи тексту.

Схема стилістично-когнітивного аналізу тексту

1. Виразне читання тексту.

2. Визначення функційного стилю, жанру (у художньому стилі – експресивно-емоційного колориту).

3. Аналіз фігур висування (актуалізації) – засоби висування: конвергенція (поєднання комплексу стилістичних прийомів), зчеплення (наявність подібних елементів у подібних позиціях), контраст, обмануте очікування (порушення передбачуваності подій), логічний наголос, емпатичні конструкції, графічні засоби, фігури, тропи, рими, гра слів, промовисті власні назви, ненормативні елементи мовлення, ненормативна частотність використання певного елементу мовлення тощо; залежність засобів висування від стилю (ідіостилу) автора (адресанта повідомлення); вплив засобів висування на подальше розуміння тексту.

4. Характеристика фігур-тла: найбільш важливі в контекстуальному значенні й стилістично вагомi фрагменти; розмежування фігур й тла та їхній аналіз; роль фігур-тла в тексті.

5. Аналіз інференції: додаткові концептуальні смисли; аналіз фреймів,

скриптів, гештальтів, образів-моделей, сценаріїв конкретного тексту, процесів концептуалізації й категоризації тощо; стилістичні засоби актуалізації концепту в тексті, характеристика його структурно-семантичних особливостей і виокремлення стилістично істотних засобів, які сприяють актуалізації концепту:

а) стилістичні прийоми, які беруть участь в актуалізації концепту, їхні когнітивно значущі характеристики;

б) когнітивні механізми, задіяні в реалізації різних стилістичних категорій (оцінювальність, емотивність, образність, інтертекстуальність, імпліцитність тощо) актуалізації концепту;

в) когнітивно значущі індивідуально-мовленнєві особливості репрезентації концептів;

г) активізація структур знання залежно від висунення у тексті певного семантичного компонента концепту, зумовленого особливостями реалізації категорій інформативності, інтертекстуальності та ін.;

д) способи моделювання асоціативно-сміслового розгортання концепту;

6. Висновок про цілісну концептуальну систему, що визначає когнітивну сутність стилістичного прийому.

7. Невербальні елементи повідомлення: домислення логічних елементів, яких не вистачає в описі тих чи тих подій, розпізнавання установок комунікативного акту й інтенції партнера по діалогу та ін.

Додаток Т

Тексти для стилістичного редагування текстів

1. У листопаді, рівно 55 років тому, в нашому місті було створено Кам'янець-Подільський електромеханічний завод. Уже наступного року міська рада передає під майбутній завод будівлі та споруди Кармелітського монастиря, які на той час використовувались у якості в'язниці. Майже половина приміщень були непридатними для виробничих потреб, перспектива розширення була вкрай обмеженою. Що й казати, завод розмістили у заповідній зоні Старого міста і на нове будівництво тут годі було сподіватись. У цих складних умовах ніхто й не думав, що невеличке підприємство з часом переросте в потужного гіганта. Завод стрімко набирає обертів, і ось уже йому присвоюють п'яту групу, а окремих працівників нагороджують орденами, медалями та почесними званнями (З газети).

2. Проте жоден з запропонованих поділів запаху не є універсальним, жодна з класифікацій не взята провідним науковцями за еталон, бо в більшості із них присутній елемент суб'єктивізму. Як справедливо зазначає Н. Корчова-Тюріна «... визначення місця запахових відчуттів в житті людини має суб'єктивний характер. Таким чином кожен дослідник у міру розвитку у нього гостроти запахового відчуття, відводить останньому певне місце у житті людини, хоча насправді таке місце відведено цьому відчуттю»...

3. Г. Атрошенко системно описала лінгвостилістичні особливості української поезії для дітей, виявила системні мовні відносини у цих творах, співставила мови різних жанрів поезії для дітей, виявила, а також проаналізувала виражальні можливості і експресивні можливості мовних засобів.

Додаток У

Стилістичні вправи й завдання

Загальностилістичні вправи

- Потлумачити подані висловлення. Знайти в друкованих або інтернетних джерелах по три розмисли про роль стилістики як науки й навчальної дисципліни.

1. *Мова – це засіб передавати не так істину вже готову, як відкривати досі невідому; щодо того, хто пізнає, – мова щось об'єктивне, щодо пізнаваного світу – суб'єктивне (О. Потебня).* 2. *Не в тім, які речі, явища, ідеї бере поет чи артист як матеріал для свого твору, а в тім, як він використає і представить їх, яке враження він викличе при їх помочі в нашій душі... (І. Франко).* 3. *Естетичний об'єкт виростає на кордонах слів, на кордонах мови як такої. Митець ніби перемагає мову її ж власною мовною зброєю... (М. Бахтін).* 4. *Стилісти повертають нам віру в слово – скалічене й спотворене варварським із ним поводженням, брутально розтоптане й зачовгане ногами, опромінене байдужістю до нього. У стилістів слово – релігія. Тобто слово в них – це все. Для них світ починається зі слова і ніколи не закінчується саме тому, що в ньому є слово (М. Слабошпицький).*

- Визначити стильову належність текстів. Обґрунтувати свою думку.

1. *Орисенько, доченятко моє, сонечко моє бідолашне, кровиночко! Що ти з нами робиш? Прочитала твого листа в їдальні, за обідом, і вибігла з-за столу, щоб не ридати на людях <...>.*

Орисенько, ти в мене великий оптиміст. І я не збираюсь вливати в тебе свою отруту. Дітись нам нікуди, треба бути оптимістами і дуже хотіти жити. Може, те, перед чим відступають наші фізичні сили, відступить перед духовною силою людини <...>.

Отож, будь розумницею, Орисенятчко моє, наберись мужності і мудрості, великодушності і терпіння. Оточи увагою бідну нашу безпорадну бабусю, якій багато тяжче зараз, ніж тобі. А вона ще й плаче не над собою, а над тобою («Вона така нещасна і самотня», – пише в листі).

Доцю моя, повір: я завжди з тобою, немає хвилини, щоб я не думала про тебе і не мучилась за тебе. Ти не забута ніким, ти наша люба, наша розумниця, наша гордість <...>. Ти ж у мене – мужчина. Не можна хлюпати носами археологам і дзюдоїстам. Нехай вже цим займаються поетеси. Цілую тебе, обіймаю тебе і молю за тебе Господа кожну мить (І. Жиленко).

2. *Розглянуті угруповання конкурентних лексичних одиниць – лише дециція в масиві інновацій, які виявляють різні тенденції розвитку сучасного українського лексикону і потребують вироблення професійних критеріїв оцінки перспектив їхньої стабілізації в мові. Встановлення таких критеріїв можливе лише на підставі ретельного аналізу формально-семантичної будови, функціонально-стилістичного потенціалу варіантних і синонімічних номінацій. З огляду на це з'ясування чинників збереження або втрати різних означень одного означуваного, системної та комунікативної підтримки інновацій вимагають пильної уваги мовознавців як важливий показник особливостей перебігу процесів*

концептуалізації та категоризації світу в сучасній українській мові, як унаявлення тенденцій поповнення її номінаційних ресурсів (Є. Карпіловська).

3. Почалося це з того, що я раптом захотів на Канари. Не тому, що курорт, океан, екзотика. А тому, що вичитав у одному журналі, що там десь високо в горах, у вічнозелених нетрях є плем'я, яке не говорить між собою, а пересвистується. І я подумав – от якби й у нас не говорили, а пересвистувались. Бо стільки вже наговорено, до цілковитої втрати смислу. Та ще й якоюсь мовою недолюдською, сурогатом української і російської, мішанкою, плебейським слентом, спадком рабського духу і недолугих понять, від чого на обличчі суспільства лежить знак дебілізму, – а при чому ж тут я? (Л. Костенко).

4. Вірую в єдиного Бога Отця, Вседержителя, Творця неба і землі, і всього видимого і невидимого. І в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, Єдинородного, від Отця рожденного перед усіма віками – світло від світла, Бога істинного від Бога істинного, рожденного, несотвореного, єдиносущного з Отцем, що через Нього все сталося. Він задля нас, людей, і нашого ради спасення зійшов із небес, і воплотився з Духа Святого і Марії Діви, і стався чоловіком. І був розп'ятий за нас за Понтія Пилата, і страждав, і був похований, і воскрес у третій день, згідно з Писанням. І вознісся на небо, і сидить праворуч Отця. І вдруге прийде зо славою судити живих і мертвих, а Його Царству не буде кінця...

5. Медикам з лікарні Мечникова у Дніпрі вдалося врятувати від смерті 86-річного місцевого жителя. До закладу пенсіонера доправили без ознак життя. Цілу ніч пролежав на крижаній землі. Температура тіла чоловіка опустилася до критичної позначки – плюс 21°C. Летальність у таких випадках становить 95 %, тобто помирають 19 людей з 20.

Андрій Степанович – колишній військовий льотчик. У приватному будинку мешкав сам. Щоранку до нього приходила донька, щоб погодувати батька, а заодно переконатися, що з ним усе гаразд. Так було і цього разу. Знайшла безпорадного старенького на подвір'ї. Лікарі не вірили, що людину в такому стані можна повернути до життя, але чоловік, загартований нелегкою професією, швидко пішов на поправку. Через 10 днів самостійно їв і охоче спілкувався з медперсоналом та родичами.

• Написати автобіографію в офіційно-діловому й художньому стилях. Проаналізувати використання мовних засобів.

Рівневостилестичні (фонетично-стилістичні) вправи

• *Перша група*: Ознайомитися з висловленням І. Огієнка й прокоментувати його. Назвати винятки щодо чергування у – в, і – й. Дібрати по три приклади з сучасних українських художніх творів на кожен вид чергування.

Ті, хто не має чуття гармонійності мови, хапаються за правила зміни в, і на у, й, і хочуть проводити це скрізь, «послідовно». А між тим правило цієї зміни має десяток винятків! При цій зміні велику роль грає й звукова музикальність вимови (І. Огієнко «Наша літературна мова»).

Друга група: Ознайомитися з висловленням І. Огієнка й потлумачити його.

Назвати види подвійних граматичних форм української мови. Дібрати шість прикладів використання подвійних форм із сучасних українських художніх творів.

Так, більшість правил нашої літературної вже міцно усталені на одну форму, але при цьому маємо також і певне число живих подвійних форм. Це закон для кожної літературної мови. <...> Ці подвійні форми виявляють гнучкість української мови, таку притаманну живій народній мові (І. Огієнко «Наша літературна мова»).

• Переписати речення, обираючи з дужок правильний звуковий варіант слів. Обґрунтувати вибір.

1. (В, У)сенациональна мова, що нею (у, в)рядують, пишуть книжки, на(у, в)чають по школах (і, й) говорить більшість інтелігенції, зветься мовою літературною. 2. Соборна літературна мова надає своєму народ(у, ові) глибокого почуття (в, у)сенациональної одности, де (б, би) він не жив (і, й) до якої держави він не належав (б, би). 3. Народ, що не має соборної літературної мови, не має (й, і) (у, в)сенародних завдань: свідомою нацією він не стане (й, і) державним не буде. 4. Не (робімо, робім) (з, із, зі) свого єдиного народу кількох народців! 5. (У,В)сі (у, в)чителі інших предметів мусять завжди звертати пильну увагу, щоб (й, і) на їхніх годинах панувала чиста літературна мова. 6. Кожний батько повинен завжди пам'ятати, що найголовніший (у, в)читель рідної мови для своїх дітей – то він сам (з, із, зі) своєю дружиною. 7. Студент вищої школи, де (б, би) він не (в, у)чився, мусить добре знати (і, й) рідномовну термінологію свого фаху (За творами І. Огієнка).

• Визначити види звукових повторів та їхні стилістичні функції.

1. *Стою на молитві при Божім Престолі,
І хиляться долу коліна:
«Пошли, Боже, Рідному Краєві Волі,
Нехай оживе Україна!» (І. Огієнко «При Божім Престолі»).*
2. *Не говори, що Правда вмерла, –
Вона живе між нами всюди,
І з-під її святого берла
Ще родяться чеснотні люди (І. Огієнко «Не говори»).*
3. *Вставаймо ж усі ми, вставаймо повсюди,
Хапаймося міцно за зброю.
Хай вільно зітхнуть нам намучені груди,
До бою, до бою, до бою!... (І. Огієнко «Наш бій за державність»).*
4. *В чужих руках Свята Софія,
Стоїть німа, як та вдовиця,
І плаче Матінка Марія,
Без неї ж Київ – не столиця... (І. Огієнко «Воскресіння України»).*
5. *Й Отців зібралось довгі сотні,
Й з народом разом йшли до бою, –
За Праву Віру всі охотні
Накласти сміло головою! (І. Огієнко «Наш бій за державність»).*

6. *А Турок зчорнів, немов хмара грозова, –
Йому ця Святиня нелюба,
Й тенета плетуться з зрадливого слова
В невіри цього душогуба...* (І. Огієнко «Наш бій за державність»).
7. *Я все життя орав та сів
І обробляв Господню ниву,
І дух святий на поміч віяв,
І думку яру, й думку сиву!* (І. Огієнко «Свята Біблія відвічна»).

Стилістично-мовні вправи

- Проаналізувати фонетичні засоби, використані в поезії. Визначити види звукових повторів та їхнє стилістичне навантаження.

1. *Під перелітним небом мріє –
Маліє зраджена душа...
Замру на збитому порозі –
Це проминуло, те було,
І лиш чорнобиль при дорозі
Останнє береже тепло* (Л. Голота).
2. *І – навстіж двері!
Протяг – в ніч,
і – колесом дорога,
і – не затоптані стежки,
і – тятива порога!
Навідліг!
Напролом!
Нагін! –
кривавиться із хрустом...* (Л. Голота).

- Знайти в тексті тропи і фігури стилістичного синтаксису й довести доцільність їхнього вживання.

1. *Щоб цілий вік молитись цій любові,
Щоб цілий вік шукати їй проклять!
Лукавити – і не злукавить й словом.
Любити мить – і вічність проридать...* (Л. Голота).
2. *Вечірній сон закоханого літа
і руки, магнетичні уночі.
Вродлива жінка, ласкою прогріта,
лежить у літа осінь на плечі* (Л. Костенко).

Стилістично-мовленнєві вправи

- Написати есе з теми (на вибір): «Чи потрібно припинити емігрування української молоді», «Ваше ставлення до поради не оголошувати школярам оцінки на уроці», «Послугування гаджетами на уроках: позитивне й негативне».
- Потлумачити структурно-граматичну своєрідність усного монологічного

мовлення й дотримання стилістичних норм сучасної української літературної мови.

- Укласти (за вибором студентів) переконувальний / спонукально-орієнтувальний / пізнавальний / повідомлювальний монолог. Проаналізувати використання мовних засобів за різними рівнями, що визначають стильову специфіку.

- Ознайомитися з полілогом «Українська лінгвостилістика та культура мови на межі століть: полілог поколінь» (*Українська мова*. 2016. № 4. С. 24–40). За допомогою яких мовних засобів передається зацікавленість певною темою? Визначити функції цього полілогу (комунікативна, продуктивна, інтегровальна, детермінантна, контентотвірна, новаторська, рекламна та ін.). Обґрунтувати свої міркування.

Стилістично-інформаційні вправи

- Запропонувати тему й текст повідомлення для публічного обговорення з різними категоріями співбесідників – учнями, педагогічним колективом школи – під час перебування на виробничій педагогічній практиці. Проаналізувати використання мовних засобів.

- Створити повідомлення з теми «Стилістичне навантаження роду іменника» двома способами – за допомогою створення тексту і представлення цієї ж інформації в таблиці. Проаналізувати використання мовних засобів.

- Підготувати інформацію (5–6 речень) про психологічні особливості учнів-підлітків для спеціального повідомлення її батькам. Перетворити цю інформацію для повідомлення її учням-підліткам. Проаналізувати особливості мовних засобів у інформації двох типів.

- Віднайти в інтернетній мережі інформацію (наукові публікації) про стилістичне використання словотворчих засобів і обрати найбільш інформативну наукову студію. Проаналізувати стилістичне навантаження мовних засобів.

- Дібрати найновіші робочі матеріали для повідомлення «Конфесійний стиль» (до двох сторінок формату А-4, 14 кегль, 1,5 інтервал), обмінятися матеріалами з одногрупником й оцінити їхню вагомість тощо. Проаналізувати використання мовних засобів.

Стилістично-інтерактивні вправи

- Дібрати мовні засоби для висловлення прохання, наказу, заклику й проаналізувати їх.

- Поспілкуватися за допомогою sms-повідомлень про проведення на факультеті Дня рідної мови. Проаналізувати використання мовних засобів.

- Створити в інтернетній спільноті тему для обговорення (на вибір). Ознайомити одногрупників і проаналізувати дібрані мовні засоби.

- Розподілитися на пари й укласти діалоги (на вибір) розмови батька й доньки (сина) про вибір майбутнього фаху / двох одногрупників про ставлення до сучасного реформування освітянської галузі / двох подруг (друзів) про майбутній

літній відпочинок / куратора й студента про враження від перегляду вистави. Проаналізувати використані вербальні й невербальні засоби комунікації.

- Дібрати приклад блогового полілогу з мережевої комунікації. Охарактеризувати полілог на стилістичному рівні. Визначити особливості інтернетної комунікації.

Стилістично-перцептивні вправи

- Представити глузливий варіант спілкування вчителя української мови й студента про недоліки проведеного уроку на педагогічній практиці. Проаналізувати наявні мовні засоби.

- Запропонувати злобливе спілкування між директором школи й класним керівником про методично неправильну організацію й проведення батьківських зборів. Проаналізувати мовні засоби.

Ситуаційні завдання

- Уявити ситуацію, що Ви і Ваш однокласник схиляєтеся до різних позицій про виокремлення / невиокремлення стилю права. Відтворити спілкування, дотримуючись принципів ввічливості й терпимості до різних поглядів. Охарактеризувати використані мовні засоби.

- Уявити ситуацію, що у Вас і Вашого однокласника різні погляди на послуговування сучасними гаджетами на уроках української мови. Відтворити діалог і проаналізувати вербальні й невербальні засоби комунікації один одного.

- Уявити ситуацію, що Вам набридло слухати розповідь однокласника про святкування дня народження. Запропонувати варіанти завершення комунікації й розіграти діалог. Проаналізувати використані мовні засоби.

Додаток Ф

Матеріали до підрозділу

«Технології навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти»

Ф.1. Технології навчання в українській лінгводидактиці вищої школи

Дослідник	Сфера впровадження	Різновиди технологій навчання
Г. Онкович (1995 р.) [396; 327]	Навчання української мови студентів-нефілологів	Медіаосвітні технології
О. Семенов (2005 р.) [525]	Професійна підготовка майбутніх учителів-словесників	Інформаційні технології
О. Любашенко (2007 р.) [311]	Навчання української мови у вищій школі	Технології навчальної співдіяльності
Т. Симоненко (2007 р.) [534]	Формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів-філологів	Кредитно-модульна й рейтингова технології
С. Караман (2010 р.) [210]	Лінгводидактична підготовка майбутнього вчителя-словесника	Технології інтенсивного навчання, співдіяльності, інформаційно-комунікаційні технології
І. Дроздова (2010 р.) [162]	Формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ	Модульні, інтерактивні (комунікативно-ділові) технології навчання
К. Климова (2010 р.) [212]	Формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів	Інтерактивні технології (імітаційне моделювання ситуацій, ігрова й проектна діяльність), технології медіа-навчання
Н. П'яст (2010 р.) [406]	Заняття з української мови (за професійним спрямуванням)	Інтерактивні технології
В. Руденко (2010 р.) [498.]	Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх філологів	Інтерактивні технології
Н. Остапенко (2010 р.) [403]	Формування лінгводидактичної компетентності у майбутніх учителів української мови і літератури	Технології кредитно-модульного, проблемного, особистісно-зорієнтованого, розвивального навчання, співробітництва, методичного (педагогічного) проектування
В. Бадер (2012 р.) [19]	Навчання української мови майбутніх учителів початкових класів	Інформаційно-комунікаційні технології
О. Копусь (2012 р.) [238]	Формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів	Проектні, інтерактивні, кооперативні, інформаційно-комунікаційні, проблемно-модульні технології

А. Нікітіна (2013 р.) [369]	Формування дискурсних особистостей майбутнього учителя-словесника й учня	Технології педагогічного дискурсу, створення методичного архіву вчителя-словесника, інформаційні технології
Л. Сугейко (2013 р.) [591]	Проведення занять із сучасної української мови	Інтерактивні технології
О. Горошкіна (2013 р.) [124]	Формування креативності майбутніх учителів української мови і літератури	Проектні технології
Л. Златів (2014 р.) [184]	Викладання мовознавчих дисциплін для студентів-філологів	Інформаційно-комунікаційні технології
Л. Попова (2014 р.) [439]	Формування професійної компетентності студентів-майбутніх філологів	Інформаційно-комунікативні технології
О. Захарчук-Дуке (2015 р.) [181]	Розвиток культури мовлення майбутніх учителів української мови і літератури	Інформаційно-комунікаційні технології, зокрема вікі-технології, подкасти, блоги
І. Кухарчук (2015 р.) [271]	Підготовка майбутніх філологів	Інформаційно-комунікаційні технології
О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум, О. Караман, О. Копусь (2015 р.) [475]	Навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі	Кредитно-модульні технології, технології проблемного навчання
М. Оліяр (2015 р.) [389]	Формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів	Когнітивно-гіпертекстові, дискурсивні технології, технології педагогічного портфоліо
І. Нагрибельна (2016 р.) [362]	Методика самостійної роботи у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови	Проблемно-модульні, інформаційно-комунікаційні, зокрема інтеграційні, тренінгові технології, діалогові технології, технології дистанційного навчання
О. Решетілова (2016 р.) [493]	Навчання майбутніх документознавців української професійної лексики	Інформаційно-комунікаційні, мультимедійні, інтерактивні, ігрові технології та кейс-технології
Л. Сімоненко (2016 р.) [546]	Формування методичної компетентності майбутніх учителів української мови	Модульні, інформаційно-комунікаційні, ігрові технології, кейс-технології
М. Греб (2017 р.) [130]	Навчання лексикології та фразеології майбутніх учителів початкових класів	Інформаційно-комунікаційні, зокрема інтеграційні, тренінгові, діалогові, електронні (зокрема SMART Board) і проблемно-дослідницькі технології
С. Шийка (2017 р.)	Методика навчання української мови за професійним	Інформаційно-комунікаційні технології

[657]	спрямуванням	
Н. Грона (2018 р.) [134]	Підготовка студентів педагогічного коледжу до формування в молодших школярів текстотворчих умінь	Інформаційно-комунікаційні, ігрові, проектні, інтерактивні, проблемні технології, кейс-технології, технології кооперативного й колективно-групового навчання

Ф.2. Вивчення теми «Стилістичні функції словотворчих засобів» за допомогою методу кейсів

1. Позааудиторне самостійне вивчення студентами певної ситуації. Попередня підготовка передбачає опрацювання літератури, зокрема підручників і навчальних посібників зі стилістики української мови (І. Білодіда, І. Чередниченка, А. Коваль, Н. Бабич, Л. Мацько, О. Пономарева, П. Дудика та ін.), монографічних видань, а також додаткових джерел (Б. Антоненко-Давидович «Як ми говоримо», І. Вихованець «Розмовляймо українською: мовознавчі етюди», Г. Голосовська «Активні дієприкметники в українській літературній мові: уживати чи ні?», К. Городенська «Українське слово у вимірах сьогодення», Р. Зорівчак «Боліти болем слова нашого...»: поради мовознавця», Є. Карпіловська «Активні ресурси сучасного українського словотворення» і «Соціальні чинники динаміки норм в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття: система та узус», Н. Клименко «Осново- і словоскладання у процесах номінації сучасної української мови», І. Кочан «Словотвірні норми і термінологія», О. Пономарів «Культура слова: Мовностилістичні поради», І. Фаріон «Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей)» та ін.).

2. Формулювання викладачем основних питань кейсу. Вступне слово викладача. Зокрема, акцентування уваги на обговоренні активних ресурсів сучасного українського словотворення: заміна активних дієприкметників теперішнього часу із суфіксами *-уч(ий)/-юч(ий)* і *-ач(ий)/-яч(ий)* на віддієслівні прикметники із суфіксами *-н(ий)/-льн(ий)*: *породжуючий* → *породжувальний*; творення іменників-назв опредмеченої дії із суфіксом *-нн(я)*, замість нав'язаної українській мові моделі із суфіксом *-к(а)*: *оцінка* → *оцінювання*; усунення

інтерфіксів *-ip-/-ір-* у дієсловах іншомовного походження: *масажирувати* → *масажувати*, *компостирувати* → *компостувати*; відновлення префіксів *з-/зне-*: *обезводнити* → *зневоднити* тощо.

3. Поділ студентів на окремі групи й визначення завдань:

– обговорення наукових публікацій;
 – студіювання праць мовознавців початку ХХ століття (О. Курило «Уваги до сучасної української літературної мови», І. Огієнко «Рідна мова», О. Синявський «Норми української літературної мови», М. Сулима «Українська фраза. Коротенькі начерки» та ін.) щодо означених площин словотвірної норми української мови й здійснення порівняльних аспектів;

– потлумачення поданих висловлень:

• *«Наслідки дерусифікації простежуємо у лексиці, словотворенні, граматиці, правописі. У словотворенні це виявлено нині в заміні словотвірних моделей, скалькованих з російських зразків, на моделі, виформовані на внутрішніх ресурсах української мови впродовж історії функціонування її літературного стандарту. Такий процес відродження самобутності української словотвірної номінації спирається на мовну практику українського національно-культурного відродження 1920–1930-х років, періоду «коренізації» (Є. Карпіловська).*

• *«Тривале зросійщення українців спричинило слабке знання норм і традицій української літературної мови, особливостей її словникового складу та граматичного ладу на тлі російської мови. Тому дехто навіть з фахівців (учителів, викладачів університетів, редакторів, журналістів) сприймає повернення призабутих норм української літературної мови та очищення її від чужомовних впливів болісно, як чийсь забаганку, примху. Ось чому так важливо нині переконати їх у необхідності цих змін та залучити до активного впровадження нових рекомендацій» (К. Городенська).*

4. Самостійна робота студентів у групах: підготовка відповідей, добір прикладів із різних функційних стилів тощо.

5. Виголошування повідомлень студентів – представників різних груп.

6. Проведення загальної дискусії.

7. Узагальнювальний виступ викладача: підбиття підсумків, оцінювання якості роботи студентів.

Ф.3. Завдання із упровадження

медійних освітніх технологій під час вивчення стилістики

- Подивитися художній фільм (на вибір студента) й проаналізувати відповідність (у титрах) перекладу стилістичним нормам сучасної української літературної мови.

- Проаналізувати мовлення певного журналіста (в обраній передачі) щодо відповідності нормам сучасної української літературної мови. Звернути увагу на особливості темпу й тембру мовлення, особливості дикції.

- Переглянути телепередачу (на вибір студента) й проаналізувати особливості невербальної поведінки ведучого й учасників передачі та ін.

- Проаналізувати дотримання норм сучасної української літературної мови в операційній системі Microsoft Windows або Linux.

- Знайти фейковий (неправдивий медійний текст) і проаналізувати його щодо використання мовних засобів різних рівнів.

Ф.4. Етапи роботи над створенням проектів зі стилістики української мови

1. Підготовчий етап – визначення викладачем стилістичних тем для здійснення студентами проектної діяльності, врахування індивідуальних потреб здобувачів вищої освіти, рівня їхньої підготовки, уподобань тощо. Особлива увага звертається на актуальність і ступінь новизни теми.

2. Початковий пошуково-планувальний етап передбачає теоретичний і практичний рівні. На теоретичному рівні студенти усвідомлюють тему й мету проектної роботи, опрацьовують наукову літературу, обговорюють методи дослідження, планують свою подальшу роботу, структурують теоретичний матеріал, виокремлюють проблемні питання, на практичному ознайомлюються з ілюстративним матеріалом дослідження (за потреби читають визначені художні тексти) й карткують його.

3. Основний виконавський етап – самостійна навчально-дослідницька діяльність студентів, зокрема аналіз ілюстративного матеріалу, з'ясування стилістичного навантаження одиниць певного рівня. Студенти оформлюють теоретичні й практичні напрацювання та визначають способи представлення проекту.

4. Завершальний презентувально-рефлексійний етап – презентація проектів зі стилістики (переважно за допомогою комп'ютерних технологій), їх захист, а також активне обговорення (бесіди, дискусії). Публічний захист уможливорює узагальнення й систематизування знань і демонстрування результатів своєї роботи. Формою його проведення, переважно, є мультимедійна презентація, вимоги до якої формулюються заздалегідь (як щодо змісту, так і щодо оформлення).

5. Підсумковий етап, на якому викладач підбиває підсумки проектної діяльності студентів, аналізує, оцінює її та визначає шляхи покращення й перспективи подальшої проектної діяльності майбутніх учителів-словесників (участь у студентських наукових конференціях і конкурсах, підготовка публікацій та ін.).

Додаток X

Матеріали для проведення констатувального етапу педагогічного експерименту

X.1. Анкета для студентів

1. Чи задоволені Ви якістю читання курсу «Стилістика української мови»?

<i>на 100–80 %</i>	<i>на 70–50 %</i>
<i>на 50–30 %</i>	<i>на 30–10 %</i>
<i>не задоволений(а)</i>	
2. Визначте важливість читання такого курсу для майбутніх учителів української мови і літератури.

<i>100–80 %</i>	<i>70–50 %</i>
<i>50–30 %</i>	<i>30–10 %</i>
<i>не потрібен</i>	
3. Чи знаєте Ви, для чого потрібно вивчати стилістику?

<i>так</i>	<i>ні</i>
------------	-----------
4. Визначте потрібність читання такого курсу для філолога.

<i>100–80 %</i>	<i>70–50 %</i>
<i>50–30 %</i>	<i>30–10 %</i>
<i>не потрібен</i>	
5. Чи задоволені Ви розподілом годин на лекційні й практичні заняття?

<i>на 100–80 %</i>	<i>на 70–50 %</i>
<i>на 50–30 %</i>	<i>на 30–10 %</i>
<i>не задовольняє</i>	
6. Чи задоволені Ви обсягом матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання, та його змістовою наповненістю.

<i>100–80 %</i>	<i>70–50 %</i>
<i>50–30 %</i>	<i>30–10 %</i>
<i>не потрібен</i>	
7. Чи задоволені Ви семестром (7–8) читання дисципліни. Висловіть свої міркування.

<i>задоволений(а)</i>	<i>не задоволений(а)</i>
-----------------------	--------------------------
8. Чи вдосконалила дисципліна Вашу мовленнєву грамотність?

<i>на 100–80 %</i>	<i>на 70–50 %</i>
<i>на 50–30 %</i>	<i>на 30–10 %</i>
<i>не удосконалила</i>	
9. За можливості, зазначте теми, на вивчення яких потрібно відвести більше часу.
10. За можливості, зазначте теми, на вивчення яких відведено, на Вашу думку, забагато часу.
11. У якій формі, на Вашу думку, треба проводити модульні контрольні роботи зі стилістики?

<i>усній, письмовій, тестовій</i>	
<i>інша форма</i>	

12. У якій формі, на Вашу думку, треба контролювати самостійну роботу зі стилістики?
*співбесіда, опитування, письмова робота, написання тестів
 інша форма*
13. Чого Вам бракувало на лекціях зі стилістики?
14. Що Вас не задовольняло на практичних заняттях зі стилістики?
15. Який підручник (посібник) зі стилістики Вам найбільше прислужився під час підготовки до практичних занять?
*І. Білодіда, І. Чередниченка, А. Коваль, П. Дудика, Л. Мацько, Н. Бабич,
 О. Пономарева
 інший*
16. Який підручник (посібник) зі стилістики Вам найбільше прислужився під час підготовки до іспиту?
*І. Білодіда, І. Чередниченка, А. Коваль, П. Дудика, Л. Мацько, Н. Бабич,
 О. Пономарева
 інший*
17. Чи використовували Ви інтернетні ресурси під час підготовки до занять зі стилістики? *так ні*
18. Які саме інтернетні ресурси Ви використовували?
19. Чи потрібен новий підручник зі стилістики? *так ні*
20. Для чого потрібен новий підручник зі стилістики української мови?
21. З якого посібника Вам більше подобалося виконувати вправи?
*Н. Бабич «Практична стилістика», шкільні підручники, матеріали
 викладача
 інші посібники*
22. Чи потрібен новий збірник вправ зі стилістики? *так ні*
23. Для чого потрібен новий збірник вправ зі стилістики?
24. На Вашу думку, чи потрібні індивідуальні науково-дослідницькі завдання зі стилістики? *так ні*
25. У якій формі потрібні індивідуальні науково-дослідницькі завдання зі стилістики?
26. Які труднощі виникали під час вивчення стилістики?
*не розумів матеріал
 не міг виконати практичні вправи й завдання
 не вистачало підручників і посібників
 боявся викладача
 не подобалося ставлення викладача до студентів
 не міг знайти теоретичний матеріал з теми
 було не цікаво на лекціях
 було не цікаво на практичних заняттях
 мені ця дисципліна не потрібна
 інше*
27. Що потрібно змінити у викладанні стилістики?
*потрібно збільшити кількість лекційних занять
 потрібно збільшити кількість практичних занять*

*не треба опитувати теоретичний матеріал на практичних заняттях
 треба виконувати більше вправ на практичних заняттях
 потрібно практикувати інноваційні технології
 оновити дидактичний матеріал до вправ
 оновити ілюстративний матеріал у лекціях
 інше*

28. Які види робіт варто, на Вашу думку, частіше використовувати на практичних заняттях?
29. Як, на Вашу думку, треба вдосконалити лекції зі стилістики?
30. Ваші загальні міркування, зауваження та побажання щодо викладання і вивчення стилістики.

Курс навчання _____ Дата заповнення анкети _____
 Напрямок підготовки (спеціальність) _____

Х.2. Анкета для викладачів

- Визначте забезпечення дисципліни підручниками, навчальними посібниками, курсами лекцій для закладів вищої освіти.

<i>на 100–80 %</i>	<i>на 70–50 %</i>
<i>на 50–30 %</i>	<i>на 30–10 %</i>
- Яким підручникам надаєте перевагу? (назвіть два).

<i>Л. Мацько</i>	<i>О. Пономарів</i>	<i>А. Коваль</i>
<i>І. Білодід</i>	<i>І. Чередниченко</i>	<i>П. Дудик</i>

ваш варіант
- Визначте забезпечення дисципліни навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями, практикумами для закладів вищої освіти.

<i>на 100–80 %</i>	<i>на 70–50 %</i>
<i>на 50–30 %</i>	<i>на 30–10 %</i>
- Визначте забезпечення дисципліни збірниками вправ для закладів вищої освіти.

<i>на 100–80 %</i>	<i>на 70–50 %</i>
<i>на 50–30 %</i>	<i>на 30–10 %</i>
- Якими збірниками вправ зі стилістики Ви надаєте перевагу? (назвіть два).

<i>Н. Бабич</i>	<i>Л. Кравець</i>	<i>А. Коваль</i>
-----------------	-------------------	------------------

Ваш варіант
- У якому семестрі (семестрах) Ви вивчаєте стилістику?
- У якому семестрі (семестрах) доцільніше вивчати стилістику?
- Як, на Вашу думку, краще співвіднести викладання стилістики й сучасної української мови?

після вивчення сучасної української мови загалом
після вивчення морфології
після вивчення морфеміки

немає істотного значення

9. Чи потрібно об'єднувати стилістику і культуру української мови?
потрібно не потрібно не знаю
10. Визначте готовність студентів до вивчення стилістики.
1 (найменш готові) 2 3 4 5 (найбільш готові)
11. Скільки змістових модулів Ви виокремлюєте зі стилістики?
один два три чотири
12. Яким повинен бути вид підсумкового контролю з дисципліни?
іспит залік не знаю
13. Зазначте кількість аудиторних годин на вивчення стилістики. На Вашу думку, чи достатньо такої кількості годин?
14. Вкажіть орієнтовне співвідношення між лекційними і практичними заняттями зі стилістики.
50 %–50 % 60 %–40 % 40 %–60 %
Ваш варіант
15. Ваше ставлення до лабораторних занять зі стилістики.
Позитивне Негативне
Ваш варіант
16. У якій формі Ви проводите модульну контрольну роботу?
письмова контрольна робота за теоретичними питаннями
виконання повного стилістичного аналізу тексту
виконання тестових теоретичних завдань
виконання тестових практичних завдань
написання творчої роботи
Ваш варіант
17. Які методи усного контролю найчастіше використовуєте? (оберіть три).
індивідуальне опитування усні заліки
фронтальне опитування колоквиуми
усне програмоване опитування тестові завдання
ваш варіант
18. Які методи письмового контролю найчастіше використовуєте? (оберіть два).
контрольні письмові роботи письмові заліки
програмовані письмові роботи письмові самостійні роботи
ваш варіант
19. Яким формам роботи потрібно надавати перевагу під час проведення занять зі стилістики?
колективні індивідуальні
групові бригадні
ваш варіант
20. Коли Ви використовуєте тестовий контроль?
на практичних заняттях
при написанні модульної контрольної роботи
при проведенні підсумкового контролю
негативно ставлюся до тестових завдань
ваш варіант

21. Чи потрібно виконувати індивідуальні науково-дослідницькі завдання зі стилістики?
так ні не знаю
22. Які види індивідуальних науково-дослідницьких завдань Ви використовуєте?
стилістичний аналіз текстів проектні завдання
реферати
ваш варіант
23. Чи потрібні курсові роботи зі стилістики?
так ні не знаю
24. Яким типам традиційних лекцій надаєте перевагу під час викладання стилістики?
тематичні вступна заключні
оглядові настановна підсумкові
ваш варіант
25. Яким типам нетрадиційних лекцій надаєте перевагу в процесі викладання стилістики?
лекція-бесіда лекція-консультація лекція-шоу
проблемна прес-конференція візуалізація
із застосуванням техніки зворотного зв'язку дискусія
запрошення до колективного дослідження бінарна
із запланованими помилками
ваш варіант
26. Яким методам і прийомам надаєте перевагу під час проведення практичних занять зі стилістики?
опитування виконання вправ і завдань
бесіда стилістичний розбір
робота за таблицями дискусія (диспут)
проблемні методи самостійна робота
ваш варіант
27. Які нетрадиційні методи й прийоми використовуєте під час проведення практичних занять зі стилістики?
28. На Вашу думку, чи важким для студентів є вивчення дисципліни «Стилістика української мови»?
так ні не знаю
окрема думка
29. Назвіть причини труднощів у засвоєнні стилістики.
30. Чи потрібні дисципліни стилістичного спрямування на освітньому ступені «магістр»?
так ні не знаю
31. Запропонуйте дисципліни стилістичного спрямування для вивчення на освітньому ступені «магістр».

Х.3. Анкета для вчителів української мови і літератури

1. Чи достатньо теоретичних знань зі стилістики, які Ви отримали впродовж навчання в закладі вищої освіти, для викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти?
так ні вагаюся сказати
2. Яких теоретичних знань зі стилістики Вам бракувало?
3. Визначте рівень сформованості у Вас практичних умінь і навичок зі стилістики після завершення закладу вищої освіти.
високий середній достатній низький
4. Яких практичних умінь і навичок зі стилістики Вам бракувало?
5. На які теми (розділи, питання), на Вашу думку, варто звернути більше уваги при вивченні стилістики в закладах вищої освіти?
6. Назвіть рівень сформованості у Вас методичних умінь і навичок щодо викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти?
високий середній достатній низький
7. Яких методичних умінь і навичок Вам не вистачало щодо викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти?
8. Щоб Ви хотіли дізнатися нового зі стилістики та методики її викладання на курсах підвищення кваліфікації вчителів-словесників?
9. Чи потрібна, на Вашу думку, в університеті окрема вибіркова дисципліна «Методика викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти»?
так ні вагаюся сказати
10. Ваші загальні міркування про викладання стилістики в закладах вищої освіти.

Х.4. Аналіз результатів анкетування студентів, викладачів і вчителів української мови і літератури

Викладачі стилістики української мови закладів вищої освіти (26 осіб) зауважували про достатній рівень (50–70 %) забезпечення дисципліни «Стилiстика української мови» підручниками, навчальними й навчально-методичними посiбниками, однак вказували на потребу оновлення навчально-методичного забезпечення, зокрема підготовку курсів (конспектiв) лекцій, у яких були б відбиті сучасні аспекти лiнгвостилістики, сучасних збiрникiв вправ тощо. Під час вивчення дисципліни перевага надавалася студіям Л. Мацько й співавторів, О. Пономарева й П. Дудика, збiрнику вправ Л. Кравець. Респонденти констатували достатню забезпеченість дисципліни регіональними виданнями (на рівні певного закладу вищої освіти), які не надто розповсюджені в інших закладах.

Викладачі одностайні (92 %) в питанні вивчення стилістики української мови у 8 семестрі, зокрема після вивчення усіх розділів сучасної української літературної мови. Щодо об'єднання стилістики й культури української мови думки респондентів розділилися так: «за» – 38 %, «проти» – 50 %, не визначилися – 12 %. Опитані впевнені в потребі проведення екзамену як форми підсумкового контролю з дисципліни (82 %), у виокремленні на лекційні заняття лише 40 % аудиторних годин (76 %), а також позитивно ставляться до лабораторних занять зі стилістики української мови (86 %).

Науково-педагогічні працівники висловлювали міркування щодо форми проведення модульної контрольної роботи: письмова контрольна робота за теоретичними питаннями – 6 %; стилістичний аналіз тексту – 30 %; тестові (теоретичні) завдання – 8 %; тестові (практичні завдання) – 12 %; творча робота – 23 %. 21 % респондентів вважають доцільним поєднувати в модульній контрольній роботі стилістичний аналіз тексту і написання творчої роботи (есе). З-поміж методів усного й письмово контролю знань домінують індивідуальні й фронтальні опитування, письмові самостійні роботи, частковий й повний стилістичний аналіз тексту. Одностайні респонденти у своєму негативному ставленні до тестових завдань зі стилістики української мови (69 %).

Проведене опитування засвідчує, що викладачі надають перевагу на заняттях методу спостереження за стилістичним забарвленням мовних одиниць і традиційному стилістичному аналізу тексту (фонетично-стилістичному, лексично-стилістичному й граматично-стилістичному) водночас ефективно не використовуються колективні й групові форми роботи студентів, стилістичне редагування, конструювання й реконструювання текстів, сучасні методи навчання стилістики (метод апперцепційного декодування тексту, метод «слово-образ», стилістично-когнітивний, стилістично-історичний, стилістично-лінгвоекологічний, стилістично-прагматичний, стилістично-комунікативний та інші) тощо. Об'єктами стилістичного спостереження здебільшого є тексти художнього й публіцистичного стилю, менший відсоток у послуговуванні текстами наукового, конфесійного й епістолярного стилів, текстами діалогів і

полілогів. Немає урізноманітнення роботи студентів за допомогою текстів із різним колоритом (пісенності, вульгарності, ласкавості, іронічності тощо).

Викладачі закладів вищої освіти достатньо позитивно ставляться до індивідуальних науково-дослідних завдань зі стилістики (84 %) й написання курсових робіт зі стилістики української мови (68 %). Видами індивідуальних науково-дослідних завдань є реферати (31 %), стилістичний аналіз тексту (42 %), виконання проєктів (16 %). Наявність рефератів (аналітичних) засвідчує залишки окремих негативних тенденцій у царині освіти щодо потреби лише опрацьовувати наукові джерела й відтворювати теоретичний матеріал. Не всі викладачі стилістики ефективно використовують різноманітні форми проведення навчальних занять, зокрема нетрадиційні. Актуалітетами є лише лекції-бесіди, проблемні лекції, лекції-візуалізації. Технології навчання стилістики застосовують тільки 24 % опитаних.

На думку викладачів, дисципліна «Стилiстика української мови» є важкою для засвоєння здобувачами вищої освіти (81 %). Причинами такої ситуації респонденти називають недостатній рівень знань студентів за програмою з української мови для закладів загальної середньої освіти, нехтування функційно-стилістичним принципом у процесі вивчення лінгвістичних дисциплін-пререквізитів, зокрема сучасної української літературної мови, діалектології й інших, застосування на практичних заняттях лише репродуктивних методів тощо. Науково-педагогічні працівники підтримують необхідність вивчення дисциплін стилістичного спрямування на освітньому ступені «магістр» й домінуючими називають курси, які сприяють поглибленому опануванню мовних особливостей наукового стилю (85 %).

У процесі констатувального етапу експерименту було проведено опитування вчителів української мови і літератури. Лише 27 % респондентів стверджують, що їм достатньо знань зі стилістики, які вони отримали під час навчання в закладах вищої освіти, 27 % – недостатньо цих знань, 46 % – вагаються визначити. Щодо сформованості практичних умінь і навичок голоси розподілилися так: високий рівень – лише 13,5 %, середній – 70,2 %, достатній –

8,1 %, низький – 8,2 %. Вчителі-словесники зазначали, що їм бракує тих знань зі стилістики, які потрібні для пояснення стилістичних тем на уроках української мови. Недостатньо, на їх думку, теоретичного матеріалу з питань стилістичної лексикології та фразеології, стилістичного синтаксису, стилістичної морфології, засобів милозвучності української мови, орфоепічних норм сучасної української мови, мовних засобів певного функційних стилів. Окремі респонденти не розуміють, як застосовувати знання зі стилістики української мови (8,1 %). Зокрема, вчителі зауважували, що не вміють розрізняти стилістичні помилки, не можуть чітко визначити росіянізми, уналежнювати тексти до різних функційних стилів, конструювати тексти, важко дається стилістичний аналіз тексту, недостатньо володіють культурою української мови. Респонденти пропонують звертати більше уваги на теми, які вивчатимуться в закладах загальної середньої освіти, а також визначення стилістичних і стильових норм сучасної української мови, розмежування стилістично забарвлених слів, сучасні аспекти питома українського словотворення, мовні особливості комунікативних ситуацій. Окремі вчителі зазначали, що потрібно більше звертати уваги на практичні площини стилістики української мови (8,1 %).

Рівень сформованості стилістично-методичних умінь респонденти визначили так: високий рівень – 10,8 %, середній – 81 %, низький – 5,4 %. 86 % вчителів української мови і літератури висловлюються щодо необхідності в закладах вищої освіти вибіркової дисципліни «Методика навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти». На думку респондентів, методика навчання стилістики в закладах вищої освіти не вивчалася ґрунтовно, вони подеколи не можуть визначитися із доббором вправ, доступно пояснити тему, не вистачає практичних умінь. Учителі-словесники хотіли б дізнаватися про інноваційні тенденції у викладанні стилістики української мови, мовностилістичні особливості художніх творів сучасних письменників. Дехто стверджує, що зі стилістикою ознайомлювався самотужки за допомогою опрацювання інформаційних джерел, пам'ятає мовленнєві огріхи викладачів й інше. Респонденти впевнені в потребі методичної літератури з питань вивчення

стилістики на уроках української мови.

Найбільш інформативним було опитування студентів закладів вищої освіти. Анкета для студентів містила запитання таких блоків: загальні аспекти вивчення стилістики, інформаційне забезпечення курсу, методика проведення лекційних і практичних занять, форми проведення модульних контрольних робіт і виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань й інше.

100 % респондентів убачають потребу в засвоєнні стилістики української мови й розуміють необхідність такого курсу для майбутнього вчителя української мови і літератури. Студентів задовольняє читання дисципліни в 7–8 семестрах, однак 3,6 % зауважили, що краще було б засвоювати дисципліну після завершення курсу сучасної української літературної мови. До того ж 89 % респондентів упевнені в необхідності збільшити кількість годин на вивчення дисципліни. Стосовно розподілу аудиторних годин на лекції й практичні заняття голоси розподілилися так: задоволений на 100–80 % – 14,4 % респондентів, на 70–50 % – 64,8 %, 50–30 % – 14,4 %, 30–10 % – 3,6 %, не задоволений – 1,8 %. 7,2 % студентів переконані в необхідності збільшення кількості лекційних занять, водночас 3,6 % висловлюють стурбованість, коли практичні заняття випереджають лекційні.

Найзатребуванішими підручниками й навчальними посібниками зі стилістики для студентів були видання Н. Бабич, П. Дудика, Л. Мацько, О. Пономарева, водночас використовували й студії І. Білодіда (10,8 %), А. Коваль (5,4 %), І. Чередниченка (3,6 %). Подобаються студентам посібники викладачів закладів вищої освіти через компактність подання основного теоретичного матеріалу, чітке виокремлення стилістичних функцій певних мовних засобів. Щодо потреби надрукувати нові підручники голоси розподілилися так: за – 50,4 %, проти – 49,6 %. На практичних заняттях надавалася перевага виконанню вправ із посібника Н. Бабич, посібників, укладачами яких є викладачі закладів вищої освіти, шкільних підручників. Думки респондентів про необхідність друку нових збірників вправ розділилися навпіл. З-поміж причин підготовки нових видань зі стилістики студенти вирізняють потребу оновлення теоретичного

матеріалу з огляду на сучасні досягнення лінгвістики й лінгвостилістики та актуальність дидактичного матеріалу до вправ. У підготовці до практичних занять студенти використовували інтернетні ресурси, зокрема електронні версії підручників і навчальних посібників, публікації лінгвостилістів і викладачів закладів вищої освіти. 8 % респондентів послуговуються інтернетним проектом uk.wikipedia.org.

Методикою читання лекцій респонденти переважно задоволені, однак пропонують збільшити відсоток послуговування мультимедійними презентаціями, а також використовувати ілюстративний матеріал із художніх творів сучасних українських письменників. Респонденти стверджують, що на практичних заняттях варто уникати монотонності, додавати атмосфери невимушеного спілкування, позитивної емоційності. Студентам не подобається відведення великої кількості часу аудиторного заняття на опитування теоретичного матеріалу, а також конспектуванням відповідей на теоретичні запитання й переписуванням вправ у робочі зошити. Їх не влаштовує одноманітність в організації й проведенні практичних занять, недостатнє використання мультимедійних засобів та інноваційних технологій навчання. Студенти пропонують урізноманітнити практичні заняття через аналіз, редагування й конструювання текстів різних функційних стилів, оновлення дидактичного матеріалу вправ (зокрема, за допомогою текстів засобів масової інформації), збільшення кількості усних і творчих завдань, виконання стилістичних вправ зі шкільних підручників, перегляд відеофрагментів із мовними помилками та їх виправлення, створення презентацій, аналізу усного мовлення, роботу в групах, зміну локації проведення практичних занять тощо.

Лише 36 % студентів є прибічниками індивідуальних науково-дослідних завдань зі стилістики. Доцільними формами цього виду завдань вважають виконання проектів, доповідей-презентацій, написання творчих робіт, проведення дискусій, написання наукових статей, повідомлень.

Ранжування відповідей студентів щодо труднощів, які виникали під час вивчення стилістики таке: «не міг виконати практичні вправи й завдання», «не

розумів теоретичний матеріал», «було не цікаво на практичних заняттях «не міг знайти теоретичний матеріал з теми», «не подобалося ставлення викладача», «боявся викладача».

Х.5. Діагностувальні завдання для студентів першого курсу

1. Основними ознаками якого стилю є урочистість і піднесеність як стилістичні доміанти, благозвуччя, символізм та стійкість стильової норми?
 - а) наукового;
 - б) художнього;
 - в) конфесійного;
 - г) розмовного;
 - д) офіційно-ділового.
2. *Істина / хибність*: Основними ознаками офіційно-ділового стилю є стабільність композиції тексту, чіткість, стислість, висока стандартизація тощо.
3. *Істина / хибність*: Основними мовними ознаками офіційно-ділового стилю є абстрактна лексика, символи, термінологія, безособовість синтаксису тощо.
4. Романи, повісті, оповідання, поезія, драматичні твори – це жанри:
 - а) художнього стилю;
 - б) офіційно-ділового стилю;
 - в) розмовного стилю;
 - г) публіцистичного стилю;
 - д) епістолярного стилю.
5. Який рядок містить анафору?
 - а) Роби, рубай, розрубуй зруб... (Т. Шевченко);
 - б) Було колись в Україні, ревіли гармати, було колись – запорожці вміли панувати (Т. Шевченко);
 - в) Лиха зима сховається, а сонечко прогляне (Л. Глібов).
6. Оберіть рядок, у якому всі лексеми належать до конфесійного стилю:
 - а) святий, мир, небо;
 - б) церква, духовенство, кров;
 - в) Пасха, Великдень, чудотворець;
 - г) батько, чаша, літургія;
 - д) молитися, думати, пробачати.
7. Визначте, які засоби звукового забарвлення використано у поетичному уривку:

*Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям* (В. Симоненко).

 - а) асонанс, алітерація;
 - б) звукова анафора та епіфора;
 - в) звукова епіфора, дисонанс;

- г) алітерація, рима;
д) дисонанс, ритміка.
8. Укажіть рядок, у якому використано евфонічне чергування звуків.
- а) книга – книзі;
б) товаришу – товаришеві;
в) данина – далиноюю;
г) серце – сердець;
д) вступ – уступ.
9. Визначте, яка група лексики найчастіше є засобом створення колориту минулих епох:
- а) загальноновживані слова;
б) історизми та архаїзми;
в) терміни та запозичені слова;
г) діалектизми;
д) фразеологізми.
10. Укажіть рядок, у якому не всі слова загальноновживані:
- а) щодень, навчання, відпочинок, погода, квіти;
б) порядок, квітує, працювати, батьки, тачка;
в) любов, сердечний, їжа, дорога, друзі;
г) надія, ледь-ледь, зустріч, пташка, Прут, промінь.
11. Укажіть речення, в якому вжито антитезу.
- а) Я вхожу в ліс – трава стає навшпиньки, кошлатий морок лапу подає (Л. Костенко).
б) Вітер дихне – пшениці ворухнуться розкішні, вусом шелесне ячмінь... (П. Дорожко).
в) Нарешті, запалили свічку, та вітер одразу її погасив (В. Канівець).
г) Остання хвиля покотилася на берег, але вона була вже безсилою (Д.Ткач).
д) Пан гуляв у себе в замку – у ярмі стогнали люди (Леся Українка).
12. У відповідність тропи й приклади до них.
1) персоніфікація;	а) затривожився ліс;
2) гіпербола;	б) веселий, як сонечко;
3) літота;	в) зелене листя;
4) уособлення;	г) квіти шепочуться;
5) епітет (постійний).	д) малесенький Котигорошко;
	е) рот завбільшки з арку.

Х.6. Діагностувальні завдання для студентів четвертого курсу

- Виконати тестові завдання:
1. *Істина / хибність*: Такої галузі мовознавства, як стилістика діалектного мовлення, дотепер не створено.
 2. Оберіть рядок, у якому перераховані лише лінгвостилісти:

- а) Л.Мацько, О.Пономарів, І.Кочан, А.Капелюшний, Н.Бабич, М.Стельмахович, С.Єрмоленко, В.Мельничайко, С.Бибик;
 б) Л.Мацько, Ф.Бацевич, А.Коваль, А.Капелюшний, Н.Бабич, Г.Волкотруб, С.Єрмоленко, С.Караман, К.Шульжук;
 в) Л.Мацько, О.Пономарів, А.Коваль, А.Капелюшний, Н.Бабич, С.Єрмоленко, С.Бибик, Л.Шевченко.
3. *Истина / хибність*: Лінгвостилістика в 70-ті роки ХХ ст. стала одним із плідних напрямків українського мовознавства.
4. *Истина / хибність*: Осмислення проблем стилістики безпосередньо пов'язане з філософією мови та актуалізацією психологічного напрямку в мовознавстві.
5. Увідповідніть вид експресивного стилю та його визначення:
1. Високий	а) має хвилювати слухачів, збуджувати уяву, викликати сильні емоції;
2. Низький	б) служить для повчань і розповідей, навчання, використовується для розповідей про буденні справи, не має потреби в особливих фігурах і тропях;
3. Середній	в) придатний для помірних думок та емоцій, для звеселяння.
6. Укажіть рядок, у якому об'єднані пари слів – фонетичні синоніми:
- а) змістовий – змістовний; веселий – веселковий;
 б) крайнебо – небокрай; на горі – на-гора;
 в) лицар – рицар; уява – уявлення;
 г) на чорному – на чорнім; Роман – Рома;
 д) сміливий – безстрашний, ефект – афект.
7. Завершіть подане твердження: «Сукупність звукових засобів, які найчастіше виявляються у фонетичній організації тексту (найчастіше художнього стилю), розташуваних наголошених і ненаголошених складів, пауз – це...»
- а) рима;
 б) ритм;
 в) ритміка;
 г) алітерація;
 д) дисонанс.
8. Поетично-стилістичний прийом добору слів, який полягає в повторенні однотипних за певною ознакою приголосних звуків в одному чи кількох рядках називається:
- а) римою;
 б) рефреном;
 в) асонансом;
 г) алітерацією.
9. *Истина / хибність*: В основі звуконаслідування лежить відповідність (мотив) природних звучань, уявлень і акустично-артикуляторних ознак мовних звуків.
10. Визначте речення, в якому використано перифразу.
- а) Над бистротечим Дніпром западав вечір (Ю. Опільський).
 б) Он хмари повільно бредуть одна за одною над самим обрієм, схожі на білих лебедів (О. Копиленко).

- в) І диво дивнеє сталось: з ним совість заговорила (І. Ющук).
 г) І вкриє мудрість голову сріблом (М. Рильський).
 д) Як навесні світиться садок од цвіту, так тепер він починає світитися своїми плодами (Є. Гуцало).

11. У відповідність визначення й термін.

1) троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів, фактів для пояснення одного з них за допомогою іншого;	а) антитеза;
2) троп, побудований на перенесенні значення за суміжністю;	б) оксиморон;
3) поєднання логічно суперечливих понять, несумісних ознак, що утворюють новий яскравий образ;	в) метонімія;
4) стилістична фігура, що підкреслює виразність мови через контрастне зіставлення протилежних понять, думок, образів.	г) порівняння;
	д) синекдоха.

12. Визначити різновид трансформацій фразеологічних одиниць:

А вона лягала в душу, як роса на жито,
 І боліла, і млоїла, не давала жити (В. Нечитайло).

- а) усічення;
 б) заміна складника;
 в) поширення;
 г) додавання частин;
 д) зміна контексту.

13. Визначити різновид трансформацій фразеологічних одиниць:

Спокійно сплять губителі природи.
 Не сниться їм за злочини тюрма.
 Бо хто їх виведе на чисту воду,
 коли води такої вже нема (В. Нечитайло).

- а) усічення;
 б) заміна складника;
 в) поширення;
 г) додавання частин;
 д) зміна контексту.

14. *Істина / хибність*: Морфологічні одиниці є однозначними за обсягом стилістичних конотацій.

15. Мовностилістичний складник під час вивчення морфології в шкільному курсі рідної мови покликаний:

- а) сформувавши в учнів поняття про функції мовних засобів різних рівнів;
 б) сформувавши в учнів вміння відмінювати частини мови;
 в) сформувавши в учнів поняття про граматичні категорії.

16. *Істина / хибність*: Морфологічні показники виступають стилетвірними чинниками різних функційних стилів.

17. Нестягнені форми прикметників притаманні для:

- а) наукового стилю;
- б) художнього стилю;
- в) офіційно-ділового стилю.

18. *Істина / хибність*: Займенник *са́мий* вживається з таким значенням, як і займенник *сам*, тобто в розумінні один.

19. *Істина / хибність*: Досить довгий час у синтаксичній науці дослідженню комунікативної організації речення не надавали належного значення.

20. Безособові речення в науковому стилі:

- а) описують загальноприйняті факти та явища певної науки;
- б) позначають дію людей взагалі або їх невизначеної кількості;
- в) спонукають до спільних дій.

- Зредагувати подані речення:

1. В повістці дня наради є питання по будівництву будинка по вулиці Івана Франко. 2. Згідно інструкції потрібно відсторонити від справ завідуючого відділом маркетингу. 3. Прошу рахувати моє спізнення по поважній причині. 4. Сьогодні ми розглянемо наступні питання. 5. Прийнято заходи по покращенню матеріально-технічного забезпечення економічного факультета. 6. Закупівля інвентаря – це пріоритет номер один. 7. Радують високі показники за аналізуючий період. 8. Комісія рахує, що даний проект самий прийнятний. 9. Ми із розумінням відносимося до ваших проблем. 10. Необхідно постійно приймати міри по поліпшенню обслуговування населення. 11. Комісія уважно познайомилася із випискою із протоколу. 12. Дякуючи підтримці проректора по науковій роботі, студенти прийняли участь в конференції.

- Написати есе на одну із поданих тем:

- *Перспективи й недоліки навчання в закладах вищої освіти за кордоном.*
- *Чи може впродовж життя змінюватися етнічна самосвідомість людини?*
- *Яким має бути Ваш саморозвиток у сучасних умовах глобальних змін і викликів?*
- *Яким може бути Ваш унесок у збереження й захист довкілля?*

- Укласти план-конспект уроку української мови для учнів 10–11 класів на одну з поданих тем:

1. Просторічні слова та їхні стилістичні функції.
2. Застарілі слова та неологізми, їхні стилістичні функції.
3. Стилiстично нейтральна лексика; емоційно й експресивно забарвлені засоби, що надають мовленню певного стильового відтінку.
4. Стилiстичне забарвлення значущих частин слова: префіксів і суфіксів.
5. Стилiстичні засоби фонетики.
6. Стилiстичне забарвлення синонімів. Стилiстичні фігури (антитеза, оксиморон).
7. Мовна надмірність (багатослів'я, плеоназм, тавтологія) і недостатність.

8. Стилістичне використання просторічної лексики, жаргонізмів та ін. у художньому та публіцистичному стилях.

9. Терміни в науковому стилі. Стилістичне використання канцеляризмів, штампів.

10. Уживання фразеології в різних стилях. Стилістичні засоби фразеологічних одиниць у творах видатних письменників.

Х.7. Помилки, виявлені у процесі написання студентами стилістичного аналізу художнього тексту

1) недостатній рівень оволодіння стилістичною термінологією: *«У поезії наявний асонанс, який не псує евфонії»*; *«Вірш написаний художньою, стилістично забарвленою лексикою»*; *«Багато слів є багатозначними, проте вони вжиті в у переносному значенні»*; *«Автор використовує активну лексику, але її особливістю є те, що вона стилістично забарвлена»*; *«Стилістична лексика розмовна та стилістично забарвлена»*;

2) сплутування літературознавчого й лінгвостилістичного аналізу тексту: *«Поезія «Зимовий мотив з візитом пічника» оспівує різдвяну пору, коли людина думає про земне й небесне. Ці речі рівною мірою занадто глибокі й незбагненні для душі маленької людини. І в цей холодний час <...> треба ж комусь зігрівати наше житло...»*; *«Проаналізувавши поезію Василя Симоненка, я з'ясувала, що поет зображує Україну в багатьох образах. Це і образ України-матері, Батьківщини, любові, ненависті. У поезії образ України невіддільний від образу матері і коханої. Він пройнятий якоюсь особливою інтимністю»*;

3) констатування лише видів мовних категорій без визначення їх стилістичних функцій: *«У вірші є іменники: душа, небо, серце, худобонька, сусід, пічник, світ»*; *«У поезії переважають прикметники та іменники в орудному та називному відмінках»*, *«Автор використовує звичні форми прикметників»*;

4) надто загальне формулювання стилістичних функцій (без урахування конкретного тексту): *«створена образність»*, *«передається емоційність»*: *«Лексичні засоби вживаються для вираження естетичного змісту твору»*; *«Епіфора в тексті використовується для підсилення та інтонаційної виразності тексту»*; *«Завдяки словотворчим засобам створюється образність, емоційність твору»*; *«Епітети вжиті для підкреслення ознак описуваного»*; *«Префікс при- (прийшла) має відтінок урочистості, піднесеності й поетичності»*; *«Словоскладання надає поезії емоційного забарвлення та образності»*; *«Всі ці засоби надають віршу образності й поетичності»*; *«Лексика у вірші використовується для вираження ідейно-образного й естетичного змісту твору»*;

5) невміння робити висновки: *«Автор використовує фонетично-стилістичні засоби, аби сповнити поезію колоритом. Все це визначає емоційне забарвлення мови»*; *«Лексико-стилістичні засоби вплинули на поетичний твір, вони використані для надання естетичності»* й інші.

Додаток Ц

Матеріали для проведення формувального етапу педагогічного експерименту

Ц.1. Вправи з ділової української мови

- Записати правильно типові мовні звороти, три з них увести в речення.

Працюю в якості інженера, по закінченню, моя автобіографія, курси по вивченню секретарської справи, поступити в університет, приймати участь, на протязі, робота по сумісництву, мати урядові винагороди, дякуючи підтримці.

- Подані словосполучення записати в давальному відмінку.

Академік Віталій Русанівський, секретар Олена, перекладач Петренко Лариса Андріївна, ректор Сергій Копилов, студентка Наталія Шаповалова, лаборант Олександр Щегельський, генеральний директор Максим Лобода, суддя Артем Блазій, адвокат Ярослав Коваленко, доцент Віктор Кочерга, колега Світлана, аспірант Чернега.

- Переписати словосполучення, добираючи з дужок найдоцільніше слово.

(Обіймати, осягати, охоплювати) посаду; (діставати, здобувати, набувати) освіту; (суперечка, спір, дискусія) у пресі; (свідоцтво, посвідчення, посвідка) про народження; (прихильник, шанувальник, послідовник) таланту; виборча (кампанія, компанія); (доступний, зрозумілий, досяжний) виклад; (говорити, казати, висловлювати) думки.

- У поданих реченнях виявити порушення норм літературної мови.

1. Наряду провела заступник декана факультету Олена Нагірна. 2. Лист підписали старша викладачка Софія Шевчук і професор Інна Іваницька. 3. У концерті виступила народний артист України Марія Стеф'юк. 4. Виставка вражає асортиментами продукції. 5. За таку помірну ставку висловлюємо подяку нашому партнеру пану Петру Іванчуку. 6. Прошу як можна швидше надіслати листа-відповідь. 7. Оголошено догану секретареві Олегу Марченко. 8. Ваш проект самий цікавий. 9. Серед проблем, якими займається відділ, чільне місце займає аудит. 5. Залишилося лише вислухати промову завідувача кафедрою.

- Виконати тестові завдання:

1. Оберіть ненормативний мовний зворот:
 - а) прошу надати мені відпуск;
 - б) такі члени групи;
 - в) у самий найближчий час;
 - г) мають випадки неявки на заняття.
2. Оберіть слово, прийнятне для вживання в документах:
 - а) нежонатий;
 - б) неодружений;
 - в) холостяк;
 - г) одинокий.
3. Оберіть правильний варіант:

- а) зачислити Іванову Світлану Миколаївну на посаду вчителя української мови і літератури;
 - б) призначити Іванову Світлану Миколаївну на посаду вчителя української мови і літератури;
 - в) прийняти Іванову Світлану Миколаївну на посаду вчителя української мови і літератури;
 - г) надати Івановій Світлані Миколаївні посаду вчителя української мови і літератури.
4. У документах потрібно вживати стандартизовані сполучення слів, як-от:
- а) згідно з, у відповідності до, у зв'язку;
 - б) згідно (чогось), відповідно, у зв'язку з;
 - в) згідно з, відповідно до, у зв'язку з;
 - г) згідно (чомусь), відповідно, у зв'язку до.

Ц.2. Вправи з української діалектології та старослов'янської мови

- Визначити стилістичне навантаження діалектизмів у текстах творів М. Матіос.

1. Тебе твоя годує таким самим чіром, як пса, а Даруся мені грибочки у борщик кидає. 2. Вуйко Василь – материн брат у третьому – дивився на Михайла і співчутливо, і сердито водночас: він добре розумів, яка біда наздогнала його свояка, але не розумів, якої помочі просить у старого тазди, що тримає в Бозні полонину. 3. Дехто, а особливо маєтні тазди, усміхалися у вус і відмовляли – і тоді, Михайло не міг би сказати, як таке трафілося, але він перечікував у травах чи під стаями доти, доки не можна було вкрасти з видного місця бодай кулачок масла чи тарчик сметани, і далі сідав на коня. 4. В селі декотрі таздівські дівки не годні приховати від людських очей, що зайшли в передчасну тяж, хоч затискалися поясами і широкі спідниці з фалдами носили, а порядна шлюбна жінка, та ще така дрібна, що й не знати, де тота дитина в ній вмістилася, мало не до Покрови город обходила, щонеділі рівенько шпрунькала до церкви; і черевики сама собі до послідніх днів шнурувала.

- Прокоментувати висловлення:

1. «... кожна літературна мова доти жива і здібна до життя, доки має можливість, з одного боку, всисати в себе всі культурні елементи сучасності....., а з другого боку, доки має тенденцію збагачуватися чимраз новими елементами з питомого народного життя і з відмін та діалектів народного говору» (І. Франко). 2. «... діалектне слово в словнику – це літературне слово з територіальним і письменницьким “портретом”, а діалектне слово в тексті – це стилема, експресема, засіб художньо-образної конкретизації» (С. Бибик).

- У творах І. Огієнка знайти старослов'янізми й визначити їхні функції.

*1. Радуйся, Ти бо єси Престол Царський!
Радуйся, Зоре, що сонце виявлює!*

- Радуйся, Невісто Неневісна!
2. Й Хреста поставив Первозванний
На Горах цих у врем'я оне:
Це Дар Небесний, Церкві даний,
Що в нас повіки не схолоне!...*

Ц.3. Стилiстичнi вправи з iсторично-мовними компонентами

- Ознайомитися з такими працями: О. Павловський «Грамматика малоросійського нарѣччя...» (Санкт-Петербург, 1818 р.), І. Франко «Із секретів поетичної творчості» (Львів, 1898 р.) О. Потебня «З лекцій теорії словесності» (Харків, 1930 р.). Визначити, на які стилістичні аспекти звертається увага в студіях, згрупувати їх.
- Віднайти відгуки мовознавців про працю Б. Ткаченка «Нарис української стилістики» (Харків, 1929 р.). Ознайомитися з ними й репрезентувати студентам.
- Виконати порівняльний аналіз підручників зі стилістики української мови І. Чередниченка, І. Білодіда (відп. ред. Г. Їжакевич), А. Коваль. Проаналізувати структуру навчальних видань, специфіку подання теоретичного матеріалу тощо.
- Підготувати й створити веб-сторінку, наприклад: «Видатні українські дослідники стилістики», «Стилiстичний словник Огієнка» тощо.
- Виявити випадки стилістичної переорієнтації мовних засобів художнього стилю у творах письменників початку ХХ століття й сучасних.
- Ознайомитися з такими роботами: Гавриш І.В. Розвиток українського наукового стилю 20-30-х рр. ХХ століття (на матеріалі науково-технічних текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2001. 20 с. та Деркач В.В. Філологічна термінологія М. П. Драгоманова в системі української наукової термінології кінця ХІХ – початку ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Київ, 1999. 16 с. Підготувати короткі (2–3 хв.) повідомлення про їх зміст.
- У виданні «Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ століття: система понять і бібліографічні джерела» (уклад.: С. П. Бибик, Т. А. Коць, С. Г. Чемеркін та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко) ознайомитися з періодами розвитку українського розмовного стилю й заповнити таблицю:

Етап	Дослідники	Проблематика студій	Основні праці (3–4 джерела)
10–30-і рр. ХХ ст.			
60–80-і рр. ХХ ст.			
90-і рр. ХХ ст.			

Ц.4. Стилiстичнi вправи з автентично-мовними компонентами

- Порівняти зі стилістичного погляду першодрук і основний текст роману

Г. Тютюнника «Вир». Чи можна вважати позитивною таку історію тексту? Довести думку за допомогою мовних засобів, використаних у текстах.

– Першодрук: *«Село Троянівка гніздиться в долині. На північ від нього – Беєва гора, вкрита лісом, яри та байраки, на південь – заткана маревом рівнина, по якій в'ється полтавський шлях. Обіч нього на далеких обр'ях маячать хутори, пливають і пливають степами, як зелені острови по синьому морю».*

– Основний текст: *«Село Троянівка гніздиться в долині. На північ від нього Беєва гора, покрита лісом, на південь – заткана маревом рівнина, по якій в'ється полтавський шлях. Обабіч шляху то тут, то там мріють у степу хутори, маячать на далеких обр'ях, як зелені острови по синьому морі».*

- Відтворити діалог учителя української мови й шкільного психолога про проблеми із концентрацією уваги учнів певного класу.

- Підготувати виступ на шкільній педагогічній нараді про педагогічний досвід роботи кращого вчителя України, вчителя фізики та астрономії Чернівецького міського ліцею № 1 Пауля Пшенічка.

Ц.5. Стилiстичнi вправи з лiнгвоекoлогiчними компонентами

- Здійснити лiнгвоекoлогiчний монiторинг (експертизу) ергонiмiв певного мiста, сайту закладу вищої освiти (групове завдання), сайтiв окремих кафедр унiверситету iз презентацiєю на заняттi результатiв порiвняльного аналізу.

- Дiбрати приклади сучасних українських неекoлогiчних пiсень, проаналiзувати випадки порушення екoлогiчностi мови, обгрунтувати iхню доцiльностiсть / недоцiльностiсть.

Додаток Ш

Матеріали для проведення контрольного етапу педагогічного експерименту

Ш.1. Критерії оцінювання результатів стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Елементарний (поняттєвий)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих стилістичних термінів і явищ без зв'язку між ними: відповідає на окремі елементарні запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Студент недостатньо усвідомлює завдання зі стилістики української мови, робить окремі спроби їх виконати, а також поглумачити суть стилістичних категорій, може свідомо запропонувати окремі правильні відповіді.
	3	Студент намагається аналізувати мовні явища на основі елементарних стилістичних знань і вмій; виявляє окремі лінгвостилістичні закономірності; робить спроби виконання відтворювальних вправ і завдань зі стилістики; виконує прості стилістичні вправи за готовим алгоритмом.
Середній (відтворювальний)	4	Студент володіє початковими знаннями зі стилістики української мови, здатний виконати стилістичні вправи й завдання за зразком; орієнтується в стилістичних термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення стилістичних понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручниками й посібниками, самостійно опрацьовувати певний обсяг навчального матеріалу зі стилістики; виконує прості стилістичні вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними й непослідовними.
	6	Студент розуміє основні положення стилістики української мови, може поверхнево аналізувати лінгвостилістичні явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання зі стилістики під час виконання вправ і завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (інтерпретувальний)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал зі стилістики, оперує базовими стилістичними поняттями, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання зі стилістики в стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати стилістичну термінологію.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал зі стилістики в стандартних ситуаціях; вміє аналізувати стилістичні явища, робити висновки; дає повні, логічні, обґрунтовані відповіді, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом зі стилістики, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати й систематизувати

		інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить лінгвостилістичні поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані стилістичні вміння.
Високий (творчо-дослідницький)	10	Студент володіє глибокими й міцними знаннями зі стилістики та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати особливості лінгвостилістичних явищ; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні здобутки лінгвостилістичної науки; самостійно визначає мету власної діяльності; виконує творчі завдання зі стилістики; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні лінгвостилістичні явища.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями зі стилістики, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації й аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми зі стилістики, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні лінгвостилістичні явища.
	12	Студент має системні, дієві знання зі стилістики, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування й доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні ситуації та завдання зі стилістики; схильний до системно-наукового аналізу стилістичних явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідницькою роботою; логічно й творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Ш.2. Завдання першого контрольного зрізу

- Виконати тестові завдання:

1. Укажіть, у яких стилях мовлення найбільше виявляють свої стилістичні можливості багатозначні слова:
 - а) художньому й науковому;
 - б) публіцистичному й конфесійному;
 - в) художньому й публіцистичному;
 - г) розмовному й епістолярному;
 - д) науковому й розмовному.
2. Визначте речення, у якому професіоналізм вжито у стилістичній функції.
 - а) Тихою спокійною річечкою повз мальовничих берегів пливе човник.
 - б) Раптом перестала працювати швейна машинка – човник вийшов з ладу.
 - в) Багатий урожай білоколоски – це завжди приємно.
 - г) Збирали ми гуртом у полі «оте колоссячко вусате».
 - д) Як у човнику, пливемо колосяною нивою (За В. Русанівським).
3. Укажіть правильне твердження:
 - а) морфологічні засоби стилістики узагальнюють основне лексичне значення;
 - б) в офіційно-діловому й науковому стилях мовлення найчастіше

- вживаються присвійні прикметники;
 в) синонімічні засоби морфології не завжди мають стилістичне навантаження;
 г) морфологічні засоби стилістики сприяють уникненню лексичних повторів;
 д) стилістична можливість категорії роду однаково проявляється в усіх стилях мовлення.
4. Визначте рядок, у якому іменники спільного роду характеризуються позитивно-співчутливими відтінками:
 а) листоноша, нечупара, нездара;
 б) бідолаха, трудяга, сіромаха;
 в) плакса, староста, писака;
 г) приبلуда, волоцюга, ненажера;
 д) злодюга, причепа, плакса.
5. Визначте, з якою стилістичною метою вжито абстрактний іменник у формі множини в тексті В. Симоненка: *Та невже ж не помістять в тісну домовину / Всі турботи його, всі надії й жалі!*
 а) як засіб експресії;
 б) для увиразнення висловленого;
 в) як особливий стилістичний прийом;
 г) для чіткості висловлюваного;
 д) для узагальнення зображуваного.
6. Визначте стилістичну роль прикметників:
 а) узагальнюють основне лексичне значення;
 б) виражають ознаку предмета чи опредмеченої дії;
 в) підкреслюють ознаку зображуваного;
 г) виражають динамічність перебігу подій;
 д) сприяють уникненню лексичних повторів.
7. З якою стилістичною метою використовуються займенники у мовленні?
 а) для надання зображуваному оцінного значення;
 б) для уточнення певних фактів, явищ чи подій;
 в) для уникнення лексичних повторів;
 г) для надання мовленню урочистого забарвлення;
 д) для досягнення більш динамічного перебігу подій.
8. З якою метою використовуються архаїчні форми дієслів?
 а) як засіб словесної гри (каламбур);
 б) для уточнення певних фактів, явищ чи подій;
 в) для відтворення місцевого колориту;
 г) для надання мовленню урочистого забарвлення чи іронічно-сатиричного ефекту;
 д) для конкретної характеристики образів, явищ, предметів, настроїв.
9. Увідповідніть стилістичні засоби морфології та їх вираження.
1) уживання однини іменника замість множини;	а) Ой ти, дубочку кучерявий!
(Народна пісня).
2) форма кличного відмінка іменників	б) Кроком руш!

<p>назв неістот; 3) числівник у ролі багатозначного слова; 4) у ролі наказового способу дієслова – неозначена форма; 5) негативні відтінки у значеннях іменників спільного роду.</p>	<p>в) Встати! Суд іде! Не курити! (В. Винниченко). г) Одна, як бадилиночка, в полі (М. Панов). д) Ненажера, плакса, бродяга. е) Тільки ніч – дитина в плач, у крик і аж синіє (О.Гончар).</p>
---	--

- Визначити стилістичну роль морфологічних засобів у поданому тексті.

Прохання старого лірника

*Переведіть мене через майдан,
Туди, де бджоли в гречці стогнуть глухо,
Де тиша набивається у вуха.
Переведіть мене через майдан.*

*Переведіть мене через майдан,
Де все святкують, б'ються і воюють,
Де часом і себе й мене не чують.
Переведіть мене через майдан.*

*Переведіть мене через майдан,
Де я співав усіх пісень, що знаю.
Я в тишу увійду і там скончаю.
Переведіть мене через майдан*

*Переведіть мене через майдан,
Де жінка плаче, та, що був я з нею.
Мину її і навіть не пізнаю (В. Коротич).*

*Блакитно на душі... забув, коли мовчав...
Вже гасли пальці, билася дорога,
А тут тобі і нате: молочай
При березі, в камінні, на порогах...*

*Кричало серце літака за ним!
А там, внизу, вода свій берег мила,
І весни починалися із зим,
І ти неподалеченьку ходила.*

*Де не повернешся — кругом у світі ти...
Душі світання, сутінку печалі,
Нема в тобі ні зрад, ні марноти,
Ти вся, як є. Ти вся, як будеш далі!*

*Люблю тебе. Ми думаєм одне.
За білим чорне, поза ним червоне.
Не вітер тишею, а тиша вітром дме,
І тане мак, в червонім чорне тоне...* (М. Вінграновський).

- Зредагувати поданий текст:

1. *Усі ці та інші досягнення не були б можливі, якби не наполеглива і злагоджена робота колективу підприємства та його керманців. У витоків електромеханічного заводу стояв Діонісій Ткачук. Разом з ним до роботи приступили 27 працівників. Перші кроки, безумовно, бувають важкими, проте Діонісій Миколайович добре розбирався у виробничих питаннях. Побачивши управність керманича, його запрошують започаткувати кабельний завод, а на К-ПЕМЗ направляють Семена Переяславова.*

Майже 19 років К-ПЕМЗом керував Іван Риба. Інженер за освітою, Іван Іванович пройшов всі щаблі виробничника. За час його керівництва завод отримує нові потужності, виготовляє 17 видів продукції, які експортуються в 51 країну світу, та здобуває державний Знак якості.

2. *Керівництво К-ПЕМЗу приймає рішення про будівництво нового заводу на новому місці. Звичайно, досягти бажаних результатів було украй складно і без необхідних зв'язків справа могла б й не зрушитись з місця, проте Івану Рибі допомогли везіння й наполегливість в досягненні мети. На новому місці розвернутись було де, тож крім головного заводського корпусу зводили ще і чимало додаткових, але вкрай необхідних. Навіть табір для дітей заводчан побудували – в с.Привороття. Як й табір, так і перший 16-квартирний будинок для працівників К-ПЕМЗу будували господарським методом. Працювали всі – й керівництво підприємства, й робітники, адже розуміли, стараються для себе. А 1972 року з'явилась ще й база відпочинку «Смотрич» на березі Чорного моря. За один заїзд на базі могли одночасно оздоровитись понад 200 заводчан.*

3. *Які товари іще можна придбати за минулорічним курсом гривні? Відпустивши в вільний політ національну валюту, Нацбанк не те що забув причепити їй крила, навіть парашута не дав. В перші місяці «вільного польоту» «рідненька» летіла зі свистом додолю. Упродовж останніх двох-трьох тижнів так-сяк навчилася балансувати, спіймавши правильний потік вітру. Та самі ж знаєте, яким непостійним є вітер - ніхто не знає, куди він дутиме слідуючої миті. А тому заспокоюватись рано, краще все ж таки використати гривневі заощадження, якщо, звичайно, такі маєте, на корисні речі. «Ключ» спробував з'ясувати, вартість яких товарів не іде у ногу з курсом гривні, а «шкунтильгає» далеко позаду.*

Ш.3. Завдання другого контрольного зрізу

- Виконати повний стилістичний аналіз поданого тексту:

*У синьому небі я висіяв ліс,
У синьому небі, любов моя люба,
Я висіяв ліс із дубів і беріз,
У синьому небі з берези і дуба.*

*У синьому морі я висіяв сни,
У синьому морі на синьому глеї
Я висіяв сни із твоєї весни,
У синьому морі з весни із твоєї.*

*Той ліс зашумить, і ті сни ізійдуть,
І являть тебе вони в небі і в морі,
У синьому небі, у синьому морі...
Тебе вони являть і так і замруть.*

*Дубовий мій костур, вечірня хода,
І ти біля мене, і птиці, і стебла,
В дорозі і небо над нами із тебе,
І море із тебе... дорога тверда (М.Вінграновський).*

- Зредагувати поданий текст:

1. На межі між «трійкою» і «четвіркою» наразі знаходиться ще один населений пункт Гуменецької об'єднаної громади, який завершував третю десятку «Сільського контролю». Це село Пудлівці. Чому воно на межі? Усе досить легко пояснити: досягнути кращого результату завдяки короткій проміжок перебування в новоствореній громаді. Пудлівцям об'єднання не лише пішло на користь, а й додало сил. Сьогодні тут навіть мріють про будівництво нової 2-поверхової школи.

На ентузіазмі живуть і у Фурманівці, яка відома своєю туристичною оазою завдяки родині Петра і Жанни Брилів. Енергія летить через край і в місцевому вокальному аматорському колективі «Фурманівчанка», яким керує завклуб Лариса Пендюк. Фурманівка ще живе, але в розвитку давно зупинилася. Єдиною окрасою населеного пункту залишається дерев'яна церква. До слова, під час третьої десятки «Сільського контролю» 2017 року, в наше поле зору потрапило декілька дерев'яних церков. Усі вони й досі зберігають свій первісний вигляд, що приємно вражає. Окрім Фурманівки, дерев'яними церквами можуть похизуватися у сусідній Баговиці, а також у Пудлівцях.

2. Вибори до Слобідсько-Кульчиєвецької громади оголили ще одну, не менш важливу проблему – некомпетентність учасників виборчого процесу. Це стосується, в першу чергу, голів, членів виборчих комісій та спостерігачів, тобто всіх тих осіб, які би мали слідувати за незалежним, неупередженим, без будь-якого тиску волевиявленням. По одному з округів вісім членів комісії підписали протокол із суттєвими розбіжностями, де не співпадає не лише кількість бюлетенів з кількістю виборців, яка би мала їх отримати (з великим розривом не на користь виборців), а й загальна кількість проголосованих. А це, панове, елементарна математика. Якщо в приміщенні для голосування проголосувало 74 особи, а за місцем реєстрації, тобто вдома – вісім, то загальна кількість виборців аж ніяк не має бути 74. Чи ви тих вісім, як справедливо зауважив один із моїх читачів у соцмережі, помножили на нуль? Звичайно,

спрацьовує людський фактор, можливо знервованість чи втома, тому й законом про вибори передбачено вносити уточнення до протоколів. Але робити помилки вже в уточнених протоколах?! Ну, ви мене вибачте. Далі який буде протокол – уточнений на уточнений?!

- Написати твір будь-якого функційного стилю й жанру за самостійно обраною темою.
- І все на світі треба пережити,
І кожен фініш – це по суті старт (Л. Костенко).
- Чоловікам пасує висота
У кожному слові, і у кожному вчинку (С. Галябарда).
- Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок,
Є тисячі ланів, але один лиш мій (В. Симоненко).
- Людина не вічна на цій землі (І. Цюпа);
- Я – жінка, я – мати,
Запалена богом остання свіча (Г. Чубач).

Ш.4. Завдання третього контрольного зрізу

- Розробити проект з обраної теми:
 1. Стилістичні функції синонімів у мові байок Микити Годованця.
 2. Фразеологічні одиниці як образно-виражальний засіб у мові байок Микити Годованця.
 3. Функціонування метафор у мові поезій Любов Голоти.
 4. Фоностилістичні особливості мовотворчості Наталії Горішної.
 5. Лексично-стилістичні особливості поезій Галини Гордасевич.
- Укласти план-конспект уроку української мови для учнів 10–11 класів на одну з поданих тем:
 1. Стилістичні функції займенника. Ввічливо-пошанівне значення, запобігання двозначності висловлень.
 2. Стилістичні можливості різних форм дієслова, синонімія форм часу.
 3. Стилістичні особливості прислівників із суфіксами емоційної оцінки. Мовленнєві помилки у вживанні прислівників і шляхи їх подолання.
 4. Вираження різноманітних смислових значень за допомогою звертань, вставних слів і вставних конструкцій, їхній емоційно-експресивний характер.
 5. Стилістичні особливості авторських слів при прямій мові. Синоніміка речень із прямою мовою, реплік у діалозі й непрямій мові.

Додаток Ш

Відомості про апробацію результатів дисертації

Назва конференції, форуму, семінару, тренінгу, круглого столу	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
<i>Міжнародні наукові, науково-теоретичні й науково-практичні конференції</i>			
I Міжнародна науково-теоретична конференція «Стан і перспективи розвитку регіональної журналістики в умовах світових глобалізаційних процесів»	м. Кам'янець-Подільський	28–29 квітня 2011 р.	Очна
Міжнародна заочна науково-практична конференція «Профильное и профессиональное образование в условиях современного поликультурного пространства»	м. Челябінськ	грудень 2013 р.	Заочна
II Міжнародна заочна науково-практична конференція «Профильное и профессиональное образование в условиях современного поликультурного пространства»	м. Челябінськ	грудень 2014 р.	Заочна
V Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі»	м. Кам'янець-Подільський	24–25 квітня 2015 р.	Очна
III Міжнародна науково-практична конференція «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку»	м. Переяслав-Хмельницький	6–7 жовтня 2016 р.	Очна
III Міжнародна наукова конференція «Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти»	м. Одеса	20–21 жовтня 2016 р.	Заочна
III Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку освіти»	м. Львів	30–31 березня 2017 р.	Заочна
III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти»	м. Кам'янець-Подільський	6–7 квітня 2017 р.	Очна
IV Міжнародна науково-практична онлайн-інтернет конференція «Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті»	м. Кропивницький	17–21 квітня 2017 р.	Онлайн
III Міжнародна науково-практична конференція «Текст у сучасному лінгвістичному вимірі»	м. Переяслав-Хмельницький	26–27 квітня 2017 р.	Очна
IV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми підготовки вчителя і його	м. Чернігів	27–28 квітня 2017 р.	Очна

Назва конференції, форуму, семінару, тренінгу, круглого столу	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
професійного удосконалення»			
CXLVII International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Art History, History, Philosophy, Culturology, physical culture and sports «Creativity as a personal self-expression mechanism and a way to reveal the level of sociocultural development. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results»	м. Лондон	11–17 серпня 2017 р.	Онлайн
Міжнародна наукова конференція «Science without boundaries – development in 21 st century – 2017» (Общество за культурный и научный прогресс в Восточной и Центральной Европе (Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe)	м. Будапешт	27 серпня 2017 р.	Заочна
III Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика XXI ст.: стан і перспективи»	м. Луцьк	2–4 вересня 2017 р.	Очна
VII Міжнародна наукова конференція «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі»	м. Кам'янець-Подільський	5–6 жовтня 2017 р.	Очна
VIII Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики»	м. Кам'янець-Подільський	13–14 жовтня 2017 р.	Очна
Scientific and Profession Conference «Pedagogy and Psychology in the age of globalization – 2017»	м. Будапешт	15 жовтня 2017 р.	Заочна
Międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna «Współczesna filologia: aktualne kwestie i perspektywy badawcze»	м. Люблін	20–21 жовтня 2017 р.	Заочна
V Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення педагогів»	м. Чернігів	26–27 квітня 2018 р.	Очна
Художній вимір та історичні контексти життєтворчості Івана Огієнка	м. Кам'янець-Подільський	11–12 жовтня 2018 р.	Очна
Міжнародні конгреси			
III Міжнародний Конгрес «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі», присвячений 200-річчю заснування Південноукраїнського національного педагогічного університету імені	м. Одеса	18–21 травня 2017 р.	Очний

Назва конференції, форуму, семінару, тренінгу, круглого столу	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
К. Д. Ушинського. Симпозіум «Глобальні та інформаційні впливи на систему підготовки вчителів-мовознавців».			
Міжнародні науково-практичні семінари			
V Міжнародний науково-практичний семінар «Концептуальні проблеми функціонування мови в полікультурному просторі»	м. Мелітополь – Севєродвінськ – Ченстохово	30 березня 2016 р.	Заочний
VI Міжнародний науково-практичний заочний семінар «Концептуальні проблеми функціонування мови в полікультурному просторі»	Мелітополь – Севєродвінськ – Ченстохово	30 березня 2017 р.	Заочний
Усеукраїнські наукові й науково-практичні конференції			
Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічне забезпечення особистісного розвитку майбутнього фахівця з вищої освіти»	м. Кам'янець- Подільський	26 червня 2013 р.	Очна
XXIII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя»	м. Запоріжжя	10–15 грудня 2013 р.	Онлайн
I Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Вербальні культурні коди сучасної української мови»	м. Кам'янець- Подільський	9 листопада 2015 р.	Онлайн
V Всеукраїнська науково-практична конференція «Дитяча книжка в сучасному освітньому просторі: реалії та перспективи»	м. Кам'янець- Подільський	20–21 жовтня 2016 р.	Очна
Всеукраїнська науково-практична конференція «Ціннісні орієнтації в управлінні процесом підготовки фахівців педагогіки вищої школи»	м. Кам'янець- Подільський	25–26 жовтня 2016 р.	Очна
I Всеукраїнська науково-практична конференція «Поділлязнавчі фольклористичні читання», присвячені фольклористу Танасію Колотилу та з нагоди 20-річчя діяльності навчально-наукової лабораторії етнології	м. Кам'янець- Подільський	18–19 жовтня 2016 р.	Очна
Всеукраїнська наукова конференція «О. Потебня і сучасна наука»	м. Херсон	27–28 жовтня 2016 р.	Очна
II Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Вербальні культурні коди сучасної української мови»	м. Кам'янець- Подільський	9 листопада 2016 р.	Онлайн
I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Канон Івана Огієнка у сучасній науковій парадигмі» (з нагоди 135-річчя від дня народження Івана Огієнка)	м. Кам'янець- Подільський	16 січня 2017 р.	Онлайн

Назва конференції, форуму, семінару, тренінгу, круглого столу	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
Друга Всеукраїнська наукова конференція «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах»	м. Дніпро	24–25 березня 2017 р.	Заочна
I Всеукраїнська наукова конференція «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання»	м. Кам'янець-Подільський	30 березня 2017 р.	Заочна
Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Парадигма сучасної освіти XXI століття»	м. Кам'янець-Подільський	17–18 травня 2017 р.	Онлайн
Всеукраїнська науково-практична конференція «Лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсивний простір: здобутки і перспективи»	м. Київ	12-13 жовтня 2017 р.	Очна
Всеукраїнська науково-практична конференція «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною»	м. Кам'янець-Подільський	19–20 жовтня 2017 р.	Очна
Усеукраїнська науково-практична конференція «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника»	м. Суми	24–26 жовтня 2017 р.	Очна
Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Вербальні культурні коди сучасної української мови»	м. Кам'янець-Подільський	9 листопада 2017 р.	Онлайн
II Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання»	м. Кам'янець-Подільський	28 березня 2018 р.	Очна
<i>Усеукраїнські круглі столи</i>			
Круглий стіл «Мова підручників для загальноосвітніх навчальних закладів: сучасний стан і погляд у майбутнє»	м. Київ, НАН	11–12 листопада 2014 р.	Очний
Всеукраїнський круглий стіл «Актуальні проблеми компетентісно орієнтованого навчання української мови в сучасних закладах освіти», присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича	м. Київ, НАПН	16–17 березня 2018 р.	Очний
<i>Всеукраїнські науково-практичні семінари</i>			
Всеукраїнський науково-практичний семінар «Розвиток освіти в добу української революції (1917–1921)»	м. Київ	17 травня 2017 р.	Очний
Всеукраїнський науково-практичний семінар «Психологічне забезпечення	м. Кам'янець-Подільський	19 травня 2017 р.	Очний

Назва конференції, форуму, семінару, тренінгу, круглого столу	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
інноваційних технологій підготовки фахівців у освітньо-професійному просторі вишу»			
<i>Міжвузівські науково-практичні семінари</i>			
VII Міжвузівський науково-практичний семінар «Тенденції та перспективи формування професійної лексики»	м. Ірпінь	12 травня 2017 р.	Очний
<i>Міжрегіональні наради</i>			
Міжрегіональна нарада викладачів української філології вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації «Оптимізація мотиваційних складників та формування ключових компетенцій на заняттях у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації як чинники удосконалення підготовки сучасних фахівців»	м. Харків	1–3 лютого 2017 р.	Очна
<i>Міжрегіональні науково-методичні семінари</i>			
Міжрегіональний науково-методичний семінар «Актуальні проблеми текстотворення у лінгводидактичній та мистецтвознавчій площинах»	м. Житомир	30 березня 2017 р.	Очна
<i>Регіональні науково-практичні конференції</i>			
VI регіональна науково-практична конференція «Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України»	м. Кам'янець-Подільський	23 листопада 2017 р.	Очна
<i>Регіональні науково-практичні семінари й конференції</i>			
Регіональний науково-практичний семінар «Компетентнісний підхід у підготовці фахівця з вищою освітою»	м. Кам'янець-Подільський	3 жовтня 2012 р.	Очний
Регіональний науково-практичний семінар «Особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця в освітньому просторі вишу: проблеми та перспективи»	м. Кам'янець-Подільський	25 вересня 2015 р.	Очний
Звітна наукова конференція за підсумками науково-дослідної роботи викладачів, докторантів і аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка	м. Кам'янець-Подільський	2011–2018 рр.	Очна
Науковий семінар кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка	м. Кам'янець-Подільський	2011–2018 рр.	Очний

Назва конференції, форуму, семінару, тренінгу, круглого столу	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
Методичний семінар кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка	м. Кам'янець-Подільський	2011–2018 рр.	Очний

Додаток Ю

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Попович А. С. Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я. І., 2018. 376 с.
2. Попович А. С. Українське мовознавство про інформаційне забезпечення стилістики в період Розстріляного Відродження. *Ukrajnistika – minulost, současnost a budoucnost III. Jazyk: kolektivní monografie věnovaná 20. výročí zahájení výuky ukrajinštiny jako studijního oboru na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Vychází péčí České asociace slavistů ve spolupraci s Ústavem slavistiky FF MU s finanční podporou SHPILKA STAVBY, s. r. o., a ČUSP CLIMFIL TRADE UKRAJINA, s. r. o., 2015. S. 383–391.

Навчальні та навчально-методичні посібники, методичні рекомендації

3. Попович А. С., Марчук Л. М. Стилістика української мови: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 172 с.
4. Попович А. С., Марчук Л. М. Українська мова в засобах масової комунікації. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2015. 299 с. (*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, лист № 1/11-7279 від 03.08.2010 р.*).
5. Попович А. С., Коваленко Н. Д. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2007. 164 с. (*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, лист №1.4/18-Г-450 від 12.03.2007 р.*).
6. Види лінгвістичного аналізу в поясненнях та взірцях: навчальний посібник / А. С. Попович, Л. М. Марчук, Н. М. Дзюбак та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. 98 с.

7. Попович А. С. Шкільний курс української мови та методика його викладання. Навчально-методичний комплекс: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006. 82 с.
8. Попович А. С., Пастернак О. В. Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2014. 258 с.
9. Попович А. С. Методика навчання української мови в старших класах: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 95 с.
10. Попович А. С. Методика викладання української мови у вищій школі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
11. Програма та методичні рекомендації з педагогічної практики для студентів IV-V курсів факультету української філології: методичний посібник / А. С. Попович, І. Є. Боднар, Е. І. Федорчук, О. В. Савицька. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. 88 с.
12. Попович А. С., Савицька О. В. Педагогічна практика в системі професійної підготовки викладача української мови і літератури: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2011. 160 с.
13. Попович А. С., Розум'як Н. М. Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: методичні рекомендації. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. 66 с.

Статті в наукових фахових виданнях

14. Попович А. С. Основні підходи до вивчення стилістики української мови в навчальних виданнях для вищої школи (ретроспектива і сьогодення). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (педагогічні науки)* / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. Умань: ФОП

- Жовтий О. О., 2016. Вип. 2. С. 280–290.
15. Попович А. С. Навчально-методичне забезпечення стилістики української мови (20–30-і роки ХХ століття). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред. проф. Анатолія Ситченка. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. № 4 (55), грудень 2016. С. 367–371.*
 16. Попович А. С. Зауваги про безперервне вивчення стилістики української мови. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Педагогіка»: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький: «ФОП Добровольська Я. М.», 2016. Вип. 23. С. 56–65.*
 17. Попович А. С. Лабораторні заняття з методики навчання української мови, їх специфіка та особливості проведення. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2016. Вип. 20 (1-2016). Ч. 2. С. 399–405.*
 18. Попович А. С. Особливості змістового наповнення навчальних програм із дисципліни «Стилїстика української мови». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2017. Вип. 144. С. 103–107.*
 19. Попович А. С. Дисциплїна «Стилїстика української мови»: предмет і об'єкт вивчення. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2017. Вип. 22 (1-2017). Ч. 2. С. 301–306.*
 20. Попович А. С. Формування професійної загальнотекстової компетентності студентів на заняттях зі стилїстики української мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія:*

- Педагогічні науки*. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. Вип. 1 (350). С. 91–96.
21. Попович А. С. Дисципліна «Стилістика української мови» у структурно-логічній схемі підготовки вчителів-словесників. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової*. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. № 2(57). травень 2017. С. 381–387.
22. Попович А. С. Сучасне інформаційне й навчально-методичне забезпечення дисципліни «Стилістика української мови»: теоретичний і практичний аспекти. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр.* [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. Київ: Педагогічна думка, 2017. Вип. 19. С. 266–274.
23. Попович А. С. Теоретичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 109–121. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/460>.
24. Попович А. С. Достилістична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури у вищій школі. *Науковий вісник Донбасу: електронне наукове фахове видання*. 2017. № 1–2 (35–36). URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2\(35-36\)/pasuvs.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2017/N1-2(35-36)/pasuvs.PDF).
25. Попович А. С. Набутки української лінгводидактики вищої школи в навчанні стилістики. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Бердянськ: БДПУ, 2017. Вип. 2. С. 299–302.
26. Попович А. С. Теоретичні аспекти виокремлення підходів до навчання в освітньому процесі вищої школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2017. Вип. 23 (2-2017). Ч. 2. С. 257–264.
27. Попович А. С. Реалізація принципу креативності на заняттях зі стилістики

- української мови у вищій школі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Педагогіка: журнал*. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. Вип. 3 (116). С. 53–59.
28. Попович А. С. Практичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики у вищій школі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (педагогічні науки)* / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Вип. 2. Ч. 2. С. 150–159.
29. Попович А. С. Лінгвоекологічний принцип навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр.* / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. № 3 (58), вересень 2017. С. 304–311.
30. Попович А. С. Принцип автентичності в навчанні стилістики майбутніх учителів української мови і літератури. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. пр.* / редкол. В. І. Шахов (голова та ін.). Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. Вип. 52. С. 22–28.
31. Попович А. С. Сучасні лінгводидактичні аспекти реалізації когнітивного підходу в навчанні стилістики української мови студентів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2017. № 3. С. 173–179.
32. Попович А. С. Стилістичний аналіз тексту як метод навчання майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр.* / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. № 4 (59), грудень 2017. С. 426–432.
33. Попович А. С. Професійно-методична підготовка майбутніх учителів-словесників до викладання стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного*

університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки: в 2 т. / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2018. Вип. 151. Т. 1. С. 275–279.

34. Попович А. С. Формування стилістичних понять у майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр.* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г., 2018. Вип. 24 (1-2018). Ч. 2. С. 349–354.
35. Попович А. С. Обґрунтування доцільності проведення лабораторних занять із стилістики української мови в закладах вищої освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2018. Вип. 2 (93). С. 108–113.

Статті в закордонних періодичних наукових виданнях

36. Попович А. С. Навчання стилістики української мови в умовах нової освітньої парадигми. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* Budapest, 2017. V (59). Issue: 134. P. 38–41.
37. Попович А. С. Відбиття новітніх вимог суспільства в системі принципів навчання стилістики майбутніх учителів української мови. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology.* Budapest, 2017. V (62). Issue: 142. P. 45–48.
38. Попович А. С. Навчання стилістики української мови у вищій школі в контексті лінгвоекотологічності. *Virtus: Scientific Journal / editor-inChief* М. А. Zhurba. Монреаль: СРМ «ACF», 2017. Issue 19, December. P. 97–101.
39. Попович А. С. Студії О. Курило, М. Сулими, О. Синявського і С. Смеречинського як підвалини вивчення стилістичної граматики української мови. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA.* Poznań: Wydawnictwo naukowe, 2018. Zeszyt VI. С. 141–146.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

40. Попович А. С. Креативная личность в условиях современной образовательной

парадигмы высшей школы. *Creativity as a personal self-expression mechanism and a way to reveal the level of sociocultural development*. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXLVII International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Art History, History, Philosophy, Culturology, physical culture and sports (London, August 11 – August 17, 2017). Correlation between individual and collective needs in the context of improving the effectiveness of social processes. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXLVIII International Research and Practice Conference and II stage of the Championship in Economics and Management, Jurisprudence, Sociological, Political and Military sciences (London, August 11 – August 17, 2017). The event was carried out in the framework of a preliminary program of the project «World Championship, continental, national and regional championships on scientific analytics» by International Academy of Science and Higher Education (London, UK). Chief editor – J.D., Professor, Academician V. V. Pavlov. London: IASHE, 2017. P. 53–55.

41. Попович А. С. Когнітивна парадигма у вивченні стилістики української мови. *International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research»*: Conference proceedings, October 20–21, 2017, Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». 2017. P. 26–29.
42. Попович А. С. Контроль за ефективністю учебно-познавательной деятельности студентов на занятиях по лингвистическим и лингводидактическим дисциплинам. *Профильное и профессиональное образование в условиях современного поликультурного пространства*: материалы Международной научно-практической конференции (Челябинск, декабрь 2013 года). Челябинск: РАНХиГС, Челябинский филиал, 2013. С. 168–172.
43. Попович А. С. Особенности использования беседы на занятиях по языковедческим и лингводидактическим дисциплинам. *Профильное и профессиональное образование в условиях современного поликультурного*

- пространства*: Материалы II Международной заочной научно-практической конференции (Челябинск, декабрь 2014 года). Челябинск: РАНХиГС, Челябинский филиал, 2014. С. 156–159.
44. Попович А. С. Програмне забезпечення вишівської стилістики української мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Вип. 14. Т. 3. С. 89–90.
45. Попович А. С. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя-словесника на заняттях зі стилістики української мови. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього фахівця в освітньому просторі вишу: проблеми та перспективи*: збірник матеріалів регіонального науково-практичного семінару (26 вересня 2015 р., м. Кам'янець-Подільський). Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2015. С. 32–34.
46. Попович А. С. Формування професійної компетентності студентів-філологів на заняттях зі стилістики української мови. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. Вип. 6. С. 263–266.
47. Попович А. С. Самостійна робота студентів-філологів зі стилістики української мови. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Ціннісні орієнтації в управлінні процесом підготовки фахівців педагогіки вищої школи»*: матеріали конференції / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти НАПН України; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка [гол. ред. Конет І. М.]. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д. Г., 2016. С. 141–145.
48. Попович А. С., Марчук Л. М. Аспекти проблемного навчання на лекційних заняттях зі стилістики української мови. *Оптимізація мотиваційних складників та формування ключових предметних компетенцій на заняттях у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації як чинники вдосконалення*

- підготовки сучасних фахівців (Харків, 1–3 лютого 2017 р.): матеріали міжрегіональної наради-тренінгу викладачів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків: ФОП Петров В. В., 2017. С. 112–116.*
49. Попович А. С. Вивчення професіоналізмів на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Тенденції та перспективи формування професійної лексики: доповіді VII Міжвузівського науково-практичного семінару, присвяченого питанням функціонування професійного мовлення, лінгвокультурологічному та соціокультурному аспектам філології. Ірпінь: УДФС України, 2017. С. 251–256.*
50. Попович А. С., Ковальська Н. П. Бесіда на заняттях зі стилістики у вищій школі. *Мова. Свідомість. Концепт: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. 7. С. 277–280.*
51. Попович А. С., Ковальська Н. П. Етапи шкільної стилістичної освіти. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Вип. 16. Т. 3. С. 92–93.*
52. Попович А. С. Основні напрями реалізації текстоцентричного підходу на заняттях зі стилістики у вищій школі. *Актуальні проблеми текстотворення у лінгводидактичній та мистецтвознавчій площинах: зб. наук. пр. (за матеріалами міжрегіонального науково-методичного семінару) / за ред. К. Я. Климової. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 13–18.*
53. Попович А. С. Реалізація функційно-стилістичного принципу на заняттях із сучасної української літературної мови у вищій школі. *Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. С. 117–121.*
54. Попович А. С. Навчання стилістики майбутніх учителів української мови і

- літератури в умовах багаторівневої ступеневої системи вищої освіти (аспектний аналіз). *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі*: матеріали III Міжнародного Конгресу (м. Одеса, 18–21 травня 2017 року) / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 521–523.
55. Попович А. С. Метод проектів на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі. *Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах*: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 24–25 березня 2017 р., м. Дніпро / наук. ред. О. Ю. Висоцький. Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. Ч. II. С. 216–218.
56. Попович А. С. Внесок К. Лучаковського в підручникове забезпечення стилістики української мови. *Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.; редкол.: Березовська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.; літ. ред. Мося І. А.]. Київ: [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2017. С. 75–77.
57. Попович А. С. Компетентнісний підхід до вивчення стилістики української мови у вищій школі. *Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної онлайн-інтернет конференції, м. Кропивницький, 10–21 квітня 2017 р. / за заг. ред. М. І. Садового, О. В. Гурянової, Д. В. Гриня, О. М. Трифонові. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. С. 116–118.
58. Попович А. С. Особливості вивчення стилістики української мови майбутніми вчителями-словесниками. *Проблеми та перспективи розвитку освіти*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 30–31 березня 2017 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 60–62.
59. Попович А. С. Лінгвосинергетичний підхід до вивчення стилістики у вищій школі. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника*:

збірник матеріалів усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 25 жовтня 2017 року) / за ред. О. М. Семенов. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. Вип. 1. С. 129–133.

Наукові праці,

які додатково відображають наукові результати дисертації

60. Попович А. С. Стилістичні аспекти у праці Івана Огієнка «Наша літературна мова». *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія філологічна* / [редкол.: Л. М. Марчук (гол. ред.), В. П. Атаманчук (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. Вип. XII. С. 249–254.
61. Попович А. С. Витоки стилістики української мови у праці К. Лучаковського «Начерк стилістики, поезики і риторики з додатком про красу мови і будову вірша». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. Вип. 40. С. 161–163.
62. Попович А. С. Використання спадщини Івана Огієнка на заняттях із фоностилістики у вищій школі. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія філологічна* / [редкол.: Л. М. Марчук (гол. ред.), В. П. Атаманчук (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. Вип. XIV. С. 447–452.
63. Попович А. С. Навчальне проектування на заняттях з методики викладання української мови у вищій школі. *Сучасні освітні технології навчання у вищій школі: теорія і практика: науковий збірник*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. С. 53–62.
64. Попович А. С. Система опитування студентів при викладанні мовознавчих дисциплін у виші. *Модернізація вищої освіти в контексті європейського виміру: науково-методичний збірник*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. С. 78–81.
65. Попович А. С. Формування в майбутніх журналістів навичок використання

- художніх засобів мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. Вип. 25. С. 306–309.
66. Попович А. С. Розвиток комунікативних умінь і навичок студентів-філологів на заняттях з лінгвістичних і лінгводидактичних дисциплін. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 5 т.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. Вип. 10. Т. 3. С. 150–151.
67. Попович А. С. Бесіда як метод навчання на заняттях з української мови у вищій школі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів: у 3 т.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. Вип. 11. Т. 3. С. 36–37.
68. Попович А. С. Дисципліна «Методика викладання української мови у ВНЗ» у системі професійної підготовки викладача-філолога. *Потенціал розвитку науки в першій чверті XXI століття: матеріали Міжнародної конференції*. Київ: Центр наукових публікацій, 2013. Ч. 2. С. 43–45.
69. Попович А. С. Інноваційні технології формування навичок професійної діяльності майбутніх учителів української мови. *Психолого-педагогічне забезпечення особистісного розвитку майбутнього фахівця з вищої освітою: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (26 червня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський)*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. С. 162–166.
70. Попович А. С. Формування мовленнєвої культури майбутніх журналістів на заняттях з лінгвістичних дисциплін. *Перспективні напрямки світової науки: збірник статей учасників Двадцять третьої всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (10–15 грудня 2013 р.)*. Науки гуманітарного циклу. Запоріжжя: Видавництво ПГА,

2013. Т. 1. С. 53–55.

71. Попович А. С. Дотримання єдиного мовного режиму в сучасних підручниках для загальноосвітніх навчальних закладів. *Культура слова*. Київ: Видавничий дім Бураго, 2014. Вип. 81. С. 133–139.
72. Попович А. С. Способи побудови програм навчальних дисциплін у вищій школі. *Психологічне забезпечення інноваційних технологій підготовки фахівців у освітньо-професійному просторі вишу: збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару (19 травня 2017 року, м. Кам'янець-Подільський)*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. С. 38–40.

Додаток Я

Акти (довідки) про впровадження результатів дисертації

Міністерство освіти і науки України

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

 вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, 25006, тел. (0522) 22-18-34, факс (0522) 24-85-44
 E-mail: mails@kspu.kr.ua, код ЄДРПОУ 02125415

 Від 10.09.2018 № 245-т
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційної праці

Попович Анжеліки Станіславівни

«Методична система навчання стилістики

майбутніх учителів української мови і літератури»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Упродовж 2012-2018 рр. під час підготовки фахівців спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) в освітній процес Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка впроваджувалися результати дисертаційної роботи доцента кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Попович А.С. Зокрема, було експериментально апробовано методичну систему навчання стилістики української мови майбутніх учителів-словесників. Дисертантка запропонувала поетапну модель (пропедевтично-настановний, інформаційно-когнітивний і поглиблювально-формульвальний етапи).

Відповідно до мети й завдань дослідного навчання на заняттях із стилістики української мови застосовувалися особистісно зорієнтований і діяльнісно-компетентнісний підходи, нетрадиційні форми організації навчальних занять, спеціальні методи навчання, загальна й спеціальна підсистеми стилістичних вправ, що сприяло ефективному формуванню стилістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. Запропоновані дисертанткою матеріали (посібники «Стилістика української мови», «Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс», «Методика навчання української мови в старших класах», комплекс навчально-методичного забезпечення курсу «Стилістика української мови» й інше) отримали позитивні відгуки викладачів і студентів факультету філології та журналістики.

Результати дослідження Анжеліки Станіславівни Попович обговорено й схвалено на засіданні кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 1 від 31 серпня 2018 р.).

 Проректор з наукової роботи
 доктор філологічних наук
 професор

С. П. Михида

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

вул. Рєпіна, 12 м. Ізмаїл,
Ізмаїльський район, Одеська область, 68610
Тел./факс: (04841) 5-13-88
E-mail: idgu@ukr.net
Веб-сайт: <http://www.idgu.edu.ua/>

Банк ГУ ДКСУ в Одеській області
МФО 820172
Р/р 35226260012580
Код ЄДРПО 02125467

№ 1-7/661
26.09.2018

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної праці
Попович Анжеліки Станіславівни
«Методична система навчання стилістики
майбутніх учителів української мови і літератури»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Результати дисертаційної роботи «Методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури» кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Попович Анжеліки Станіславівни упродовж 2013–2018 років апробувалися й упроваджувалися в освітній процес факультету української філології та соціальних наук Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Викладачі кафедри української мови і літератури послуговувалися матеріалами наукового дослідження Попович А. С. під час проведення лекційних і практичних занять з курсу «Стилiстика української мови» на спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Упродовж експериментальної роботи вдалий застосунок мала система спеціальних вправ із стилістики української мови (загальностилістичних і рівневостилістичних; стилістично-мовних, стилістично-мовленнєвих та стилістично-комунікативних). Неабиякий інтерес на заняттях зі стилістики спричинило вивчення історичних аспектів стилістики, використання автентичних текстів художнього стилю, опрацювання лінгвоекотологічних площин сучасної української літературної мови тощо. Результативним було застосування інформаційно-комунікаційних, медійноосвітніх технологій, технологій проектного навчання.

Відзначаємо активне використання викладачами кафедри низки праць Попович А. С. методичного характеру, що мають вихід у сучасну практику навчального процесу у вищій школі (статті: «Практичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики у вищій школі»; «Обґрунтування доцільності проведення лабораторних занять із стилістики української мови в

зкладах вищої освіти»), а також затребуваність її цінних рекомендацій щодо проходження студентами філологічних спеціальностей різних видів педагогічної практики (напр.: Методика викладання української мови у вищій школі: навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см; напр.: Попович А.С., Савицька О.В. Педагогічна практика в системі професійної підготовки викладача української мови і літератури: навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2011. –160 с.).

Використання матеріалів дисертації засвідчило високий рівень виконаного дослідження, його теоретичне й практичне значення. Запропоновані наукові й навчально-методичні розробки здобувача посприяли підвищенню рівня стилістичної підготовки майбутніх учителів-словесників. Обговоривши результати дослідження Попович А.С., викладачі кафедри української мови і літератури підтримали пропозицію рекомендувати модель навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури для впровадження в освітній процес закладів вищої освіти України (протокол засідання кафедри № 3 від 26 вересня 2018 р.).

Ректор,
доктор педагогічних наук, професор

Я. В. Кічук

Проректор з науково-педагогічної роботи,
доктор історичних наук, професор

Л. Ф. Циганенко

Завідувач кафедри
української мови і літератури,
доктор філологічних наук, доцент

А. О. Колесников

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
 ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**
 вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027,
 тел. (0352)43-58-80, факс (0352)43-60-55,
 e-mail: info@tnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125544

UKRAINE
 MINISTRY OF EDUCATION AND
 SCIENCE OF UKRAINE
**TERNOPIL VOLODYMYR HNATIUK
 NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY**
 2 M. Kryvonosa st., Ternopil, 46027, Ukraine
 tel. +38 0352 43 60 67, fax: +38 0352 43 60 55
 e-mail: info@tnpu.edu.ua

від " 14 " 09 2018 р. № 1135-53/03

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної праці
 Попович Анжеліки Станіславівни
 «Методична система навчання стилістики
 майбутніх учителів української мови і літератури»,
 поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Результати дисертаційної роботи А.С.Попович упроваджувалися в освітній процес спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) факультету філології та журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка впродовж 2012-2018 років. Науково-педагогічні працівники кафедри української мови та методики її навчання враховували концептуальні положення дослідження й використовували його результати під час проведення лекційних і практичних занять із дисциплін «Стилістика та культура української мови» й «Методика навчання української мови».

У процесі здійснення експериментальної роботи перевірено ефективність змодельованої методичної системи навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, яка впроваджувалася на пропедевтично-настановному, інформаційно-когнітивному й поглиблювально-формувальному етапах. Апробація матеріалів дослідження засвідчила доцільність їх використання у закладах вищої освіти для формування стилістичної компетентності студентів.

Варті уваги виокремлені й обґрунтовані спеціальні методи навчання стилістики української мови й система стилістичних вправ. Технології навчання стилістики української мови сприяли підвищенню рівня стилістичної підготовки майбутніх учителів-словесників.

Дисертантка доповідала на засіданнях кафедри й науково-методичних семінарах, а також оприлюднила результати дослідження в науковому журналі «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка» (стаття «Сучасні лінгводидактичні аспекти реалізації когнітивного підходу в навчанні стилістики української мови студентів»).

Обговоривши результати дослідження А.С.Попович, викладачі кафедри української мови та методики її навчання схвалили проведену здобувачем роботу, а розроблену методику навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури визнали продуктивною для впровадження в освітній процес вищої школи (протокол № 1 від 13 вересня 2018 р.)

Ректор,
 доктор філософських наук,
 професор
 Завідувач кафедри української мови
 та методики її навчання,
 доктор філологічних наук, професор

Б.Б.Буяк

Л.В.Струганець

102294

Міністерство освіти і науки України
**Житомирський державний університет
 імені Івана Франка**
 Вул. В. Бердичівська, 40,
 м. Житомир, 10008
 телефон /факс (0412) 43-14-17
 E-mail: zu@zu.edu.ua Web: www.zu.edu.ua
 код ЄДРПОУ 02125208

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University
 40, Velyka Berdychivska Str.,
 City of Zhytomyr Ukraine, 10008
 Tel/Fax (0412) 43-14-17
 E-mail: zu@zu.edu.ua Web: www.zu.edu.ua
 USREOU 02125208

Від 13.09.2018 р. № 1/714
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційної праці
 Попович Анжеліки Станіславівни
 «Методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури», поданої на
 здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Результати дисертаційної роботи «Методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури» кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Попович Анжеліки Станіславівни упродовж 2012–2018 років апробувалися й упроваджувалися в освітній процес Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Основні положення й висновки дисертації використовувалися під час проведення лекційних і практичних занять із дисципліни «Стилїстика української мови» для студентів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література). Майбутні вчителі української мови і літератури мали змогу відчувати переваги введення до змісту навчання стилістики історично-мовних, автентично-мовних, лінгвоєкологічних, лінгвокогнітивних, лінгвосинергетичних та інших компонентів. Матеріали, положення й висновки дослідження А.С.Попович використовувалися й у процесі науково-дослідницької роботи студентів (підготовка наукових повідомлень, написання курсових і дипломних робіт).

Здобувач наукового ступеня повсякчас надавала допомогу викладачам кафедри української мови щодо впровадження окремих аспектів наукового дослідження в освітній процес. Зокрема, вдалий застосунок мали навчальні й навчально-методичні посібники А.С.Попович («Стилїстика української мови», «Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс», «Методика навчання української мови в старших класах», «Методика викладання української мови у вищій школі» й інші).

Дослідниця оприлюднила окремі аспекти дисертаційної праці (довідь «Основні напрями реалізації текстоцентричного підходу на заняттях зі стилістики у вищій школі» під час проведення в університеті міжрегіонального науково-методичного семінару «Актуальні проблеми текстотворення у лінгводидактичній і мистецтвознавчій площинах», а також на сторінках наукового журналу «Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки» (стаття «Обґрунтування доцільності проведення лабораторних занять із стилістики української мови в закладах вищої освіти»).

Зважаючи на актуальність і наукову значущість проблематики, порушеної в дисертаційній роботі А.С.Попович, та потребу підвищення якості стилістичної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, колектив кафедри української мови зробив висновки про доцільність подальшого впровадження результатів дослідження в освітній процес закладів вищої освіти (протокол № 1 від 27 серпня 2018 року).

Проректор з наукової і міжнародної роботи
 доктор педагогічних наук, професор

Н.А.Сейко

Завідувач кафедри української мови
 доктор філологічних наук, професор

В.М.Мойсієнко

**Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут філології**

04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б, тел. 428-34-16, e-mail: if@kubg.edu.ua

15.08.2018 № 171/1
на _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційної праці

Попович Анжеліки Станіславівни

«Методична система навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Матеріали дисертаційної праці Анжеліки Станіславівни Попович упроваджувалися в освітній процес Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка впродовж 2012–2018 років. Викладачі кафедри української мови використовували основні положення наукового дослідження під час викладання дисциплін «Стилїстика української мови», «Методика навчання української мови», «Методика викладання української мови у профільній школі» для студентів спеціальності 035 Філологія (Українська мова і література).

Домінантним у процесі навчання стилістики української мови було врахування психолого-педагогічних чинників і опертя на сучасні здобутки лінгвістики, лінгвостилістики й лінгводидактики, здійснення неперервної й системної поетапної стилістичної підготовки на основі особистісно зорієнтованого й діяльнісно-компетентісного підходів, введення до змісту навчання стилістики історично-мовних, лінгвоєкологічних, лінгвокогнітивних, лінгвосинергетичних й інших компонентів, застосування автентичних текстів і реальної автентичної комунікації, зміна підходів до організації й проведення навчальних занять, урізноманітнення їхнього змістового й методичного наповнення, поєднання методів навчання стилістики й методів наукового стилістичного дослідження, упровадження системи спеціальних вправ зі стилістики української мови, застосування продуктивних технологій навчання стилістики, привертання повсякчасної уваги до формування мовного смаку студентів, розвитку їхньої лінгвістичної креативності, інформаційно-

комунікаційної й естетичної культури, стилістичного чуття, мовної гнучкості й інше.

Матеріали наукової роботи А.С.Попович були позитивно сприйняті академічною спільнотою кафедри української мови та одержали схвальні відгуки. Упровадження результатів дисертаційної праці А.С.Попович сприяло підвищенню рівня стилістичних знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти, необхідних для реалізації професійних функцій учителя української мови і літератури. Експериментальна апробація дослідження засвідчила позитивну динаміку змін у формуванні стилістичної компетентності майбутніх учителів-словесників, що підтверджує ефективність запропонованої методичної системи навчання стилістики.

Дослідниця оприлюднила окремі аспекти дослідження (доповідь «Лінгвокогнітивний підхід до навчання стилістики української мови у вищій школі») під час проведення в університеті всеукраїнської науково-практичної конференції «Лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсний простір: здобутки і перспективи», а також у електронному науковому фаховому виданні «Освітологічний дискурс» (стаття «Теоретичні аспекти реалізації принципу історизму на заняттях зі стилістики української мови у вищій школі»).

Кафедра української мови зробила висновки про доцільність упровадження результатів дисертаційної праці А.С.Попович у практику освітнього процесу педагогічних закладів вищої освіти України (протокол № 15 від 18 травня 2018 р.).

Завідувач кафедри української мови,
доктор педагогічних наук, професор

С.О.Караман

Директор Інституту філології

Київського університету імені Бориса Грінченка

О. В. Єременко

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703
 тел./факс: (06461) 2-40-61, 097-567-20-45
 e-mail: mail@luguniv.edu.ua, www.luguniv.edu.ua

25.05.2018 № 1/602

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи
 Попович Анжеліки Станіславівни
 «Теоретичні та методичні засади навчання стилістики
 майбутніх учителів української мови і літератури»,
 поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Сьогодні змінюються пріоритети у вимогах до формування компетентностей учителів, адже вони мають стати провідниками нових стратегій навчання. Відтак за Aktualizувалися питання підготовки вчителів української мови і літератури в закладах вищої освіти.

Методичні аспекти навчання стилістики української мови, запропоновані в науковому дослідженні А.С.Попович, упродовж 2013 – 2018 років упроваджувалися в освітній процес підготовки студентів освітнього ступеня бакалавра спеціальності „Середня освіта. Українська мова і література” на факультеті української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Теоретичні основи експериментального навчання ґрунтувалися на засадах особистісно зорієнтованого й діяльнісно-компетентісного підходів. Ефективними виявилися нетрадиційні форми проведення лекційних занять (проблемні лекції, лекції за технологією «перевернене навчання», лекції-візуалізації тощо). На практичних заняттях зі стилістики застосунок мали сучасні види стилістичного аналізу тексту, зокрема стилістично-когнітивний, стилістично-комунікативний, стилістично-історичний, стилістично-лінгвоекологічний та інші. Результативними були стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві й стилістично-комунікативні вирази.

Пропонована дисертанткою методика сприяла підвищенню рівня знань із стилістики й виформовуванню стилістичних умінь і навичок (спеціальних, стилістично-методичних, стилістичних науково-дослідницьких) майбутніх учителів української мови і літератури.

Під час обговорення результатів експериментального дослідження викладачі кафедри української мови підтримали рішення схвалити проведену автором роботу, а розроблену методичну модель навчання стилістики майбутніх учителів української мови визнати доцільною для впровадження в педагогічні заклади вищої освіти України (протокол № 10 від 25 травня 2018 р.).

Проректор з науково-педагогічних робіт

Карлова Н.М.
0502723400

Л. Ц. Ваховський

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
 вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300; тел.: (03849) 3-05-13, факс: (03849) 3-07-83, E-mail: post@kpnpu.edu.ua
 Web: http://www.kpnpu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125616

Від 22.05.2018 № 38/18

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи
 «Теоретичні та методичні засади навчання стилістики
 майбутніх учителів української мови і літератури»,
 поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання
 (українська мова)**

ПОПОВИЧ АНЖЕЛІКИ СТАНІСЛАВІВНИ

Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури, розроблена кандидатом філологічних наук, доцентом, професором кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Попович А.С., упроваджувалася в освітній процес факультету української філології та журналістики на спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) (напрямок підготовки 6.020203 Філологія*. Українська мова і література) упродовж 2005–2018 років під час викладання навчальних дисциплін «Стилїстика української мови», «Методика навчання української мови», «Методика навчання української мови в старших класах».

Експериментальна робота спрямовувалася на формування знань, умінь і навичок студентів зі стилістики української мови на засадах особистісно зорієнтованого й діяльнісно-компетентнісного підходів.

Викладачі, які проводили практичні заняття із зазначених курсів, були забезпечені відповідними навчально-методичними матеріалами, зокрема посібниками «Стилїстика української мови», «Шкільний курс української мови та методика його викладання», «Методика навчання української мови.

Міністерство освіти і науки України

**НЕЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ**

вул. Графська, 2, м. Ніжин, Чернігівська обл., 16602

тел.: (04631) 7-19-67, факс: (04631) 2-53-09

e-mail: ndu@ndu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125668

23.05.2018р. № 05/309

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи
ПОПОВИЧ Анжеліки Станіславівни

**«Теоретичні та методичні засади навчання стилістики
майбутніх учителів української мови і літератури»**,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Результати наукового дослідження А.С.Попович упроваджувалися в освітній процес філологічного факультету Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя впродовж 2013-2018 років.

Викладачам кафедри української мови було надано науково-методичне забезпечення: навчальні посібники («Стилїстика української мови», «Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс», «Методика навчання української мови в старших класах»), конспекти лекцій, методичні матеріали й рекомендації.

Під час експерименту акцентувалося на формуванні стилістичних умінь, пов'язаних із засвоєнням і застосуванням знань зі стилістики української мови, визначенням стилістичного забарвлення мовних одиниць різних рівнів, редагуванням, реконструюванням й конструюванням текстів різних функційних стилів, типів і жанрів, послугоуванням мовними засобами залежно від комунікативних ситуацій. Зверталася увага й на професійно зорієнтовані (методичні) та науково-дослідницькі стилістичні вміння.

Практична вартісність дослідження визначається можливістю використання його положень, висновків і рекомендацій на заняттях зі стилістики української мови, методики навчання української мови й під час організації науково-дослідницької роботи студентів.

Матеріали дослідження А.С.Попович отримали схвалення викладачів кафедри української мови: розроблена експериментальна методика підтвердила ефективність формування стилістичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури (протокол засідання кафедри № 14 від 23.05.2018 року).

Ректор університету

О.Г.САМОЙЛЕНКО

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
29013, м. Хмельницький, вул.Проскурівського підпілля, 139.
телефони: 79-53-55, 79-59-45, 79-51-68. факс (0382) 72-09-23, 65-65-52. e-mail: kgpa@ukr.net
Розрахунковий рахунок 35424001001229 в ГУДКСУ Хмельницької області
МФО 815013, (код 02138872)

17.05.14 № 243
від _____

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи
Попович Анжеліки Станіславівни
«Теоретичні та методичні засади навчання стилістики
майбутніх учителів української мови і літератури»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

У період з 2013 по 2018 рік на базі кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії здійснювалася апробація і впровадження основних результатів наукового дослідження А.С.Попович, кандидата філологічних наук, доцента, професора кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Дисертанткою було розроблено й впроваджено в освітній процес підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова та література), який здійснюється на факультеті початкової освіти та філології, методику навчання стилістики української мови, зорієнтовану на формування професійної компетентності майбутніх учителів-словесників.

Упродовж експериментального навчання використовувалися навчально-методичні посібники автора («Стилiстика української мови», «Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс», «Методика навчання української мови в старших класах»), комплекс

